

IO. MABILLONII
ITER GERMANICUM

ET
IO. LAUNOII
DE

SCHOLIS CELEBRIBUS

A CAROLO M. ET POST CAROLUM M.
IN OCCIDENTE INSTAURATIS LIBER.

ACCEDUNT:

FACULTAS PARISIENSIS DE DOCTRINA
PRONUNCIANS, ET VETERES FORMULÆ
PROTESTATIONUM ROMÆ A PONTIFICIBUS IN
PARISIENSI ET QUIBUSDAM ALIIS ACADEMIIS
A DOCTORIBUS FIERI SOLITARUM.

PRÆMISSA EST PRÆFATIO

IO. ALBERTI FABRICII

D. ET PROF. PUBL.

HAMBURGI,
SUMPTU CHRISTIANI LIEBEZEIT,
A. C. MDCCXVII.

1871

CLARISSIMIS

ATQUE

DE ELEGANTI DOCTRINA

ET

DE STUDIOSA JUVENTUTE

EGREGIE PROMERITIS

VIRIS

DN. IO. DAVIDI
SCHREBERO,

ILLUSTRIS SCHOLÆ PORTENSIS,

ET

DN. IO. HENRICO
ACKER,

LYCEI INCLYTI RUDOLSTADIENSIS
RECTORI,

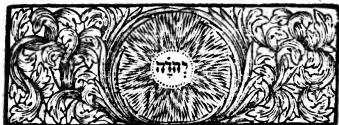
HOC VOLUMEN

CUM CONCEPTISSIMO VOTO PRO
UTRIUSQUE INCOLUMITATE, ET BENEDICTIS
PER PLURIMOS ANNOS LABORUM IN VI-
NEA DOMINI SUCCESSIBUS

SACRUM ESSE CUPIO,

JO. ALBERTUS FABRICIUS.

AD LECTOREM.

Quod primo loco vides in hoc Volumine *Iter IO-ANNIS MABILLONII*, maximis in litteras meritis Viri, *Germanicum*, depromptum est ex quarto Volumine ejus *Veterum Analectorum*, vulgato Parisiis A. MDCLXXXV. atque rarius jam obvio; unde desiderii eorum, Germanorum nostrorum maxime, qui iter illud cognoscere gestiebant, nova hac illius editione suffragari volui. Neque verò multus est Mabillonius in describendo terrarum situ, in fluviis, montibus, urbibus depingendis oratione, in incolarum notandis moribus, in soli natura, fructibus, animalibus, plantis exponendis, cujusmodi multa licet in hodièporicis innumerabilibus reperire, utinam tradita semper ea fide,

)(3

qua

PRÆFATIO.

qua Mabillonius narrat in itinere suo, auspiciis Regis Christianissimi suscepto Anno MDCLXXXIII in Germaniam una cum socio *Michaële Germano*, quas Bibliothecas adierit, quibuscum viris doctis miscuerit sermones ac benevolentiam, quos rariores Codices MStos observaverit & in usus suos verterit. Ex illis non pauca insignia vetustate monumenta in eodem tomo quarto Analectorum exhibet, alia inseruit Annalibus Ordinis sui, cujus decus erat & gloria eritque, Benedictini. Quod si cui volupe sit operibus Mabillonianis destituto, quam multa variaque nec minus egregia in illis Analectis scripta prisca ævi sint prolata in lucem, cognoscere, is *Thomæ Ittigii* mei quondam Doctoris τὸ μακαρίτην librum de Bibliothecis Patrum evolvat. De aliis Mabillonii lucubrationibus, sunt enim plurimæ ac præstantissimæ, ac de universo vitæ ejus cursu nolo verbum addere post ea, quæ de illo nuper in Bibliotheca Benedictino-Mauriana commentatus est novus quidam illius Ordinis hodie Mabillonius, *Bernardus Pez* Bibliothecarius Mellicensis, alterque non diu post Mabillonium defunctus

ctus ipſius in Annalibus continuandis optio
Theodoricus Ruinartus, qui ejus Vitam ſin-
 gulari volumine conſignavit, quod Gallice
 lucem vidit Pariſiis A. MDCCIX. Diem
 obiit Mabillonius A. MDCCVII. die
 XXVII. Decembris: Ruinartus biennio
 poſt, A. MDCCIX. die Septembris XXIX:
 Ruinartus quinquageſimum tertium an-
 num ætatis vix implevit, Mabillonius atti-
 git ſextum ac ſeptuageſimum.

Alter liber, quem itineri Germanico
 junxi, non minus Hiftoriam litterari-
 am Patriæ noſtræ illuſtrat, dum ut
 illud Bibliothecarum arcana, ita hic
 ſcholarum in Germania origines do-
 cte perſequitur. Perinde etiam ab au-
 ctore commendabit ſe facile ut a raritate
 vel ab argumento. Fuit enim is IOAN-
 NES LAUNOIUS, quem conſtat cum in-
 credibili induſtria & lectione infinita acri-
 us judicium, candidiorem animum & ma-
 jorem conſtantiam ad ſcribendum attuliſſe,
 quam placeret fortaffe illis, qui fabulas exi-
 mi ſibi utiles & errores gratos evelli indi-
 gnabantur. Cujus rei veſtigia in hoc ipſo
 volumine, ubi Cenſurarum & Proteſtatio-
 num Academicarum hiftoriam noſter textit,

PRÆFATIO.

licebit quædam insignia videre non sine fructu ac voluptate. Quanquam vero non desistebant adversarii frequentibus Launorum calumniis impetere, & cum Theophilo Raynaudo in *antemurali adversus fortia ingenia* T. VIII. Opp. p. 142. tantum non adjungere impiis Atheisque, vel ut idem facit Raynaudus in Hercule Commodiano, plagii ei impingere crimen & nihil sine Theseo scripsisse arguere T. XVIII. p. 352. ille tamen strenue pergebat inveteratos errores & sublestæ fidei monumenta, ementitam antiquitatem, temereque jactatas origines, & addita fastis falsa nomina Sanctorum, ad clarissimam Veritatis & genuinæ Antiquitatis lucem comparare tanta evidentia, ut assensum etiam invitis exprimeret, tantum illos ut manus darent non potuit permovere, qui erroribus suis pascebantur, & nolebant omnino hos sibi eripi. Quis porro vir fuerit Launojus, longe rectius, quam ex criminationibus hostium, licebit ex ipsius scriptis cognoscere, quorum indicem hoc loco apponere nihil vetat. Utinam esset qui illa recudi junctim in Ecclesiæ usus curaret.

Syl-

Syllabus rationum, quibus causa Durandi de modo conjunctionis concursuum DEI & creaturae defenditur, & inofficiosa quorundam recentiorum censura repellitur. Paris. 1636. 8.

Dispositio Epistolae (Petri de Marca, Eusebio Henr. Valesii praemissae) de tempore, quo primum in Galliis suscepta est Christi fides. Paris. 1659. 8.

De commentitio Lazari & Maximini, Mariae Magdalene & Marthae in Provinciam apulsum dissertatio. Paris. 1660. 8. *Ejusdem dissertationis Apologia adversus Jo. Baptistam Guesnæum.* id.

Dissertationes tres, quarum una Gregorii Turonensis de septem Episcoporum adventu in Galliam, altera Sulpicii Severi de primis Galliae Martyribus locus defenditur, & in utraque diversarum Galliae Ecclesiarum Origines tractantur. Tertia quid de primi Cenomanorum Antistitis epocha sentiendum sit, explicatur. Paris. 1651. 8. & 1670. 8. editio secunda, auctior.

Discussio responsionis de duobus Dionysiis. Accedunt utriusque Dionysii vita: & dis-
)(5 *qui-*

PRÆFATIO.

quisitio disquisitionis de Magdalena Massiliensi, cum monumentis Magdalensæ Vize-liacensis. Paris. 1643. 8. Varia Launoji de Dionysiis opuscula quibus sententiam suam adversus Germanum Miletum & Jo. Sanblacatum, Hugonemque Menardum & Petrum Franciscum Chiffletium tuetur, auctiora edita sunt Paris. 1660. 8.

Dissertatio de recta Niceni Canonis VI. & prout a Rufino explicatur intelligentia. Paris. 1662. 8. editio secunda auctior.

Dissertationis de recta Niceni Canonis VI. intelligentia propugnatio. Paris. 1671. 8. adversus Henr. Valesium, cujus diss. exstat in calce notarum ad Socratem p. 189. seq.

De vera notione plenarii apud Augustinum Concilii in causa rebaptizantium dissertatio. Paris. 1644. 1661. & 1676. 8. tertia editio.

Confirmatio dissertationis de vera plenarii apud Augustinum Concilii notione. Paris. 1667. 8. adversus Fr. Nicolai œcumenicam dissertationem.

Re-

PRÆFATIO.

Remarques sur la dissertation de Mr. David touchant le Baptême des Heretiques, & touchant le Concile plenier dont a parlé S. Augustin. Paris. 1671. 8.

Examen de la preface & de la reponse de Mr. David sur les remarques precedentes. Paris. 1672. 8.

De Victorino Petavionensi Episcopo & Martyre dissertatio cum appendice de quinque Victorinis ad Christophorum Favram Parisiensem Theologum, Canonicum & Officalem Pictaviensem. Paris. 1653. 8. & 1664. 8.

De auctore vero Professionis fidei, quæ Pelagio, Hieronymo, Augustino tribui vulgo solet, dissertatio pro Pelagio auctore contendens. Paris. 1651. & 1663. 8. editio secunda auctior.

De controversia super exscribendo Parisiensis Ecclesiæ Martyrologio exorta judicium, in quo de dormitione & assumptione Mariæ. Paris. 1671. 8. editio secunda auctior.

Di-

PRÆFATIO.

Diversi generis erratorum, quæ in Parthenicis Nicolai Advocati Billialdi vindiciis extant, specimen. id. 8. 1675.

De cura Ecclesiæ pro sanctis reliquiisque ac sacris officiis ab omni falsitate vindicandis dissertatio. Paris. 1660. 8. ad calcem diss. de Lazari, Maximini & alior. in Provinciam appulsa.

Dissertatio de cura Ecclesiæ pro miseris & pauperibus, editio secunda auctior. 1663. id. 8.

Veneranda Romanæ Ecclesiæ circa Simoniam traditio. Paris. 1675. 8.

De Sacramento unctionis infirmorum liber & de Viatico unctionem subsecuto, & de statu morientium in cinere & cilicio. Paris. 1673. 8.

Dissertatio de frequentis Confessionis & Communionis usu. Paris. 1653. 8.

Explicata Ecclesiæ traditio circa Canonem omnis utriusque sexus. Paris. 1672. 8.

De mente Concilii Tridentini circa contritionem & attritionem in Sacramento Pœnitentiæ Liber, quo scilicet duplici Theologo-
go-

P R Æ F A T I O.

gorum de contritione & attritione opinioni præjudicium nullum fecisse, sed utramque Scholæ liberam reliquissè demonstratur. Paris. 1653. 8.

De mente Concilii Tridentini circa satisfactionem Pœnitentiæ, dissertatio. Paris. 1644. & 1664. 8. editio secunda auctior.

Regia in matrimonium potestas, sive de jure secularium Principum Christianorum in sanciendo impedimento matrimonium dirimentibus. Paris. 1674. 4.

Contentorum in Dominici Galefii Ecclesiastica in matrimonium potestate erratorum index. Paris. 1677. 4.

Dissertatio de veteri ciborum delectu in jeuniis Christianorum & maxime in Quadragesima, editio secunda, cui accessit de veteri more baptizandi Judæos & infideles, & de priscis solennioribus baptismi temporibus. Paris. 1663. 8. Prior lucem viderat A. 1649. 8.

De vera causa secessus S. Brunonis dissertatio, seu defensa Romani breviarii correctio circa historiam S. Brunonis. Paris. 1646.

PRÆFATIO.

1646. 8. & Jo. Alberto Portnero curante Argentorat. 1656. 8. atque iterum Paris. 1662. 8vo. editio tertia auctior.

Judicium de Hadriani Valesii disceptatione, quæ de Basilicis inscribitur. Paris. 1658. 8vo.

Examen de certains privileges & autres pieces pour servir au jugement du procès qui est entre Mr. l'Archeveque de Paris & les Moines de S. Germain de Prez. Paris. 1672. 4.

Inquisitio in chartam immunitatis, quam beatus Germanus Parisiorum Episcopus suburbano Monasterio dedisse fertur. Paris. 1657. & 1676. 8.

Affertio inquisitionis in chartam immunitatis, quam beatus Germanus &c. Paris. 1658. 8. contra Robertum Quatrema- rium.

Inquisitio in chartam foundationis & privilegia Vindocinensis Monasterii Ord. S. Benedicti. Paris. 1661. 8.

Re-

PRÆFATIO.

Remarque sur le second inventaire de productions des Prevost, Doyen & Chanoines de l'Eglise Cathedrale de Soissons. Paris. 1671. 4.

Inquisitio in privilegium Monasterii S. Medardi Sveffionensis, Ord. S. Benedicti. Paris. 1657. 8.

Ejusdem inquisitionis assertio in tres partes distributa. Paris. 1661. 8.

Inquisitio in Privilegia Præmonstratensis Ordinis. id. 1658. 8.

Censura responsionis ad inquisitionem superiorem editæ a Norberto Caillocio (Caillieu) Paris. 1661. 8.

Jus Capituli Laudunensis apertum in Monasteria Præmonstratensium diœcesis. Paris. 1659. 8.

Examen du privilege d'Alexandre V. & de quelques autres privileges du Monastere de S. Martin de Laon. Paris. 1658. 8vo.

Supplement & correction du factum des Religieux de S. Martin de Laon contre

)( )(

Mr.

PRÆFATIO.

Mr. d'Estrées Eveque de Laon. id. 1658.
8vo.

Remarques sur les deux pretendus privileges d'Urbain V. données au Monastere de S. Victor de Marseille, Ordre de S. Benoist. Paris. 1672. 4.

Reflexions sur la procedure des Doyen, Chanoines & Chapitre de Vezelay. 1672. 4.

Examen de certains privileges & autres pieces, pour servir au jugement du procès entre Mr. l'Archeveque de Tours & le Chapitre de la même ville. id. 4to.

Reponse au factum des Reguliers d'Agen pour Mr. l'Eveque d'Agen. Paris. 1669. 4.

De auctoritate negantis argumenti dissertatio ad illustriss. Abbatem Casarem Estreum. Paris. 1650. & 1662. 8. editio secunda auctior, adversus Jo. Baptistam Thiers, cujus dissertatio adversus Launojum eodem anno 1662. Parisiis prodit.

De Simonis Stockii viſo, de Sabbatinæ Bullæ privilegio, & de Scapularis Carmelitarum ſodalitate diſſertationes quinque. Paris. 1642. 1653. & 1663. 8. editio tertia, multis partibus auctior.

Diſſertatio de auctore librorum de imitatione Chriſti, quem *Johannem Geſſen* ſive *Geſſen* Abbatem Vercellenſem, non *Thoma de Kempis*, quem librarii tantum functum eſſe partibus diſputat, ſimulque reſpondet iis quæ *Joannes Fronto*, Canonicus Regularis in reſutatione adverſariorum *Thomæ Kempenſis* adduxit. Paris. 1649. & 1663. 8. quarta editio.

Remarques ſommaires ſur un livre intitulé: *la conteſtation touchant l'Auteur de l'Imitation de Jeſus Chriſt, renduë manifeſte par l'oppoſition de toutes les preuves propoſées par les Benediſtins & Chanoines Regulariers, diviſée en trois parties, avec les preuves juſtificatives du droit de Thomas de Kempis.* Paris. 1652. & 1663. 8. dédiées à Mr. Hubert de Montmor, Maître des requêtes.

PRÆFATIO.

De Scholis celebrioribus seu a Carolo M. sive post Carolum M. in Occidente instauratis Liber. Paris. 1672. 8. Hic ipse est quem jam in hoc volumine recusum accipis.

Academia Parisiensis illustrata, sive Historia Gymnasii Regii Navarræ quatuor partibus divisa :

- 1) continet quæ ab A. MCCCIV. usque ad MDCXL. in Regio Navarræ Gymnasio gesta sunt:
- 2) Regiæ Navarræ elogia.
- 3) Scriptores CXXXV, scriptorumque Vitam seu elogium cum operum indice.
- 4) Doctorum CLXIII. qui bene acta vita claruerunt, elogium. Paris. 1682. 4to.

Duplex Dissertatio: una continens judicium de auctore vitæ S. Maurilii Andegavensis Episcopi, ex MS. Andegavensi erutæ. Altera Renati Andegavensis Episcopi historiam

PRÆFATIO.

am attingens, in qua etiam cuidam pro eodem Renato Apologia passim respondetur. Subjicitur Apologie pro Nefingo, hujus nominis primo Andegavensi Episcopo adversus eum, qui Apologiam pro sancto Renato scripsit. Paris. 1650. & 1663. 8. tertia editio auctior.

De varia Aristotelis in Academia Parisiensi fortuna, extraneis hinc inde adornata præfidiis, liber ad Henricum Lud. Mommorium, libellorum supplicum Magistrum. Paris. 1653. 8. Hagæ Com. 1656. 4. & Paris. 1662. 8. editio tertia auctior.

Epistolæ ad amicos de variis capitibus Antiquitates Ecclesiasticas spectantibus, Paris. 1664. 8. octo voluminibus, quæ deinde junctim prodire unico volumine Cantabrig. 1689. fol. cum indice quadruplici, & præfatione Guilelmi Saywell. Argumenta singularum Epistolarum exponit Launojus in Historia Gymnasii Navarrei p. 856. seq.

Veritable tradition de l'Eglise sur la Predestination & la Grace, liber postumus,

Leodii vulgatus 1702. 12. cujus adhuc inediti fecit mentionem Rich. Simon in Epistolis selectis T. I. p. 214. Eum Launoji esse præter rem negat Gabriel Daniel S. I. in defensione Augustini contra librum illum edita.

Joannis Launoji Elogium, una cum ejusdem notationibus in censuram duarum propositionum Antonii Arnaldi de infallibilitate Papæ nec in quæstionibus de facto nec de jure statuenda. Lond. 1685. 8.

* * *

Joannes Launojus Theologus & Sorbonista Parisiensis, testis & confessor Veritatis Evangelico-Catholicæ in potioribus fidei capitibus controversis, adversus Robertum Bellarminum & alios quosdam Sedis Romanæ defensores egregius & luculentus, nunc post obitum contra Christianum Lupum Lovaniensem, Immanuellem a Schelstrate Antwerpiensem, Natalem Alexandrum Parisiensem, Domini-

PRÆFATIO.

minicum Galefium & Franciscum Marchesium Romanos vindicatus opera & studio Antonii Reiseri, Augustani, SS. Theol. Doctoris, atque Hamburgi in Templo S. Jacobi, Pastoris. Amstelod. 1685. 4.

Præter auctorem elogii paullo ante memorati consules, rogabo, Lector, de Lau-
nojo Bibliothecam Ecclesiasticam Chal-
centeri Dupinii Tomo XVIII. & Carolum
Peraultum in Centuria illustrium sæculo
XVII Gallix Virorum, & hoc quod infra
subjeci Epitaphium:

D. O. M.

*Hic Facet JOANNES LAUNOIUS Con-
stantiensis, Parisiensis Theologus: qui Verita-
tis assertor perpetuus, Furium Ecclesiæ & Re-
gis acerrimus vindex vitam innoxiam exegit:
opes neglexit, & quantulumcunque, ut reli-
cturus, satis habuit. Multa scripsit nulla
spe, nullo timore: Optimam famam maxi-
mamque venerationem apud probos adeptus.
Annum septimum & septuagesimum excessit:
Ani-*

PRÆFATIO.

*Animam CHRISTO consignavit d. X. Mart.
A. MDCLXXVIII.*

*Hoc monumentum Amico jucundissimo poni
curavit Nicolaus le Camus, supremae
subsidiarum Curiae princeps.*

Vale, Lector, & rem Tuam bene gere.

ITINERIS GERMANICI DESCRIPTIO.

Iter Germanicum, quod ego sociusque meus Michael Germanus nuper confecimus, ita publici juris haberi cœpit, ut ejus descriptionem flagitantibus denegare pæne improbum ac iniquum videatur. Nil juvat, quod contra obtendimus, itinera nostra tanti non esse, quæ publicam lucem mereantur: ceterum in illo Germanico vix quidquam reperiri, quod tanta expectatione dignum censei possit. Reponunt quippe illi, hoc quaecumque est, publica auctoritate publicosque in usus susceptum, id postulare, ut ejus rationes reipublicæ literariæ aliquando reddamus: ne plus apud nos valere credatur inurbanus pudor, quam ejus, qui nos ad hoc iter induxit, gratia & auctoritas. Regiam ipsi interponere non dubitant, quasi ii simus, qui possimus tanti Principis vultum & oculos vel tantisper morari.

Quamquam ita dici, ita prædicari volebat istius itineris proxeneta ille munificus, qui nihil ad Ludovici Magni gloriam non agebat. Is five ex libris, quos identidem ipsi offerebamus, five ex amicorum, qui propius ei adhærebant, relatu, cum non nihil utilitatis in rem literariam ex aliis itineribus nostris provenisse crederet; in animum induxit pro sua in literas caritate, ut Germaniæ bibliothecas perlustraremus, non alio sane consilio, quam ut inde aliqua monumenta in publicam utilitatem erueremus. Nemo non intelligit, hunc esse illustrissimum Johannem Baptistam Colbertum, quem mors inopinata e vivis eripuit, cum adhuc in itinere Germanico versaremur. Hujus itineris seriem dum jussi exponimus, nullus alia præter litteras ac libros quærat in hac narratione: quæ si jejuna & ingrata videbitur, fortasse litterarum amore, aut certe grati in tantum virum ac memoris animi professione approbata erit.

PROFECTURIS in Germaniam seu Almanniam, (*anno 1683*) quia totam percurrere non licebat, eas partes adire visum est, in quibus superessent bibliothecæ insigniores. In
pri-

primis excitavit nos ad videndum Sancti-
Gallenſis, Augienſis, Auguſtanæ duæ, nem-
pe bibliotheca ſancti Udalrici & publica;
Ratiſponenſis ſancti Emmerammi & Ter-
gernſenſis in Bajoaria, de quibus quamdam
antea notitiam habueramus. Itaque ad
Helvetos, Svevos & Bajoarios iter inſtitui-
mus tum maxime, cum intempeſtiva omnia
videbantur, multus undique bellicus fragor
& apparatus, Germanorum iræ de Argento-
rato expugnato, & ſuper his Turcici exer-
citus in Pannoniam debacchatio: ne quid
dicam de obſidione Viennenſi, quæ acci-
dit nobis jam in itinere conſtitutis. Hæc
cum ita ſe haberent, intimus quidam ami-
cus e noſtris, Prior ſancti Georgii Villingæ
ad Silvam-nigram, itineris noſtri accepto
conſilio, litteras ad me dedit die nona Junii
ſcriptas, in quibus hæc inter alia. *De iti-
nere tuo quid? Olim ubique expectariſſimus
adveniſſes: nunc aliter, non propter te, ſed
propter tempora. Si tempeſtas aliquando de-
ferbeat, ingredere in gaudium, in brachia ſo-
daliū tuorum. Omnibus ſolatium erit vel
conſpexiſſe tantum virum.* Sic ille ſentiebat,
plus amicitia tribuens, quam me deceret
vel referre. Inſuper remoram adjiciebant

non satis integra utriusque nostrum valetudo, linguæ Germanicæ ignoratio, & aliæ res, quas commemorare singillatim parum interest.

Nihilominus iter ingressi sumus die ultima Junii, Vesontionem rheda publica vecti intra novem dies, consortio interim usi Divionem usque humanissimi viri domini Girardi, cui Ludovicus Granatensis hoc debet, quod Gallis non minus placeat quam Hispanis. Vesontione per biduum moram egimus, in sancti Vincentii monasterium hospitio humanissime accepti a R. P. Hieronymo Coquelino Priore ex Benedictina Congregatione sancti Vitoni. Altera quàm accessimus die omnibus honoris ac benevolentiae officiis nos prævenit ejusdem loci Abbas Johannes Baptista Boisotus, ex illustri istius urbis familia, qui non solum museum ac bibliothecam suam nobis referavit, sed etiam quæque in ea civitate visu digna erant, nobis commonstrari curavit.

Est hæc Sequanorum metropolis ad Dubim fluvium (*leDoux*) sita, undiq; prope obstita montium jugis: quorum in uno, cui Cælio nomen est, arx urbi imminet, loci positu atque

que arte munitissima, præaltæ rupis abrupta latera pro muris, fluvii alveum pro vallo habens. Ibi nobiles adolescentes, quos regios pueros vocant, instituuntur ad virtutem & bellicas artes: quarum egregium specimen sub Regis oculis dederant ante paucosquam illuc accederemus dies. In hujus montis declivi constructa erat sancti Stephani ecclesia major, ab Hispanis subruï cœpta ad præsidium loci, nunc penitus excisa: cujus vicem præstat, quæ secunda Canoniorum sedes erat, sancti Johannis Evangelistæ ecclesia, ubi modo sacrum linteam, quo Christi mortui involutum corpus traditur, religiose asservatur. Urbs ipsa in Regis Christianissimi potestatem venit anno MDC LXXIV, sane perquam elegans, antiquis Romanorum monumentis insignis, quæ in Vefontione Chiffletii observari possunt. In eo tamen libro desiderantur duplicis marmoris nuper effossi inscriptiones, quarum una præcipua sic habet:

DEO. MERCURIO. CISO
NIO. DUBTERATIA. CASTULA
NATIONE. SYRIA. TEMPLUM
CONLABSUM. DENUO. DE. SUO
RESTITUIT.

Hoc marmor, quod prope amphitheatrum Vefontionenſe erutum eſt, nunc in Muſeo Boiſoti jam laudati Abbatis viſitur cum alio item marmore, variisque cimeliis & numismatibus, quæ hic recensere non vacat. Inter ejusdem libros multi ſunt ex bibliotheca Granvellana, quidam etiam codices elegantiffime ſcripti, ex Budenſi bibliotheca Mathiæ Corvini Hungariæ Regis in Granvellanam transportati. In editis libris inſcriptiones non dorſo librorum, ut ſit apud nos, ſed compreſſis, qua parte explicantur, foliis appoſitæ ſunt: quem morem in plerisque Germaniæ bibliothecis deprehendimus. Ex Budenſibus inſignes ſunt membranei codices *Lactantii de religione*, *Titi Livii* ſecundum volumen ex tribus, quorum alia duo ex Florentino exemplari deſcripta ſunt anno MCCCCXXV. Omitto libros, variis linguis ſcriptos, in quibus *Chriſtiæ Piſanæ de Politia* Gallici libri tres, olim impreſſi. Vivebat apud Gallos regnante Carolo V Chriſtina, cujus Marotus in quodam epigrammate ad Johannam Gaillardam Lugdunenſem meminit. Præclara admodum fuit iſta Granvellana bibliotheca, libraria ſupellex: quam ſane præferrem magni-

gnifico ejus nominis palatio, in cujus hortis Jovis effigies insignis visitur, ex Vinea Mediceorum eo translata. Vidimus etiam apud quemdam bibliopolam plurimos, sed levioris momenti, libros olim cathedralis ecclesiæ, missales (ut vocant) & chorales, qui ad librorum compactores damnati sunt. Eandem fortunam Pontificalis ejusdem ecclesiæ liber, jussu Caroli a Novo-castro Archiepiscopi ante annos ducentos eleganter scriptus, jam subiisset, nisi medicus, quem penes est, has membranas carius vendere vellet: quas ne quidem duorum aureorum pretio (nam quatuor postulabat) ex ejus manibus eripere potuimus. Hæc fortuna fuisset veterum librorum omnium, nisi Deus aliam mentem in quorundam Studiosorum mentes hoc ævo inspirasset.

Die 12 Julii humanissimis hospitibus nostris actis ex animo gratiis, Basileam versus iter instituimus, paullulum a recta via declinantes, ut Luxoviense monasterium, fama & religione celeberrimum. adiremus. Eo deduxit nos R. P. Fulgentius, qui res Congregationis sancti Vitæ tunc procurabat in Senatu Vefontionensi. Hujus suasu, tantisper defleximus ad Favernia-

cense monasterium, (*Favernay*) olim feminarum, quarum Abbatissæ litteras Bernardus Abbas Claravallensis scripsit, postea virorum ab annis quingentis: quo tempore monachis Casæ-Dei ab Anserico Pontifice is locus traditus est, modo sub Congregatione sancti Vitoni. In eo monasterio nihil fere singulare, præter unam ex duabus hostiis sacris, quæ, cum anno 1608 in festis Pentecostes altare ex cereorum accensorum flamma totum arsisset, in sublime divinitus elatæ perhibentur, eoque pacto ab igne penitus intactæ: quarum una Faverniaci reservata, altera Dolam translata est. Hoc de miraculo quidam hoc distichon cecinit:

*Impie, quid dubitas hominemque, Deumque
fateri?*

*Se probat esse hominem sanguine, & igne
Deum.*

Hoc in Disticho mentio injicitur de alio miraculo, Divione patrato, cum, Judæo quodam sacram hostiam nefarie lancinante, hostia sanguinem reddidit. Ineunte sæculo octavo, ut perhibent, Godolia Faverniaci Abbatissa erat, cujus tempore Bertharius & Attila martyrio affecti sunt in proximo

mo

mo vico Menulfi. (*Menoul*) Johannes de Burgundia domicellus, frater Ottonis Burgundia Comitis, sepultus est in ecclesia monachorum anno 1373. Faverniacum alluit Lanterna fluviolus, (*le Lanterne*) qui in Ararim una leuca inferius devolvitur.

Julii die 14 Luxovium (*Luxeu*) pervenimus. Columbani ejusq; discipulorum sanctitate insigne. Ibi omnem humanitatem experti sumus a R. P. Priore domno Hieronymo Pichone, jam pridem nobis noto & amico. Monasterii ecclesia & claustrum aliquam antiquitatem præferunt: cetera ædificia recentiora. Situm est ad Bruscionem amnem, (*la Brusse*) in loco satis amœno, aëre salubri, ubi thermæ hætenus habentur, ab antiquis etiam celebratæ. In ecclesia principe exstat absque inscriptione tumulus, super 4 lapides erectus ad navis dextram partem, in quo Angelomus monachus jacere traditur, commentario in libros Regum notus. Cernitur prope majorem ecclesiæ portam pharus, quam Laternam vocant, cujus omnino consimilem vidi aliquando in Bonævallenfi monasterio apud Carnutas. Ea usui fuisse videtur in gratiam eorum, qui noctu eccle-

siam frequentabant. Sanctus Vvaldebertus Abbas loci tertius sepultus fuit in oratorio sancti Martini, quod quondam unum ex monasticis oratoriis, nunc Luxovii oppido continetur. In sacrario asservatur egregius codex Evangelia complectens, tempore Gerardi Abbatis, cujus nudum in indicibus nomen sine temporis nota occurrit, eleganter exaratus, uti fidem faciunt hi versus ad Evangelium sancti Marci:

*Auxilio cujus pius auctor codicis hujus
Abba GERARDUS vivat, animæ & de morte
resurgat.*

Tum in fine adduntur alii, quibus hunc librum sancto Petro Luxovii Patrono vovet:

*Luxovii pastor GERARDUS, lucis amator,
Dando Petro librum, lumen mihi posco supernum.*

In Capitulari Evangeliorum, quod eidem codici de more subjicitur, nulla mentio de Annunciatione, Nativitate beatæ Mariæ, & festo omnium sanctorum. Feria vero secunda post Dominicam secundam Quadragesimæ in Vestina, rectius quam in Kalendario Frontonis, inter Vestina, ad exprimendum

dum ecclesiæ titulum, ubi ipsa die statio erat. Dominica quarta Quadragesimæ *in Susurio*, quæ aliis *in sancto Laurentio*. Inter paucos bibliothecæ reliquos codices insignis est præ ceteris unus, litteris Franco-gallicis ante annos mille conscriptus: in quo Epistolæ & Evangelia per annum, secundum priscum Ordinem Gallicanum, integra referuntur. De hoc codice alibi dicendum uberius, uti & de alio, qui Cleman-gii opera complectitur.

Luxovio discedentes, adjuncto nobis reverendo Patre loci Priore, primo excepit Lutrense (*Lure*) monasterium (quod ante paucos dies Rex hospitio suo dignatus fuerat) nobile quondam, nunc Murbacensis Appendix, ubi quinque monachi Germanici versantur ex cœtu Murbacensi. Locus aquis circumductis, validis muris & propugnaculis munitus; ecclesia vetustatem præferens, in qua duo ingentis molis tumuli visuntur, unus sancti Deicoli Abbatis primi, alter Columbini ejus discipuli; ambo nuper illuc cum utriusque sancti reliquiis allati ex proxima sancti Deicoli ecclesia destructa.

Lu-

Lutra relicta ingressi sumus superioris Alsatiae pagum Suntgoviensem: tuncque primum mores ac linguam Germanicam in subditis Gallicis offendimus. Occurrit nobis in itinere opidum *Besfort*, tum *Altkirk*, quod veterem ecclesiam sonat: ubi residet Vicarius Generalis Episcopi Basileensis, qui ipse Bruntruti (*Porentruy*) versari solet, cujus loci dominium ad ipsum spectat, ecclesiastica ditio ad Archiepiscopum Vesontionensem. Post opidum *Besfort* occurrit etiam ecclesia beatæ Mariæ de Vallibus, olim Ordinis nostri Prioratus, qui Patribus Societatis Jesu ex Alsatiae opido Einsedio modo attributus est.

Julii 17 Huningam (*Huningue*) pervenimus, & relictis in meritorio hospitio sarcinulis, clarissimum arcis gubernatorem salutaturi convenimus. Ille vero nos familiari sua comitate exceptos, triduo apud se remanere jussit: Paruimus non inviti, ut spatium videndæ Basileæ haberemus. Quid vero humanitatis atque honoris per illud tempus ab illustri Marchione experti simus, nemo credat, nisi cordatum optimi ac generosi animi pectus noverit. Huninga,
pri-

prius exiguus vicus, nunc opidum munitissimum, Rheno in æquabili planitie impositum, Basilea vix mille passibus distans, Ludovico Magno auctore gloriatur, qui, non sine vicinorum invidia, illud ad Alsatiæ præsidium constructum voluit. Primum loco Rectorem præfecit Marchionem Puteolensem, ex Sileriaci Brulartiorum genere perillustri: quoniam eum esse noverat, qui Basileensium suspicione curata, ab omnibus amaretur, & pro sua virtute ac fide locum ab hostibus tutum præstaret.

Postridie quam istuc accessimus, commodatis equis (nam conducticios remisera-
mus) Marchio nobis autor fuit, ut monasterium beatæ Mariæ de Petra, quod ante paucos annos a nostris excultum, nobis prorsus ignotum erat, religionis causa adiremus, ejus loci Abbatem de instituendo itinere consulturi. Id situm est inter excel-
sas alpes, duabus leucis a Basilea civitate, uno lapide ab arce Lanscronia. (*Lanscron*) Illuc summo mane contendimus, Dominica die sacra facturi in frequenti peregrinantium asylo: ubi Gallicana prorsus humanitate excepti sumus a reverendissimo domino Augusti-

gustino, Beinvillensis prope Solodorum (*Sol-leure*) monasterii Abbate, qui hunc locum, a multis expetitur ad monasticos usus composuit, ornavit & xenodochio præclaro instruxit. Postquam Missas privatas peregrimus, sacrum solemne musica perpetua celebratum est, instrumentis musicis cum vocibus & minori (quod vocant) organo simul concinentibus. Prandio facto, bibliothecam lustravimus, sed nullos scriptos codices invenimus, præter unum aut alterum, in quo multi sermones, in Concilio Basileensi habiti, referuntur, omnes fere inediti, sed plane luce non digni. Unus inter alios est Prioris sancti Benigni apud Divionem, alii privatarum personarum. Colloquio de itineris nostri ratione habito cum humanissimo Abbate, litterisque ad Helvetica monasteria commendaticiis ab eodem acceptis, cum multa gratiarum actione Huningam revertimur.

Postera die Basileam ingressi, primo bibliothecam publicam adivimus sub auspiciis illustris Marchionis, qui a Basileensibus non secus colitur, quam proprius eorum præfectus. Omnia nobis humanissime pro-

propalavit eruditus Buxtorfius, Johannis filius, ipsius bibliothecæ curator. In ea servantur plurimi codices scripti, cum Græci, tum Latini: in his *quatuor Evangelia græce* ab annis circiter mille exarata; *Gregorij Nazianzeni opera græce* cum commentariis Eliæ Cretenfis & egregiis picturis, quæ priuscos habitus episcopalem, sacerdotalem & sæcularem exhibent. *Chrysostomi* varia item opera, ac *Petri Blesensis epistolæ* non semel habet hæc bibliotheca, in cujus exedra amplissima habitus est primus conventus Concilii Basileensis. Ibi etiam legimus holographum Erasmi testamentum, cujus Erasmi sepulcrum cum epitaphio cernitur in navi majoris ecclesiæ ad ambonis sinistram partem; secus eum locum, ubi Calvinistæ sacra sua faciunt, nempe ad vestibulum, quo ex navi aditus erat in chorum. Integra sunt in choro & sanctuario omnia, quod in Ultrajectina ecclesia maxime probavit magnus Peireskius, teste Gassendo. Oecolampadius tumulum habet in peristyllo seu claustro (quod vocant) majoris item ecclesiæ, intolerandæ impudentiæ titulo donatus, cum *primus in eadem urbe evangelicæ doctrinæ auctor* & *templi istius verus Episcopus*.

scopus appellatur. Ex cathedrali ecclesia in ædes divertimus elegantissimas domini Fæschii Senatoris Reipublicæ Basileensis, qui nos multa humanitate excepit, comitante semper erudito Buxtorfio. In inferiori ædium parte visitur bibliotheca optimis referta libris, cum editis, tum scriptis: quos inter alii sunt Isidori, alii Bedæ, plerique veterrimi. In superiori parte cimeliarchium omni rerum curiosarum genere locuples. In urbe id singulare, quod horologiorum horæ singulæ singulas nostras unâ prævertant, ita ut Basileensium prima sit nostra duodecima, & sic de aliis consequentibus, nulla certa ejus diversitatis ratione. Paulus Hentznerus in Itinerario suo anni 1597 meminit hujus rei singularis. Matres-familias in publico raræ, nunquam in conviviis, tantum-non ancillantur. In minori Basilea, quæ majori jungitur ponte Rheni sublicio, ante motus Helveticos insignis Cartusia exstabat, ex qua multi codices in publicam illam, quam superius descripsimus, bibliothecam transpositi sunt. Duos tantum notare juvat, unum qui Guigonis statuta continet, alterum qui vitam sancti Brunonis, incipientem ab his verbis:
Quod

Quod Sapiens exhortationis gratia dicit, &c.
 In fine hæc leguntur: *Frater Ludovicus Moser, monachus professus hujus vallis beatæ Margaretæ Basileæ Ordinis, hunc transsumpsit ex chalcographo patris Henrici de Alveldia, ejusdem domus quondam Prioris anno 1486, 18 die April., anno præfati patris Henrici in Ordine Cartusiensium 50.* Hæc idcirco notare visum est, quod in eo libello agatur de funere famoso illius Doctoris Parisiensis. Duabus supra Basileam leucis ad Rhenum olim stabat Augusta Rauracorum, (*Augst*) antiqua Episcopi sedes.

Julii 21 illustrissimi Marchionis & reverendissimi Abbatis Augustini litteris muniti, comparatis equis, Huninga discessimus, & Basileam transgressi, Germanicum solum terere cœpimus, in posterum ad tres fere menses moribus nostris & linguæ nativæ valedicturi, Germanicis, Helveticisque assuefaciendi, quorum hæc summa est. Ubi in aliquod diversorium venit, hospes & hospita, data salutantis dextera, hospites sibi gratissimos advenisse testantur. Tum subeundum triclinium, in quo tanta passim in æstate muscarum propter hypocaustum,
 b ubi

ubi per hyemem latitant, copia & importunitas, ut flabello sint abigendæ. Nec minus molestus tabaci graveolentis fœtor. Hic sæpius quod nolint, quam quod velint refecturis ingeritur. Panis ingrate cervisia & feniculo conditus: obsonia pro more gentis pipere aliisque ejusmodi salsamentis infarta. Omnia accurate in tabella describuntur. Lectorum forma Gallis insolens, corpore quidem brevior, multis cervicalibus congestis, ut sedenti quam jacenti similior videare. Nec commodior lectorum apparatus: cum etiam æstate pro levi stragulo gravis culcitra plumis fœta sustinenda sit. De cetero omnia satis nitida & munda, & in quovis Catholicorum triclinio semper eminet exstans Crucifixi effigies. Ad singulas domorum & cubiculorum januas affigitur titulus, quo mentem sanam & puram, honorem Deo & Patriæ liberationem precantur, sanctam Agatham appellando, quam contra incendia patronam agnoscunt. Exituris hospes, qui adventantibus ministrare solet, expensarum tabulam offert creta descriptam: tum singula in rationes immurmurando redigens, summam conficit, a qua ne scrupulo quidem dissidere impune licet.

licet. Tanta est gentis religio & æquitas, Discessuris *in amorem sancti Johannis* propinari mos est.

Hæc præmittenda fuere ad novum iter, quod nobis prima die non plane jucundum fuit. Nam cum Basileæ ponte (quod nobis male vertit) transmissio, Rheni oram sursum legentes ad Rhinfeldæ (*Rhinfeld*) urbis Cæsari addictæ portam venissemus, rogata transmeandi facultate, itum sæpius & reditum ad Governatorem, a quo nullo pacto, nullis precibus hanc facultatem extorquere licuit nobis interim fervente sole per duas horas ad primas urbis excubias subsistentibus. Sic nos pœnas dedimus assultus, urbi illi nuper a nostris facti, Gubernatoris memores iras coacti ad solem devorare. Alio itaque tentandus Rheni transitus (nam Badam Helvetiorum cogitabamus) & Sekingas (*Seckingen*) usque procedendum, opidum extremo bello valde afflictum, cuius pons igne Gallicano conflagravit. Ibi collegium est nobilium domicellarum, seu Canoniarum octo cum Abbatissa, Principis titulo insigni & quatuor Canonicis, in ecclesia sancti Fridolini Abbatidis, qui ibi præcipua religione colitur.

Inde Rheni transitu a trucibus nautis vix impetrato, post arduum montem superatum, hospitium nobis præbuit Calvinistarum opidum *Brouc* dictum, sub pago seu cantone Bernensi, ad Arolam (*l'Ar*) fluvium.

Sequenti die trajecto Rusa fluvio, (*la Ru-se*) accessimus Badenam seu Badam, (*Baden*) Diæta cantonum calidisque thermis celebre opidum ad Limagum, ubi Helvetiorum comitia tunc habebantur. Mox audientiæ gratia ab excellentissimo Regis Legato domino Gravello impetrata, litteras ipsi a Marchione Puteolensi porreximus, & ex ejus favorabili responso intelleximus, nos etiam aliunde ipsi fuisse commendatos. Id vero probavit maxima ejus in nos humanitas, quos non solum in mensam privatam secum admittere dignatus est, sed etiam in publico hospitio liberaliter excipi jussit. Istius opidi ædificia elegantia sunt, præsertim ædes cantonis Bernensis, omnes albicante gypso passim cum picturis, ut in aliis Germaniæ opidis, decoratæ. Ecclesia præcipua beatissimæ Virgini assumptæ sacra est. In eam convenimus die festo sanctæ Magdalenæ ad concionem, tametsi linguæ prorsus

sus ignorantes, ut ritus patriæ observare-
mus. In primis concionator Capucinus
integrum festi Evangelium idiomate vulga-
ri ex libro perlegit, omnibus auditoribus in
pedes stantibus cum magna reverentia, non
promiscuo sexu, sed discreto. Deinde se-
dentibus post lectum evangelium omnibus,
concionem solemni more instituit, nisi
quod angelica salutatio a sedentibus recita-
ta est. Aliud item in illa ecclesia observa-
vimus, nempe Baptisterium in superiori
navis parte ad aquilonem positum sub effi-
gie columbæ suspensæ, exemplo ducto a
Christi Domini baptismo, in quo Spiritus
sanctus sub forma columbæ spectabilem se
præbuit.

Eodem die ad vesperam a nobis lustratum
est Ordinis Cisterciensis cœnobium, Maris-
stella primitus appellatum, alias Wettin-
genſe a proximo vico, vix mille passibus a
Bada, anno 1227 erectum ad Limagum flu-
vium. Salutato reverendissimo Abbate,
inter istius asceterii viros religiosos unum
vidimus Josephum Meglingerum, virum
doctum & modestum, qui nobis duos libel-
los a se scriptos editosque amice concessit,
ipse autor & typographus. *Annus Cister-*

ciensis est, in quo gesta præcipua sanctorum ac piorum Cisterciensium monachorum elegantissime referuntur. Ejusdem est *Iter Cisterciense*, quod composuit occasione Capituli generalis Cisterciensis anni 1667, ad quod ipse profectus est. In exteriori ecclesiæ sinistro latere visitur sepulcrum Alberti I Romanorum Imperatoris, cujus corpus postea Spiram jussu Henrici VII delatum est.

In ecclesia eximium nitorem & decorem omnia spirant, longe certe majorem quam basilicæ nostrates. Hoc discrimen „ in suo Itinere advertit Josephus mox laudatus, scribens se Divione grandia quidem templa vidisse, sed parum expolita. „ Summum altare, inquit, fere omnem totius templi decorem continet: reliquarum partium obscuritas, aranearum telæ „ & neglectus ubique cultus has sacras ædes „ longe infra Germanæ pietatis sedulitatem „ ponunt, quorum templa ad quamdam „ coelestium mansionum invidiam Numinis „ honori parantur. Quippe Germani maxime in hac elegantia & in multiplici vocum & instrumentorum variorum concantu pietatem locant, quæ nos pietatis impedi-

dimen-

dimenta Galli reputamus. De musica musicisque instrumentis loquor, nam optandum esset, ut ille ecclesiarum nitor ita apud nos vigeret, ut apud Helvetos & Germanos musices amor.

Badam ipsa die reversi, crastina inde discessimus, instructi litteris excellentissimi Oratoris ad varias Germaniæ personas illustres, & ex ejus mandato deducente nos domino *le Baron* Diætæ Secretario, in Murense Ordinis nostri monasterium pervenimus, quod a Wernhero Argentinenſi Episcopo constructum est anno 1072. Distat hic locus a Bada sex horarum itinere, in quo Mulinga & Brimaguardia opida ad Rusam occurrunt. Ab hoc amne uno horario milliari distitum est monasterium, *Moury* vulgo dictum, in diœcesi Constantiensi, loco pro regione satis amœno & jucundo, ubi degunt monachi quinquaginta sub Congregationis Helveticæ accurata disciplina. Eximia fuit in nos optimi Abbatis Hieronymi benevolentia & humanitas, cui omnium religiosorum sollicita & sedula caritas accessit. Ex ejus cœnobii monumentis anno 1618 vulgatæ sunt *Origines Murenſis monasterii* cum genealogia Principum fun-

datorum: & anno 1651 prodiit vera *Origo*
 & *genealogia Comitum Habsburgensium*, au-
 ctore Dominico, erudito istius loci Abba-
 te, contra recentium auctorum fabulas.
 Priorem libellum tanti fecit eximius Peire-
 skius, ut magna contentione repetitisque
 ad Vicum Regis in has partes Legatum lit-
 „teris obtinuerit authentica forma acto-
 „rum exemplum, quod posset inferri in
 „chartophylacium regium. adeo verebatur,
 „inquit Gassendus, ne autographo finistri
 „quidpiam contingeret. Quin etiam, re
 „jam in tuto collocata, procuravit sollicite
 „iteratam editionem tum actorum omni-
 „um, tum maxime ejus genealogiæ, quam
 „ne una quidem syllaba addita vel demta,
 „redegit in perspicuum schema. Plura vi-
 desis apud eundem Gassendum de istorum
 actorum utilitate ad refellendum Veneri,
 Guillimanni & Piespordii commentum de
 stemmate domus Austriacæ; probandum-
 que Principes Austriacos serie dumtaxat
 feminea, non virili, ut illi fingunt, ad Habs-
 burgicam familiam, mascula vero ad Tier-
 steiniam pertinere. Integra hæc acta vi-
 dimus in Murenfi bibliotheca, & quosdam
 alios codices mss. quos inter unus est per-
 ve-

vetustus, continens post Bedæ librum de tempore Chronicon Reginonis, cum continuatione Hermanni Contracti & Berchtoldi ejus discipuli. Reginonis Chronicon definit ut in editis, annosque Christi adscriptos habet, contra quàm nonnulli de hoc Chronico opinantur, existimantes annorum calculum adjecticium esse. Idem olim, quod in Murenfi, advertimus in optimæ notæ codice Gemblacensi. Alius Murensis codex ante annos fere sexcentos exaratus, continet Martyrologium, & Regulam sancti Benedicti, feminis accommodatam. Pingitur initio sanctus Benedictus sedens, cum pedo in manu, atram habens brevem cucullam, togam seu tunicam albam, & calceos subnigros. In Necrologio, quod in sanctorum Kalendario permistum est, multarum illustrium personarum obitus recensentur. In alio Necrologio Murenfi notantur etiam Habsburgensis familiæ insigniores personæ. Inter codices recentiores habetur *liber de antiquitatibus monasterii Fabariensis*, Ordinis nostri in Rhucantia finibus Helvetiæ fiti, auctore Augustino Stoklino Murenfi primum, dein Fabariensi Decano, postmodum Abbate, qui opus illud composuit:

anno 1628, ubi multa scitu digna refert. Plura alia scripsit eleganter & accurate Abbas ille dignissimus.

Muræ illud primum observavimus, quod in omnibus ferme Germaniæ locis observatur, ut unus famulorum propter incendii periculum noctu excubias agat, & singulis ab ignitegio horis, id est ab hora octava in hyeme, nona in æstate, quædam verba variis in locis proclamet, ut se vigilem probet. *Audite quid dicturus sim*, inquit ille in æstate hora nona, *insonat hora nona, exstinguite lumen & ignem, ut nos Deus cum Maria tute-
tur.* In aliis horis significat talem insonuisse horam. Id fit, inquam, propter incendii periculum, quod in Germaniæ partibus maximum est, quoniam ab ietinis lignis fere omnia constant, ut etiam in plerisque locis pro tegulis sint asseres abiegni. Quod in memoriam revocat Taciti locum ex libro de moribus Germaniæ: *Vicos colunt*, ait, *non in nostrum morem connexis & cohærentibus ædificiis: suam quisque domum spatio circumdat, sive adversus casus ignis remedium, sive inscitia ædificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos aut tegularum usus. Materia utuntur ad omnia uniformi, & citra speciem
aut*

aut delectationem. Hanc materiam esse puto abiegnam, ex qua etiam hodierni Germani stratas publicas sternunt, pontes tegunt, & quid non faciunt? quod in eorum sylvis hoc unum ligni genus abundet. Sed eorum ædificiis probe convenit, quod Tacitus subdit: *Quædam loca diligentius illinant terra, ita pura ac splendente, ut picturam ac lineamenta imitetur.* Illud maxime apud Helvetos itinerantibus molestissimum, quod non solum singuli singula sua prædia septis circumdant, quæ nemini violare impune licet; sed etiam publicas vias frequentibus repagulis impediunt. Hoc autem vice versa jucundum simul & commodum, quod frequentes occurrunt fontes, per abietinos tubos & canales diducti, seu in subjectos aquarios truncos, seu in prata irrigua.

Conducto in reliquum iter interprete, Julii 26 Mura discessimus Einsidlam versus, quæ novem inde horarum itinere distat, duces habentes R. P. Carolum, juvenum institutorem. Inter eundem vidimus parthenona Cisterciensem, vocabulo Frawenthal, id est Vallis-Virginis, ad Lorfam; qui annis defluit ex lacu Tugienti. Adjacet
 ibi

isti lacui, valde piscoso & amplo, urbs Tugium, (*Zug*) caput Helvetici cantonis cognominis, locus sane amœnissimus. Ibi sacra celebravimus in æde sancti Oswaldi Anglorum Regis; alia ecclesia sancto Michaëlinuncupata. Inde recreati Abbatis Murenensis liberalitate, subiimus arduum montem, ex quo descensus est in subjectam vallem, ubi lacus Aquæ-regiæ (*Aigré*) dictus. In ea valle aliisque circumpositis plurima hinc inde cernuntur tuguriola, in quæ rustici fœna sua comportant, cum ad unum locum propter difficultatem viarum convehere non possint. Singuli rustici plures habent ejusmodi casas, atque in eis stationes vicissim hyemefaciunt, cum pecoribus suis promiscue degentes. Cibus per id tempus caseus, lac concretum, & alia id genus: rarus panis, quod in ea valle segetes haut nascantur, nec per hyemem facilis sit ex illis latibulis egressus. Hanc vallem præcelli hinc inde montes cingunt, inter quos Mons *Gubel*, in quo Catholici circiter trecenti hæreticorum millia circiter sex fuderunt. Nec longe a Tugio in pago Tigurino insignis fuit pugna ad Capellen Cisterciensium monasterium; quâ in pugna Zwinglius inter-

interfectus, ac postea ejus cadaver flammis crematum est.

Tandem multis montium jugis & scopulis superatis, ipsa die accessimus ad Einsidlense monasterium, (*Einsidlen*) quod latino nomine Beatæ Mariæ Eremus appellatur. Locus est Fidelium concursu percelebris ac religione monachorum, qui ibi numero centum degunt. His præest reverendissimus & illustrissimus Abbas Augustinus Redingus, Congregationis Helveticæ Visitator primus, modestia & religione non minus, quam libris editis clarus, ex quibus volumina duo ad refellenda Ministri Tigurini in Baronium objecta, tria de rebus Theologicis in lucem emisit Einsidlensibus typis. Is non modo omnimodam nobis humanitatem & caritatem exhiberi jussit, sed etiam communicari omnia vetera monumenta, quæ in rem nostram facere poterant. Et hoc certe cum multa sedulitate exsecutus est R. P. Placidus, ipsius germanus frater, idemque Theologiæ prælector, qui in ætate non admodum provecta egregios in omni fere scientiarum genere progressus fecit. Majori templo inclusum est primarium beatæ Mariæ sacellum, sanctum Me-

gin-

ginradum auctorem habens, quod voti causa undique frequentatur. Altare majus ecclesiæ ex marmore magnificentissime nunc primum absolutum. Insignis est locus ad sacra asservanda supra capellam beatæ Magdalenzæ elegantissimam, in qua poenitentes sese confessionis remedio expiare solent. In sacra suppellectile omne pretium superat Ostensorium, in quo Christi Domini corpus exponitur, totum ex auro, gemmis & lapillis pretiosissimis ornatum. Crux est etiam valde antiqua & procera, in qua Christi effigies quatuor clavis pro more veterum affixa est, adhibitis utrimque in crucis ramis variis reliquiis, cum variis etiam inscriptionibus, quarum hæc una est: *Adalbero & Uto pro Domino de se simul hoc instituerunt.* In bibliotheca multi sunt exquisiti codices, ex quibus non pauca excerpimus in consequentibus referenda. quales sunt inscriptiones Romanæ insignes, acta Martyrum authentica, Frowini in Monte Angelorum Abbatis egregium opus de gratia & libero arbitrio, qui auctor vivebat ante annos fere sexcentos.

Einsidla egressi die 30 Julii ad lacum Tigurinum (*de Zurich*) tendimus, consensu prius

prius arduo monte, ubi sancti Meginradi e-
 remitæ primaria sedes & ædícula visitur. Ex
 eo loco prospectus est in subiectum lacum
 Tigurinum & adjacentem regionem, adeo-
 que in Ufnaugiam laci parvam insulam, in
 qua beatus Adalricus, simulque Regulinda
 Comitissa mater ipsius habitavit. Trajecto
 lacu per pontem sublicium uno lapide por-
 rectum, cujus mobiles asseres nullis clavis
 affixi sunt, Raperschwilam opidum ex ad-
 versa laci parte situm pertransivimus : & fa-
 cto per duas horas montis excelsissimi ad-
 scensu & descensu, sub vesperam deveni-
 mus ad Fischingensè Ordinis nostri mona-
 sterium, comitante nos domno Placido
 mox laudato : ubi piissimum Abbatem &
 religiosos monachos, sed nulla fere monu-
 menta invenimus. Locus iste primitus *Pi-
 scina*, vulgo *Fischingen*, itemque *Augia san-
 cti Petri* appellatus, sanctam Ittam septimo
 sæculo monasterii conditricem agnoscit. Si-
 tus est ad radicem montis Hoërlini, in Co-
 mitatu Toggenburgensi, non procul ab an-
 tiqua arce cognomine. *Anno MCXXXVIII*
venerabilis Presbyter Waltrammus Petris-
busensis monachus in Patrem & Abbatem e-
lectus est, atque consecratus ab UDALRICO,
reve-

reverendo Constantiensi Episcopo secundo ad locum Augiæ sanctæ Mariæ, Fiskine dictum. Ipsum ergo novum atque tenuem locum, sed habilem, utilem & spiritalibus hominibus satis congruum adiens, Dei fretus adminiculo, basilicam sanctæ Mariæ a fundamentis cœpit edificare & sex annis pie consummans fecit dedicare. Domicilia tria, Fratribus, sororibus ac hospitalem edificavit. Libros vero Missalem, Evangeliarium, Lectionartum, Officialem, Benedictionalem, Antiphonarium, Psalterium, Regulam patravit &c: ista omnia infra octo annos regiminis sui patravit & acquisivit. Multi pia ejus admonitione ad conversionem venerunt, ex quorum dationibus multipliciter pæne viginti mansibus locum locupletavit. Hæc carptim ex veteri instrumento.

In sequenti die Turgoiam ingressi, reliquimus ad sinistram opidum Villam, ubi Præpositura est monasterii sancti Galli, ad quod ipsa die accessimus. Ex omnibus Helveticis cœnobiis hoc priorem locum tenet, cujus Abbas Princeps est, uti & Einsidlenfis, sed ætate & dignitate superior, totiusque Congregationis Helveto-Benedictinæ veluti caput. Aberat tunc a loco reverendissimus senex, versatus in monasterio

rio sancti Johannis sibi subjecto: sed comperto adventu nostro proximo, mandatum dederat, sua ut bibliotheca & omnia nobis commonstrarentur: quod magna cum humanitate & sedulitate præstiterunt R.P. Subprior & Pater Hermannus bibliothecarius vir doctus & linguarum sciens. Ante aditum monasterii opidum est pervium, modo liberum, satis elegans, totum Calvinistarum, in valle satis amœna, sed angusta, unius muri intervallo sejunctum a monasterio. Urbem claudit ex parte meridiana monasterium, monte ex ea parte constrictum. Porta major duplex: aliam opidani extrinsecus contra religiosos, aliam religiosi intrinsecus contra opidanos occludunt. Sequitur area in longum satis ampla, cui adjacent ædes Abbatis & hospitum, ecclesiæ & dormitorio contiguæ. Ecclesiæ elegans & nitida, cujus chorus fornicem habet, navis laquear, ut pleræque illarum partium basilicæ. Sub altari majori est crypta Notkeri pietate celebrata. In occidentali basilicæ parte, ubi porta nulla est (quod in multis monasteriis observavimus) sed a latere, visitur alia crypta, in qua sanctus Otmarus primum sepultura donatus est. Ibi exstructum nuper

c

ele-

elegans oratorium, cum sacris corporibus Roma recens advectis: quorum ossa, ut fit in illis partibus, continue disposita & vittis pretiosis religata, medio vitro spectantium oculis objecto, totam ossream compagem conspicuam reddunt. Ad meridiem locata sunt regulares officinae, adeoque bibliotheca optimis libris referta, cum typographica officina. Omnia modestiam, elegantiam & nitorem spirant, maxime ecclesia, in qua quaecunque ad sacra pertinent, accuratissime & religiosissime praestantur. In omnibus porro Germanicis monasteriis unum habetur Museum, quod vocant, id est, amplum aedificium, duplicem habens fornacem, distinctasque solis asseribus cellulas pro religiosorum numero, ubi per totum ferme diem extra officia divina hyeme versantur. In rectoriis etiam, quae humilia & laqueari ornata sunt affabre elaborato & splendido, habentur fornaces ad calorem excitandum. In hoc denique monasterio degunt religiosi centum, praeter juvenes religiosae vitae candidatos, qui in omnibus Helveticis monasteriis recte instituuntur sub habitu fere monastico, praeter cucullam. Fratres laici barbam promittunt, ut olim,
id-

idcirco dicti quondam Fratres Barbatī. Primus post Abbatem vocatur Decanus, quod nomen in solis monasteriis obtinet, ubi Abbas princeps est, ut Fuldæ, Campidonæ, ad sanctum Gallum, Einsidlæ & Corbejæ novæ: alibi vocantur Priores; tertius ubique Subprior. Apud S. Gallum studia litterarum vigent pro religiosīs, quorum multi præter Latinam linguas Græcam & Hebraicam cal-
lent. Unus ex eis doctissimus Pater Cælesti-
nus ex familia Sfondratenſi, in Liguribus clarissima, opus quoddam philosophicum condit, in rebus etiam theologicis & jure ca-
nonico versatissimus. Domnus Hermannus bibliothecarius historiam monasteriorum Helveticorum meditatur. Altera quam istuc accessimus die, Dominica prima Augu-
sti, facta est supplicatio, ad quam magna Fi-
delium multitudo ex vicinis pagis conflu-
xit. Litaniæ aliæque preces vulgari idioma-
te a promiscuo sexu cantatæ, sed vocibus ac
modulis optime compositis distinctisque.
Sic in Missa cum sacra communio porrigi-
tur, *Domine, non sum dignus* a Sacerdote ger-
manice dicitur, uti & pleræque publicæ in
ecclesia extra divinum Officium preces.

Redeo ad bibliothecam, in qua præter

editos magna est veterum optimæ notæ librorum copia, ex quibus multa in nostros usus collegimus, adjutante Hermanno. Quosdam alios insigniores noto in gratiam studioforum. *Orosii historia* eleganter scripta cum hac clausula in fine: *Plura in hoc libro fatuitate cujusdam, ut sibi videbatur (scilicet) male scripta domnus Notkerus jussit in locis ascribi. Assumtis ergo duobus exemplaribus, quæ Deo dante valuimus, tanti viri judicio fecimus.* Alius est codex, *Alcimi Aviti poemata* continens ab editione Colonienſi plane diverſa. Ibidem *Ferrandi Diaconi liber ad Reginum Comitem: Prosperi opera* fere omnia: *Ruricii Lemovicenſis epistolæ.* Rabani *epistola ad Heribaldum episcopum Alcedronenſem*, id est Autiſſiodorenſem, & alia ejusdem. Item *Quintiliani institutiones* in codice per antiquo, quem Poggius exſcribendum accepit ex ipsa ſancti Galli bibliotheca, non apud ſaſamentarium reperit, ut Paulus Jovius affirmavit, & ex eo alii. In fine quorundam Alcuini operum hæc leguntur. Anno DCCCVI ab Incarnatione Domini Indiſtione XIV, anno 28 regnante Karolo Imperatore, VIII Idus Februarii, die Veneris, diviſum est regnum illius inter filiis ſuis, quantum unusquis-

quisque post illum habet: Ego alio die hoc opus (perfecei.) Et in fine prognostici auctore Juliano: Utere feliciter SPASSANDE Papa, jugiter per secula longa. Ad hæc Trithemii historia Hirsaugiensis triplo auctior quam in editis: ne quid dicam de revelationibus sanctæ Gertrudis, quæ item a vulgatis multum differunt. Denique in alio codice hæc de Hildegarda Ludovici Germaniæ Regis primi filia adjecta sunt. X Kal. Januarii HILDEGARDA virgo Christi, & domni Hludovici Regis filia, de hoc sæculo migravit ad Christum, & humata est in ecclesia sanctæ Regulæ & Felicis martyrum Christi in castello Turego. (Zurich)

Hoc jacet in tumulo Christi dignissima virgo

HILDEGARDA, nitens moribus egregiis.

Hæc fuit eximii HLUOWICI filia Regis:

Mentem sponte suam voverat illa Deo.

Bis denos octo vita compleverat annos,

Migrans ad sponsum virgo beata suum.

In brevi Chronico Weingartenensi de ea sic legitur: Anno DCCCLVII Serenissimi Hludovici Regis filia HILTIGART obiit. Asservatur in eadem bibliotheca vetus monasterii sancti Galli delineatio, ante annos octingentos depicta, omnes loci officinas adjunctis ver-

sibus accurate exhibens: cujus exemplum Hermanni beneficio accepimus. Idem etiam nobis ostendit omnes monasterii sui chartas, omnia diplomata & instrumenta in unum corpus nuper typis domesticis redacta: cujus collectionis unum exemplum in archivo ecclesiæ Romanæ; alia quædam in celebrioribus aliquot Helvetiæ monasteriis reposita sunt; cetera privatim in ipso monasterio sancti Galli reservantur ad documentum posterorum. Idem præstiterunt Einsidlenses nostri: ut si quo incendii vel belli casu ipsa primaria instrumenta perire contingat, jacturam utcumque sarciat hæc collectio.

Lustrato sancti Galli monasterio, adjuncti etiam opidi bibliothecam adivimus, quæ una cum collegio publico exstat eo in loco, ubi tempore ejuratae religionis Dominicæ sanctimoniales degebant, quæ eximium catholicæ Fidei specimen dederunt. Ostensi sunt in ea bibliotheca inediti quidam libri Vadiani, multæque ejusdem & variorum ad ipsum epistolæ idiographæ: cetera non sunt magni momenti. In omnibus antiquis codicibus Germanicis, etiam germanico idiomate scriptis, eadem est litterarum forma atque in Gallicanis.

Ipso

pso tempore nuntium de Viennensi per
cos obsidione accepimus, quod nos de
sequendo itinere aliquantum suspensos
lidit, animo reputantes, an tuta futura
via in Bajoariam usque, quo armorum
vicorum terror indubie penetraverat,
sedebant etiam aliæ rationes, quæ nos
asse suspectos redderent in tam difficili
poris articulo; aut certe a bibliothecis
randis, qui unus erat nostræ profectio-
scopus, excluderent. Sed tandem ani-
m obfirmavimus, accepto consilio ad-
di saltem Campidonam, ex quo certio-
rerum statu nuntia habere possemus.
itaque ex sancti Galli monasterio disces-
us, quod postremum vidimus ex Con-
gatione Helveto-Benedictina.

Hæc anno 1602 instituta est, quo tempo-
reverendissimi Abbates Bernardus Sancti
li, Augustinus Einsidlenfis, Joannes Jodo-
Murenfis, Benedictus Fischingenfis, se in
um aliquod communis Congregationis
pus coadunare decreverunt. Id vero lit-
s suis approbavit Clemens VIII, ceteros-
Abbates ad æmulationem provocavit.
animati Abbates duo, Mich. Fabarien-
& Geroldus Rhenoviensis, ejusdem se

Congregationis corpori adjunxerunt, aliis aliisque deinceps ad duodecim monasteriorum numerum succedentibus. Gregorius XV & Urbanus VIII privilegiis & immunitatibus auxerunt hanc Congregationem, quæ excepto carniū ad certos dies usu, nihil minus habet ab aliis Congregationibus strictioris disciplinæ. Hæc didicimus ex reverendo Patre Placido Zurlaubeno, religioso Murenfi, Congregationis ejusdem tunc Secretario, quem reverendissimo Abbati Augustino recens mortuo successisse in audio. Ad itineris lineas regredior.

Post quinque dierum ad sanctum Gallum moram, inde profecti die 5 Augusti cum P. Hermanno bibliothecario, Roschati (*Roschat*) ad lacum Potamicum pransi sumus, excepti a religiosis ex cœtu sancti Galli. Conditum est eo in loco monasterium satis amplum tempore motuum illorum, qui occasione religionis exorti sunt, monachis e sancti Galli opido & monasterio exturbatis, & occupato ab hæreticis monasterio. Cum enim spes fere nulla monachis affulgeret recuperandæ pristinæ stationis, Abbas alteri ibidem construendæ adjecit animum. Quin etiam novis hujus loci ædificiis per hæreticos

cos furentes everfis, nihilominus in parietinis denuo erigendis perseveravit: sed tandem prima sede monachis restituta, pauci apud Roschatum relictī sunt. Ibi tunc versabatur Cælestinus Sfondratus supra laudatus, qui nos pridie ad sanctum Gallum convenerat. Sub meridiem, cum, reflante vento, lacum navigio, uti consilium erat, trajicere non possemus, longo circuitu lacū ambitus, qui tribus leucis in latum, quatuordecim in longum porrigitur, partim nobis circummeundus fuit, ut ea ipsa die, Rheno transmissio, Brigantium (*Bregentz*) accederemus, sancti Galli quondam secessu illustratum: cui adjacet Augia major, (*Mehrtravv*) quod monasterium nobis propter breve tempus invisere non licuit.

Postera die, quæ Christi Domini Transfigurationi sacra erat, Lindaviam (*Lindavv*) Calvinistarum opidum prætergressi, apud Tetnangum (*Tetnang*) opidum Montisfortis Comitis Missas celebravimus: inde per Ravensburgum urbem imperialem Weingartenense Sueviæ monasterium, ubi ante paucos annos Pater Bucelinus scriptis notus obierat, admissi, absente reverendissimo domino Abbate electo, humanissime biduo

recreati sumus. Hinc nova se nobis rerum facies aperuit, viæ planiores, mores diversi, paulo minus quam Helvetici libertatem præ se ferentes, dialectus (uti ex aliis audiebamus) politior, rusticanæ domus non ita integræ & elegantes: denique in Benedictinis monasteriis alia Congregatio, Suevica nimirum, quæ a tempore Concilii Constantiensis, id est ab anno 1416, originem ducit. Ea quondam amplissima & in tres propagata provincias, nunc ad solam Suevicam reducta est. Illius Congregationis synopsin historicam scripsit ante paucos annos amicus noster Georgius Geisslerus, Prior Villingensis religiosissimus. Habitus nostrorum ubique in illis partibus uniformis, nisi quod Helvetici, cum in ecclesiam cuculati procedunt, circumductum brachio sinistro rosarium gestant præter morem aliorum. Weingartenense monasterium, liberum & imperiale, tunc copias submittebat in Viennæ subsidium, nempe quinquagenos pedites armatos, quibus stipendia villæ & pagi, monasterio subjecti suppeditant, ceteroqui exempti ab annuis tributis. Weingarti exstat veterum Welfonum conditorium, qui monasterii fundatores habentur. Eorum hi-

historia legitur in vetusto codice bibliothecæ amplissimæ, in qua etiam multi libri scripti servantur. In veteri Kalendario, quod libro Evangeliorum præmittitur, fit mentio de Judita istic sepulta. *III Nonas Augusti Judita Dux.* In alio additur, *Regina Angliæ hic sepulta. Dedit pretiosissimum thesaurum ecclesiæ, sanguinem Dominicum reliquiis sanctorum, pallis & plenariis, id est Missalibus integris.* Idem sanguis Domini istic cum summa veneratione colitur. Initio cujusdam codicis, in quo Gregorii Magni expositio in Ezechielem continetur, hæc legimus antiquissimo caractere: *Oportet monacho ubicumque exierit, Eucharistiam semper secum vebat.* Et in fine codicis:

Præsul EBERHARDUS Christi famula-
mine tactus,

Hunc tribuit librum Christi genitricis ad
usum.

Scriptus est liber iste ante conditum Weingartenfense monasterium, cujus ecclesia sanctum Martinum Patronum habet. Quidam optimus codex perantiquus continet *vitam sancti Anscharii* primi Archiepiscopi Bremensis: alius egregius *Iustini Trogi epitomen.* Habes in consequentibus veterimas

rimas formulas Andegavenſes ex eadem bibliotheca exceptas, atque Willelmi Hirſaugienſis Prologum in conſuetudines monaſterii ſui, quæ duobus libris ibidem continentur. Omnes fere libri etiam editi corio cervino, ut paſſim in Germanicis bibliothecis, aperti ſunt, ob cervorum venationem frequentem, quorum capita cum ramis ſeu cornibus, aut certe eorum exſtantes effigies in ſuis habitaculis affigere ſolent.

Auguſti nona Weingarto per Algoienſem pagum, comitante domno Maximiliano venimus Campidonam, quæ celebris eſt nobilium Suevorum Abbatia ſeſquimillario horario a montibus Tirolenſibus ad Hilaram fluviolum, a quo inditum pago ſeu tractui nomen Hilergovæ. Prope urbis Campidonæ muros (quæ urbs tota hæreticis modo paret) ſitum eſt monaſterium, ædificiis novis & ornatiffima eccleſia magnifice exſtructum. Id duplici quadro ampliffimo conſtat, præter atria & habitacula miniſtrorum. Unum quadrum Abbatis ædibus, aliud Religioſorum cellis assignatum, cum gemina utrumque contignatione. Inferiori ex æquo reſpondet ſolum eccleſiæ, quæ ad occidentalem cœnobii plagam

gam in aggere posita est. Loco nunc præest magno cum splendore illustrissimus Abbas & Princeps D. Rupertus, Cardinalis Badensis successor, is quem olim apud nos in monasterio sancti Dionysii prope Parisios morantem noveramus. Quanta vero humanitate & facilitate nos exceperit optimus Abbas, verbis explicari non potest. Ibi exstat conventus quatuor & viginti nobilium cum sex nobilibus pueris, vitæ religiosæ candidatis, qui rubeas togas gerunt. In Germania quatuor erant præcipua ejusmodi monasteria, in quæ soli probatæ nobilitatis juvenes admittebantur, nempe Abbatia Fuldensis, Campidonensis, sancti Galli & Einsidlenensis. In duabus prioribus, non in posterioribus hætenus perseverat iste ritus, uti etiam in Murbacensi Alsatiæ monasterio: quem ritum non ab ipsis Abbatiarum primordiis, sed tempore procedente receptum fuisse constat. Campidonæ habetur typographica officina, omnibus numeris absoluta. Haut procul a monasterio, id est, non unius horæ intervallo, visitur locus, in quo versabantur ante viginti annos Religiosi, quos Capitulares vocant, dum novi monasterii ædificia construerentur. Loco

voca-

vocabulum est *Suavesberg*, ubi sub Romano Abbate monasterii instauratore viguit severissima per aliquot annos monastica vitæ disciplina, abstinencia perpetua, jure silentium, nudipedium, labor manuum durissimus: sed intercedente nobilium vicinorum & postmodum Nuntii Apostolici auctoritate, remissa est pro ritu aliorum ejusdem regionis monasteriorum, quibus hæc severitas hoc cælo & solo, illis corporibus intolerabilis visa est. Hunc locum adivimus in comitatu illustrissimi Abbatis, ibique vidimus domnum Bonifacium, nobis aliunde jam probe notum, qui ibidem ab omni hominum consortio remotus, in summa vitæ austeritate per annos tres perstiterat, primo illo vitæ perfectioris proposito nunquam remisso. Campidonense monasterium sub veneratione beatæ Mariæ & sanctorum Gordiani & Epimachi primitus conditum est ab Hildegarde Caroli M. uxore, quæ ibidem sepulta creditur a Campidonensibus, tamen Mettis ad sanctum Arnulfum alii sepultam perhibent, & pro sancta habetur. Pleraque vidimus Abbatæ diplomata, etiam authentica, quorum aliqua in consequentibus referemus. Inde suppetiæ

petiæ centum militum Viennam submissæ sunt eo tempore, quo ibi moram egimus.

Post biduum discessuros non prius sivit abire illustrissimus Abbas, quam promissione facta, ut ex Bajoaria iterum ad se reverteremur. Fide accepta, novos equos, atque insignem comitatum præberi jussit, dato nobis duce usque Augustam Vindelicorum domno Corbiniano, sancti Udalrici conventuali, tunc vero apud Campidonam Philosophiæ professore. Et primo quidem ipsa die Augusti 12 venimus in monasterium Uttenburanum, (*Ottenbour*) quo litteris Campidonæ acceptis jam invitati fuera-
mus. Illustris est hæc Abbatia, sex horarum itinere a Campidona, ad Gunzium (*Gnutz*) amnem. Ecclesia dedicata est sanctis Alexandro & Theodoro Martyribus, quorum reliquiæ in ea servantur. Eorundem thecæ *Mariæ Comitissæ sigillum* ex agathe appositum est Bibliotheca ibidem multis libris referta etiam mss., ex quibus nonnulla in nostros usus excerpimus, in his duas homilias sancti Faustini ex Homiliario perantiquo. In veteri Necrologio de Totone seu Tottone, primo loci Abbate hæc legimus. *XIII Kal. Decembr.*

Toto

*Toto noster Abbas, qui corpus sancti Alexandri
huc attulit, & cujus parentes locum istum fun-
daverunt.* Tottonis parentes Silachus &
Ermiswinda sub annum 764 monasterium
condiderunt. De Totone iterum in bre-
vibus annalibus ad cyclos Paschales: *Anno
MCLXIII Toto sepelitur*, id est novo tumulo
reconditur. Anniversarium quotannis pro
eo celebratur. Abhinc uno lapide distat
egregium beatæ Mariæ oratorium, Elderen-
se appellatum, quod magno Fidelium con-
cursu honoratur. Nulla humanitatis in
nos Officia prætermisit reverendissimus Ab-
bas Benedictus, cooperante etiam R. P. Al-
berto Priore, qui studiis nostris faveret. Ibi-
dem superiori seculo floruit Nicolaus El-
lembogius, vir bonarum litterarum aman-
tissimus, qui postquam patris exemplo Me-
dicos apud Montem-peffulanum audisset,
reversus in patriam, Ottemburanorum mo-
nachorum numero adscriptus est anno
1505, ubi reluctante Abbate suo, Latinis
litteris Græcas & Hebraicas conjunxit, ac
tandem Gymnasio trilingui Ottemburæ in-
stituto, ludum aperuit anno 1543, favente
inprimis Wolfgango Abbate & Principe
Campidonensi. *Commercium litterarum*
ha-

sancti Udalrici (*S. Ulric*) Abbatiam accessimus, ad ejus januam, quoad religiosorum prandium finiretur (nam tempore prandii monasterii aditus non patet) subsistere coacti. Deinde illuc admissi cum magna comitate reverendissimi Abbatis Romani, tri-
dui moram egimus in illo monasterio, quo nullum ad religiosam disciplinam accommodatius aut elegantius in illis partibus videre memini; sicut nullam urbem in iisdem Augustana præclariorem, si civium frequentiam excipias. Horum plusquam media pars Lutheranis constat. Multæ in urbe sunt Catholicorum ecclesiæ multique conventus. Cathedralis beatæ Mariæ sacra est: sancti Udalrici basilica eximia, thesaurus insignis, peristylum, Capitulum basilicæ dignitati respondens, bibliotheca Capitulo proxima, itidem ornatissima, & libris cum novis, tum antiquis, si qua alia, maxime referta; Dormitorium commodum, ædes Abbatis & hospitem amplissimæ, omnia præter basilicam nova, & a Gregorio Abbate LI, qui anno 1664 vivere desiit, elegantissime constructa. In ecclesia tunc appendebat imago beatæ Mariæ assumptæ, in serico panno depicta. Causam sciscitanti responsum

sum est, hunc esse morem in totos triginta a festo dies, quib9 per totam provinciam citra dispensationem nuptias celebrare non licet. Quantum ex bibliotheca profecerimus, testabuntur ea, quæ in consequentibus referemus: in quibus est Candidi Arriani epistola non integra ad Victorinum Rhetorem, ejusdemque Victorini ad eundem responsio. In peristyllo ad Capituli januam tumulus cernitur Caroli Stengelii, scriptis editis clari, qui ex monacho ejus loci Abbas Anhusanus, illic obiit anno 1663, ætatis LXXXII, post annos regiminis 33.

Publicam urbis Augustanæ bibliothecam etiam invisimus, quam vir summus Marcus Velserus, Augustanus Duumvir, egregie amplificavit. Latini codices in ea non tam magni momenti sunt quam Græci, in quibus eximii sunt novi Testamenti venerandæ antiquitatis, Johannis Chrysostomi, Photii, Procopii, Gazæi Sophistæ, cujus commentarios in Octateuchum Conradus Clauserus Tigurinus ex eodem codice latine vertit, ediditque Tiguri anno 1505. Indidem etiam Peireskius quædam Cyrilli & Libanii orationes nonnullas a Velsero accepit. Ibidem exstat exemplar octavi Con-

cilii generalis. Ex codicibus Latinis historia miscella Paulo Diacono tribui solita, absque auctoris nomine in pervetustis membranis scripta est.

Augusti die 19. trajecto Lyco fluvio, Bajoariam ingressi sumus, deducente nos R. P. Amando sancti Udalrici Subpriore. Jucunda fuit nobis in illa provincia peregrinatio per unum fere mensem: in qua prata, nemora, fluvii insignes, aliaque omnia ad vitæ usum & voluptatem accommoda abunde reperiuntur, præter vites, quæ in interioribus ejus partibus desunt. Exacta disciplina per totum hunc principatum viget, ubi nullus hæreticis locus permittitur. Hinc etiam res novas scribendi libido arceatur, quando hæc licentia Germanos falsis subinde rumoribus per diversa trahit. Ita quippe ambagibus perplexa sunt omnia, dum ex partium studiis nova cuduntur, ut vix ullum nuntium, cui fidem dare possis, ventiletur. De viatoribus etiam & advenis Bajoarii severe inquirunt. In patibulis sane frequentibus signum exhibetur manus cultro præcisæ, quæ pœna est hominis, locum unde profectus sit alium a vero fingentis, cum tempore pestis id ab eo exigitur.

Ce-

Cetera humani Bajoarii, & ad pietatem compositi, quod innumera templa & oratoria, præsertim in honorem beatissimæ Virginis, testantur, quæ ad triginta millia apud eos erecta videntur, omnia cum accurato decore & cultu. Primum ex illis lustravimus Kebacense monasterium, (*Kebach*) in quo sanctimoniales Ordinis nostri versantur. Ad Veronicam hujus parthenonis Abbatissam scripsit Nicolaus Ellembogius monachus Ottemburanus, superius laudatus; cujus soror, Barbara nomine, ibidem Abbatissæ officium gessit. Deinde ad Scheyrense virorum pervenimus ipsa die, quo Augusta discessimus. Locus sic dictus a Cruce, in diœcesi Frisingensi. Ibi degit venerabilis senex P. Ægidius *Cranbeck*, qui *Calendarium Benedictinum* quatuor tomis, aliosque libros composuit vulgavitque. Gregorius loci nunc Abbas, in theologicis & mathematicis apprime versatus, novis ædibus cœnobium exornavit; idemque monasterii sui Chronicon editum nobis liberaliter concessit. Conradus monachus Chronicon illud ab anno 1076 inchoavit, atque ad suum tempus, id est ad sæculum 3 deduxit: Stephanus Abbas ad nostrum sæculum

produxit & in lucem emitti curavit anno 1623. Hic Conradus manu sua varios exaravit membraneos codices, ab Aventino laudatos: quorum unus magistri Petri, cognomento Comestoris, scholasticam historiam continens, in quinque primis foliis artium liberalium imagines repræsentat, præmissa beatæ Mariæ effigie cum his aliisque scriptoris verbis: CHONRADUS PECCATOR AUCTOR ET SCRIPTOR HUIUS OPERIS. Deinde in secundo folio picta Musica, & in tertio Astronomia exhibetur, adjunctam habens a dextris Ptolemæi effigiem, sidera contemplantis ope instrumenti longioris, quod instar tubi optici, quatuor ductus habentis, concinnatum est, & in fronte hujus libri conspicitur.

CONRADUM hujus codicis scriptorem ante annum MCCXLI vixisse affirmat Stephanus Abbas in limine prædicti Chronici, ubi quæ de illo tubo vidimus & scribimus observat, conjicitque Conradum hoc instrumenti genere usum fuisse.

Sequenti die Geisenfeldam accessimus, deducente nos R. P. Priore Scheyrensi, hospitio accepti a sanctimonialibus nostris, quæ ibi perquam laudabiliter vivunt. In eccle-

ecclesia ad latus aquilonare deprehendimus
tumulum primæ loci Abbatissæ Gerbirgis,
cujus effigies ad parietem hos versus peran-
tiquos, quantum expiscari potuimus, præ-
fert, Hundio ignotos:

*Hic jacet in tumba GERBIRGIS filia
Regis
Græci Stertoris, Eberhardique fuit
Neptis, hujus loci prima fertur Prælata
fuisse.*

Inde relicto ad lævam Monasterio (*Munser*)
olim nostris, venimus Ratisbonam, quæ
civitas Geisenfelda distat decem horarum
intervalla; hospitati in monasterio sancti
Emmerammi, ubi magna est veterum li-
brorum supellex. In sacrario ecclesiæ o-
stensa nobis est casula sancti Wolfgangi illi-
usurbis Episcopi, cujus primarius tumu-
lus in navi ad latus epistolæ: sed corpus in
cryptam occidentalem translatum est. San-
cti Emmerammi sepulcrum cernitur ad la-
tus meridionale majoris altaris in sancti Ge-
orgii sacello: quod primum loci oratorium
est. In thesauro (ut vocant) habetur insi-
gnis Evangeliorum liber, quo nullum preti-
osorem aut elegantiorum unquam vidi-
mus, litteris aureis majusculis optime scri-

præ anno 870 mandato Caroli Calvi : deinde sancti Emmerammi ecclesiæ concessus ab Arnulfo Imperatore, uti Arnolfus ejusdem loci monachus tradit. In primo folio Ramvoldi Abbatis, qui codicis operculum ante annos fere septingentos renovari curavit, exstat effigies sub his verbis & versibus,
RAMVOLDUS INDIGNUS ABBAS

*Hunc librum Carolus quondam perfecit bonus,
 Quem mox Emrammo RAMVOLD renovaverat almo.*

In secundo folio verso imago Caroli Calvi, omnino similis ei, quæ habetur in codice Mettensi, modo Colbertino, cernitur cum his versibus.

Hic residet CAROLUS divino munere fultus,

Ornat quem pietas & bonitatis amor.

HLUDWIC justus erat, quo Rex non justior alter,

Qui genuit prolem hanc tribuente Deo.

Alma viro peperit JUDITH de sanguine claro,

Cum genitor regnis jura dabat propriis.

Hic nomen magni Caroli de nomine sumsit,

Nomen & indicium sceptrum tenendo sua.

Hic

*Hic David vario fulgescit stemmate Regis,
Atque Salomonica jura docentis habet.
Istius imperio hic codex resplendet & auro,
Qui bona construxit multa favente Deo.*

A dextris minister enssem manu gestat cum
hoc versu:

*Arma tibi faveant Christi stabilita per
ævum.*

A sinistris alter lanceam cum clypeo:

Muniat & clypeus semper ab hoste suus.

A latere prioris illius ministri Francia pingi-
tur cum cornucopia:

*Francia grata tibi, Rex inclite, munera
desert.*

A latere posterioris Gothia cum simili cor-
nu:

Gothia te pariter cum regnis inchoat almis.

Porro in fine codicis scriptores codicis hæc
de se scribunt:

*Bis quadringenti volitant & septuaginta
Anni, quo Deus est Virgine natus homo.
Ter denis annis Karolus regnabat & uno,
Cum codex actus illius imperio.*

Hactenus undosum calamo descripsimus æ-

quor,

Litoris ad finem nostra carina ma-
net.

*Sanguine nos uno patris matrisque creati,
 Atque sacerdotis servat uterque gradum.
 En Beringarius, Liuthardus nomine dicti,
 Quis fuerat sudor difficilisque nimis.
 Hic tibi met lector, succedant verba pre-
 cantis,*

Ut dicas, capiant regna beata poli.

Hunc librum ex Parisiensi sancti Dionysii monasterio una cum sancti Martyris corpore furtim sublatum; donoque Arnulfo Imperatori, atque ab eodem ecclesiæ S. Emmerammi traditum asserunt. At mirum est, inquiebam, Arnolfum ejusdem cœnobii ex Comite monachum, qui sub annum millesimum scribebat, meminisse istius codicis ab Arnulfo concessi, nulla corporis sancti Dionysii mentione facta. Rogavimus deinde nobis ostendi ejus corpus seu reliquias: illi abstruso loco reconditas dicentes, duos nobis lapides doni testes protulerunt, in quorum uno antiquis litteris uncialibus hoc exaratum legitur: *Sub Ebulone Abbate sancti Dionysii Gisalbertus furavit.* In alio: *Furatus est V Non. Junii, huc venit prid. Non. Decembris tempore Tutonis Episcopi,* absque ulla corporis aut libri mentione. Præter hæc ibidem asservatur parvum

vum altare mobile, quod Arnulfus Imperator in castris gestari curabat, aureis laminis opertum, quadratæ figuræ, uno pede latum, altum duobus, præter turriculam, quæ in crucem definit: Hi versus turriculæ adscripti sunt:

*Rex Arnulfus amore Dei perfecerat istud,
Ut fiat ornatus se - - - - - tibus istis.*

Ad portam claustrî, qua in ecclesiam aditus patet, visitur tumulus satis elegans, super quem exstat effigies cujusdam Aureliæ, quam Hugonis Capeti filiam putant, super quatuor lapides erecta. In margine lapidis superioris hæc leguntur:

*Hic pia florescit Aurelia virgo sepulta,
Quæ pœnas nescit cœli dulcedine fulta.*

*Lieutvinus Camerus. forte Camerarius,
Canonicus & Scholasticus majoris ecclesiæ.*

Appensa est a capite una tabella, in qua hi versus haud inelegantes, sed recentius descripti.

Contegor hoc tumulo soboles clarissima Regum,

*Gallia quam genuit, nunc tenet Imbri-
polis.*

*Huc profuga adveni fugiens consortia sponsi,
Servarem ut castum, Christe, cubile tibi.*

Præ-

*Præstat hinc Ramvoldus opem, dum vita
manebat,*

Ut pia libarem thura precesque Deo.

*Vin tempus vitæ? usa fui vitalibus auris
Lustra decem, his annos insuper adde
duos,*

*Hic exspecto tuum districtum, Christe, tri-
bunal,*

*A dextris sedeam, tunc dabis, inter
oves.*

In his versibus etsi *Regum soboles*, id est ex genere regio dicatur, non tamen filia Regis, Hugonis aut alterius. In inferiori lapide, qui huic superiori substernitur, operculi instar tumulum contegente, Romanis, id est antiquissimis litteris, hæc apposita sunt in margine lapidis.

. . . . . O. M. ET. PERPETUÆ. SE-
CURITATI, ET. MEMORIÆ. DULCISSI-
MÆ. AURELIÆ. M. AUR. FILIÆ. P.
AEL. SILVANUS. CONJUGI, INCOM-
PARABILI.

Ex hac inscriptione colligimus, vel dupli-
cem fuisse Aureliam, quarum una conju-
gata antiquis Romanorum temporibus vi-
xerit, alia virgo & quidem recentior: vel
certe unam, quæ primis illis temporibus vi-

xerit, cujus epitaphium cum posterì legere non potuissent, illud cuidam Aureliæ posteriori affinxerint.

Ad hæc in eadem sancti Emmerammi ecclesia jacet Arnulfus Imperator ad latus epistolæ, quem tamen alii apud Ottingas sepultum dicunt; Ludovicus ejus filius in medio chori, Henricus Dux Bajoariæ sancti Henrici Pater, in aquilonari chori ambitu, cum hoc epitaphio:

*Heinricus Regis Pater & defensor legis,
Bavariæ cultus, pius est hic Duxque sepul-
tus.*

Prope eum Wermundus nobilis Comes; & in eodem latere, ad portam quæ patet aditus in chorum, Arnoldus Bajoariæ Dux pessimus, qui sæculo X vixit. Pene altare visitur crypta, in qua sepultus Ramvoldus, quem primum restitutæ ad sanctum Emmerammum disciplinæ Abbatem instituit Wolfgangus, arcessitum est Trevirensi monasterio sancti Maximini. Hujus anniversarium quotannis recolunt, tametsi in privatis orationibus ut sanctus invocatur. Ad vestibulum cryptæ hi versus leguntur:

*Consecrat ediculam mandrita Lupambu-
lus istam,*

Ab-

*Abbas Ramvoldus quam tibi, Christe,
struit.*

Lupambulus latina est interpretatio nominis
Wolfgangi.

Præter monasterium sancti Emmerammi
aliud est sancti Jacobi ad Scotos, ubi residet
excellentissimus D. Verjutius Comes Cre-
ciacensis, Christianissimi Regis Legatus, &
summus rerum Francicarum in Diæta Ra-
tisponensi moderator, qui nos omni gratia-
rum genere cumulavit. Nos enim ad men-
sam suam admisit non semel, atque præsen-
tia sua ad sanctum Emmerammum digna-
tus est. Præterea curru suo nos vehi jussit in
suburbanum Ordinis nostri cœnobium Pru-
veningense, (*Priviling*) conditum a sancto
Ottone Bambergensi Episcopo. Primus loci
Abbas beatus Erminoldus, cujus sepulcrum
paullulum e terræ planitie erectum in navi
ecclesiæ exstat cum hoc epitaphio. *Anno
Domini 1121 in festo Epiphaniæ Domini obiit
beatus Erminoldus hic sepultus, vir sacris in
vita & morte præclarus, justorum memoria
dignus. Oret pro grege ovium.* Monaste-
rii hujus historiola typis vulgata est. Ingol-
stadii anno 1626. Inde eodem cursu perre-
ximus ad Cartusiam Prulensem vici-
nam,

nam, quæ olim Ordinis nostri Abbatia erat.

Præter hæc, tria quondam in urbe fuerunt Ordinis nostri sanctimonialium cœnobîa: quorum unum Patribus Societatis Jesu cecit: duo alia, nempe Superius & Inferius, modo Canonicas habent. In urbe, præter Ecclesias multas Catholicorum, octo tantum familiæ Catholicæ permittuntur. Suburbium soli Catholici occupant. Interfluit Danubius, qui ponte lapideo ad insulam ligneo ad suburbium jungitur. Lapideus undecim fornicibus constat.

Redeo ad sanctum Emmerammum, in cuius bibliotheca codices, amplius mille habentur, multi optimæ notæ. Unus continet varias virorum doctorum epistolas, tempore Alcuini scriptas, quas nobis describi rogavimus. Multa etiam nos ipsi, quantum per quatuor dierum otia licuit, descripsimus, quæ inferius ex parte edita sunt. Alia quædam hic notare juvat. Exstat in uno codice *Expositio passionis Christi per Candidum Presbyterum* Alcuini discipulum, inedita. In alio *Rhosvite Gandersheimensis* in Saxonia sanctimonialis opera omnia. Tum in alio *Petri Abælardi, qui a plerisque Bajor-*
lar-

lardus dicitur. In hoc codice sunt ejus *Sententiæ*, capitulis triginta septem comprehensæ (ea est Introductio ad Theologiam) deinde liber ineditus, *qui dicitur* SCITO TEIPSUM, de quo sanctus Bernardus. Præclarus est *codex Traditionum* scriptus ab Anomoto, dicatusque Ambriconi Episcopo. In fine codicis, qui expositionem sancti Augustini in epistolam canonicam sancti Johannis continet, hæc leguntur. *Librum hunc pro remedio animæ meæ ego in Dei nomine Baturicus Episcopus ad Frankhonesfurth scribere præcepi.* Scriptus est autem diebus septem & in octavo correctus in loco eodem anno VII regiminis episcopatus mei & octingentesimo vigesimo tertio Dominica Incarnationis. Scriptus autem per Ellenhardum & Dignum, Hildoino orthographiam præstante, i.e., (si bene interpretor) dictante. In alio codice ab annis fere nongentis scripto leguntur *Canones sancti Gregorii Papæ urbis Romæ*, ubi quæ de Abbatis & monachorum ordinatione Theodoro Cantuariensi Episcopo vulgo tribuntur, sub nomine Gregorii M. habentur. *Vita sancti Christophori*, auctore WALTHERO Nemetensi Subdiacono, nuncupata est Balderico Episcopo atque HAZECHÆ sancti-

Æmoniali urbis Quidilinæ, id est Quindelin-
burgensis, Cîmiliarchæ, cum primum regno
successit tertius Otto. Nescio an aliquod o-
peræ pretium sit notare fabulosam illam
de sancti Hieronymi morte epistolam Jo-
sephi ad Damasum & Theodosium, alias-
que Augustini ad Cyrillum & Cyrilli ad Au-
gustinum similis farinæ epistolas, scriptas
esse in codice sub anno Domini 1471 per Henri-
cum Thuener. Interest aliquando nosse
etiam fabularum antiquitatem & origi-
nem. Neque porro gravitate sua indi-
gnum judicavit vir summus Petrus de Mar-
ca agere de origine suppositiciæ Turpini
fabulæ in historia Benearnensi. Apposite
Plinius Junior in libri 8 epistola 24. Sit
apud te honor antiquitati, sit fabulis quo-
que. Majoris momenti est, quod in Glos-
fis mss. super Canones Apostolorum & De-
cretales Pontificum legitur de Fermento in
epistola Innocentii Papæ I ad Decentium:
cujus vocis interpretatio viros eruditos in
diversas traxit sententias, aliis de Eucharis-
tia, aliis de eulogiis interpretantibus. Sic
autem legitur in codice perantiquo: De
fermento quod dicit, mos est Romanis, ut de

c

Mis-

Missæ, quæ cantatur in cœna Domini, & in Sabbato sancto, & in die sancto Paschæ, & in Pentecosten, & in Natali Domini die sancto per totum annum servatur, & ubicumque per stationes, si ipse Papa ad Missam præsens non fuerit, de ipsa Missa mittitur in calicem, cum dicit Pax Domini sit semper vobiscum. Et hoc dicitur Fermentum. Tamen Sabbato sancto Paschæ nullus Presbyter per ecclesias baptismales neminem communicat, antequam mittatur ei de ipsa sancta, quam obtulit Dominus Papa. Ex quibus nemini dubium in posterum relinqui debet, hunc Innocentii locum aliosque similes de Eucharistia esse interpretandos. Inter ceteros codices unus est, qui de variis operibus ex auro & argento fabricandi tractat. Opus haud quaquam spernendum. Sed hæc morosiora sunt.

Die 25 Augusti festum sancti Ludovici solemnè pompa in monasterio Scotorum coram excellentissimo Legato celebratum est, tympanis & cymbalisve cum buccinis ad musicorum voces & musica instrumenta respondentibus. Post prandium, actis excellentissimo Oratori maximis gratiis, Ratisbona discessimus, ipso jubente ad quatuor

or

or horaria milliaria ejus carpento vecti Salisburgum versus, quod iter quatuor amplius diebus ægre confecimus. Eodem die in quodam vico, beatæ Mariæ sacro, hospitati sumus, ubi rustici ludis solemnibus, quasi in alta pace, propositis præmiis festive vacabant, dum interim Vienna extremo expugnationis periculo defungeretur. Mirati sumus tantam istorum hominum, quibus suprema clades imminabat, securitatem. Sub vesperam publicis pro hac re supplicationibus interfuimus per unam ferme horam, quo intervallo rosarium, aliasque preces promiscuum vulgus præeunte Sacerdote (qui etiam concionem de impendente calamitate habuit) communi voce ac vernacula lingua; feminæ expansis in crucis formam manibus, recitabant. Inter ipsas preces is, qui loci spectabilior videbatur, nescio quid suspicatus, litteras nostras sibi exhiberi postulavit. Reverfi in hospitium, omnia cænacula, triclinia & atria promiscui vulgi conferta multitudine (qui religionis causa, nescio an etiam ludi, convenerat) plena invenimus: ut vix potuerimus

secretum nobis angulum impetrare.

Inde monasterio Mallestorfensi Ordinis nostri ad Laberam ainnem (quod etiam *Johannesberg* a sancto Johanne Evangelista Patrono dicitur,) obiter lustrato, venimus in opidum *Abbausen* ad Iseram fluvium, deinde in urbem Oetingam ad Oenum, ubi insignis est basilica in honorem beatæ Virginis. In platea municipii duas observavimus feminas lapidi insidentes, assere biforato in collum utriusque injecto. Missus a nobis interpres, qui causam percontetur. It, redit & narrat, eas simul rixando depugnasse: hoc pœnæ genus rixosis mulierculis imponi solitum. Uno abhinc milliari communi existit sacellum ejusdem Deiparæ, non modo Germanorum, sed etiam exterarum gentium frequentia maxime celebratum, *Altœtinga*, ad alterius Oetingæ discrimen, id est vetus Oetinga, appellatum. *Raitenhasla* cense deinde Cisterciensium monasterium ad Salam situm adivimus, de quo quia post solis occasum eo ingressi, atque prima luce inde egressi sumus, nihil observare potuimus. In urbem *Laufen* cum imbre

bre continuo madefacti ad prandium venissemus, apparari ignem in hospitio jussimus, non advertentes inusitados esse in Germania parabiles more nostro ignes in focus apertis, humique stratis, sed tantum fornaces & hypocausta æstate frigida, quæ etiam tepefacta madidos per breve prandii spatium non exsiccassent; aut certe focus in elata lapidum structura ad culinarium usum. Post meridiem tempestas melior, via pejor. Saltzburgum pervenimus ipsa die 28 Augusti hospitati in percelebri Abbatia sancti Petri, ubi omnis nobis humanitas exhibita est a religiosissimo Abbate ceterisque cœnobitis, præcipue R. P. Josepho Mezgero Priore atque Universitatis Procancellario, quem litteris antea noveramus.

Saltzburgum civitas est ad Salam haud ignobile flumen, a quo nomen traxit, olim Juvavum appellata. Sita est in angulo Bajoariæ, accessu difficilis, nec minus valida prominentium montium excelsis jugis, quibus veluti muris cingitur. Ædes habet amplissimas & elegantes, quibus longe præcellit palatium Principis, id est

Archiepiscopi. nam ab aliquot sæculis
 Saltzburgum est caput Principatus; cujus
 ditio milliaribus Germanicis fere viginti
 octo in longum, quatuordecim in latum
 porrigitur. Eximia est basilica sancti Rud-
 perti (Domum appellant) marmore & la-
 pidibus quadratis magnifice exstructa ac
 tabulis cupreis cooperta. Insignis etiam
 ecclesia monasterii sancti Petri, quæ san-
 cti Rudperti quondam sede ac tumulo il-
 lustrata est. Urbem vel suo situ validissi-
 mam munit arx in prærupto monte posi-
 ta, ad quam calle non nisi angusto & su-
 pino itur. Duplex murorum ambitus,
 munitissimæ turres, aliaque præsidia eam
 inexpugnabilem reddunt. Postridie
 quam eo accessimus, Principem salutavi-
 mus, datis litteris ab excellentissimo Chri-
 stianissimi Regis Legato Gravellio, cui is
 inter amicos est. Mirati sumus ingens
 Principis satellitium & aulicorum comi-
 tatum insignem. Nempe apud Germa-
 nos Principes, uti quondam, teste Tacito,
 sic etiam nunc *hec dignitas, he vires, ma-
 gno semper electorum juvenum globo circum-
 dari; in pace decus, in bello præsidium.* In-
 de

de illustrissimum Guillelmum Furstember-
 gensẽm, magni Ferdinandi Monasteriensis
 germanum fratrem, majorem ecclesiæ De-
 canum convenimus, virum, in quo mo-
 destia & humanitas cum aliis virtutibus
 certant. Ille nos latine primum, de-
 inde gallice affatus, gratissimas habuit lit-
 teras, quas nomine illustrissimi D. Verju-
 tii ipsi porreximus. De majoris eccle-
 siæ monumentis & libris sciscitantibus re-
 spondit, nihil superasse a nuperis incendi-
 is: si quid ex ea urbe sperandum, id in
 monasterio sancti Petri reliquum esse. Et
 quidem ibi amplissimam novorum libro-
 rum copiam invenimus, & aliquot mss.
 quorum unus est Hieronymi expositio-
 nem in Proverbia, Ecclesiasten, aliosque
 sacros libros continens, ex dono Arnonis
 Archiepiscopi. Hoc monasterium non
 minus pietate, quam scriptis suis tunc or-
 nabat D. Josephus Mezgerus Prior mox
 laudatus, & ipse Universitatis Saltzbur-
 gensis præcipuum ornamentum: quicum
 amicam disputationem habuimus de æta-
 te sancti Rudperti Episcopi & Apostoli sui,
 quam integro sæculo serius retuli contra

vulgatam opinionem. Sententiam hac de re meam exposui in tomo tertio de Actis sanctorum nostrorum, quam ille in historia Salisburgensi, quæ sub prelo tunc versabatur, amice impugnavit. Sunt ipsi trini fratres Mezgeri, omnes religiosi ad sanctum Petrum, hic quidem Prior & Universitatis Procancellarius (nam Cancellarii titulum Princeps retinet) alter Decani, tertius Prorectoris dignitatem habet:

*Anima quales neque candidiores
Terra tulit.*

Sed ille triplex nodus nuper heu! solutus est, Josepho amico nostro sub finem Octobris mortuo ad sanctum Gallum, ubi ex pulmonis vitio decubuit, dum sacram Eremum, nempe Einsidlensem, voti causa peteret.

Prorectoris visitatione præventi, atque in ædes Universitatis, ubi tres Theologiæ Doctores sæculares solemniter admittendi erant, invitati, totum illius Universitatis splendorem non sine magna voluptate vidimus. Primus elegantem orationem habuit Procancellarius, alteram Decanus, tertiam unus ex candidatis, vir eloquens &

& bonus Orator. Anulus, epomis, fax, pileus facer pro Doctoratus insignibus tradita fuere, dum interim buccinæ & tymbala ad singulos ritus concreparent. Peractis omnibus, solempni pompa Universitas, Magnifico Rectore primas obtinente, ad sancti Petri ecclesiam processit, ubi canticum sacrum in gratiarum actionem musicis modulis, continentibus organis decantatum est. Hoc officio Abbatiz sancti Petri se gratam exhibet pia Universitas, quæ illam uti alteram parentem agnoscit. Præcipuum habet fundatorem Marcum Archiepiscopum. Hæc ab anno 1622 instituta, jam tribus facultatibus constat. Theologiam, Jus Canonicum, Philosophiam artesque humaniores soli docent Benedictini, qui ex certis provinciis Saltzburgenfi, Bavarica, Suevica, Austriaca & Stiriaca assumuntur. Jus civile docent Doctores sæculares: Medicinæ facultas ibi adhuc nulla.

Pridie illius diei in parthenone Nunbergenfi, quem beata Erentrudis sancti Rudperti neptis in vicino colle instituit, sacra fecimus, ubi religiosissimæ virgines Be-

nedictinæ degunt: deinde pretiosa quæque & reliquias sacras vidimus: a meridie profecti ad sacram ædem beatæ Mariæ in Plana, qui locus est in colle situs uno milliari germanico ab urbe, piorum concursu celebris, ubi ex concessu Principis Maximiliani modo Benedictini versantur. Montes ipsa die Augusti 29 recenti nive conspersi erant, cum totis quinque diebus terra imbre continuo compluta fuisset.

Post tres dies cum discedere gestiremus, Princeps nobis significavit, optare se, ut sequenti interessemus publico spectaculo, in quo Nabuchodonosoris historia versibus senariis in collegio exhibenda erat. Paruimus, interfuimus. Festiva omnia, theatrum elegans, machinæ sæpius mutata, tubicines, fidicines, multa spectantium frequentia, præmia studiosis in fine distributa. Interfuit spectaculo illustrissimus Princeps, cum magna nobilium virorum ac feminarum corona, ex quibus multi Viennæ atque Austriæ Proceres utriusque sexus, omnes fere Gallicano more induti, assistebant, Turcorum metu eo refugere coacti.

Se-

Septembris die 22, antequam ex urbe discederemus, mandavit iterum Princeps nos curru suo deduci in hortos suos Helbronenses, a claro fonte sic dictos, qui unius horæ spatio ab urbe distant. Vallis est angusta, fertilis, nec inamœna, inter horridos montes perpetuis nivibus tectos. Ædes Principis modestæ, horti sunt elegantissimi, floribus, arboribus, aquis irriguis ac subsilientibus instructi: Lacus exquisitis piscibus referti, aves diversi generis, speluncæ denique cavatæ, incrustatæ, conchyliatæ, & quid non ad voluptatem & usum? quæ omnia non sine aquæ superfusione spectavimus. Reversi in urbem, post prandium cum multa gratiarum actione a sancti Petri monasterio discessimus, onusti libellis & munusculis, quæ nobis Mezgeri fratres contulerunt.

Saltzburgo duodecim horarum itinere distat Seonense cœnobium (*Seon*) ex nostris, sic dictum a circumfluo lacu. Adalbertus loci Abbas humanissimus nos benigne excepit, veteres inscriptiones Romanas aliaque monumenta nobis ostendit, sui monasterii historiam, a Stengelio editam dedit,

dit, in qua prædictæ inscriptiones referuntur, uti etiam in Metropoli Salisburgensi.

Mensis die 4 Wasserburgum opidum prætergressi (qua die serenissimus Baviaræ Princeps Elector celeribus equis illa transit voti causa Althettingam, deinde ad castra Cæsariana profecturus) venimus ad Atlense (*Alt*) sancti Michaëlis monasterium ad Oenum, mox ad Rottense (*Rot*) Ordinis nostri, quod Apostolis Petro & Paulo atque sancto Marino dicatum est.

Proxima die in Tegernsensem, (*Tegernsee*) tum in Benedictoburanum longo circa Tirolenses alpes flexu diversuri, noctem duximus in vico *Wair*, ubi est collegium Canonorum regularium Ordinis sancti Augustini. Eadem via pridie Marcus de Aviano, Capucinus pietatis fama celebratissimus, ad castra Cæsaris in extremo Viennæ discrimine properaverat. Nos contrario itinere contendimus in Tegernsensem monasterium, sic dictum a lacu, qui unius horarii miliaris longus intervallo, inter Alpium juga valle angusta fluit. In Ecclesia visuntur pone altare majus tres loculi ex marmore

more ad parietem ordinati, quorum unus
 est sancti Quirini ecclesiæ patroni, alter
 Chrysogoni martyris, tertius Castorii itidem
 martyris, unius ex quatuor Coronatis. In
 media navi exstat tumulus Otkarii & Adal-
 berti, sed ab annis tantum ducentis ex mar-
 more compositus. Hi loci conditores fu-
 erunt, & quidem Franci, qui ex aula Pippini
 Regis illuc sese receperant. In eadem navi
 ad altare sancti Viti apparet sepulcrum El-
 lingeri Abbatis, quem beatum appellant,
 tametsi nullo publico cultu honoratum. Is
 monasterium Benedictoburanum ad rectio-
 rem normam revocavit sæculo XI. In medio
 choro jacet Caspar Abbas, reformationis
 (ut vocant) Tegernsensis auctor ante annos
 ducentos. In bibliotheca plurimi sunt codi-
 ces mss., quos inter *Cypriani opera* eleganter
 scripta, sed ab annis circiter trecentis *Diony-
 sii libri* de cœlesti hierarchia, de divinis no-
 minibus, de mystica theologia, quos *de novo*
transtulit frater Ambrosius Ordinis Camaldu-
lensium, & emendavit. Vita sancti Ruperti E-
 piscopi Saltzburgenfis cum veteri nota mar-
 ginali, quæ sententiam nostram de ejus ætate
 confirmat. *Quantum elici potest ex succes-*
sione.

sione Regum Francorum, sanctus Rupertus floruit anno Domini DCCIII. Hæc nota tantum ab annis 250 scripta, codex ante sexcentos. Amplissimum Martyrologium, in quo Sanctorum acta fuscè referuntur, cum præfatione ad unumquemque mensura. Auctor ait se jussu patris Erchanpoldi id operis suscepisse. Ad hæc variæ Abbatum Tegernensium epistolæ, ex quibus præcipuas descripsimus; & varii in Regulam nostram Commentatores, plerique Tegernenses ascetæ.

In vigilia Nativitatis beatæ Mariæ sub vespere ad Benedictoburanum cœnobium (*Benedictbayrn*) accessimus, boni ominis nomen: sed res nec nomini, nec festo respondit. Solemnis erat ipsa die translatio sanctæ Anastasiæ, cui ecclesiâ loci dedicata est. Cum diu in vestibulo monasterii constitissemus, circumstante nos famulorum turba, qui nos avide prospectabant, quasi ex novo orbe advectos; dictum est tandem nobis non superesse locum in diversorio, propter hospitem, qui eo die illuc convenerant, multitudinem. Hospitii præfectus, vir sane honestus, visus est id gravate ferre; obtulitque vadem schedulam ad compa-

ran-

randum noctis insequentis hospitium. Actis gratiis, nulla viatici necessitate nos eo deflexisse reposuimus: sed ad videndum ea, quæ ad historiam monasterii atque Ordinis in suis monumentis pertinere possent. Hoc unum rogare, ut per breve, quod ad noctem supererat temporis spatium, liceret monasterium & bibliothecam lustrare. Non potuit negare vir bonus. Itaque vidimus cœnobium novis & præclaris ædificiis instructum, ecclesiam nondum absolutam, bibliothecam elegantem cum pergula ad libros superiores. Vocatus e cœnaculo bibliothecarius adfuit, incoctam bilem in Francos despumans. Multa jactantem committer excipiebat Michaël noster, evolvendis libris alias intentus, patienterque ferebat pro tempore: sed cum iræ longius irent, modeste cum eo pugnabat, non quidem tunc Germanus sed ut res exigebat, ex animo Gallus. Ille nihilo placatior, duriora reponere, falsas rumores pro veris in os ingerere. Venit, in Michaëlis auxilium Helvetus interpres noster, etiam latine sciens, qui multa apte de Rege ac de regno, deque tota gente (& is quondam ex regiis ex-

excubitoribus fuerat) honorifice dixit. Hic vix pedem ex bibliothecæ aditu, nescio quid visurus extulerat, cum bibliothecarius fores ipsi cum multo fragore occlusit. Hæc non sine fremitu senserunt in suo regno Musæ humaniores. Interim libros revolvere pergimus, atque inter editos sparsim etiam scriptos invenimus. In illis feliciter unus occurrit, primorum fundatorum Abbatum epitaphia versibus continens, ex quibus constat, eos Francos fuisse. Ergo, inquam, non tam male de vobis meriti sunt Franci, quibus vestram debetis originem. Et quidem eo titulo nobis jus hospitii vindicare licebat. Sub hæc, dum illi nescio quid mussitant, epitaphia describimus, quorum hæc summa est: Francos germanos, scilicet Lantfridum, Waldramnum & Gundramnum, ex aula Pippini eo secessisse, atque unum post alterum conditi ab se loci Abbates fuisse. In alio codice homiliis per annum præmittitur Caroli M. epistola a nobis edita in lib. I Analectorum. In alio Acta sancti Fotini & sanctæ Balbinæ martyrum Lugdunensium. Hæc cursim tantum deliba-

bare nobis licuit, cum instantis noctis tempus cogeret nos in viculum aliquantisper diffitum divertere, ubi quæ tantum domunculæ erant in regia ad Tirolenses via, sed honestius hospitium, quam ut in agresti loco nobis sperandum foret.

Die festo beatæ Mariæ, propter loci incommodum (nam ibi nulla ecclesia erat) relictis ad tempus Alpibus, reductoque ad Bajoariæ interiora itinere, Monachium (*Munich*) contendimus, Missa ad Bolferzhausen opidum celebrata. Monachium fessi pervenimus ad vesperam, quæ civitas serenissimi Principis Electoris sedes ad Isaram fluvium (*l'Isere*) sita est, in hospitio Galli cujusdam Abbavillensis gallicano more excepti. Quippe ea in urbe nullum est Ordinis nostri cœnobium. Propius olim aberat Abbatia Eberspergensis, quinque horarum itinere inde distans, nunc unita Monachienfi collegio Patrum Societatis Jesu. Hæc unio facta est tempore Wilhelmi V Bajoariæ Ducis, qui Collegium condidit, ecclesiam tanto conditore dignam erexit, ac pretiosis cimeliis ditavit. Proximo die salutatum imus excellentissimum domi-

f

num

num *de la Haye*, Legationibus clarum, tum extra ordinem Missum ad Principem. Litteras ei dedimus: ipse vero nos solita sua comitate ac benignitate complexus, mensaque dignatus est, in currum admittit, omnia quæ in urbe curiosa aut visu digna erant, nobis referari curavit, ædes sacras, Principis palatium, excepta bibliotheca, in quam non facile quisquam admittitur citra nutum Principis, qui tunc aberat. Huic rei provisum erat ab illustrissimo Meldensium Antistite, qui pro sua in nos benevolentia litteras a serenissima Delphina in nostri gratiam impetraverat; sed quæ debito fructu caruerunt absente Principe. Inter ædes sacras præcipue sunt beatæ Mariæ & sancti Petri parœciales, certe magnificæ & elegantes, nec minus ecclesia Patrum Soc. Jesu, cujus omnia cimelia R. P. Rector nobis ipse demonstrare non est gravatus. Idem apud Patres Teatinos præstitit eorum Præpositus R. P. Veranius, qui Philosophiam novam nuper quatuor tomis edidit, vir humanissimus. Teatinorum domum haut longe a palatio magnifice condidit Adalais Sabauda, serenissimæ Delphinæ pa-

parens felicis memoriæ, quæ in Patres Teatinos magnopere propensa erat. Templum novum condidit, ecclesiæ Patrum Soc. Jesu magnificentia vix impar. Unus inde viculi intervallo distat Palatium, quod inter omnia Germanica præcipuum est, non tam externo ædium cultu, quam interiori atriorum & cubiculorum apparatu. Quatuor habet partes, verius palatia dixeris, cum sua quæque area seu aula. Præcipuum est Imperatoris dictum: cujus scala ad atrium atriumque ipsum, materiæ atque operis pretio nescio an ulli cedat. In alia porticu infinitam videas antiquarum statuarum copiam: in prospectu e fenestris palatii hortos insignes, ex alia parte armamentarium: ex omni denique gratissimum & saluberrimum cœlum atque adspectum.

Feria sexta, quæ Septembris decima erat, ex castris mandavit Princeps, uti ad commendandam Deo proximam in Turcos Christiani exercitus expeditionem, sanctissimum Sacramentum ad publicum cultum exponeretur per horas quadraginta, nempe ad Dominicam diem, quo hæc insignis actio,

qua vix ulla præclarior aut celebrior , patrandæ erat. Interfuimus, uti decebat, solemnibus illis precibus, in quibus laudabilis sane viget institutio. Nempe si quando divina Eucharistia spectabilis exponitur, invitantur ostiatim a Parocho singulæ familiæ, ut per turmas ad orationem conveniant. quod fit secundum cujusque ordinem, ut viri seorsim, deinde scæminæ conjugatæ, mox juvenes adolescentes, ac puellulæ item juvenes, denique tum servi, tum ancillæ post certum orationis spatium sibi ipsis ordine succedant.

In sequenti die venimus in Andecense (*Andex*) nostri Ordinis monasterium, quod alio nomine Mons-sanctus appellatur, sex horarum itinere Monachio distans, in colle situm, ex quo gratissimus circumquaque prospectus. Sed præ omnibus jucundus nobis fuit conspectus urbanissimi Abbatis Mauri, viri docti, & Bajoariæ monasteriorum Visitatoris, qui Andecenses ædes ex integro, cum ante annos novem igne cœlesti deflagrassent, elegantissime restituit. Ecclesia beatissimæ Virginis cultu celebris ac reliquiis: bibliotheca optimis libris referta
fed

sed ingeniosis emblematis ac picturis a Mauro Abbate ornata, quam idem auget indies.

Postera die Wesbrunensis (*Wesbrun*) Benedictinæ item familiæ Abbatia, quatuor inde leucis, nobis sese obtulit; antiqua quidem, sed non ita splendida & elegans. In media ecclesiæ navi prostat antiqua Crucifixi imago ad tumulum duorum Welfonum, qui monasterii instauratores fuerunt. In horto copiose scaturiunt tres fontes, qui Welsonis dicuntur; Weso autem filius Tassilonis, a quo Wefone ejusque fonte inditum loco nomen ferunt. In bibliotheca non multi supersunt codices antiqui. Plerosque ante annos quingentos descripsit *Diemoth Sanctimonialis*: quo nomine existit sæculo decimo apud Saxones Demoth Abbatissa Winethufenensis.

Inde egressi rursus ad Tirolenses Alpes declinavimus, visuri Faucense (*Fuessen*) Ordinis nostri cœnobium in diœcesi Augustensi, a sancto Magno primitus conditum, quod a Wesbrunensi tredecim leucis distat. Medio in itinere sita est Præmonstratensium Abbatia Stængadensis (*Staingaden*) anno

1147 constructa. Illic cum ad publicum hospitium prandii causa divertissemus, hoc intellecto Abbas loci humanissimus & meliori quidem valetudine dignus, (quippe qui ex passione colica totus contractus est) nos vini honorarii & piscium munere, homines externos, nec aliunde sibi notos, recreavit. Fauces occidente sole advenimus, opidum ad Lycum fluvium, cui opido monasterium originem dedit. Hic modica librorum suppellex, tametsi mss. non desunt, plerique recentiores; tenues facultates, Abbas modestus, qui historiolum monasterii sui nobis concessit. In folio cujusdam codicis inter alia invenimus instrumentum nobilis matronæ Azilæ *de Musteren*, quæ pro remedio animæ suæ & conjugis sui Otilonis dat ecclesiam de *Roderatesboven* anno *Incarnationis Domini 919* sub Papa MARINO, sub Rege HEINRICO, qui tertius post Ludewicum fuit, sub Duce Alamannorum BURCHARDO, sub Antistite Augustense HILTINO, sub Abbate GISELONE. Subscribit inter alios DIEPOLDUS *provincia Comes*. Hunc locum refero propter nomen Marini Papæ, quo nomine Pontifex ad Romanæ ecclesiæ clavum tunc non sedebat, sed

sed Johannes X. An is & Marinus dictus? Similis difficultas occurrit in Actis sancti Udalrici Episcopi Augustensis, qui Romam adiisse anno 909 dicitur Marino Pontifice. An Marinus quidam per illa tempora, quibus indigni plerique Pontifices sanctam illam sedem occupabant, pro Pontifice habebatur a Germanis? Fateor me hærere. At hæc itineris diverticula prætereo.

Die festo Exaltationis sanctæ Crucis, proximo post Idus Septembris, iterum Campidonam ex condicto revertimur, non minori quam primum humanitate ab illustrissimo Abbate accepti. Postridie, quæ feria quinta erat hebdomadæ, in quam incidebant quatuor tempora, ex annuo more solemnes habitæ sunt preces pro benefactoribus; & quidem duæ Missæ celebratæ, una de defunctis, altera de beata Maria. Hujus rei causâ convenerunt omnes parochi ecclesiarum, quæ a Campidonensi Abbacia pendent, numero triginta quinque atque Missas singuli pro defunctis persolverunt. Idem fit ad singulas quatuor temporum vices, feriis quintis, cum antea in ipsis jejunii diebus fieret. Sed propter insequens epulum, religi-

onis causa in vacantem feriam hic ritus differendus visus est. Iisdem quatuor temporibus subditi quique in Germania persolvunt census suos, quos *Angarias* vocant. Hinc quatuor tempora vulgari nomine *Angarie* appellantur.

Ipsa die sub vesperam Oeniponte (*Inspruc*) perlata sunt felicia nuntia, nempe solutam esse tandem obsidionem Viennensem, Turcorum castra perfracta; caesa ex eis octo millia, reliquos cum magno Viziro fugatos; impedimenta & pretiosam suppellectilem in Christianorum potestate relicta; denique diem Dominicam, Septembris duodecimam, hoc insigni facinore consecratam fuisse. Timidior fuit primum de hoc faustissimo nuntio lætitia. Neque enim satis tutum videbatur, re nondum confirmata, animum permittere gaudio tam ingenti, tamque insperato: cum huc usque mali ominis plena fuissent omnia. Sanitati nihilominus Christianorum heroum, qui Turcos debellasse ferebantur, propinatum est, sed modeste, ut in tanta festivitate.

Die 17 cum plurima gratiarum actione Campidona discedentes, iterum redimus ad
Wein-

Weingartense monasterium, ac sequenti die reverendissimus Abbas, recens ordinatus, per domnum Maximilianum nobis amicissimum curavit nos deduci in Salemen-
se (*Salemweiler*) Ord. Cisterciensis cœnobi-
um, vivente sancto Bernardo anno 1137 con-
structum. Huic præsidet eximius Abbas,
Germaniæ superioris monasteriorum Com-
missarius Generalis, eruditus vir & ingenii
elimati, qui nos magna comitate sequenti
die detinuit. In bibliotheca invenimus
codicem unum inter alios, in quo Ratramni
liber de corpore & sanguine Domini conti-
netur sub hoc titulo: *Incipit liber Ratramni
de perceptione corporis & sanguinis Domini ad
Karolum M.*, id est Calvum, qui Magnus non
semel appellatus est. *Jubes gloriose Prin-
ceps &c.* In fine, *Explicit liber Ratramni de
corpore & sanguine Domini.* Tum, *incipit se-
cundus de prædestinatione ad eundem.* Codex
ante annos septingentos scriptus videtur &
quidem ante Salemium conditum. Ad hæc
ibidem habentur *historia expeditionis Jeroso-
lymitana* sub Frederico Ænobarbo, quam a-
libi etiam reperimus. *Statuta alterius Fri-
derici* contra constitutiones Pontificias:

Bernonis Abbatis Augiensis opuscula inedita, de quibus inferius suo loco: Acta Concilii Constantiensis in maximo folio cum egregiis figuris & symbolis gentilitiis eorum omnium, qui Concilio interfuerunt. Initio hæc præmittitur inscriptio: Hic sequuntur tituli caeremoniarum depictarum in libro Concilii Constantiensis, quem cives composuerunt anno Domini 1414. Extractum anno 1491.

Die 21 Septembris Salemio discessimus Constantiam adituri, quæ a Salemio non amplius quinque horarum intervallo distat. Erat sancti Matthæi Apostoli festus dies, quo die Uberlingæ opidi, (*Überlingen*) qua trans-eundum erat, portas clausas offendimus (is ob hostium metum mos est in plerisque locis munitis) tempore divinorum. Portis urbis nihilo minus reſeratis, atque lacu transmiſſo, pervenimus tandem ad priores portas suburbii Constantiensis, in quo situm est Petroburgense (*Petershausen*) Ordinis nostri monasterium, Rheno fluvio & ponte sublicio divisum ab urbe, quæ Cæsareis addicta est. Sciebamus morosos istic esse adventantium exquisitores. quod in causa fuerat, ut nec a Constantia (quod itineris

neris consequentia exigere videbatur) inciperemus. Ad interrogata respondit Dux noster Maximilianus, Weingarto nos venire affirmans. Ingredimur, Petroburgenfes nostros invifimus, animo inde recedendi vifa ecclefia cathedrali, in qua celebre illud habitum eft Concilium: cum nulla nobis fpes effet quidquam reportandi ex illa urbe, cui nos ob innatam de Francis fufpicionem non admodum acceptos fore fciebamus. Post prandium focio nostro clam me fuffeftum eft, Confiliarium quendam Cæfareum a Cæfareo miniftro accepiffe litteras, quibus fignificabatur, Benedictinos duos Gallos cum interprete totam peragrarè Germaniam, incertum qua caufa: profecturos demum Conftantiã, ubi accurate investigari & interrogari eos per Confiliarium oportet: Abbati Petroburgenfì rem delatam per Confiliarium, postulato, fi eo diverte-remus, fe ut moneret. Conſpiratione hac detecta, egreffum invifa urbe maturavimus, Augienſe monaſterium adituri. Ita Cæfareorum infidias declinavimus.

Augia, (*Richenow*) cognomento Dives, ab antiquis appellata, in exigua Rheni infula
 po-

posita est duabus infra Constantiam leucis. Locus quondam non minus litterarum studiis, quam religione insignis, a ducentis pene annis Abbatem non alium habet quam Constantiensem Episcopum, qui Religiosos istic alit numero tredecim. Biduum nos cordatissimo affectu detinuit R. P. Prior. Ecclesia non admodum elegans, sed antiqua. Ibi exstat Caroli Imperatoris, cognomento Crassi, lapis sepulchralis vetus, cui ejus epitaphium inscriptum est. Versus ad parietem recenti scriptura in commodum lectorum depicti sunt; quos hic appono:

*Pannonas & Cimbros diverso Marte subegit,
Carolus a crasso corpore nomen habens.
Sed bene quas juvenis regni tractavit habenas,*

His iterum senior dispoliatus obit.

In bibliotheca reliqui sunt codices permulti venerandæ antiquitatis: tantum quosdam hic notare juvat. Liber in majori folio insignis, in quo habentur omnes *Patrum expositiones in Orationem Dominicam*, atque etiam *varie fidei Confessiones*. In alio *Relatio Symmachi præfæcti urbis Romæ ad Theodosium*. Tum *Vigilii libri quinque adversus hæreses*; ad hæc epi-

epistola Vitalis & Tonantii ad Capreolum Episcopum & ad consulta responsio. Gregorius Turonensis *de gloria Martyrum* antiquissimus. *Homilie a Paulo Diacono digestæ*, in duobus magnis voluminibus scriptæ ab annis octingentis. Sirmundi PRÆDESTINATUS cum hoc titulo, qui dilatori tantisper atramento scriptus est, sed antiqua manu: OPUS SANCTI PRIMASII DISCIPULI AUGUSTINI DE HÆRESIBUS NUMERO XC. Habetur alius in bibliotheca metropolitana ecclesiæ Remensis absque nomine auctoris ex dono Hincmari, is, quo Sirmundus usus est in sua editione adornanda. Augiensis codex scriptus est ante annos octingentos. Isidorus Hispalensis Episcopus in cap. 9 de Scriptoribus Ecclesiasticis mentionem facit de Primasio Episcopo, qui *composuit sermone scholastico de hæresibus libros tres, directos ad Fortunatum Episcopum: explicans in eis, quod olim B. Augustinus in libro hæreseon imperfectum, morte interveniente, reliquerat: in primo ostendens, quid hæreticum faciat: in secundo & tertio digerens, quid hæreticum demonstret.* Isidorus addit, eum clauisse *Juliano regnante.* Hoc Primasii specimen

men non male convenit Prædestinato vulgato, qui distinctus est in libros tres, sed absque Fortunati Episcopi appellatione; recenserque octoginta octo hæreses ab Augustino assignatas in libro ad Quod vult deum: quibus duas alias addit Nestorianorum & Prædestinatorum, nulla Eutychianorum facta mentione. Sed hæc non sunt hujus loci.

Septembris die 23 trajecto lacu, in opidum quod Ratolfi-cella appellatur, appulimus, cujus loci ecclesia sancto Ratolfo Abbati dedicata est. De ea cecinit Georgius Tibianus apud Goldastum.

*Urbs antiqua viget Ratolfi-cella vocata,
Florigeri hic colles pictaque prata virent.
Hic numerosa jura & scopulosi vertice colles,
Uldaque perpetuo gramine terra viret.*

Sequenti die Villingam accessimus, salutato inter eundum monte Duellio, (*Dwiel, nunc Hohendwiel*) ubi olim Ordinis nostri monasterium, cujus Abbas sæculo nono Waldfredus, ibidem sepultus non sine opinione sanctitatis: nunc arx Ducis Wirtembergensis. Medio in itinere Danubium tribus aut quatuor ab origine leucis angusto
pon-

ponte ligneo transivimus. Villinga (*Villingen*) opidum est Austriacæ domushæditarium ad Brigam fluviolum, (*la Brige*) ubi refugium habuerunt cœnobitæ Benedictini sancti Georgii, quod cœnobium duabus inde leucis situm, non ita pridem invasit Dux ipse Wirtembergensis. Itaque Villingæ degunt Religiosi numero duodecim, quorum Abbas septuagenarius, historiæ nostræ studiosissimus, & Prior D. Georgius Geysserus, studiorum nostrorum fautor singularis omni nos humanitatis & caritatis officio exceperunt.

O qui complexus & gaudia quanta fuere.

In ea urbe apud Minoritas, Observantinos vocant, multi habentur codices scripti, sed nullius momenti.

Postridie dum abiturum paramus, dum optimus Abbas in procumbentium colla ruit, ille sacculum numis plenum in manus meas iniecit, multis obtestatus, suo ut de paupere censu tantillum hoc in viatici supplementum acciperemus. Ego vero quasi recepta pruna, protinus manum excutiens, gratias dictis, cum ille donum urgere perseveraret: Et nos, inquam, omnium hominum
 igna-

ignavissimos, si tam liberaliter a vobis excepti, etiam pecuniam hanc, nullius indigi, acciperemus. Abbas contra instare ardentius, favente Geyssero. Sed tandem illi cedere coacti, nos haud sine lacrymis dimiserunt, dato honesto comite, qui nos per Herciniam sylvam deduceret. Horrescit animus ad solum Herciniæ nomen, ubi horrida omnia, loca invia: ubi nullus fere vicus, præter opidum Erenbachum, quod quasi Herciniæ gentis caput est, nobis occurrit. In convallibus angustissimis prata sunt sat pingua ad pastum pecorum, montium & collium declivia ferendis segetibus ingrata, imo & alendis ovibus, ob nimiam herbarum (uti ajunt) pinguedinem. Variæ hinc inde casæ cum suo pleræque molendino, in quod aquæ derivantur per canaliculos ex tubis abiegnis. Abietes annosi passim, sponte in truncum cadunt & putrescunt, cum convehendis impares sint multis in locis viæ. Ex illis viis inviiis, imo præcipitiis non evasissemus, nisi ducem nobis dedissent boni nostri Villingenses. Ipsa die tandem accessimus ad monasterium sancti Petri, quod tribus a Friburgo Brisgovia leucis distat, in
ex-

extrema sylva Hercinia, ubi paulo liberius
cœlum esse incipit. Monasterii ædes instau-
rabantur, quæ a Cæsarianis nuper cum Galli
milites istic præsidium statuissent, subjecto
igne consumptæ sunt, nostris tamen ab igne
& hostium manu intactis.

Inde Friburgo, Brisaco & Columbario
(*Colmar*) permeatis, venimus in monaste-
rium Vallis-Gregorianæ (*Munster s. Grego-
rienthal*) e Congregatione sancti Vitoni: ubi
nobis humanitas omnis exhibita est. Locus
olim etiam *Confluens* dicebatur, ob conflu-
xum duorum rivulorum, quorum unus no-
mine *Bertiembach*, in alium influit, qui *Fech-
china* dicitur, uti nos docuit Ludovici Pii
diploma Gottefrido Abbati concessum.

Die 30 Septembris per Alsatia amœnissi-
mam plagam, qua nullam jucundiores aut
fertiliorem vidisse memini, Argentoratum
tendimus per vallem Leporinam, in qua
Cella, vocabulo Lebraha, olim condita est a
Fulrado Abbate: cui etiam originem suam
debet vicina sancti Hippolyti Præpositura,
quam obiter salutavimus. Opidum in de-
clivi montis positum, hætenus sancti Hip-
polyti (*S. Bile*) nomen retinet. Tribus in-

de leucis abest Schelestadium, ubi Prioratus sanctæ Fidis, Cluniaco quodam, nunc Patribus Societatis Jesu addictus, qui ibi Collegium habent. Schelestadium prætergressi, venimus ipsa die in monasterium Ebersheimense (*Ebersmunster*) quod nomen Apri locum significat, dictum olim *Novientum*, regnante Theoderico Chlodovei junioris filio conditum ad fluvium Illam. Atticus, sanctæ Othiliæ pater, monasterii auctor fuisse traditur. Antea eodem in loco Dianæ fanum fuisse ab Julio Cæsare erectum ferunt. Secundus loci Abbas Columbus Cella ecclesiam a se conditam per sanctum Pirminium dedicari curavit. Deodatus regnante Carolo M. ibidem Abbas pro sancto habetur. Templum & officinæ regulares a milite Suecico violatæ, modo instaurantur a Bernardo Abbate humanissimo. Ab eo loco duabus tantum leucis abest Andelagenense cœnobium, (*Andlaw*) a Richarda Imperatrice, Caroli Crassi uxore, conditum, ejusdemque secessu illustratum, quod modo Canoniarum est.

Die 1 Octobris Argentoratum venimus, urbem maximam, situ & civium frequentia nulli

nulli in illis partibus secundam, munimentis, Regis Christianissimi jussu recens exstructis, incomparabilem & inexpugnabilem. Ea in urbe bis sacra fecimus in principe beatæ Mariæ ecclesia, cujus rotundus fornix Orientem versus ævo Caroli M. constructus dicitur, cetera recentiorum sunt temporum. Porta ecclesiæ major elegantissime fabricata, altissimam habet turrin, quantam nusquam vidimus, exquisito opere concinnatam, cui aliæ duæ adjiciendæ erant, sed infectæ. Publicam urbis bibliothecam vidimus auspiciis clarissimi & eruditissimi Ulrici Obrecht, urbis Advocati generalis & Archivarii, qui nos honorario vino non semel, librisque ab se editis donavit, & suam ipsius bibliothecam librosque varios, doctis observationibus ad marginem sua manu distinctos nobis ostendit.

Post duos dies ex urbe profecti, in Vogesi saltus secundum longos & asperos montes, qui Alsatiam a Lotharingia dirimunt, contendimus, pertransito primum Molsheimio, quinque ab Argentorato leucis, ubi ante subactam a Rege urbem Capituli Argentoratensis sedes erat. Post Alsatia mon-

tes superatos, primum nobis occurrit Senonienſe monaſterium, (*Senone*) aptiſſime ad regularem diſciplinam concinnatum a reverendiſſimo Joachimo Vivino, Congregationis ſancti Vitoni Abbate regulari, qui nos cum magna benevolentia excepit. Duplex ibi eccleſia, una beatae Mariae rotundo opere, a ſancto Gundelberto Epifcopo ac primo conditore exſtructa: altera ſancti Petri, qua nunc Religioſi utuntur. Poſtea luſtratâ ſancti Deodati eccleſiâ, (*S. Dié*) cujus majorem Præpoſitum venerabilem ac doctum D. Riguetum ſalutavimus, ad Medianum monaſterium (*Moyenmontier*) divertimus, ubi abſente reverendiſſimo Abbate nihilo minus accepti ſumus ea humanitate, quæ reverendis Patribus Congregationis ſancti Vitoni familiaris eſt. Eamdem experti ſumus in aliis Lotharingiæ & Campaniæ monaſteriis, præcipue apud Sanctum Michaellem ad Moſam; cujus loci Abbas clariſſimus D. Henricus Henſo, amicus noſter, nos ſolita benevolentia complexus eſt. Eadem Virduni, eadem Moſomi humanitas.

Sedanum cum perveniſſemus, audito illuſtriſſimum Remorum Archiepiſcopum
Du-

Ducem ipsa die Carolopolim advenire, eum
adivimus, tum ut obsequia ipsi nostra exhi-
beremus, tum ut itineris nostri, cujus ap-
probator fuerat, rationem eidem reddere-
mus. Quanta vero nos bonitatis significa-
tione exceperit, nec reticere decet, nec licet
nobis exprimere. Demum lustratis Re-
mis, beatissimæ Virginis Lætitiensis ecclesi-
am convenimus: ubi actis Deo Optimo
Maximo pro felici itineris successu gratias,
Laudunum, deinde Sueffionas, ac postmo-
dum Meldas, ubi illustrissimum Antistitem,
qui nostro etiam itineri faverat, salutavi-
mus, profecti, tandem Parisios sani & incolu-
mes nos recepimus.

Vix domum appuleramus, cum ab uno e
nostris, amico meo, litteris mihi signifi-
catum est apud Sueffiones inter rudera ever-
torcularis inventam esse sequentem inscrip-
tionem, Lapidi antiquo incisam.

I S I
MYRIONYMAE
ET. SERAPI
EXSPECTA . . . . .
METIS. AUG. D..
V S. L.

Similis est inscriptio apud Gruterum de Iside myrionyma p. 83 cujus tituli rationem affert Johannes Marshamus in chronico Canone Ægyptiaco p. 132, nempe quod variis nominibus Isis afficeretur. Altera pars nostræ inscriptionis *Serapi exspectato* seu *exspectatissimo*, Autor, METIS, forte *Augur Deorum, vota solvit libens*. Quæ studiosis examinanda relinquimus.

Haftenus longum iter, Lector, brevi stylo descripsi, tametsi longiorem fecit haud dubie sermonis & observationum jejuna exilitas. Multa de moribus variarum gentium, quas vidimus, adnotare nobis fuisset in promptu, si ita convenire existimassem. At ne aut laudando quibusdam adulari, aut improbando aliis detrahere viderer, multa suppressi. Quod si in nonnullis præter modestiæ leges quædam retulisse de nobis honorificentius, quam par erat, quidam existimet; reputet apud se quisquis ejusmodi est, id me eo animo fecisse, ne eorum beneficiis, qui nos obstrinxerant, ingrati videremur. Et porro præcipuus hujusce descriptionis scopus est, ut omnes agnoscant, quantum publica res litteraria illustrissimo Col-

Colberto debeat, qui post alia longemajoris momenti itinera, ex Regis munificentia in artium & scientiarum gratiam ab ipso procurata, etiam hoc quaecumque fieri curavit. Hic inquam est hujus itinerarii scopus. *Maximum enim existimo questum, memorem gratumque agnoscere.* Porro etsi aliis non proderit, nobis certe profuerit satisfecisse officio, implese quod debemus.

FINIS.

W/C

J O A N N I S
L A U N O I I

C O N S T A N T I E N S I S,
P A R I S . T H E O L O G I
D E
S C H O L I S C E L E B R I O R I B U S
S E U A C A R O L O M A G N O , S E U
P O S T E U N D E M C A R O L U M P E R O C-
C I D E N T E M I N S T A U R A T I S
L I B E R .

AD FRANCISCUM HENRICUM

Lugdunensem Patritium.

Tuum est opus ac meum, VIR AMPLISSIME, quod publicam in lucem emitto. Tuum quidem, quia anni sunt complures, quod in eo contexendo ergodioctes meus fuisti. Sapienter promore tuo judicabas, id genus operis nec fructu nec delectatione cariturum, & aliunde ad gentis nostræ redundaturum esse gloriam. Meum vero, sitamen meum dici possit quod ab aliis accepi. Quibus enim in locis docerentur ac florerent literæ, apud varios Auctores disquisivi, excerpti, & corpus in unum compegi: atque ita præter chartam & atramentum inibi nihil est fere meum. Diceris me Justum Lipsium Politica sua scribentem inspexisse, quem imitaver. Interim labore suo toto fructur Jacobus Middendorpius, qui ingentem de Academiis commentarium elucubrav. Has non attingo, Scholas persequor, quas viri graves & docti magna cum laude prius rexerunt, quam fundarentur Academiæ, & Principum ac Pontificum munificentia & privilegiis sedem stabilem ac domicilium certum haberent. Initia Parisiensis Academiæ excutio, & quæ intercurrunt a vero abhorrentia rejicio. Sed illius progressum, & cetera intacta prætereo, quæ Casar Egassius Buleus copiose atque eleganter persequitur. Historiam ille scribit, ego non scribo, cum ex aliis, tum ex hoc quoque, quod scribere historiam summi est in dicendo oratoris. Seligam duntaxat nonnulla, quæ cum ad Academiæ, tum præsertim ad Theologicæ Facultatis celebritatem, famam, amplitudinem & doctrinam pertinere mihi videntur.

CAPUT

CAPUT I.

Carolus Magnus Scholarum & bonarum artium instaurator in Occidente.

Delibaturus aliquid de Scholis illustrioribus, & Professorum auditoriis, quæ ab ætate Caroli Magni claruerunt in diversis Occidentis, & potissimum Gallix partibus, operæ pretium esse reor, ut quam ipse Carolus in erigendis Scholis & fovendis Professoribus curam ac studium posuit, id laboris genus cum primis attingam. Multa passim occurrunt, quibus huic muneri satisfaciam; sed cum delecta modum servabo. Sic igitur ea de re Monachus Engolismensis in vita ejusdem Caroli scribit ad annum 787. *Et reversus est piissimus Carolus, & celebravit Romæ Pascha cum domino Apostolico: ecce orta est contentio per dies festos Paschæ inter cantores Romanorum & Gallorum. Dicebant Galli melius se cantare & pulchrius quam Romani. Dicebant se Romani doctissime cantilenas Ecclesiasticas proferre, sicut docti fuerant a Sancto Gregorio Papa; Gallos corrupte cantare, & cantilenam sanam destruendo dilacerare. Quæ contentio ante dominum Regem Carolum pervenit. Galli vero propter securitatem*

domini Regis Caroli, valde exprobrabant cantoribus Romanis. Romani vero propter auctoritatem magnæ doctrinæ, eos stultos, rusticos & indoctos, velut bruta animalia affirmabant, & doctrinam Sancti Gregorii præferebant rusticitati eorum. Et cum altercatio de neutra parte finiret, ait piissimus Rex Carolus ad suos cantores: Dicite palam quis purior, & quis melior, aut fons vivus, aut rivuli ejus longe decurrentes? Responderunt omnes una voce, fontem velut caput & originem puriorem esse, rivulos autem ejus, quanto longius a fonte recesserint, tanto turbulentos, & sordibus ac immunditiis corruptos. Et ait dominus Rex Carolus: Revertimini vos ad fontem Sancti Gregorii, quia manifeste corrupistis cantilenam Ecclesiasticam. Mox petiit dominus Rex Carolus ab Hadriano Papa cantores, qui Franciam corrigerent de cantu. At ille dedit ei Theodorum & Benedictum, Romanæ Ecclesiæ doctissimos cantores, qui a Sancto Gregorio eruditi fuerant; tribuit Antiphonarios Sancti Gregorii, quos ipse notaverat nota Romana. Dominus vero Carolus revertens in Franciam, misit unum cantorem in Metis civitate, alterum in Sueffionis civitate, præcipiens de omnibus civitatibus Franciæ magistros Scholæ Antiphonarios eis ad corrigendum tradere, & ab eis discere cantare. Correcti sunt ergo Antiphonarii Francorum, quos unusquisque pro arbitrio suo vitiaverat addens vel minuens, & omnes Franciæ cantores didicerunt notam Romanam, quam nunc vocant notam Franciscam. Excepto quod tremulas vel tinnulas, sive collisibiles, vel scabiles

biles voces in cantu non poterant perfecte exprimere Franci, naturali voce barbarica frangentes in gutture voces potius, quam exprimentes. Majus autem magisterium cantandi in Metis civitate remansit; quantumque magisterium Romanum superat Metense in arte cantilenæ, tanto superat Metensis cantilena ceteras Scholas Gallorum. Similiter erudierunt Romani cantores supradicti cantores Francorum in arte organandi, & dominus Rex Carolus iterum a Roma artis Grammaticæ & computariæ magistros secum adduxit in Franciam, & ubique studium literarum expandere jussit. Ante ipsum enim dominum Carolum Regem in Gallia nullum fuerat studium liberalium artium. Ex his igitur, ut quæ ad Ecclesiasticum cantum pertinent, mittantur, primum apparet literarum studia, quæ priscis Ecclesiæ temporibus viguerant in Galliis, & præstantissimos cultores habuerant, paulatim excidisse: deinde ut instaurarentur in Galliis literarum studia, & Scholæ instituerentur publicæ, Carolum laborasse, scilicet ut quæ temporum detrimenta senserant hætenus, suo tempore sarcirentur. Hinc non multo post suum ita consilium exponit in epistola, quam ad Baugulfum Abbatem Fuldæ misit. Ea autem sic se habet:

Carolus Dei gratia Francorum & Longobardorum Rex, ac Patritius Romanorum, Baugulfo Abbati & omni congregationi, tibi etiam commissis fidelibus oratoribus nostris in omnipotentis Dei nomine amabilem direximus salutem. Notum igitur sit Deo placita devotioni vestræ, quia nos una cum fi-

delibus nostris consideravimus, utile esse, ut Episcopia & monasteria nobis Christo propitio ad gubernandum commissa præter regularis vite ordinem, atque sanctæ religionis conversationem, etiam in literarum meditationibus eis, qui donante Domino discere possunt, secundum uniuscujusque capacitatem, docendi studium debeant impendere, qualiter sicut regularis norma honestatem morum, ita quoque docendi & discendi instantia ordinet, & ornet seriem verborum, ut qui Deo placere appetunt recte vivendo, ei placere non negligant recte loquendo. Scriptum est enim: Aut ex verbis tuis justificaberis, aut ex verbis tuis condemnaberis. quamvis enim melius sit bene facere, quam nosse, prius tamen est nosse, quam facere. Debet ergo quisque discere, quod optat implere, ut tanto uberius quid agere debeat, intelligat anima, quanto in omnipotentis Dei laudibus sine mendaciorum offendiculis cucurrerit lingua. Nam cum omnibus hominibus vitanda sint mendacia, quanto magis illi secundum possibilitatem declinare debent, qui ad hoc solummodo probantur electi, ut servire specialiter debeant veritati? Nam cum nobis in his annis a nonnullis monasteriis sæpius scripta dirigerentur, in quibus quod pro nobis fratres ibidem commorantes in sacris & piis orationibus decertarent, significaretur, cognovimus in plerisque præfatis conscriptionibus eorundem & sensus rectos & sermones incultos, quia quod pia devotio interius fideliter dictabat, hoc exterius propter negligentiam discendi lingua inerudita exprimere sine reprehensione non

valebat. Unde factum est, ut timere inciperemus,
 ne forte minor esset, quam recte esse debuisset, in eis
 sanctarum Scripturarum ad intelligendum sapien-
 tia: & bene novimus omnes, quamvis periculosi sint
 errores verborum, multo periculosiores sunt errores
 sensuum. Quamobrem hortamur vos literarum
 studia non negligere, verum etiam humillima & Deo
 placita intentione ad hoc certatim discere, ut facili-
 us & rectius divinarum Scripturarum mysteria
 valeatis penetrare. Cum autem in sacris paginis
 schemata, tropi, & cetera his similia inserta inve-
 niantur, nulli dictum est, quod ea unusquisque le-
 gens tanto citius spiritualiter intelligit, quanto pri-
 us in literarum magisterio plenius instructus fuerit.
 Tales vero ad hoc opus viri eligantur, qui & volun-
 tatem & possibilitatem discendi, & desiderium ha-
 beant alios instruendi. Et hoc tantum ea intentio-
 ne agatur, qua devotione a nobis precipitur. Opta-
 mus enim vos, sicut decet Ecclesie milites, & interius
 devotos & exterius doctos, castosque bene vivendo,
 & scholasticos bene loquendo, ut quicumque vos pro-
 pter nomen Domini, & sancte conversationis nobi-
 litatem ad videndum expetierit, sicut de aspectu
 vestro edificatur visus, ita quoque de sapientia ve-
 stra, quam in legendo seu cantando perceperit, in-
 structus, omnipotenti Domino gratias agendo gau-
 dens redeat. Hæc Caroli mira est in instituendis
 per Episcopia & monasteria gnavitas, quam &
 singularis in Deum pietas, & de utilitate pu-
 blica bene merendi studium & amor plurimum
 commendant.

Eidem rei fidem facit amplissimam secundum Cabilonense Concilium, quod anno 813. habitum est. Sic autem loquitur cap. 6. *Oportet etiam, ut sicut dominus Imperator Carolus, vir singularis mansuetudinis, fortitudinis, prudentiæ, justitiæ ac temperantiæ, præcepit, Episcopi Scholas constituent, in quibus & literaria solertia disciplina, & sacra Scripturæ documenta discantur, & tales ibi erudiantur, quibus merito dicatur a Domino: Vos estis sal terræ, & qui condimentum plebibus esse valeant, & quorum doctrina non solum diversis hæresibus, verum etiam Antichristi monitis, & ipsi Antichristo resistatur, ut merito de illis in laude Ecclesiæ dicatur: Mille clypei pendent ex ea, & omnis armatura fortium. Cujus præcepti Concilium meminerit, illius specimen habetur cum in iis quæ jam retulimus, tum in libro I. capitularium num. 62. Obsecramus etiam, ut bonam & probabilem vitam & conversationem habeant, sicut ipse Dominus in Evangelio suo præcepit: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in calis est, ut eorum bona conversatione multi attrahantur ad servitium Dei, & non solum servilis conditionis infantes, sed etiam ingenuorum filios aggregent, sibi que socient, & ut Scholæ legentium puerorum fiant, psalmos, notas, cantus, compotum, Grammaticam per singula monasteria vel Episcopia discant; sed & libros Catholicos bene emendatos habeant, quia sæpe, dum bene aliquid Deum rogare cupiunt, per inemendatos libros male rogant. & pueros vestros non finatis eos*
vel

vel legendo, vel scribendo corrumpere, & si opus est Evangelium & Psalterium & Missale scribere, perfectæ ætatis homines scribant cum omni diligentia.

Præterea accedit sextum Parisiense Concilium, quod anno 829. celebratum est, libro 3. cap. 12. Imperatori Ludovico paternam in instaurandis Scholis operam ita proponit: *Similiter obnixè ac suppliciter vestra celsitudini suggerimus, ut morem paternum sequentes, saltem in tribus congruentissimis Imperii vestri locis Scholæ publicæ ex vestra auctoritate fiant, ut labor patris vestri & vester per incuriam, quod absit, labefactando non pereat, quoniam ex hoc facto & magna utilitas & honor sanctæ Dei Ecclesiæ, & vobis magnum mercedis emolumentum, & memoria sempiterna accrescet.* Quibus verbis manifestum est, in votis habuisse Carolum, ut cum pluribus in locis, tum maxime in tribus Imperii Scholæ publicæ excitarentur: deinde tria hæc Imperii loca non exprimi, in quibus excitarentur Scholæ: tum demum Episcopos adhortari Ludovicum, ut quibus in rebus nondum erat factum satis Carolo, ipse perficeret, ne quem uterque in restituendis literarum studiis laborem impenderat, pristina redeunte incuria cassus & inanis redderetur.

Neque hoc loco prætereundum est, Imperatorem nostrum, quod in revocandis bonarum artium studiis egit, id egisse cum ex aliis, tum ex hoc quoque, quod ipse plura disciplinarum genera diligenter excoluerit. Hujus rei locupletissimum testem

habemus Eginhardum in vita Caroli : *Inter cœnandum, inquit, aliquod acroama aut lectorem audiebat. Legebantur ei historia, & antiquorum Regum gesta. Delectabatur & libris Sancti Augustini, præcipueque his, qui de civitate Dei prætitulati sunt. Et paullo post: Erat eloquentia copiosus & exuberans, poteratque quidquid vellet, apertissime exprimere, nec patrio tantum sermone contentus, etiam peregrinis linguis ediscendis operam impendit, in quibus Latinam ita didicit, ut æque illa ac patria lingua orare esset solitus. Græcam vero melius intelligere, quam pronunciare poterat. adeo certe facundus erat, ut etiam dicaculus (alias didascalus) appareret. Artes liberales studiosissime coluit, earumque Doctores plurimum veneratus magnis afficiebat honoribus. In discenda Grammatica Petrum Pisanum Diaconum senem audivit, in ceteris disciplinis Albinum cognomento Alcuinum, item Diaconum de Britannia, Saxonici generis hominem, virum undecunque virum præceptorem habuit. Apud quem & Rhetoricæ & Dialecticæ, præcipue tamen Astronomiæ ediscendæ plurimum temporis & laboris impertivit. Discebat & artem computandi, & intentione sagaci siderum cursum curiosissime rimabatur. Tentabat & scribere, tabulasque & codicellos ad hoc in lectulo sub cervicalibus circumferre solebat, ut cum tempus vacuum esset, manum effigiandis literis assuefaceret. Hæc ille, quibus apprime docemur, quam in literarum studia propensionem habuerit, & qua in scientia Petrum Pisanum, & Alcuinum audiverit, illum in*
Gram-

Grammatica, hunc in reliquis disciplinis, quas Eginhardus aperte recenset. Deinde nec Theologiam, nec multiplicia veterum instituta ignorare potuit, qui Beati Augustini libris delectaretur, & iis maxime, quos Pater sanctissimus de civitate Dei composuit. Tum versatus est in historiis & antiquorum Regum gestis, quorum notitia prudentem efficit principem. Denique in condendis corrigendisque legibus, in pangendis carminibus, & aliis id genus studiis plurimum se exercuit, ut tradit idem Eginhardus his verbis: *Post susceptum Imperiale nomen, cum adverteret multa legibus populi sui deesse, (nam Franci duas habent leges plurimis in locis valde diversas) cogitavit, quæ deerant, addere, & discrepantia unire, prava quædam ac perperam prolata corrigere. Sed in iis aliud nihil ab eo factum est, quam quod pauca capitula, & ea imperfecta legibus addidit. Omnium tamen nationum, quæ sub ejus dominatu erant, jura, quæ scripta non erant, describere ac literis mandari fecit. Item barbara & antiquissima carmina, quibus veterum Regum actus ac bella canebantur, scripsit, memoriæque mandavit. Inchoavit & Grammaticam patrii sermonis. Mensibus etiam juxta linguam patriam nomina imposuit, eum ante id tempus apud Francos partim Latinis, partim barbaris nominibus appellarentur. Item ventos duodecim propriis appellationibus insignivit, cum prius non amplius quam vix quatuor ventorum vocabula possent inveniri.*

Ad Eginhardum Lupus adjungitur Ferrariensis Abbas, in epistola ad eundem prima: *Itaque patienter, queso, & benigne advertite animum, dum altius meas repeto cogitationes, ut nosse possitis, quam hoc non perperam, nec juvenili moliar levitate. Amor literarum ab ipso fere initio pueritiae mihi innatus est, nec earum, ut nunc a plerisque vocantur, superstitiosa otia fastidio sunt; & nisi intercessisset inopia præceptorum, & longositu collapsa priorum pene studia interiiissent, largiente Domino, meæ aviditati satisfacere forsitan potuissem. Siquidem vestra memoria per famosissimum Imperatorem Carolum, cui literæ eo usque deferre debent, ut æternitati parent memoriam, cœpta revocari aliquantulum quidem extulere caput, satisque constitit veritate subnixum præclarum dictum: Honos alit artes, & accenduntur omnes ad studia gloria.*

Idein scribit Jonas Aurelianensis Episcopus, in libro I. de cultu imaginum. *Sed divina, inquit, gratia adminiculante, nullus apud Galliam Germaniamque ejus (Felicis Urgellitani) error locum invenire quivit, quoniam non solum apud Germaniam studia literarum, & amor sanctarum Scripturarum, verum etiam apud eandem Galliam ejusmodi memorabilis viri (Caroli) solertissimo studio, & ferventissimo desiderio actum est, ut, Domino opem ferente, in sibi commissis Ecclesiæ filiis & liberalium artium apprime disciplina, & divinarum Scripturarum perfecte polleret intelligentia. Nulla igitur relinquitur dubitatio, quin quæ Carolus studia literarum ab aliis excoli voluit, ipse diligenter*

genter excoluerit, & maiestate condecoraverit sua.

Ceterum quæ hætenus de eximia Caroli in restituendis literarum studiis cura differuimus, sufficiunt, opinor, ut quibus in locis olim hodieque publicæ aperiuntur Scholæ, Carolus uti scientiarum & artium instaurator, ac cujuslibet Academix parens optimus colatur. Itaque nihil omnino necesse est, fabulas fingere, vel tueri fictas, quibus Carolo asseratur immortale illud nomen, aut pridem assertum retineatur apud posteros. Etenim qui solidis abundat laudibus, hac inani superstitione non indiget. Non augetur mendacio veritas, & virtus sibi satis ingens campus est, cum ad sui ostentationem, tum ad nominis æternitatem. Facessant igitur, qui primum in vulgus sparserunt, exceptos a Carolo ex Hibernia & Anglia homines Bedæ discipulos, qui gratis docerent, & per Occidentis Imperium Academias fundarent.

CAPUT II.

Quædam superducta expositæ veritati commenta recensentur, & ipsa propemodum recensione confutantur.

QUI ut a virtute, sic & a vitio consecrari virtutem arbitrati sunt, historiam Caroli Magni stulte interpolarunt, & res ab eo vere & præclare gestas nonnullis mendacibus additamentis infecerunt; tantum abest, ut ea quæ de instaurandis per Imperium Scholis gesserat, illustriora redderentur apud sapientem posteritatem.

Hos

Hos autem inter fabulatores primas sibi vendicat Monachus ille Sangallensis, qui de gestis Caroli Regis Francorum & Imperatoris libros ad Carolum Crassum duos composuit: in quorum uno hæc traduntur, capp. 1. 2. & 3. *Omnipotens Regum dispositor, ordinatorque regnorum & temporum, cum illius admiranda statuae pedes ferreos vel testaceos comminuisset in Romanis, alterius non minus admirabilis statuae caput aureum per illustrem Carolum erexit in Francis. Qui cum in occiduis mundi partibus solus regnare cepisset, & studia literarum ubique propemodum essent in oblivione, contigit duos Scotos de Hibernia cum mercatoribus Britannis ad littus Galliae devenire, viros & in secularibus & in sacris Scripturis incomparabiliter eruditos, qui cotidie, cum nihil ostenderent venale, ad convenientes emendi gratia turbas clamare solebant: Si quis sapientiae cupidus est, veniat ad nos, & accipiat eam; non venalis est apud nos, quam tamen idcirco venalem se habere professi sunt, quia populum non gratuita, sed venalia mercari viderunt, ut sic vel sapientiae, sicut ceteris rebus coemendis eos incitarent, vel (sicut sequentia comprobant) per tale praconium in admirationem verterent & stuporem. Denique tamdiu conclamata sunt ista, donec ab admirantibus ut insanos illos putantibus, ad Caroli Regis semper amatoris & cupidissimi sapientiae perlata fuissent. Qui sub omni celeritate ad suam eos praesentiam evocatos interrogavit, si vere, ut ipsa fama comperit, sapientiam secum haberent. Qui cum inquisisset ab illis, quid pro ipsa peterent, respon-*

sponderunt, loca tantum opportuna, & animas ingeniosas, & sine quibus ista peregrinatio transigi non potest, alimenta, & quibus tegamur. Quo ille percepto ingenti gaudio repletus, primum quidem apud se utrumque parvo tempore tenuit. Postea vero cum ad expeditiones bellicas urgeretur, unum eorum nomine Clementem in Gallia residere præcepit, cui & pueros nobilissimos, mediocres & infimos satis multos commendavit, & eis prout necessarium habuerunt, victualia ministrari præcepit, habitaculis opportunis ad meditandum deputatis: alterum vero in Italiam direxit, cui & monasterium Sancti Augustini juxta Ticinensem urbem delegavit, ut qui illuc ad eum voluissent, ad discendum congregari potuissent.

Audito autem Albinus de natione Anglorum, quod gratanter sapientes viros religiosissimus Regum Carolus susciperet, consensa navi venit ad eum. qui erat in omni latitudine Scripturarum supra ceteros modernorum temporum exercitatus, utpote discipulus doctissimi Bedæ peritissimi post Sanctum Gregorium tractatoris. Quem usque ad finem vitæ jugiter secum retinuit, nisi quando ad ingruentia bella processit, adeo ut sc discipulum ejus, & ipsum magistrum suum appellari voluisset. Dedit autem illi Abbatiam Sancti Martini juxta Turonicam civitatem, ut quando ipse absens esset, illic requiescere, & ad se confluentes docere deberet. Cujus in tantum doctrina fructificavit, ut moderni Galli sive Franci antiquis Romanis vel Atheniensibus aquarentur.

Cum-

Cumque virtuosissimus Carolus post longum tempus in Galliam reverteretur, praecepit ad se venire pueros, quos Clementi commendaverat, & offerre sibi epistolas, & carmina sua: mediocres igitur & infimi praeter spem omnibus sapientiae condimentis dulcoratas obtulerunt, nobiles vero omni fatuitate tepentes praesentarunt. Tunc sapientissimus Carolus aeterni iudicis iustitiam imitatus, bene operatos ad dexteram segregatos his verbis allocutus est: Multas gratias habete, filii, quia iussionem meam & utilitatem vestram juxta possibilitatem exequi fuistis intenti. Nunc ergo ad perfectum attingere studete; & dabo vobis Episcopia & monasteria permagnifica, & semper honorabiles eritis in oculis meis: Deinde ad sinistros cum magna animadversione vultum contorquens, & flammato intuitu conscientias eorum concutiens, ironice hac tolerabilia verba intonando potius, quam loquendo jaculatus est in illos: Vel nobiles vos primorum filii, vos delicati & formosuli in natales vestros & possessiones confisi, mandatum meum & glorificationem vestram postponentes, literarum studiis neglectis, luxuria, ludo, inertia, vel inanibus exercitiis indulgistis. & his praemissis solitum sibi sacramentum, augustum caput, & invictam dexteram ad caelum convertens fulminavit: Per Regem caelorum non ego magnipendo nobilitatem & pulchritudinem vestram, licet alii vos admirentur; & hoc proculdubio scitote, quia nisi cito priorem negligentiam vigilantibus studio recuperaveritis, apud Carolum nihil unquam boni acquiretis.

Ite

Item cap. 8. *Gloriosissimus itaque Carolus per totum regnum suum studia literarum florere conspiciens, sed ad maturitatem Patrum precedentium non pervenire condolens, & plusquam mortale laborans, in hanc tædiatus vocem erupit: O utinam haberem duodecim clericos ita doctos, omnique sapientia sic perfecte instructos, ut fuerunt Hieronymus & Augustinus, ad quod doctissimus Albinus ex ipsorum comparatione merito se indoctissimum judicans, in quantum nullus mortalium in conspectu terribilissimi Caroli audere præsumeret, maxima indignatione concepta, sed parump̃r ostensa respondit: Creator celi & terræ similes illis plures non habuit, & tu vis habere duodecim.* In his autem bene multis certa sunt panca. Certum quidem est, Alcuinum fuisse Caroli præceptorem, & Sancti Martini Turonensis monasterium rexisse, & a Carolo regendum accepisse: quod & scripta ad eundem Carolum epistola Alcuinus profitetur. Sed reliqua partim falsa sunt, incerta partim, & partim fabulosa. Imprimis falsum est Alcuinum Bedæ auditorem fuisse. quo enim tempore Bedæ lucis usuram amisit, eam nondum aut vix profecto acceperat Alcuinus. Bedam ad annum 731. migrasse, Floriacense Chronicum, Hermannus Contractus, Sigebertus, Gepidanus, Odorannus, & Ecclesiasticorum Annalium conditor affirmant. Alcuinus vero excessit anno 804. ut vita ipsius, Floriacense Chronicum, Odorannus & vetus Chronicum incerti Auctoris tradunt. Qui autem obiit anno 804. nondum forte natus erat anno 731. vel si

natus erat, certe præceptorem nondum habere potuit Bedam, qui hocce anno rebus humanis exemptus est. Hunc Albinum (sic etiam vocatur Alcuinus) scriptor ex ignorantia confundit cum illo Albino, cujus Beda meminit in præfatione historiæ Anglorum: *Auctor, inquit, ante omnes atque adiutor opusculi hujus Albinus Abbas reverendissimus, vir per omnia doctissimus extitit.* Quare noster Albinus cum Bedæ mentionem facit, non suum utique, sed temporis sui nobilissimum magistrum appellat: *Rocogitate, inquit epist. 49. nobilissimum nostri temporis magistrum Bedam Presbyterum, quale habuit in juventute discendi studium, qualem nunc habent inter omnes laudem, multo majorem apud Deum remunerationis gloriam.*

Alcuinus præterea semel atque iterum se ab Egberto Eboracensi Archiepiscopo institutum fuisse testatur, semel quidem in epist. ad Carolum Regem apud Malmesburiensem libro 1. de gestis Anglorum cap. 3. *Scd ex parte, inquit, desunt mihi servulo vestro exquisitores scholasticæ eruditionis libelli, quos habui in patria per bonam & devotissimam magistri mei Egberti industriam, vel mei ipsius qualemcumque sudorem.* Iterum ibidem in epist. ad Cambaldum Eboracensem Archiepiscopum: *Laus & gloria Deo, qui dies meos in prosperitate bona conservavit, ut in exaltatione filii mei carissimi gauderem, qui laboraret vice mea in Ecclesia, ubi ego nutritus & eruditus fueram. & præcessit in thesauris sapientiæ, in quibus me magister meus dilectus Egbertus Archiepiscopus heredem reliquit.* Sic ali-

alium a Beda præceptorem audivisse se planissimum facit.

Deinde falsum est quoque, quod Monachus Sangallensis de Alcuini in Galliam adventu cap. 2. scribit his verbis: *Audito autem Albinus de natione Anglorum, quam gratanter sapientes viros religiosissimus Regum Carolus susciperet, conscensa navi venit ad eum.* Alcuinus enim duobus in locis aperte significat, se non ante in Galliam venisse, quam a Carolo Rege accerferetur. Primus autem locus est in libro adversus Elipandum primo: *Antequam ego eodem sapientissimo Rege Carolo jubente venissem in Franciam, hæc eadem vestri erroris secta eodem glorioso Principe præsidente, præsentem solum, quem multum laudare soles, vestræ partis tunc temporis defensore, ventilata est in celeberrimo loco, qui dicitur Raiginisburg, & synodali auctoritate Sacerdotum Christi, qui ex diversis Christiani Imperii partibus convenerant, æterno anathemate damnata.* Alter locus est in epist. 23. ad Carolum Regem: *Hæc enim vestram sollicitudinem optimam, domine omni David, semper amare & prædicare agnoscebam, omnesque ad veram sapientiam discendam exhortavi, immo & præmiis honoribusque sollicitare, atque ex diversis mundi partibus amatores illius vestræ bonæ voluntatis adiutores convocare studuistis, inter quos me etiam infimum ejusdem sanctæ sapientiæ vernaculum de ultimis Britannia finibus adsciscere curastis.* Igitur qui jussus a Carolo, qui vocatus in Galliam venit, non ea ratione venit, quam memorat Monachus Sangallensis.

Tertio incertum, ni melius dicam, falsum est, quod tempore Caroli per totum ejus Imperium literarum studia floruerint, si hæc ad eorum amussim, quæ cap. I. retulimus, expendantur. Concilium Cabilonense anno 813. statuit, ut Episcopi Scholas constituerent, in quibus & *literariæ solertia disciplinæ & sacre Scripturæ documenta* discantur. Concilium Parisiense anno 829. Ludovicum Caroli filium rogat plurimum, ut in tribus saltem Imperii locis Scholæ publicæ ex ejusdem Ludovici auctoritate fiant. Horum autem neutrum præstari necesse fuit, si tunc per totum Imperium artes bonæ omnes florerent. Qua tamen ratione, qui ex Alcuini ludo prodierant, varias Regni partes illustrarunt, per totum Caroli Regnum literarum studia florere non immerito dici potuerunt. Sed incertum omnino est id, de quo hinc Carolum moerentem ac loquentem, inde Alcuinum respondentem inducit.

Denique fabulosa est narratio de Scotis illis duobus, qui ex Hibernia cum mercatoribus Britannis ad Galliæ litus appulerunt; sed cum venale haberent nihil, omni vocis contentione clamarunt: *Si quis sapientiæ cupidus est, veniat ad nos, accipiat eam, non venalis est apud nos.* Quæ cum ita sint, non abs re dubitavit aliquando Henricus Canisius, utrum Monachi Sangallensis opus luce dignum foret, cum quæ ibi tractatur historia, fabulis nonnumquam aspergatur. Ceterum observandum est, ea, quæ Monachus Sangallensis habet libro I. cap. I. & 2. ex Chronicis Metropolis Arelatenfis ad

verbum libro 23. alias 24. cap. 73. speculi historialis apud Vincentium referri.

Testimonium Vincentii Bellovacensis refertur & refellitur.

Vincentius Bellovacensis in speculi historialis libro 23. alias 24. cap. 73. Monachi Sangallensis fabulas amplificat ex certis quibusdam Chronicis, quæ sic exscribit: *Hoc itaque Monasterium (Sancti Martini) post hoc, ut dictum est, donante Carolo, suscepit regendum Alcuinus, scientia, vitæque præclarus, qui & sapientiæ studium de Roma Parisius transtulit, quod illuc quondam a Græcia translatum fuerat a Romanis, fueruntque Parisius fundatores hujus studii quatuor Monachi Bedæ discipuli, scilicet Rabanus, Alcuinus, Claudius, & Joannes Scotus.* In his commenta numerare plura licet: primum est, sapientiæ studium ab Alcuino Roma translatum esse Lutetiam Parisiorum, cum, ut vidimus, alios Alcuinus, quam Romanos præceptores habuerit. Deinde ab Rege Carolo, non Roma, sed ex Britannicæ finibus in Galliam accersitus est. Alterum, Parisiensis studii fundatores esse quatuor Bedæ discipulos, quorum nomina recenset. Quæ enim cap. 1. disseruimus, palam ostendunt, nullam a Carolo Parisiis constitutam esse Scholam publicam, neque etiam Alcuinum ibidem docuisse unquam significat. Duo tantum sunt loca, in quibus Alcuinum rexisse Scholas colligimus: palatium Regis, & Cæsarodunum Turonum. Primum sic indicat in epistola ad Regem: *Et ego, in-*

quit, ignarus, nesciens *Ægyptiacam Scholam in palatio Davitica versari gloria*. Ego abiens Latinas ibi dimisi, nescio quis introduxit *Ægyptios*. Secundum in epistola 15. Ego itaque, licet parum proficiens, cum *Turonica* quotidie pugno rusticitate. *Vestra vero auctoritas palatinos, erudiat pueros, ut elegantissimum proferant quidquid vestri sensus luciducissima dictaverit eloquentia, ut ubique nominis charta decurrens, regalis sapientia nobilitatem ostendas.* In pluribus quidem Galliarum locis Alcuinum nunc in comitatu Regis, nunc extra comitatum Regis versatum se testatur esse; sed alibi, quam in palatio Regis, vel Turonis docuisse nunquam testatur. Et hac in parte quicquid sine antecessorum patrocinio dicitur, contemnitur. Tertium, quatuor illos Monachos fuisse auditores Bedæ, non quidem Alcuinum, ut jam ostendimus, non Rabanum, qui cum obierit anno 856. ut scribunt Hermannus Contractus, Lambertus Schafnaburgensis, Marianus Scotus, Sigebertus, Chronica duo, unum Monasterii Sancti Galli, alterum Hildenshemienſe, scriptoresque alii, audire non potuit Bedam, qui anno 731. excessit e vita. Joannes vero Scotus longo post Rabanum tempore mortuus est, de quo ut & de Claudio dictum adhuc sumus.

*Joannis Victorini testimonium refertur
& refellitur.*

Joannes Cœnobii S. Victoris ad Lutetiam canonicus eandem fabulosam narrationem persequitur

tur in memoriali historiarum. Verba sunt illius sub annum 788. *Alcuinus hoc tempore vita & scientia præclarus, de Britannia oriundus, studium de Roma Parisius transtulit, quod illuc quondam a Græcia translatum fuerat a Romanis. fuerunt quoque Parisius huius studii fundatores quatuor Monachi Bedæ discipuli, Rabanus, Alcuinus, Claudius, Joannes Scotus. Nam primo venerunt de Hibernia cum mercatoribus Britannia Monachi Scoti, Claudius, qui & Clemens, & ob hoc in Gallia scientiam venalem se habere clamantes. quos cum ab admirantibus velut eos insanos putantibus Carolus audivisset, quæsit, quid pro ea vellent, & responsum est nihil præter victum & vestitum cum bonis & locis opportunis. Tunc Carolus eos retinuit, Claudium faciens Parisius morari, & Joannem Scotum apud Papiam misit. Post Alcuinum, audito quod Carolus viros scientes amaret & honoraret, capta opportunitate venit in Franciam, quem Carolus secum retinuit, & ab eo est instructus præcipue in Grammatica, Dialectica, Arithmetica, Astronomia, deditque ei Rex Abbatiam Sancti Martini Turonensis, ut cum Carolus iret ad bella ingentia, & alter remanens ibi studeret, & ad se confluentes doceret. Hic Auctor præter memoratas a Monacho Sangallensi & Vincentio fabulas adjecit duo, quorum unum est, Claudium alio nomine dictum esse Clementem, atque ita cum Sangallensis Monachus Hibernum illum Clementem, & Vincentius ex Chronicis suis Claudium vocant, eundem hominem intelligunt: alterum, Joannem Scotum a Ca-*

rolo fuisse Papiam ablegatum, qui eo loci Academiam erigeret. At Joannes Scotus cum in Annalibus Ecclesiasticis obierit anno 883. vide, quæso, quo ætatis suæ anno Papiam mitti potuit a Carolo, qui anno 814. ex hac hominum colluvione discessit.

Tum quæ de hoc Joanne Scoto dicit Guillelmus Malmesburiensis libro 2. de gestis Anglorum cap. 4. Joannis Victorini narrationem evertunt. *Hoc tempore* (ab anno 872. ad annum 880. creditur fuisse Joannes Scotus, vir perspicacis ingenii & multæ facundiæ, qui dudum occupantibus undique bellorum fragoribus, in Franciam ad Carolum Calvum transferat, cujus rogatu Hierarchiam Dionysii Arcopagite in Latinum de Græco, verbum e verbo transtulit. Composuit etiam librum, quem *τῶν ὁρίων μερίσµα*, id est, de naturæ divisione intitulavit propter perplexitatem necessariarum questionum solvendam bene utilem, sitamen ignoscatur ei in aliquibus, in quibus a Latinorum tramite deviauit, dum in Græcos acriter oculos intendit. Succedentibus annis munificentia Alfredi allectus venit in Angliam, & apud monasterium nostrum a pueris, quos docebat, graphiis, ut fertur, perforatus, etiam martyr æstimatus est. Rogerius Hovedenus idem habet in prima Annalium parte.

Hic supersedeo recensere, quæ tradunt Jacobus Magnus in Sophologio, lib. 1. cap. 15. Robertus Guaguinus lib. 4. de gestis Francorum, in Carolo Magno, Polidorus Vergilius lib. 4. & 5. Historiæ Anglorum, Joannes Major Parisiensis e Schola Theologus

logus lib. 2. de gestis Scotorum cap. 13. Robertus Gouletus Paris. Theologus, in Compendio de fundatione Universitatis Paris. & Genebrardus lib. 3. Chronographiæ; cum quæ hi Scriptores tradunt, eadem sint atque ea, quæ jam retulimus, & continuo dispunxiimus. His autem, & aliis eorum exscriptoribus opponendum est, quod illustrissimus Annalium Ecclesiasticorum conditor Baronius ad annum 109. num. 51. scribit: *Jura veritatis sunt ampliora omni antiquitate, quippe quæ nulla plurimorum seculorum valeant præscriptione lædi, nec innumera testium multitudine obrui atque labefactari.* Tertullianus prævit Baronio, cum in libri de præscriptione hæreticorum capite 31. discernendi verum a falso regulam hanc statuit: *Ex ipso ordine manifestatur id esse dominicum & verum, quod sit prius traditum; id autem extraneum & falsum, quod sit posterius immixtum.* *Ea sententia manebit adversus posteriores quasque hæreses, (dicamus historicorum opiniones) quibus nulla constantia competit ad defendendam sibi veritatem.*

CAPUT III.

Episcoporum studium & opera in instaurandis Scholis.

INter Episcopos, quorum industria & pietas in instaurandis sub Imperatore Carolo Scholis excelluit, principatum sibi vindicat Theodulfus Aurelianensis. Hoc ipse testatissimum reliquit duo-

bus in locis Capitularis, quod ad Diœcesis suæ Presbyteros habuit ante annum 800. Et primo quidem num. 19. his verbis: *Si quis ex Presbyteris voluerit nepotem suum, aut aliquem consanguineum ad Scholam mittere, in Ecclesia sanctæ Crucis, aut in monasterio Sancti Aniani, aut Sancti Benedicti, aut Sancti Lifardi, aut in ceteris de his cœnobiis quæ nobis ad regendum concessa sunt, ei licentiam id faciendi concedimus.* Hic non pro omnibus, sed pro certis adolescentium generibus Scholæ parantur. Adolescentes ii sunt vel Presbyterorum nepotes, vel consanguinei. Loca vero, in quibus adolescentium fiat institutio, designantur nominatim quatuor, Ecclesia sanctæ Crucis, monasterium Sancti Aniani, monasterium Sancti Benedicti, & monasterium Sancti Lifardi, inter quæ monasterium Sancti Benedicti, quod, ni fallor, Floriacense debet intelligi, Scholam postea fuisse celebrem ostendemus. Deinde num 20. *Presbyteri per villas & vicos Scholas habeant, & si quilibet fidelium suos parvulos ad discendas literas eis commendare vult, eos suscipere ac docere non renuant, sed cum summa caritate eos doceant, attendentes illud, quod scriptum est: Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; & qui ad justitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stella in perpetuas aternitates.* Cum ergo eos doceant, nihil ab eis pretii pro hac re exigant, excepto quod eis parentes caritatis studio sua voluntate obrulerint. Theodulfus sic erigendas a Presbyteris suis Scholas instituit, non pro certis quidem, sed pro

cunctis adolescentium generibus, ad quas qui mittuntur, summo caritatis studio docendi sunt. Nul- lum vero Scholarum locum, sed villas & vicos sine discrimine præscribit. Minervale demum, quod exigatur, decernit nullum; sed quidquid illud pot- est esse, liberæ parentum voluntati relinquit.

Porro ad Episcoporum curam & studium in eri- gendis Scholis pertinent Ecclesiasticæ institutio- nes, quæ Caroli Magni Capitularibus promiscue inferuntur. Qua profecto in re veniunt in partem laudis & gloriæ, quæ ob Scholarum instaurationem huic Regi & Imperatori tribuenda est.

CAPUT IV.

Schola Palatii.

IN Palatio Regis illustrem fuisse Scholam Alcu- nus docet in epistola ad Carolum, ubi sic habe- tur: *Ego ignarus nesciens Ægyptiacam Scholam in Palatio Davitica versari gloriæ, ego abiens Lati- nos ibi dimisi, nescio quis subintroduxit Ægyptios.* Quibus ex verbis facile perspicitur, Palatium Re- gis habuisse Scholam, in qua optimæ quæque artes & disciplinæ traderentur. Quod & luculenter confirmat Jonas Aurelianensis Episcopus, in præ- fatione librorum, quos de imaginum cultu scrip- sit: ubi aperte tradit duo, quorum unum est, Claudium, qui Taurinensis Episcopus fuit, in Schola Palatii docuisse: alterum, Claudii com- mentarios de imaginum cultu in eadem Palatii Schola examini traditos & improbatos fuisse.

Pri-

Primum ex his colligitur verbis: *Is namque Deo dilectissimus Princeps inter cetera bonitatis suæ studia erga divinum cultum amplificandum multiplici modo ferventia, quendam Presbyterum natione Hispanum, nomine Claudium, qui aliquid temporis in Palatio suo in Presbyteratus militaverat honore, cui in explanandis sanctorum Evangeliorum lectionibus quantulacumque notitia inesse videbatur, ut Italicæ plebis, quæ magna ex parte a sanctorum Evangelistarum sensibus procul aberat, sacræ doctrinæ consultum fieret, Taurinensi Præsulem subrogari fecit Ecclesiæ.* Alterum vero ex his verbis: *Memoratus denique libellus (Claudii) eidem domino nostro genitori vestro sincerissime ac religiosissime orthodoxam fidem colenti ob defensionem sanctæ matris Ecclesiæ, quæ ab eodem Claudio, sicut textus suarum literarum prodit, hostiliter impugnabatur, delatus est. Qui ab eo, sui que Palatii prudentissimis viris examinatus iusto iudicio est repudiatus.* Egregiam omnino Palatii Regum Scholam fuisse oportet, in qua præcipua sacræ doctrinæ cura poneretur, & libri pessimæ notæ damnarentur. Neque vero permirum videri debet, Scholam extitisse in Palatio Regis, eamque præcellentem, quando & ipsa domus Regis vocitaretur Schola, quemadmodum agnoscunt Præsules, qui ex habita apud Carificium synodo ad Ludovicum Germaniæ Regem scripserunt. Sic autem habetur in epistolæ cap. 12. *Domum vestram domesticam sic nutriti, regite & disponite, ut quando regni populus ad vos convenerit, in vobis & in domesticis vestris videant, qua-*

qualiter se atque domum, cum quanta humilitate atque castitate, quam sobrie, quam iuste, quam pie disponere debeant & gubernare, quia, sicut Sapiens dixit, secundum mores domini erit familia custodita & idonea. Domus Regis Schola dicitur, id est, disciplina, quia non tantum Scholastici, id est, disciplinati & bene correcti sunt, sicut alii, sed potius Schola ipsa, quæ interpretatur disciplina, id est, correctio, dicitur, quæ alios habitu, incessu, verbo & auctoritate, atque totius bonitatis continentia corrigat. Quibus verbis Episcopi præstant duo, & Regis domum asserunt Scholam esse, & rationes adducunt optimas, quibus ita nuncupetur. His Episcopis jam ad annum 809. præverat Leo III. in collatione, quæ inter ipsum & Imperatoris Caroli legatos habita est de symbolo fidei in secretario Sancti Petri Apostoli. Est autem ejusmodi: *Misisti.* Quia vero, ut dicitis, & verum dicitis, bonum est cantare id ipsum symbolum: nunquid enim si sermo plenus recta fide e medio tollatur, idem sermo ab omnibus, ac si contra fidem sit, condemnabitur? Quale ergo datis consilium, ne id ipsum ad aliquod transeat exitium? Papa. Si prius quam ita cantaretur, interrogatus essem, ne infereretur (filioque) utique respondiissem. At nunc, quod tamen non affirmando, sed vobiscum pariter tractando dico, quantum menti occurrit, ita mihi videtur utrumque posse fieri, ut paulatim in Palatio, quia in nostra sancta Ecclesia non cantatur, cantandi consuetudo ejusdem symboli intermittatur, sicque fiat, ut quod id ipsum ut cantaretur, non qualibet impe-

ran-

rantis auctoritas, sed potius audiendi id fecisset novitas, si dimittatur a vobis, dimittetur ab omnibus, & ita fortasse quantum esse potest, non incongrue utrumque fieri possit, ut quod jam nunc a quibusque prius nescientibus recte creditur, credatur, & tamen illicita consuetudo sine cujusque fidei lesione tollatur. Respectabat Pontifex ad Palatii Scholam, sive quæ Ecclesiastico cantui, sive quæ sacræ doctrinæ præsideret. Etenim quæ tunc inter Episcopos ventilabatur quæstio, ad Scholam utramque pertinebat; & si res ex seipsa pensetur, ad Theologiæ Scholam magis pertinebat.

Verum ubi Schola, ibi & Bibliotheca esse debet. Quare Ludovicus Caroli filius e Palatio suo libros suppeditavit Amalario Diacono, ut ex iis Canoniorum regulam exciperet & componeret. Id ita factum testatur Ademarus in Chronico. *Ejus verba sunt: Ubi habito Concilio, id est, Indiæ. 10. anno imperii sui 3. ab Incarnatione Domini 816. iussit fieri regulam Canonicis excerptam de diversis Patrum Scripturis, decrevitque eam observandam a Canonicis, ut sicut Monachi respiciunt ad librum regule Sancti Benedicti, sic perlegant Canonici inter se librum vitæ Clericorum: quem librum Amalarius Diaconus ab Imperatore iussus collegit ex diversis Doctorum sententiis. Dedit ei Imperator copiam librorum de Palatio suo, ut ex ipsis, quæ viderentur congrua, exciperet.* Ecce regalis Palatii Bibliotheca, cujus Imperator copiam Amalario fecit.

Quo vero tempore Lotharius tenebat Imperium, Schola hæc multum adhuc clarebat. Id tradit Angelomus Luxoviensis Monachus in præfatione Canticorum ad eundem Imperatorem. *Nuper, inquit, excubantem me in vestro sacro Palatio sub obtentu, inquam, traditionum liberalium artium, enucleationumque divinarum scilicet Scripturarum dignata est vestra sagax prudentia, sicuti non est immemor, accersire vestra solerti prudentia, mecumque habere oraculum. Sed post spiritualia celestis vite colloquia, & suffragia orationum placuit imperando, immo intentando imperare, ut styli officio juxta antiquorum Patrum sensum, & frugalitatem ingenioli mei opusculum in Cantica Canticorum Salomonis, ubi Christi & Ecclesiæ conjunctio, allegoriarumque mysteria, qua ceteris veteris Testamenti τῶν βιβλίων contineri probantur, digererem.* Sic Angelomus in Schola Palatii artibus optimis & Theologiæ operam dedit, sive tum sæcularem virum, sive Monachum ageret.

CAPUT V.

Schola Turonensis.

CÆsaroduni Turonum institutam fuisse ab Alcuino Scholam, Alcuinus ipse docet in epistola, quam ad Davidem Angliæ Regem scribit. *Ego, inquit, Flaccus vester secundum exhortationem & bonam voluntatem nostram aliis per tecta Sancti Martini sanctarum in olla Scripturarum ministrare satago, alios vetere antiquarum disciplinarum*
mera

mero inebriare studeo, alios Grammaticæ subtilitatis enutrire pomis incipiam, quosdam stellarum ordine, ceu picto cujuslibet magnæ domus culmine illuminare gestio, plurimis factus, ut plurimos ad profectum sanctæ Dei Ecclesiæ, & ad decorem Imperialis regni vestri erudiam, ne sit vana Dei omnipotentis in me gratia, nec vestræ bonitatis largitio inanis. Sed ex parte desunt mihi scrvulo vestræ eruditiores cruditionis scholasticæ libelli, quos habui in patria per bonam & devotissimam magistri mei industriam, vel etiam mei ipsius qualescunque sudorem. Ideo hæc vestræ excellentiæ dico, an ne vestro forte placeat totius sapientiæ desiderantissimo consilio, ut aliquos ex pueris vestris remittam, qui excipiant inde nobis necessaria quæque, & revehant in Franciam flores Britannicæ, ut non sit tantummodo in Euborica hortus conclusus, sed in Turonica emissionis paradisi cum pomorum fructibus. Deinde id ipsum adhuc prodit Alcuinus in epistola 15. Ego itaque parum proficiens cum Turonica quotidie pugno rusticitate: vestra vero auctoritas palatinos erudiat pueros, ut elegantissime proferant, quicquid vestri sensus lucidissima dictaverit eloquentia, ut ubique regalis nominis charta decurrens, regalis sapientiæ nobilitatem ostendat. Quibus verbis apparet, Turonensem Scholam cum auctoritate magistri, tum discipulorum numero floruisse.

Porro ad annum 868. celebris adhuc erat Schola illa, quemadmodum significat examinatio Wilberti Catalaunensis ordinandi, quæ tomo 2. Concilio-

ciliorum Galliæ extat. Sic autem interrogat Willebertum Hincmarus Metropoli-
ta : *Item ubi didisti?* Respondet Willebertus : *Ipse in Schola Turonica liberalibus disciplinis erudiendus traditus sum.* Ita Catalaunensis Episcopus e Turonensi Schola politum se esse profitetur, in qua liberales disciplinæ omnes docerentur. Quin etiam usque ad annum 1050. perstitit, vel si quando consenuit & decoxit, hoc tempore lacertos movere & revirescere cœpit, dum Berengarius docuit. Qua de re sic loquitur Chronicum Turonense MS. *Anno 1060. clarebat Magister Berengarius Grammaticus, Andegavensis Archidiaconus & Thesaurarius, nec non & Magister Scholarum, & Camerarius Ecclesiæ Beati Martini Turonensis, in Grammatica & Philosophia clarissimus, & in Necromantia peritissimus, a Roma discedens Turonis venit, ibique in insula, quæ Sancti Cosmæ dicitur, sæculi pompis abrenunciâns, fere per 28. annos assidue Domino militavit, aliique plures Canonici Beati Martini sancto Spiritu magistro, & salutari ejus admonitione instituti, mutatis vestibus sese ad illam insulam contulerunt.* Odorannus monasterii S. Petri Vivi Senonensis Monachus in Chronico Berengarium appellat *Turonensem Magistrum, & admirabilem Philosophum.* Baldricus Bûrgulienfis Abbas hoc illum carmine celebrandum censuit :

*Tota Latinorum facundia marcida floret,
Dum Berengario Turoni viguere magistro.
Invida fors Turonis, ubi tantum lumen ademit.
Clauditur in Jano, patuit tibi janua vita.*

*Entua, magne senex, jacet hoc sub fornice gleba,
Ad reditum propria suspirans conditionis,
Promittatque licet veniam tibi spes meritorum,
Hanc tamen acceleret lector pia vota vovendo.*

Hi quidem Scriptores a doctrina & fide laudant Berengarium, non quod semper recte docuerit, sed quod in iis, quæ non recte docuit, nec acer, nec pertinax fuerit. Et sane libenter acquievit in Romanæ Ecclesiæ judicio, quod in confesso 1113. Episcoporum Nicolaus II. tulit anno 1059. Id abunde testatur emissâ ab illo fidei professione, quæ etiam postea, cum multis Doctoribus probe Catholicis paullo videretur austerior, a Gregorio VII. temperata est. Quo factum, ut professiones fidei etiamnum supersint duæ, quarum unam Berengarius edidit Nicolao II. Pontifice, alteram Gregorio VII. In utraque nihil pertinaciæ, studium vincendi nullum, sed summa animi demissio comparet. Hæc autem omnia cum dissimulent ii, qui non pœnitentem, sed errantem sequuntur Berengarium, perperam interpretantur Odorannum, Baldricum, Turonense Chronicum, in quo præter ea, quæ recensui, habetur Berengarii epitaphium, quod Hildebertus Cenomannorum, mox Turonum Pontifex conscripsit. Anno 1088. (inquit Chronicum) obiit Magister Berengarius Grammaticus, fidelis & vere Catholicus, super cujus tumulum hoc epitaphium est insertum:

*Quem modo miratur, semper mirabitur orbis,
Ille Berengarius non obiturus obit.*

Quem

Quem rectæ fidei vestigia prima tenentem

Jani prima dies abstulit, ausanefas.

Ille dies, daninosa dies, & perfida mundo,

Qua decus & rerum forma (ruina!) ruit,

Qua status & virtus, qua spes, qua gloria cleri

Qua cultor juris jure ruente ruit.

Quicquid Philosophi, quicquid cecinere Poetæ,

Ingenio cessit, eloquioque suo.

Cui vestis textura rudis, cui non fuit unquam

Ante sitim potus, nec cibus ante famem.

Quem natura parens cum mundo contulit, inquit

Degenerant alii, nascitur ille mihi.

Porro Papyrius Massonus fallitur, cum libro 3° Francicorum Annalium scribit, Berengarium fuisse Scholasticum Andegavensem. Hic enim fuit tantum Andegavensis Archidiaconus & Thesaurarius, sed Scholarum Sancti Martini apud Turonos Magister & Camerarius, quemadmodum indicat Turonense Chronicum, quod Massonus non satis diligenter inspexit. Sed rem dirimunt Odorannus, qui Berengarium Turonensem Magistrum, & Baldricus ipseque Andegavensis, qui Turonenses Scholas rexisse Berengarium apertissime declarant. Non Andegavensis ergo, sed Turonensis fuit Scholasticus. Qui honor gravibus duntaxat doctisque viris olim deferabatur, & in maximis Ecclesiis, cujusmodi est Sancti Martini, Scholastici munus erat clerum docere. Massonus in Chronico conjunxit, quæ separanda esse ex Odoranno & Baldrico colliguntur. Porro autem de iis, quæ ad Berengarii vitam, hæresim & pœnitentiam spectant, con-

fulendus est Franciscus Roya Andegavensis Antecessor, qui hac de re peculiarem librum edidit anno 1656.

CAPUT VI.

Schola Fontanellensis.

Qui Fontanellensis monasterii Chronicon scripsit, Scholæ hujus meminit in cap. 15. *Gervoldus hujus Fontanellensis cænobii constituitur rector anno Dominicæ Incarnationis 787. Et post alia: Scholam in eodem monasterio esse instituit, quoniam omnes pene ignaros literarum invenit; ac de diversis locis plurimum Christi gregem aggregavit, optimisque cantilenæ sonis, quantus ordo temporis sinebat, edocuit. Erat enim præfatus Gervoldus, quanquam aliarum literarum non nimium gnarus, cantilenæ tamen artis peritus, vocisque suavitate ac excellentia non egemus.*

Sub hujus tempore bonæ recordationis Presbyter nomine Harduinus florebat, qui in cella clari martyris Saturnini, quam Beatus Wandregisilus ædificaverat, ob gratiam vitæ contemplativæ remotior degens, quæ sita in latere montis plagæ Aquilonaris præfatum cænobium spectat, plurimos Arithmeticæ artis disciplina alumnos imbuit, ac arte scriptoria erudit. Erat enim in hac arte non mediocriter doctus. Unde plurima Ecclesiæ nostræ proprio sudore conscripta reliquit volumina. Id est, volumen quatuor Evangeliorum Romana litera scriptum, Epistolarum Beati Pauli Apostoli volumen
unum,

unum, Sacramentaria volumina tria, Lectionarium volumen unum: item lectionum Evangelii volumen unum, homiliarum quadraginta Gregorii Papæ volumen unum, librum de Arithmetica, cum epistolis de ratione Paschali, volumen unum, librum unum Beati Augustini de civitate Dei ab undecimo ad decimum octavum, volumen unum, librum venerabilis Bedæ de naturis rerum ac temporibus, volumen unum, Psalterium cum Canticis ac Hymnis Ambrosianis, & terminis Paschalibus, volumen unum, librum vitarum Sanctorum Wandregisili, Ansberti & Wlfranni, Confessorum Christi, volumen unum, questionum Sancti Ansberti ad Hinnium reclusum volumen unum, Antiphonarum Romanæ Ecclesiæ volumen unum. Quinam autem ex hac Schola limati prodierint, aut quamdiu illa substituerit, me latet.

CAPUT VII.

Schola Lugdunensis.

TUronis Lugdunum veniamus, & Leidradum adeamus Antistitem, qui Lugdunensi Scholæ attestetur in epistola ad Carolum Imperatorem: Denique postquam secundum jussionem vestram sepedictam Ecclesiam suscepi juxta vires parvitatæ meæ, omni industria egi, ut Clericos officiales potuisssem sicut jam Deo favente ex magna parte mihi habere videor; & ideo officio vestræ pietatis placuit, ut ad petitionem meam mihi concederetis redditus, qui ab antiquo fuerant de Lugdunensi Ecclesia, per

quam Deo juvante, & mercede vestra annuente, in Lugdunensi Ecclesia est ordo psallendi instauratus, ut juxta vires nostras secundum ritum sacri Palatii omni ex parte agi videatur quicquid ad divinum persolvendum officium ordo exposcit. Nam habeo Scholas cantorum, ex quibus plerique ita sunt eruditi, ut alios etiam erudire possint. Præter hæc vero habeo Scholas Lectorum, non solum qui officiorum lectionibus exercentur, sed etiam in divinarum librorum meditatione spiritalis intelligentiæ fructus consequantur: de quibus nonnulli de libro Evangeliorum sensum spiritalem cum ex parte adipisci possunt: plerique vero librum Prophetarum secundum spiritualem intelligentiam adepti sunt. Similiter libros Salomonis, vel libros Psalmorum, atque etiam Job. In libris quoque conscribendis in eadem Ecclesia in quantum potui, elaboravi. Ecce tibi Lugdunensis Schola, in qua quicquid cum ad ritus Ecclesiasticos, tum ad Theologiam spectat, apprimè traditur. Hanc vero Scholam fuisse nobilissimam, testes sunt Florus, Agobardus, Amulo, Remigius, scriptis illustres, & alii, qui Carolo Magno, Ludovico Pio, Lothario & Carolo Imperatoribus in ea claruerunt.

Neque hoc solum tempore, sed etiam annis consequentibus hæc Schola nominis splendorem retinuit. Sic enim Odilo in vita Sancti Majoli scribit: *Juvenilijam imminente atate altiora & potiora in divinis, acriora in humanis studiis, & graviora non distulit attentare, & ideo per utramque exercitatus doctrinam non timuit accedere* Lugdu-

nenſem ad aram: deinde apud hanc urbem Philoſophiæ nutricem & matrem; & quæ totius Galliæ ex antiquo more & Eccleſiaſtico jure non immerito retinet arcem; Antonium, eruditum virum & prudentem in liberalibus ſtudiis habere voluit præceptorem. Idem tradit anonymus auctor Divionenſis, cujus fragmentum editum habetur in Hiſtoria Reomaenſis monaſterii cap. 2. Majolus peritorum ſermonibus inhiabat, cordisque gazophylacium magiſtrorum ſententiis adimplebat. Unde factum eſt, ut literarum diſcendarum deſiderio inſtigatus, audita cujuſdam Antonii opinione, qui magnæ deditus Philoſophiæ Lugdunenſes regebat Scholas, illuc greſſum dirigeret, formaque diſcipuli aſſumpta, præſidentis magiſterio ſe devotus committeret.

Poſtremo ad annum 1290. vigeſebat adhuc Lugdunenſis Schola in ſis literarum ſtudiis, quæ ad Jus Canonicum & Civile pertinent. Huic rei fidem præbet quorundam arbitrorum ſententia, quæ ſuper quadam Archiepiſcopi & Capituli lite intervenit: *Item cum inveniremus diſcordiam eſſe inter Archiepiſcopum & Capitulum ſupradictos ſuper danda licentia Doct̃oribus legere volentibus in civitate Lugduni in Jure Canonico & Civili, prædictam definivimus diſcordiam.* Hæc autem ſententia extat in tabulario Sancti Germani Pratenſis ad Lutetiam. Haſtenus de Lugdunenſi Schola, quæ annos, ut apparet, bene multos duravit.

Ceterum Imperiale Palatium a Leidrado ſacrum appellatur, ut olim Principum conſtitutiones ſa-

cræ appellantur in Conciliis, & maxime coluntur. Appellatio hæc ævi progressionem transiit ad Romanæ Ecclesiæ Palatium, cui qui præsidet, Magister sacri Palatii vocatur; & hujus Scholam regebat olim, sequē eam suo in libros Sententiarum commentario Avenione rexisse, testatur Durandus Parisiensis ex Ordine Prædicatorum Theologus, qui ad Aniciensē provectus est Ecclesiam, & ex Aniciensī postea ad Meldensē translatus.

CAPUT VIII.

Schola Fuldensis.

Fuldensis monasterii, quo nullum fuit in Germania celebrius, Schola quin originem & decus suum repetat a Baugulfo Abbate dubitari non potest. Huic enim pro instaurandis literarum studiis Carolus Magnus scripsit epistolam, quam cap. i. integram dedimus. Ægilis Abbas, qui post Ratgarium Fuldæ præfuit, hujus Scholæ exercitationes recte confirmat, *in monasterio Scholam esse scribens, ubi lex divina jugi exercitatione disceretur & doceretur*: deinde in his versibus:

*Abbatis posthac subductus in ade,
Hinc puer imberbis Schola desertur in arcem,
Lex æterna Dei semper, qua munere Christi
Discitur a pueris, seniorumque ore docetur.*

Lupus Ferrariensis Abbas luculentum huic Scholæ perhibet testimonium in epist. i. ad Eginhardum, ubi de se sic scribit: *Quare cum & ante pro-*

propter opinionem vestram, quam sapiente viro dignam imbiberam, tum præcipue propter expertam mihi libri illius facundiam, desideravi deinceps aliquam nancisci opportunitatem, ut vos præsentem alloqui possem, ut quemadmodum vos meæ parvitati vestra tum probitas, tum sapientia fecerat, claros, ita me vestræ sublimitati meus etiam erga vos amor, & erga disciplinas studium commendaret. Neque vero id optare desistam, quamvis ipse incolumes in hac vita vos esse cognovero, quod posse contingere, hoc magis in spem ducor, quo ex Gallia huc in Transrhenanam concedens regionem, vobis vicinior factus sum. Nam a præfato Episcopo ad venerabilem Rabanum directus sum, uti ab eo ingressum caperem divinarum Scripturarum.

Hujus Scholæ dignitatem ita depingit Joannes Trithemius in Chronico Hirsaugienfi: *Viguit igitur eo tempore in monasterio Fuldensi maxima religio Monachorum sub regimine Rabani Mauri Abbatis, quæ se per totam Europam fama pervolitante diffuderat in ora omnium: eratque laus & memoria Fuldensium Monachorum apud Imperatores, Reges & Principes in magno pretio, non solum propter sanctitatem vitæ, sed etiam propter incomparabilem scientiam literarum, qua Fuldenses Monachi eo tempore præ ceteris multis dicebantur eruditi: unde multi ex eis in diversis Ecclesiis ad apicem Pontificatus fuerunt assumpti. Idem Trithemius persequitur in Strabo: Strabus Monachus Fuldensis, natione Teutonicus, Rabani scriba, notarius & discipulus, vir certe ipse undequaque do-*

Etissimus, qui divinarum Scripturarum sensa norat, bono explanante magistro, literis & divinis & humanis ad plenum instructus Theologus, Philosophus & Poeta celeberrimus, ingenio juxta lingueque facundia promptus.

Rabano, cum factus est Abbas, in Schola successit Strabus discipulus: qua de re sic Trithemius in eodem Chronico: *Rabano in Abbatem sublimato, ejus discipulus Strabus Scholæ publicæ prælati est, qui Gerungum tunc adolescentem Rabano præcipiente singulari dilectione profecutus est. Mos erat in Fuldensi cænobio his temporibus Monachos non solum in Scripturis sanctis instituere, sed etiam in omni seculari scientiæ literatura ad plenum erudire; probe enim judicabant sapientissimi viri, divinas Scripturas neminem posse intelligere, quem literas sæcularis doctrinæ contigisset ignorare.*

Hæc quidem recte, sed rectius adhuc & ordinatius in vita Rabani describuntur ab eodem Trithemio: *Ratgarius memorabilis Abbas utilitati cupiens consulere plurimorum, de fratrum suorum consilio Scholam in monasterio Fuldensi publicam instituit, cujus magisterium Rabano commendavit. Anno itaque Dominicæ Nativitatis 813. Indictione Romanorum sexta, Rabanus annorum 25. monasterii Monachorum Scholæ præficitur, & eum docendi modum, quem ab Albino nunc didicerat, etiam apud Fuldenses Monachos inviolabilem servare jubetur. Qui mox ut docendi subivit officium, per omnia curavit Albinum sequi & imitari magistrum, ut juniores videlicet Monachos primum doceret in Gram-*
mati-

maticis, & cum apti viderentur ad majora, gravioribus etiam firmarentur institutis. Cumque novæ hujus institutionis apud Germanos fama transisset in publicum, plures cœnobiorum Prælati eam docendi formam laudantes, alii Monachos suos ad Fuldam miserunt, sub Rabani ferula sacris imbuendos studiis: alii vero Scholas erexerunt in monasteriis propriis, quibus præceptores de præfato cœnobio doctiores quosque præfecerunt. Sed in tempore brevi valde crevit numerus discipulorum Rabani docentis, & per totam Germaniam & Galliam eruditionis & sanctitatis ejus veneranda opinio se diffudit. Unde factum est, quod non solum Abbates Monachos, sed etiam nobiles terræ filios suos Rabani docendos magisterio subdiderint. Quos ille, ut erat mansuetissimus, omnes summa cum diligentia informabat, prout uniuscujusque vel ætas, vel ingenium permittebat, alios in Grammaticis, alios vero in Rhetoricis, atque alios in altaribus divinæ atque humanæ Philosophiæ scripturis, sine invidia communicans, quod singuli ab eo postulassent; omnes vero, quos in auditorium suum docendos admisit, non solum prosa, sed etiam carmine quicquid occurrisset, scribere informavit, multos insignes doctos atque sapientissimos auditores habuit. Et post alia: Strabus Monachus Fuldensis, patria Francus Orientalis, qui magistro in regimine Scholarum Fuldæ successit, vir in omni plenitudine scripturarum doctissimus. Hic verbis non opus est aliis, quæ Fuldensis Scholæ majestatem clarius repræsentent. Et certe Rabanus & Strabus Doctores sunt duo, qui tunc in omni disci-

disciplinarum genere palmam ceteris præripuisse visi sunt. Quæ vero Trithemius de Rabano dicit, non ex seipso dicit, sed ex Meginfredo, qui ex monumentis certissimis Rabani vitam composuerat.

CAPUT IX.

Schola Osnaburgensis.

S Albertus Crantzius verum memoriæ prodit lib. 1. Metropolis cap. 2. Carolus Magnus Osnaburgensi Scholæ initium dedit: de qua sic loquitur: *Cumque hanc insignem Ecclesiam Osnaburgensem moliretur, usuvenit Carolo Magno, ut multo mercaretur habuisse tum se viros linguæ Græcæ gnaros, quos opponeret legationi, quæ ei tunc venerat ex Constantinopoli ab Irene Regina, & Nicephoro Patricio, qui tum Orientis Imperium occupabat. Admonitus autem ea re Carolus dedit privilegium novæ Ecclesiæ, ut utriusque ibi linguæ Scholæ haberentur, præessentque Doctores viri insignes. Sed novitas Christianismi & populo nec dum bene formato, & crebræ Saxonum ac diuturnæ rebelliones hoc institutum interceperunt. Et paulo post, ex privilegio Caroli: Et ea de causa statuimus, quod in eodem loco Græcas & Latinas Scholas in perpetuum manere ordinavimus, nec unquam Clericos utriusque linguæ gnaros deesse confidimus. Datum 13. Calendas Januarii, anno 4. imperii nostri, 37. regni nostri in Francia, atque 31. in Italia. Actum Aquisgrani in Palatio.* Hanc vero Scholam, quia splendorem

dorem nullum, vel pene nullum ævi progressionē profecuta est, prætermissem, nisi Carolum habuisset auctorem, cujus gloriæ detrahendum nihil esse puto: Quamquam non valde repugnarem ei, qui quæ de hac Schola tradit Crantzius, in dubium vocaret. Is enim est historicus paullo recentior, qui de rebus antiquis sine antiquioris testimonio scribit. Si tamen germanum est Caroli privilegium quod laudat, sicut germanum esse apparet, illud vetustioris testis loco haberi & debet & potest. Quidquid id est, Sebastianus Munsterus erectæ a Carolo Scholæ fautor & approbator accedit in libro 3. Cosinog. cap. 457.

CAPUT X.

Schola Metensis.

Celebris fuit hæc Schola, quo tempore Drogo Caroli Magni filius Metensem Ecclesiam administravit. Id alia probare possent; sed sufficiet Ludovicus Imperator, Drogonis frater, qui filium suum Pipinum Drogoni Metensi jam Episcopo erudiendum tradidit, ut auctor est Regino Abbas in libro 2. Chronicorum ad annum 853. *Carolus Pipinum Regem Aquitaniæ nepotem suum, ipsis cum prodentibus, eo quod pace soluta eadem provincia a suis indigenis devastaretur, & multa illic mala impune patrarentur, cepit, & captum cum consilio Episcoporum & procerum attandit, & habitu monachico indutum Sueffionis in monasterium S. Medardi misit. Inde duobus Monachis consentientibus,*

bus, simul & opem ferentibus, fuga dilapsus est. Sed iterum captus in insula Neſtis, caſtro munitiſſimo cuſtodiæ mancipatur. Fuit vero iſte Pipinus filius Pipini filii Ludovici Imperatoris, de quo ferunt, quod cum pater, videlicet Ludovicus Imperator, dum adhuc puerilis eſſet ætatis, voluerit ad clericatus officiū promovere, ac Drogoni Epifcopo Metenſi, avunculo videlicet ſuo commendare erudiendum liberalibus ſimul & Eccleſiaſticis diſciplinis. Tunc ergo in hac urbe viguerunt & liberales artes, & Eccleſiaſticæ diſciplinæ, quibus puerilis ætas ad omne officii genus informaretur. Ego autem facile crederem, Chrodegandum, Metenſem Epifcopum, qui tempore Caroli Martelli floruit, huius Scholæ fundamenta jeciſſe. Quod uti credam, faciunt hæc verba, quæ de Chrodegando habentur tom. 2. hiſtoriæ Francorum: Jam hinc vir egregius & omnibus præconiis efferendus Chrodegandus Antifſtes eligitur, ex pago Haſbanienſi oriundus, patre Sigrammo, matre Landrada, ex genere primæ nobilitatis progenitus. Hic in Palatio majoris Caroli ab ipſo nutritus, ejusdemque Referendarius extitit, ac demum Pipini Regis temporibus Pontificale decus promeruit. Fuit autem omnino clariſſimus, omnique nobilitate coruſcus, forma decorus, eloquio facundiſſimus, tam patrio, quam etiam Latino ſermone imbutus. Servorum Dei nutritor, orphanorum, viduarumque non ſolum altor, ſed & clementiſſimus tutor. Cumque eſſet in omnibus locuples, a Pipino Rege, omnique Francorum cœtu ſingulariter electus Romam directus eſt, Stephanumque venerabilem

bilem Papam, ut cunctorum vota anhelabant, ad Gallias evocavit. Hic clerum adunavit, & ad instar cœnobii intra claustrorum septa conversari fecit, normamque eis instituit, qualiter in Ecclesia militare deberent, quibus annonas vitæque subsidia sufficienter largitus est, ut perituris vacare negotiis non indigentes, divinis solummodo officiis excubarent. Ipsumque clerum abundanter lege divina, Romanaque imbutum cantilena, morem atque ordinem Romanæ Ecclesiæ servare præcepit. Quod usque ad id tempus in Metensi Ecclesia factum minime fuit. Hæc ex antiquis Galliæ Scriptoribus, qui Chrodegandum apprime noverant. Verum hæc Schola magistros non habuit, quibus ad longum tempus duraret, sed iis deficientibus, famam existimationemque amisit.

CAPUT XI.

Ludovici Pii & Episcoporum opera & studium in instaurandis Scholis.

HActenus expedivimus, quæ ad Carolum Magnum spectare visa sunt; nunc imus expeditum, quæ de proposito argumenti genere sub Ludovico Caroli filio contigerunt. Prius tamen nosse oportet, post mortem Caroli literarum studium refrixisse nonnihil, ut quid debeatur Ludovico, certius agnoscamus. Quod autem de imminuto studiorum calore notamus, id Lupus Ferrariensis Abbas scribit in epistola I. ad Eginhardum: *Nunc, inquit, oneri sunt, qui aliquid discere affectant, & velut*

velut in edito sitos loco studiosos quoque imperiti vulgo affectantes, si quid in eis culpæ deprehenderint, id non humano vitio, sed qualitati disciplinarum affectant. Id dum alii dignam sapientiæ palmam non capiunt; alii famam verentur indignam, a tam præclaro opere destiterunt. Mibi satis apparet propter seipsam appetenda sapientia, cui indaganda a sancto Metropolitano Episcopo Aldrico delegatus, doctorem Grammaticæ sortitus sum, præceptaque ab eo artis accepi. Sic quoniam a Grammatica ad Rhetoricam, & deinceps ordine ad ceteras disciplinas transire hoc tempore fabula est.

Ergo Ludovicum curasse, ut Scholæ fierent publicæ, duo demonstrant. Secundum imprimis capitulare, quod anno 823. ediderat, cap. 5. *Scholas sane ad filios & ministros Ecclesiæ instruendos, vel edocendos, sicut nobis præterito tempore ad Attinicum promissistis, & vobis injunximus, in congruis locis, ubi nec dum perfectum est, a vobis ordinari non negligent. Sic alternata temporum ferie, & conjunctis operis Ludovicus Imperator, & Episcopi satagunt, ut quod pridem secundiore cursu Carolus Magnus inceperat, felici tandem exitu bearent.*

Deinde Parisiense Concilium sextum, quod anno 829. celebratum est, in lib. 3. cap. 12. *Similiter obnixè ac suppliciter vestra celsitudini suggerimus, ut morem paternum sequentes, saltem in tribus congruentissimis Imperii vestri locis Scholæ publicæ ex vestra auctoritate fiant, ut labor patris vestri & vester per incuriam, quod absit, labefactando non depe-*

deperat, quoniam ex hoc facto & magna utilitas, & honor sanctæ Dei Ecclesiæ, & vobis magnum mercedis emolumentum & memoria sempiterna accrescet. Concilium igitur Imperatori Ludovico paternam in erigendis Scholis operam proponit. Sed an per diversas rerum vicissitudines Ludovico licuerit id efficere, quod proponitur, incertum. Quis enim in se reciperet vel affirmare, quod Ludovicus in tribus Imperii sedibus publicas Scholas instituerit, vel tres Imperii nominare sedes, in quibus instituerit?

Ad Episcopos autem quod attinet, quam in instaurandis Scholis operam adhibuerint, Aquisgranense Concilium declarat anno 816. cap. 135. *Solenter rectores Ecclesiarum vigilare oportet, ut pueri & adolescentes, qui in congregatione sibi commissa nutriuntur, vel erudiuntur, ita jugibus Ecclesiasticis disciplinis constringantur, ut eorum lasciva ætas, & ad peccandum valde proclivis nullum possit reperire locum, quo in peccati facinus proruat. Quapropter in hujuscemodi custodiendis & spiritaliter erudiendis talis a Prælatiis constituendus est vite probabilis frater, qui eorum curam summa gerat industria, eosque ita arctissime constringat, qualiter Ecclesiasticis disciplinis imbuti, & armis spiritalibus induti, & Ecclesiæ utilitatibus decenter parere, & ad gradus Ecclesiasticos quandoque digne possint promoveri.* Libuit præterea ob ædificationem congruam & instructionem negotii, de quo agitur, quandam sanctorum Patrum sententiam huic operi inferere, quæ ita se habet: *Prona est hominis*

etas ab adolescentia ad malum, nihil incertius, quam vita adolescentium: ob hoc constituendum oportuit, ut si quis in clero puer est, aut adolescentes existant, omnes in uno conclavi atrii commorentur, ut lubricæ ætatis annos non in luxuria, sed in disciplinis Ecclesiasticis agant, deputati probatissimo seniori, quem & magistrum doctrinæ, & testem vitæ habeant, &c. His ita præmissis, oportet, ut probatissimo seniori pueri ad custodiendum deputentur. Frater vero cui hæc cura committitur, sicorum curam parvipenderit, & aliud quam oportet, docuerit, aut eis in aliquo cujuslibet lesionis maculam ingesserit, severissime correptus ab officio amoveatur, & fratri alii id committatur, qui eos & innocentis vitæ exemplis informet, & ad opus bonum peragendum excitet. Sic Episcopi Scholas & Scholarum magistros instituunt, & eo disciplinarum genere informant, quod vitiis aditum intercludat omnem, & ad scientiam, morumque probitatem deducat.

CAPUT XII.

Caroli Calvi & Episcoporum opera & studium in instaurandis Scholis & scientiis.

Hericus Autissiodorensis Monachus præsto est, qui Caroli Calvi diligentiam & studium in excitandis Scholis certissime testetur in præfatione ad libros, quos de vita Sancti Germani Carolo post adeptum Imperium inscripsit. *Multa sunt, inquit, tuæ monumenta clementiæ, multa symbola*
pic-

pietatis; illud vel maxime tibi aternam parat memoriam, quod famatissimi avi tui Caroli studium erga immortales disciplinas non modo ex aequo representas, verum etiam incomparabili fervore transcendis, dum quod ille sopitis eduxit cineribus, tu fomento multiplici, tum beneficiorum, tum auctoritatis usquequaque provehis, immo ut sublimibus sublimia conferam, ad sidera perurges: ita tua tempestate ingenia hominum duplici nituntur adminiculo, dum ad sapientiae abdita persequenda omnes quidem exemplo allicis, quosdam vero etiam premiis invitas. Huc accedit illud veritatis inexpugnabile argumentum, quo se tua singularis prudentia contra emergentes forte querimonias circumspecta satis ratione tuetur. Ne enim nostra inertia, quae suam sponte amplectitur cecitatem, velum sibi excusationis de ignorantia obduceret; neve, de praeceptorum inopia merito causaretur, id tibi singulare studium effecisti, ut sicubi terrarum magistri florerent artium, quarum principalem operam Philosophia pollicetur, hos ad publicam eruditionem undecumque tua celsitudo conducireret; comitas attraheret, dapfilitas provocaret. Luget hoc Graecia novis invidiae aculeis laceffita, quam sui quondam incolae jamdudum cum Asianis opibus aspernantur, tua potius magnanimitate delectati studiis allecti, liberalitate confisi. Dolet, inquam, se olim singulariter mirabilem ac mirabiliter singularem a suis destitui; dolet certe sua illa privilegia, quod nunquam haecenus verita est, ad climata nostra transferri. Quid Hiberniam memorem contempto

pelagi discrimine pene totam cum grege Philosophorum ad litora nostra migrantem? quorum quisque peritior est, ultro sibi indicit exilium, ut Salomoni sapientissimo famuletur advotum. Itaque, Caesar invictissime, pene est, ut universus mundus novas in te struat controversias, novis adversum te declamationibus invehatur, qui dum te tuosque ornamentis sapientie illustrare contendis, cunctarum fere gentium Scholas & studia sustulisti: sublatis enim præceptoribus confine & consequens est, facile omnium ingenia otio congelasse. Ita namque spretis ceteris; in eam mundi partem, quam tua potestas complectitur, universa optimarum artium studia confluxerant, ut verisimile habeam jamdudum eas humane perosas inertie terris penitus excessisse, nisi tuæ integritatis amplitudine tenerentur, in qua etiam unicum suæ professionis culmen ac fastigium, ut palam eminet, mirabiliter collocarunt. Hinc est, quod cum sit perantiqua sententia, silere leges inter arma; hæc tamen tam belli, quam pacis tempore apud te plurimum semper obtinent dignitatis: ita ut merito vocitetur Schola Palatium, cujus apex non minus scholaribus, quam militaribus consuecit disciplinis. Quicquid literæ possunt, quicquid assequuntur ingenia, tibi debent, tibi, inquam, qui natus ad agendum semper aliquid dignum viro, cum virtute præcellis, tum etiam sapientia refulges. In his autem verbis alia sunt, quibus Carolus Calvus commendatur plurimum; alia, quibus dispunctæ cap. II. fabularum rationes potuerunt inniti. Cum omnia fere, tum hæc quoque ad singularem Caroli

roli commendationem faciunt: *Illud vel maxime tibi aternam parat memoriam, quod famatissimi avi tui Caroli studium erga immortales disciplinas non modo ex aequo representas, verum etiam incomparabili fervore transcendis, dum quod ille sopitis eduxit cineribus, tu fomento multiplici, tum beneficiorum, tum auctoritatis usquequaque provehis. Deinde id tibi singulare effecisti studium, ut sicubi terrarum magistri florerent artium, quarum principalem operam Philosophia pollicetur, hos ad publicam eruditionem undecumque tua celsitudo conduceret, comitas attraheret, dapfilitas provocaret. Quæ vero pertinent ad occasionem fingendi quicquid cap. 2. jam dispunximus, hæc videntur præcipua, ubi celeberrimos quosque artium magistros cum ex aliis regionibus, tum ex Hibernia in Galliam evocasse Carolus Calvus prædicatur. Quod enim fuit huic Carolo proprium, id fabulatores in Carolum Magnum transtulerunt, & vera falsis immiscentes corpus fabulæ, quod cap. 2. destruximus, condiderunt.*

Hæc de studio & opera Caroli Calvi in ædificandis Scholis. Nunc veniendum est ad Episcopos, qui tribus in Conciliis luculentum suæ erga literas & Theologiam diligentiz & pietatis testimonium reliquerunt.

Primum Concilium est Meldense, quod anno 845. habitum est, Can. 35. *Ut quisquis Episcopus talem juxta se pro viribus habere decertet, qui juxta sincerissimum & purissimum sensum Catholicorum Patrum, de fide & observatione mandatorum Dei,*

seu & predicationis doctrina Presbyteros plebium assidue instruat & informet, ne domus Dei vivi, quæ est Ecclesia, sine lucerna verbi divini remaneat. Sed & idem talis existat, quem amor pecuniæ non vexet, aut reprobi mores & conversatio reprehensibilis periculose devastet.

Alterum Concilium anno 855. Can. 18. *Ut de Scholis tam divinæ, quam humanæ literaturæ, nec non & Ecclesiasticæ cantilenæ juxta exemplum prædecessorum nostrorum aliquid inter nos tractetur, & si fieri potest, statuatur & ordinetur, quia ex hujus studii longa intermissione pleraque Ecclesiarum Dei loca & ignorantia fidei, & totius scientiæ inopia invasit.*

Tertium Concilium illud, quod apud Saponarias anno 859. celebratum est, Can. 10. *Ut Scholæ sanctarum Scripturarum, & humanæ quoque literaturæ, unde annis præcedentibus per religiosorum Imperatorum studium magna illuminatio Ecclesiæ, & eruditionis utilitas processit, deprecandi sunt pii Principes nostri, & omnes fratres & Coepiscopi nostri instantissime commonendi, ut ubicunque omnipotens Deus idoneos ad docendum, id est, fideliter & veraciter intelligentes donare dignetur. constituantur undique Scholæ publicæ, scilicet, ut utriusque eruditionis, & divinæ scilicet & humanæ in Ecclesia Dei fructus valeat accrescere. quia, quod nimis dolendum est, & perniciosum maxime, divinæ Scripturæ verax & fidelis intelligentia jam ita dilabatur, ut vix ejus extrema vestigia reperiantur. Et idcirco ingenti cura & studio remedium procurandum*

Ptolemaeus.

dum est. Hæc palam loquuntur mutuam Imperatorum & Episcoporum operam in instaurandis Scholis, ubi & optimarum artium studia & Theologia docerentur.

An autem quod utrique fieri voluerint, ea factum sit ratione, qua voluerint, non sine causa quis ambigeret. Mihi enim memoriam temporum replicanti non occurrit, *undique*, per multis scilicet in locis, Scholas erectas fuisse publicas, vel erectas ad longum tempus durasse. Nos autem quod annalium memoria suggeret, proximis capitibus exequemur.

CAPUT XIII.

Schola Romana extra muros Urbis.

MUltis profecto æquivalent pauca illa, quibus hoc tempore Schola Romana extra muros Urbis in conspectum venit. Hæc autem tradit Anastasius in vita Leonis IV. *Hic primum a parentibus ob studia literarum in monasterium Beati Martini Confessoris Christi, quod foris muros hujus civitatis Romana juxta Ecclesiam Beati Petri Apostoli situm est, quousque literas sacras plenius disceret, sponte concessit.* Ex quibus primum apparet, celebrem hanc fuisse Scholam ante annum 847. quo Leo IV. Pontificatum inivit: deinde, ut alios plures auditores non habuerit, quod fieri vix potuit, hanc Scholam eo satis inclaruisse discipulo, qui ad Apostolicæ dignitatis culmen evasit, quique multas res memoria dignas gessit.

CAPUT XIV.

Schola S. Germani Autissiodorensis.

HAnc Scholam reddidit illustrem Lotharius Caroli Calvi filius, qui in monasterio Sancti Germani Autissiodorensis educatus est. Qua de re sic Hericus ejusdem monasterii Monachus in epistola ad Carolum Calvum, vitæ Sancti Germani præfixa: *Quicquid igitur literæ possunt, quicquid assequuntur ingenia, tibi debent, tibi, inquam, qui natus ad agendum semper aliquid dignum viro, cum virtute præcellis, tum etiam sapientia refulges. Quorsum ista protulerim, illud causa est, divæ memoriæ Lotharium, tuæ filium majestatis, annis puerum, mente Philosophum (ingenue confiteor) animi indole, & solertiæ opibus, ut tibi uni concedam, præ ceteris sui ævi mortalibus extitisse pretiosum. Id quod tua dispositione & Deo devotus, & Beato Germano ad educandum fuerat commendatus, tantum devotionis in Sanctum, tantum ardoris in locum conceperat, ut vitam illius mors livida nobis merito invidisse putetur. Cumque esset divini puer ingenii, atque erga rerum notitiam summe studiosus, contigit eum in una dierum libri cujusdam abdita perscrutantem geminas epistolas offendisse. In altera earum sanctissimus Aunarius sextus post Beatum Germanum Autissiodori Episcopus, Stephanum Africanum Presbyterum, ut vitam ejusdem sanctissimi patris nostri Germani metrica ratione digereret, precibus ambiebat. In altera idem Stephanus præ-*
fato

fato se pariturum Pontifici ex rescripto significabat. Quarum formam epistolarum hic quoque interferi optimum factu judicavi, ut ratio regiis auribus insinuanda omnem ambiguitatis scrupulum valeat eluctari. Et postrelatas duas illas epistolas subdit: His sollicita lectione decursis, tandemque relationu assistentium hujusmodi opes penes nos nunquam nusquam paruisse comperiens, multa animositate correptus, quod tantum opus frustra hominum notitia deperiisset, per dies aliquot internis animi angoribus carpebatur. Tandemque me, qui tum recens Scholis emerferam, convocato, dolorem aperit intestinum, utque ei, si qua possem ratione mederer, importunius contestatur, scilicet ut quod elaboratum quondam in prefatis epistolis legebat, iterarem, actusque Germani praestantissimos a prosa in metrum desiderii illius satisfacturus transfunderem. Expavi, fateor, negotium & supra vires esse reputans, quod imponebatur; quoad potui, colla subduxi. Obiecta tandem regularis Capituli addicta, quod etiam impossibilia praecepta Abbatis minime refugienda praescribit, suscepi quidem, ut par erat, jubentis imperium, quamquam nulla virium conscientia. Verum ut institutio praemonet regularis, de caritate confidens, & de adiutorio Dei, obediens, vix primas operis partes attigeram, & heu! misera humanae conditionis sorte Abbas ille meus prope diem futurus in orbe terrarum mirabilis, teneros excedens artus, intempestiva seculum morte deseruit. Hic casus tam lugubris, tam acerbis omnia mihi studia, omnes curas excusserat, nisi probabilis illa

sententia animo subvenisset, dolorem tempore minui, quodque diuturnitas ablatura esset, quæ maximos luctus vetustate tollit, id nos anteferre consilio prudentiaque debere. Hac cogitatione animum impulsi, ut vivo morigeratus fueram, etiam mortuo obsequi, inque defuncti gratiam capto operi perfectionis pertinaciam admoveere. Cum huic Scholæ Lotharius Caroli Imperatoris filius ad optimis instituendum disciplinis traditus est, eam in paucis fuisse nominatissimam facile crediderim. Hic Græcas literas perinde ac Latinas viguisse docent Herici opera, quæ supersunt. Auctor enim ex hac Schola politus Græcis hinc vocabulis, inde locutionibus libros non raro inspergit.

Hanc Scholam Wido Episcopus, a quo institutus est Hugo Heriberti Comitis filius, qui postea creatus est Laudunensis Episcopus, exornavit & rexit, ut Flodoardus narrat libro 4. cap. 28. Hugo & Heribertus locuti cum quibusdam Lotharicis ad obsidionem Lauduni cum Wilhelmo proficiuntur, relicto Remis Hugone Diacono Heriberti filio, jam pridem ad Episcopatum ipsius urbis evocato, qui tertio postquam regressus est, mense Presbyter a Widone Sueffionico Prasule ordinatus est, expletis postquam fuerat electus, annis quindecim, quos Autissiodori commorans egerat literarum studiis occupatus apud Widonem ipsius urbis Antistitem, a quo & Diaconus ordinatus fuerat.

CAPUT XV.

Schola Corbeiensis in Gallia.

QUO tempore Ludovicus Pius regebat Imperium, eodem & Corbeiensem in Gallia Scholam plurimum floruisse comperimus. E veteribus monumentis nunc primum sese offert Sancti Anscharii vita, quæ ab æquali mandata literis nondum, quod sciam, in lucem prodiit: *Referbat* (Anscharius) *quod in tempore pueritiæ suæ, cum quinque annorum esset, mater sua in Dei timore admodum religiosa defuncta fuit, ac non multo post tempore ipsum pater suus causa discendi literas ad Scholam miserit. Et post alia: Post hæc vero cum magister fuisset Scholæ, ad Sanctum Petrum cundo, vel redeundo ad claustrum, consuetudinem sibi faciebat in oratorio Joannis Baptiste precibus secretius insistere. Et post alia: Quo etiam tempore contigit, quod vestræ reverentiæ notissimum est, ut quidam puerulus in Scholæ, Fulbertus nomine, a socio suo tabula percussus usque ad mortem perductus sit: pro qua re prædictus servus Dei nimium tristis effectus est, quod sub cura magisterii sui tanta negligentia sibi acciderit. Et post alia: Hoc autem tam celerius in hora mortis ejus ei demonstratum est, ita ut dum in his adhuc moraretur, venerandus pater Wichmarus, qui cum eo Scholam puerorum regebat, & hujus rei testis præsens adest, &c.* His ex verbis perspicue constat, & ante tempus Anscharii institutam fuisse Corbeie Scholam, & eam tempore Anscharii magistros ha-

habuisse saltem duos, a quibus regeretur, Anscharium ipsum, & Wichmarum.

In hac porro Schola certum est, ut didicisse literas, sic & docuisse Paschasium Radbertum, Ratramnum & Odonem, Monachos tres celeberrimos, quorum primus editis in quosdam scripturæ libros commentariis, & peculiari de Eucharistiæ lucubratione magnam apud posteros laudem est consecutus; alter edidit nonnulla opuscula, & inter ea responsionem ad objectas a Photio Romanæ Ecclesiæ calumnias: quæ omnia juris publici facta sunt; tertius propter singularem eruditionem vitæque integritatem creatus est Bellovacensis Episcopus. Præterea Corbeienſe monasterium cum ad hoc usque tempus plenam manuscriptis probissimæ notæ codicibus Bibliothecam asservaverit, in eo qui optimarum artium studia percolerent, fuisse quondam necesse est. Sed ad Corbeienſis Scholæ gloriam accedit, quod eos aluerit docueritque, qui Corbeienſem in Saxonia Scholam ædificaverunt.

CAPUT XVI.

Schola Hirsaugiensis.

Primam Hirsaugiensis Scholæ originem & progressionem accurate describit Joannes Tritemius, qui loci hujus Chronicum scribendo executus est. Ea tantum mihi referenda sunt, quæ & in vita Rabani, & in Hirsaugiensi Chronico de hac Schola, ejusque præceptoribus tradit. Primum qui-

quidem hæc in vita Rabani: *Hildolfus Monachus Fuldenfis, patria Francus Orientalis, & primus apud S. Aurelium Hirsaugiæ Scholarum magister, homo integerrimæ conversationis & doctrinæ, qui & ipse multa utilia conscripsit. Ruthardus Monachus Fuldenfis; & secundus apud Hirsaugiam Scholasticus post mortem Hildolfi, qui cum esset doctissimus, plura composuit. Hæc vero in Chronico; Ruthardus Monachus hujus cænobii Hirsaugiensis, unus ex primis missis a Fulda, Rabani & Strabi Monachorum quondam auditor ac discipulus, vir undecumque doctissimus, metro excellens & prosa, inter scriptores hujus tempestatis celeberrimi nominis fuit. Qui, ut scribit Meginfredus Monachus Fuldenfis in Chronico, vir in omni scientia & sanctitate conspicuus, tantæ fuit eruditionis & probitatis, ut cum Ludovicus Imperator eum post mortem Haimonis Episcopi vellet in locum ejus Halverstadensis Ecclesiæ ordinare Pontificem, consentire noluit. Dicemus notabile verbum: Da Episcopatum alteri, qui sit idoneus. ego quietem vitæ regularis, & studium Scripturarum omnibus divitiis & honoribus mundi incomparabiliter duxi præferendum. Et post alia: Ipse primus in cænobio Sancti Aurelii, ut Meginfredus testis est, Monachis divinas Scripturas & sæculares literas legere more Fuldensium cæpit. Tam vero eruditus in omni scientia fuit, ut non solum Monachi de aliis cænobiis ad audiendum illum, sed etiam sæculares certatim confluerent.*

Idem anno 885. *His temporibus Schola Monacho-*
cho-

chorum in hoc cœnobio Sancti Aurelii præsuit post Ruthardum Richbodo discipulus ejus, Monachus ac Presbyter tam in divinis, quam in secularibus literis eruditissimus, qui, ut Meginfredus ait, inter Monachos sui temporis secundum non habuit.

Idem anno 889. Anno Reginbodonis quarto, qui fuit octogessimus nonus, Indictione septima, moritur Richbodo Monachus hujus monasterii, qui Schola publicæ apud Sanctum Aurelium post Ruthardum magistrum annis serme 24. præsuit, & in omni scientia discipulos bene instructos complures reliquit. Post quem Haderadus Monachus, natione Francus, docendi officium accipit, quod vix biennio implens in Abbatem assumptus est.

*Idem anno 890. Post resignationem vero Reginbodonis sanctissimi viri convenientes in unum fratres unanimiter elegerunt in Abbatem Haderadum venerabilem Monachum, qui Scholis fratrum præsuit. Et paulo post: Tam vero studiosus in Scripturis fuit, ut post magistri sui Richbodonis venerandi decessum, in locum ejus subrogatus publicam Scholam Monachorum in hoc monasterio Sancti Aurelii strenue regeret: quod illo in tempore pro magno honore habebatur. Monachus enim ad hoc officium requirebatur doctissimus, non solum in Scripturis divinis, sed etiam in literis secularibus. Et post alia: Quod & Patres probe intelligentes, lectionem Scripturarum Monachis omnino voluerunt esse familiarem; hujus sanctæ consuetudinis amator Haderadus noster, de quo nobis est sermo, studium literarum adeo complexus est, ut brevi in
omni*

omni literaturā tam ſeculari, quam divina doctiſſimus evaſerit. Qui poſtquam in Abbatem ſublimatus eſt, Scholæ monaſticæ præfecit condiscipulum olim ſuum Linthelmum doctiſſimum in omni ſcientia, Monachum natione Suevum, ex humilibus quidem, ſed honeſtis parentibus natum, qui tantam in docendo Monachos diligentiam feciſſe legitur, ut multos jam deinceps propter inæſtimabilem ſcientiæ prærogativam ad diverſa cænobia Monachos Hirſaugienſis congregationis Abbates, & pleroſque etiam Episcopos fieri contingeret.

Idem anno 921. Hoc ipſo anno Linthelmus Monachus & Scholaſticus apud Sanctum Aurelium moritur, vir vita & eruditione clariffimus, multos poſt ſe doctiſſimos relinquens diſcipulos, quorum multi in diverſis monaſteriis ſunt facti Abbates, & quidam etiam Episcopii.

Idem anno 922. Hiſ temporibus præſuit in hoc monaſterio poſt Linthelmum Scholæ publicæ Monachorum Diethardus Monachus, vir in omni literaturā tam divina, quam ſeculari doctiſſimus.

Idem anno 943. Obiit Diethardus Monachus & Scholaſticus hujus cænobii, qui præſuerat Scholæ Monachorum publicæ annis 22. poſt Linthelmum, vir in omni ſcientia Scripturarum doctiſſimus, & non minus converſatione, quam doctrina inſignis, cui in officio docendi ſucceſſit Meginradus Monachus multum venerabilis, qui Linthelmi auditor in juventute fuerat. quo defuncto, ſub Diethardo Monacho prædicto in omni ſcientia tam divina, quam ſeculari valde profecit, & multos auditores poſt ſe doctiſſimos reliquit.

Idem

Idem anno 952. *Dictthmarus Abbas sextus in Ordine locum hunc (Hirsaugiam) libris & reliquis Sanctorum valde nobilitavit, & multis ornamentis decoravit. Magna multitudo Monachorum sub ejus regimine in hoc cœnobio claruit, quorum aliqui sanctitate vitæ fuerunt valde insignes: plures autem propter scientiam & doctrinam Scripturarum celeberrimi nominis habiti sunt. De diversis quoque nostri Ordinis per Germaniam monasteriis Monachi ad scientiam Scripturarum hauriendam huc mittebantur, quia talis eo tempore consuetudo in Ordine nostro servabatur, ut Monachi pro pleniori eruditione consequenda, si qui viderentur idonei, ad diversa monasteria instruendi mitterentur. In omnibus enim nostri Ordinis cœnobiis, in Germania & Gallia maxime, Monachorum Scholastici ex Monachis habebantur, qui juniores quosque & ingenio præstantes in primitivis literarum scientiis eruderent, & postea qui habiles inventi fuissent, ad altiora transmitterent. In solis autem famosioribus cœnobiis, quibus & abundantia rerum temporalium erat copiosior, & Monachorum numerus major, constituebantur ad officium docendi alios Monachi omnium doctissimi, & non solum in divinis, sed etiam in secularibus literis eruditi, ad quos ex inferioribus gradu cœnobiis mittebantur Monachi altioribus disciplinis instituendi. Quicumque vero inter eos majoris eruditionis famam in Ordine acquiserat, etiam plures ad se missos discipulos ad erudiendum Monachos habebat. Inter monasteria autem hunc morem studiorum habentia hoc tempore præ-*

*præcipua fuerunt: monasterium Fuldense, Sancti Galli, Augiense, Hirsfeldense, nostrum Hirsaugien-
 se, Sancti Albani, Moguntinense, Corbeiense, Pru-
 mienſe, Mediolanense, Sancti Dionysii Parisiense,
 Sancti Maximini Trevirenſe, Remense, Autissiodo-
 renſe, Turonense, Stabulense, & Winsenburgenſe: in
 quibus omnibus erant Monachi & multi & valde
 studioſi, e quorum collegio in singulis cœnobiis unus
 ceteris in ſcientia Scripturarum excellentior Scho-
 laſticus ponebatur. Abbates autem, qui Monachos
 habere cupiebant in omni ſcientia eruditos, ad di-
 verſa monasteria ex ſuis quosdam mittebant inſti-
 tuendos. Et poſt alia: Diethmarus autem feliciſ
 recordationis Abbas, de quo loquimur, ſciens utili-
 tatem ſcientiæ Scripturarum, Monachos ſuos ſum-
 mo annuſu in omni doctrina literaria erudire ſta-
 tuit, & ob id magiſtrum ejus doctiſſimum Meginra-
 dum Monachum, de quo ſuperius dictum eſt, Scho-
 laſticum præfecit. Ad cujus eruditionis famam
 Windichinus Monachus & Scholaſticus Corbeienſis
 in Saxonia excitatus videre, audire & alloqui tan-
 tum virum deſideraſſe ſe dicit, quem & vidit, & ſu-
 pra quam dicere potuit, admiratus fuit. Hic
 etiam, inquit poſtea anno 954. in eo libello quem
 ſcripſit de ſtudiis veterum, fatetur ſe fama Megin-
 radi Scholaſtici, & Monachorum Sancti Aurelii
 incitatum veniſſe ad Hirſaugiam, & cum eis diebus
 multis habuiſſe colloquium, tantumque ibi vidiſſe
 ſtudium & fervorem Monachorum ad ſcientiam
 Scripturarum, tanquam doctiſſimos reperiſſe viros,
 ut ſatis nequiverit admirari; ipſumque Meginra-
 E dum*

dam Scholasticum præcipuis laudibus effert dicens, eum esse alterum Hieronymum, & nulli veterum in eruditione inferiorem.

Idem anno 967. *Hoc ipso anno Meginradus Monachus & Scholasticus hujus cænobii eruditissimus in bona senectute moritur, vir, cui Hirsaugia in omni scientia Scripturarum vix parem habui qui in omni genere disciplinae tam perfecte fuerit institutus.*

Idem anno 968. *Huic in regimine Scholæ monasticæ Reinhardus Monachus successit, vir quidem satis doctus, sed ad præceptoris sui mensuram non pervenit, neque tanto docendi fervore Monachos ea quæ novisset, agebatur, ut doctos post se discipulos relicturus speraretur. Fuerunt tamen ex institutione Meginradi Scholastici quamplures docti Monachi in præsentī cænobio, e quibus unus nomine Eginardus in quadam Ecclesia Saxonie Episcopus factus est, Wernerus ad Sanctum Albanum Moguntie, Bernolphus ad monasterium Sancti Michaelis Abbates constituti sunt. Hæc est series magistrorum Scholæ Hirsaugienfis, quæ in publicam variarum dioceseon utilitatem diu multumque duravit. Sed tandem pereunte strictioris vitæ disciplina, ibi literarum studia perierunt.*

CAPUT XVII.

Schola Sangallensis.

Sancti Galli, quam Hirsaugiæ Schola non minus antiqua fuit. Id manifeste testatur Eckerhar-

hardus in cap. 3. libri de vita Sancti Notkeri, qui sub Lothario Caroli Calvi Imperatoris filio, ex Abbate Sangallensi factus est Leodiensis Episcopus. Sic autem se res habet: *Cujus præfati parentes cum secularis vitæ nobilitate eleganter floridi pollerent, ab ipso matris utero filium suum Grammaticæ artis flagello subdere devoverant. Quia vero in monasterio Sancti Galli septem liberalium artium studium, & regularis vitæ rigorem vel disciplinam florere audierant, Spiritu sancto in tale desiderium inspirante, eundem locum virtutibus tanti viri ob meritum beati Patroni adornare monasterium, eum vitæ monasticæ ibidem subicere proposuerunt. Et post alia: Quem etiam sub Archimandrita, qui tunc loco huic præerat, nomine Grimaldo, Abbate canonico admodum venerabili, & sanctitate honesto viro, regulariter domino & patre Gallo, cum oblatione deferentes, atque inibi sacræ institutionis gratia Spiritus sancti prælibata, coma capitis sub ejusdem Abbatis regimine deposita, magisterio Ifonis omnium artium eruditissimo, & maxime divinarum Scripturarum peritissimo imbuendus traditur. Liberalis itaque disciplinæ bonæ indolis puer appositus tanto ingenio, quæque doctè didicit, ut facile agnosceretur, non hoc humani studii esse capacitatem, sed divini Spiritus operationem. Et post alia cap. 8. Cum beati viri mens micis de magna mensa sanctæ Scripturæ cadentibus, saturatis cum sodalibus Raperto & Tutilone æque Monachis sub Ifone magistro hoc in tempore literatissimo, artium liberalium subtilitates non pro gloria, seu favore*

seculi, sed pro utilitate sanctæ Dei Ecclesiæ admodum satis docta esset, & in divinis non mediocriter prælibata adepta fuisset: tamen cupiens amplius imbui postulans in studio nihil hesitans Spiritus sancti, qui cum ab infantia repleverat. Et post alia, ubi mentio incidit de quodam Marcello: Hic erat (Marcellus) in divinis & humanis Scripturis eruditissimus, cujus doctrinis beati viri Notkeri sitibundum cor refocillatum est. Et post alia: Traduntur post breve tempus Marcello Scholæ claustrum cum Beato Notkero, Balbulo, & ceteris monachicæ habitus pueris. Exteriores vero, id est, canonicæ; Isoni cum Salomone, & ejus comparibus. Marcello vero præsidente, mentes discipulorum Notkeri, Rapti, Tutilonis, aliorumque septem liberalium artium scientia ad plenum imbuunt. Igitur Sancti Galli Schola magistros ante Notkerum duos habuit, Isonem & Marcellum, qui liberales disciplinas, & Theologiam Monachos, aliosque cum in claustrum, tum extra claustrum docuerunt.

Quod autem Notkerus in hoc loco Scholæ Monachorum præfuerit, in Chronico Hirsaugiensi traditur his verbis, in sexto Hirsaugiensis monasterii Abbate: Fuit eo tempore Monachus, nomine Hartmondus, qui post Notgerum Scholæ Monachorum apud Sanctum Gallum multis annis præsedet. Is cum gratiam docendi haberes singularem, Diethmarum puerulum cum aliis instituendum suscipiens, brevi illum coævis reddidit doctiorem. Mortuo non post multos annos Hartmondo successit in regimine literariæ institutionis Adelardus Monachus
val-

valde doctus, qui Diethmarum & Helpericum singulari præditos ingenio, singulari quoque diligentia docebat. Diethmarus ergo in omni scientia Philosophiæ tam mundanæ, quam Ecclesiasticæ doctus evasit, non minus integritate monastica conversationis, quam eruditione literarum insignis: septennis in monasterio a parentibus traditus fuit. Quibus verbis tres habemus Sangallensis Studii præceptores, quorum alius alium excepit, Notkerum Hartmondus, Hartmondum Adelardus. Sed hic non ante manus de tabula tollenda est, quam observaverim ex eodem Chronico, Notkeri seu Notgeri discipulum fuisse Salomonem illum, qui ex Monacho Constantiensis factus est Episcopus: Hujus Notgeri, ait Trithemius ad annum 860. discipulus fuit Salomon, ex Monacho Constantiensis postmodum Episcopus, qui & ipse nonnulla ingenii præclari monimenta posteris reliquit.

Idem Trithemius in eodem Chronico Hirsaugiensi ad ann. 943. Claruit iisdem temporibus in monasterio Sancti Galli, vir valde doctus in omni scientia bonarum artium Helpericus Monachus, Diethmari quondam discipulus, qui post mortem Adelhardi Monachi & Scholastici præceptoris sui, docendi officium in eodem monasterio nactus, multos præclaros discipulos in omni doctrina eruditos post se reliquit.

Ad Sancti Galli Scholam pertinet Udalrici Augustensis Episcopi institutio, de qua sic Auctor incertus scribit in ejus vita, cap. I. *De præteritis ergo futura credentes tractaverunt, ubi vitam reli-*

giosissimam & docendi studiosissimam invenire potuissent, acceptoque consilio commendaverunt eum ad Sancti Galli monasterium, quia ibi nobilium Dei servorum multitudo & religiositas, discendi, docendique studium tunc temporis habebatur. Commendatus vero cuidam religioso viro Grammaticæ artis edocto, Waning nuncupato, a quo bene procuratus quotidianam religionis atque lectionis doctrinam accepit, & in intimis sui cordis inseruit, adeo ut paulatim fratres in eo doctrina fructificationem nimis proficere sentirent, & ob hoc eum in sua fraternitatis consortium flagitando assumere conarentur.

Non alia memoriz prodidit Berno in ejusdem Sancti Udalrici vita, cap. 2. *Videntes autem parentes ejus tantam Dei gratiam in eo fulgere, commendaverunt eum in monasterio Sancti Galli fratribus religiosis, ut eorum magisterio tam secularium literarum studiis, quam celestibus instrueretur disciplinis, ubi inter egregios regularis vitæ magistros dulces carpebat quotidie fructus, cum verba quæ in sacris codicibus legebat, max in opera vertebat.*

Ad annum 1050. perseverasse debuit Schola hujusce monasterii, cujus alumnum fuisse Hermannum Contractum Trithemius narrat in Chronico Hirsaugiensi: *His temporibus, inquit anno 1047. floruit in monasterio Sancti Galli Ordinis nostri in Suevia Hermannus, qui dicebatur Contractus, Monachus undecunque doctissimus, Grace, Latine & Arabice peritus, Philosophus, Rhetor, Astronomus,*

nomus, Poeta, Musicus, & Mathematicus omnium sui temporis celeberrimus, qui multa præclara volumina edidit. Hæc habui quæ de Schola S. Galli nunc adnotarem.

CAPUT XVIII.

Schola Corbeiensis apud Saxones.

COrbeiensis apud Saxones Schola monasterium fere ab initio celeberrimum effecit. Testis est Ansharius, qui ex hujus cœnobii Monacho primus Bremensium Archiepiscopus creatus est. Sic enim habetur in vita illius ab æquali scripta: *Ad hunc ergo locum (novam Corbeiam) Dei famulus (Ansharius) una cum aliis fratribus directus est, ut inibi officio fungeretur docendi. In quo ipse in ipsa re tam probabilis & acceptus est inventus, ut omnium electione publice in Ecclesia verbum Dei populis prædicaret. Itaque factum est, ut ejusdem loci primus & magister Scholæ, & doctor fieret populi.*

Testis deinde Reinbertus, de quo ita loquitur Joannes Trithemius in Chronico Hirsaugiensi ad annum 887. *Claruit, inquit, his temporibus Reinbertus ex Monacho Corbeiensis cœnobii in Saxonia Archiepiscopus Bremensis, vir in divinis Scripturis & secularibus literis doctissimus, qui Scholæ Monachorum publicæ multis annis in præfato monasterio gloriose docendo præfuit.*

Testis tertio Windichinus apud eundem Trithemium in eodem Chronico ad annum 954. *Claru*

ruit his temporibus in Saxonia Windichinus Monachus Sancti Viti in Corbeia, vir in divinis Scripturis doctus, & in secularibus eruditissimus; qui multis annis in præfato monasterio Corbeiensi Scholæ Monachorum publicæ præfuit, & complures discipulos post se doctissimos reliquit, ex quibus multi ad Episcopatus & Abbatias diversas postea fuerunt assumpti.

Testis quarto Othericus, qui Windichino in regenda Corbeia Schola successit, ut idem Trithemius ad annum 980. tradit his verbis: *Quo mortuo, (Adelberto primo Magdeburgensium Archiepiscopo) electus fuit Othericus Monachus Corbeiensis, vir sanctus, & tam in divinis Scripturis, quam in secularibus literis eruditissimus, qui Scholæ monasticæ in præfato cœnobio post Windichinum aliquanto tempore præfuit.*

Testis quinto Algerus, de quo ita Trithemius ad annum 982. *Algerus Monachus Corbeiensis in Saxonia, & multis annis Scholasticus, ante conversionem secularium, & post conversionem Monachorum, vir tam in divinis Scripturis, quam in secularibus literis doctissimus.*

Testis sexto Ruthardus ejusdem cœnobii Monachus, qui, ut scribit Trithemius ad annum 1058. *Multo tempore Scholæ Monasticæ in Corbeia publice præfuit, & eruditos post se discipulos reliquit.*

Testis denique Bernardus ille, quem laudat idem auctor ad annum 1064. *Bernardus Corbeiensis Monachus nostri Ordinis in Saxonia claruit, vir in Scripturis tam divinis, quam secularibus admodum*

eru-

eruditus, metro exercitatus & prosa, qui publicæ Scholæ Monachorum in eodem cœnobio multis annis præfuit, & discipulos complures post se doctos reliquit. Atque hæc satis de illustribus magistris hujus Scholæ, quam annorum plus minus ducentorum spatio floruisse constat.

CAPUT XIX.

Schola Prumiensis.

HÆc Schola splendorem suum repetit a duobus præsertim Monachis, qui Prumiense cœnobium cum magna & pietatis & eruditionis laude incoluerunt. Hi autem sunt Wandelbertus Diaconus, & Regino Abbas. De Reginone sic verba facit Trithemius in Catalogo virorum illustrium Germaniæ: *Regino Abbas Prumiensis monasterii, Ordinis divi patris Benedicti in diœcesi Treverorum, vir in divinis Scripturis eruditissimus, & in sæcularibus literis egregie doctus, ingenio subtilis, eloquio clarus, vita & conversatione devotus, facile inter doctores sui temporis obtinuit principatum.* Et post recensionem operum illius, quæ nota sunt, subjicit: *Claruit temporibus Arnoldi Imperatoris, anno Domini 910.* Regino antecessorem habuit Wandelbertum, qui Scholæ vel initium dedit, vel certe magnam gloriæ accessionem. Hunc idem Trithemius vocat virum tam in divinis Scripturis, quam in sæcularibus literis eruditissimum, Philosophum, Rhetorem & Poetam doctissimum. Quod & ex iis, quæ edidit, operibus apprine demonstra-

E 5

tur.

tur. Quare Trithemius in Hirsaugienſi Chronico Prumiſenſe monaſterium non ſine cauſa iis accenſet monaſteriis, in quibus optimarum artium ſtudia viguere: idque pōtiſſimum a tempore Lotharii & Ludovici, quibus Imperatoribus Wandelbertus in monaſterio Prumiſenſi vixit.

CAPUT XX.

*Schola Moguntiniſis Sancti Albani
Martyris.*

AD annum 892. jam celebris erat Schola hæc, quemadmodum ex Trithemio diſcimus in Chronico Hirſaugienſi: *Claruit, inquit, circa hæc tempora apud Moguntiam in monaſterio S. Albani Rupertus Monachus undecunque doctiſſimus, Græce & Latine peritus, qui Scholæ Monachorum in eodem loco publice præſidens, multa ingenii ſui monimenta poſteris reliquit.* Huic Ruperto fortasſe ſucceſſit Adelbero Hirſaugiæ Monachus, de quo ita Trithemius anno 910. in eodem Chronico: *Eodem anno Adelbero Monachus hujus cænobii S. Aurelii Hirſaugienſis, diſcipulus Linthelmi, Scholaſticus factus eſt in monaſterio Sancti Albani prope Moguntiam, ubi magna tunc vigit multitudo Monachorum: quos cum glorioſe in omni ſcientia Scripturarum tam ſecularium, quam divinarum inſtrueret, magnam eruditionis ſue famam apud omnes in circuitu homines acquiſivit, qui poſt paucos annos per Archiepiſcopum Herigerum Abbas Sancti Ferrucii factus eſt.* Erat enim vir dignus bono-

honore, non solum propter incomparabilis scientiæ doctrinam, qua præ ceteris multis fuit insignis, sed etiam propter prudentiam & vitæ omnimodam sanctitatem. Quis autem in hac regenda Schola nostrum Adelberonem exceperit, mihi incompertum est: literarum tamen studia perstiterunt usque ad ann. 1124. ut colligimus ex his Sponheimensis Chronici verbis: Anno Dominicæ Nativitatis 1124. Indiæ Romanorum 2. die mensis Junii octavo, Bernhelmus I. hujus monasterii (Sponheimensis) Abbas institutus est. Et post alia: Igitur Bernhelmus puer ingenio promptus & docilis imbuendus literis ad Scholas mittitur, & præceptores affecutus bonos, non solum in Scripturarum scientia probe instituitur, sed moribus etiam optimis decoratur. In utroque valde profecit cum tempore, & virtutibus evasit clarus simul & cruditione; quantumque ætatis augmento progreditur, tanto amplius scientia illustratur. Posthac nutu divino monasterium S. Martyris Albani prope Moguntiam ingreditur, & coma deposita, Monachum juxta regulam Ordinis proficitur. Qui cum adhuc juvenis esset, ac studiis literarum satis idoneus, præcepto Abbatis magistro Scholarum instituendus ad altiora committitur, & cum ætate proficiens in omni varietate Scripturarum doctissimus habebatur. Unde proficientibus meritis, propter omnimodam scientiam Scripturarum, magister Scholarum in eodem monasterio, tandem Presbyter factus, institutus est, ipsumque docendi munus non secus scriptis, quam lectionibus quotidianis magnifice per annos decem adimplevit.

Post

Post hanc ætatem cum defuerint Monachi, qui vel nollent, vel non possent Scholam Sancti Albani regere, fuit, qui ante religionis ingressum, Professor in hoc monasterio personam sustinuerit. Hoc enim traditur in Hirsangia Chronico ad annum 1174. Cui (Craftoni) *Adelgerus Monachus & custos monasterii mei (Sponheimensis) succedens, præfuit annis sex, mense uno ac diebus tantum tribus, qui ante religionis ingressum multo tempore Scholæ publicæ apud Moguntiacum præfuit, & multos insignes discipulos post se reliquit.* Hæc sunt monimenta præcipua, quibus Schola Sancti Albani Martyris ad Moguntiam asseritur & commendatur.

CAPUT XXI.

Schola Remensis.

ANte annum 882. quo Reimensem Ecclesiam administrare cœpit Fulco, celebres inibi fuisse Scholas; sed temporis diuturnitate seu miseria, vel rerum vicibus propemodum collapsas restituisse Fulconem tradit Flodoardus in lib. 4. hist. Rem. cap. 9. *Præfatus Præsul honorabilis Fulco, sollicitus circa Dei cultum & ordinem Ecclesiasticum, amore quoque sapientiæ fervens, duas Scholas Remis, Canoniorum scilicet loci, atque Ruralium Clericorum jam pene dilapsas restituit, & evocato Remigio Autissiodorensi magistro, liberalium artium studiis adolescentes Clericos exerceri fecit, ipseque cum eis lectioni ac meditationi operam dedit.*
Sed

Sed & Hucbaldum S. Amandi Monachum, virum quoque disciplinis sophicis nobiliter eruditum accersivit, & Ecclesiam Remensem præclaris illustravit doctrinis. Sic Fulco Scholas duas aliis non restituit modo, sed & sibi ipse restituit: quippe qui non minus, quam ceteri, sub illis Professoribus mereri voluerit. O non minus illustre quam singulare Præfulis exemplum, quem dignitas ab acquirenda in Scholis ipsis scientia non retardavit!

Inter alios Remigii discipulos Seulfus Remensis Archiepiscopus, qui Heriveo successit, magnopere eminuit, ut idem Auctor in ejusdem libri capite 18. testatur: *Successit huic Præfuli Seulfus, qui tunc urbis hujus ministerioungebatur Archidiaconatus, vir tam Ecclesiasticis, quam secularibus disciplinis sufficienter instructus, quique apud Remigium Autissiodorensē magistrum in liberalibus studium dederat artibus.*

Sanctus Abbo Floriacensis Monachus, ubi Philosophiam addiscere constituit, Durocortorum Remorum profectus est, teste Aimoino Floriacensi Monacho, qui libro de vita Sancti Abbonis, cap. 3. *Cum vero, inquit, ad tantæ profecisset fastigium doctrinæ, ut aliis quoque percepti talenti valeret donativum erogare, imbuendis præficitur Scholasticis, quos ille per aliquot annorum curricula lectione simul & cantilena cum tanta eruditæ cura, ut palam se gaudere monstraret, quod pecuniæ sibi creditæ lucra augmentare valeret. Verum ipse adhuc majora gliscens scientiæ scrutari arcana, diversorum adiit sapientiæ officinas locorum, ut quia Gram-*
ma-

maticæ, Arithmeticæ, nec non & Dialecticæ jam ad plenum indaginem affixerat, ceteras ingenio suo pergeret superadjicere artes. Quapropter Parisios atque Remos ad eos, qui Philosophiam profitebantur, profectus, aliquantulum quidem in Astronomia, sed non quantum cupierat, apud eos profecit. Floriaco igitur Durocortorum discessit Abbo Philosophiæ discendæ causa, quam ibi Remigius aut Hucbaldus, vel eorum in docendi munere successores magna cum nominis exultatione profitebantur.

Cum aliorum plurium, tum maxime Roberti Regis, & Ottonis Imperatoris institutio, & institutoris eruditio, Remensis Scholæ gloriam longe lateque propagarunt. Quæ ad caput utrumque pertinent, singillatim referemus. De Roberto Rege hæc tradit Helgandus Floriacensis Monachus: *Robertus a patre Scholæ Remensi traditus, domino Gerberto ad erudiendum est datus, qui eum sufficienter liberalibus instruxit disciplinis. Idem notat Chronicum incerti Auctoris ab anno Christi 688. ad annum 1015. desinens. In loco ejus (Arnulphi) consecrari fecit (Rex Galliarum) domnum Gerbertum Monachum Philosophum, qui Gerbertus magister fuit Roberti Regis, filii istius Hugonis, & domini Leoterici Archiepiscopi (Senonensis) successoris Sevini. Verum præstat audire fragmentum historiæ Francicæ a Ludovico Pio ad Robertum usque Regem; ubi & hujus Regis institutio, & Ecclesiasticæ Gerberti dignitates describuntur. Robertus fuit vir mansuetus, & non mediocriter litera-*

tera.

zeratus ac religiosus. Habuit enim præceptorem Gerbertum sapientem, qui postea ab eodem Rege Remensium meruit Pontificatum, indeque merito scientiæ & sapientiæ suæ ab Ottone Transrhenensi assumptus, Ravennatum sortitus est Præsulatum. Denuo quoque Apostolica sublimatus est cathedra. Ecce tibi quem habuit principem e Gallis discipulum, & quos Ecclesiæ honores obtinuit.

Quoniam vero ad Remensis Scholæ decus attinet hujus Regis eruditio, hic dabimus, quod de eodem Trithemius scribit in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum: *Rupertus (idem Germanis, quod Gallis Robertus) Rex Franciæ, nobilis, fortis, justus, doctus, & religiosus inter Ecclesiasticos Scriptores locum merito recipit, quippe qui cantus & Responsoria dulci & regulari modulamine ad honorem Ecclesiæ Catholicæ composuit, in literis humanitatis, præsertim in musica doctissimus fuit; tantæ autem religionis, ut horas canonicas in Ecclesiâ decantaret cum Clericis, foris apud se legeret cum suis; tantæ pietatis & miserationis extitit in pauperes, ut suis se aliquando vestimentis spoliens eorum nuditates multis vicibus operiret: de ejus manibus liber nunquam recedebat, adeo ut pro tribunali sedens inter judiciorum & causarum strepitus in sinu apertum haberet Psalterium. Unde & post mortem miraculis coruscasse legitur. Ejus est illa vulgata Sequentia, quæ cantatur diebus Pentecostes, de sancto Spiritu: Veni sancte Spiritus; Responsorium de Sancto Petro, Cornelius centurio: de Nativitate Domini, Judæa & Jerusalem; & illud*
Alle-

Alleluja, Eripeme de inimicis. Responsorium, Cornelius centurio, Romæ summo Pontifice Missam celebrante, Sancto Petro in altari Offertorii tempore cum magna devotione obtulit. Accurrentes autem ministri altaris arbitrati sunt magni ponderis aurum obtulisse divitem Regem; sed schedulam repicientes scriptam & notatam, admirabantur ingenium & devotionem principis collaudantes. Hinc Papa decrevit ob memoriam sanctissimi Regis, rogantibus Clericis, ut hoc Responsorium in honorem Sancti Petri deinceps cantaretur. Hæc quamquam paulo longiora, re ipsa tamen brevia sunt, si ad tanti principis gloriam transferantur.

Quæ vero ad alterum caput, scilicet ad Gerberti doctrinam, & Ottonem illius discipulum spectant, hæc sunt apud Trithemium in Hirsaugiae Chronico ad annum 995. *Claruit his temporibus Gerbertus Monachus Ordinis nostri, cænobii Floriacensis, vir in Mathematica, Astronomia, Philosophia, Arithmetica, ceterarumque pene omnium scientiarum doctrina eruditissimus, qui multos discipulos nobilissimos reliquit, inter quos etiam fertur Otto Imperator fuisse non ultimus. Hic propter incomparabilem scientiam suam primo fuit Archiepiscopus Remensis in Gallia per Hugonem Regem Franciæ constitutus, deinde pulsus, per Ottonem Imperatorem constituitur Archiepiscopus Ravennatensis, ac postremo sit summus Pontifex in urbe Roma, & Silvester secundus dictus est.*

Quæ de Ottone narrat Trithemius, hæc præstat Auctor anonymus, qui Bedæ de gestis Anglorum
cou-

continuavit historiam. Sic enim scribit in libri 2. capite 13. *Gerbertus ex Gallia notus Monachus a puero apud Floriacum adolevit. Deinde in capite 14. Gerbertus Galliam (ex Hispania) repatrians publicas Scholas professus arcem magisterii attigit. Habebat comp̄ilosophos & studiorum socios, Constantinum Abbatem Sancti Maximini, quod est juxta Aurelianos, ad quem edidit regulas de abaco; & Elbodum Episcopum, ut dicunt, Wimbургensem, qui & ipse ingenii monumenta dedit in epistola, quam facit ad Gerbertum de questione diametri super Macrobiū, & in nonnullis aliis. Habuit discipulos prædicandæ indolis & prosapiæ nobilis, Robertum filium Hugonis cognomento Capet, Ottonem filium Ottonis Imperatoris. Robertus postea Rex Franciæ magistro vicem reddidit, & eum Archiepiscopum Remensem fecit. Extant apud illam Ecclesiam doctrinæ ipsius documenta, horologium arte mechanica compositum, organa hydraulica, ubi mirum in modum per aquæ violentiam ventus emergens implet concavitatem barbiti, & per multiforabiles tractus aræ fistulæ modulatos clamores emittunt. Et erat ipse in Ecclesiasticis cantibus non mediocriter doctus, & tum in hoc, tum in ceteris multum Ecclesiæ profuit. Denique pulcherrimam sequentiam, Sancti Spiritus adsit nobis gratiâ, & Responsorium, O Juda & Jerusalem, contexuit, & alia plura, quæ non me pigeret dicere, si non alios pigeret audire. Otto post patrem Imperator Italiæ, Gerbertum Archiepiscopum Ravennatem, & mox Papam Romanum creavit. Hæc ille, qui &*

alias in Gerbertum satis iniquus fuit, & jactatis perperam de eo rumoribus addictus.

Omittere non possum quod de Gerberto & ejus discipulis traditur in Malleacensi Chronico post annum 996. *Gerbertus docuit Fulbertum Carnotensem Episcopum. Hic iterum Fulbertus docuit Berengarium Canonicum Sancti Martini, qui iterum Brunonem Remensem, & alios multos heredes Philosophiæ reliquit.* Chronicum hoc MS. mihi copiam alias fecerunt viri clarissimi & humanissimi Puteani fratres duo, Petrus & Jacobus, qui dum viverent, Bibliothecam Regiam non tam custodierunt, quam Bibliothecæ sedem ac domicilium varia eruditione sua, & quotidianis doctorum hominum confessibus exornarunt.

Sanctus ille Bruno, qui Cartusienfium Ordinem instituit, non post multos annos Remensis factus est Scholasticus, de quo ita scribit Guibertus Abbas Novigentinus, in libri I. capite II. de sua ipsius vita: *At quia conveniebat, ut literatorum quispiam sacri gregem Ordinis sub eodem affectum post se contraheret, fuit non longe ab his diebus Bruno quidam in urbe Remensi, vir & liberalibus instructus artibus, & magnorum studiorum rector, qui conversionis initia ex subjecta nactus occasione dinoscitur.* Manasses quidam post Gervasii famosissimi Archiepiscopi decessum, prædictæ urbis regimini simoniace se intrusit, vir quidem nobilis, sed nihil prorsus serenitatis, quæ prima ingenuitatem decet, habens; tantos enim fastus ex illa novitate conceperat, ut regias peregrinarum gentium majestates, im-

immo majestatum ferocitates imitari videretur. Et quibusdam interpositis: Hujus ergo mores prorsus improbos, & stupidissimos habitus cum omnis honestus horreret, Bruno tunc in Ecclesiis Gallia opinatissimus, cum aliis quibusdam Remensium Clericorum nobilibus, infamis illius odio excessit ab urbe. Idem traditur in breviculo vitæ Brunonis, quem in nostra Dissertatione de vera causa secessus illius in eremum retulimus: Magister Bruno, natione Teutonicus, ex præclara urbe Colonia, parentibus non obscuris natus, literis tam secularibus, quam divinis valde munitus, Ecclesiæ Remensis, quæ nulli inter Gallicanas secunda est, Canonicus, & Scholarum Magister, relicto sæculo eremum Cartusie fundavit. Quibus verbis manifestum est, Brunonem Scholas rexisse, non Parisiis quidem, sed Remis, quando sese recepit in Cartusiam, ut in memorata Dissertatione ostendimus adversus Theophilum Raynaudum, a cujus opere si dicteria tollerentur & calumniæ, eminentis nihil, expressi nihil, solidi nihil remaneret. In hujus polemicis robur ac vis fere tota in acerbitate verborum consistit.

Petrus Abaelardus in epist. de calamitatum suarum historia, cap. 5. meminit duorum celeberrimorum magistrorum, qui suo tempore Scholis Remensibus præsidebant. *Albericus, inquit, & Lotulfus post magistrum Anselmum, & Guillelmum soli regnare volebant, & Remis Scholas regebant. Hi magistri duo, quorum primus fuit postea Bituricensis Archiepiscopus, quanquam alibi Theologiam edocti, sicut & Bruno, Remos tamen*

evocati, Scholas magna cum laude tenuerunt.

Postremum his Scholis testimonium commodabit Cæsarius in lib.2. memorabilium cap.17 unde Remensis Studii diuturnitatem metiemur: *Retulit mihi frater Godefridus Monachus noster, quondam Scholasticus Sancti Andreae in Colonia, tale quid contigisse in civitate Remensi. Eo, inquit, tempore, quo Remis fui in studio cum domino Philippo postea Coloniensi Archiepiscopo, cujus magister & pädagogus eram, contigit ibidem militem quendam infirmari usque ad mortem &c.* Sic Remensis Scholæ magistros & celebritatem produximus ad illam usque ætatem, qua Parisiensis florere cœpit, & ceteras omnes, cuiusmodi fuerint, pleniori lumine inobscurare.

CAPUT XXII.

Schola Hildesheimensis.

Obscura quidem habet initia; sed imperante Othone primo, qui & Magnus appellatus est, clarere cœpit. Hic enim Imperator filium suum Othonem, qui & ei successit, educandum illi Scholæ & ad literas humaniores informandum tradidit, non traditurus, opinor, nisi jam celebritate magistrorum floruisset. Quidquid id est, Hildesheimensis Schola vel tunc celebris fuit, vel celebrem fecit illius discipulus, de quo Siffridus Misnensis Presbyter in epitomes libro 1. ad annum 1002. ita scribit: *Ipse restauravit Ecclesias Magde-*
bur-

burgensem, Merseburgensem, Misnensem, Hildesheimensem, Argentinensem, quæ a barbaris vastata fuerant; & in Hildesheimense, ubi a pueritia enutritus & literis fuit edoctus, posuit Episcopum Sanctum Gothardum, qui in monasterio Herveldensi Abbas extiterat. Restauravit, inquit, Hildesheimensem Ecclesiam, quam Ludovicus Pius exstruxerat, ut Lambertus Schafnaburgensis tradit in Chronico de rebus Germanorum. In Silesiæ annalibus, quos Joachimus Cureus edidit, Hildesheimensis Collegii, & in eo educati Othonis honorifica fit mentio: Collegia Canoniorum olim fuerunt Scholæ, in quibus adolescentia erudiebatur in doctrina cælesti, in bonis artibus, & simul habebat exercitia precationum & lectionum in templis illis, quando Episcopus tanquam præcipuus rector & inspector doctrinæ & disciplinæ Ecclesiasticæ præerat: sicut circa illam ætatem (de qua supra loquitur) Otho secundus, filius præstantissimi Imperatoris Othonis primi, adolescens didicit literas, & Ecclesiæ doctrinam in Collegio Hildesheimensi, & publice una cum suis equalibus in templo precatus est & cecinit.

CAPUT XXIII.

Schola Floriacensis.

FLoriacensem Scholam aggredior, quæ & apud Aurelianenses *Sancti Benedicti* vocitata est. Huius ortum, vel certe progressionem significat Theodulfus Aurelianensis Episcopus in Capitulari, quod

ad diocesis suæ Presbyteros habuit ante annum 800. Sic enim edidit num. 19. *Si quis ex Presbyteris voluerit nepotem suum, aut aliquem consanguineum ad Scholam mittere in Ecclesia Sanctæ Crucis, aut in monasterio Sancti Aniani, aut Sancti Benedicti, aut S. Lifardi, aut in ceteris de iis cœnobiis, quæ nobis ad regendum concessa sunt, ei licentiam id faciendi concedimus.* Hic Sancti Benedicti Schola eadem est, quæ Florianensis. Nunc a loco, ubi monasterium constituitur, nunc ab eo Confessore, cui dicatur, nomen habet. Quantæ vero apud omnes existimationis fuerit, vel unus testatur Aimoinus in vita Sancti Abbonis, capite 1. *Venerabilis Abbo Aurelianensis ortus est in pago. Cujus patris vocabulum Latus, matris Ermengardis extitit, quos quidem non vana tumens, & nobilitate superbus alebat sanguis, sed tamen avis atavisque derivata eos honestabat libertas: quodque omnibus superextat causis, timor Domini moribus adornabat honestis.* Talibus ergo Abbo ortus parentibus, in Florianensi monasterio Scholæ Clericorum Ecclesiæ Sancti Petri obsequentium traditur literis imbuendus, divina pro certo, ut credimus, id præordinante providentia, ut inde primordia sumeret literarum, ubi postmodum plenissime fluentia doctrina mentibus erat propinaturus sapientiam scientium, redderetque illis, seu eorum posteris duplicatum suscepti sanioris fructum, a quibus simplicia tantum acceperat rudimenta elementorum. Florianus jam inde ab anno 960. ut minimum habuit frequentia literarum exercitia, cum illuc studii

dii causa missus est Abbo, qui postea anno 1004. martyrium fecit. Quare quin Theodulfus Floriacensis Monachus, & Aurelianensis deinde Episcopus, & Adrevaldus item Floriacensis Monachus huic Scholæ temporibus suis præfuerint, dubitaturum opinor neminem.

Sed videamus modo qui rector Scholæ factus sit Abbo. Quare sic Aimoinus cap. 3. Cum vero jam ad tantæ profecisset fastigium scientiæ, ut aliis quoque percepti talenti valeret donativum erogare, imbuendis præficitur Scholasticis, quos ille per aliquot annorum curricula lectione simul & cantilena cum tantæ eruditæ cura, ut palam se gaudere monstraret, quod pecuniæ sibi creditæ lucra augmentare valeret. Verum ipse adhuc majora gliscens scientiæ scrutari arcana, diversorum adhuc adiit sapientiæ officinas locorum, ut quia Grammaticæ, Arithmeticæ, nec non & Dialecticæ jam ad plenum indaginem affixerat, ceteras ingenio suo pergeret superadjicere artes. Quapropter Parisios atque Remos adeos, qui Philosophiam profitebantur, profectus, aliquantulum quidem in Astronomia, sed non quantum cupierat, apud eos profecit. Inde Aurelianos regressus Musicæ artis dulcedinem, quamvis occulte propter invidos, a quodam Clerico non paucis redemit nummis. Quinque ex his, quas liberales vocant, plenissime imbutus artibus, sapientiæ magnitudine cunctos præibat coataneos. Supererant Rhetorica, nec non Geometria, quarum plenitudinem etsi non ut voluit, attigit, nequaquam tamen jejunus ab eis funditus remansit. Nam & de Rbe-

torica ubertate facundia Victorinum, quem divinæ legis interpret Hieronymus præceptorem se habuisse gloriatur, legit, & Geometricorum multipliciter numerorum non mediocriter agnovit. Sic demum vivaci mentis ingenio hæc universa strenue affecto facilis erat eorum operatio. Denique quosdam Dialecticorum nodos syllogismorum enucleatissime enodavit, compotique varias & delectabiles sæcularium in morem tabularum texuit calculationes. De Solis quoque ac Lunæ, seu Planetarum cursu a se editas disputationes scripto posterorum mandavit memorie. Quibus verbis apparet, quæ tunc in Floriacensi Schola studiorum & scientiarum genera traderentur, quæ non traderentur, & quæ forsan tradita fuerunt postea, cum Sanctus Abbo Parisiis & Remis in monasterium reversus est. Quorsum enim sanctissimæ vitæ Monachus alio quævivisset præceptores Philosophiæ, si quos nactus esset in monasterio? Itaque cum illud Papirius Massonus libro Annalium tertio, omnium bonarum artium sedem, certumque domicilium appellat, sibi ante oculos statuere debuit tempus, quod Abbonem exceperit; sin minus, id ille scripsit, quod nullis veterum monumentis confirmatur.

Lemovicensis Concilii Patres audierunt eum Abbonem florentissimum Philosophum, & omni divina & sæculari auctoritate totius Franciæ magistrum famosissimum ab Odolrico monasterii Sancti Martialis Abbate pronunciari. & hæc longe certiora sunt, quam quæ Abboni de Sancti Martialis Apostolatu tribuit.

Hic

Hic omitti nec possunt nec debent Constantinus & Gerbertus, illustres Monachi duo, quorum unus alterum & seipsum suis in epistolis *Scholasticum* appellat: sic enim Gerbertus epistolam 87. inscribit, *Constantino Florianensi Scholastico*: & epistolam 160. *Constantino suo Gerbertus Scholasticus*. Nomen hoc, *Scholasticus*, bonarum artium Professore significat. Gerbertus in priori epist. Constantinum hortatur, ut inde quo perrexerat, in Florianum rediret: *Matura ergo iter, & 16. Calend. Sept. nos revise, ut in his omnibus per te plenius instruamur.... Comitentur iter Tulliana opuscula & de republica, & in Verrem, & quæ pro defensione multorum plurima Romana eloquentia parens conscripsit.* In posteriori de mutuis laboribus & allevatione, sermonem instituit circa ea quæ ad studia & numerorum divisionem pertinent: *Vis amicitia pene impossibilia redigit ad possibilia.* Nam quomodo rationes numerorum abaci explicare contenderemus, nisi te adhortante, o mi dulce solamen laborum Constantine? Itaque cum aliquot lustra jam transferint ex quo nec librum nec exercitium harum rerum habuerimus, quædam repetita memoria eisdem verbis proferimus, quædam eisdem sententiis. Nec putet Philosophus sine literis hæc alicui arti vel sibi esse contraria. Quid enim dicet esse digitos, articulos, minuta, qui auditor majorum fore dedignatur? Vult tamen videri solus scire, ut ait Flaccus. Quid cum idem numerus modo simplex, modo compositus, nunc digitus, nunc constituitur ut articulus? Habere ergo (talium diligens in-

*vestigator) viam rationis, brevem quidem verbis, sed prolixam sententiis, & ad collationem interval-
lorum, & distributionem in actualibus Geometrici
radii secundum inclinationem & erectionem, in
speculationibus & actualibus simul dimensiones cali
& terræ plena fide comparatam.*

Hic addendum est quod Autissiodorensis Mona-
chus tradit in Chronico: *Autissiodorensi Ecclesia
post Heribertum Joannes præsuit, vir vitæ honestate
præcipuus, & literarum studiis in Schola Gerberti
apprime eruditus.*

CAPUT XXIV.

Schola Aurelianensis sanctæ Crucis.

Schola sanctæ Crucis in ipso Aurelianorum op-
pido ad eandem cum Floriacensi pertinet æta-
tem. Quo enim tempore literarum studia vige-
runt Floriaci, eodem & apud Ecclesiam sanctæ
Crucis viguisse Theodulfus in Capitulari scribit.
Verba superiori cap. retulimus, ubi pueros ad Scho-
lam mittendos esse in Ecclesia Sanctæ Crucis, vel
in monasterio Sancti Aniani, aut Sancti Benedicti,
aut Sancti Lifardi constituit. Hoc igitur in loco
docendi munus perstitit deinceps, vel si quando
malitia temporis, aut magistrorum segnitie seu pe-
nuria intermissum est atque exaruit, jam repetitum
tandem fuerat, & reviruerat Roberto Rege Galliarum.
Tunc enim ea Scholæ fama erat, ut ex locis pluribus
ad eam juvenes doctrinæ cupidi convolarent. Id
discimus ex vetere Sancti Petri Carnotensis libro,
qui

qui qua ratione detecta & contrita fuerint prava quædam nonnullorum magistrorum dogmata, luculenter exponit. Auctor igitur anonymus, sed æqualis sic loquitur: *Rursum quoque duxi dignum memoriæ tradendum de præfato viro scilicet Aresa-
sto: quomodo in Aureliana urbe divina ope, sui que ingenii salubri acumine hæreticam pravitatem latentem pullulantem, jam jamque per Galliarum provincias nefandi erroris venena exitialia propinantem, non solumprehenderit, sed etiam omnino compresserit.* Erat enim de genere Comitum Normannorum, eloquio nitidus, & consilio providus, bonis moribus comptus, & idcirco legationis officia tam apud Francorum Regem, quam apud proceres notissimus extitit. Hic in domo sua quendam Clericum habuisse dicitur, nomine Herbertum, qui lectionis gratia Aurelianensem urbem adire decreverat. Verum dum veritatis auctores querere satageret, caco itinere in totius hæresis barathrum dilabatur: nam ea tempestate duo Clerici, Stephanus & Lisoius, apud omnes sapientia clari, sanctitate ac religione magnifici, eleemosynis largi opinione habebantur vulgi. Eosdem memoratus expetiit Clericus, & parvo temporis interstitio docilis discipulus cum divini verbi dulcedine ab eis debriatur mortifero nequitia haustu. Qui dementia & errore diabolico irretitus, totius divinitatis expertus, sapientiæ arcem conscendisse se credidit. Qui patriam repedans, dominum suum, quem singulari affectu diligebat, subtilitate verborum in erroris viam sensim amovendo secum adtrahere cupiebat, testifi-
cans

cans Aurelianam urbem præ ceteris urbibus coruscare luce sapientiæ atque sanctitatis lampade. In cuius verbis dominus ejus intellectuâli auditu ipsum animadvertit a via justitiæ devium, & citò Comiti Richardo causam innotuit, atque rogavit, ut Rodberto Regi literis pestem in regno ejus adhuc latitantem, antequam propagaretur, patefaceret, & ut Rex eidem Arefasto ad expellendam eam opportunum auxilium non denegaret. Itaque Rex insperata re attonitus mandavit, ut idem vir cum Clerico suo ad Aurelianam urbem cito gressum dirigeret, pollicens omnimodis in hac re suum auxilium. Cumque jubente Rege iter ageret, Carnotis devenit, Fulbertum venerabilem Antistitem super hac re consulturus. Qui forte tunc aberat. Nam Romam gratia orationis abierat. Tunc causam sui itineris cuidam sapienti Clerico Ebrardo nomine, Carnotensis Ecclesiæ Sacriscrinio innotuit, flagitans sui consilii opem, qualiter stare deberet in acie, & quibus armis se muniret contra multimodas artes diabolicæ fraudis. Qui sapientiusus consilio, eum prædocuit, ut cotidie primo mane Omnipotentis opem quæsiturus, Ecclesiam devotus adiret, orationi incumberet, atque sacrosancta communione corporis & sanguinis Christi se muniret: deinde fidenter ad audiendam hæreticam pravitatem signaculo sanctæ Crucis protectus pergeret, nihil horum, quæ ab eis audiret, contradiceret, sed simulato discipuli vultu, omnia tacitus in pectoris domicilio conferret. Igitur Aurelianis deveniens, ita edoctus fuerat, cotidie sacra communione ac supplici oratione munitus,

nitus, ad eorum doctrinam veniens, ad instar rudis discipuli ultimus intra domum Erroneorum assidebat. Cumque primum divinorum voluminum exemplis eum, & quibusdam rerum similitudinibus informarent, atque more perfecti discipuli subdita aure intentum viderent, inter alias similitudines, sylvestris arboris similitudinem ei proferunt. Tractandus es, inquiunt, a nobis ut arbor sylvestris, quæ translata in viridario tamdiu aquis perfunditur, donec humo radicetur; dehinc spinis & rebus superfluis emundatur, ut postmodum terra tenus truncata sarculo, meliori inseratur ramusculo, qui postmodum fertilis sit mellifluo pomo. Itaque tu simili modo translatus de iniquo sæculo in nostro sancto collegio, aquis perfunderis sapientiæ, donec informeris, & gladio verbi divini vitiorum spinis carere valeas, ac infusa doctrina tui pectoris ab antro exclusa, nostram doctrinam a sancto Spiritu traditam mentis puritate possis excipere. At ille de omni verbo, quod proferebant, semper Deo gratias referebat; unde rati sunt eum conversum esse in eorum errorem, jamjamque suæ nequitie sentinam verbis divinorum librorum antea coopertam, securi aperiunt, dicentes Christum de virgine Maria non esse natum, neque pro hominibus passum, nec vero in sepulchro positum, nec a mortuis resurrexisse, addentes in baptismo non esse ullam scelerum ablutionem, neque sacramentum corporis & sanguinis Christi in consecratione Sacerdotis: sanctos Martyres atque Confessores implorare pro nihilo ducebant. Cumque hæc & alia execranda perditæ & miserrimi homines a fæti-

do

do corpore evomerent, Arefastus sic ad eos dixisse fertur: Si in his quæ enumerastis, salus hominum, quæ speratur, nulla, ut dicitis, esse potest; a vobis obnixè rogo mihi aperiri, in quibus sperari poterit, ne meus animus in dubio positus cito cadat in desperationis ruinam. Proculdubio, frater, inquit, in charybdi falsæ opinionis hætenus cum indoctis jacuisti: nunc vero erectus in culmine totius veritatis, integræ mentis oculos ad lumen veræ fidei aperire cœpisti: pandemus tibi salutis ostium, quo ingressus per impositionem videlicet manuum nostrarum ab omni peccati labe mundaberis, atque sancti Spiritus dono repleberis, qui Scripturarum omnium profunditatem ac veram divinitatem absque scrupulo te docebit. Deinde cælesti dono pastus, interna satietate recordatus, videbis per sæpe nobiscum visiones Angelicas, quarum solatio fultus cum eis quovis locorum sine mora vel difficultate, cum volueris, ire poteris, nihilque tibi deerit, quia Deus omnium tibi comes nunquam deerit, in quo sapientiæ thesauri atque divitiarum consistunt. Interea Rex & Regina Constantia, sicut vir memoratus mandaverat, ad urbem Aurelianam cum Episcoporum collegio venientes, die sequenti, illo ipso suggerente, omnis illa nequissima congregatio, simul per Officiales regios de domo, ubi erant congregati, sunt abstracti, & in Ecclesiam sanctæ Crucis ante Regem atque Episcoporum ac Clericorum cœtum adducti. Sed antequam ad consuetum veniamus, de cibo illo, qui cælestis ab illo dicebatur, quali arte conficiebatur ne scientibus demonstrare curabo. Congregabantur
siqui-

*fiquidem certis noctibus in domo denominata singuli lucernas tenentes in manibus, & ad instar litaniæ demonum nomina declamabant, donec subito demonem in similitudine cujuslibet bestiole inter eos viderent descendere. Qui statim ut visibilis illa videbatur visso, omnibus extinctis luminaribus, quamprimum quisque poterat mulierem, quæ ad manum sibi veniebat, ad abutendum arripiebat sine peccatû respectu, & utrum mater, an soror, aut Monacha haberetur, pro sanctitate & religione ejus concubitus ab illis aestimabatur. Ex quo spurcissimo concubitu infans generatus octava die in medio eorum copioso igne accenso piabatur per ignem more antiquorum paganorum, & sic in igne cremabatur. Cujus cinis tanta veneratione colligebatur, atque custodiebatur, ut Christiana religioſitate corpus Christi custodiri solet agris dandum de hoc sæculo exituris ad viaticum. Inerat enim tanta vis diabolicæ fraudis in ipso cinere, ut quicumque de præſata hæresi imbutus fuisset, & de eodem cinere, quamvis ſumendo parum, prælibaviſſet, vix unquam poſtea de eadem hæſi gressus mentis ad viam veritatis dirigere valeret. De qua re parum dixiſſe ſufficiat, ut Chriſticolæ caveant ſe ab hoc nefario opere, non ut ſtudeant ſectando imitari. Verum quia digreſſionem feciſſe videor, ad eadem modo, quæ dimiſi, vertatur oratio, ac ſuccincto curſu infidelium crudelitas tranſcurrendo peragatur, ne prolixior controverſiæ ſermocinatio ſaſtidium generet delicato lectori. Igitur, ut dictum eſt, illis introductis ante Regem & Epiſcoporum conventum, Arc-
faſtus*

fastus Regem allocutus est dicens : Domine mi Rex, miles sum Richardi tui fidelissimi Comitis Normannia, & immeritus teneor vinctus & catenatus ante te. Cui Rex ita respondit : Causam tui adventus cito nobis indica, ut ea agnita aut reus in vinculis tenearis, aut innoxius a vinculis solutus dimittaris. Adhuc ille respondit : Audita sapientia & religione horum, qui vincti adstant mecum ante te, ad hanc urbem venire volui, ut inde exemplo bonorum operum, atque doctrina eorum melioratus redirem. Hæc quidem causa est, pro qua de patria mea exire volui, & hanc urbem petii. Quod si reatu aliquo pro hoc opere teneor, Præsules tibi assistentes videant & judicent. Tunc Præsules dixerunt? Si sapientia ac religionis modum, quem ab his didicisti, nobis proferas, nostro iudicio facile dinoscetur. At ille ait : Regia majestas & vestra auctoritas eis jubeat, ut quæ me docuerunt, ea ipsi coram vobis dicant, quatenus audita a vobis, aut digna laude habeantur, aut indigna oblivioni tradantur. Quibus Rex atque Antistites cum juberent ut suæ fidei normam referendo patefacerent, totius veritatis inimici, alia pro aliis dicentes, intra suæ hæresis fæditatem nulla adyta introire volebant. Sed & serpens quanto plus in manibus stringitur, tanto amplius elabitur; ita & isti quo amplius concludebantur veritatis sermone, tanto magis labiliores videbantur effugisse. Tunc Arefastus videns, quod redimerent tempus, & sermonum clypeo festinarent obnubilare suæ fidei errorem, ad eos est conversus dicens : Veritatis magistros, non erroris vos habere puta-

putavi, dum constanter illam mihi doctrinam, quam salutiferam evangelizabatis, viderem vos docere, atque pollicebamini pro pœnis inferendis, & etiam pro morte toleranda, nunquam eam esse a vobis denegandam. Nunc vero oblita fide, quam promissistis, ut video, timore mortis ab illa doctrina longe vultis fieri, meque adhuc rudem discipulum in periculo mortis dimittere parvi penditis. Unde regie jussioni parendum est, & obedire tantorum Præsulum auctoritati oportet, ut in his, quæ a vobis didici, si qua sunt Christianæ religioni contraria, isto- rum judicio cognita, quæ sequenda sunt, & quæ respuenda agnoscam. Docuistis equidem, me nullam in baptismo promereri veniam peccatorum, neque Christum de Virgine esse natum, neque pro hominibus passum, neque vere sepultum, neque a mortuis resurrexisse, neque panem & vinum, quod super altare manibus Sacerdotum sancti Spiritus operatione effici videtur Sacramentum, converti posse in corpore & sanguine Christi. Cumque hæc Arefastus viva voce perorasset, Guarinus Belvacensis Præsul interrogavit Stephanum & Lisoium, qui hujus erroris videbantur esse magistri, si ita sentirent & crederent, quæ ab Arefasto erant memorata. & ita se sentire & credere constanter asserunt. Quibus cum Præsul diceret, voluisse Christum nasci de Virgine, quia potuit & pro nostra salute pati in humanitate, ut tertia die devicta morte resurgeret in sua deitate, nosque doceret esse resurrecturos in reformatione: viperino ore responderunt dicentes: Nos neque interfuimus, neque hæc vera esse credere

G

possu-

possumus. Adhuc Praesul eos inquit interrogans: Carnales parentes habuisse creditis, an non? Cumque se credere assererent, Praesul respondit: Si ex parentibus vos esse procreatos creditis, cum non eratis ante saecula, Deum de Deo genitum sine matre, in fine temporis sancti Spiritus obumbratione de Virgine natum cur credere respuitis? At illi dixerunt: Quod natura denegat, semper a creatione discrepat. Quibus Praesul respondit dicens: Antequam quicquam fieret per naturam, non creditis per Filium Deum Patrem fecisse omnia ex nihilo? Cui alienati a fide dixerunt: Ista illis narrare potes, qui terrena sapiunt atque credunt figmenta carnalium hominum, scripta membranulis animalium; nobis autem, qui legem scriptam habemus in interiori homine a Spiritu sancto, & nihil aliud sapimus, nisi quod a Deo omnium conditore didicimus, incassum superflua & a divinitate devia profers, iccirco verbis finem impone, & de nobis quicquid velis, facito: jam Regem nostrum in caelestibus regnantem videmus, qui ad immortales triumphos dextera sua nos sublevat, dans superna gaudia. Cumque ab hora dici prima, usque ad horam nonam multifariam elaborarunt omnes, ut illos revocarent, & ipsi ferro duriores minime respicerent, iussu sunt singuli sacris vestibus indui in suo ordine, statimque ab Antistitibus a proprio ordine sunt depositi, & Rege iubente, Constantia Regina ante valvas Basilicae stetit, ne populus eos intra Ecclesiam interficeret: & sic de gremio sanctae Ecclesiae eiectioni sunt. Qui cum ejicerentur, Regina Stephani sui olim

Con-

Confessoris, cum baculo, quem manu gestabat, oculum eruit. Deinde extra civitatiseducti muros, in quodam tuguriolo, copioso igne accenso, præter unum Clericum, atque unam Monacham cum nefario pulvere, de quo supra diximus, cremati sunt. Clericus enim & Monacha nutu divino respuerunt. Hæc ille, quæ anno 1017. contigisse Glaber scribit, qui etsi rem brevius narret, ea tamen narrat, quæ memoratis lucem adferunt. Fuerunt, inquit, hujus perversi dogmatis hæresarches duo, heu prob dolor! qui in civitate (Aurelianensi) putabantur genere ac scientia valentiores in Græco, quorum unus Heribertus, alter Lisoïus dicebatur. Hi denique quamdiu res latuit, tam apud Regem, quam apud Palatii proceres summam obtinuerant auctoritatem. Et post alia: Quibus compertis, tam Rex, quam Pontifices tristiores effecti interrogavernut illos secretius, utpote viros hæctenus in omni morum probitate perutilissimos, quorum unus Lisoïus in monasterio sanctæ Crucis Clericorum charissimus habebatur, alter idem Heribertus Sancti Petri Ecclesiæ cognomento Puellaris capitale Scholæ tenebat dominium. Glaber inter primarios pravi dogmatis magistros omisit Stephanum, qui Constantiæ Reginæ a sacris fuerat confessionibus, & de quo scriptor anonymus res scitu dignas memoriæ mandavit. Atque hæc sunt, quæ ad hanc Scholam pertinere mihi videntur. Quemadmodum igitur aliquando sunt homines, qui ut vitiis ita & virtutibus; sic & sunt Scholæ, quæ malis perinde ac bonis Doctoribus excellunt.

CAPUT XXV.

Schola Leodienfis.

CUm alii præcellentes viri, tum septem potissimum Leodiensem Scholam ab oblivionis situ vindicant, eamque præterea in illustri loco constituunt.

Primus est Franco Leodiensis Episcopus, qui circa annum 869. claruit apud Reginonem lib. 2. Chronicorum. Hunc autem Leodiensi Scholæ præfuisse Trithemius scribit in Catalogo virorum illustrium Germaniæ: *Franco Episcopus Leodiensis, vir in divinis Scripturis eruditissimus, & in studio sæcularium literarum egregie doctus, Philosophus, Rhetor, Poeta & Musicus excellens, ingenio acutus, sermone disertus, vita & conversatione devotus atque sanctissimus, pluribus annis publicæ Scholæ præfuit, & multos in omni scientia discipulos doctissimos enutrivit.*

Alter est Stephanus ille, qui ad annum 803. Franconi successit. De eo sic loquitur Sigebertus in Chronographia: *Francone Leodiensium Episcopo mortuo, Stephanus Episcopus subrogatur, vir sanctitate & scientia clarus, qui vitam & passionem Sancti Lamberti Martyris ad Hermannum Archiepiscopum urbanus edidit, cantum quoque nocturnum de eodem Martyre, cantum quoque de sanctæ Trinitate, & de Inventione Stephani Protomartyris dulci & regulari modulamine composuit.*

Tertius Franco Leodiensis Scholasticus, de quo
idem

idem Sigebertus anno 1047. *Franco Scholasticus Leodicensium, & scientia literarum & morum probitate claret, qui ad Hermannum Archiepiscopum scripsit librum de quadratura circuli, de qua re Aristoteles ait: Circuli quadratura si est, scibile scientia quidem nondum est, illud vero scibile est.*

Hoc circiter tempore in hac Schola institutus est Fridericus Godefridi Ducis Lotharingæ frater, qui tum demum ad Romanam accessit Ecclesiam, & Stephani X. nomen accepit. Id Ægidius Leodienfis, monasterii Aurex-Vallis Monachus, tom. 1. de gestis Leodiensium Episcoporum, cap. 7. in Theoduino: *Stephanus, qui est dictus Fridericus, viviscum Leodiensi urbi contulit beneficium. In Ecclesia namque Sanctæ Mariæ, Sanctique Lamberti educatus a puero, cum piæ nutricula immensas actitaret gratias referre, non inveniens in quo illam magnificentius posset honorare, sanxit hanc gloriosam portionem prædicti ligni (Crucis) per Godefridum Sancti Petri Præpositum dirigere.* Sigebertus ampliora dicit in Chronographia anno 1058. *Fredericus Filius Gothelonis Ducis, ex Clerico Sancti Lamberti septimus Levita Romanæ Ecclesiæ, quia exosus erat Imperatori Henrico pro odio fratris sui Godefridi Ducis, post legationem Constantinopolitanam apud Cassinenses Monachus, & postea Abbas factus, alteratus nomine Stephani, Romanæ Ecclesiæ CLVII. præsidet.*

Quartus Adelmanus, qui ex Scholastico Leodienfi Brixienfis factus est Episcopus. Hic in Bibliotheca sanctorum Patrum cum Leodiensis Schola-

sticus vocetur in epistola, quam ad Berengarium scripsit, Leodiensem aliquando Scholam rexille certissimum est. Id enim tunc temporis præ se tulit Scholastici nomen, quo vel Clericus in Ecclesia, vel Monachus in cœnobio donatur. Quis autem fuerit Adelmannus ex aliis quidem, sed maxime ex Trithemio discimus in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis: *Adelmannus Fulberti Carnotensis Anzistitis quondam auditor, vir in divinis Scripturis studiosus, & eruditus Philosophus, & Dialecticus suo tempore famosus.*

Quintus Etacius Leodiensis Episcopus Scholas Ecclesiæ suæ splendidiore effecit, ut tradit Ægidius tomo I. de gestis Episcoporum Leodiensium, in additionibus ad caput 47. *Hic cum eleganti morum probitate nobilitaretur, literarum etiam floret scientia, Scholas per claustra stabilivit, totamque Leodiensem Ecclesiam, provinciam nullis hætenus studiis illustratam, ad studium coaptavit: peritos Clericos collegit, eosque magistros instituens, sua ope liberaliter pavit. Quas Scholas ipse vicissim non indignum duxit frequentare, majusculis lectiones tradere, si quid minus in lectione intelligerent, benignissime enodare, spondens quæ non facile paterent intellectui, se eis vel centies aperiendo iterare. Si quando autem contingeret, ut aut palatinis occupationibus intendens, aut Imperialibus edictis constrictus ab urbe Leodiensi longius procederet, quos Scholaribus reliquisset magistros, literis hortatoriis solebat animare. dulci metro frequenter eis alludit. Adeo quibus præsens congaudere non poterat, sæpe*
ab

*ab Italia, frequenter a Calabria ut charos filios
dulcibus epistolis ad studendum provocabat. Nec
prius a tam præclaro labore destitit, donec multos ex
rudibus tam spiritualibus, quam sæcularibus disci-
plinis exercitatissimos redderet. Si quando autem
pro re communi longius iret, non deerant, cum qui-
bus in itinere de Scripturis tentaret. Unde Ottoni
Imperatori & Brunoni Colonienſi Archiepiſcopo ita
charus fuiſſe perhibetur, ut nulla rerum majorum
exercerent negotia, niſi in illius præſentia, niſi ejus
eſſent conſilio adſtipulata.*

Idem ad annum 960. tradit Auctor, qui Chro-
nicum Belgicum magnum exaravit. Vix alius, eo
ſæculo reperietur Episcopuſ, qui majori ſtudio &
literas & literatos proſecutus fuerit, & qui tanta
propter id perfecere.

Sextus Mauriliuſ Rotomagenſis Episcopuſ,
quem Schola Leodiienſis inſtituit. Id acceptum
referimus ei, qui apud Ordericum Vitalem in libro
4. hiſtoriæ Eccleſiæ, Maurilio epitaphium iſtud
condidit:

Humani cives, lacrymam nolite negare

Vestro Pontifici Maurilio Monacho.

Hunc Remis genuit, ſtudiorum Legia nutrix

Potavit trifido fonte Philoſophico.

Septimuſ denique Algeruſ ille, qui ex hujus
Scholæ magiſtro factuſ eſt Cluniacenſis Mona-
chuſ, de quo Petruſ Venerabilis ita ſcribit ad Adal-
beronuſ Leodiienſiuſ Antiſtitem: *Quando Leodi-
enſis Eccleſiæ memoria apud Cluniacuſ perire pote-
vit, quæ Algeruſ Canonicuſ, magnumque ſuo tem-*

pore magistrum, humilitatis discipulum, &, ut ipse vidimus, attestamur, verum Monachum fecit? Idem præterea Algerus ab eodem Petro in tractatu de sacrificio Missæ, Canonicus & Magister Leodiensis appellatur.

Porro circa tempus Adelmanni intermissa fuisse literarum studia, vel certe refrixisse Leodii, eaque ab eodem Doctore ardentius excitata, non obscure significant duo: imprimis enim Adelmannus non Leodii, sed Carnuti literis operam dedit in Schola Fulberti. Quorsum autem Carnutum concessisset adepturus scientiam, quam Leodii nullo negotio potuisset adipisci? Deinde Maurilii epitaphium, & Algeri magisterium, quibus Leodiensis Schola magnopere prædicatur.

CAPUT XXVI.

Schola Ramesensis.

NON tempus quidem, sed propagationis & solis ratio fecit, ut Floriacensi Scholæ Schola Ramesensis in Anglia conjungeretur. Qua de re sic Aimoinus in vita Sancti Abbonis, capite 4. *Interea legatio gentis Anglorum ad Floriacense venit cœnobium, postulans aliquem sibi sapientum concedi virorum. Eadem quippe natio ad amorem Sancti Patris Benedicti, memoratique loci duabus ex causis maxime accessit: una quidem, quia beatus Papa Gregorius missis ad eam convertendam fidei Christi prædicatoribus, ejusdem dilecti Domini Benedicti Regulam observandam specialius inculcavit: alia* qui-

quidem, eo quod vir quidam magna apud eos nobilitatis, Oswaldus vocabula, spreto seculo ad servendum Christo in memorato Floriaco conversus est cœnobio: ex quo ob bonæ vitæ meritum a Rege ipsius provinciae ad Archiepiscopatus assumptus gradum, Deo ac patrono suo Sancto Benedicto in regione Anglica construxit monasterium. Ex illo itaque cœnobio hi fuere legati, quos ad Floriacum advenisse superior retulit sermo. Præerat per id tempus sanctæ Floriacensi congregationi reverendus pater Oiboldus, vir secundum sæculi dignitatem genere ac moribus clarus, qui non tam imperiosa auctoritate, quam mansuetæ verborum lenitate ab hoc beato exegit viro Abbone, quatenus ad instruendas ejusdem nationis hominum mentes divina atque humana sapientia, qua ipse insigniter pollebat, ire non recusaret. Cui ille jussioni baud segnis executor factus obedientiæ sibi familiaris intuitu, quo nitebatur, proficisci non distulit. Deinde cap. 5. Tandem post longos terræ ac maris excursus, Anglorum intravit fines. Primum itaque omnium Ramesense Sancti Benedicti adiit cœnobium. Sic enim appellabatur ille locus, qui a venerabili Oswaldo illis in partibus est fundatus, cujus superius mentionem fecimus. In quo qui Abbatisungebatur officio, Germanus dicebatur vocabulo, & ipse ad tanti gradus honorem ex hoc sacro Floriacensi assumptus monasterio: ubi dum Sanctus Domini Abba per duorum ferme annorum moratur spatium, aliquos Monachorum scientia imbuat literarum. Et post alia: Pontificum venerabilium sæpe, nominatim Oswaldi, ac

beatæ memoriæ Dunstani, amica sibi familiaritate usus est. Dunstanus ad annum 988. cum ex hac hominum colluvione discesserit, certissimum est indicium, ante illud tempus Abbonem nostrum solvisse in Angliam, & Ramesensem instituisse Scholam, quæ verissima proles est Floriacensis cœnobii. Quod igitur non ita pridem Alcuinus Gallis præstiterat, id Anglis Abbo noster repensavit, atque par pari datum hostimentum est.

CAPUT XXVII.

Schola Augiensis.

REceptam dudum Scholæ Augiensis dignitatem prædicat Auctor vitæ Sancti Wolphangi Ratisponensis Episcopi, cap. 3. *Itaque cum septem plus minus annos natus esset, parentes ejus cuidam Cleraeum tradiderunt, ut ab eo literis institueretur.* Et paulo post: *Quamobrem non contentus in Scholis trivialibus aut privatis erudiri, patre deducente, eo sibi properandum statuit, ubi tum infra Germaniæ fines maxime florent studia literarum, ad Augiense monasterium se contulit, ubi libenter & comiter exceptus est, quod fama ingenii ejus eo pervenisset, breviq; tempore tantos fecit in doctrina progressus, ut ipsis præceptoribus, qui acumen illius jam præsentirent, admirationi esset.* Iterum cap. 4. *Per id tempus eo in loco degebat studii causa Henricus quidam illustri Francorum & Suevorum stemmate clarus. Is Wolphangum præcipuo sibi amore devinciens, obnixus eum precabatur, ut secum*

secum Herbipolim, vulgo Wirceburgum, proficisceretur. Ejus enim Henrici frater Boppo Ecclesiæ Wirceburgensis Episcopus erat, & Stephanum quendam virum doctum ex Italia doctrinæ causa accitum Scholæ præfecerat, qui omnes illos literis operam dare volentes accurate crudiret. Wolphan-
gus autem anno 994. cum obierit, vel, ut alii vo-
lunt, anno 999. & sederit Episcopus duobus & vi-
ginti annis, sub annum 860. ad Augiensis monaste-
rii Scholam mitti debuit, quæ tunc & auditorum
frequentia, & dispersa Professorum existima-
tione literarios adolescentes undequaque accer-
sivit.

His accesserunt duo, quæ hujus Scholæ famam cumularunt. Unum est, Berno Augiensis Abbas, quem Scholæ præpositum fuisse non dubito. At quis & qualis fuerit, cum alii plures, tum maxime Trithemius scribit in Catalogo Scriptorum Ecclesiæ. *Vir, inquit, in divinis Scripturis doctus, & in secularibus literis valde nobiliter eruditus, Musicus & Poeta nulli suo tempore secundus, vita & conversatione præcipuus. Hæ sunt animi dotes & ornamenta, quibus magistrorum fama, & auditorum multitudo comparatur. Alterum, Augiensem Scholam aliquando suppeditasse Monachos, qui ceteris in locis præceptorum penuriam supplerent.*

CAPUT XXVIII.

Schola Lobiensis.

LObiensis monasterii Scholam celebrem effecerunt quatuor imprimis viri celebres, Herigerus,
 Al.

Albertus, Burchardus & Adelbodus, qui in ea eruditi ceteros optimarum artium disciplinis erudierunt. Huic rei fidem præstat Trithemius tam in libro 2. de viris illustribus Ordinis Sancti Benedicti, quam in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis. De Herigero sic meminit in libro illo 2. cap. 63. *Herigerus Abbas Lobienfis, vir suo tempore famosus & undecunque doctissimus, tam in divinis, quam in secularibus studiis eruditus, non solum apud Gallos in pretio habitus, sed etiam apud Romanos, Italos & Germanos excellentis opinionis.* In libro de Scriptoribus Ecclesiasticis hæc de Alberto notat: *Albertus Monachus Lobienfis, & postea Gemblacenfis cœnobii Abbas, præceptor Burchardi Wormatiensis Episcopi, vir in divinis Scripturis doctus, & in secularibus literis valde eruditus, cum adhuc Monachus esset, apud Lobias publicam Scholam Monachorum tenuit, in qua Burchardum una cum aliis in utraque literatura erudit.* Burchardi vero nomen & gloriam ibi hoc attingit modo: *Burchardus ex Monacho Lobienfis cœnobii Ordinis Sancti Benedicti, Episcopus Wormatiensis in Germania, Alberti Gemblacenfis Abbatis apud Lobias quondam auditor atque discipulus, vir in divinis Scripturis studiosissimus & valde eruditus.* Postremo Adelbodum prædicat libro 2. de viris illustribus Ordinis Sancti Benedicti, cap. 64. *Adelbodus, inquit, Monachus Lobienfis, Traiectensis postmodum Episcopus, vir in divinis Scripturis eruditissimus.* Hi sunt potissimum, quibus ante annos sexcentos Lobienfis Schola claruit, & nomen suum

in

in sempiternam orbis terræ memoriam disseminavit.

CAPUT XXIX.

Schola Mediolacensis.

TRibus in locis Scholam Mediolacensem prædicat Joannes Trithemius, & primo quidem in Catalogo virorum illustrium, qui suis ingeniis & lucubrationibus Germaniam exornarunt. *Remigius*, inquit, *Monachus & Abbas Sancti Luthuini Mediolacensis, Ordinis divi patris Benedicti, Treverensis diæcesis, vir in divinis Scripturis studiosissimus & valde eruditus, atque in secularibus literis nobiliter doctus, ingenio subtilis, eloquio disertus, vita & conversatione devotus, Philosophus, Poeta & Musicus omnium suo tempore longe præclarissimus, tantæ scientiæ & eruditionis fuit, ut ex omni Germania & Gallia discipulos clarissimos suo magisterio instituendos subdiderit, e quibus multi ad Ecclesiasticum regimen in diversis mundi regionibus leguntur assumpti, alii in Abbates, alii in Episcopos consecrati.* Deinde in Chronico Hirsaugiæ ad annum 1000. *Claruit etiam iisdem temporibus Remigius Abbas Mediolacensis nostri Ordinis in diæcesi Treverensi, vir in Scripturis divinis studiosissimus, & in secularibus literis egregie doctus, qui publicam in suo cænobio Monachorum Scholam tenuit, in qua non solum suos subditos, sed etiam ex diversis aliis cænobiis Monachos ad se missos erudit.* Tum demum in eodem Chronico ad annum 952. Mediodio-

diolacense monasterium in eorum numero collocat, quæ aliis monasteriis præceptores nonnunquam suppeditarent. Quod Schola hæc præstare non potuit, nisi præceptorum copiam haberet.

CAPUT XXX.

Schola Trajectensis.

QUO tempore Henricus I. Othonis I. pater optimus regnavit in Germania, florere debuit, cum imbuendus literis ad eam missus fuerit Othonis hujus frater Bruno, qui postea Coloniensem Ecclesiam magna cum laude & sanctitate rexit. Quis enim sibi persuaderet, Henricum principem sapientissimum eo misisse filium, ubi literis imbui ad plenum & perfectum nequivisset? Audiendus igitur est Rogerus seu Rotgerus, qui vitam Brunonis edidit, & de illius institutione prima capite 4. scribit his verbis: *Eo tempore generosa Regum proles annos circiter quatuor habens, liberalibus literarum studiis imbuenda Baldrico Episcopo, qui adhuc superest, Trajectum missa est. Ubi cum ipse disciplinabiliter, utpote bonæ indolis puer, ingenio sagaci proficeret, invisa Nortmannorum barbaries quasi per hujusmodi obsidem nonnihil refriguit, & Ecclesia demum ceteraque ædificia, quorum ruina vix extiterant, hac occasione restaurata sunt; ita nulla ætatis suæ spatia absque utilitate sanctæ Dei Ecclesiæ transibat. Per ipsum enim, licet adhuc infans, jam Christianus populus ab hostibus liber in ejus laudibus exultabat. Deinde ubi prima*

Gram.

Grammaticæ artis rudimenta percepit, sicut ab ipso in Dei omnipotentis gloriam hoc sæpius ruminante didicimus, Prudentium Poetam tradente magistro legere cepit, qui summa fide intentioneque Catholicus, & eloquentia veritateque præcipuus, & metrorum librorumque varietate eloquentissimus, tanta mox dulcedine palato cordis ejus complacuit, ut jam non tantum exteriorum verborum scientiam, verum intimi medullam sensus, & nectâr, ut ita dicam, liquidissimum, majori quam possit dici, aviditate hauriret. Postea nullum fuit studiorum liberalium genus in omni Græca & Latina eloquentia, quod ingenii sui vivacitatem aufugeret. Hæc ille ad annum 1040. quo Baldricum Brunonis præceptorem vocat Episcopum, non quod tunc fuerit Episcopus, cum Brunonem liberales artes doceret; sed quod Baldricus fuerit Episcopus, cum Rotgerus vitam Brunonis composuit. Baldrici virtus & scientia jam pridem perfecerant, ut ille a Leodiensibus in Episcopum optaretur. Adelbodus Trajectensis Episcopus, qui res ab Henrico Brunonis patre gestas literis mandavit, Scholam hanc vel instituit, vel institutam a decessoribus Ansfrido & aliis fovebat, quam deinceps Baldricus rexit, & regendo Brunonem & ceteros ad optimarum artium studia informavit. Radbodus inter decessores audit vir literate peritus, ut in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis observat Trithemius. Radbodus, inquit, XIV. Episcopus Trajectensis, natione Teutonicus, vir in divinis Scripturis valde eruditus, & secularium litterarum non ignarus, ingenio subtilis, eloquio clarus,

rus, vita & conversatione sanctissimus, multis & vivus & mortuus miraculis coruscavit. Hunc in omnibus literis humanitatis Nauno Philosophus doctissimus instruxerat, qui advocatus in palatio Regis Caroli Grossi fuit, & postea monasterium ingressus, tandem Episcopus consecratus Ecclesiam Trajectensem in gravi persecutione Danorum annis 17. strenue gubernavit, &c.

Ad eam Scholam non multo post Rupertus Abbas pertinuit, ut ex ipso met discimus, qui in epist. ad Cunonem Segebergensem Abbatem commentariis in Genesim præfixa de se ita loquitur: *Proinde actum est per providentiam Dei & Patris, (sine quo nec passer unus cadit) ut ad notitiam venirent tuæ charitatis & fidei, utque postmodum migraturus ab hoc seculo pater meus, vir vitæ venerabilis & sapientiæ memorabilis, Berengarius, Abbas Sancti Laurentii in publico monte Leodii, me tuæ committeret fidei, tanquam pupillum tutori. Solus enim is, qui nunc successit ei, vir fidelis & prudens Heribandus, qui & ipse literarum peritus pueritiæ meæ magister extitit, illud usque non possit mihi patrocinari, quo, sicut scis, invidia pervenerat nominis mei.* Joannes Trithemius accedit in breviculo vitæ Ruperti: *Rupertus Abbas Tuitiensis monasteriij juxta Coloniam Agrippinam, Ordinis Sancti Benedicti, natione Teutonicus, vir in divinis Scripturis Spiritu sancto per visionem illustrante doctissimus, & secularium literarum non ignarus, Monachus Sancti Laurentii Trajectensis, propter incredibilem eruditionem suam a Friderico Coloniensi Archi-*
epi.

episcopo inde assumptus, & in Abbatem Tuitiensis monasterii sublimatus, multa præclara opuscula composuit. An autem Baldricus successores habuerit complures, ex scriptis, quæ ad nos pervenerint, affirmari non potest.

CAPUT XXXI.

Schola Parmensis.

Illustris jam erat, vel certe reddita est illustrior, cum Petrus Damianus ad eam studendi causa felicibus auspiciis accessit. Id ipse monimentis consignat suis, cum in libri 2. epist. 17. scribit ad Desiderium Abbatem & Cardinalem: *Entm vero cum apud Parmense oppidum degerem, ibique liberalium artium studiis insudarem, quiddam me contigit nosse, quod non inutile videtur ad posterorum notitiam styli currentis articulo tradere.* An autem Schola hæc quæ nominis tanti discipulo gaudere merito potest, diu multumque persisterit, invenire non potui. Sæpe numero accidit, ut Sacerdotum primi & secundi ordinis, Abbatum & Monachorum vel incitia vel negligentia florentes Scholæ in solitudinem abierint.

CAPUT XXXII.

Schola Babenbergensis.

EMinebat tunc temporis, cum Hanno, qui postea Colonienfis factus est Antistes, ad eam optimarum artium studiis vacaturus perrexerat. Id ex Lam-

H

ber-

berto Schafnaburgensi discimus, cum in Chronico de rebus Germanorum ita scribit anno 1077. *Is in Babenbergensi Ecclesia in ludotam divinarum, quam secularium literarum enutritus, postquam adolevit, nulla commendatione majorum, (erat quippe loco mediocri natus) sed sola sapientie ac virtutis sue prerogativa Imperatori Henrico innotuit: a quo in palatium assumptus, brevi apud eum præ omnibus Clericis, qui in foribus palatii excubabant, primum gratie & familiaritatis gradum obtinuit, hoc præcipue diligentibus in eo omnibus bonis, quod iusti ac recti admodum tenax erat, atque in omnibus causis pro suo tum statu, non adulando ut ceteri, sed cum magna libertate obloquendo iustitiæ patrocinabatur.* Dubitari vix potest, quin Henricus Imperator cum anno 1007. Babenbergensem fundavit Ecclesiam, ibi florentem Scholam non inflituerit. alioqui fundatæ recens Ecclesiæ pars maxime necessaria defuisset. Non defuit, cum Hanno noster numerari possit inter illos, qui primi perfecti e Babenbergensi ludo prodierint. Hic enim cum jam Goslariensis Ecclesiæ præposituram administrasset anno 1056. creatus est Colonien-
 sis Archiepiscopus, ut Hermannus Contractus in Chronico tradit: *Hermannus, inquit, Agripinæ urbis Archiepiscopus obiit: pro quo Hanno Goslare prius præpositus, in Archipræsulatum successit.*

CAPUT XXXIII.

Schola Colonienfis.

Non ortum, sed progressionem suam objicit apud Ægidium Leodiensem Aureæ-Vallis Monachum, qui Leodiensium Pontificum gesta ab Anselmo Leodiensi Canonico descripta additamentis pluribus adornavit. Sic enim de Eraclio Leodiensi Episcopo loquitur ad caput 47. *Hic claro Saxonum sanguine oriundus, apud Coloniam Agrippinam ad literarum dispositus rudimenta, tantam postmodum in divinis æque & humanis affecutus est scientiam, ut summis par esse Philosophis censeretur.* Eraclius tantam non potuit in divinis æque & humanis assequi scientiam, nisi magistris docentibus, qui Colonix Scholam regerent.

Ad hanc Scholam pertinent, quæ Lambertus Schafnaburgensis de Hannone Coloniensi Archiepiscopo scribit in Chronico de rebus Germanorum. *Duas, inquit ad annum 1075. Colonia congregationes Clericorum ex integro propriis impensis instituit. Unam in loco, qui dicitur ad gradus, titulo Sanctæ Mariæ; alteram foras murum, titulo Sancti Georgii Martyris.* Et paulo post: *Interca contigit, ut pro causa rei publicæ Romam pergeret. Cumque alias Italiæ regiones peragraret, Principes ejus regni ne a Principe deficerent, suis exhortationibus confortaturus ad monasterium quoddam, cui Fructuaria nomen est, causa orationis divertit. Ibi admiratus Monachorum arctissimam*

Et secundum regulæ instituta conversationem, nonnullos eorum in opere Dei probatissimos secum rediens abduxit, Et eos ad tradendam Galliis ejusdem disciplinæ formulam in Sigeberg constituit, prioribus Monachis, quos ex Sancto Maximino asciverat, quoniam in horum instituta concedere noluerant, honorifice in locum suum remissis. Quodejus factum imitantes ceteri Galliarum Episcopi, alii ex Gorzia, alii ex Cluniaca, alii ex Sigeberg, alii ex aliis monasteriis Monachos evocantes, novam divini servitii Scholam in suis singuli monasteriis instituerunt. Inter hæc Hanno Scholas non potuit non erigere & fovere, ut alios ad id facti genus exemplo suo cohortaretur.

CAPUT XXXIV.

Schola Hirsfeldensis seu Herveldensis.

QUin a Ruthardo, cum ex Corbeienſi Monacho factus eſt Abbas Herveldensis ſeu Hirsfeldensis monasterii, reſtituta vel continuata fuerit, vix dubito. Reſtituta quidem, quod eam olim Strabus Fuldenſis Monachus eam rexerat, ut Trithemius in Hirſaugienſi Chronico tradit ad annum 811. Quoties idoneum ad hanc ſubeundam provinciam (regendi Scholas) in ſuo cœnobio Monachorum Abbas minime haberet, de alio monasterio petere aptum, non erat verecundum. Sic namque doctiſſimus ille Monachus Gemblacenſis Sigebertus multo tempore in cœnobio Sancti Vincentii Metenſis Monachorum præceptor, quamquam de alio monasterio,

sterio, fuit. Ita Strabus Monachus Fuldenſis in Hersfeldia, Notgerus Sancti Galli in Stabulensi. Continuata vero, cum Ruthardus ipse, ut scribit Trithemius ad annum 1058. multo tempore Scholæ monasticæ in Corbeia publice præfuit, & eruditos post se discipulos reliquit. Lambertus accedit, qui eum ab eruditione & magnis ingenii dotibus commendat. Sic enim de eo scribit in Chronico de rebus gestis Germanorum anno 1074. Ruthardus Abbas Herveldensis monasterii 5. Idus Junii decessit: vir in sacris Scripturis apprime eruditus, & sic ad loquendum expeditus, ut nemo illa ætate verbum Dei copiosius, nemo subtilius, nemo elegantius tractaret. His autem de Ruthardo sic observatis, credibile est omnino, eum in Herveldensi monasterio vel restituisse, vel continuasse studium optimarum artium, quas professus ante fuerat, & quibus teste Lamberto æquali præcellebat.

CAPUT XXXV.

Schola Treverensis Sancti Matthiæ.

Hujus Scholæ monumenta suggerit Trithemius in Chronico Hirſaugiæ, atque imprimis quis fuerit Theodorus Sancti Matthiæ Trevirensis Monachus, exponit his verbis ad annum 1000. Floruit etiam his temporibus Theodorus Monachus Sancti Matthiæ Treverensis, contemporaneus Theodoricæ Monachi supradicti condiscipulus, vir moribus & scientia illustris, qui Scholæ publicæ multis annis in eodem canobio gloriose præfuit, & varia

Albertus, Burchardus & Adelbodus, qui in ea eruditi ceteros optimarum artium disciplinis erudierunt. Huic rei fidem præstat Trithemius tam in libro 2. de viris illustribus Ordinis Sancti Benedicti, quam in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis. De Herigero sic meminit in libro illo 2. cap. 63. *Herigerus Abbas Lobienfis, vir suo tempore famosus & undecunque doctissimus, tam in divinis, quam in secularibus studiis eruditus, non solum apud Gallos in pretio habitus, sed etiam apud Romanos, Italos & Germanos excellentis opinionis.* In libro de Scriptoribus Ecclesiasticis hæc de Alberto notat: *Albertus Monachus Lobienfis, & postea Gemblacenfis cænobii Abbas, præceptor Burchardi Wormatiensis Episcopi, vir in divinis Scripturis doctus, & in secularibus literis valde eruditus, cum adhuc Monachus esset, apud Lobias publicam Scholam Monachorum tenuit, in qua Burchardum una cum aliis in utraque literatura erudit.* Burchardi vero nomen & gloriam ibi hoc attingit modo: *Burchardus ex Monacho Lobienfis cænobii Ordinis Sancti Benedicti, Episcopus Wormatiensis in Germania, Alberti Gemblacenfis Abbatis apud Lobias quondam auditor atque discipulus, vir in divinis Scripturis studiosissimus & valde eruditus.* Postremo Adelbodem prædicat libro 2. de viris illustribus Ordinis Sancti Benedicti, cap. 64. *Adelbodus, inquit, Monachus Lobienfis, Traiectensis postmodum Episcopus, vir in divinis Scripturis eruditissimus.* Hi sunt potissimum, quibus ante annos sexcentos Lobienfis Schola clauit, & nomen suum in

in sempiternam orbis terræ memoriam disseminavit.

CAPUT XXIX.

Schola Mediolacensis.

TRibus in locis Scholam Mediolacensem prædicat Joannes Trithemius, & primo quidem in Catalogo virorum illustrium, qui suis ingeniis & lucubrationibus Germaniam exornarunt. *Remigius*, inquit, *Monachus & Abbas Sancti Luthuini Mediolacensis, Ordinis divi patris Benedicti, Treverensis diæcesis, vir in divinis Scripturis studiosissimus & valde eruditus, atque in secularibus literis nobiliter doctus, ingenio subtilis, eloquio disertus, vita & conversatione devotus, Philosophus, Poeta & Musicus omnium suo tempore longe præclarissimus, tantæ scientiæ & eruditionis fuit, ut ex omni Germania & Gallia discipulos clarissimos suo magisterio instituendos subdiderit, e quibus multi ad Ecclesiasticum regimen in diversis mundi regionibus leguntur assumpti, alii in Abbates, alii in Episcopos consecrati.* Deinde in Chronico Hirsaugiæ ad annum 1000. *Claruit etiam iisdem temporibus Remigius Abbas Mediolacensis nostri Ordinis in diæcesi Treverensi, vir in Scripturis divinis studiosissimus, & in secularibus literis egregie doctus, qui publicam in suo cænobio Monachorum Scholam tenuit, in qua non solum suos subditos, sed etiam ex diversis aliis cænobiis Monachos ad se missos erudit.* Tum demum in eodem Chronico ad annum 952. Mediodio-

diolacense monasterium in eorum numero collo-
cat, quæ aliis monasteriis præceptores nonnunquam
suppeditarent. Quod Schola hæc præstare non
potuit, nisi præceptorum copiam haberet.

CAPUT XXX.

Schola Trajectensis.

QUO tempore Henricus I. Othonis I. pater o-
ptimus regnavit in Germania, florere debuit,
cum imbuendus literis ad eam missus fuerit Otho-
nis hujus frater Bruno, qui postea Coloniensem
Ecclesiam magna cum laude & sanctitate rexit.
Quis enim sibi persuaderet, Henricum principem
sapientissimum eo misisse filium, ubi literis imbui
ad plenum & perfectum nequivisset? Audiendus
igitur est Rogerus seu Rotgerus, qui vitam Bruno-
nis edidit, & de illius institutione prima capite 4.
scribit his verbis: *Eo tempore generosa Regum pro-
les annos circiter quatuor habens, liberalibus lite-
rarum studiis imbuenda Baldrico Episcopo, qui ad-
huc superest, Trajectum missa est. Ubi cum ipse di-
sciplinabiliter, utpote bonæ indolis puer, ingenio sa-
gaci proficeret, invisa Nortmannorum barbaries
quasi per hujusmodi obsidem nonnihil refriguit, &
Ecclesie demum ceteraque edificia, quorum ruinae
vix extiterant, hac occasione restaurata sunt; ita
nulla ætatis suæ spatia absque utilitate sanctæ Dei
Ecclesie transibat. Per ipsum enim, licet adhuc
inscium, jam Christianus populus ab hostibus liber
in ejus laudibus exultabat. Deinde ubi prima*
Gram.

Grammatica artis rudimenta percepit, sicut ab ipso in Dei omnipotentis gloriam hoc saepius ruminante didicimus, Prudentium Poetam tradente magistro legere cepit, qui summa fide intentioneque Catholicus, & eloquentia veritateque præcipuus, & metrorum librorumque varietate eloquentissimus, tanta mox dulcedine palato cordis ejus complacuit, ut jam non tantum exteriorum verborum scientiam, verum intimi medullam sensus, & nectar, ut ita dicam, liquidissimum, majori quam possit dici, aviditate hauriret. Postea nullum fuit studiorum liberalium genus in omni Græca & Latina eloquentia, quod ingenii sui vivacitatem aufugeret. Hæc ille ad annum 1040. quo Baldricum Brunonis præceptorem vocat Episcopum, non quod tunc fuerit Episcopus, cum Brunonem liberales artes doceret; sed quod Baldricus fuerit Episcopus, cum Rotgerus vitam Brunonis composuit. Baldrici virtus & scientia jam pridem perfecerant, ut ille a Leodiensibus in Episcopum optaretur. Adelbodus Trajectensis Episcopus, qui res ab Henrico Brunonis patre gestas literis mandavit, Scholam hanc vel instituit, vel institutam a decessoribus Ansfrido & aliis fovebat, quam deinceps Baldricus rexit, & regendo Brunonem & ceteros ad optimarum artium studia informavit. Radbodus inter decessores audit vir literate peritus, ut in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis observat Trithemius. Radbodus, inquit, XIV. Episcopus Trajectensis, natione Teutonicus, vir in divinis Scripturis valde eruditus, & secularium literarum non ignarus, ingenio subtilis, eloquio clarus,

rus, vita & conversatione sanctissimus, multis & vivus & mortuus miraculis coruscavit. Hunc in omnibus literis humanitatis Nauno Philosophus doctissimus instruxerat, qui advocatus in palatio Regis Caroli Grossi fuit, & postea monasterium ingressus, tandem Episcopus consecratus Ecclesiam Trajectensem in gravi persecutione Danorum annis 17. strenue gubernavit, &c.

Ad eam Scholam non multo post Rupertus Abbas pertinuit, ut ex ipso met discimus, qui in epist. ad Cunonem Segebergensem Abbatem commentariis in Genesim præfixa de se ita loquitur: Proinde actum est per providentiam Dei & Patris, (sine quo nec passer unus cadit) ut ad notitiam venirent tuæ charitatis & fidei, utque postmodum migraturus ab hoc seculo pater meus, vir vitæ venerabilis & sapientiæ memorabilis, Berengarius, Abbas Sancti Laurentii in publico monte Leodii, me tuæ committeret fidei, tanquam pupillum tutori. Solus enim is, qui nunc successit ei, vir fidelis & prudens Heribandus, qui & ipse literarum peritus pueritiæ meæ magister extitit, illud usque non possit mihi patrocinari, quo, sicut scis, invidia pervenerat nominis mei. Joannes Trithemius accedit in breviculo vitæ Ruperti: Rupertus Abbas Tuitiensis monasteriū juxta Coloniam Agrippinam, Ordinis Sancti Benedicti, natione Teutonicus, vir in divinis Scripturis Spiritu sancto per visionem illustrante doctissimus, & sæcularium literarum non ignarus, Monachus Sancti Laurentii Trajectensis, propter incredibilem eruditionem suam a Friderico Coloniensi Archiepi-

episcopo inde assumptus, & in Abbatem Tuitiensis monasterii sublimatus, multa præclara opuscula composuit. An autem Baldricus successores habuerit complures, ex scriptis, quæ ad nos pervenerint, affirmari non potest.

CAPUT XXXI.

Schola Parmensis.

Illustris jam erat, vel certe reddita est illustrior, cum Petrus Damianus ad eam studendi causa felicibus auspiciis accessit. Id ipse monimentis consignat suis, cum in libri 2. epist. 17. scribit ad Desiderium Abbatem & Cardinalem: *Entm vero cum apud Parmense oppidum degerem, ibique liberalium artium studiis insudarem, quiddam me contigit nosse, quod non inutile videtur ad posterorum notitiam styli currentis articulo tradere.* An autem Schola hæc quæ nominis tanti discipulo gaudere merito potest, diu multumque perstiterit, invenire non potui. Sæpe numero accidit, ut Sacerdotum primi & secundi ordinis, Abbatum & Monachorum vel incitiam vel negligentia florentes Scholæ in solitudinem abierint.

CAPUT XXXII.

Schola Babenbergensis.

EMinebat tunc temporis, cum Hanno, qui postea Colonienfis factus est Antistes, ad eam optimarum artium studiis vacaturus perrexit. Id ex Lam-
H
ber.

berto Schafnaburgensi discimus, cum in Chronico de rebus Germanorum ita scribit anno 1077. *Is in Babenbergensi Ecclesia in ludo tam divinarum, quam secularium literarum enutritus, postquam adolevit, nulla commendatione majorum, (erat quippe loco mediocri natus) sed sola sapientie ac virtutis sue prerogativa Imperatori Henrico innotuit: a quo in palatium assumptus, brevi apud eum præ omnibus Clericis, qui in foribus palatii excubabant, primum gratiæ & familiaritatis gradum obtinuit, hoc præcipue diligentibus in eo omnibus bonis, quod iusti ac recti admodum tenax erat, atque in omnibus causis pro suo tum statu, non adulando ut ceteri, sed cum magna libertate obloquendo justitiæ patrocinabatur.* Dubitari vix potest, quin Henricus Imperator cum anno 1007. Babenbergensem fundavit Ecclesiam, ibi florentem Scholam non inflituerit. alioqui fundatæ recens Ecclesiæ pars maxime necessaria defuisset. Non defuit, cum Hanno noster numerari possit inter illos, qui primi perfecti e Babenbergensi ludo prodierint. Hic enim cum jam Goslariensis Ecclesiæ præposituram administrasset anno 1056. creatus est Colonienfis Archiepiscopus, ut Hermannus Contractus in Chronico tradit: *Herrmannus, inquit, Agrippinæ urbis Archiepiscopus obiit: pro quo Hanno Goslare prius præpositus, in Archipræsulum successit.*

CAPUT XXXIII.

Schola Colonienfis.

Non ortum, sed progressionem suam objicit apud Ægidium Leodiensem Aureæ-Vallis Monachum, qui Leodiensium Pontificum gesta ab Anselmo Leodiensi Canonico descripta additamentis pluribus adornavit. Sic enim de Eraclio Leodiensi Episcopo loquitur ad caput 47. *Hic claro Saxonum sanguine oriundus, apud Coloniam Agrippinam ad literarum dispositus rudimenta, tantam postmodum in divinis æque & humanis affecutus est scientiam, ut summis par esse Philosophis censeretur.* Eraclius tantam non potuit in divinis æque & humanis assequi scientiam, nisi magistris docentibus, qui Colonix Scholam regerent.

Ad hanc Scholam pertinent, quæ Lambertus Schafnaburgensis de Hannone Coloniensi Archiepiscopo scribit in Chronico de rebus Germanorum. *Duas, inquit ad annum 1075. Colonie congregationes Clericorum ex integro propriis impensis instituit. Unam in loco, qui dicitur ad gradus, titulo Sanctæ Mariæ; alteram foras murum, titulo Sancti Georgii Martyris.* Et paulo post: *Interea contigit, ut pro causa rei publicæ Romam pergeret. Cumque alias Italiæ regiones peragraret, Principes ejus regni ne a Principe deficerent, suis exhortationibus confortaturus ad monasterium quoddam, cui Fructuaria nomen est, causa orationis divertit. Ibi admiratus Monachorum arctissimam*

Et secundum regulam instituta conversationem, nonnullos eorum in opere Dei probatissimos secum rediens abduxit, Et eos ad tradendam Galliis ejusdem discipline formulam in Sigeburg constituit, prioribus Monachis, quos ex Sancto Maximino asciverat, quoniam in horum instituta concedere noluerant, honorifice in locum suum remissis. Quod ejus factum imitantes ceteri Galliarum Episcopi, alii ex Gorzia, alii ex Cluniaca, alii ex Sigeburg, alii ex aliis monasteriis Monachos evocantes, novam divini servitii Scholam in suis singuli monasteriis instituerunt. Inter hæc Hanno Scholas non potuit non erigere & fovere, ut alios ad id facti genus exemplo suo cohortaretur.

CAPUT XXXIV.

Schola Hirsfeldensis seu Herveldensis.

QUin a Ruthardo, cum ex Corbeienſi Monacho factus eſt Abbas Herveldensis ſeu Hirsfeldensis monasterii, reſtituta vel continuata fuerit, vix dubito. Reſtituta quidem, quod eam olim Strabus Fuldenſis Monachus eam rexerat, ut Trithemius in Hirſaugienſi Chronico tradit ad annum 811. Quoties idoneum ad hanc ſubeundam provinciam (regendi Scholas) in ſuo cœnobio Monachorum Abbas minime haberet, de alio monasterio petere aptum, non erat verecundum. Sic namque doctiſſimus ille Monachus Gemblacenſis Sigebertus multo tempore in cœnobio Sancti Vincentii Metenſis Monachorum præceptor, quamquam de alio monasterio,

sterio, fuit. Ita Strabus Monachus Fuldensis in Hersfeldia, Notgerus Sancti Galli in Stabulensi. Continuata vero, cum Ruthardus ipse, ut scribit Trithemius ad annum 1058. multo tempore Scholæ monasticæ in Corbeia publice præfuit, & eruditos post se discipulos reliquit. Lambertus accedit, qui eum ab eruditione & magnis ingenii dotibus commendat. Sic enim de eo scribit in Chronico de rebus gestis Germanorum anno 1074. Ruthardus Abbas Herveldensis monasterii 5. Idus Junii decessit: vir in sacris Scripturis apprime eruditus, & sic ad loquendum expeditus, ut nemo illa ætate verbum Dei copiosius, nemo subtilius, nemo elegantius tractaret. His autem de Ruthardo sic observatis, credibile est omnino, eum in Herveldensi monasterio vel restituisse, vel continuasse studium optimarum artium, quas professus ante fuerat, & quibus teste Lamberto æquali præcellebat.

CAPUT XXXV.

Schola Treverensis Sancti Matthiæ.

HUJUS Scholæ monumenta suggerit Trithemius in Chronico Hirsaugiæ, atque imprimis quis fuerit Theodorus Sancti Matthiæ Trevirensis Monachus, exponit his verbis ad annum 1000. *Floruit etiam his temporibus Theodorus Monachus Sancti Matthiæ Treverensis, contemporaneus Theodoricæ Monachi supradicti condiscipulus, vir moribus & scientia illustris, qui Scholæ publicæ multis annis in eodem canobio gloriose præfuit, & varia*
H 3 scri-

scribendo ingenium posteris notum facere curavit.
Hic post multos in sancta religione labores ad Dominum remunerandus felix migravit, cui hoc epitaphium discipuli posuerunt:

*Theodori Monachi pausant hic membra sepulti,
Qui pietate vicens, simplicitate cluens,
Presbyter officio, quod complens ordine certo,
Fervebat summi laudibus in Domini.
Prudens & doctus, nulli pietate secundus,
Totum quod didicit, mox aliis retulit,
Ut sibi commissum bene collaudando talentum,
Centuplicet justus, atque pius Dominus.
Transit in Nonis felici fine Decembris,
Pro quo posce Deum, qui legis hunc titulum.*

In Theodoro vel Theodorico non Scholæ initium, sed progressum agnoscimus. Hi enim in eadem Schola cum literis operam dederint, alios, qui publice docerent, fuisse magistros oportet. An autem ex iis unus extiterit Goscherus hujus cœnobii Monachus, qui Theodorum vel Theodoricum instituerit, vel qui a Theodoro institutus fuerit, non facile pronunciarim. Sed Trithemius certissime tradit, Goscherum e Schola Sancti Matthiæ politum evasisse, & illustribus scriptis amplissimum esse nomen apud posteros consecutum. Omitto Lambertum de Legia, hujus cœnobii Monachum, quem virum undequaque doctissimum, Philosophum, & Rhetorem, Musicum, & Poetam clarissimum Trithemius appellat.

CAPUT XXXVI.

Schola Bremensis.

Imperante Othone primo, Schola Bremensis plurimum eluxit. Ad eam pluribus ex locis instituendi juvenes mittebantur. Hoc semel atque iterum & tertio docet Adamus Bremensis Ecclesiæ Canonicus in opere, quod de Historia Ecclesiastica gentis suæ composuit. Et primo quidem cap. 57. alias 6. *Quo in tempore* (Othonis Imperatoris) *Bremæ claruit Cilhardus, vir spontanea paupertate clarus, Ecclesiæ præpositus, & regulæ canonice custos, tunc & Scholas Ecclesiæ florentissimo studio rexit, ut Adhelmus, qui fuerat magistri Oëtrici Magdaburg discipulus. Deinde cap. 77. alias 26. Claruit tunc in Dania felicitis memoriæ Odinkar senior, qui in Finne, Seland, Sconia, ac in Suedia prædicans, multos ad Christianam fidem convertit. Ejus discipulus & nepos fuit alter Odinkar junior, & ipse nobilis de regio semine Danorum, dives agri, adeo ut ex ejus patrimonio Episcopatum Ripensem narret fundatum esse. Quem dudum Scholis Bremæ traditum Pontifex Adaldagus suis manibus baptizavit, suoque nomine Adaldagum vocavit. Postremo cap. 132. alias 15. ubi mentio fit Osmundi, quem dudum Sigifridus Nordmannorum Episcopus, Bremæ Scholis docendum commendavit. Albertus Crantzius posteaquam in Metropolis lib. 3. narravit, quæ Adamus in cap. 77. alias 26. narrat, continuo subjicit: *Quippe apud insignes Ecclesias ab an-**

tiquo docti viri fovebantur, qui publicas Scholas sustinerent, priusquam publica Gymnasia, quæ nunc multa florent, per Christianismum erigerentur. Quæ res apud nostrates pene hesternæ est. Nam nulla est in Saxonia publica Schola, quæ centesimum longe superet annum. Hæc autem Schola suam pollet originem repetere a Caroli Magni tempore, quo fundata est Bremensis Ecclesia. Nam facile credi potest, Sanctum Willehadum; qui Bremensibus & finitimis gentibus importavit Evangelium, instituisse Scholam, in qua Christiani recentiores alerentur, optimarumque artium studiis perpolirentur.

CAPUT XXXVII.

Schola Tullensis.

HUJUS Scholæ initium, quam celebritatem difficiilius est invenire. De initio quod dicam, nihil habeo. De celebritate, quæ huc in medium adducam, suggerit sat multa liber I. vitæ Sancti Leonis IX. Imprimis cap. 2. *Quem (Leonem) congruo tempore ablaetatum Bertoldo sanctæ Tullensis Ecclesiæ Antistiti tradidit jam quinquennem liberaliter educandum, literarumque studio imbuendum. Qui videlicet Bertoldus genuinæ honestatis sectator mirabilis prædecessoribus suis Leucam urbem filiis nobilium nobilitavit, in diversis speciebus thesauros ejus & decus valde ampliavit, ædificiis quamplurimis decoravit, literalis exercitii personis adimplevit. Deinde cap. 3. Ejus quidem col-*
legæ

legæ quamvis eomajnsculi extiterint duo Adalberones contribules sui, ex quibus prior immaturo est hinc raptus exitu, Ducis videlicet filius; alter autem Hizilonis Ducis germanus, ac Frederici eximii principis natus, sub Scholarum magistro magister nepotuli sui Brunonis constitutus, quia tunc pro tempore habebatur sciolus. Denique cap. 4. Hinc ergo tali collegæ indivisibiliter gemino connexus affectu, spectabilis puer insistebat literarum Gymnasio, deque liberalitate sua sibi congaudebant mutuo. Quibus etsi adhærebant nobilia examina puerorum, ipsi tamen duo omnibus suis consodalibus præminuerunt tam capacitate liberalium studiorum, quam honestorum excellentia morum. Nempe ut primum competit rudibus decurso artium trivio, non solum claruerunt prosa & metro, verum & forenses controversias acuto & vivaci oculo mentis deprehensas expediebant, seu removebant sedulo; quique quadrivium naturali ingenio vestigantes degustarunt, atque non minimum in ipso quoque valuerunt, sicut sequentia ex parte indicabunt. Ex his autem quanta claritate fulserit Tullensis ludus, satis apparet. Nam sive multitudinem, sive nobilitatem Scholarium consideremus,* reliqua fere omnia Gymnasia post se relinquit. Bruno, qui primum Tullensis Episcopus, deinde Romanus Pontifex factus est Leo IX. & Adalberones illi duo, quorum injecta est mentio, Tullense Gymnasium ita commendant, ut nihil fere supra esse posset, si Adalberones tanta, quanta Leo, vitæ sanctitate præcelluissent. Ceterum quid sit quadrivium illud,

in quo Tullenſes Scholaſtici feſe mirum in modum exercuerint, annotandum eſt. Joannes Scotus, ſeu Erigena, qui ſub Carolo Calvo vixit, quadrum naturam ſic exponit in libri de prædeſtinatione cap. I. *Cum omnis piæ perfectæque doctrina modus, quo omnium rerum ratio & ſtudioſiſſime quaeritur, & apertiſſime invenitur, in ea diſciplina, quæ a Græcis Philoſophia ſolet vocari, ſit conſtitutus, de ejus diviſionibus, ſeu partitionibus quædam breviter edifferere neceſſarium duximus. Sic enim, ut ait Sanctus Auguſtinus, creditur & docetur, quod eſt humanæ ſalutis caput, non aliam eſſe Philoſophiam, id eſt ſapientiæ ſtudium, & aliam religionem, cum hi, quorum doctrinam non approbamus, nec ſacramenta nobiſcum communicant. Quid eſt aliud de Philoſophia tractare, niſi veræ religionis, quæ ſumma & principalis omnium rerum cauſa Deus & humiliter colitur & rationabiliter inveſtigatur, regulas exponere? Conſcitur inde veram eſſe Philoſophiam, veram religionem, converſimque veram religionem eſſe veram Philoſophiam, quæ dum multifariam, diverſiſque modis dividatur, bis binas tamen partes principales ad omnem quæſtionem ſolvendam neceſſarias habere diſcoſcitur, quas Græcis placuit nominare, διαϕετικὴ, ὁρίστικὴ, ἀποδεικτικὴ, ἀναλυτικὴ: eaſdemque Latialiter poſſumus dicere, diviſoriam, diffinitivam, demonſtrativam, reſolutoriam. Quarum enim prima unum in multa dividendo ſegregat: ſecunda unum de multis definiendo colligit, tertia per manifeſta occulta demonſtrando aperit, quarta compoſita in ſimplicia ſepa-*

ran-

*rando resolvit. Earum etiam exempla in processu
hujus operis, quantum ipsa lux, quæ illuminat cor
querentium se, nobis aditum rerum, quas conamur
ingredi, aperuerit, ostendemus. His enim tan-
quam utili quodam honestoque humanae ratiocina-
tionis quadruvio ad ipsam disputandi disciplinam,
quæ est veritas, omnis in ea eruditus perveniri non
dubitatur. Id ergo quadruvium dicitur, quod
totius Philosophiæ regulas quatuor continet, qui-
bus solvi quæstionem omnem Scotus affirmat.*

CAPUT XXXVIII.

Schola Sancti Petri Senonensis.

HUJUS Scholæ cognitionem acceptam referi-
mus Trithemio, qui de ea loquitur in Chro-
nico Hirsaugiæ ad annum 1011. *His etiam tem-
poribus claruit Reinhardus Abbas monasterii Seno-
nensis Sancti Petri Apostoli, vir doctus & religiosiss-
simus, qui Monachos in regulari tramite instruens,
ad pristinae conversationis fervorem reduxit. Scho-
lam etiam Monachorum publicam tenuit, & Mona-
chos suos in omnibus literis & scientiis tam secula-
ribus, quam divinis ad plenum erudit. Ex his
vero intellectu difficile non est, hoc in monasterio
literarum exercitia fuisse nulla, vel sane perexigua.
A quibus enim locis exulat regularis institutio, ab
iis artes optimæ quæque ac disciplinæ exulent ne-
cesse est. Quo fit, ut Abbas noster Reinhardus
non ante Scholam aperuit, quam suum instaurasset
monasterium, & meliorem ad frugem Monachos
redu-*

reduxisset. Nam, ut ait idem Trithemius in Hirsaugienſi Chronico ad annum 990. *etiāſi ſtudi- um literarum nihil conferret Ordini, quam utilem occupationem Monachorum, eſſet nihilominus maxima veneratione a nobis promovendum, quia niſi mens hominis clauſtrali aliquo exercitio occupetur delectabili, in multas & varias miſerias dilabitur.* Quod Sancti Patres probe intelligentes, lectionem Scripturarum Monachis omnino voluerunt eſſe familiarem. An autem hæc monaſterii Sancti Petri Senonenſis Schola duraverit ad longum, vel breve tempus, mihi plane incompertum eſt.

CAPUT XXXIX.

Schola Doleienſis.

HÆc Schola pertinet ad eam ætatem, quæ exorientem apud Senones beati Petri ludum aſpexit. Trithemius illi his atteſtatur verbis in Hirſaugienſi Chronico ad annum 1020. *Everbinus Abbas monaſterii Doleienſis, quod in diaceſi Treverenſi ſub honore Sancti Mauriti & ſociorum ejus conſtructum in finibus Lotharingæ, iiſdem claruit temporibus, vir tam in divinis Scripturis, quam ſecularibus literis eruditiffimus, qui ſcripſit vitam Sancti Simeonis Monachi Treverenſis, & Scholam in Theologia Monachorum publicam tenuit.* Trithemius, ni fallor, hic loquitur pro more, quo Abbas vel Monachus ab Abbate lectus optimarum artium ac diſciplinarum ludum aperiebat, ſed quæ maxime ad Deum, cauſasque altiffimas ſpe-

ſpectarent. Schola hæc quandiu ſteterit, ex aliis monumentis mihi non conſtat.

CAPUT XL.

Schola Carnotensis.

Scholis illuſterioribus adnumeranda eſt, idque cum ex aliis, tum ex hoc quoque, quod olim *Academia* dici meruerit. De Carnotenſi quidem Schola plura non occurrunt teſtimonia; ſed quæ ſumus daturi, gravitate ſua paucitatem compenſabunt.

Adelmannus qui ex Leodiienſi Scholaſtico Brixienſis factus eſt Episcopuſ, in epiſt. ad Berengariuſ Carnotenſem Scholam celebri *Academiae* nomine inſignivit. *Collaſtaneum*, inquit, *te mecum vocavi, propter dulciſſimum illud contubernium, quod tecum adoleſcentulo ipſe ego majuſculus in Academia Carnotenſi ſub noſtro illo venerabili Socrate (Fulberto) jucundiſſime duxi.* Qui Carnotenſis Eccleſiæ Scholam vocat *Academia*, teſtis omni exceptione major eſt, nec eam hocce ſplendido nomine donare potuit, niſi quæ auditores contineret quampluriſimos, & uſquequaque ad ſapientiſſimum magiſtrum accerſeret.

Malleacenſe Chronicuſ Carnotenſis *Academiae* Rectori teſtimonium ſic præbet: *Gerbertuſ docuit Fulbertuſ Carnotenſem Episcopuſ, de quo multa ſcripta vel in pagina, vel in cantu ſanctæ Eccleſiæ remanſerunt. Hic iteruſ Fulbertuſ docuit Berengariuſ Canonicuſ Sancti Martini. Qui iteruſ*
Bru-

Brunonem Remensem, & alios multos heredes Philosophiæ reliquit. Bruno quidem perfectus Philosophus, Monachus & Eremita apud Calabriam multorum Monachorum pater obiit in Christo. Sic exposita plurimum magistrorum serie novimus, quis fuerit præceptor Fulberti, & quorum præceptor Fulbertus & Berengarius.

Fontanellenſe Chronicum de Carnotenſi Schola magnifice loquitur capite 7. *Gerardus, qui fuit Abbas monaſterii, Carnoti tempore Fulberti, Præſulis undecunque doctiſſimi, literas adoleſcens didicit, ubi Herbertus ex Judæis ortus, ſed a puero Chriſtianus, in omni literarum peritiâ tunc temporis & cantandi arte, vocisque excellentia inter ceteros maxime florebat. Erat enim Regis Francorum Rodberti, & prædicti Fulberti condiscipulus, & Gerberti Philoſophi, qui poſtmodum ex Monacho urbis Remenſis tenuit pontificatum. Unde per invidiam quorundam ejeetus, ad apicem dignitatis Apoſtolice merito incomparabilis ſcientiæ demum in urbe Romulea eſt provecſus. Hujus, ut præmiſſum eſt, Herbertus doctrinis liberaliter inſtitutus, non multo poſt Sancti Benediſti diſciplinis in monaſterio Latiniacenſi ſe ſubmiſit regularibus.*

Centulenſe Chronicum in libri 4. capite 1. *Quia in diſcendo multum gliſcebat recepta a Patre loci, nomine Ingelardo, non minima reverentia digno licentia, longe ſepoſita ſcrutatus eſt Scholarum magiſteria, more ſcilicet prudentiſſimæ apis, quæ circumit diverſorum ſorum arbuſta, ut mellis dulcore ſua repleat receptacula. Denique multorum experien-*

zia probatum, & liberalibus studiis ornatissimum civitatis Carnotenæ venerabilem Episcopum, ac multo honore vocitandum Fulbertum præceptorem adeptus est atque didascalum: hic ei mitor, hic tam morum, quam literarum fuit institutor. Gaudebat venerabilis Præsul de tanti discipuli solatio, relevabatur tam idonei auditoris industria atque ingenio. Tandem igitur Grammatica, Musica atque Dialectica optime instructum Centulum remittit tyronem amicissimum, jam tunc Sacerdotio ornatum, quem veluti grandem recepit pia congregatio Centulensium. Loquitur de Olberto Monacho, qui discendi cupidus, & auditis jam pluribus magistris, se tandem aliquando Carnutum recepit, ut Fulbertum virum super æthera notum audiret.

Joannes Trithemius in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis complexus est, quicquid antiqui de Fulberto prædicare potuerint: *Fulbertus Episcopus Carnotensis, in Scripturis divinis eruditissimus, & in secularium literarum disciplinis omnium suo tempore Doctorem doctissimus, Poeta clarus & Dialecticus, multis annis Scholæ publicæ præsidens plurimos doctissimos auditores enutrivit. In his autem tribus elogiis stabit omne Carnotensis Academiæ decus & splendor, quo Gallicus orbis longe lateque illustratus est. Adjicio Fulberti epitaphium, quod illius operum editor Guillelmus Villerius Parisiensis Theologus ex MS. retulit:*

Anno ab Incarnatione Domini 1028. quarto Id. April. obiit dilectus Deo & hominibus pater noster venerandæ memoriæ Fulbertus, suæ tempestatis Pontifi-

tificum decus, lux præclara mundo a Deo data, pauperum sustentator, desolatorum consolator, prædonum & latronum refræuator, vir eloquentissimus & sapientissimus, tam in divinis, quam in liberalium artium libris. Qui ad restaurationem sancti templi sue diœcesis, quod ipse post incendium a fundamento readificare cœperat, bonam partem auri sui & argenti reliquit, & disciplinæ ac sapientiæ radiis illum locum illuminavit, & Clericis suis multa bona fecit.

Quem tibi Carnotis concessit fons bonitatis

Doctrinæ fluvium duplicis egregium,

Pontificum fidus, Fulbertus fulgidus actu,

Vestris pauperibus victus & assiduus.

Inclausus jacet hic, factus de pulvere pulvis,

Et præstolatur surgere cum reliquis.

Virtutum cultor, vitiorum mortificator,

Auxiliante Deo præstitit a puero.

Bis denos annos, atque unum, dimidiumque,

Virgo Maria, tuæ præfuit Ecclesiæ.

Ingressurus erat Phœbus post lumina septem

Taurum, cum mæstum diseruit populum.

E Fulberti ludo politus fuit Petrus Carnotensis Ecclesiæ Cancellarius, qui & post magistrum Scholam tenuit, & editis quibusdam operibus famam ad posteros extendit. Possevinus in Apparatu sacro Petrum scripsisse paraphrasim in Psalmos testatur. Ego vero in Bibliotheca cœnobii S. Victoris vidi Petri Carnotensis Cancellarii librum, qui *Manuale de mysteriis Ecclesiæ* inscribitur. Hic liber multa scitu digna continet, & inter alia Canonis

nis Missæ expositionem, quæ nonnulla veteris Theologiæ placita repræsentat.

De alio Fulberti discipulo Ordericus Vitalis in libro 3. Historiæ Ecclesiasticæ hæc scribit: *Ipsam historiam (Sancti Ebrulfi) Arnulfus Cantor Carnotensis, Fulberti Episcopi discipulus secundum usum Clericorum hortatu Rodberti Abbatis jam ediderat, & duobus juvenibus Monachis Huberto & Rodulfo a prædicto Patre Carnotum missis primitus cantaverat.* Hæc pauca de multis, quæ alius me diligentior coacervaret.

CAPUT XLI.

Schola Abrincensis.

DUM Henricus primus in Gallia regnabat, Abrincis, quæ & Abrincatæ Gregorio Turonensi dicuntur, in finibus Nortmanniæ literarum studia per aliquod tempus floruerunt. Id cum aliorum, tum maxime Lanfranci postea Cantuariensis Archiepiscopi opera factum est. Quod vita illius testatur in capite 1. *Lanfrancus in primæva ætate patre orbatus, cum ei in honorem & dignitatem succedere deberet, relicta civitate, amore discendi ad studia literarum perrexit. Ubi plurimo tempore demoratus, omni scientia sæculari perfectè imbutus rediit. Deinde patria egressus, & Alpes transgressus, in Gallias venit tempore Henrici Regis Francorum, & gloriosi Ducis Nortmannorum Guillelmi, qui Angliam sibi armis subegit, & pertransiens Franciam, quamplures magni nominis Scholares secum habens in Nortmanniam pervenit, & in*
I
Abrin-

Abrincatensi civitate demoratus per aliquod tempus docuit. Lanfrancus igitur vel erectam invenit Scholam, vel ut eam erigeret, ab Episcopo vel a Duce admissus est. In hujus magistri discipulis libenter ponerem Joannem Rodulphi Comitis filium, qui anno 1061. Abrincensis Ecclesiæ gubernacula suscepit. Hic enim & vir doctus fuit, & Lanfranco carissimus. Doctrinam prædicat Willelmus Gemneticensis Monachus, Hist. Nortmannorum lib. 7. cap. 38. *Joannes Abrincatinae urbis Praesul, vir ingenuitate plurimum conspicuus, sapientia, spirituali feliciter imbutus.* Et in actis manuscriptis Archiepiscoporum Lugdunensium dicitur liberalibus imbutus disciplinis. Quantum vero Lanfrancus Joannem dilexerit, Ordericus Vitalis tradit libro 4. Hist. *Post mortem Antistitis sui Maurilii Rotomagensis Ecclesia Lanfrancum Cadomensis Abbatem sibi Praesulem elegit, & Rex Guillelmus cum optimatibus suis omni-que populo libentissime concessit. Sed vir Deo devotus & humilitati studens, tanti primatus sarcinam refutavit, & sibi ad hunc apicem toto conatu Joannem Abrincatensem Praesulem preferre satagit.* Porro ut canonice fieret ista conjugatio, Romam adiit, prædictæ ordinationis licentiam ab Alexandro Papa impetravit, sacrum quoque pallium, unde & ipsi & toti Nortmanniæ gloriandum erat, cum licentia deportavit. Hic autem Joannes cum esset Abrincensis Episcopus, librum de Officiis Ecclesiasticis scripsit, & Maurilio Rotomagensi Archiepiscopo nuncupavit. Hic liber in lucem

cem editus est, & multa scitu digna continet.

Ceterum Lanfrancus in Abrincensi Schola tyrocinium posuit, & Beccensi Scholæ, quam postea instituit, magnifice prælusit.

CAPUT XLII.

Schola Beccensis.

Scholam fere omnium, quas hæcenus descripsi, celeberrimam aggredior. Lanfrancus in ea regenda viginti per annos tantum operum labore & studio gessit, ut si quis magnitudinem Scholæ cum annis conferat, ætatem ultra putet. Ita enim longe lateque per orbem Christianum famam circumtulit, ut qui res Scholæ illius legunt, non unius Doctoris, vel Scholæ, sed plurium Doctorum & Scholarum facta discant. Infinitus essem, si vellem ire per omnia elogia, quibus commendatur. Delectum habere non possum, quia egregia sunt singula; sed pauca de multis perstringam. Milo Crispinus Westmonasteriensis Abbas, in vita Lanfranci, capite I. *Fuit quidam vir magnus Italia oriundus, quem Latinitas in antiquum scientiæ statum ab eo restituta tota supremum debito cum amore & honore agnoscit magistrum, nomine Lanfrancus. Ipsa quoque in liberalibus studiis magistra gentium Græcia discipulos illius audiebat & admirabatur. Hic Papia civitate oriundus fuit. Parentes illius ejusdem urbis cives magni & honorabiles habebantur inter suos concives. Nam, ut*

fertur, pater ejus de ordine illorum, qui jura & leges civitatis asservabant, fuit. Lanfrancus humilitatem animi, sermonisque gravitatem in Abbate (Herluino) plurimum veneratus & amans, Monachus ibi (Becci) efficitur. Quod anno 1042. contigit. Deinde cap. 2. At Doctor ille maximus in claustro omnem operam impendebat quieti & silentio, cordis sui novalia verbi sacri excolens assidua lectione, irrigans ea dulci, quam sæpe obtinebat, lacrymarum compunctione. Nec oblitus quod Deo in nocturna captione promiserat, postquam factus est Monachus, in discendis Officiis diurnis & nocturnis curam maximam impendere voluit, ut sciret Deo laudis sacrificium persolvere, sicut noverat. Sic per tres annos vixit solitarius, gaudens quod nesciebatur, præter paucos, quibus aliquando loquebatur, omnibus ignotus. Rumor ut hoc factum prodidit, longe lateque protulit, & fama viri præclarissima Beccum & Abbatem Herluinum brevi per orbem terrarum extulit. Clerici accurrunt, Ducum filii, nominatissimi Scholarum magistri Latinitatis, laici potentes, & nobiles viri multi pro ipsius amore multa eidem Ecclesie contulerunt. Tum cap. 4. Lanfrancus quoque licentia Abbatis sui iterum Scholam tenuit, & ea, quæ a Scholasticis accipiebat, Abbati conferebat, Abbas operariis dabat. Deinde cap 7. De radicibus magne illius arboris, quæ in horto suo remanserant, ut per somnium suum viderat, vidit postea prædicandus vir Herluinus pullulantes quasdam virgulas in arbores magnas excrevisse, multos videlicet ad magna bonorum operum incrementa per

per illius institutionem accessisse. Arbor fructibus opima fuit venerabilis Anselmus Ecclesiæ Augustensis Clericus, qui Lanfrancum ad Monachatum subsecutus, post eum Prior, post Abbatem Herluinum Abbas Becci, deinde Archiepiscopus Cantuariensis post eundem Lanfrancum fuit. De quo cuncta majora fuerunt, quam nostra oratione referri queant. Arbores fructuum bonorum jocunditate delectabiles fuerunt, Abbas Westmonasteriensis Gilbertus Crispinus, Abbas Cormeliensis Willelmus, Henricus Ecclesiæ Cantuariensis Decanus, Hernoſtus Roſſensis Ecclesiæ Episcopus, & qui ei ad idem officium successit ibidem, vir morum sanctitate admodum reverendus Gundulfus. Hi juvante Dei gratia in Beccensi Ecclesia a magistro Lanfranco edocti, & a sancto Patre Herluino in sancta religione instructi, in Ecclesiis aliis postea honorabiles Patres sunt instituti.

Tum demum cap. II. Sequenti anno cum præfato Archiepiscopo (Eboracensi) Romam ivit, & honorifice a sede Apostolica susceptus est: siquidem venienti Papa assurrexisse dicitur, tum pro sua magna religione, & eminenti scientia, tum quia dum esset in Normannia, venientes Romanæ Ecclesiæ ministros honorifice suscipiebat, & quosdam Papæ consanguineos studiose docuerat. Fertur etiam Papa (Alexander II.) dixisse: Non ideo assurrexi ei, quia Archiepiscopus Cantuariæ est, sed quia Becci ad ejus Scholam fui, & ad pedes ejus cum aliis auditor confedi. Itaque duo pallia illi dedit, unum, quod de altari Romano more accepit: alterum vero, in indicium videlicet sui amoris, cum quo

Missam celebrare solebat, Alexander Papa ei sua manu porrexit.

Beccense Chronicum anno 1060. *Audiens igitur (Anselmus) famam magistri Lanfrancijam Monachi Beccensis, & Scholas ibidem tenentis & regentis, omnium pene Doctorum nomina præcellere, spreta pro Dei nomine patris & matris multimoda hereditate, cum aliquantis familiarium Clericis venit ad eum. In cujus Scholis aliquandiu diligenter manens, & sibi & aliis multum proficiens, tandem Lanfranci incitamento, & Maurilii Rotomagensis Archiepiscopi consilio, divina providente clementia, in Beccensi Ecclesia habitum monachalem tota devotione hoc anno suscepit, anno ætatis sue 27.*

Guitmundus Aversanus Antistes in lib. 1. de Sacramento Altaris. *Sed & tunc, inquit, temporis liberales artes intra Gallias pene obsoleverant, novis saltem verborum interpretationibus, quibus etiam nunc plurimum gaudet (Berengarius) singularis scientiæ laudem, & cujusdam excellentiæ gloriam venari qualitercunque poterat, affectabat. Et quibusdam interpositis: Sed postquam a domino Lanfranco in Dialectica de re satis parva turpiter est confusus, cumque per ipsum dominum Lanfrancum, virum æque doctissimum liberales artes Deus recalescere atque optime reviviscere fecisset, desertum se iste a discipulis dolens, ad eruenda impudenter divinarum Scripturarum sacramenta, ubi ille adhuc adolescens, & aliis eatenus detentus studiis adeo intendebat, sese convertit. Et post alia:*
Ma-

Magister meus vir eximius sine dubitatione credendus dominus Lanfrancus. Hic igitur Beccensem Scholam non modo instituit, sed & liberalium artium, quæ per Gallias fere obsoleverant, divinarumque Scripturarum studia summa animi contentione excitavit. Quod Lanfranco successit tam feliciter, ut ex locis omnibus infinita auditorum multitudo Beccensem ad Scholam conflueret. Quod animo haud æquo cum ferret Berengarius, qui docebat tunc temporis, discedentes ad eam discipulos novitate doctrinæ retinere volens, in errores incidit, quos Lanfrancus ipse, Guitmundus, & alii strenue confutarunt.

Guillelmus Malmesburiensis in libro 1. de gestis Anglorum Pontificum, qui & qualis Lanfrancus fuerit ita describit: *Lanfrancus gente Langobardus, literatura per insignis, liberales artes, quæ jamdudum sorduerant, a Latio in Gallias vocans acumine suo expolivit, teneriorem ætatem in secularibus detereus, in Scripturis divinis animo & ævo maturavit, quibus edoctus mundi fumos & ampullata gentilium eloquia parvipendens, Monachatus desiderium imbibit, multisque diu locis circumspēctis, ex omni Abbatiarum copia Beccum apud Normanniam potissimum elegit, paupertate loci & Monachorum religione captus. Factus ergo ibi Monachus homo qui nesciret agresti opere victum querere, publicas Scholas de Dialectica profectus est, ut egestatem monasterii Scholarum liberalitate temperaret. Exiit fama ejus in remotissimas Latinitatis plagas, eratque Beccum magnum & famosum literaturæ*

Gymnasium. Et post aliquam multa: *Erat tunc temporis in doctrina & mundi sapientia famosissimus, & quem venerabiliter suspiceret Alexander Apostolicus.* Honoris maximum fuit indicium, cum Romam venienti sequestrato illo Romani supercilii fastu diligenter assurgeret, professus, hanc venerationem non se illius Archiepiscopatui, sed magisterio literarum deferre: quapropter se fecisse quod esset honoris; illum facere debere quod esset justitiæ, ut pro more omnium Archiepiscoporum Sancti Petri Vicarii vestigiis advolveretur.

Et post alia, qui & qualis Anselmus fuerit ita describit: *De Anselmo est sermo, qui in Augusta civitate oriundus, quæ se primum transcendentibus Alpes exhibet, mediocritatem natalium in clarissimam famam face virtutum suarum extulit, puer literis institit, pueritiam egressus nunquam vel lasciviori aspectu castimoniam turbavit.* Patriam terram exeundi patris ira adolescenti occasionem ingessit: quam cum ille nullo posset lenire ingenio, ne domestica simultas in violationem naturæ transfret, abscessu fefellit suo. *Evasis Alpibus, cum voluaret anxius animi quo tenderet, divina dignatio fluctuantem serenavit; Normanniam ad Lanfrancum eundum, cum quasi moraretur, patriæ necessitudine a literarum fomite incolatum levigaret.* Cum ergo Beccum venisset, non aspernanter a Lanfranco susceptus, magnum ei levamentum ad Scholas regendas fuit. Ecce tibi alterum Scholæ Beccensis præsidium & ornamentum.

Deinde in libro 2. pergit Lanfranci laudes &
Bec-

Beccensis Scholæ gloriam explicare: *Herfastus ne nihil fecisse videretur, ut sunt Normanni famæ in futurum studiosissimi, Episcopatum de Helmahan transtulit ad Tetsfordiam, parvæ, ut ajunt, mentis homo, & nonnulla ex parte literis eruditus, quique ante adventum Lanfranci in Normanniam probabilis in eis scientiæ æstimatus sit. Sed eo apud Beccum monachato, cum ubique Scholares inflatis buccis Dialecticam ructarent, Herfastus jam Guillelmi Comitis, postea Regis Capellanus ad famosum Gymnasium magna sociorum & equorum pompa pervenit. Tum Lanfrancus ex prima colloquutione intelligens, quam prope nihil sciret, abecedarium ipsi expediendum apposuit, ferociam hominis Italica ferocia illudens. Quo is irritatus per Comitem effecit, ut Lanfrancus Becco Normanniaque omnium summo veretur. Sed intercedente Dei gratia, Guillelmi animus pacatus est. Hic Auctor inde Beccensis Gymnasii frequentiam & celebritatem asserit, inde configit invidiam, quæ ut est virtutis comes individua, Lanfrancum Gymnasii rectorem non parum vexavit.*

Guillelmus Gemmeticensis in lib. 6. Hist. Normannorum cap. 3. de Lanfranco, & de instauratis ab eo studiis literarum ita loquitur: *Ortus Italia quidam vir erat, quem Latinitas in antiquum ab eo restituta scientiæ statum tota supremum debito cum honore & amore agnoscit magistrum, nomine Lanfrancus. Ipsa quoque in liberalibus studiis gentium magistra Græcia discipulos illius libenter audiebat, & admirabatur. Is patria egressus quamplu-*

res multi nominis Scholares secum habens in Normanniam devenit. Beccum itaque adiit, quo nulum unquam pauperius aestimabatur, vel abjectius cœnobium. Infra: Rumor, ut hoc factum (de Lanfranci monachatu) prodiit, longe lateque protulit, & fama viri præclarissima Beccum & Abbatem Herluinum brevi per orbem terrarum extulit. Accurrunt Clerici, Ducum filii, nominatissimi Scholarum Latinitatis magistri, laici potentes, & alta nobilitate viri. Et paullo post ad Anselmum sic accedit: Ortus igitur ex generosis parentibus in civitate Augusta, quæ contigua est Burgundiæ & Italiæ, per diversa loca studiis literarum operam dando pervenit Normanniam, & in monasterio Becci, ubi tunc temporis magnus ille supradictus Lanfrancus Priorisungebatur officio, cum aliis conscholasticis ab eodem tam divinis, quam secularibus literis instructis, ipsius hortatu & consilio factus est Monachus Becci anno ætatis sue 27.

Thomas Walsinghamus in hypodigmate Neustriæ ad annum 1097. quidquid est Lanfranci, illius Scholarum, & Anselmi; paucis comprehendit: *Anselmus genere Longobardus, Augustæ civitatis indigena, a puero literas edoctus, cum literis bonos imbibit mores, studens in hoc firmare propositum, ne ab honesto reflecteret animum. Transcendens juga Alpium, in Gallia liberalibus disciplinis studuit per triennium; inde transiens in Normanniam, adhasit Priori Beccensi publicas Scholas regenti tunc temporis permissu vel jussu Abbatis Herluini.*

Inter

Inter alios e Lanfranci Schola prodiit Ivo Carnotensis postea Episcopus, & celebris sacrorum Canonum collector, ut Robertus de Monte scribit in appendice nova ad Sigebertum, anno 1117. *Mortuus est, inquit, hoc anno vir religiosus & magnæ literaturæ Ivo Carnotensis Episcopus. Hic dum esset juvenis, audiivit magistrum Lanfrancum Priorem Becci de secularibus & divinis literis tractantem in illa famosa Schola, quam Becci tenuit, in qua multi & nobilitate seculari & honestate morum convenerunt viri præditi, & qui postea ad summum apicem Ecclesiasticæ dignitatis & religionis attigerunt.*

Ceterum hoc caput concludam ipsius Lanfranci testimonio in epistola, quam ad Alexandrum II. scribit, ubi Episcopale onus a se deprecatur. *Rogo, inquit, quatenus propter Deum & animam vestram, sicut vestra, cui contradicere fas non fuit, me auctoritate alligastis, sic quoque alligatum abrupto per eandem auctoritatem hujus necessitatis vinculo absolvat, vitamque cœnobialem, quam præ omnibus rebus diligo, repetendi licentiam concedatis. Et post pauca: Meminisse siquidem debetis, nec tradi oblivioni oportet, quam benigne vestros consanguineos, aliosque a Roma scripta deferentes, in præfatis adhuc cœnobiis constitutus sæpe recepi, quam studiose eos pro captum meo, ingeniique ipsorum, tam in sacris, quam in secularibus literis erudi.*

His tantum adjicio Lanfranci epitaphium, quod omni pietatis & doctrinæ laude præstantissimus Philippus Abbas Bonæ Spei conscripsit:

Vixi-

Vixisti, venerande pater, sapienter & æque.

Vixisti niveus, mors quoque vita tibi est.

Inter divitias pauper, Lanfrance, fuisti:

Divitiis manans, pauperum amator eras.

Per te florentes artes valere Latine,

Gratia de vobis ecce triumphat ovans.

Tu Latios ortu, Gallosque docendo levasti,

Te sibi primatem cardo Britannus habet.

In terra degens caelesti mente petebas,

Exemptus terra, sydera liber adis.

Vel geminos denis obsederat igne diebus,

Prompsit Luna dies, nocte solutus abis.

Hæc est egregia Beccensis Scholæ descriptio, quæ nobis a peritissimo rerum illius temporis auctore ante oculos statuitur. An autem alia fuerit Schola, quæ huic vel eruditionis opinione, vel auditorum multitudine & doctrina componatur, dubitari merito potest. Qui ceteris in nationibus præcellentes ingenio & auctoritate magistri habebantur, advolabant Beccum, ut doctoris Lanfranci fierent discipuli, & splendidissimo discipulorum Lanfranci titulo gauderent. Et sane Beccensem Scholam, quæ adolescentes Alexandri Papæ consanguineos, aliosque Romanos Alexandri literis commendabiles accersit, ceteris omnibus in orbe Gymnasiis præluxisse necesse est. His ergo fundamentis stat nobilitas hujus Scholæ, quam velut optimarum artium & disciplinarum parentem Roma ipsa suspexit, quam Græcia coluit, quam Europa mirata est universa.

CAPUT XLIII.

Schola Uticensis seu Sancti Ebrulfi.

ENituit per Ascelinum Uticensem Monachum illum, qui ad Berengarium scripsit, ejusque de Eucharistiæ sacramento doctrinam perculit. Id Ordericus Vitalis, & ipse Uticensis Monachus testatur in libro 6. Ecclesiasticæ Historiæ. Verba sunt: *Ascelinus vero senex Uticensem eremum cum paucis pauperibus incolis incoluit, & Ascelinum nepotem suum, atque Guitbertum de Gaccio, & Haimonem de Telleia, aliosque pueros enutrivit, & communes literas, ut in loco illo quotidianum Dei servitium exsolverent, docuit.* At quandiu Schola hæc viguerit, nescio. Sed scio Ordericum Vitalem Uticensi Scholæ vel cœnobio laudis & gloriæ plurimum importasse. Quam enim Ecclesiasticam confecit Historiam, hæc sat præclara est, & multa scitu digna continet, quæ alibi vix reperies. Sed illum andiamus in libri 5. Historiæ ita scribentem: *Radulfus de Monte-Pincionis, dapifer Guillelmi magni Regis Anglorum, se ex toto fideliter Sancto Ebrulfo devovit, & a domno Mainerio Abbate fideliter postulavit, ut aliquis in Uticensi cœnobio Clericus ad Dei servitium idoneus ad monachatum susciperetur, qui pro salute ipsius conjugis sue Deum fideliter deprecaretur. Quod & factum est.* Nam Dei nutu tunc appetebat monachatum quidam Remensis Scholasticus, nomine Joannes, qui ad curiam Regis ductus prædicto militi suas concessit orationes, &

Et quos pro Christo passurus erat, labores. Ille vero super hoc exhilaratus palam cunctis pedes ejus humiliter est osculatus. Deinde Monachi prædictum Joannem libenter susceperunt, eoque suscepto valde letati sunt, quia Grammaticæ artis erat peritus, bonisque studiis usque ad senium pertinaciter intentus. Et post alia: Et quia ipse multos versus edidit, Vitalis Angligena discipulus ejus super illo versificavit, Et inter lacrymas in die dormitionis hujus, tumulatione peracta, carmen hujusmodi composuit:

Hebdomadas dum tres compleisset Martius, atra
Ventis Et pluviis migravit nocte Joannes.

Hic Remis natus, de Francis est oriundus,

Ibvertusque pater fuit illi, Poncia mater,

De subulæ lucro puerum quem pavit origo,

Extulit ad celebres ars libertatis honores, &c.

En Scholæ Uticensis celebritas.

CAPUT XLIV.

Schola Cantabrigiensis.

E Normannia solvendum est in Angliam, ubi Cantabrigiensis Scholæ initia sic persequitur incertus Auctor in appendice ad Ingulfum Croilandæ Abbatem: Transmisit Joffridus Abbas ad manerium suum de Catehan, juxta Cantabrigiam, dominum Gislebertum commonachum suum, Et sacræ Theologiæ Professore, cum aliis tribus Monachis, qui secuti sunt eum in Angliam, Philosophicis theorematibus Et aliis scientiis primitivis instructissimi, quo-

quotidie Cantabrigiam advenientes, & conducto quodam horreo publico suas scientias palam profitentes, in brevi temporis excursu grandem discipulorum numerum contraxerunt. Anno vero secundo adventus eorum tantum accrevit discipulorum numerus, tam ex tota patria, quam ex oppido, quod quaelibet domus maxima, horreum, nec ulla Ecclesia sufficeret eorum receptaculo. Unde diversis in locis a se divisi, & formam Aureliensis (Floriacensis, opinor) Studii secuti. Summo mane Frater Odo, Grammaticus & Satyricus illo tempore singularis, pueris & junioribus sibi assignatis legebat Grammaticam juxta Prisciani doctrinam & Remigii in eundem. Ad horam vero primam Frater Terricus, acutissimus Sophista, Logicam Aristotelis juxta Porphyrii & Averrois isagogas & commenta adolescentioribus tradebat. Ad horam vero tertiam Frater Guillelmus Rhetoricam Tullii, Quintiliani-que flores perorabat. Magister vero Gislebertus omnibus Dominicis diebus & Sanctorum festis in diversis Ecclesiis verbum Dei ad populum prædicans, rudis in Anglicana lingua, sed expeditus & profundus in Latina & Gallicana sua, contra Judaicum errorem maxime disputabat: serialibus autem diebus literatis ac Sacerdotibus ad ejus auditorium specialius confluentibus ante sextam horam textum sacræ paginæ exponebat. Cumque nonnulli increduli, & adhuc Judaica perfidia cæcati, ad ejus verba in sinum matris Ecclesiæ, relicto penitus suo pristino errore, compuncti accurrerent, & fides Christiana in dies solidior quotidie firmaretur, non modicum

dicum commodum eorum industria monasterio affluxit intantum, ut nihil onerantes mancrium, sed multum meliorantes aliquo dono centum marcas ad ædificationem suæ Ecclesiæ transmissas ab illis partibus comportarent. Maxime vero ipso venerabili Abbate Joffrido (qui fuerat prior Sancti Ebrulsi in Normannia) in partibus illis suos filios visitante, & sermonem suo more ad populum luculentissime personante, viri & mulieres innumerae de vicinis oppidis concurrebant. Et paulo post: Ex isto itaque fonte parvo, qui crevit in fluvium tam magnum, videmus nunc letificatam civitatem Dei, & totam Angliam factam frugiferam per plurimos magistros doctoresque de Cantabrigia exeuntes, ad similitudinem sanctissimi paradisi. Accurata delineatio est Cantabrigiensis Scholæ, quam anno plus minus 1060. institutam fuisse ex ætate Gisleberti colligimus. Hunc enim Gislebertum eo tempore vixisse Trithemius scribit in Hirsaugiensi Chronico ad annum 1077. Claruit enim his temporibus in Anglia Gislebertus Abbas monasterii nostri, quod appellatur West, beati Anselmi discipulus, vir tam in divinis Scripturis, quam in secularibus egregie doctus, qui inter cetera ingenii sui monumenta scripsit contra Judeos pulchram altercationem non inleganti sermone.

Quando vero ad exemplum Aureliensis Studii Cantabrigiense Studium compositum esse dicitur, propria laus est Floriacensis, seu (quod idem est veteribus) Aureliensis Scholæ, ex qua missus in Angliam Abbo studia literarum instauravit, & quem

quem potuit optimum docendi modum reliquit. Porro de hujus Academiæ exordio & progressionē multa tradit Middendorpius: sed ea cum sint admodum nota, auctori suo relinquimus. Legi tamen potest liber 8. Academiarum.

CAPUT XLV.

Schola Laudunensis.

HÆc Schola celebritate sua Beccensem exceperit, aut certe quam proxime ad eam accessit, & ceteris fama & splendore non cessit. Fuerunt autem e veteribus eximie fidei scriptores, qui Laudunensem Scholam suis ornamentis depinxerint.

Hermannus Monachus libro 1. de miraculis Sanctæ Mariæ Laudunensis, capite 1. *Vir sapientissimus magister Anselmus, tunc temporis Ecclesiæ nostræ Canonicus & Decanus, per totum pene orbem Latinum scientiæ & eloquentiæ suæ fama notissimus, nonnullis secrete colloquens prænuñciasse fertur. Et post alia: Quemadmodum autem olim Dominus urbem Jerusalem destrui, & filios Israel captivari permittens, ad consolationem tamen paucorum, qui remanserunt, Jeremiam Prophetam ibidem cum eis reliquit: sic & nobis in tanta calamitate positis duos sapientissimos viros præsertim, scilicet magistrum Anselmum, germanumque ejus magistrum Radulfum, misericorditer reservavit, qui tam Clericos, quam laicos dulciter consolantes, & diversis sententiis Scripturarum refoventes, ne in tribulationum*

K *adver-*

adversitatibus deficerent, exhortabantur. Deinde lib. 2. cap. 12. Inde venimus ad urbem, quæ dicitur Essecestra, ubi erat Robertus Archidiaconus, qui diu manserat Lauduni pro audienda lectione magistri Anselmi, a quo gratantissime suscepti mansimus ibi per decem dies. Infra cap. 13. Inde ergo, sicut dispositum erat, ad ipsam urbem Saresberias pervenimus, ubi honorifice suscepti sumus ab Episcopo ipsius urbis pro notitia magistri Anselmi, quoniam cognati ejus Alexander & Nigellus ad Scholam ejus diu manserant Lauduni. Infra capite 15. Ibi (apud Danavexeriam) nos plurimum honoravit quidam Clericus nomine Agardus, (seu Algarus) qui jam diu Lauduni manserat, quique postmodum in Normannia factus est Episcopus urbis Constantiniensis. Tum lib. 3. cap. 4. Post paucos dies vir Dei (Norbertus Laudunum veniens, Scholam magistri Radulfi, qui germano suo magistro Anselmo defuncto successerat) ingreditur, & Scholasticus ejus sermonem exhortatorium faciens, protinus septem ex eis ditissimos, qui nuper de Lotharingia venerant, convertit. Infra cap. 28. Protinus ergo generalis conventus Canonorum & civium convocatur, quid opus sit facto, discutitur, & præ omnibus magister Anselmus tunc temporis urbis lucerna consulitur. Ex his autem facile colligitur, quam magna fuerit multitudo Scholarium, qui variis ex locis, & maxime ex Anglia, ad Laudunenſe Gymnasium convolarint.

Guibertus Abbas Novigentinus in epist. qua suos in Genesim commentarios dicat Bartholomæo Lau-

Laudunensium Episcopo: *vididit tanto Deus capiti duos oculos sideribus clariores, dum a dextris habes Anselmum totius Latini orbis magisterio prædicatum, cujus tam sincera est in Scripturarum ac fidei assertione severitas, ut plures veros suis probeatur documentis fecisse Catholicos, quam instituisse potuerit erroneos quispiam temporis hujus hereticos; altrinsecus Radulfum, cujus ingenii ac doctrinæ sicut a præfato fratre non discrepavit alacritas, ita totius eum bonæ habitudinis æmulatur honestas. Si igitur indigno dignanter auctore auctor es, hoc precor post te potissimum schede hujus instituas despectores, quorum judiciis tanto animo securiore subsidam, quanto eos comperi partem claudicatueros in neutram. Deinde libro 3. de vita sua, capite 4. ubi de Galdrici Laudunensis Episcopi electione sermonem habet: Cum igitur omnes assensum in ejus susceptione dedissent, solus magister Ansellus (Anselmus) vir totius Franciæ, immo Latini orbis lumen in liberalibus disciplinis ac tranquillis moribus, ab ejus electione dissentit.*

Philippus Abbas Bonæ Spei duobus in locis. Unus est in epistola 7. *Vos indignamini, quia dixi vos in clauistro sacras literas didicisse, tanquam per hoc videar vobis contumeliam intulisse, & commendabilius estimatis, quod Laudunum discendi gratia requisistis; sed beatus homo, non qui magistrum Anselmum audivit, non qui Laudunum vel Parisius requisivit; sed beatus homo, quem tu erudieris, Domine. Alter in libro de continentia Clericorum, capite 103. *Divinarum quoque scientia**

literarum non caruit, (quidam Clericus cum Monacho disputans de præstantia ordinis sui) immo se tam studiose in illis exercuit, ut cum de iis aliquando cum eodem Monacho graviter disceptaret, consultata Laudunensium magistrorum auctoritas saniores ejus sententiam judicaret. In primo loco Monachi ipsi existimant majori laude & commendatione dignum esse illum, qui Lauduni, quam qui in clauistro educatus fuerat. In secundo Laudunenses magistri consuluntur, quorum auctoritate & judicio motæ inter alios controversiæ dirimuntur. Ante hocce tempus nullam memini me legere Scholam vel Gymnasium quamlibet celebre, cujus tam magnifica uspiam inciderit mentio: Consulta Laudunensium magistrorum auctoritas judicavit.

Hugo Metellus in epistola 22. MS. quam alias mihi vir clarissimus Jacobus Sirmondus dedit, de suis studiis locutus: *Laudunum petii, & ibi sub magistro Anselmo in veteri & novo Testamento studui.* Ecce tibi, quam Theologiam profitebatur Anselmus, & quam Hugo Metellus didicit Lauduni.

Auctor vitæ Sancti Humberti: *Ob hoc parentes ejus advertentes puerum superna illustratione visitatum, Lauduni viris clarissimis commendarunt sacris literis imbuendum.* Præter Anselmum plures Lauduni fuerunt alii, qui docendæ Theologiæ vacabant. Alioqui neque Humbertus viris clarissimis imbuendus Theologia committeretur, neque apud Philippum Abbatem consulta Lau-

Laudunensium magistrorum auctoritas responderet.

Rupertus Tuitiensis Abbas Laudunensium Scholam, & ejus magistros tribus in locis prædicat. Et primum quidem in libri de omnipotentia Dei capite I. cum ait: *Hæc idcirco nunc ad vos dicere incipimus, o magistri temporibus nostris inclyti, Willelme Catalaunensis Pontifex, & Anselme Laudunensis lucifer, quia de vestris Scholis hoc se quidam nostrorum recepisse fatetur, ut diceret, quia Deus malum fieri voluit, & quia voluntatis Dei fuit, quod Adam prævaricatus est: non Scripturarum auctoritatibus, sed vestri nominis magnitudini innititur, traditamque a vobis hujusmodi divisionem longa contentione testatur; voluntas, inquit, mali alia approbans, alia permittens.* Deinde capite 26. cum ait: *Ecce certis accepimus nunciis revera esse quosdam facundiæ Franciæ magistros, qui hoc agerent, & ex præscripto beati Augustini loco vim pene totam præsumerent. Non tamen ille, cujus fides & scientia præ ceteris bono hætenus cum odore in Christi Ecclesia fructificat, Laudunensis Anselmus, sua illos, ut veraciter comperimus, auctoritate corroborat. Custodiat in perpetuum lux veritatis providam præclari viri scientiam, ne temere quod dicendo in hujusmodi ullam suæ gloriæ inferat maculam, & si quando superiori libello respondere dignabitur, ut se facturum promisit, candida veniat nobis columba secus fluentia plenissima juxta aquas Scripturarum incontaminatas.*

Denique in commentario super beati Benedicti

regulam: Magistri magni ac praeceptores nominati, praeclara totius Franciae lumina, quae ad auditum de cunctis fere provinciis examina discipulorum confluebant, sententiam illam de voluntate Dei emis-
 sisse atque constanter defendere ferebantur. Et quibusdam interpositis: Ivi in Franciam, ut potissimum contra magistros illos praelium disputationis committerem, quorum tanta super me & contra me auctoritas erat, ut quotiens illius temporis recorder, simul etiam & recordari debeam dicti illius verissimi, quod Sapientia dixit: Dives locutus est, & omnes tacuerunt, & verbum illius usque ad nubes perducent: pauper locutus est, & dicunt, Quis est hic? Nam alter eorum magister & Episcopus, alter quovis Episcopo famosior, quamvis ipse non esset Episcopus. Mirum mihi met nunc est illud recordationis meae spectaculum: quomodo solus ego vili a seculo residens, juvenculus, uno tantum puero comitatus, adexteris tam longe civitates ad conflictum contra tales profectus sum, quibus adesse & os & ingenium & magnam tam officii, quam magisterii dignitatem noveram, nec defuturum, quod & factum est, ut magistrorum pariter ac discipulorum catus, quasi non parum conveniret, exercitus ad me audiendum, ad me convincendum. Illud autem magis mirum videtur, quod me ingrediente civitatem jam dictorum, & praecipuus magistrorum ultimum trahens spiritum, statim post ingressum meum vitam finivit. Alter cum quo acerbum habui conflictum, nescio an integrum annum supervixerit. At cum magnum sit a laudato viro laudari, vel ex his Ruperti elogiis obser-

obſervari facile poteſt, qui & qualis Anſelmus fuerit, magiſter inclytus, magnus, præclarus vir, præclarum Franciæ totius lumen. Quæ vero & qualis Scholæ frequentia fuerit ac celebritas apparet, cum ad audiendos præceptores de cunctis fere provinciis diſcipulorum examina confluerent.

Joannes Victorinus in Memoriali Hiſtoriarum inedito, ad annum quo Anſelmus Laudunenſis obiit: *Per hos enim fratres, (Anſelmum & Radulſum) ſed maxime per Anſelmum, magna ex parte revixit literalis ſcientiæ decus, & intelligentia Scripturarum, de quo dixiſſe fertur Eugenius Papa, quia Deus ſpiritum ejus ſuſcitaverat, ne Scriptura periret.* Eſt hyperbole, qua magna Anſelmi dignitas commendatur.

Auctor ille, qui reſtaurata Laudunenſis Eccleſiæ hiſtoriam confecit, nonnullos Anſelmi diſcipulos ita perſtringit: *Vir ſapientiſſimus magiſter Anſelmus, tunc temporis Eccleſiæ noſtræ Canonicus & Decanus, per totum pene orbem Latinum ſcientiæ & eloquentiæ ſuæ fama notiſſimus, habuit diſcipulos Abaelardum, Albericum Remenſem, & Lotulſum Nonarienſem, Guillelmum de Campellis, Guillelmum Cantuarienſem Archiepiſcopum, qui Laudunum petierat pro audienda lectione magiſtri Anſelmi, & in Epilcopi domo manſerat, ibique filios Radulſi Cancellarii Regis Angliæ docuerat.* Laudunenſis ergo Scholæ Rector Anſelmus quantæ apud omnes auctoritatis fuerit, tot nobiles inter ceteros diſcipuli oſtendunt. In doctrina & eruditione diſcipulorum ſplendet gloria præceptoris.

Succedit Auctor anonymus, qui gesta Lobienſium Abbatum continuavit. Sic ille ſcribit in laudem Scholæ magiſtrorum Laudunenſium, dum Franconis Abbatis electionem perſequitur: *Nulla, ut in talibus aſſolet, vel diſſenſionis mora aliqua, vel elationis, Domnus Franco pari omnium electione aſſumitur, vir a puero religioſe educatus, ſimpliciter converſatus, & in Scripturis undequaque doctiſſimus. Nam cum adhuc tempore Walteri Abbatis apud nos literarum floreſcente ſtudio, & domeſticis apprime rudimentis imbutus eſſet, ut vas caſtitalis & innocentie, divina quoque ſapientie melle condiretur, Lauduni ſummorum tunc temporis magiſtrorum in ſacra lectione Scripturarum diſcipulus factus eſt: in quo & ſui deſiderio & utilitati Eccleſie, quæ ſibi eum jam tunc preparabat, ſatisfactum eſt.*

Joannes Saresberienſis, Carnutenſium Epiſcopus, Anſelmi dictum quoddam refert, quod inter Chriſtianos memoratu digniſſimum eſt. Id in epiſtola 202. ſcribit ad magiſtrum Richardum Conſtantiensis Epiſcopi Archidiaconum: *Me (quod ſine timore non eloquor) Dominus ceteris mitius tractat, & uberiori temporalium affluentia conſolatur: fortaffe indignum reputans, qui aliquid adverſitatis pro ipſo debeam ſuſtinere. Nulli enim reſectum ſapienti venit in dubium, quin affluentia ſucceſſuum debeat eſſe ſuſpecta; eo quod mundus hominum more fallacium illis ſolis continuato favore blanditur, quos prodit, ac ſi inſidiantibus adverſariis poteſtatibus clamet. Quemcunque oſculatus, &*
amice

amice diutius amplexatus fuero, ipse de reprobis est, torque eum. Unde & perpetua laudum gloria illustrium doctorum doctor Anselmus, ut a suis accepi, dicere consuevit, se nihil magis habere suspectum, quam quod eum Deus in tota vita sua nulla corripuerat aduersitate.

Postremo Anselmi Laudunensis Decani epitaphium, quod est in Ecclesia Sancti Vincentii ejusdem urbis, summam vitæ illius complectitur:

*Dormit in hoc tumulo celeberrimus ille magister,
Anselmus, cui diffusi per climata mundi,
Undique notitiam contraxit, & undique laudem
Sana fides, doctrina frequens, reverentia morum,
Splendida vita, manus diffundens, actio cauta,
Sermo placens, censura vicens, correctio dulcis,
Consilium sapiens, mens provida, sobria, clemens.
Sed quas larga Dei concessit gratia dotes,
Idibus invisit dissolvit Julius ater.*

Qua vivens vixit, comitetur gratia functum.

Huc spectat Laudunensis Canonicus ille, qui Ecclesiæ suæ Chronicum confecit, & Anselmi mortem anno III7. consignavit, indicatis operibus, quæ lucubraverat: *Magister, inquit, Anselmus, nominatissimus Laudunensis Decanus, in literatura suis temporibus nulli secundus, morum honestate & consilii maturitate venerabilis obiit. Hic utili stylo & solerti industria, inter cetera opera sua, etiam glossas marginales & interlineares in Psalterio de authenticis expositionibus elimata brevitate ordinavit.*

Porro autem ad Scholæ hujus celebritatem atti-

net potissimum insignis Bibliotheca manuscriptis bonæ notæ codicibus referta, unde plures exierunt foras, & publica luce donati fuerunt. Qui antiquorum Galliæ Conciliorum tomos numero tres perleget, id facile assequetur.

Et hæc sunt monimenta præcipua, quibus Laudunensis Schola, & ejus auctoritas asseritur & confirmabitur. Unum insuper observamus ad gloriæ cumulum, scilicet Parisiensem Theologiam e Laudunensi Schola natam esse. Quod suo loco confirmabitur amplius, tametsi sufficiant, quæ ex historia reparatæ Laudunensis Ecclesiæ retulimus, si suis, ut decet, illa momentis expendantur. Quorsum, quæso, Petrus Abaelardus, & Guillelmus Campellensis, ut ceteros taceam, Lutetia Laudunum se recepissent, Anselmum de rebus sacris differentem audituri, si Lutetiæ magistri tunc fuissent celebres, qui docuissent Theologiam? Nulli erant, tantum abest ut celebres fuerint.

CAPUT XLVI.

Schola Andegavenfis.

QUO tempore Berengarius Turonenses Scholas regere desiit, & cum pluribus discipulis in proximam beati Cosmæ insulam secessit, apud Andicavos Schola erigi, literarumque studia florere cœperunt.

Baldricus Burguliensis Abbas, qui tunc vixit, hujus Scholæ magistrorum laudes semel atque iterum canit, & cum Andegavenfis ipse foret, ab illis enutri-

tritum se significat. Nam de Gerardo, qui postquam hac in urbe docuit artes & Philosophiam, Burgulienfis factus est Monachus, sic scribit:

*Tantum Gerardus laudes dum laudibus auxit,
Quod dignum magnis laudibus Andus habet.
Quantum doctrinis Ciceroque Maroque Latinis,
Nam nobis alter fulsit Aristoteles.
Lux & laus cleri, sol qui suffecerit orbi,
Orbi quadruvium protulit & trivium.
At formatus fuit Abbas Burgulianus,
Qui sibi Gerardum vindicat in proprium.*

Gerardus Loduni, sive, ut exarat ipse Baldricus, Lausduni natus erat, illudque oppidulum doctrina sua clarum effecit. Quod alio carmine Baldricus testatur:

*Laude tua laudes Lausduni multiplicavit,
Artes exponens commoditate levi.*

Celebrat alium magistrum, nomine Frodonem, qui spe lucri & congerendæ pecuniæ gratia profectus est in Angliam, ibique vitam cum morte commutavit. Hæc omnia suis inserit carminibus:

*Quod de quadruvio narrat trivioque Latinus,
Id totum Frodo pleniter audieras:
Sellers auditor superaras pene Latinos,
Cui te morte gravi perculit hora brevis.
Raptus ab Andegavis, tumulisque sepultus in Anglis,
Anglos Andegavo pulvere latificas.*

Fro.

*Frodonis cineres Angli reverenter habete,
Ac votis animam letificate suam.*

Aliud de eodem:

*Frodo, quid prodest te nosse profunda librorum,
Nocte dieque tuus tritus Aristoteles?
Fabula Nasonis tibi quid tot adhæsit in annis?
Quid tibi nunc Cicero, Statius atque Maro?
Hæc tibi, Frodo, simul splendebant aurea secla,
Attamen ista simul abstulit atra dies.
Sacra fames auri te duxit ad Anglica regna,
Litera multa, lucri spes tibi multa fuit.
Indigetis corpus jubet Anglis fletibus Andus:
Lectores subeant calicolis animam.*

Aliud de eodem:

*Frodo, labor magnis te vatibus æquipararat,
Quem modo mors umbræ, quæ fugit, æquiparat.
Exul ab Andegavis peragraras impiger orbem,
Literulas rapiens, atque vacans studiis.
Aurea te tandem spes invitavit ad Anglos,
Quo te spemque tuam mors inopina tulit.
Frodo, te plangent, studiis quicunque vacabunt,
Quorum, dum moreris, portio summa ruit.
Mortuus ecce jaces, factus de pulvere pulvis,
Quæso, propitius sit tibi, Frodo, Deus.*

Marbodus ille, qui primum Redonensis factus est Episcopus, tum Sancti Albini Monachus, Andegavensem Scholam magna cum celebritate rexit. Qua de re hoc extat monumentum inter Marbodi opera, quæ Redonis anno 1517. in lucem prodierunt: *Universis unius sacrosanctæ Ecclesiæ filiis, humilis congregatio beati Albini Andegavorum Episcopi*

scopi, plenam de hoste victoriam, & de victoria coronam. Apostolica nos informat auctoritas, ut pro invicem orantes alter alterius onera portemus, & sic adimplebimus legem Christi. Legem igitur Christi nos servi Christi pia sollicitudine adimplere satagentes, denunciamus vobis obitum domini Marbodi, venerabilis Episcopi semper cum laude memorandi, lingua facundi, religione præcipui, morum honestate præclari, literarum eruditione doctissimi. Cujus sermo sale semper, conditus erat, & ex ore illius omni dulcior melle fluebat oratio. Et quamvis eodem tempore variis studiis tota Gallia resonaret, ipse tamen oratorum rex Gallicanæ arcem eloquentiæ obtinebat. Tertio siquidem Idus Septembris, anno Domini 1123. infirmatus carne, sed spiritu fortior, excedens a sæculo, vivens in Christo, sua nos viduavit præsentia, & amoris sui jaculo vulneratos intolerabili confecit. Qui post longa liberalium studiorum longe lateque vernantium exercitia, quibus in Andegavensi civitate, cui famosus ac nominatissimus extitit magister, efficacissime claruit, electus a reverendissimo Papa Urbano in Turonensi Concilio, sanctæ sedis Ecclesiæ Redonensis, annuente Domino, Pontifex ordinatus est; quam ipse dignitatem, immo onus, accinctus gladio Spiritus sancti, licet inter barbaros & naturali quadam armatos feritate, per annos 28. fideliter, prudenterque gubernans, superborum colla justitiæ censura perdomuit, arguendo, obsecrando, increpando, dissidentia pacificavit, tandemque longævo confectus senio, ut præmissum est, in Domino requievit. Ingressus itaque
viam

viam universæ carnis, mortemque vicinam præsentiens, onere Pontificali deposito, sanctissimi Benedicti habitum humilitatemque suscepit, Monachum professus, beato Albino se tradidit, ac sic exoneratus pauperem Christum pauper & ipse secutus est. Ceterum Marbodo hoc epitaphium posuit Ulgerius, qui anno 1125. Andegavensem Ecclesiam regendam suscepit:

*Si quis quantus erat Marbodus noscere quærat,
Postulat hoc, quod ego dicere posse nego.
In toto mundo non invenitur cundo
Velut compar ei nominis atque rei.
Omnes facundos sibi vidimus esse secundos,
Nullus in ingenio par, nec in eloquio.
Cessit ei Cicero, cessit Maro junctus Homero,
Ut dicam breviter, vicit eos pariter.
Per cunctas metas, per quas sua se tulit ætas,
Nulla tibi placuit res, nisi quæ decuit.
Curans ut fieret virtutem quod redoleret,
Transtulit huc studium, transtulit ingenium.
Illic sic noto dedit ejus, sed sine voto,
Christi judicium Pontificum solium.
Hic Præsul factus, nolens licet atque coactus,
Effecit melius, quæ bene cuncta pius.
Æqua mensura mensurans singula jura,
Læsus erat placidus, & rigidus tumidis.
Jugiter orabat, jejunabat, vigilabat,
Quodque sibi minuit, pauperibus tribuit.
Hic tam laudari dignus, tam dignus amari,
Sorte cadens hominum, transit ad Dominum.*

Omnes

*Omnes personæ quæ sunt in religione,
 Ingemuere nimis planctibus & lacrymis.
 Nobilitas fleuit, nec plebs a flendo quieuit,
 Tam gemit & plorat, quam bona commem-
 rat.*

*In cunctis annis mors erit ista Britannis,
 Quos vivens tenuit, quos aluit, docuit.
 Præcipue Redoni, propriique morte propinqui
 Est velut ægra jacens, factaque muta tacens.*

Aliud de eodem epitaphium:

*Marbodi vita doctrina luce perita,
 Enituit mundo, sensu fecunda profundo.
 Natus erat, quorum decus extitit, Andegavo-
 rum,*

*Post Redonum turbis & clero præfuit urbis.
 Dum studio vixit, quæ profunt plurima dixit.
 Occidit Antistes, facit hæc occasio tristes.
 Sed succurrat ei Deus, & societ requiei.*

Gerardus igitur, Frodo, Baldricus, Marbodus
 Ulgerius præcipua sunt lumina, quibus olim An-
 degavenſis Schola emicuit, & in omni ſcientiarum
 genere excelluit. Non attingo tempus illud, quo
 Andegavenſis, ut vocant, Academia inſtituta
 eſt. Attingit Middendorpius lib. 6. Acade-
 miarum.

CAPUT XLVII.

Schola Cenomannenſis.

IN urbe Cenomannica literarum ſtudia floruiſſe
 conjicimus ex Hoelo Antiſtite, qui Hildebertum
 illi-

illius postea successorem in magistrum Scholarum creavit. Id apprime testatur vetus scheda, quam Franciscus Juretus ad Ivonis epistolam 206. sic retulit: *Venerabilis Hildebertus, ex Lavardensi castro mediocribus, sed tamen honestis ortus parentibus, a domino Hoelo Cenomannensi Episcopo factus magister Scholarum, deinde Archidiaconus, & post decessum domini Hoeli in ejus loco est substitutus.* De ingenio Hildeberti & ejus libris ita loquitur Monachus Autissiodorensis sub ann. 1007. *Florebat hoc tempore Hildebertus, prius Cenomannensis Episcopus, deinde Turonis Archiepiscopus, vir scientia perspicuus, & tam in versificando, quam in dictando peculiarem gratiam adeptus. Indicant hoc diversa ejus opuscula, quæ metricè edidit, & epistolæ, quas ad diversos direxit; quæ omnia miro modo commendat, & elegantia sensuum, & lepos, brevitasque verborum.* Unde quidam de eo sic ait:

*Inclutus & prosa, versuque per omnia primus,
Hildebertus olet prorsus ubique rosam.*

CAPUT XLVIII.

Schola Gemblacensis.

QUÆ Schola aliarum Scholarum penuriæ subvenit, iisque de suis præceptoribus accommodat, paucos habere præceptores nequit. Talis fuit Gemblacensis monasterii Schola, quæ Sigebertum suum in Mediomatricorum civitatem misit, ut in Schola Sancti Vincentii doceret. Sigebertus testis est hujusce rei in catalogo virorum illustrium, cum de

de seipſo ſic loquitur: *Metis poſitus in prima ætate in Eccleſia Sancti Vincentii ad inſtruendos pueros, ſcripſi vitam Theodorici Episcopi, conditoris Eccleſiæ & Abbatia, &c. Regreſſus ad monaſterium Gemblacenſe, ſcripſi paſſionem Thebæorum patronorum noſtrorum heroico carmine, &c. Quæ dum ſcriberet, Gemblacenſis monaſterii Scholam moderari non deſtitit. Id in Chronico Hirſaugienſi affirmat Trithemius ad annum 1120. ubi recenſitis illius operibus ſubdit: Ita Sigebertus de ſuo monaſterio ad cænobium Sancti Vincentii Metenſis, Ordinis noſtri, propter eruditionem ſuam evocatus, ibidem publice Monachorum Scholæ præfuit aliquandiu, poſtea in ſuum revocatus cænobium, omne tempus vitæ ſuæ in ſtudio literarum diſcendo & docendo conſummavit. Igitur tali docente magiſtro non potuerunt non eſſe diſcipuli, qui ſive in monaſteriis, ſive in Eccleſiis omni doctrinæ laude flourerint.*

CAPUT XLIX.

Schola Metenſis Sancti Vincentii.

HUjus Scholæ nomen, non magiſtrorum copia, ſed penuria ſpectabile mundo reddidit. Illud ex Hirſaugienſi Chronico diſcimus ad annum 1120. *Claruit his temporibus Sigebertus Monachus Gemblacenſis cænobii Ordinis noſtri, vir in divinis Scripturis eruditiffimus, & in ſecularibus literis valde eruditus, cujus eruditio & ſapientia magna opinionis & ſamæ in tota Gallia Germaniaque*
L
fuit.

fuit. Et post recensionem operum illius: *Ita Sigebertus de suo monasterio ad cœnobium Sancti Vincentii Metensis, Ordinis nostri, propter eruditionem suam evocatus, ibidem publice Monachorum Scholæ præfuit aliquandiu. Cujus rei ipse sibi testis est Sigebertus in catalogo virorum illustrium: Metis, inquit, positus in prima ætate in Ecclesia Sancti Vincentii ad instruendos pueros, scripsi vitam Theodorici Episcopi, conditoris Ecclesiæ & Abbatiae, in qua etiam per digressionem laudem ipsius urbis heroico metro declamavi. Scripsi passionem Sanctæ Lucie, quæ ibi requiescit, Alcaico carmine. Quibusdam etiam reprehendentibus illam Sanctæ Lucie prophetiam: Annuncio vobis pacem Ecclesiæ Dei datam, Diocletiano ejecto de regno suo, & Maximiano hodie mortuo: respondi diligenter, considerata temporum ratione & rerum veritate. Scripsi nihilominus sermonem in laudem ipsius virginis, in quo translationes ipsius a Sicilia in Corphinum civitatem Italiæ, & a Corphino in Metim urbem Galliæ ordinata temporum consequentia digessi. Scripsi vitam Sigeberti Regis, conditoris Ecclesiæ & Abbatie Sancti Martini extra civitatem Metensem sitæ. Hæc sunt opera, quæ Metis inter docendum elucubravit. Sic magistris in cœnobio Sancti Vincentii deficientibus, contigit, ut quæ Schola per indigenas præceptores non multum cognita fuit posteris, per adventitios inclaruerit plurimum. Ibi quidem literarum studia, ut par est credere, viguerunt: sed progressionem temporis omnia deterentis magistri defuerunt. Hinc evocatus e Gemblacensi*

mo-

monasterio Sigebertus Scholam Metensem opinione sui maxima sustentat, & docendo aliis in posterum eandem frequentaturis præceptores relinquit. Sed ante Sigebertum Metis literarum studia floruisse docet vita Joannis Gorziæ Abbatis, qui ad annum 933. floruit. Ipse (Joannes) in domo paterna eo teneriori cura educatus, quo animus senis, ut ad id ætatis editum omnem impatiens arcebat injuriam, literarum tamen primis vix elementis traditus addiscendis, aliquandiu non longe a conspectu patris postmodum, licet ægre eodem patre ferente, Metis, eis, quæ tunc esse poterant, Scholis instituebatur.

CAPUT L.

Schola Sancti Michaelis super Mosam fluvium.

HUjus Scholæ notitiam nobis dedit, qui Joannis Gorziæ Abbatis vitam memoriæ mandavit, qua parte de Joannis institutione sermonem instituit. Nonnullo, inquit, tempore in monasterio Sancti Michaelis super Mosam fluvium, ad studia moratus est, ubi tunc temporis Hildebalus quidam Grammaticam professor, ex discipulis domni Remigii doctissimi ea ætate magistri, Scholar habebat. Hoc in loco floruisse literarum studia conjicimus ex Lamberto, qui de Gorzia mentionem facit in Chronico ad annum 1075. Quod, inquit, ejus (Hannonis Colonienfis Archiepiscopi) factum imitati ceteri Galliarum Episcopi, alii ex Gorzia,

alii ex Cluniaca, alii ex Sigeberg, alii ex aliis monasteriis Monachos evocantes, novam divini servitii Scholam in suis singuli monasteriis instituerunt. Ut Gorzia suppeditaret aliis Monachos probe institutos, & ad Scholam regendam idoneos, tales apud se habere debuit. Non haberet, nisi in ejusmodi se ludo diligenter exerceret.

CAPUT LI.

Schola Augustensis.

QUO tempore Henricus IV. & Henricus V. imperabant in Germania, Schola hæc florebat. Id docet nos Chronicon Reicherspergenſe, cujus adſcribo verba de magiſtro Gerhoho: *Postea factus jam adoleſcens, ac ſatis honeſte inſtructus, in Saxoniam in locum qui Hildensheim dicitur, ad Scholas iter convertit, ubi conſummatiſ in ſtudio tribus annis, in patriam remeavit. Eo tempore in civitate Auguſta Scholæ principales magiſtro vacabant. Igitur ad illud officiũ advocatus & aſſumptus eſt, malis jam habens mediocri barba ſuffuſus, vultu decorus, ſicut & in omni vita ſua fuit moribus compoſitus; unde & ab omnibus amabatur: maxime autem ejusdem Eccleſiæ Epifcopo, nomine Hermanno, gratus erat, & valde acceptus, propter quod & eum Canonicum ejusdem Eccleſiæ cum unanimi fratrum conſenſu inſtituit. Erat illo in tempore magna diſcordia inter regnum & ſacerdotium ſub Henrico Juniore Imperatore quinto, qua ſedata tandem per gratiam Dei, pace Eccleſiæ reddita ſub Papa Calliſto;*

sto; ipse magister Gerhobus interea dum hæc acti-
tarentur, non vacabat, quin potius stante adhuc dis-
cordia illa, incipiebat jam audere obfistere adver-
sariis legis Dei, nimirum subtrahendo se a commu-
nione Episcopi Augustensis Hermanni, qui cum tunc
assumpserat in Diaconatus ordine positum, pro eo
quod ipse Episcopus Imperatori, & parti suæ fave-
bat, & communicabat. Faciebat autem hoc primo
non in manifesto, sed quasi in occulto. Postea vero
etiā palam confessus est, quod cum Ecclesia senti-
ret in illo tempore malo, negando communionem qui-
busdam etiam laicis nobilibus & honoratis a parte
Imperatoris astantibus. Pro qua re tota fere civi-
tas contra eum commota est, judicans eum quasi in-
sanum & temerarium, qui ausus esset iram Caesaris
contra se & civitatem provocare. His autem, ut
dictum est, finitis & sedatis, jam dictus Episcopus
in gratiam Romanæ Ecclesiæ ipso mediante receptus
est: ita gratus & acceptus erat jam tunc ipsi Roma-
no Pontifici, & toti Curie Romanæ. Gerhobus
cum ad senectutem magnam pervenisset, anno
1169. migravit.

CAPUT LII.

Schola Catalaunensis.

HÆc Schola, ut & pleræque aliæ, unde & quan-
do ortum habuit, obscurum; sed quando val-
de floruit, plane certum est. Atque hoc ita me-
cum agnoscet, qui hanc Alexandri III. epistolam
ad Remorum Archiepiscopum perpendet: *Dile-*

Ætus filius noster Abbas Sancti Petri de Montibus transmissa nobis relatione monstravit, quod magister Scholarum Catalaunensis Ecclesie in terra jam dicti Abbatis sibi Scholarum magisterium vendicat, & nullum per Abbatem ibi regere Scholas permittit. Unde quoniam cum donum Dei sit scientia literarum, liberum esse debet cuique talentum gratie cui voluerit, erogare; fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus tam Abbati, quam magistro Scholarum præcipias, ne aliquem probum & literatum virum regere Scholas in civitate vel suburbiis, ubi voluerit, aliqua ratione prohibeant, vel interdicere qualibet occasione præsumant. Non enim debet venale exponi, quod munere gratie celestis acquiritur; sed gratis debet omnibus exhiberi, ut impleatur quod scriptum est: Gratis accepistis, gratis date. Verum licet idem magister Scholarum illud sibi forte in civitate ipsa obtentu prave consuetudinis vendicat, hoc in terra Abbatis non potest aliquatenus vendicare. Datum Tusculi Idibus Julii. Hanc epistolam alias mihi dedit Jacobus Sirmondus, in omnium historiarum cognitione, & in Gallicarum utique, præter ceteros solertissimus. Insignis ergo debuit esse hæc Schola, ejus lites & controversiæ ad Romanum tribunal delatæ sunt. Et eam Scholam reddere non potuerunt insignem, nisi duo, auditorum multitudo, & spectata magistrorum eruditio & virtus. Et sane tunc erant adhuc quibusdam in Ecclesiis rectores Scholarum scientissimi. Quo spectat illud beati Bernardi in epistola ad Innocentium II. decima,

ma, ubi de coacto in causa Petri Abaelardi Concilio loquitur: *Convenerant præter Episcopos & Abbates plurimi viri religiosi, & de civitatibus magistri Scholarum, & Clerici literati multi.* Quæ vero de Scholarium libertate statuit Alexander III. ad nostrum haud pertinent institutum.

CAPUT LIII.

*Schola monasterii Sancti Remigii
Remensis.*

Circa idem tempus Schola illa, quæ apud Monachos Sancti Remigii Remensis tenebatur, causam habuit celebritatis & nominis etiam ab Alexandro III. acceptam. Id discimus ex hujus Papæ epistola 51. quæ est ad Petrum Abbatem Sancti Remigii, & Fulconem Decanum Remensem. *Audivimus, inquit, ex transmissa conquestione quorundam Scholarium, qui in burgo Sancti Remigii consistunt, quod cum Joannes Presbyter de burgo Sancti Remigii in die Dominico coram Clericis & laicis postposita modestia Clericali choreas duceret, Scholaribus ipsis eundem Presbyterum exinde increpantibus, & deridentibus, idem Presbyter quorundam favore, cum furore & impetu ostium & sevestras Scholarum ausu temerario fregit, & in quosdam ex ipsis Scholaribus violentas manus injecit. Et his injuriis non contentus, absque conscientia venerabilis fratris nostri Henrici Remensis Archiepiscopi, & Officialium suorum, in ipsos non citatos, nec confessos, proxime sequenti die excommunicationis*

sententiam promulgavit, quam idem Archiepiscopus fecit, prout debuit, relaxari. In quo utique iidem Scholares libertatem suam plurimum fuisse læsam proponunt, cum eam se afferant libertatem habere, ut nullus in eos violentas manus injicere, aut Ecclesiasticam sententiam audeat promulgare, donec coram magistro suo velint justitiæ dare. His siquidem & aliis injuriis prædicti Scholares provocati, eundem Presbyterum, sicut asserunt, ad nostram præsentiam appellarunt: sed per se, vel per alium nostro se conspectui minime præsentavit. Quoniam igitur idem Presbyter in hoc, si verum est, multipliciter excessisse videtur, nos excessus ejus nolentes, sicut non debemus, incorrectos relinquere, discretioni vestræ per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus partibus ante vestram præsentiam convocatis, super his rei veritatem studiosius inquiratis, & si inveneritis prædictum Presbyterum choreas in conspectu Clericorum & laicorum duxisse, & pro tali causa tantam præfatis Scholaribus injuriam intulisse, aut ipsos ita incaute anathemati subjecisse, ipsum auctoritate nostra, sublato appellationis remedio, de tanta levitate, præsumptione & audacia dure & aspere puniatis: & si vobis constiterit, eum vel complices suos in aliquos prædictorum Scholarium, qui essent Clerici, violentas manus injecisse, ipsos auctoritate Apostolica freti, omni contradictione & appellatione postposita, publice excommunicatos denunciatis, & faciatis sicut excommunicatos cautius evitari, donec passis injuriam congrue satisfaciant, & cum vestrarum testimonio literarum

Apo-

Apostolico se conspectui representent; & prohibeatis omnibus, ne prefatos Scholares contra libertatem eorum in aliquo molestare audeant, vel gravare, quandiu coram magistro suo parati sunt justitiæ dare. Magnæ profecto cujusdam auctoritatis fuit hæc Schola, quæ suis in rebus dijudicandis ita, ut apparet, summum Pontificem occupavit. Hoc recognoscet mecum, quicumque Alexandri epistolam diligentius considerabit. In hac enim de multiplici Scholarium privilegio cum agatur, quin Schola fuerit celebris, vix ambigere licet. Hanc, opinor, Scholam antea docendo illustrarunt Flavalvus & Anselmus Reimenses Monachi duo, qui hinc scriptis æternum sibi pepererunt nomen, inde alios eruditionis suæ heredes reliquerunt. Utriusque opera Sigebertus & Trithemius nota posteris fecere. Ex illis autem illustribus Monachis derivatam Scholæ Sancti Remigii successionem non immerito suspicamur.

CAPUT LIV.

Schola Blesensis.

Alexander III. in parte 2. Appendicis ad Lateranense Concilium, cap. 15. hujus Scholæ ita meminit: *Dilectus filius noster magister R. presentium lator, in præsentia nostra constitutus, constanti nobis assertione proposuit, quod cum ipse Blesis sub magistro Husdrico Scholas regeret, & se crederet de clementia sedis Apostolicæ ab hujusmodi pretii exactione immunem: idem Husdricus, nostra consti-*

tutione contempta, fidejussores, quos a prefato R. de pretii solutione receperat, pro eodem pretio spoliare presumpsit. Quia igitur graviter nimis excedit, qui Apostolicis obviat institutis, D. T. & c. quatenus utraque parte coram te convocata, veritatem diligenter inquiras, & si ita inveneris, memoratum Hasdricum moncas, & Ecclesiastica districtione cogas, ut ea quæ de fidejussoribus ipsius R. abstulit, appellatione cessante, cum omni integritate restituat, eosque ab eadem fidejussione prorsus absolvat, ne de cetero ab ipso R. vel aliis pro magisterio Scholarum quicquam exigere vel extorquere presumat; sed cum Blesis, quandiu voluerit, Scholas sine aliqua molestia velexactione regere patiatur. Quod si Schola hæc Petrum cognomento Blesensem discipulum olim habuit, ut par est credere, magnum ornamentum habuisse dicenda est.

CAPUT LV.

Schola Lexoviensis.

QUO tempore Arnulphus Lexoviensem regebat Ecclesiam, eodem & fulgebat Lexoviensis Schola. Non damus alium hujusce rei testem, præter Arnulphum ipsum, qui de hac Schola sic scribit ad Bartholomæum Exoniensem Episcopum. Lator, inquit epistola 62. presentium Jordanus vester apud nos pluribus adolescentiæ suæ diebus commoratus est, ut in Ecclesia nostra divinis informaretur officiis, & inter Scholares liberalibus posset instrui disciplinis. Quibus verbis aperte signi-

gnificatur, Scholam in Ecclesia Lexoviensi publicam fuisse, in qua liberales disciplinæ juvenibus traderentur, & Clerici bonis artibus ad Ecclesiæ munia informarentur.

CAPUT LVI.

Schola Bracarenfis.

QUO tempore vigere cœpit, nondum comperi. Verisimile est admodum, originem trahere suam ex Martino, qui ad annum Christi 572. Bracarensem rexit Ecclesiam. Celebris & apprimè doctus vir erat, qui Bracaræ vel perrexit optimarum artium studia colere, vel ut colerentur, instituit. De viro tanto nihil aliud censere possumus. Sed ad omnes consequentes annos illa durasse studia, nec interrupta unquam fuisse, gratis, ni fallor, & sine ratione quis reciperet. Utut sit, cum ad Romanam Ecclesiam accessit Innocentius III. Bracarenfis Schola jam inclarescebat. Id colligimus ex hoc Pontifice, qui in lib. 1. epistolarum scribit ad fratrem Rainerium, ut Portugalliæ & Castellæ Reges percussum inter se & jurejurando confirmatum fœdus servare cogat. *Referente, inquit, dilecto filio N. magistro Scholarum Bracarenfis Ecclesie, nuncio & Clerico charissimi in Christo filii S. illustris Regis Portugallensis, nostris est auribus intimatum.* Tunc erat, qui Scholas regeret, & eam ob rem Scholarum magister diceretur. Successor erat, opinor, aliorum qui Scholas rexerant.

CAPUT LVII.

Schola Palentina.

Nisi ab Adefonso Rege instaurata est, certe initium accepit. Id nos in Chronico Lucas Tudenſis docet æra 1226. anno nimirum Christi 1186. *Eo tempore Rex Adefonſus evocavit magiſtros Theologicos, & aliarum artium liberalium, & Palentie Scholas conſtituit, procurante reverendiſſimo & nobiliſſimo viro Tellione, ejusdem civitatis Episcopo, quia, ut antiquitas refert, ſemper ibi vigit ſcholastica ſapientia, vigit & militia.* Si Nicolao Triвето credatur, beatus Dominicus hac in Schola educatus est. Qua de re ſic loquitur in Chronico ad ann. 1203. *Puerilibus autem annis innocenter excuſſis, cum miſſus eſſet Palentiam, ubi tunc vige-
bat ſtudium generale, cepit eruditioni diligenter intendere, & omiſſis frivolis, quibus ſolet ætas adoleſcentiorum eſſluere, ſe maturioribus ſtudiis occupare, & ut animum ſuum transferret plenius ad ſapientiam, abſtraxit a vino per decennium carnem ſuam. Poſtmodum vero laſſeſcente ſtomacho compulſus eſt ab Episcopo Didaco ſaltem temperato & modico vino uti. Liberalibus autem artibus competenter inſtructus, ad Theologiæ ſtudium ſe tranſtulit, cepitque vehementer divinis cloquiis inhiare, nec ſolum ſanctarum meditationum & affectionum ſegetes, ſed bonorum operum fruſtus uberrimos producebat. Fame namque prævalida in univerſis Hiſpaniæ partibus ingruente, adhuc manens Palentie, ut vidit*

vidit egenorum miseriaſ, neminemque conſolatore
rem, anxie admodum motus compaſſionis affectu,
venditis libris, quos valde neceſſarios habebat, omni-
que ſupelleſtili, acceptum pretium diſperſit & dedit
pauperibus. O rariffimum exemplum & gentium
omnium linguis prædicandum! Dominicus adole-
ſcens diſcipulum ſimul agit & doctorem: diſcipu-
lum quidem, cum ibi humaniores addiſcit literas:
doctorem vero, cum qua ratione ſublevandi ſint
oppreſſi fame pauperes, docet, & ſtatim ad Chri-
ſtianæ perfectionis gradum altiffimum conſcen-
dit.

CAPUT LVIII.

Schola Valentina.

MEmoratur duobus in locis. Primus eſt in
 beati Dominici vita, quam Theodoricus Ap-
 poldienſis edidit: ſic ſe res habet in cap. 2. *Cum*
viderent pii parentes ejus continuam ætatis & gra-
tia in ſancto puero acceſſionem, illum ſtudiorum
cauſa Valentiam miſerunt. Ibi tunc florebat ſtudi-
um generale, ut vocant, abundans tam diſcipulorum
frequentia, quam præſtanti doctrina magiſtrorum.
Et paulo poſt: Cum Valentia daret operam literis,
omnem fere Hiſpaniam immanis oppreſſerat fames.
Deſiciebant fame & ſiti pauperes, nec erat qui reſi-
ceret. Moriebantur miſeri & inopes, nec erat qui
curaret. Clamabant pupilli & debiles, nec quis-
quam attendebat. Inter hæc affligebatur ſpiritus
juvenis Dominici, & compatiebatur miſericors ejus
ani-

anima pauperum multitudini. Itaque Evangelicæ consilii non surdus auditor, imo perfectionis sectator egregius, distraxit libros & omnes res suas, pretiumque in pauperes expendit. Dominicus hanc Scholam reperit illustrem, & illustriorem reddidit singulari facto, quod Appoldiensis persequitur.

Palentia & Valentia urbes sunt duæ Hispaniæ, eæque Episcoporum sedes in eadem provincia, quæ Carthaginensis appellatur. Nicolaus Trivetius beatum Dominicum Palentinæ, Theodoricus Appoldiensis Valentiniæ Scholæ alumnum facit. Duorum autem auctorum uter verius scripserit, definire non audeo. Ea quippe non suppetunt, quibus definiam. Non me latet, auctores illos inter se conciliari posse, si dicatur Dominicus in utraque Schola Palentina & Valentina studuisse. Sed aliud est quod simpliciter dicitur, aliud quod idonee probatur: aliud quod fieri potest, aliud quod re ipsa factum est. Itaque donec certum definiendæ rei occurrat argumentum, satius erit suspendere iudicium, quam quod nesciam temere affirmare.

Venio ad locum alterum, ubi Valentiniæ Scholæ fit mentio. Hunc Joannes Celaia Parisiensis Theologus suppeditat in 4. sent. dist. 37. quæst. 4. *An voti fractio sit casus reservatus? Dimissis auctoritatibus, probo ratione. Expresse in Ordinario Valentino habetur, quod vota fracta debent reservari maioribus Sacerdotibus.* Et paulo post: *Quare manifeste sequitur, quod propter ambas ordinationes ipsi*

ipſius libri Ordinarii talis voti fractio eſt caſus reſervatus. Sed ob nimiam obſtinationem magiſtrorum Theologorum hujus urbis, (Valentiæ) ſi fas eſt vocare tales ignorantes illud, quod omnes Doctores Theologi aſſervere, &c. Hæc ille ad annum 1526. quo Valentinenſis Schola perſtabat adhuc, ſed exigua celebritate florebat.

CAPUT LIX.

Schola Pariſienſis.

DE Scholæ ſeu Academiæ Pariſienſis origine ſcripturo res quinque conſtituendæ mihi videntur. Una eſt, fuiſſe nonnullos, qui Academiæ Pariſienſis originem ut auguſtiorẽ redderent, de ea differentes pleraque falſa veris admifcuerunt: quaſi quæ vera ſunt, Academiæ hujus laudi & ornamẽto ſatis non eſſet ea ſimpliciter ac ſine fuco narrare. Sed eorum qui de veris Academiæ primordiis fabulando tam male meriti ſunt, ſcripta capp. 1. & 2. diſpunximus, ubi quas Scholas, & quibus in locis fundaverit Imperator Carolus, ex certis veterum monimentis oſtendimus.

Altera, Pariſienſem Academiam non ſimul omnibus illis, quibus pridem conſtat, partibus ab initio conſtituiſſe. Hæ autem partes ſunt omnino quatuor, quarum ſingulæ Facultates dictæ: prima in liberalibus artibus, ſecunda in Medicis, tertia in Canonicis, quarta demum in Theologicis rebus edocendis verſatur. Quare miſſos hic facimus eos, qui Herculis olim anniculi ſoleas aptare volunt
jam

jam grandi, jam clava & spolio leonis terribili, nec putant jactis Academiæ fundamentis aliquid superstructum esse.

Tertia, aberrare eos, qui aliter, quam sub finem capitis primi Carolum Magnum prædicant Academiæ Parisiensis auctorem: maxime vero, si Academia uti quatuor Facultates continet, spectetur. Et sane editis originibus Scholarum, quæ in Galliis vel Caroli tempore, vel post Carolum floruerunt, ne unum quidem invenies magistrum, qui Lutetiæ Parisiorum docendi munus obierit, discipulosque Scholæ suæ heredes reliquerit.

Quarta, præcipuam Academiæ Parisiensis laudem haud in eo positam esse, quod hoc vel illo tempore initium habuerit; sed quod post suam institutionem perpetua fuerit illius stabilitas & constantia: tanto ceteris Scholis, gloriosior & illustrior, quanto supra humanam conditionem est in hac rerum, quam patimur, mobilitate atque fluxu gradum figere. Omitto præterea magistrorum celebritatem, eruditorum hominum copiam, auditorum ex orbe toto confluentium frequentiam, qua præcelluit.

Quinta, quicquid Academiæ hujus reperitur ante Ludovicum Crassum, id sive in Scholis, sive in magistris, sive in aliis quæ in Academiæ partem venire possunt, desultoriam velut naturam sortitum esse, nec per certam, uti postea, successionem decurrisse, quemadmodum nunc probatum imus.

ARTICULUS I.

Cerriora Scholæ Parisiensis exordia.

Primus igitur, quem post Caroli tempus Lutetia Parisiorum docuisse veteres tradiderunt, fuit Remigius Autissiodorensis Monachus, de quo sic habetur in vita Odonis Cluniacensis, lib. I. *Odo vir beatissimus, ex Francorum prosapia extitit oriundus, sed intra domum Willelmi robustissimi Ducis Aquitaniae est alitus, nono decimo ætatis suæ anno apud beatum Martinum Tironis est tonsus, ibique Grammaticæ laribus est educatus, deinde apud Parisum Dialectica, Musicaque a Remigio doctissimo viro est instructus.* An autem prius Remis, quam Parisiis, vel secus, magister ille docuerit, iudicatu quidem non ita proclive est. Mihi tamen videtur prius Parisiis, quam Remis docuisse. Quæ conjectura deduci potest ex his Flodoardi verbis in lib. 4. Hist. Remensis cap. 9. *Prefatus Preful honorabilis Fulco, sollicitus circa Dei cultum & ordinem Ecclesiasticum, amore quoque sapientiæ fervens, duas Scholas Remis, Canonorum scilicet loci, atque ruralium Clericorum jam pene dilapsas restituit, & evocato Remigio Autissiodorensi magistro, liberalium artium studiis adolescentes Clericos exerceri fecit.* Parisiis Remos evocatum crediderim Remigium, qui Scholas hujus urbis instauraret. Quod si factum est ita, Remigius ad annum 882. Lutetiæ versabatur, ibique Scholam Philosophiæ regebat. Sed Parisiis abeunte Remos Remigio, Parisios accessit

M

Odo,

Odo, qui Dialecticam docuit. Qua dere sic in lib. I. vitæ Odonis: *Odo his diebus adiit Parisum, ibique Dialecticam Sancti Augustini Deodato filio suo missam perlegit.* Ad hujus vel illius magistri Scholam contulit se, ni fallor, Abbo Floriacensis Monachus, ut in ejus vita scribit Aimonius cap. 3. *Quapropter Parisios, atque Remos adeos, qui Philosophiam profitebantur, profectus, aliquantulum quidem in Astronomia, sed non quantum cupierat, apud eos profecit.* Abbonem Parisiensi Philosophiæ vacasse necesse est ante annum 970. quo in Angliam docendi causa profectus est.

Non multo post vir illustris, nomine Wilramus, tradendæ Philosophiæ sumpsit provinciam, si qua fides sit Trithemio ad annum 1064. Chronici Hirsaugiensis. *Claruit, inquit, his temporibus Wilramus, ex Scholastico Bambergensi Monachus Fuldenfis, & tandem ex Monacho Abbas cænobii Mersburgensis, vir tam in divinis Scripturis, quam in secularibus literis non infime doctus, qui in Parisiensi Gymnasio Philosophiam multis annis gloriose docuerat.* Quo autem in loco Professores illi Scholam tenuerint, incompertum est. Docere quidem potuerunt in Ecclesia matricè, vel in aliqua alia civitatis, vel in monasterio Sancti Germani, vel in Basilica Sanctæ Genovefæ, quæ tunc sicut & memoratum cænobium, erat in suburbiis. Et revera tempore Roberti Regis in Basilica Sanctæ Genovefæ Scholas fuisse, tradit Anselmus Canonicus Leodiensis in tomo 1. de gestis Pontificum Leodiensium: *Hucboldus, sicut fert inscriptio vetus posita in*

Ecclesia Sancti Joannis Baptista Leodiensis, dum adolescentulus e scholari disciplina confugisset Parisius, Sanctæ Genovefæ Canonicis adhaesit, tempore Roberti Regis Francorum, & in brevi multarum Scholarum instructor fuit, ubi cum aliquandiu a domino Notgero Leodiensi Episcopo ignoraretur, tandem canonica Episcopalis sententiæ executione compulsus est redire, pluribus ibi relictis studiorum ac moralitatis insignibus. Ante annum millesimum Hucboldus Scholas rexit Lutetiæ, cum qui Episcopus illum revocavit Leodium, anno millesimo octavo e vita migrarit. Hic est status, hæc conditio Parisiensis Studii, quod ab anno circiter octingentesimo octavo ad annum usque millesimum vigesimum viguit. Hic non moror annum millesimum sexagesimum quartum, quo Wilramum claruisse scribit Trithemius. Non enim notat annum, quo Lutetiæ Philosophiam docuit, sed quo Fuldensẽm Abbatem egit: si tamen vel unquam Parisiensis Professor fuerit, vel Fuldensis Abbas, cum neque primum apud vetustiores Trithemio scriptores, neque secundum in Annalibus Fuldensis monasterii proditum literis occurrat. Ad annum quidem millesimum sexagesimum quartum Wideradus, non Wilramus, Abbas invenitur, nisi forte Trithemius Wideradum cum Wilramo confundat. Istud observandum esse duxi, cum non sit animus quæ incerta sunt, pro certis habere.

Post memoratos autem præceptores Parisiensis Studii Scholas perstitisse ab anno millesimo vicesimo ad annum millesimum centesimum, vel fuisse

qui easdem regerent, illorum temporum scriptis, quæ ad nos pervenerint, nemo hæcenus asseruit. Sed Remensis Ecclesia, Beccense monasterium, & Laudunensis Ecclesia, magistros subinde & Scholares ex omnibus propemodum locis evocarunt, ut ante demonstratum est. Tunc enim stabiles nondum erant Scholæ, sed deficientibus, ut fit, magistris, in aliam atque aliam Ecclesiam, in aliud atque aliud monasterium avolabant, ubi qui docere possent & vellent, invenirentur. Scholis, & maxime Parisiensibus stabilitatem & constantiam dederunt immunitates Regum, & Pontificum privilegia, quibus & magistrorum dignitas vindicaretur, & Scholarium commoda procurarentur.

Porro si quis nutantis adhuc, nec dum bene fundatæ Academiæ primordia consideret, & intercensam illius ab anno millesimo vicesimo ad annum præterpropter millesimum centesimum progressionem diligenter attendat, res quatuor potissimum observabit.

Prima est, Parisiensem Academiam fundatam quidem esse a Monachis Sancti Benedicti, sed non quos fabulosæ narrationes cap. 2. celebrant.

Altera, hos Monachos non ex Anglia, sed ex Gallia oriundos esse. Quippe Remigius Autissiodorensis Monachus, & Odo illius discipulus, postea Cluniacensis Abbas, quos Academiæ Parisiensis conditores primos ostendimus, quin Galli fuerint, nullus, opinor, ibit inficias.

Ter-

Tertia, ex Facultatibus quatuor, quibus pridem conflata est Academia, illam apparere solam, quæ in tradendis liberalibus disciplinis occupatur. Non dum enim erant Scholæ, in quibus vel Medicina, vel Jus Canonicum, vel Theologia doceretur. Et certe quæ de Petro Abaelardo, de Guillelmo Campellenfi, & de aliis animadversuri sumus postea, nullum eorum tempore Theologiæ studium Parisiis fuisse, satis superque significant.

Quarta, nullum exploratæ fidei scriptorem esse, quo quis idonee probet, toto illo tempore, cuius paulo ante meminimus, aliquam extitisse Parisiis, non dicam Theologiæ, sed & liberalium artium tractationem. Itaque cum Bruno Cartasienfium Monachorum auctor tunc temporis vixerit, docueritque alibi, quam Lutetiæ Parisiorum, ut vidimus, falsitatis plena sunt, quæ Theophilus Rainaudus scripsit in Antemurali adversus ingenia fortia, quorum ipse, si sint cujusmodi definit, caput esse & dici merito potest. *Sanctum Brunonem, inquit, ea ex causa elongasse fugientem, & mansisse in solitudine, quod Doctor Parisiensis a mortuis ad tempus regressus, accusatum se & judicatum atque damnatum profectus esset in ipso feretro, fabulamentis accensent ingenia fortia, tantum quia placet. Nam quamvis olim Canonici Parisienses cum Doctorem in cætum suum intrudi exposulaverint, & jure exposularunt, cum falso in eorum album sit relatus, qui Doctor duntaxat Parisiensis fuerat; tamen reliqua de eo narratio apud antiquos omnes rata fuit. Quæ a nobis funditus confutata in Dissertatione de vera*

causa secessus Sancti Brunonis in eremum: cum defendere non potuerit, & κατὰ πόδα respondere, ad somnia, calumnias & mendacia se convertit. Sed mittenda sunt omnia hæc, cum veritas quæritur, & suis momentis asserenda est.

ARTICULUS II.

Extinctum per annos aliquot Parisiense Studium redaccenditur semper (ut spes est) duraturum.

Guillelmus vero Campellensis extinctum Parisiense Studium excitavit in Philosophia, cui postea Petrus Abaelardus Theologiam adjecit. Uterque in Laudunensi Schola educatus. De Guillelmo Campellensi testis est auctor ille, qui restauratæ Laudunensis Ecclesiæ historiam confecit. *Vir, inquit, sapientissimus magister Anselmus, tunc temporis Ecclesiæ nostræ Canonicus & Decanus, per totum pene orbem Latinum scientiæ & eloquentiæ suæ fama notissimus, habuit discipulos Abaelardum, Albericum Remensem & Lotulfum Novariensem, Guillelmum de Campellis, Guillelmum Cantuariensem Archiepiscopum, qui Laudunum petierat pro audienda lectione magistri Anselmi, & in Episcopi domo manserat, ibique filios Radulfi Cancellarii Regis Anglorum docuerat.* Guillelmum de Campellis magistro Anselmo usum esse in Philosophicis conijcimus ex iis, quæ cum de seipso, tum de illo testatur Abaelardus in historia calamitatum suarum, capite primo & capite secundo: *Et quoniam Dialecti-*

lecticarum rationum armaturam omnibus Philosophiæ documentis prætuli, his armis alia commutavi, trophæis bellorum confictus prætuli disputationum. Proinde diversas disputando perambulans provincias, ubicunque hujus artis vigere studium audieram, Peripateticorum emulator factus sum. Perveni tandem Parisios, ubi jam maxime disciplina hæc florere consueverat, ad Guillelmum scilicet Campellensem præceptorem meum, in hoc tunc magisterio re & fama præcipuum: cum quo aliquantulum moratus, primo ei acceptus, postmodum gravissimus extiti, cum nonnullas scilicet ejus sententias refellere conarer, & ratiocinari contra eum sæpius aggrederer, & nonnunquam superior in disputando viderer. Quod quidem & ipsi, qui inter Conscholares nostros præcipui habebantur, tanto majori sustinebant indignatione, quanto posterior habebam ætatis & studii tempore. Hinc calamitatum mearum, quæ nunc usque perseverant, cæperunt exordia, & quo amplius fama extendebatur nostra, aliena in me succensa est invidia. Factum tandem est, ut supra vires ætatis meæ de ingenio meo præsumens, ad Scholarum regimen adolescentulus aspirarem, & locum, in quo id agerem, providerem, insigne videlicet tunc temporis Meledunum castrum, & sedem regiam. Præsensit hoc prædictus magister meus, & quo longius posset Scholas nostras a se remove conatus, quibus potuit modis, latenter machinatus est, ut priusquam a suis recederem, Scholas nostras, & provi-
sum mihi locum auferret. Sed quoniam de potenti-
bus terræ nonnullos ibidem habebat æmulos, fretus

eorum auxilio, voti mei compos extiti, & plurimorum mihi assensum ipsius manifesta invidia conquirit. Ab hoc autem Scholarum nostrarum exordio ita in arte Dialectica nomen meum dilatari cepit, ut non solum condiscipulorum meorum, verum etiam ipsius magistri fama contracta paulatim extingueretur.

Hinc factum est, ut de me amplius ipse presumens, ad Castrum Corbolii, quod Parisiaca urbi vicinius est, quantocyus Scholas nostras transferrem: ut inde videlicet crebriores disputationis assultus nostra daret opportunitas. Non multo autem interjecto tempore ex immoderata studii afflictione correptus infirmitate coactus sum repatriare. Et per annos aliquot a Francia quasi remotus querebar ardentius ab iis, quos Dialectica sollicitabat doctrina. Elapsis autem paucis annis, cum ex infirmitate jamdudum convaluissem, praeceptor meus ille Guillelmus Parisiensis Archidiaconus, habitu pristino commutato ad regularium Clericorum ordinem se convertit, ea, ut referebant, intentione, ut quo religiosior crederetur, ad majorem praelationis gradum promoveretur: sicut in proximo contigit, eo Catalaunensi Episcopo facto. Nec tamen hic suae conversionis habitus aut ab urbe Parisiaca, aut a consueto Philosophiae Studio eum revocavit: sed in ipso quoque monasterio, ad quod se causa religionis contulerat, statim more solito publicas exercuit Scholas. Tum ego ad eum reversus, ut ab ipso Rhetoricam audirem, inter cetera disputationum nostrarum conamina, antiquam ejus de universalibus sententiam patentissimis argu-

men-

mentorū disputationibus ipsum commutare, imo destruere compuli. Erat autem in ea sententia de communitate universalium, ut eandem essentialiter rem totam simul singulis suis inesse astrueret indivi-
 duis; quorum quidem nulla esset in essentia diversitas, sed sola multitudine accidentium varietas. Sic autem istam suam correxit sententiam, ut deinceps rem eandem non essentialiter, sed individualiter diceret. Et quoniam de universalibus in hoc ipso præcipua semper est apud Dialecticos questio, ac tanta, ut eam Porphyrius quoque in Isagogis suis, cum de universalibus scriberet, definire non præsumeret dicens: Altissimum enim est huiusmodi negotium: cum hanc ille correxisset, imo coactus dimisisset sententiam, in tantam lectio ejus devoluta est negligentiam, ut jam ad Dialecticæ lectionem vix admitteretur: quasi in hac scilicet de universalibus sententia tota hujus artis consisteret summa. Hinc tantum roboris & auctoritatis nostra suscepit disciplina, ut ii, qui antea vehementius magistro illi nostro adhærebant, & maxime nostram infestabant doctrinam, ad nostras convolarent Scholas; & ipse qui in Scholis Parisiæ sedis magistro nostro successerat, locum mihi suum offerret, ut ibidem cum ceteris nostro se traderet magisterio, uti antea suus ille & noster magister floruerat.

Paucis itaque diebus ibi me studium Dialecticæ regente, quanta invidia tabescere, quanto dolore æstuaræ cæperit magister noster, non est facile exprimere. Nec conceptæ miseriæ æstum diu sustinens, callide aggressus est me etiam tunc remove. Et

quia in me quod aperte ageret, non habebat, ei Scholas auferre molitus est, turpissimis objectis criminibus, qui mihi suum concesserat magisterium, alio quodam æmulo meo in locum ejus substituto. Tunc ego Meledunum reversus, Scholas ibi nostras, sicut antea, constitui: & quanto manifestius ejus me persequabatur invidia, tanto mihi auctoritatis conferebat, juxta illud Poeticum:

Summa petit livor, perflant altissima venti.

Non multo autem post, cum ille intelligeret, fere omnes discipulos de religione ejus plurimum hesitare, & de conversione ipsius vehementer susurrare, quod videlicet a civitate minime recessisset: transtulit se & conventiculum fratrum cum Scholis suis ad villam quandam ab urbe remotam. Statimque ego Meleduno Parisius redii, pacem ab illo ulterius sperans. Sed quia, ut diximus, locum nostrum ab æmulo nostro fecerat occupari, extra civitatem in monte Sanctæ Genovefæ, Scholarum nostrarum castra posui, quasi eum obsessurus, qui locum occupaverat nostrum. Quo audito, magister noster statim ad urbem impudenter rediens, Scholas, quas tunc habere poterat, & conventiculum fratrum ad pristinum reduxit monasterium, quasi militem suum, quem deseruerat, ab obsidione nostra liberaturus. Verum cum illi prodesse intenderet, maxime nocuit. Ille quippe antea aliquos habebat qualescunque discipulos, maxime propter lectionem, in qua plurimum valere credebatur. Postquam autem magister advenit, omnes penitus amisit, & sic a regimine Scholarum cessare compulsus est. Nec post multum
tem-

tempus, quasi jam ulterius de mundana desperans gloria, ipse quoque ad monasticam conversus est vitam. Post reditum vero magistri nostri ad urbem, quos confictus disputationum Scholares nostri, tam cum ipso, quam cum discipulis ejus habuerint, & quos fortuna eventus in his bellis dederit nostris, imo mihi ipsi in eis, te quoque res ipsa jamctudum edocuit. Illud vero Ajacis & temperantius loquar, & audacter proferam:

si quæritis hujus

Fortunam pugnae, non sum superatus ab illo.

Quod si ego tacerem, res ipsa clamat, & ipsius rei finis indicat.

In his autem omnibus, quæ ad Scholarum historiam spectant, ea velut chronica synopsi reducuntur hoc modo.

1. Guillelmus Campellensis e Laudunensi Academia profectus, Lutetiæ Scholam Philosophiæ erigit, in eaque illius partem docet, quæ Dialectica vocatur.

2. Accedens Lutetiam Abaelardus Guillelmi disciplinæ se tradit, brevique, qua disputando, qua tractando, qua varios Scholæ actus exercendo, magister fieri contendit.

3. Abaelardus invidia sociorum, quos facile anteibat, circumflatus, excedere Lutetia cogitur, & ad Meledunense castrum se confert, ubi magistro Campellensi quamlibet invito, Scholam figit, aperitque.

4. Posteaquam Abaelardi nomen, & illius Scholæ gloria longe lateque propagata est, & contra
magi-

magistri Campellensis decus imminutum, paullo confidentior evadit. Lutetiam propius accedere meditatus, ad Corboliense castrum pergit, quo translatis Scholis crebriores Dialecticæ disputationes instituit: sed morbo interceptus patriam repetit.

5. Interim dum in patria moratur Abaelardus, magister Campellensis deposito priori habitu, ad regularium Clericorum ordinem se convertit; nec tamen ea de causa studiis abstitit, sed iis in suo cœnobio, quod Sancti Victoris appellatur, vacat, uti vacare solebat. Imo vero quidam illius auditor eligitur, qui relictam in episcopio Scholam gubernet. Arque ita duobus simul in locis liberales disciplinæ traduntur, in quibus & Rhetorica nominatim designatur.

6. Reversus Lutetiam Abaelardus oblatum sibi ab eo, qui Campellensi successerat, docendi locum & munus assumit: sed livore pulsus Campellensis efficit, ut qui magisterium Abaelardo concesserat, abdicetur, & alius sufficiatur in ejus locum. Hinc nudus a docendi munere Abaelardus, Melledunum redit, ibique Scholas, ut antea, constituit.

7. Campellensis in simulatæ conversionis suspicionem venit, hinc eo procul ab urbe cum Scholis suis recedente, Abaelardus in urbem revertitur: sed occupato, ut vidimus, magisterii loco, Sanctæ Genovefæ montem petit extra mœnia, ibique defixis Scholis, velut ex altiori speculâ obsidet eum, qui constitutum in urbe docendi locum invaserat.

Tunc

Tunc Campellensis, qui Abaelardum ferre non poterat, Scholas suas Parisios in monasterium reduxit, quo commodius discipulum suum illum, qui in Parisiensi sede docebat, a magistro Abaelardo defenderet. Sed istud ex animi sententia non successit. Etenim ubi Guillelmus Campellensis Parisios advenit, illius discipulum Scholares deseruerunt universi.

Ceterum in hoc deplorandæ invidiæ ludo, qui Parisiensium Scholarum solitudinem & frequentiam tam sæpe, tanque varie alternavit, instauratæ in Dialecticis & Rhetoricis Academiæ conspectum dedimus: nunc ob oculos jacta in Theologicis fundamenta ponamus. Ergo sequamur Abaelardum. *Dum vero, inquit, hæc (quæ num. 7. exposuimus) agerentur, charissima mihi mater mea Lucia repatriare me compulit. Quæ videlicet post conversionem Berengarii patris mei ad professionem monasticam, idem facere disponebat. Quo completo, reversus sum in Franciam, maxime ut de divinitate addiscerem, quando jam sæpessus magister noster Guillelmus in Episcopatu Catalaunensi pollebat. In hac autem lectione magister ejus Anselmus Laudunensis maximam ex antiquitate auctoritatem tunc tenebat.*

Accessi igitur ad hunc senem, cui magis longævus usus, quam ingenium vel memoria nomen comparaverat. Et post alia, quibus qua ratione Anselmum audiverit, ingenue docet: Et primæ quidem lectioni nostræ pauci tunc interfuere, quod ridiculum omnibus videretur, me adhuc quasi penitus sacræ le-
ctio-

lctionis expertem, id tam propere aggredi. Omnibus tamen, qui assuerunt, in tantum lectio illa grata extitit, ut eam singulari praconio extollerent, & me secundum hunc nostrae lctionis tenorem ad glossandum compellerent. Quo quidem audito, ii qui non interfuerant, caeperunt ad secundam & tertiam lctionem certatim accedere, & omnes pariter de transcribendis glossis, quas prima die inceperam, in ipso eorum initio plurimum solliciti esse.

Hinc itaque praedictus senex vehementi commotus invidia, & quorundam persuasionibus jam adversum me, ut supra memini, ex tunc stimulatus, non minus in sacra lctione me persequi cepit, quam antea Guillelmus noster in Philosophia. Erant autem tunc in Scholis hujus senis duo, qui ceteris praeminere videbantur, Albericus scilicet Remensis, & Lotulfus Lombardus, qui quanto de se majora praesumebant, amplius adversum me accendebantur. Horum itaque maxime suggestionibus, sicut postmodum deprehensum est senex ille perturbatus impudenter mihi interdixit inceptum glossandi opus in loco magisterii sui amplius exercere. Hanc videlicet causam praetendens, ne si forte in illo opere aliquid per errorem scriberem, utpote rudis adhuc in hoc studio, ei deputaretur. Quod cum ad aures Scholarium pervenisset, maxima commoti sunt indignatione super tam manifesta livoris calumnia, quae nemini unquam ulterius acciderat: quae quanto manifestior, tanto mihi honorabilior extitit, & persequendo gloriosorem effecit.

Post

Post paucos itaque dies Parisius reversus, Scholas mihi jamdudum destinatas atque oblatas, unde primo fueram expulsus, annis aliquibus quiete possedi, atque ibi in ipso statim Scholarum initio glossas illas Ezechielis, quas Lauduni incæperam, consummare studui. Quæ quidem adeo legentibus acceptabiles fuerunt, ut me non minorem gratiam in sacra lectione adeptum jam crederent, quam in Philosophica viderant. Unde utriusque lectionis studio Scholæ nostræ vehementer multiplicatæ, quanta mihi de pecunia lucra, quantam gloriam compararent, ex fama te quoque latere non potuit. Quæ de Theologicæ Scholæ epocha jam observavimus, ex his Abaelardi verbis oppido confirmari possunt. Etenim cum ex Armorica reversus Lutetiam Abaelardus, Laudunum petiit, ut in Theologia magistrum Anselmum audiret, non obscurum indicium est, nullam adhuc Parisiis erectam Theologiæ Scholam, nullos extitisse magistros, qui sacris lectionibus & Ecclesiasticis institutionibus vacarent. Quorsum, amabo vos, Abaelardus, quorsum Guillelmus, quorsum alii forte relicta Lutetia concessissent Laudunum, si quod hac in urbe Theologiæ studium extitisset? Huc accedit, quod qui Parisiensis Theologiæ præsides & magistros notarunt, nullum supra hanc ætatem notarint. Diligentia & sedulitate sua eminet hac in parte Henricus de Gandavo, Parisiensis Theologus, qui in libro de Ecclesiasticis Scriptoribus laudat quidem Petrum Lombardum, Mauritium, Petrum Cantorem, Gilbertum Porretanum, Stephanum Anglicum, Joannem

nem Beletum, Simonem Tornacensem, Alanum Insulensem, ex monasterio Sancti Victoris Hugonem & Richardum, qui Scholæ Theologicæ præfuerint; sed antiquiorem Abaelardo laudat neminem.

Quam autem celebris fuerit magister Abaelardus, nos docet Fulco Diogilli Prior in ea epistola, qua eundem Abaelardum post suam castrationem consolatur: *Affluentissime tibi paulo ante hujus mundi gloria blandiebatur, & te incertis fortune casibus esse obnoxium non sinebat advertere. Roma suos tibi docendos trans mittebat alumnos: & quæ olim omnium artium scientiam auditoribus solebat infundere, sapientiores te se sapiente transmissis Scholaribus monstrabat. Nulla terrarum spatia, nulla montium cacumina, nulla concava vallium, nulla via, difficili licet obsita periculo & latrone, quo minus ad te properarent, retinebat. Anglorum turbam juvenum mare interjacens, & undarum procella terribilis non terrebat: sed omni periculo contempto, audit tuo nomine, ad te confluebat. Remota Britannia sua animalia erudienda destinabat. Andegavenses eorum edomita feritate tibi famulabantur in suis: Picavi, Vascones, & Iberi. Normannia, Flandria, Teutonicus, & Suevus tuum calere ingenium, laudare & prædicare assidue studebat. Prætereo cunctos Parisiorum civitatem habitantes, & intra Galliarum proximas & remotissimas partes, qui sic a te doceri sitiebant, ac si nihil disciplina non apud te inveniri potuisset. Ea tunc fuit Parisiensis Academia, cujus insigniter jacta*
cum

cum in Philosophicis, tum in Theologicis rebus fundamenta exhibuimus.

ARTICULUS III.

*Abaelardus factus Monachus, perillustis
Scholarum rector in monasterio San-
cti Dionysii.*

Nunc videndum est, quomodo Monachus S. Dionysii factus Abaelardus, Scholas eo loci rexit, & quanta fuerit Scholarium copia, quam vel Lutetia secum traxit, vel aliunde accersivit. Cujus rei testis est ipse Abaelardus in historia calamitatum suarum, capite 8. & sequentibus. *Vix autem, inquit, de vulnere (castrationis scilicet) adhuc convalueram, cum ad me confluentes Clerici tam ab Abbate nostro, quam a meipso continuis supplicationibus efflagitabant, quatenus hoc quod hucusque pecuniæ vel laudis cupiditate egeram, nunc amore Dei operam studio darem: attendens, quod mihi fuerat a Domino talentum commissum, ab ipso esse cum usuris exigendum: & qui divitibus maxime hucusque intenderam, pauperibus erudiendis amodo studerem: & ob hoc maxime Dominica manu me nunc tactum esse cognoscerem, quo liberius a carnalibus illecebris, & tumultuosa vita sæculi abstractus, studio literarum vacarem: nec tam mundi, quam Dei vere Philosophus fierem. Erat autem Abbatia illa nostra, ad quam me contuleram, sæcularis admodum vitæ atque turpissimæ. Cujus Abbas ipse quo ceteris pralatione major, tanto vita de-*

N terior,

terior, atque infamia notior erat. Quorum quidem intolerabiles spurcitas ego frequenter atque vehementer, modo privatim, modo publice redarguens, omnibus me supra modum onerosum atque odiosum effeci. Qui ad quotidianam discipulorum nostrorum instantiam maxime gavisi, occasionem nacti sunt, qua me a se removerent. Diu itaque illis instantibus atque importune pulsantibus, Abbate quoque nostro & fratribus intervenientibus, ad cellam quandam recessi, Scholis more solito vacaturus. Ad quas quidem tanta Scholarium multitudo confluit, ut nec locus hospitii, nec terra sufficeret alimentis. Ubi, quod professioni meae convenientius erat, sacrae plurimum lectioni studium intendens, secularium artium disciplinam, quibus amplius assuetus fueram, & quas a me plurimum requirebant, non penitus abjeci: sed de his quasi hancum quendam fabricavi, quo illos Philosophico sapore inescatos, ad verae Philosophiae lectionem attraherem: sicut & summum Christianorum Philosophorum Origenem consuevisse, historia meminit Ecclesiastica. Cum autem in divina Scriptura non minorem mihi gratiam, quam in seculari, Dominus contulisse videretur, ceperunt admodum ex utraque lectione Scholae nostrae multiplicari, & ceterae omnes vehementer attenuari. Unde maxime magistrorum invidiam atque odium in me concitavi. Quod Otho Frisingensis Episcopus testatum quoque reliquit in libri I. de rebus gestis Frederici primi capite 47. Ubi (scilicet Parisius) occasione quadam satis nota non bene tractatus (Abaelardus) Monachus in monasterio

rio Sancti Dionysii effectus est, ibi die noctuque lectioni ac meditationi incubans, de acuto acutior, de literato efficitur literatior. Chronicum item Moriniacense: *Petrus Abaelardus Monachus & Abbas, vir erat religiosus, excellentissimarum rector Scholarum, ad quas pene de tota Latinitate viri literati confluxebant.* Quibus liquet verbis, Abaelardum celebrem habuisse in suo monasterio Scholam, quæ velut examen quoddam Parisiensis Academiæ fuit. Nunc vero ex hac ad urbem Schola, ad institutas in suburbiis Scholas redeundum est.

ARTICULUS IV.

Scholæ cœnobii Sancti Victoris Parisiensis.

DE his Scholis luculentum extat testimonium apud Joannem de Sancto Victore in memoriali historiarum, quod sic se habet ad annum 1136. *Ordo canonicus apud Sanctum Victorem Parisius super fundatus incipiebat viriliter resflorere, ubi venerabilis Abbas Gilduinus vita & scientia laudabiliter enitebat: Thomas quoque Prior, postmodum martyr, & magister Hugo de Saxonia, religione & scientia clarissimus, in septem artium liberalium peritia, & vivacitate ingenii, & sensus subtilitate in tempore suo parem non habens, sicut opera & tractatus, qui communiter habentur, manifeste declarant.* Cui S. Bernardus tunc epistolas familiariter mittebat, & cum quo de sententiis Scripturarum, & de questionibus ad invicem colloquentes.

Magister quoque Richardus jam in dicto Ordine professus, natione Scotus, jam incipiebat clarere. Hic postea Prior fuit, & multa utilia & subtilia scripsit. Pluresque alii ibidem simpliciter & religiose sub Gilduino Abbate militantes, famam suae sanctitatis & scientiae per totum orbem spargebant, vigeatque ibidem studium. Deinde ad annum 1139. Clarebat hoc tempore Ordo canonicus Sancti Victoris Parisius, celebrisque fama per orbem habebatur, praecipue propter famosas quasdam & insignes personas, moribus & scientiis adornatas, quas in diversis diversorum mundi locorum Ecclesiis sparsit, velut vitis fecunda palmites proferens transplantandos. Hoc enim tempore fuerunt accepti ibidem Canonici professi, Praelati in Ecclesia Romana, duo Cardinales, magister Ivo Cardinalis, & dominus Hugo Episcopus Tusculanensis, magister Acardus Episcopus Abrincensis: Abbates quoque novem, in Ecclesia S. Satyri Hircuo, Abbas Radulfus Sanctae Genovefae Parisius, Abbas Odo S. Evurtii Aurelianis, Abbas Rogerus Sanctae Mariae Augensis, Abbas Rogerus Sancti Bartholomaei Noviomensis, Garnerius Sancti Vincentii Silvanectensis, Balduinus Sanctae Mariae Alticerris, Guibertus Sancti Augustini de Bresco in Anglia, Richardus Sancti Jacobi de Guignemora in Marchia, magister Andreas, magistri Hugo, & Richardus, & Adam, & Thomas Prior. Haec ex codice manuscripto, qui in nostra Regiae Navarrae Bibliotheca asservatur.

Huic Auctori conjungimus Jacobum de Vitriaco Cardinalem in capite 24. Occidentalis Historiae:

Mul-

Multis a principio Parisiensibus magistris, viris literatis & honestis, velut stellis fulgentibus illustrata, & quasi margaritis pretiosis decorata: inter quos nominatissimus & præcipuus extitit citharista Domini, organum Sancti Spiritus, magister Hugo de Sancto Victore dictus, qui malogranata tintinnabulis conjungens, exemplo sanctæ conversationis multos ad honestatem incitavit, & melliflua doctrina ad scientiam erudit. Et paulo post: Hi siquidem prudentes & honesti viri, extra Parisiensis urbis tumultum seorsum congregati, supra firmum & stabile fundamentum regulæ Sancti Augustini institutiones honestas & salutes observantias statuerunt. In hoc monasterium a Guillelmo Campelensi literarum studium illatum fuisse, articulo secundo testatur Abaelardus, & confirmat Hildebertus Cenomanensis Episcopus, in epistola ad eundem Guillelmum: Fert autem fama, id a quibusdam tibi persuasum, ut ab omni lectione penitus abstineas. Super hoc attende quid sentiam. Citra profectum proficit, quisquis alteri cum potest non prodest. Virtus est etiam, male usuro virtutis ministrare materiam. Præterea sub evangelico te cohibuisti consilio, quo juvenis a Christo audivit: Vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. Holocaustum igitur habes offerre, non sacrificium. De eorum quippe differentia apud Gregorium super Ezechielem sic legisti: In sacrificio quidem partem pecudis, in holocausto autem totum debes offerre. Et post pauca: Cum quis aliquid suum Deo vovit, sacrificium est; cum vero

omne quod habet, holocaustum. Offer ergo te totum Deo, quoniam Domino Deo tuo te totum devovisti; alioquin cum promisso defraudabis holocausto. Denique sapientia abscondita, & thesaurus absconditus, quæ utilitas in utrisque? Aurum dispersum melius rutilat, quam signatum. Nihil a vilibus topbis gemmæ differunt, nisi in medium deducantur. Scientia quoque distributa suscipit incrementum, & avarum dedignata possessorem, nisi publicetur, elabitur. Noli ergo claudere rivos doctrinæ tuæ, sed, juxta Salomonem, deriventur fontes tui foras, & aquas tuas in plateis divide. Guillelmum Campellensem, qui jam factus erat Canonicus Ecclesiæ S. Victoris, ita hortatur, ut a publicis in cœnobio lectionibus non desistat. Hildeberti consilio Guillelmus acquievit. Sed non multo post creatus est Catalaunensis Episcopus. Cui in regenda cœnobii S. Victoris Schola Thomas Prior successit, Thomæ celeberrimus Hugo, Hugoni Nanterus Prior, Nantero Richardus ille nominatissimus in paucis, Richardo Galterus, Galtero Godefridus, & Godefrido Adamus ille, cujus illustre epitaphium tot libros occupavit, & quo hunc articulum claudemus, cum non possit satis describi, & memorix mandari, cum nihil sit homine miserior vel superbius.

*Heres peccati, natura filius iræ,
Exiliique reus nascitur omnis homo.
Unde superbit homo? cujus conceptio culpa,
Nasci pana, labor vita, necesse mori.*

Vano

Vana salus hominis, vanus decor, omnia vana:

Inter vana nihil vanius est homine.

Dum magis alludit præsentis gloria vitæ,

Præterit, immo fugit, non fugit, immo perit.

Post hominem vermis, post vermem sit cinis,

heu, heu.

Sic redit ad cinerem gloria nostra suum.

Præter illos magistros Scholæ Sancti Victoris monimenta suggerunt alios complures. Sed eos recensere necesse non est impræsentiarum.

ARTICULUS V.

Continuatus Academiæ Parisiensis labor, celebritas, & auditorum frequentia.

Fuisse in Claustro beatæ Mariæ, seu in Episcopali sede, qui Theologiæ Scholis præficerent, & magistris Scholæ S. Victoris responderent, dubitari non debet. Idque facile colligitur ex Hugone, qui in Summa sententiarum, tract. 6. cap. II. refellit alios doctores, qui secus ac ipse contritionis efficaciam declararent. Eos autem doctores fuisse, qui Claustri beatæ Mariæ, vel Episcopii Scholas regebant, Theologicæ scientiæ historia nos docet. Quæ cum certa videantur, de illis omnibus promiscuus hic mihi sermo erit. Sed cum rerum multitudo statim obversetur, necessario delectus habendus est. Pauca igitur de multis adferam, ut hinc lector fastidio levetur, inde quorundam testimoniorum, in quibus summa hujusce rei constat, recensione facile contentus esse queat.

lctionis expertem, id tam propere aggredi. Omnibus tamen, qui affuerunt, in tantum lectio illa grata extitit, ut eam singulari praeconio extollerent, & me secundum hunc nostrae lctionis tenorem ad glossandum compellerent. Quo quidem audito, ii qui non interfuerant, ceperunt ad secundam & tertiam lctionem certatim accedere, & omnes pariter de transcribendis glossis, quas prima die inceperam, in ipso eorum initio plurimum solliciti esse.

Hinc itaque praedictus senex vehementi commotus invidia, & quorundam persuasionibus jam adversum me, ut supra memini, ex tunc stimulatus, non minus in sacra lctione me persequi capit, quam antea Guillelmus noster in Philosophia. Erant autem tunc in Scholis hujus senis duo, qui ceteris praeminere videbantur, Albericus scilicet Remensis, & Lotulfus Lombardus, qui quanto de se majora praesumebant, amplius adversum me accendebantur. Horum itaque maxime suggestionibus, sicut postmodum deprehensum est senex ille perturbatus impudenter mihi interdixit inceptum glossandi opus in loco magisterii sui amplius exercere. Hanc videlicet causam praetendens, ne si forte in illo opere aliquid per errorem scriberem, utpote rudis adhuc in hoc studio, ei deputeretur. Quod cum ad aures Scholarium pervenisset, maxima commoti sunt indignatione super tam manifesta livoris calumnia, quae nemini unquam ulterius acciderat: quae quanto manifestior, tanto mihi honorabilior extitit, & persequendo gloriosorem effecit.

Post

Post paucos itaque dies Parisius reversus, Scholas mihi jamdudum destinatas atque oblatas, unde primos fueram expulsus, annis aliquibus quiete possedi, atque ibi in ipso statim Scholarum initio glossas illas Ezechielis, quas Lauduni incœperam, consummare studui. Quæ quidem adeo legentibus acceptabiles fuerunt, ut me non minorem gratiam in sacra lectione adeptum jam crederent, quam in Philosophica viderant. Unde utriusque lectionis studio Scholæ nostræ vehementer multiplicatæ, quanta mihi de pecunia lucra, quantam gloriam compararent, ex fama te quoque latere non potuit. Quæ de Theologicæ Scholæ epocha jam observavimus, ex his Abaelardi verbis oppido confirmari possunt. Etenim cum ex Armorica reversus Lutetiam Abaelardus, Laudunum petiit, ut in Theologia magistrum Anselmum audiret, non obscurum indicium est, nullam adhuc Parisiis erectam Theologiæ Scholam, nullos extitisse magistros, qui sacris lectionibus & Ecclesiasticis institutionibus vacarent. Quorsum, amabo vos, Abaelardus, quorsum Guillelmus, quorsum alii forte relicta Lutetia concessissent Laudunum, si quod hac in urbe Theologiæ studium extitisset? Huc accedit, quod qui Parisiensis Theologiæ præsides & magistros notarunt, nullum supra hanc ætatem notarint. Diligentia & sedulitate sua eminet hac in parte Henricus de Gandavo, Parisiensis Theologus, qui in libro de Ecclesiasticis Scriptoribus laudat quidem Petrum Lombardum, Mauritium, Petrum Cantorem, Gilbertum Porretanum, Stephanum Anglicum, Joannem

nein Belethum, Simonem Tornacensem, Alanum Insulensem, ex monasterio Sancti Victoris Hugonem & Richardum, qui Scholæ Theologicæ præfuerint; sed antiquiorem Abaelardo laudat neminem.

Quam autem celebris fuerit magister Abaelardus, nos docet Fulco Diogilli Prior in ea epistola, qua eundem Abaelardum post suam castrationem consolatur: *Affluentissime tibi paulo ante hujus mundi gloria blandiebatur, & te incertis fortune casibus esse obnoxium non sinebat advertere. Roma suos tibi docendos trans mittebat alumnos: & quæ olim omnium artium scientiam auditoribus solebat infundere, sapientiores te se sapiente transmissis Scholaribus monstrabat. Nulla terrarum spatia, nulla montium cacumina, nulla concava vallium, nulla via, difficili licet obsita periculo & latrone, quo minus ad te properarent, retinebat. Anglorum turbam juvenum mare interjacens, & undarum procella terribilis non terrebat: sed omni periculo contempto, audito tuo nomine, ad te confluebat. Remota Britannia sua animalia crudienda destinabat. Andegavenses eorum edomita feritate tibi famulabantur in suis: Pictavi, Vascones, & Iberi. Normannia, Flandria, Teutonicus, & Suevus tuum calere ingenium, laudare & predicare assidue studebat. Prætereo cunctos Parisorum civitatem habitantes, & intra Galliarum proximas & remotissimas partes, qui se a te doceri sitiebant, ac si nihil disciplina non apud te inveniri potuisset. Ea tunc fuit Parisiensis Academia, cujus insigniter jacta*
cum

cum in Philosophicis, tum in Theologicis rebus fundamenta exhibuimus.

ARTICULUS III.

*Abaelardus factus Monachus, perillustri
Scholarum rector in monasterio San-
cti Dionysii.*

Nunc videndum est, quomodo Monachus S. Dionysii factus Abaelardus, Scholas eo loci rexit, & quanta fuerit Scholarium copia, quam vel Lutetia secum traxit, vel aliunde accersivit. Cujus rei testis est ipse Abaelardus in historia calamitatum suarum, capite 8. & sequentibus. *Vix autem, inquit, de vulnere (castrationis scilicet) adhuc convalueram, cum ad me confluentes Clerici tam ab Abbate nostro, quam a meipso continuis supplicationibus efflagitabant, quatenus hoc quod hucusque pecunie vel laudis cupiditate egeram, nunc amore Dei operam studio darem: attendens, quod mihi fuerat a Domino talentum commissum, ab ipso esse cum usuris exigendum: & qui divitibus maxime hucusque intenderam, pauperibus erudiendis amodo studerem: & ob hoc maxime Dominica manu me nunc tactum esse cognoscerem, quo liberius a carnalibus illerebris, & tumultuosa vita seculi abstractus, studio literarum vacarem: nec tam mundi, quam Dei vere Philosophus fierem. Erat autem Abbatia illa nostra, ad quam me contuleram, secularis admodum vite atque turpissima. Cujus Abbas ipse quo ceteris praelatione major, tanto vita de-*

N

terior,

terior, atque infamia notior erat. Quorum quidem intolerabiles spurcicias ego frequenter atque vehementer, modo privatim, modo publice redarguens, omnibus me supra modum onerosum atque odiosum effeci. Qui ad quotidianam discipulorum nostrorum instantiam maxime gavisi, occasionem nacti sunt, qua me a se removerent. Diu itaque illis instantibus atque importune pulsantibus, Abbate quoque nostro & fratribus intervenientibus, ad cellam quandam recessi, Scholis more solito vacaturus. Ad quas quidem tanta Scholarium multitudo confluit, ut nec locus hospitii, nec terra sufficeret alimentis. Ubi, quod professioni meae convenientius erat, sacrae plurimum lectioni studium intendens, secularium artium disciplinam, quibus amplius assuetus fueram, & quas a me plurimum requirebant, non penitus abjeci: sed de his quasi hamum quandam fabricavi, quo illos Philosophico sapore inescatos, ad verae Philosophiae lectionem attraherem: sicut & summum Christianorum Philosophorum Origenem consuevisse, historia meminit Ecclesiastica. Cum autem in divina Scriptura non minorem mihi gratiam, quam in seculari, Dominus contulisse videretur, ceperunt admodum ex utraque lectione Scholae nostrae multiplicari, & ceterae omnes vehementer attenuari. Unde maxime magistrorum invidiam atque odium in me concitavi. Quod Otho Frisingensis Episcopus testatum quoque reliquit in libri I. de rebus gestis Frederici primi capite 47. Ubi (scilicet Parisius) occasione quadam satis nota non bene tractatus (Abaelardus) Monachus in monasterio

*rio Sancti Dionysii effectus est, ibi die noctuque lecti-
oni ac meditationi incubans, de acuto acutior, de li-
terato efficitur literatior. Chronicum item Mo-
riniacense: Petrus Abaelardus Monachus & Abbas,
vir erat religiosus, excellentissimarum rector Scho-
larum, ad quas pene de tota Latinitate viri literati
confluebant. Quibus liquet verbis, Abaelardum
celebrem habuisse in suo monasterio Scholam, quæ
velut examen quoddam Parisiensis Academix fuit.
Nunc vero ex hac ad urbem Schola, ad institutas in
suburbiis Scholas redeundum est.*

ARTICULUS IV.

*Scholæ cœnobii Sancti Viëtoris Parisi-
ensis.*

DE his Scholis luculentum extat testimonium
apud Joannem de Sancto Victore in memo-
riali historiarum, quod sic se habet ad annum 1131.
*Ordo canonicus apud Sanctum Victorem Parisius
nuper fundatus incipiebat viriliter reslorere, ubi
venerabilis Abbas Gilduinus vita & scientia lauda-
biliter enitebat: Thomas quoque Prior, postmodum
martyr, & magister Hugo de Saxonia, religione &
scientia clarissimus, in septem artium liberalium
peritia, & vivacitate ingenii, & sensus subtilitate
in tempore suo parem non habens, sicut opera & tra-
ctatus, qui communiter habentur, manifeste decla-
rant. Cui S. Bernardus tunc epistolas familiari-
ter mittebat, & cum quo de sententiis Scriptura-
rum, & de questionibus ad invicem colloquentes.*

Magister quoque Richardus jam in dicto Ordine professus, natione Scotus, jam incipiebat clarere. Hic postea Prior fuit, & multa utilia & subtilia scripsit. Pluresque alii ibidem simpliciter & religiose sub Gilduino Abbate militantes, famam suæ sanctitatis & scientiæ per totum orbem spargebant, vigebatque ibidem studium. Deinde ad annum 1139. Clarebat hoc tempore Ordo canonicus Sancti Victoris Parisius, celebrisque fama per orbem habebatur, præcipue propter famosas quasdam & insignes personas, moribus & scientiis adornatas, quas in diversis diversorum mundi locorum Ecclesiis sparfit, velut vitis fecunda palmites proferens transplantandos. Hoc enim tempore fuerunt accepti ibidem Canonici professi, Prælati in Ecclesia Romana, duo Cardinales, magister Ivo Cardinalis, & dominus Hugo Episcopus Tusculanensis, magister Acardus Episcopus Abrincensis: Abbates quoque novem, in Ecclesia S. Satyri Hircuo, Abbas Radulfus Sanctæ Genovesæ Parisius, Abbas Odo S. Evurtii Aurelianis, Abbas Rogerus Sanctæ Mariæ Augensis, Abbas Rogerus Sancti Bartholomæi Noviomensis, Garnerius Sancti Vincentii Silvanectensis, Balduinus Sanctæ Mariæ Alticerris, Guibertus Sancti Augustini de Bresco in Anglia, Richardus Sancti Jacobi de Guignemora in Marchia, magister Andreas, magistri Hugo, & Richardus, & Adam, & Thomas Prior. Hæc ex codice manuscripto, qui in nostra Regiæ Navarrae Bibliotheca asservatur.

Huic Auctori conjungimus Jacobum de Vitriaco Cardinalem in capite 24. Occidentalis Historiæ:

Mul-

Multis a principio Parisiensibus magistris, viris literatis & honestis, velut stellis fulgentibus illustrata, & quasi margaritis pretiosis decorata: inter quos nominatissimus & præcipuus extitit citharista Domini, organum Sancti Spiritus, magister Hugo de Sancto Victore dictus, qui malogranata tintinnabulis conjungens, exemplo sanctæ conversationis multos ad honestatem incitavit, & melliflua doctrina ad scientiam erudit. Et paulo post: Hi siquidem prudentes & honesti viri, extra Parisiensis urbis tumultum seorsum congregati, supra firmum & stabile fundamentum regulæ Sancti Augustini institutiones honestas & salutare observantias statuerunt. In hoc monasterium à Guillelmo Campelensi literarum studium illatum fuisse, articulo secundo testatur Abaelardus, & confirmat Hildebertus Cenomanensis Episcopus, in epistola ad eundem Guillelmum: Fert autem fama, id a quibusdam tibi persuasum, ut ab omni lectione penitus abstineas. Super hoc attende quid sentiam. Citra profectum proficit, quisquis alteri cum potest non prodest. Virtus est etiam, male usuro virtutis ministrare materiam. Præterea sub evangelico te cohibuisti consilio, quo juvenis a Christo audivit: Vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. Holocaustum igitur habes offerre, non sacrificium. De eorum quippe differentia apud Gregorium super Ezechielem sic legisti: In sacrificio quidem partem pecudis, in holocausto autem totum debes offerre. Et post pauca: Cum quis aliquid suum Deo vovit, sacrificium est; cum vero

omne quod habet, holocaustum. Offer ergo te totum Deo, quoniam Domino Deo tuo te totum devovisti; alioquin eum promisso defraudabis holocausto. Denique sapientia abscondita, & thesaurus absconditus, quæ utilitas in utroque? Aurum dispersum melius rutilat, quam signatum. Nihil a vilibus topbis gemmæ differunt, nisi in medium deducantur. Scientia quoque distributa suscipit incrementum, & avarum dedignata possessorem, nisi publicetur, elabitur. Noli ergo claudere rivos doctrinæ tuæ, sed, juxta Salomonem, deriventur fontes tui foras, & aquas tuas in plateis divide. Guillelmum Campellensem, qui jam factus erat Canonicus Ecclesiæ S. Victoris, ita hortatur, ut a publicis in cœnobio lectionibus non desistat. Hildeberti consilio Guillelmus acquievit. Sed non multo post creatus est Catalaunensis Episcopus. Cui in regenda cœnobii S. Victoris Schola Thomas Prior successit, Thomæ celeberrimus Hugo, Hugoni Nanterus Prior, Nantero Richardus ille nominatissimus in paucis, Richardo Galterus, Galtero Godefridus, & Godefrido Adamus ille, cujus illustre epitaphium tot libros occupavit, & quo hunc articulum claudemus, cum non possit satis describi, & memorix mandari, cum nihil sit homine miserius vel superbius.

*Heres peccati, natura filius iræ,
Exilique reus nascitur omnis homo.
Unde superbit homo? cujus conceptio culpa,
Nasci parva, labor vita, necesse mori.*

Vana

Vana salus hominis, vanus decor, omnia vana:

Inter vana nihil vanius est homine.

Dum magis alludit presentis gloria vitæ,

Præterit, immo fugit, non fugit, immo perit.

Post hominem vermis, post vermem fit cinis,

heu, heu.

Sic redit ad cinerem gloria nostra suum.

Præter illos magistros Scholæ Sancti Victoris monimenta suggerunt alios complures. Sed eos recensere necesse non est impræsentiarum.

ARTICULUS V.

Continuatus Academiæ Parisiensis labor, celebritas, & auditorum frequentia.

Fuisse in Claustro beatæ Mariæ, seu in Episcopali sede, qui Theologiæ Scholis præsiderent, & magistris Scholæ S. Victoris responderent, dubitari non debet. Idque facile colligitur ex Hugone, qui in Summa sententiarum, tract. 6. cap. II. refellit alios doctores, qui secus ac ipse contritionis efficaciam declararent. Eos autem doctores fuisse, qui Claustri beatæ Mariæ, vel Episcopii Scholas regebant, Theologicæ scientiæ historia nos docet. Quæ cum certa videantur, de illis omnibus promiscuus hic mihi sermo erit. Sed cum rerum multitudo statim obversetur, necessario delectus habendus est. Pauca igitur de multis adferam, ut hinc lector fastidio levetur, inde quorundam testimoniorum, in quibus summa hujusce rei constat, recensione facile contentus esse queat.

Philippus Abbas monasterii Bonæ Spei, qui recens ab ætate Hugonis fuit, ceteris hac in parte præibit in epist. 3. ubi sic alloquitur Heroardum, cui scribit, *luctantem in Gymnasio Parisensi, & voluntario humero pressuram sustinentem torcularis: Tu amore ductus scientiæ Parisius advenisti, & a multis expetitam optato compendio Jerusalem invenisti. Hic enim David decachordum Psalterium manu tangit, hic tactu mystico Psalmos pangit: hic Isaias legitur, legendo detegitur prophetia: hic Propheta ceteri diversos modulos concordī proferunt melodia. Hic sapiens Salomon erudiendos convenas opperitur: hic ejus promptuarium studiosis pulsantibus aperitur: hic ad pulsandum tantus concursus, tanta frequentia Clericorum, ut contendat supergredi numerosam multitudinem laicorum. Felix civitas, in qua sancti codices tanto studio revolvuntur, & eorum perplexa mysteria superfusi dono Spiritus resolvuntur, in qua tanta lectorum diligentia, tanta denique Scripturarum scientia, ut in modum Cariathsepher merito dici possit civitas literarum.* Respicit Philippus ad diversas sacrorum librorum partes, quas quilibet tractator ac magister in suis Scholis explicabat.

Tunc vero temporis Gislebertum Pictaviensem Episcopum Parisius docuisse, tradit idem Philippus in epist. 5. *Comperi a magistro Gisleberto Pictaviensi Episcopo, quod librum istum, de quo nobis sermo est, scripsit non Athanasius, sicut noster titulus præmittitur, sed Hilarius Pictaviensis, cujus etiam & fides & doctrina commendabilis invenitur. Nudius*

dius enim tertius cum essem Parisius, idemque magister & Episcopus Gislebertus mihi colloqui dignaretur, inter loquendum protulit de libro illo quendam versiculum, &c. Quibus verbis Gislebertum Pictaviensem Episcopum proponit, qui tunc Parisiis Theologicæ Scholæ præerat.

Philippum Abbatem monasterii Bonæ Spei sequitur Petrus Blesensis, qui non semel Parisiensis Scholæ eruditionem suis extulit laudibus. Et primo quidem in epist. 19. *Qui interrogant, interrogent Parisius, ubi difficultium questionum nodi intricatissimi resolvuntur.* Deinde in epist. 26. *Vester vobisque devotissimus operam Theologiæ Parisius indulgeo, Bononiensis castra militiæ suspirans, quæ vehementer amata citius & premature deserui.* Tum demum in Compendio Jobi, cap. 2. de fratre Gerardo Cartusienfi: *Deum testor, non minus circumspicte & sane de articulis fidei Christianæ respondere, quam si maximam vitæ suæ partem in Scholis Parisiensibus expendisset.* Hinc Parisiensem Scholam laudat a solutione questionum, quæ salebris & difficultatibus involutæ sunt: inde Scholarem Parisiensem profitetur sese, & florentem Lutetiæ præ ceteris locis Theologiam commendat.

Æqualis Petro Blesensi Stephanus Abbas monasterii Sanctæ Genovefæ, & postea Tornacensis Episcopus, non sine laude commemorat duo Scholarum genera, quæ suo tempore Lutetiam illustrabant. Hæc autem sunt illius verba ex epistola 97. qua Lundenfi Archiepiscopo pro Petro Canonico

Ecclesiæ Sanctæ Genovefæ scribit : *Sed aut in clau-
stro regularibus disciplinis intendat cum fratribus
suis sub venerabili fratre nostro Wilhelmo Domino
servientibus, aut quotiens & quando volueritis, vo-
biscum in curia vestra religiose, sicut decet & expe-
dit, conversetur. Quod autem de ipso nobis per li-
teras vestras intimastis, vel in monte, vel in * Pa-
risiensium secularium Scholas, & venditores velo-
rum mittendo, salva gratia vestra, non admitti-
mus, quoniam institutioni nostræ repugnat & con-
suetudini, sicut per ipsum presentibus fratribus no-
vum proponetur spectaculum, quod futuris pernicio-
sum trahatur in exemplum. Habet in claustris sa-
pientia regulas suas, erigens sibi Scholas, inde ve-
ritatis, hinc virtutis. Quod si forte consilium ve-
strum in hoc declinaverit, ut de regulari secularem
facere contendatis, aliam quam Parisius civita-
tem, in qua studuerat, eligite. Aliæ ergo erant
Scholæ in Genovefiano monte, quas Clerici regu-
lares tenebant, & quorum caput erat Stephanus, ut
dignitate, sic & eruditione illustrissimus magister :
in aliis Lutetiæ locis aliæ, quas alii præceptores re-
gebant. Et in primis Petrus Lombardus, Mauri-
cius, Petrus Cantor, Stephano compares, quos Hen-
ricus Gandavensis Theologicæ Scholæ præfides &
rectores appellat. Unde non sine causa idem Ste-
phanus in epist. 160. Parisiensem & Remensem ci-
vitatem sic inter se committit : *Usurpabant sibi hac-
tenus, nec immerito, Parisiensis civitas doctrinam,
Remensis Ecclesia disciplinam.**

Stephano Tornacensi suppar Rigordus in libro
de

de gestis Philippi Augusti. *Hujus, inquit, Philippi temporibus quamplurimum florebat Parisius studium literarum, nec legimus tantam aliquando fuisse in aliqua mundi parte Scholarium frequentiam, quanta prædictum locum studendi gratia incolebat. Quod non solum fiebat propter loci illius amœnitatem, & bonorum omnium superabundantem affluentiam; sed & propter libertatem specialem, & prærogativam defensionis, quam idem Philippus Rex, & ante ipsum pater ejus Scholaribus impendebant. Cum itaque in eadem nobilissima civitate non modo de trivio & quadrivio, verum & de questionibus Juris Canonici & Civilis, & de ea facultate, quæ de sanandis corporibus, & sanitatibus conservandis scripta est, plena & perfecta inveniretur doctrina: ferventiori tamen desiderio sacra pagina & quæstiones Theologicae docebantur. Hic est Parisiensis Scholæ seu Academiæ status sub Philippo Augusto.*

Rigordo succedit Jacobus a Vitriaco Cardinalis, qui statum Parisiensis civitatis executus significat, quibus ex locis Scholares Lutetiam advolarent. Hæc sunt illius verba, in capite septimo Occidentalis Historiæ, ubi mutuas Scholarium contentiones depingit: *Non solum autem ratione diversarum sectarum, vel occasione disputationum sibi invicem adversantes contradicebant; sed pro diversitate regionum mutuo dissidentes, invidentes & detrahentes, multas contra se contumelias & opprobria impudenter proferebant. Anglicos potatores & caudatos affirmantes; Francigenas superbos, molles &*
mu-

muliebriter compositos asserentes; Teutonicos furibundos, & in conviviis suis obscænos dicebant, Normannos autem inanes & gloriosos, Pictavos proditores & fortune amicos: hos autem, qui de Burgundia erant, brutos & stultos reputabant. Britones autem leves & vagos judicantes, Arturi mortem frequenter eis objiciebant: Lombardos avaros, malitiosos & imbelles: Romanos seditiosos, violentos, & manus rodentes: Siculos tyrannos & crudeles, Brabantios viros sanguinum, incendiarios, rutarios & raptores: Flandrenses superfluos, prodigos & comestationibus deditos, & more butyri molles & remissos appellabant. Inter has contumelias, quæ a nationibus & populis velut vile a pretioso separandæ sunt, dispicere cuivis licet, ex omnibus fere Occidentis partibus ventitasse Lutetiam, qui literis operam darent. Jacobus populos duodecim numerat ceteris spectabiliores, qui Parisiensem Academiam componerent.

Ante annos ducentos quinquaginta & amplius florebat Lutetiæ Constantinopolitanum Collegium, ex quo quid ipsa Græcia proficeret in Parisiensibus Scholis facile constabat. Hic nihil attingo, quæ Robertus Gouletus Parisiensis Theologus de multiplici Academiæ magnificentia scripsit. Illius liber præ manibus est omnium, vel esse potest.

Verum non ante deferendus mihi videtur Vitriacus, quam quæ in cap. 9. de quibusdam illustribus magistris tradidit, commemorem: *Defuncto igitur prædicto Christi athleta, Fulcone Presbytero, magistri*

gistri Petri Cantoris discipulo) qui latratibus sanctis mundum quasi evigilare cæperat, & veritatis lumine ex parte nebulosas illuminaverat regiones, multi zelo charitatis accensi, & ejus exemplo incitati cæperunt prædicare & docere, multos erudientes ad justitiam, & de faucibus Leviathan sanctis exhortationibus peccatorum animas extrahentes: inter quos principales & majoris nominis fuerunt, quasi stellæ in firmamento celi, venerabilis pater magister Stephanus Cantuariensis Archiepiscopus, & magister Galterus de Lundonia, & magister Robertus de Corchon, qui postea factus est Cardinalis: magister Albericus de Lauduno, qui postea factus Archiepiscopus Remensis, de fluvio commutatus in rivulum: magister Joannes de Lirot, & socius ejus magister Joannes de Nivella, vir humilis & timoratus, & omnium virtutum margaritis ornatus, cum pluribus aliis, quorum nomina scripta sunt in libro vite, qui in agro Domini fideliter & prudenter laborantes, de cavernis petrarum & montibus bestias venabantur, de lacufæcis & miseriæ retibus & sagenis pisces extrahentes. Hæc ille, quæ non mediocrem Parisiensis Academix dignitatem & præstantiam loquuntur.

Ne vero quisquam putet, eos Auctores, quibus antea usi sumus, gentis & Academix nutricis suæ laudi & gloriæ plus æquo indulgere; externos producimur tres, qui quod nostrates memoriæ prodiderunt, novis elogiorum accessionibus confirmabunt.

Primus erit Michael Villanovanus in suis ad
Pto-

Ptolemæum scholiis, ubi de Gallia sermonem habet: *Nec caufidicis tantum, sed aliarum omnium disciplinarum professoribus Gallia est referta. Testis Parisiensis Academia, post ipsam Tolofana, Jurisperitorum mater, & alia plurimæ; sed omnium, quæ in orbe sunt, clariffima Parisiensis, ad quam universi ex Europa fere Christiani ad Theologiam, Philosophiam, & liberales ceteras disciplinas ediscendas concurrunt.*

Alter Joannes Regiomontanus in suis quoque ad Ptolemæum annotationibus: *Observantiffimi veræ pietatis sunt Galli, matrimonia Italico ritu celebrant, liberales artes multis cura existunt, & divinarum artium studia: Gymnasium, quod Parisiis est, id demonstrat, omnium quæ hodie sunt in terris, celeberrimum; sunt & Romanarum literarum appetentiffimi, & Latinarum æmuli: in hoc studiorum genere nec Græca aspernantur.*

Tertius Horatius Turselinus in lib. I. de vita S. Francisci Xaverii cap. 2. *Erat illis temporibus Parisiensis Academia, non solum vetustate, fama que sapientiæ inclyta, sed etiam ob magistrorum præstantiam, diuturnitatemque pacis maxime celebris, acerrimis undique ingeniis eo confluentibus, ut inde referrent eruditionis eximiæ famam. Hispani sunt atque Itali, qui idem cum Gallis sine ulla assentatione testantur.*

Hæc habuimus, quibus Parisiensis Academiæ curam, celebritatem, & illius auditorum frequentiam generatim & veluti per aversionem probaremus.

ARTICULUS VI.

*Summi quidam viri in Parisiensis Academiæ
sinu educati.*

Hic summorum virorum nomine eos tantum intelligo, qui vel Romani Pontifices, vel Principes fuerunt. Ceterorum vero multitudo cum pene infinita sit, infinitum quoque est singulos recensere. Is ergo recensendis supersedeo.

Romanorum Pontificum familiam ducet Innocentius tertius, de quo ita loquitur anonymus Auctor in illius gestis, quæ nuper ex Fuxensi Bibliotheca in lucem prodierunt. *Hic primum, inquit, in Urbe, deinde Parisius, tandem Bononiæ scholasticis studiis insudavit, & super coetaneos suos tam in Philosophica, quam in Theologica disciplina profecit, sicut ejus opuscula manifestant.* Deinde post multa alia: Porro summus Pontifex attendens quod idem Autissiodorensis unus fuerat ex illis, qui ab initio interdicti sententiam non servarunt, & Senonensis Ecclesia eam observaverat ab initio, ut discerneret inter inobedientes & indevotos, postulationem ipsius in publico consistorio reprobavit, cum secundum legem divinam non sit arandum in bove & asino, nec quisquam debeat vestem induere de lana linoque contextam. Unde quidam protinus clamavit: Nunquam Autissiodorensis Episcopus de bene cantando tantum acquireret, quantum de male cantando jam perdidit. Universis exultantibus & laudantibus Deum, præfecit eidem magistrum Petrum de
Cor-

Corbolio, cujus Parisius in sacra Theologia fuerat auditor, quem jam pridem in Cameracensem Episcopum fecerat promoveri. Quibus manifesta sunt duo, & Innocentium tertium Parisiis operam dedisse Theologiæ, & ejus in Theologia magistrum fuisse Petrum de Corbolio, quem Innocentius ipse primum ad Cameracensem, deinde ad Senonensem Ecclesiam promovit. De Parisiensi autem hujus Pontificis magisterio hic nihil habetur. Invenio quidem illum a nonnullis recentioribus magistrum seu Theologum Parisiensem dictum, sed & ab antiquis hoc nomine donatum non invenio. Tunc enim non qui audiret tantum, sed qui doceret Theologiam, magister in Theologia vocabatur. Innocentium autem Parisiis vel alibi docuisse qui probabunt? Ceterum locus, in quo Innocentius studuit, beatæ Mariæ Claustrum est, cujus Scholas Petrus de Corbolio & ipse Parisiensis Canonicus rexit, & opera Theologiæ quædam reliquit, quæ habeo manu exarata sub hoc titulo: *Quæstiones scholares magistri Petri Senonensis Archiepiscopi.*

Gregorius nonus, cujus ita ineminit Martinus Crommerus in libro 8. de rebus Polonorum: *Ivo Episcopus Cracoviensis cum Gregorio nono in Academia Parisiensi conjuncte & familiariter vixerat.* Hic autem Pontifex Canonicus Parisiensis fuerat, & in Ecclesia beatæ Mariæ eam fundavit stationem, quæ hodieque magno cum pietatis sensu frequentatur.

A Gregorio nono hand multum distat Urbanus
 quar-

quartus, de quo ita Papyrius Massonus in libro 5. de vitis Pontificum loquitur ex antiquis monimentis: *Ideo vir dilectus Deo & hominibus, dum adhuc esset puerulus, Parisius mittitur, ut ibi armariolum puri pectoris scholasticis imbueretur disciplinis: ubi sic laudabiliter primo in liberalibus artibus, postmodum in scientia Juris Canonici superni numinis benedictione profecit, quod in utrisque cathedrali promeruit titulo insigniri. Cumque ipsius excellentis ingenii altitudo majorum profunda requireret facultatum, ad Theologiae studium se convertit, in qua sic laudabiliter dignoscitur profecisse, quod lingua ejus scribae calamus praedicationis verbo singulos confovebat.* Hic est Parisiensis cursus studiorum Urbani quarti, quem cum alia multa pietatis & doctrinae opera, tum institutum quoque Corporis Christi festum reddidit illustrem, & consequentibus annis praedicandum.

Urbanum quartum sequitur Innocentius quintus, quem pro certo constat Parisiensem in Theologia magistrum fuisse. Joannes de Sancto Victore, scriptor illius temporis in Memoriali Historiarum ad annum 1270. *Post quem, inquit, (Gregorium decimum) Frater Petrus de Tarantasia, de Ordine Fratrum Praedicatorum, magister in Theologia electus est in Papam, & vocatus est Innocentius quintus.* Idem memoriae prodidit Sanctus Antoninus: idem quoque Trithemius his verbis in catalogo Ecclesiasticorum Scriptorum: *Petrus de Tarantasia, Ordinis Praedicatorum, & post Gregorium decimum Papa Innocentii quinti nomine ca-*

nonice consecratus, sedit in Pontificatu summo mensibus tantum quinque: vir certe in divinis Scripturis eruditissimus, & in Philosophia Aristotelica nobiliter doctus, qui Theologiam multis annis egregie docuit, & magnam suæ cruditionis laudem acquisivit. Deinde nominat libros, quibus amplissimum est apud posteros nomen consecutus.

Innocentio quinto succedit Hadrianus quintus, quem Innocentius quartus patruus Parisiensibus in Claustro beatæ Mariæ magistris erudiendum tradidit. Et quo commodius id fieret, nepotem Parisiensis Ecclesiæ Canonicum fieri curavit. Sed ne quid in exsolvenda pensione annua fraudis admitteretur, Innocentius ad Parisiense Capitulum scribit his verbis: *Innocentius dilectis filiis Decano & Capitulo Parisiensi. Satis igitur fovendum est votum dilecti filii Octoboni Concanonici vestri, & etiam promovendum, qui cum de Præposituris Roseti, & de Braia, ac grangiis Nemoris sibi duntaxat relictis, absque annexa conditionis hujusmodi, & aliqujus onere pensionis, relictæ prædictæ cum domo de Simero Parisius juxta claustrum sita, & vineis montis martyrum, de quorum proventibus sine gravi detrimento vobis statuta pensionis emolumentum obtinere poterit, pro debito vobis onere deputentur, &c. Lugduni Pontificatus sexto. Præterea ob eruditionis acceptæ beneficium Parisiensi Ecclesia multa legasse veteres hujus Ecclesiæ commentarii testantur.*

Post Hadrianum quintum prodit sese Benedictus duodecimus, de quo ita in ejus vita, quæ ex manu-

nuscripto codice Fuxensis Bibliothecæ prodiit : *Hic prius fuit vocatus Jacobus Furnerii, alias cognomento Novelli, qui in juventute sua sub habitu regulari & monastico decrevit Domino famulari, fuitque receptus & indutus in Monachum in monasterio Bolbonensi Ordinis Cisterciensis, diæcesis Mirapicensis, ubi postquam edoctus fuit in regularibus observantiis & claustralibus disciplinis, diutius circa studia literarum insudavit, tam Parisiis, quam alibi permanendo, in quibus adeo profecit, quod tandem fuit effectus sufficiens & notabilis magister in sacra Theologia. Hunc Wernerus Rolewinkius, & alii magistrum in Theologia vocant.*

Ad Benedictum duodecimum accedit Clemens sextus, quem Bartholomæus Urbinas sacrae Theologiae Professore appellat in epistola, quæ Milloquio Augustini præfixa est : *Divinae benignitatis immensa clementia re & nomine Urbi & orbi Clementem summum largita est Pontificem, ad quem cum fiducia licet accedere, velut ad omnimodæ largitatis fontem pium. Non temeritatis audacia sed simplicitatis confidentia induxit me pauperem, ut hoc opus mitterem ad pauperum patrem. Omnipotens enim Deus ad Apostolicæ sedis culmen promovet sapientes, vel jam vocatos illustrat. Unde tali consueta pietate, quæ sacra pagina Professore fecerat dignissimum, nunc sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ constituit Episcopum, &c.* Hæc ille, quibus quidem constat Clementem in Theologia magistrum fuisse; sed Parisiensem fuisse significat inprimis Franciscus Petrarca in lib. I. rerum memoranda-

rum: Clemens VI. egregius nunc Romulei gregis pastor, tam potentis & invictæ memoriæ traditur, ut quidquid vel semel legerit, oblivisci etiam si cupiat, non possit. Hoc sibi & studiorum nutrix alma Parisius, & orbis universus tribuit. Sed clarius Clementis vita ex manuscripto Fuxensi: Hic prius, inquit, vocatus est Petrus Rogerii, fuitque monastico habitu indutus in monasterio Casa-Dei in Alvernia, diæcesis Claromontensis, Ordinis Sancti Benedicti, in sua flore juventutis: ubi primo edoctus extitit in regularibus observantiis, demum ivit ad studia literarum, in quibus adeo profecit, quod fuit effectus profundissimus & sollemnis magister in sacra Theologia: sed Lutetiæ Parisiorum, ut Massonus in Clementis vita scribit, & confirmatur ex publico Theologorum Parisiensium super visione beata iudicio, cui Clemens, tunc Petrus Rogerii dictus interfuit. Illud postea referemus.

Romanorum Pontificum familiam claudet Alexander quintus, quem Gerso Cancellarius Parisiensis magnum Theologum appellat in sermone contra bullam Mendicantium, quam, inquit, aliqui Ordinum quatuor Mendicantium impetrarunt, aut, ut verius dicam, extorserunt, vel per cautelam, vel per inadvertentiam sancti patris nostri: sanctus enim pater noster, qui magnus est Theologus, nunquam rem talem admisisset, si eam examinasset. De Alexandro quinto loquitur, a quo Mendicantes nonnulli bullam qua de agitur, impetraverant, vel extorserant. Significantius adhuc scribit Platina in vitis Pontificum: Hic enim ab adolescentia Ordinem

dinem Minorum ingressus, adeo Parisiis liberalibus studiis, Theologicaque disciplina vacavit, ut brevi & publicam Scholam habuerit, & in libros Sententiarum docte & acute scripserit. Hinc Æneas Silvius in libro 10. Epitomes Blondi, Pontificem illum summum Philosophum atque Theologum vocat. Rem exploratam ita tradit Papyrius Massonus in libro 6. de Episcopis Urbis: Fucrat ex Theologo Parisiensi Archiepiscopus Mediolani Insubrum, postmodum Cardinalis, ac demum in viventium Pontificum dignitatem locumque vocatus est Ecclesiastica concordia causa, annumque etatis fere septuagesimum attingerat. Admirationis plenum est, quod vir optimus narravit, se nec parentes, nec fratres, aut aliquem ex agnatis cognatisve suis unquam vidisse, sed a Franciscano quodam Italo susceptum in Creta, ductumque in Italiam, mox in Angliam missum, cumque Oxonii operam humanioribus literis dedisset, Lutetiam Parisiorum venisse, ut Philosophiæ & Theologiæ studia disceret, in eaque diu professum scientiam rerum divinarum, & ad librum Sententiarum commentarios scripsisse.

His Pontificibus addam nepotes Alexandri quarti, quos patruus ad optimas artes instituendos Parisiensibus magistris concredidit. Cui rei fidem præstat hæc Alexandri epistola: *Alexander servus servorum Dei, dilectis filiis Decano & Capitulo Parisiensi, salutem & Apostolicam benedictionem. Cum dilectos filios Joannem, Rogerium, & Blasium nepotes & capellanos nostros Parisius duximus destinandos, disciplinis ibidem scholasticis vacaturos,*

attendentes, quod ex conversatione bonorum morum formatur honestas, & propter hoc eorum profectibus expedire, quod iidem morentur in loco congruo, & cum personis converfentur honestis: universitatem vestram duximus attente rogandam, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus ipsos cum ipsorum familia, in domibus Claustri Ecclesie vestrae morari pro reverentia nostra benignius permittatis, statuto contrario, quod habere dicimini iuramento firmatum, ne quis non Canonicus, vel in expensis Canonici, in domibus ipsis manere valeat, non obstante, preces nostras taliter impleturi, quod vestra exinde possit devotio merito commendari. Datum Anagninae 3. Calendas Julii, Pontificatus nostri anno secundo.

Haecenus de Pontificibus & iis, qui sua ad Pontifices consanguinitate spectant. Nunc agendum est de Principibus, non qui Academicos homines ad se vocarunt, capiendae disciplinae causa; sed qui ad Academicos homines accesserunt. De primis hic nullus nobis erit sermo, quia infinitus esset; sed de aliis, qui in Academiae Parisiensis penetralibus educati fuerunt. Hic historicum non ago, nec annalium conditorem: sed ex historia & annalibus veterum flores decerpo, qui mihi ad Parisiensis Academiae parentis optimae decus & splendorem conducere videntur.

Ab exteris ordiemur, & Carolum Imperatorem quartum adducemus, qui, ut scribit Trithemius in Hirsaugiensi Chronico ad annum 1560. cum esset *vir doctus, quippe qui in Gymnasio Parisiorum mul-*

to tempore operam literis dederat, amaretque præ ceteris viros eruditos, Universitatem pro decore Bohemie laudabiliter instituit, quæ multis privilegiis & donationibus ab eo illustrata, in brevi tempore ultra omnes totius Germaniæ Universitates gloria & numero personarum crevit. Multorum instar esse potest Carolus Imperator, quem Academicæ Parisiensis Scholarem Germanus Auctor asserit.

E Gallis vero plures dāmus Borbonios Principes, quorum nominibus Academicæ regesta plurimum illustrantur. Horum primus occurrit Ludovicus Borbonius Cardinalis, de quo ita commentarii Academici loquuntur anno 1524. quo Joannes Colinæus Gallicanæ nationis Procuratorem agebat: *Die Martis undecima convocata est Universitas apud Sanctum Maturinum super tribus articulis per Decanum Facultatis Theologiæ, eo tempore, quo susceptus erat in Rectorem dominus magister Petrus Luillier: primus super declaratione eorum, quæ dominus Cardinalis Borbonius dixerat in Collegio Navarræ, superioribus Facultatibus, & Facultate artium præsentibus. Decanus Facultatis Theologiæ cæpit recensere quæ ab eo audiverat; illum scilicet habuisse orationem agebat, in qua Universitatem magnifice & luculenter laudavit, ejusque alumnum se & ejusdem fautorem semper fore promisit; quinimo si qua privilegia fuissent adempta, sese toto conamine, ut restituerentur, annixurum, imo & æturum pro viribus. Deinde quod admonuit, ut Universitas pro Rege ab hostibus detento ad Domi-*

num preces effunderet, ut iis placatus labenti regno succurreret, promittens se una cum fratre domino a Vindocino, si Deus auxilium non negaret petitem, ita regno & Ecclesiæ interea profuturos, ut non sua, sed publicæ utilitati consulentibus omnia quantum possunt, in tanto malo prospere succederent. Sic Ludovicus Cardinalis Borbonius alumnū se Academiæ profitetur, & revera multos annos Scholæ egerat in Regio Navarræ Gymnasio.

Alter Carolus Borbonius, quem ita memorat Rectorum Academiæ liber ad annum 1534. die decima Octobris, inter eos qui fidem Academiæ præstiterunt, Rectore Hugone L'Esprevier, in Theologia Baccalaureo, & Regiæ Navarræ socio: *Carolus a Borbonio, filius Caroli a Borbonio, Ducis Vindocinensis, regali prosapia natus, diœcesis Meldensis.* Caroli mentio incidit in epistola, qua Jacobus Brullius Monachus monasterii S. Germani Pratenfis dedicat editum a se Isidorum Hispalensem: *Carolus Borbonius natus anno 1523. ubi excrevit, liberalibusque studiis aptus visus est, ad regale Navarræ Gymnasium Lutetianæ civitatis, confodalem Carolum Lotharingum, postea Remensem Archiepiscopum ac Cardinalem habiturus mittitur.* Id ante Brullium Claudius Espencæus notaverat in epistola, qua suos in quasdam Pauli epistolas commentarios Carolo Borbonio Cardinali, & Archiepiscopo Remensi nuncupat anno 1571. *Præter meam in regias prosapias vestras (quibus a progenitoribus & majoribus usque meis servio) reverentiam, sic quoque visum est, consuetudinem & amicitiam*

am studiosam, in quam in regali Navarra Collegio a vobis eximia tum spe & maxima indole pueris annos ante plus minus quatuor & viginti juvenis sum receptus, hoc μνημοσύνην refrigerare. De Carolo Borbonio, & de Carolo Lotharingio loquitur.

Tertius in eodem Rectorum libro ad annum 1537. Rectore Aquilino Pluiette, in Theologia Baccalaureo, & Regiæ Navarra socio: *Joannes a Borbonio nobilissimus, Francorum Regum sanguine natus, domini Caroli a Borbonio Vindocinensis Ducis filius, Laudunensis diæcesis.*

Quartus Carolus Cardinalis Vindocinensis, postea Borbonius dictus, quem majores nostri humanioribus literis & Philosophiæ vacantem in regio Navarra Collegio viderunt. Ab hujus Principis institutione Joannem Hamiltonum maximopere commendat Ludovicus Servinus, qui pro illo elegantem orationem habuit, qua eundem ab Academia Parisiensi ad parochiæ Sanctorum Cosmæ & Damiani præfecturam jure nominatum defendit. Servini verba si quis requirit, hæc sunt Latine redita: *Joannes Hamiltonus sanguinis regii Principem instituit, cujus ipsa virtus virtutem docere potest, dominum Cardinalem Vindocinensem, maximæ spei Principem, & dominos Cardinalem Joioscum, & Comitem a Buchagio fratres domini Ducis Joiosei, qui Regis sororem duxerat, & qui magnus erat literarum fautor & patronus.*

His adjiciam fratres illos quatuor, qui ad annum 1537. in libro Rectorum inter juratos Scholares re-

periuntur: *Franciscus, Carolus, Guido, & Georgius de la Tremoille, nobiles ac generosi, sanguineque regio nati, filii illustrissimi Principis de la Tremoille, Piëtavienses.* Missos facio omnes Lotharingicæ domus Principes, quos sine dubitatione Academia Parisiensis aluit in Regio Navarræ Gymnasio. Sed de his fatis.

ARTICULUS VII.

Pontifex seu Romana Curia Parisiensem Scholam consulit in rebus dubiis.

Magnificum articuli hujus titulum si quis forsitan miretur, mirari desinet evolutis veterum Theologorum Paris. monumentis. E pluribus testes duos dabimus Parisienses Theologos in paucis nominatissimos, Robertum de Corceon, & Joannem Gersonem, utrumque Academicæ Cancellarium, quorum ille sub Innocentio III. Apostolicæ sedis legatus in Gallias missus est; hic vero in Concilio Constantiensi usque adeo superexcellens doctor habitus est, qualis vix in tota Christianitate reperiri poterat, ut Joannes Cochleæus in libro 2. historiæ Hussitarum testatur.

Primum igitur audiamus in Summa Theologiæ, quæstione de fraterna correctione, cap. 4. *Alexander tertius hæsitans de ipsius expositione, (præcepti de fraterna correctione) consultationem misit Parisius magistro Petro Lombardo, querendo ea dubia, quæ de eo sunt inquirenda: scilicet utrum illud capitulum sit intelligendum de occulto crimine*
tan-

tantum, vel de manifesto tantum, aut de utroque simul, & qualiter sit procedendum in accusatione tali, scilicet utrum in scribendo, vel benigne ammonendo, & utrum sufficiat inductio unius testis, & utrum sufficiat tandem ostendere crimen fratris Episcopo loci loco Ecclesiæ. Magister Petrus Lombardus fertur respondisse, quod capitulum illud intelligendum est de occulto crimine: verbi gratia, ego solus scio solus, quod fornicatus es, & non vis desistere: venio ad te dicens: Frater dimitte hoc: & non vult dimittere. Postea induco duos qui nesciunt hoc, & coram illis confitetur illud, sed tamen non vult desistere: & ideo dico illud Ecclesiæ, vel Episcopo: ille autem ibi negat totum, & dicit se dixisse quoddam factum illis testibus, & mentitum se fuisse illis per omnia. Certe si sic fiat, non procedit ulterius accusatio. Potest tamen Episcopus talem ad purgationem cogere. Hic solius Petri Lombardi fit mentio, quia tunc fere solus Scholæ Theologicæ magna cum laude præsidebat. Sed quid sibi & aliis Parisiensibus Theologis hac de quæstione videretur, Pontifici solus rescripsit. Vera hujus de fraterna correctione præcepti intelligentia Romanos Pontifices non semel torisit. Nam ante Alexandrum III. Eugenius III. super eo præcepto consuluerat magistrum Odonem monasterii Ursicampi Abbatem, qui postea Tusculanus Episcopus factus est. Hoc ipsemet Odo testatur in quæstionibus Theologicis, quæ nondum in lucem prodierunt.

Alterum vero expendamus in ea propositione, quam in Concilio Constantiensi habuit contra
magi-

magistruum Joannem Parvi: *Ad Facultatem*, inquit, *Theologiae deferuntur frequenter a diversis mundi partibus*, imo & *a Romana Curia nonnunquam*, quatenus habeatur ejusdem Facultatis doctrinale judicium. Et post alia: *Placet tandem attendere*, quod in Curia Romana minor est abundantia Theologorum, quam consuevit esse Parisius, exempli gratia, & dum inde trahitur causa fidei per appellationem ad Curiam Romanam, solent remitti ad Universitatem Parisiensem, sicut visum est pluries temporibus nostris. Propterea non videtur rationabile, causam fidei per tot solemnissimos Theologos agitatam & discussam remittere discutendam uni, duobus, vel tribus Cardinalibus non Theologis, sicut dominus Baltazar nuper Papa Joannes XXIII. facere conatus est in causa condemnationis propositionis defuncti magistri Joannis Parvi, quæ usque modo pendet coram domino Cardinali de Ursinis, non sine gravibus damnis & expensis domini Episcopi Parisiensis & Inquisitoris. Hæc ille in propositione bene longa, quæ nondum juris publici facta est.

Ex his autem verbis Parisiensis Schola quantum valuerit apud omnes auctoritate, dispicitur. Hinc ad eam a diversis mundi partibus sæpissime, inde ab Romana Curia consultationes aliquando mittuntur, & eo mittuntur, ut quod in facilibus non accidit, in arduis certe rebus consilia & responsa sapientium quærantur. Sed quod omni laude majus est, & de quo tanto præsertim teste dubitare non licet, quæ per appellationem ad Romanum tribunal defe-

deferebantur controversiæ, cum ibi finem capere non possent, ad Parisiensis Scholæ magistros remittebantur. Istud vero cum pluries suo etiam tempore factitatum scribat Auctor idoneus & locuples, mirum nemini videri debet, Parisiensem Scholam ad tam magnum, quam quod maximum fidei apud omnes auctoritatisque fastigium pervenisse: deinde Gersonem iniquo animo ferre, ut quæ causa in frequentissimo Parisiensium Theologorum confesso judicata fuerat, rursus uni, duobus, aut tribus ab hinc anno 23. delegatis iudicibus discutienda dirimendaque committeretur.

Gersonis porro testimonium, quod missis ab Romana Curia pluribus ad Parisiensem Academiam consultationibus fœcundum est, si quis pro dignitate rei expendat illud, articulum hunc, qui alias brevis est, ad multas paginas produxisse iudicabit. Silentio prætermittere non possum, quod idem Gerso in sermone, quem nomine Universitatis habuit coram Carolo VI. Delphino, & Regni proceribus, sic antedixerat: *Justis de causis offert ac proponit salutationem istam Regis filia, studiorum mater, pulcher & clarus sol Franciæ, imo vero totius Christianitatis, Parisiensis universitas, a qua huc missi sumus, Rex nobilissime, & excellens Princeps.* Et quibusdam interpositis: *Hæc, inquam, Universitas multo præclariorem veræ fidei, sempiternæque vitæ, quam altera (Atheniensis) habet cognitionem. Quam ob causam lumen fidei, veritatis magistra, clarum lumen totius sanctæ Ecclesiæ & Christianitatis est appellata.* Parisiense Studium hac
tanta

tanta celebritate famæ cum jam universis notum esset gentibus, ex eo contigit, ut quæ Theologiæ quæstiones ubique dilui non poterant, ad illud diluendæ deferrentur. Persuali erant omnes & merito, clavem potestatis sic indigere clave scientiæ, ut hac non adhibita, nihil ab alia sine periculo erroris vel clauderetur, vel aperiretur.

ARTICULUS VIII.

*Romani Pontifices Parisiensem Academiam
exquisitis laudibus exornant.*

Articulum hunc expediemus paucis, atque Pontificibus multis adducemus quatuor, qui Parisiensem Scholam cum novissent penitus, eam debitis laudibus afficiendam esse crediderunt.

Primus erit Gregorius nonus, his verbis: *Gregorius Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis universis magistris & Scholaribus Parisiensibus salutem & Apostolicam benedictionem. Parens scientiarum Parisius velut altera Cariathsephes civitas cara claret. Magna quidem, sed de se majora facit optari, decentibus & discipulis gratiosa. In qua utique tanquam in officina sapientiæ specialis habet argentum venarum suarum principia, & auro locus est, in quo rite conflatur. Ex quibus prudentes eloquii mystici murenulae aureas vermiculatas argento cudentes, fabricantes monilia ornata, lapidibus pretiosis, imo nullo pretio comparandis, sponsam Christi decorant. Ibi ferrum de terra tollitur.*

litur, quia dum terrena fragilitas fortitudine solidatur, lorica fidei, gladius spiritus, & cetera, unde fit Christianæ militiæ armatura potens adversus aereas potestates, & lapis calore solutus, in æs vertitur, quia corda lapidea sancti Spiritus afflata fervore dum ardent, incendunt, & sunt prædicatione sonora præconantia laudes Christi, &c. Datum Laterani in mense Aprili, anno Pontificatus quinto.

Alter Urbanus VI. in epistola, quam postea referemus. *Inter, inquit, imo supra ceteras studentium Universitates, in quibus scientiarum gemma refulget, Parisiensis velut quoddam sydus irradiat, & pulsus procul ignorantie & errorum tenebris, doctrina sua seu lumine circumlucet. Ex ipsa namque tanquam ex purissimo fonte semper sani verique dogmatis rivuli profluxerunt, qui per innumeros alveos Parisius discurrentes, falsarum opinionum limum absterferunt. Hujus quidem fontis claritatem nulla unquam quantalibet impetuoosa vis pluvie turbidavit. Et post alia: Quidni gaudeamus, & exultet spiritus noster, quando intra felicia castra Parisiensis Studii doctissimos & magnanimos veritatis & orthodoxæ fidei pugiles intuemur, &c. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, Pontificatus nostri anno primo. Hæc ille, qui cum Clemente VII. vixit in schismate.*

Tertius Pius II. in Bulla retractationis eorum opinionum, quas dum erat Æneas Silvius, defenderat. *Aderant, inquit, in Concilio Basiliensi legati*
Scholæ

Scholæ Parisiensis, cujus est fama per celebris, &c. Datum Romæ 6. Cal. Majas 1463.

Quartus Innocentius octavus in ea epistola, quam 7. Decembris, anno 1486. ad Facultatem Theologiæ Parisiensis scripsit: *Dilecti filii, salutem & Apostolicam benedictionem. Intelleximus non sine magna cordis nostri latitia sinceram animorum vestrorum devotionem, quam ad nos, sanctamque Romanam Ecclesiam, & fidem Catholicam habetis. Cum omne studium & curam vestram pro ejusdem fidei defensione, & hæresew extirpatione, sicuti probatissimos quosque Christianos decet, incessanter adhibueritis; meremini profecto pro hujusmodi militia tam animose & strenue gesta Apostolicas gratias, nostramque benevolentiam, per illud præsertim quod nuper egistis contra quendam Joannem Laillier, qui spiritu iniquissimo seductus, ausu temerario varias propositiones scandalis & hæresiplenas, & Ecclesiæ & Sanctorum determinatæ, imo vero Evangelicæ & Apostolicæ Scripturæ contrarias, & de hæresi suspectas, non erubuit publice predicare, in magnam Dei & Sanctorum & Romanæ Ecclesiæ contumeliam. Vos itaque non mediocri laude dignos censemus, qui tanquam veræ fidei propugnatores pro revocandis erroribus, quantum in vobis fuit, procurastis. Fuit quoque nobis gratissimum, quod per vos non fuerit ad vesperias & Theologicum magisterium. Er post alia: Sententiam Episcopi Parisiensis, qua ab eodem Joanne hæreticalem infamiam abolevit, irritamus, cassamus & annullamus. Et post alia: Opus Deo gra-*

gratum & nobis acceptissimum fecistis, eritque sedes Apostolica pro hujusmodi factis ad vos omnes amplioribus gratiis & favoribus prosequendos paratissima. Datum Romæ. Hæc Innocentius Pontifex octavus, quibus, quæ ab antecessoribus Scholæ Parisiensi tributa sunt elogia, conclusit. Quidquid autem in his elogiis continetur, eo spectat, ut Parisiensis Schola scientiarum parens habeatur, & ex ea tanquam ex purissimo fonte optimæ quæque artes & disciplinæ ad alias mundi plagas derivatæ credantur: deinde ut omnes agnoscant, Parisiensem Scholam hoc sibi vindicare potissimum, quod præ ceteris Academiis Catholicæ fidei dogmata constantissime defendat, vel ab iis nullatenus sensibus recedat, quos sanctos majores ac patres suos celebrasse manifestum est. Quæ duo vel sola Parisiensem, aut quamlibet aliam Academiam summe commendare possunt. Ad illam porro duplicem optimæ commendationis notam velut cumulus accessit Nicolai III. privilegium, quo Parisiensibus magistris ubique terrarum liceat legere & regere, ac pro doctoribus & magistris haberi. Id autem privilegium sic se habet: *Nicolaus Episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis, Universitati magistrorum & Scholarium Parisiensem salutem & Apostolicam benedictionem.* Dum attentæ considerationis indagine perscrutamur, quod per literarum studia, cooperante illo, a quo omne datum optimum, omneque donum confluit & perfectum, viri efficiuntur scientiis eruditi, per quos Scripturarum veritas explicatur, erudiuntur rudes, provecti ad altiora

concreſcunt, & fides Catholica invaleſcit: libenter talia loca, ubi patent ſtudia huiusmodi, & ſtudentes in eiſdem, gratiis, muneribus, immunitatibus & libertatibus honoramus. Cupientes itaque ut ſtudentes in agro ſcientiæ apud civitatem Pariſus, ad magiſterii gradum animentur, & in Facultatibus, in quibus cathedra decorari meruerunt magiſtrali, cunctos valeant ubique erudire, præſentium tenore decernimus, ut quicumque ex Univerſitate veſtra apud civitatem prædictam ab illis, per quos conſuevit licentiandis in dictis Facultatibus auctoritate Apoſtolica regendi licentiam clargiri, prout eſt ibi hactenus obſervatum, quod qui examinatus & approbatus fuerit ab eis, & huiusmodi licentiam obtinuerit, in Theologiæ, vel Juris Canonici, aut Medicinæ, ſeu liberalium artium Facultatibus ex tunc abſque examinatione vel approbatione publica, vel privata, vel aliquo alio novo principio, regendi atque docendi ubique locorum extra civitatem prædictam liberam habeat facultatem, nec a quoquam valeat prohiberi, non obſtantibus aliquibus aliis conſuetudinibus vel ſtatutis, & ſi velit legere, ſive non, in Facultatibus prælibatis pro Doctore nihilominus habeatur. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam noſtræ conſtitutionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Dei omnipotentis, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, decimo Calendas Aprilis.

Hæc

Hæc & alia, unde celebritas nominis oritur, fuerunt, opinor, causa, cur in Ecclesiæ Conciliis supra reliquarum Universitatum magistros Parisienses nostri primas facile tenuerint. Atque ut nihil dicam de iis Conciliis, quæ Tridentinum antecesserunt, Parisienses in ipso Tridentino duplicis honoris prærogativam consecutos esse liquet. Et primum quidem Theologos omnes prætereos, qui a Pontifice missi sunt, præcedunt. Deinde soli ex omnibus Facultatis suæ nomine sese inscribunt: *Doctores Theologiæ Facultatis Parisiensis, missi a Carolo nono Galliarum Rege Christianissimo.* Ceteri vero Doctores Theologicæ Facultatis suæ nomine non sese inscribunt: *Theologi missi a Philippo Rege Catholico: Theologi missi a Rege Portugalliæ.* Parisiensis Facultatis nomen majestatis aliquid obijcit, quod non obijcit aliarum Facultatum nomen. Hæc porro majestas duobus maxime conciliatur, antiquitate & eruditione: quæ ceteris a Parisiensi Facultatibus Theologiæ pari modo non conveniunt.

ARTICULUS IX.

Romani Pontifices Academiæ Parisiensi se in Apostolicam sedem promotos esse per litteras significant.

Q UOD Romani Pontifices recens creati se in Apostolicum thronum allectos esse nunciis vel litteris significaverint Academiæ, maxima apud omnes illam auctoritate valuisse argumentum est

certissimum. Nam Academiae id honoris redditur, quod olim solis propemodum Regibus, & maioribus Episcopis reddebatur. Neque vero id factum est in schismate duntaxat, sed & tunc temporis, cum Ecclesia summa pace concordiaque fruebatur. Præsto sunt exempla plurima, quibus quæ de utroque Ecclesiae statu diximus, probentur.

Primum a Benedicto XII. repetimus, atque ita sese habet: *Benedictus Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, Universitati magistrorum & Scholarium Paris. salutem & Apostolicam benedictionem. Altitudo celestis consilii supra cuncta tenens in excelsis imperium, sic dat esse rebus, & dispensat ineffabili providentia munera gratiarum, sic creaturarum conditiones & status ordinat, ac prout vult, variat & disponit, quod sensus humanus ejus secreta consilia perscrutari non valens, in horum consideratione potius hebetatur, cum sint investigabiles via Domini, & sapientiae suae magnitudinem humani non capiant intellectus. Facit enim fortem ex debili, balbutientibus eloquium tribuit, & ponit nonnunquam humiles in sublimi, plenam & perfectam habens ad singula, tanquam palmae concludens omnia, potestatem. Sane felicitis recollectionis Joanne Papa XXII. prædecessore nostro nuper, sicut Domino placuit, ab hac luce substracto, ad celestem patriam ab hujus mundi miseria, sicut pie credimus, evocato, ejusque corpore cum exequiarum solennitate debita tumultato, venerabiles fratres nostri, Episcopi, Presbyteri & Diaconi Romanae Ecclesiae*

sic Cardinales, de quorum numero tunc eramus, pro futuri substitutione pastoris convenientes in unum sub deliberatione consilii, quam tanti negotii qualitas exigebat, habito super electionis futuri Papæ celebratione tractatu, licet consentire potuissent in alios majorum meritorum claritate conspicuos, & plurium virtutum titulis insignitos, tandem tamen ad personam nostram dirigentes unanimiter vota sua, nos ad summi Pontificatus apicem divinæ dignationis clementia evocarunt. Nos igitur nostrarum insufficientiam virium, & administrationis tam arduæ sarcinam, tantique oneris gravitatem intenta consideratione pensantes intra nostra præcordia, quid inter tot diversas & varias sæculi fluctuationes & pugnas agendum, quidve tenendum, quia-ve pensandum existeret, animo duximus trepido revolvendum. Demum vero spiritus virtute resumpta, in illo qui assurgit in occursum timertium & implorantium humiliter nomen suum, quique clementer in semitis suis gressus hominis perficit, inter hujusmodi cogitationum fremitus, anchoram spei nostræ fiximus, ad ferendum sub ejus fiducia jugum servitutis Apostolica, imbecilles humeros humiliter submittentes, ac subsequenter benedictionis & coronationis solennia, & cetera recepimus secundum morem ejusdem Romanæ Ecclesiæ in personis Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum hætenus observatum, anxio & humiliato spiritu Domino supplicando, ut ipse qui nos jugum hujusmodi subire concessit, sic ad ipsum portandum debilitatem nostram suæ virtutis robore fulciat, sicque illud fa-

ciat sub benignitate portabile, quod sub illo nos non contingat ex nostra debilitate deficere, sed ita sua omnipotentia nobis & gregi Dominico vigilantia nostra commisso potius proficere, quod de talento nobis credito dignam valcamus in extremo iudicio reddere rationem. Considerantes igitur, quod nos tanquam hominem inter mundanos conflictus & turbines constitutos, nostrumque imperfectum diligentius attendentes, ad devotionem vestram Deo gratam nostram mentis levamus oculos, & ad vestrorum orationem, de quorum numero fuimus aliquando, suffragia ferventius aspiramus. Ea propter Universitatem vestram precamur & obsecramus attentius per viscera misericordiae JESU CHRISTI, quatenus pro persona nostra, statuque salubri & felici universalis Ecclesiae orationes devotas & sedulas ad supernae majestatis clementiam effundatis, & etiam effundi faciat in vestris generalibus congregationibus, ut omnipotens Deus, qui humeris nostris imbecillibus molem imposuit Apostolicae servitutis, nobis suae omnipotentiae dexteram porrigat, defectum nostrum suae virtutis robore fulciat, ut dum navigabimus in hujus vitae salo, ac tempestuosos fluctibus & procellis, sciamus & possimus dispersa colligere, fracta connectere, deperdita restaurare, custodire pingua, manuducere fortia, & humilia confovere, aliasque sponsae nostrae nobis divinitus copulae Romanae praefatae & generali Ecclesiae praesse pariter & prodesse. Nos enim Universitatem vestram devotae charitatis zelantes affectu, ipsius salutis & prosperitatis cupimus incrementum, cui libenti animo,

mo, quatenus secundum Deum poterimus, prout expedire novimus, annuimus. Cum autem, sicut intelleximus, portitores hujusmodi interdum esse consueverint contra intentionem mittentium exactores, nunc importune petitionis instantia, nunc etiam murmurationum susurris, ac detractionum & querelarum comminationibus exigendo; scire vos volumus, quod nostræ intentionis existit, latoresque presentium jurare volumus, quod ad exigendum vel retinendum aliquid talibus instantiis, murmurationibus, detractionibus, seu comminationibus non utantur, nec recipere oblata presumant. Ideoque ut nostris in hoc intentioni & beneplacitis concurratis, prefatis eorum abusionibus, ceterisque similibus, si forsancis, quod non esset verisimile, uti presumerent contra proprium juramentum, contemptis, animo vos ultra premissa ipsis nostro ministranda mandato, tribuendo aliquid non gravetis, cum non per extorsiones hujusmodi, sed alia retributione congrua intendamus ipsorum laboribus respondere. Datum Avenioni 5. Idus Januarii, Pontificatus nostri anno primo. Hæc Benedictus qui ex Parisiensi Cisterciensis Ordinis Theologo per varias dignitates ad sedem Apostolicam conscendit. An autem primus ille fuerit, qui similes literas Parisiensi Academiæ dederit, nec ne, fateor me nescire. Quidquid id est, institutionis hujus initia vix esse potuerunt augustiora.

Alterum est hujusmodi, quod Urbanus VI. præbebit: Urbanus Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, Rectori, Magistris, Doctoribus, Scholari-

bus, & Universitati Studii Parisiensis, salutem & Apostolicam benedictionem. Inter, imo super ceteras Studiorum Universitates, in quibus scientiarum gemma resplendet, vestra Parisiensis velut quoddam sidus irradiat, & pulsus procul ignorantia ac errorum tenebris, doctrina ceu lumine circumlucet. Ex ipsa namque tanquam ex purissimo fonte semper sani verique dogmatis rivuli profluxerunt, qui per innumeros alveos Parisius discurrentes, falsarum opinionum limum absterferunt. Hujus quidem fontis claritatem nulla unquam quantalibet impetusa vis pluvia turbidavit. Vobis itaque, dulcissimi filii, qui ex hoc limpidissimo fonte dulcissimas literarum aquas avido haustu elicitis, congaudemus vobis, & sancta Romana Ecclesia congratulatur, cui talia ligna fructus producentia secus decursus aquarum in tam ingenuo viridario summus parens rerum plantavit. Quidni gaudeamus, & exultet spiritus noster, quando intra felicia castra Parisiensis Studii doctissimos & magnanimos veritatis & orthodoxae fidei pugiles intuemur? Savas haereticorum pravitates, quantum potest, evacuat, contra ejus munitissima castra pharetras suas armat turba schismatica. Nam similes alumni vestri ad resistendum promptissimi, veritatis & fidei thorace muniti, habentes victricia spicula, quibus hostium praecordia penetrantur, habent faces ardentissimas charitatis, quibus illorum machinae confundantur: habent scaturientis fontis undas, quibus eorum faculae protinus extinguuntur. Ut enim illud praeferamus, cujus sola recordatione plurimum consolamur,

mur, quod nuper cum ingenti gaudio fide dignorum relatione percepimus, quemadmodum vos adversus eorum hæreticorum atque schismaticorum assertionem subdolan contra vos impudice loquentium nonnullas causas tactas veras, saluberrimas, & quales professionem vestram decent, in nostrum, imo in memoratæ fidei favorem, & utilitatis defensionem simul publice tenuistis, & eas contra quoscunque contrarium profitentes defensastis: pro quibus Universitatem vestram merito laudamus, prosequentes devotionem vestram requirimus & exhortamur attentius, ac per aspersonem pretiosissimi sanguinis Domini nostri JESU CHRISTI, cujus in hac parte res agitur, obsecramus, quatenus causam justitiamque nostram toti mundo notoriam, quam dicti Pseudo-christiani, veri satellites Antichristi obnubilare, ac schisma perniciosissimum in Ecclesia suscitare moluntur, suscipere, imo jam susceptam defensare, tanquam legitimi certatores, & ut inconsutilis veri Joseph tunica lanietur, sub divina potentia dextera vos murum inexpugnabilem opponatis, hostiumque multitudinem nullatenus formidetis sub signis militantes victricibus veritatis, quæ licet quandoque calumniantium fucatis argumentorum coloribus impugnetur, vinci tamen non potest, & illorum nequit multitudine conculcari. Nihil enim felicius, quam pro veritate bellare, nulli clariores triumphi, nulla pinguiora spolia reportarentur, quam quæ veritas defensa pollicetur. Eia ergo, athleta magnanimi, ac veritatis orthodoxæ devotissimi defensores, contra illorum impugnatores & hostes feliciter in-

furgatis, ut proinde præter æternæ mercedis præmia, humanarumque laudum præconia, nostram & Apostolicæ sedis benedictionem & gratiam, ac exauditionem in vestris petitionibus meriti reportetis. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, Pontificatus nostri anno primo. Diploma hoc extat in MS. codice cœnobii Sancti Victoris, & illius meminit Radulphus de Rivo Tungrensis Decanus, in tom. 3. Historiæ Pontificum Leodiensium, capite 12. ubi de Urbano VI. ita loquitur: Insuper literas dirigit ad diversas Christiani orbis partes, quibus electionem suam legitimam asserit. Unas misit ad Universitatem Parisiensem, quæ sic incipiunt: Urbanus Episcopus, &c. Hæc ille, qui cum Clemente VII. vixit in schismate. Nostrates & quidam alii stabant a Clementis; Itali & nonnulli alii ab Urbani partibus. In solidum neutri assertum est jus Romani Episcopatus. Res in judicata per universam tunc remansit Ecclesiam.

Tertium sic se habet: Benedictus (XIII.) Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, Rectori ac Universitati Studii Parisiensis, salutem & Apostolicam benedictionem. Mirabiles elationes maris hujus sæculi, magni quidem & spatiosi. Illinc enim reptilia, quorum non est numerus, spiritualia videlicet monstra nequitiae, quæ cum ipsum mare navigantibus, portumque salutis remige fide petentibus, formidabili congressione luctantur; densis nempe surgentibus undique ventis horrida sedit tempestas, & exaltantur terribiliter fluctus ejus. Quod etsi sit semper turbidum, semper penitus inquietum,

tum, his tamen infaustis temporibus superabundantibus ac exigentibus demeritis peccatorum, solito vehementius induravit. Flavuit enim aquilo frigidus, & refrigerata plurimum Christi fidelium charitate, præter bellorum & dissensionum exitiosa discrimina, quibus inter se dissident, ac non sine gravibus humanorum corporum stragibus, miserandisque cadibus debacchantur omnes fere Reges & populi Christiani, præterque mala cetera vix enarrabilia, quibus miserabiliter concutitur totus orbis, schismatice divisionis in Dei Ecclesia supervenit discordia, cujus perniciosissimum damnum Catholica climata nunc inundans, non modicam fidelium absorbit portionem. Mirabilior tamen in altis Dominus dominans potestati maris, ac motum fluctuum ejus mitigans, & tranquillans Petri naviculam ipsius maris fluctivagis agitatam procellis, & variarum persecutionum allisam scopulis, timentemque cum Christi fidelibus, qui præfati decennii clade tracti ad salvificum ipsius præsidium confurgerent, tam sævis inundationibus prorsus obrui, tantaque tempestate demergi, semper a naufragii perditione liberat, & dum magis de suprema periclitatione formidat, tum eam mirabilius præter mortalium spem erigit in sublime. Dumque naucleri sui eidem pro tempore præsidentis ab hac luce migratio pro mortalitatis humanæ necessitate contigit, ne pro rectoris defectu periculum submersionis subeat, secundum exigentiam temporum & miserorum merita ex ineffabili suæ bonitatis clementia providet successorem, nec semper ad tanti supportationem honoris satis
ido-

idoneum, sed infirma mundi eligens, ut fortia quæque confundat, utque liquido pateat, quod ipsam naviculam ipse per se constructam suoque sanguine pretio forcdemptam, per seipsum regit & gubernat: & ne dictæ naviculæ inter tanta pericula salvatio humanis adscribatur suffragiis, nonnunquam ejus regimini præficit imbecillem, sicut nos hominonem viribus debilem ac insufficientem meritis, ad ipsius navis clavum, suæ videlicet Ecclesiæ regimen, sua dignatione vocando fecisse noscitur. His diebus felicis siquidem recordationis Clemente Papa septimo prædecessore nostro ab hujus terrestris incolatu miseriæ nuper ad supera, ut pie credimus, Christo vocante, translato, corporeque suo, prout mos est, & debitum exposcebat, honorificæ tradito sepulturæ; venerabiles fratres nostri sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, inter quos & de quorum numero tunc eramus, in Palatio Apostolico apud Avenionem, ubi dictus prædecessor vitam corporalem finierat, pro electione futuri Romani Pontificis congregati, in humilitatem nostram, utinam non exorbitante judicio, concorditer & unanimiter per viam scrutinii concordantes, nos tunc Petrum Sanctæ Mariæ in Cosmedin Diaconum Cardinalem, ad summi Pontificii cathedram evexerunt. Nos vero gradus altitudinem, & oneris imminuentis tantæ celsitudinis ascensuri molem, præsertim hujus descendendi schismatis procelloso tempore, nobis in Cardinalatu, diversarumque legationum officio, experientiæ longæ participi non ignotam, at-tenta meditatione pensantes, eligentium & offerentium instantiæ, insufficientiæ nostræ imparitatem
 obje-

objecimus, debilitatem nostram, dictante conscientia, cum repetita multotiens relaxationis supplicatione, humiliter allegantes. Cumque nec sic cessaret instans fratrum importunitas eorundem, sed vim inferens nostro proposito Collegii jussus urgeret; nos ex defectuum nostrorum conscientia, diffidentes, de illius tamen confidentes omnipotente clementia, qui pacis & unitatis amator utraque fecit unum, sperantesque quod operi manuum suarum dexteram porrigens, nos in tam profunda maris altitudine positos non relinquet, nostris per fratres eosdem multiplicibus excusationibus non admissis, nec lacrymosis deprecationibus exauditis, ne mundi gravium bellorum multiplicatione divulsi, potissime tamen Ecclesiæ sacrosanctæ, nunc miserabiliter laceratæ diffidio, nostrum electioni prædictæ denegando consensum, discrimina negligere censeremur, quanquam injuncti oneris molem insufficientia nostra refugeret, de superabundanti tamen plenitudine misericordiæ Dei nostri confisi, ei imbecillitatis nostræ subjecimus imperfectionem, ac debiles humeros Apostolicæ supposuimus servituti. Ut igitur ipse Deus nos, quoniam debiles manus ad fortia misimus, corroboret, adjuvet & confirmet, ac Ecclesiæ suæ navem nostro creditam regimini, in hujus mundi tempestatibus custodiat ac dirigat, & per ministerium nostrum ad optatæ portum pacis & unitatis adducat, ad quod, Deus quantum ipse concedet, & humana sinet fragilitas, proponimus omnibus nobis possibilibus modis intendere, totoque conamine laborare, Universitatem vestram monemus ac charitative rogamus,

mus, quatenus preces humiles, sedulas & devotas frequenter fundatis ad Dominum, ut insufficientiam nostram sua pietate suppleat, debilitatem fulciat, nobisque quod est onerosum, leviget, quod laboriosum, alleviet, quod obscurum, suæ claritatis luce revelet, & aspera convertat in plana, sicque præveniēdo clementer aspiret, & adjuvando misericorditer prosequatur, quod zelus noster semper in ipsius beneplacitis ferveat, nec unquam in illorum executione torpescat. Ceterum, amicabiles filii, affectum vobis charitative benignitatis expandimus, & solide charitatis genium aperimus, proponentes, quantum cum Deo poterimus, honori vestro deferre, ac vestra & singulorum commoda, pro quibus ad nos recurrere cum securitate poteritis, in promptitudine benevolentiae promovere. Datum Avenione, quinto Idus Octobris, Pontificatus nostri anno primo.

Altera epistola, quæ credentia vocatur.

Benedictus Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, Rectori ac Universitati Studii Parisiensis, salutem & Apostolicam benedictionem. Mittentes nunc ad regiam ac principum domum regie Franciæ præsentiam venerabilem fratrem nostrum Egidium Episcopum Avenionensem, & dilectum filium Petrum Blanii, Decretorum Doctorem, nuncios Apostolicos, præsentium perlatores, pro nonnullis magnis & arduis negotiis nos, & Romanam Ecclesiam, ac ipsius unionem tangentibus, ac non mediocriter insidentibus nobis cordi, discretionem vestram paternaliter exhortamur, ac affectuose rogamus, quatenus

tenus eisdem in dicendis nostri parte fidem velitis omnimodam adhibere. Datum Avenione 15. Calend. Novembris, Pontificatus nostri anno primo.

Hæ sunt literæ Benedicti XIII. quibus se ad Apostolicam sedem eVectum esse Studio Parisiensi declarat.

Quartum est hujusmodi : Nicolaus V. pares ad Academiam Parisiensem literas scripsit, de quibus Joannes Placentinus ita loquitur in commentariis Gallicanæ nationis : *15. die mensis Maji, anno 1449. fuit congregata per dominum Rectorem in Sancto Maturino, hora 7. alma Universitas Parisiensis super tribus articulis. Primus est ad audiendum literas summi Pontificis Nicolai V. delatas a reverendo magistro nostro, magistro Donato de Puteo Italico &c. Quantum ad primum, natio Gallicana ad partem retracta, regratiata est summe sanctissimo domino nostro Nicolao Papæ V. super grata & benigna communicatione suarum literarum, offerens eidem preces & orationes pro felici & prospero ejus statu. Regratiata est etiam reverendissimo domino Patriarchæ Antiocheno, super bono & sincero affectu, quem habet ad præfatam Universitatem, quam visitare dignata est ejus reverenda paternitas, supra grata communicatione suarum literarum, quibus insinuat omnibus Christi fidelibus mentis letitiam magnam de unionem ac pace universalis Ecclesiæ, eidem gratias referendo super pænis & laboribus per ipsum in hac re assumptis. Regratiata est etiam reverendis magistris nostris, magistro Donato de Puteo de sua legatione egregie completa, & super omni.*

omnibus pœnis & laboribus ob honorem præfatæ Universitatis assumptis. Regratiata est etiam magistris nostris Romæ commorantibus, videlicet magistro Michaeli Anglici, & magistro Joanni Solerii, super eorum gratis literis, & sincero affectu, quem inspiciuntur habere ad præfatam Universitatem.

Quintum sic se objicit: Pius II. pares etiam ad Academiam literas scripsit, & illæ sic se habent inter illius epistolas numero 384. Pius Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, Universitati Studii Parisiensis, salutem & Apostolicam benedictionem. Pius & misericors Deus noster, universæ conditor creaturæ, quia sapientia fundavit terram, omnia ordinans, cælestia & terrestria, sacrosanctam Romanam Ecclesiam ea complectitur charitate, ut per successivam vicariorum suorum mutationem nulla adversus eam procella, nullus prævalere possit spiritus tempestatis. Sane felicitis recordationis Calixto Papa III. prædecessore nostro, de hujus mortalis vitæ valle 8. Idus Augusti ad cælestem patrem evocato, & ipsius funeris ac exequiarum celebratione solenni ac debita subsecuta, nos una cum fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, de quorum numero tunc eramus, Romæ in Apostolico Palatio apud Sancti Petri Apostolorum principis basilicam, in quo dictus prædecessor habitaverat, ac debitum naturæ persolverat, modo ac tempore congruis profuturi creatione Pontificis curavimus convenire, nobisque cum eis fratribus sub deliberationis magnæ negotio, quam tantæ rei qualitas

litas exigebat, aliquandiu tractantibus, tandem ipsi fratres licet potuissent in alios majoris meriti consentire, tamen sancti Spiritus (a quo sancta Romana & universalis Ecclesia Christi sponsa regitur) infusione ipsorum animos sic afflante, ad personam nostram dirigentes unanimiter vota sua, nos tunc tituli Sanctæ Sabinae Presbyterum Cardinalem, nescimus quo occulto & nobis tremendo judicio, ad celsitudinis Apostolicæ fastigium concorditer elegerunt. Nos autem imbecillitatis nostræ conscii, nostrarum parvitatem virium ad tantioneris sarcinam digne perferendam agnoscentes, postquam diu quid agendum foret, cogitavimus, tandem considerantes Romani Pontificis electionem, non ab hominibus, sed a divina inspiratione procedere, cujus non licet resistere voluntati, sperantesque eum, qui ab initio fundationis Ecclesiæ infirma mundi elegit, ut confunderet fortia, vires suas nobis ad tanta gubernacula ministraturum, cupidi bene agere, & prodesse potius, quam præesse, in spiritu humilitatis colla submisimus jugo Apostolicæ servitutis. Quapropter devotionem vestram precamur, ut omnipotentem Deum instantius exoretis, a vestrisque omnibus exorari curetis, ut nos per suam gratiam roboret & dirigat in agendis. Nos enim pro nostræ erga vos mentis affectu dispositi sumus in casibus occurrentibus vestram devotionem specialium gratiarum prærogativis, & aliis beneplacitis, quantum cum Deo poterimus, confovere. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1458. pridie Nonas Septembris, Pontificatus nostri anno primo.

Q

Sex-

Sextum ita sequitur: Paulus II. pares quoque ad Academiam literas scripsit, ut Joannes Curtinus ad annum 1464. testatur in commentariis Gallicanæ nationis: *Die 3. Novembris, Universitas post prandium convocata fuit apud Sanctum Maturinum, per honorandum dominum meum dominum Rectorem super duobus articulis. Primus fuit, ad audiendum lectionem quarundam literarum a sanctissimo domino nostro, nec non a dominis Cardinalibus missarum. Et quoad primum articulum, audita lectura illarum literarum, alma Universitas congratulabatur sue electioni, regratiando eundem sanctissimum dominum nostrum Papam, & dominos Cardinales, de bona communicatione suarum literarum, & de bono affectu, quem videntur habere apud almam matrem Universitatem Parisiensem, & pro ampliori congratulatione placuit alma Universitati, quod illa hora post congregationem cantaretur sollemniter apud Sanctum Maturinum, Te Deum, pro ejusdem sanctissimi domini nostri Pauli Papæ II. canonica electione, & quod proxima die opportuna dominus Rector haberet processiones generales facere: Et etiam ne alma mater Universitas de ingratitude argueretur, die 11. ejusdem mensis Novembris, factæ fuerunt processiones Universitatis ad exorandum altissimum pro prosperitate sanctissimi domini nostri Pauli Papæ II. apud Sanctam Genovefam in monte.*

Sixtus IV. pares etiam ad Academiam literas scripsit anno 1471. ut notat Joannes Sandionysianus in commentariis Gallicanæ nationis.

ARTI.

ARTICULUS X.

Romani Pontifices concilium generale celebraturi, ad Parisiensem scribunt Academiam, ut ad illud idoneos homines mittat.

Martinus V. cum juxta Constantiensis synodi decretum anno 1423. ad generale concilium celebrandum se accinxit, ea de re ad Parisiense Studium ita scripsit: *Literas vestras plenas filialis devotionis & fidei libenter legimus, & oratores vestros libenter audivimus, nos eadem fere sententia facunde & prudenter hortantes ad celebrationem concilii generalis: quibus licet per nos fuerit diva voce satis copiose responsum, tamen quia nos delectamur vobiscum loqui in ista materia, nos non dubitamus zelo conservandæ fidei, & Ecclesiasticæ dignitatis commoveri sinceritatem cordis vestri, per has literas ad plenioram cognitionem patefacere & aperire volumus. Non est, dilecti filii, dubitandum, quin plurimum profutura sit, sicut scribitis, Christianæ reipublicæ hæc sacra synodus, Deo auctore, de proximo celebranda, per sanctam superiorem Constantiensem synodum instituta ad ordinandam reformationem status Ecclesiastici, & ad periculosas hæreses extirpandas: & propterea nemo debet de voluntate nostra circa hujus celebrationem generalis concilii dubitare. Et si civitas Papiensis ad hoc per ipsam Constantiensem synodum deputata, casu aliquo impediretur, quem avertat Deus, non propterea*

ob hoc necessario & sancto opere desistemus. Nam speramus, quod Deus per misericordiam suam aliquam ex propinquis civitatibus nobis ab omni impedimento liberam conservabit. Denique existimate, nec concilio idoneum locum, nec nobis sincerum animum ad ea, quæ erunt recta & iusta, defuturum. Vos vero, filii dilecti, quæcunque in eodem concilio ad honorem Dei, reformationem Ecclesiæ, extirpationem hæresum, & ad pacem, & ad salutem populi Christiani proponenda & statuenda videbuntur, mature, distincte & salubriter provide. Nota nobis est vestra erga Romanam Ecclesiam fidelitas atque devotio, quæ semper vestros sensus erexit atque excitavit ad conservandum atque honorandum caput, unde pendet salus & conservatio Ecclesiasticæ monarchiæ, tum contra inflammata multorum (vota) amplitudinem suam ex rerum perturbatione querentium, nec nunc tum in honesto proposito spiritus vestros tenuisse putamus, quos velitis excitare ad utiles atque sanctas cogitationes pro fide Catholica, pro dignitate Ecclesiæ, pro libertate Ecclesiastica conservanda. Hæ siquidem curæ dignæ sunt vobis & omnibus, qui Christianam rempublicam salvam volunt, &c. Datum Romæ. Apud Odoricum Raynaldum, in tomo 18. Ecclesiasticorum Annalium. Porro verba hæc, Ecclesiasticæ monarchiæ, cum inter verba, Christianæ reipublicæ, interponantur, impediunt ne quis verbis istis, Ecclesiasticæ monarchiæ, abutatur. Interponantur, dico, cum antequam Martinus dicat τὸ Ecclesiasticæ monarchiæ, prius dixerit: Non est, dilecti filii, dubitandum

dum quin plurimum profutura sit (sicut scribitis) Christianæ reipublicæ hæc sacra synodus. Deinde postquam Martinus dixit τὸ *Ecclesiasticæ monarchiæ*, subjecit postea, *qui Christianam rempublicam salvam volunt.* Præterea quo in statu res tunc essent in Ecclesia Dei, his verbis, *Ecclesiasticæ monarchiæ*, commodam expositionem injiciunt. Hoc duntaxat observo, ne videatur Martinus secum ipse pugnare.

Eugenius IV. Martini decessoris vestigia relegendens ad Parisienses Academiae proceres scribit literas, ut adsint concilio, ubi agendum erat de reducendis ad Romanæ Ecclesiæ communionem Græcis. Literæ sunt hujusmodi: *Eugenius Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, Rectori, Doctoribus, & Magistris Universitatis Parisiensis, salutem & Apostolicam benedictionem.* Tanquam *athletis fidei, &c. in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus, ut statuto termino ad hujusmodi concilium veniatis cum advisamentis pro pace fidelium, extirpatione hæresum, & reformatione cleri atque Prælatorum, & præsertim armis justitiæ, & sanctorum Patrum institutis muniti, ut lumine ingenii & doctrinæ vestræ, atque aliorum, qui in concilio erunt, ipsis Græcis eorum errores ostendere, & media veritate sacra futura synodus Græciæ nat. ad agnitionem veritatis, & ritum Romanæ Ecclesiæ reducere valeat querendum.* Hæc in tomo 5. Historiæ Universitatis Parisiensis, ad annum 1431. quibus quanta in existimatione pietatis & doctrinæ Parisiensis Universitas fuerit, luculenter apparet.

ARTICULUS XI.

*Christianissimi Reges Parisiensem Scholam
consulunt in rebus arduis & difficilibus.*

HOc loco ne infinitus sim, non ibo per singula, quæ mihi Academicorum temporum memoriam replicanti occurrunt. Ergo Theologicarum in isto sentiendi genere consultationum libet nunc exemplum proferre quadruplex, ex quo de multis similibus conjectura fieri possit.

Primum spectat ad Templarios, quorum secta tempore Philippi Pulchri penitus extincta est. Illud suppeditat Joannes Victorinus in MS. Memoriali historiarum ad annum 1304. Quos (Templariorum nonnullos) dominus Guillelmus de Longareto captos in diversis partibus regni Franciæ, fecit ad justificandum adduci, & Corbolii in carcere reservatos diu & sanctissime custodiri. Cujus custodiæ præceptor & dispositior erat frater Imbertus prædicator & Regis confessor. Hi se opponebant viriliter & audacter ad probandum crimina præacta esse in eis, etiam ex eorum confessione convinci. Et detentifuerunt Corbolii, usque quo magister & alii capti fuerint, & dicta crimina saltem pro parte recognoverint. In crastino captionis eorum, die scilicet Sabbati, congregatione facta in Capitulo Ecclesiæ beatæ Mariæ Parisiensis, magistrorum Universitatis, & Canonorum ejusdem Ecclesiæ, dictus Guillelmus de Longareto, cum Præposito Parisiorum, & quibusdam aliis Regis ministris, ipse

ipse dominus Guillelmus, cui principaliter commissum erat negotium, totum factum retulit. Et post alia: Postea congregatione generali omnium magistrorum & scholarium cujuscunque Facultatis facta apud Templum, magister transmarinus adductus est, & quidam alii coram omnibus confessi sunt quorundam articulorum predictorum. Et post alia: Item in alia congregatione coram Universitate, magister & alii plures simpliciter sunt confessi, & magister pro toto Ordine. Et post alia, annum 1308. Intendebat Rex sapienter agere, & ideo volebat hominum cujuscunque conditionis regni sui habere iudicium, vel assensum, ne posset in aliquo reprehendi. Unde proponebat non solum reportare secundum deliberativum iudicium nobilium & literatorum, sed etiam civium & laicorum, qui personaliter illic comparentes fuerunt. Omnes dixerunt communiter eos esse reos mortis. Parisiensis Ecclesia, Universitas precipue, & magistri in Theologia requisiti expresse suam dederunt sententiam vel censuram. Consultatio hæc non potuit non esse maxima, in qua delendum esse Templariorum Ordinem Parisiensis Schola decernit.

Alterum pertinet ad statum animarum, quæ post mortem purgandum nihil habent. In hac autem quæstione sic Parisienses magistri respondent Philippo Regi Valesio: Serenissimo principi, ac domino domino Philippo, Dei gratia Regi Francorum illustri, sui devoti Cappellani ejusdem miseratione; Petrus Patriarcha Hierosolymitanus; Petrus Archiepiscopus Rotomagensis; Guillelmus Bernardi,

*Cancellarius Parisiensis; Joannes de Blangiac, Archidiaconus Vulcassinus in Ecclesia Rotomagensi; Nicolaus de Lyra Ordinis Fratrum Minorum; Joannes de Mattheno Ordinis Sancti Benedicti; Mattheus de Archis; Petrus de Palma, Prior Provincialis Fratrum Ordinis Prædicatorum in Francia; Joannes de Caricampo Ordinis Cisterciensis; Petrus de Casa, Prior Generalis Fratrum beatæ Mariæ de Carmelo; Simon de Meneriis; Guillelmus Reginaldi de Castro, Ordinis Prædicatorum; Germanus Celati; Jarinus de Giaco Ordinis Prædicatorum; Guillelmus de Brena Ordinis Minorum; Guillelmus Calcot Ordinis Prædicatorum; Oliverius Saladini; Gerardus de Pergamo Ordinis Eremitarum Sancti Augustini; Petrus de Verberia Ordinis Vallis Scholarium; Nicolaus de Alexandria Ordinis Eremitarum Sancti Augustini; Petrus Herse Ordinis Carmelitarum; Nicolaus Boueti Ordinis Fratrum Minorum; Et Durandus de Aureliaco Ordinis Prædicatorum, sacre Theologiæ magistri, cum sui humillima recommendatione per temporalis regni regimen sic transire, ut perveniat ad perpetui regni culmen. Placuit vestræ regie majestati nos Domini-
 ca quarta Adventus Domini in vestro manerio in nemore de Vicenis ad sui præsentiam convocare, nosque requirere, quod vellemus corporale juramentum præstare, quod super petendis a nobis de statu animarum sanctarum a corporibus exutarum, veritatem, quam sentiebamus fideliter Et absque palliationis cujuscunque velamine diceremus, assistentibus vestræ regie celsitudini excellentibus principibus domini,*

minis, Philippo Dei gratia Rege Navarrae, Joanne primogenito vestro Normanniae, Ludovico Borbonii, Ducibus, Carolo germano vestro Alençonii, Guidone Blensium, Comitibus, ac reverendis patribus dominis, Guillelmo Auxitano Archiepiscopo, Guillelmo Parisensi, Andrea Attrebatensi, Guillelmo Conventarum, Petro Ruthenensi, Rogerio Lemovicensi, Bernardo Aniciensi, Joanne Nivernensi, Episcopis, Guillelmo electo Ebroicensi, Petro Cluniacensi, Guidone Sancti Dionysii, Petro Sancti Germani de pratis, Hugone Corbiciensi, Abbatibus, & aliorum tam Clericorum, quam Baronum & militum, consiliariorum, virorum religionis & secularium multitudine copiosa. Praefato autem juramento per nos praestito, duae nobis fuerunt propositae quaestiones. Prima utrum animae sanctae in caelo existentes videant divinam essentiam facie ad faciem ante resurrectionem corporum, ante iudicium generale. Secunda, utrum visio, quam de divina essentia nunc habent, renovabitur in die extremi iudicii, alia succedente. Et quia, Princeps serenissime, vos ut dominum nostrum, carissimum fundatorem & guardiatorem Parisiensis Studii, & nostrae ibidem Theologicae Facultatis, Regemque praecellentem revereri tenemur, & vestris iussionibus obedire: attendentes specialiter id quod ab ore vestro ibidem audivimus, scilicet quod nihil in hac materia quaerebatis, quod tangere possit sanctissimum patrem ac dominum nostrum dominum Joannem, digna Dei providentia sacrosanctae Romanae ac universalis Ecclesiae summum Pontificem, cujus sumus devoti servi & filii;

quinimo sicut filius ejus devotissimus, honorem suum in his & aliis zelabatis: advertentesque quod multorum fide dignorum relatione audivimus, quod quicquid in hac materia sanctitas sua dixit, non asserendo, seu opinando protulerit, sed solummodo recitando: considerantesque quod juxta principis Apostolorum doctrinam, de ea, quæ in nobis est, fide & spe parati esse debemus omni poscenti nos reddere rationem, sigillatim quod sentiebamus, super petitis respondimus. Sed omnes in hanc sententiam convenimus, quod a tempore mortis Domini nostri JESU CHRISTI, per quem pretium redemptionis humani generis extitit persolutum, omnes animæ sanctorum Patrum, quas ibidem Salvator noster ad inferos descendens eduxit de Limbo, ceterorumque fidelium animæ, quæ de corporibus exierunt, nihil habentes purgabile, vel quæ jam in purgatorio sunt purgatæ, ad visionem nudam & claram, beatificam, intuitivam & immediatam divinæ essentiæ, & benedictissimæ Trinitatis, Patris, ac Filii, & Spiritus sancti, quam Apostolus primæ ad Corinthios 13. nominat visionem faciei ad faciem, sunt assumptæ, ipsa deitate beata perfecte fruuntur, & jam quod crediderunt, videntes, quod speraverunt, tenentes, non in spe, sed in re sunt beatæ: quodque dicta visio, quam nunc habent, resumptis corporibus minime evacuabitur, alia succedente, sed ipsamet in eis, sicut earum vita æterna perpetuo remanebit. Et quia, Princeps inclyte, postmodum in die Sancti Joannis Evangelista nos fecistis Parisius congregari, & ibidem fuimus vestro nomine requisiti, ut illud, quod dicta

dicta die Dominica quarta Adventus in vestra presentia dixeramus, redigeremus in scriptis, nostris ibidem sigillis appensis; licet supplicavissemus quod de his, quæ jam dixeramus, dignaretur vestra celsitudo regia contentari, vel quod sicut quilibet sigillatim responderet, ita in scriptis redigeret sigillatim: tamen nolentes vestris jussionibus contraire, presentes literas sub appensione sigillorum nostrorum in præmissorum testimonium regali excellentiæ duximus concedendas. Et nos, Guillelmus le Petit: Henricus de Sonjons, Minister principalis Ordinis Fratrum Minorum in Francia; Ægidius de Pertico; Joannes de Sancto Dionysio Ordinis Sancti Benedicti; Guillelmus Herces, Pœnitentiarius Parisiensis; & Robertus de Bardis; in eadem Facultate Theologiæ Doctores, qui in dicta convocatione facta in nemore Vicenarum præsentem non fuimus ex causis legitimis impediti, postmodum in aliis congregationibus fuimus requisiti, præmissis questionibus consimiliter cum præfatis patribus & magistris per omnia respondemus, & idem quod ipsi dixerunt, in prædicta materia credimus & sentimus: in cujus rei testimonium sigilla nostra una cum sigillis eorum præsentibus literis duximus apponenda. Datum Parisius apud Sanctum Maturinum, in nostra congregatione generali magistrorum in Theologia regentium, & non regentium, secunda die Januarii, anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo tertio. Hæc Facultas Theologiæ Parisiensis, quibus adjiciendum puto, quod Guillelmi Nangiacci Continuator ea de re prodidit, ut hæc historia plenius intelligatur:

Hoc

Hoc anno 1333. cum prædicatio, quam dominus Johannes Papa, prima Dominica Adventus anni 1331. debuit prædicare, in qua publice, ut ferebatur, dixerat, quod animæ decedentium in gratia non vident Deum per essentiam, nec sunt perfecte beatæ usque post resurrectionem corporum, quod dictum multos scandalizaverat, quasi sopita videretur: publice tamen apud Avenionem, ubi Papa tunc residebat, istud dictum a pluribus, ab aliquibus, & maxime a quibusdam Cardinalibus ob favorem, ab aliis ob timorem summi Pontificis prædicti; nam quendam Fratrem Prædicatorem, qui contra istud dictum, sive errorem istum prædicaverat, statim in carcerem fecit poni, sustineretur ac etiam prædicaretur, Parisius autem a magistris & tota Facultate Theologia reprobaretur: missi sunt a latere ipsius Papæ Parisius duo magistri in Theologia, unus de Ordine Fratrum Minorum, ejusdem Ordinis Generalis, alter de Ordine Fratrum Prædicatorum, qui sibi in opinione sua consentiebant. Et quamvis fingerent, se pro reformanda pace inter Regem Angliæ, & Regem Scotiæ esse missos, apparuit tamen quod pro alio non venerant, nisi ut magistros in Theologia regentes Parisius, cum aliis de regno Franciæ subverterent, & ad opinionem suam adducerent. Sed ita per Dei gratiam non accidit. Nam quamvis idem Generalis Minister eandem questionem in præsentia Scholarium quasi infinitorum determinaret, & teneret pro conclusione affirmando, quod animæ decedentium, seu anima Sanctorum non vident, nec videbunt Deum visione beatifica & gloriosa usque ad assum-

assumptionem corporum in die extremi iudicii: hoc audito magnum murmur inter Scholares auditum est, dicentes talem errorem sine punitione transire non debere. Audiens autem scandalum, qui erat Parisius pro hac determinatione Frater Prædicator, qui cum illo, ut dictum est, venerat, quid de his, pro quibus missus fuerat in Francia, faceret, vel diceret, nisi statim ad Papam rediret. Sed in quodam sermone ipse summus Pontifex super errore prædicto excusavit se, dicens quod nunquam tenebat, nec unquam istam tenuerat doctrinam, quæ ponit, quod animæ Sanctorum non videbant Deum usque ad diem iudicii. Et cum ad aures Regis Franciæ Philippi ista devenirent, tanquam verus Catholicus, ac pugil Christi fidei fortissimus valde condoluit, quod talis zizania erroris in medio tritici fidei, quæ semper in regno Franciæ viguit, superseminaretur. Et cum prædictus Minister scivit, quod Rex super hoc male contentus erat, ivit ad eum, ut super hoc se excusaret. Sed Rex animadvertens & dubitans, ne ipse verbis involveret, dixit ipse se cum in præsentia bonorum Clericorum in Theologia libenter audire. Tunc Rex accersitis decem magistris in Theologia de sufficientioribus qui tunc Parisius potuerunt inveniri, quorum quatuor erant de Ordine Minorum, interrogavit eos in præsentia dicti Ministri, quid eis de doctrina, quam nuper Parisius seminaverat, videretur. Qui omnes reprobaverunt eam, ipsam cum determinatione sua falsam & hæreticam reputantes: sed ad hoc non potuerunt eum adducere, ut cum eis concordaret. Sed Rex adhuc super

*super hoc non contentus, altera die satis cito post se-
cit vocari in domo sua de nemore Vicenarum omnes
magistros in Theologia, cum omnibus Episcopis &
Abbatibus, qui tunc Parisius potuerunt inveniri,
vocato etiam predicto Ministro. Cum resedissent,
Rex in Gallico suo duo eis querendo proposuit: pri-
mum fuit, utrum anima Sanctorum ex tunc vide-
ant faciem Dei: aliud fuit, utrum ista visio, qua
nunc vident faciem Dei, in die iudicii deficiat, alte-
ra superveniente visione. Ad primam questionem
omnes responderunt affirmative. Ad secundam si-
militer responderunt, quod ista visio non in die ju-
dicii deficiet, sed permanebit eternaliter. Verum
est, quod aliqui dixerunt, quod ista visio perfectior
erit in die iudicii: & cum istis predictus Minister
non sponte, sed quasi coactus, ut videbatur, concor-
datus est. Et de ista sententia Rex petiit ab omni-
bus magistris ibidem assistentibus unam literam si-
gillis istorum singulorum munitam, quod & factum
est. Nam factæ sunt tres literæ eandem formam
continentes, sigillatæ singulæ 39. sigillis, quia tot e-
rant ibi magistri: quarum literarum ex parte Re-
gis una fuit missa Papæ, mandans sibi a latere, qua-
tenus sententiam magistrorum de Parisius, qui meli-
us sciunt quid debet teneri & credi in fide, quam Ju-
ristæ & alii Clerici, qui parum, aut nihil sciunt de
Theologia, approbaret, & quod sustinentes contra-
rium corrigeret. Quin etiam aliquid amplius in
iis expressum fuisse literis significat Petrus Alliacus,
Cameracensis Cardinalis in ea oratione, quam an-
no 1406. die Decembris undecima habuit coram
Rege.*

Rege, & quæ ita in codice Victorino incipit: *Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, &c.* Hoc autem istud est: *Joanni Papæ XXII. scripsisse, quod nisi suam revocaret sententiam, eam flammis addiceret.* In quibus, quæ dissimulare non debui, Philippo Regi nonnihil æstus & fervoris in defendenda Parisiensium sententia condonandum est. Porro quid in hac consultatione Parisienses Theologi egerint, quid Rex ipse, qui Theologos consuluit, eorum, quæ retuliinus, lectio sola docere potest.

Tertium exemplum suppeditat responsio, quæ Carolo VIII. per Facultatem Theologiæ Parisiensis facta est super nonnullis propositis quæstionibus. Atque ita se habet: *Anno Domini 1497. die 11. mensis Januarii, sacratissima Theologorum Facultas almæ matris Universitatis Parisiensis congregata fuit apud Sanctum Maturinum pro terminandis quibusdam quæstionibus a domino nostro Rege ad se transmissis, super quibus jamdudum fuerant dati duodecim deputati ex magistris nostris, diu quoque & per plures dies continue per dictos deputatos, & alios disputatum fuerat super his. Quibus deputatis auditis, & consequenter omnium Doctorum & Regentium & Magistrorum accepta uniformi deliberatione & conclusione, fuit per dictam Facultatem concorditer responsum ad dictas quæstiones affirmative. Videlicet ad primam, qua queritur: Sçavoir mon si le Pape est tenu de dix ans en dix ans assembler le saint concile representant l'Eglise universelle, & mesinement de present consideré le desordre qui est en l'Eglise tout notoire tam in capi-*

capite, quam in membris. Quod Latine sic efferripotest: Utrum Papa teneatur de decennio in decennium cogere sanctum concilium universalem Ecclesiam representans, & nunc potissimum, habita ratione perturbati ordinis, qui in Ecclesia tam in capite, quam in membris manifestus est.

Et responsum est, quod summus Pontifex & Pater sanctissimus tenetur de decennio in decennium congregare generale concilium universalem Ecclesiam representans, & maxime nunc, cum tanta sit deordinatio in Ecclesia tam in capitibus, quam in membris, quæ cunctis notoria est.

Ad secundam, qua querebatur: Et en cas d'urgente nécessité, comme de présent, ou après que dix ans seront passez après le dernier concile, le Pape est prié & sommé de ce faire: & s'il est negligent, ou differe, à sçavoir mon si les Princes, tant Ecclesiastiques que seculiers, & autres parties de l'Eglise se peuvent assembler de soy-mesme, & s'ils feront le saint concile representant l'Eglise universelle, sans estre par le Pape assemblez. Quod Latine sic efferripotest: Si in casu summæ necessitatis, sicuti nunc, aut post elapsos annos decem ab ultimo celebrato concilio, rogetur Papa, & de convocando concilio interpelletur, & si neglexerit aut distulerit, utrum, inquam Principes tam Ecclesiastici, quam seculares, & alia insigniores Ecclesiæ partes congregari possint ex seipsis, & utrum in eo casu fecerint concilium universalem Ecclesiam representans absque Papæ convocatione.

Di-

Dictum est determinative, quod si tempore urgentis necessitatis, sicut nunc, vel post decem annos ab ultimo celebrato concilio, dictus summus Pontifex rogatus fuerit, requisitus, summatus & monitus de sic congregando dictum concilium, ut supra, & facere recusaverit, & neglexerit, vel distulerit, tunc Principes tam Ecclesiastici, quam seculares, & partes Ecclesie notabiles possunt se congregare, sine hoc quod per dictum Pontificem congregetur dictum concilium universalem Ecclesiam representans.

Ad tertiam, qua queritur: Si en cas de nécessité urgente, comme de present, ou après dix ans passez comme dessus, une grande & notable partie de la Chrestienté, comme le Royaume de France, ou le Roy representant iceluy, prie, somme & admoneste le Pape & les autres parties de soy assembler, & pourvoir à la nécessité de l'Eglise; & les autres parties, ou aucunes d'elles sont negligentes, refusantes, ou dilaiantes d'y venir: à sçavoir mon si ceux, qui s'y trouveront, pourront celebrer ledit concile sans les autres, & pourvoir à la nécessité de l'Eglise. Quod Latine sic efferripotest: Si in casu summae necessitatis, sicuti nunc, aut post elapsos annos decem, ut supra, magna quaedam Christianitatis portio, quemadmodum Galliae regnum, vel Rex idem regnum representans, roget, interpellet & moneat Papam, & alios, ut sese congregent, & Ecclesiae necessitati consulant; & ceterae partes, aut earum aliquae negligent, recusent, aut venire differant: utrum quae partes convenerint, memoratum concilium habere poterunt sine aliis, & Ecclesiasticae necessitati providere.

R

Dixit

Dixit & definivit prædicta Facultas, quod tempore urgentis necessitatis, ut nunc, vel post decennium ab ultimo celebrato concilio, ut supra dictum est, postquam aliqua bona & magna pars & notabilis Christianitatis, quemadmodum regnum Franciæ, vel Rex Christianissimus ipsius, vices gerens rogaverit, summaverit & exhortatus fuerit dictum summum Pontificem, ceterasque partes Ecclesiæ de congregando dictum concilium, & ad ipsum conveniendo, & de providendo necessitati Ecclesiæ, ipse vero Pontifex, vel aliquæ prædictarum partium fuerint recusantes, negligentes, vel differentes de veniendo ad dictum concilium, nihilominus illi, qui aderunt & comparebunt, poterunt sine aliis non comparentibus, dictum concilium celebrare, & necessitati Ecclesiæ providere. Actum anno & die prædictis. Hæc de tertio exemplo, quod quanti sit ponderis, ultro se prodit.

Quartum præbent articuli, quos sacra Theologiæ Facultas hortante Francisco primo conscripsit. Res autem ista sic se habet: Decanus & Facultas Theologiæ Parisiensis, omnibus fidelibus in Christo salutem. Cum hodie per concionatorum in asserendis dogmatibus altercationem videamus plerosque fidelium, juxta id quod Ephesius scribit Paulus, tanquam parvulos fluctuantes, ad omnem ventum cujusvis doctrinæ circumferri & agitari: nostra autem intersit, quantum in nobis erit, dissidentes opinionum fluctus componere, de sanctissimo Christianissimi Regis proposito abunde persuasi, quidnam circa articulos hodie a plerisque controversos & Christia-

nis doctoribus & concionatoribus predicandum, & ceteris Christi fidelibus cum universa Ecclesia sit credendum, paucis hoc ordine visum est adnotare.

I. Certa & firma fide credendum est, baptismum omnibus etiam parvulis ad salutem necessarium esse, ac per ipsum dari gratiam Spiritus sancti.

II. Eadem fidei constantia est tenendum, homini inesse liberum arbitrium, quo potest bene vel male agere, & per quod, si etiam in peccato mortali fuerit, Deo adjuvante, ad gratiam resurgere valeat.

III. Nec minus certum est, adultis & ratione utentibus post peccatum mortale admissum necessariam esse poenitentiam, quæ in contritione & confessione sacramentali vocaliter Sacerdoti facienda, similiter & satisfactione consistit.

IV. Ad hæc, peccatorem non sola fide, sed & bonis operibus justificari, quæ adeo necessaria sunt, ut sine illis nemo adultus vitam consequatur eternam.

V. Quilibet Christianus tenetur firmiter credere, in consecratione Eucharistiæ panem & vinum converti in verum Christi corpus & sanguinem, remanentibus tantum panis & vini speciebus, sub quibus realiter verum Christi corpus continetur, quod ex Virgine natum est, & in cruce passum.

VI. Sacrificium Missæ est ex Christi institutione valens pro vivis & defunctis.

VII. Non est laicis ad salutem necessaria commu-

nio sub utraque specie, recteque certis ac iustis de causis olim ab Ecclesia sancitum est, ut illis sub una tantum panis specie communicetur.

VIII. Porro solis Sacerdotibus secundum Ecclesiarum ordinatis data est a Christo potestas consecrandi verum Christi corpus, & in foro penitentiae a peccatis absolvendi.

IX. Quos certum est, etiamsi mali & in peccato mortali fuerint, consecrare verum Christi corpus, siquidem illud consecrare intendant.

X. Ceterum Confirmatio & Unctio extrema sunt duo sacramenta a Christo instituta, per quæ datur gratia Spiritus sancti.

XI. Nec dubitandum est, Sanctos in hac mortali vita, & in Paradiso agentes miracula operari.

XII. Sanctum est & Deo maxime gratum orare beatam Dei genitricem Mariam, & Sanctos qui in celo sunt, ut sint pro nobis advocati & intercessores apud Deum.

XIII. Si itaque Sancti beatam cum Christo vitam degentes, non solum sunt imitandi, sed & venerandi & orandi.

XIV. Ob idque religiose faciunt, qui loca eis dedicata ex devotione visitant.

XV. Si quis in templo, aut extra templum prius sua oratione ad beatam Virginem, aut Sanctorum aliquem recurrat, quam ad Deum, non peccat.

XVI. Nec ullo modo addubitandum est, quin genua flectere coram imagine Crucifixi, & beatæ Mariæ,
&

Et Sanctorum, ad rogandum Christum Et Sanctos opus sit bonum ac pium.

XVII. Ad hæc similiter credendum est, Et nulloatenus dubitandum, purgatorium esse, in quo animæ detentæ, oratione, jejunio, eleemosyna, aliisque bonis operibus juventur, ut citius liberentur a pœnis.

XVIII. Tenetur Et quilibet Christianus firmiter credere, unam esse in terris universalem Ecclesiam visibilem, in fide Et moribus errare non valentem, cui omnes fideles in his, quæ sunt fidei Et morum, obedire astringuntur.

XIX. Quod si quid in Scripturis sacris controversiæ aut dubii oriatur, ad præsatam Ecclesiam definire spectat Et determinare.

XX. Est Et certum, multa esse credenda, quæ non sunt expresse ac speciatim tradita in Scripturis sacris; quæ tamen per traditionem Ecclesiæ sunt, necessario recipienda.

XXI. Eodem veritatis firmamento recipiendum, potestatem excommunicandi esse de jure divino immediate a Christo Ecclesiæ concessam, Et ob id magnopere timendas esse censuras Ecclesiasticas.

XXII. Certum est, concilium generale legitime congregatum, universalem representans Ecclesiam, in fidei Et morum determinationibus errare non posse.

XXIII. Nec minus est certum, unum esse de jure divino summum in Ecclesia Christi militante Pontificem, cui omnes Christiani parere tenentur,

qui quidem potestatem habet & indulgentias conferendi.

XXIV. Constitutiones Ecclesiasticae, ut de jejunio, de delectu ciborum, de abstinentia a carnibus, aliisque multis, vere obligant in foro conscientiae, etiam omni secluso scandalo.

XXV. In eodem conscientiae foro vota obligant, etiam si monastica sint, perpetuae scilicet continentiae, paupertatis & obedientiae.

Inhibet autem Theologorum Facultas iis, qui de grege suo sunt, Magistris, Baccalaureis, ac ceteris gradum Theologicum nunc & in posterum profiteri volentibus, ne quoquo pacto supradictis propositionibus contraria, aut in concionibus praedicent, aut in lectionibus, vel alibi doceant; quin potius quando se materia & occasio offeret, eas populo sincere annuncient, & aperte declarent. Porro etiam decrevit, ut praefatas propositiones singuli Magistri & Baccalaurei chirographi sui appositione confirment. Et cum in suo grege lupos, & immorigeros, contentiososque alere tutum non sit: qui huic decreto parere noluerint, & contrarias praefatis propositiones docuerint, aut in posterum predicaverint, e suo consortio ejiciendos in perpetuum privare decrevit. Ceterum quia contradicendi studio, & a majorum institutis desciscendi, plerique novarum rerum & doctrinarum studiosi laudabilem illam consuetudinem, qua per intercessionem beatissimae Virginis, Spiritus sancti gratia imploratur, negligunt: monemus, ne tantopere a salutatione illa Angelica, quam nobis Evangelium praescripsit, abhorreant, neve, ut plerique

que solent, quoties Domini Salvatoris nostri JESU CHRISTI mentio occurrit, salutiferum illud JESU nomen praeponere dedignentur, contenti dicere, le Christ, cum praesertim teste Petro non sit aliud nomen sub calo, in quo nos salvari oporteat. Similiter cum divorum Apostolorum, Evangelistarum, aut sanctorum Doctorum mentio inciderit, ne, uti consueverunt, sine ulla honoris praefatione nominent Pierre, Paul, Jacques, Matthieu, Jerosime, Augustin, & cetera; neque sit eis grave addere vocabulum Sancti, & nominare Saint Pierre, Saint Paul, & cetera. Et postremo ne defunctorum animas populi precibus commendare negligant. Anno Domini 1542. die decima mensis Martii, Facultas Theologiae congregata per juramentum in Collegio Sorbonae super articulis praecedentibus, probavit hos articulos sub forma, qua scripti sunt. Sic signatum de mandato domini Decani, & Facultatis, Fournier, cum paragrapho.

Hos autem articulos quanti fecerint Christianissimi Reges, & Magistratus politici, docet nos Renatus Benedictus Parisiensis Theologus in admonitione, quam his articulis abs se in lucem editis anno 1560. praefixit. Facultas Theologiae Parisiensis, inquit, more sapientum, atque etiam Ecclesiae Patrum in conciliis generalibus congregatorum, brevissimis & sententiosis articulis docet fideles, quid sit credendum tanquam pium & Catholicum, quid contra fugiendum tanquam erroneum, atque Evangelio & Christianorum salutiferae doctrina adversum. Quae quidem in re tanta & tam commenda-

bili usa est methodo atque diligentia, ut pauca sint hujus temporis hereses, quas viginti quinque, illisque brevissimis articulis non accurate & evidenter notarit. Quibus sane usque adeo piorum Christianorum desiderio satisfactum fuit, ut Christianissimi Reges, Franciscus hujus nominis primus, Henricus ejus nominis secundus, & Franciscus secundus, (quos optata pace frui percupimus) eos tam sapienter & secundum Evangelium & doctrinam Apostolicam collectos & confectos regia auctoritate divulgari jusserint, ut scilicet haberent viri Catholici, quid in presentibus diversarum de religione opinionum turbis certo crederent, & in quo contra hereseon tempestuosas undas fulti conquiescerent securi atque tuti. Quod idem consultissimi Senatores, viri & Magistratus primi libentissime fecerunt, rati forsan, illos articulos Scripturae sacrae, doctrinae Apostolicae atque antiquae, eique a Sanctis omnibus probatae Ecclesiae consuetudini tam convenientes, ad confirmandam piorum fidem, atque ad revincendam fluctuantium & errantium Evangelicae veritatis ignorationem sufficere debere. Non putabant enim meo judicio illi sapientissimi & Reges & Magistratus, alique esse, aut inveniri posse in facili Gallia talium monstrorum prius non feraci, qui sententiis & determinationibus tot tam piorum, & omni disciplinarum genere praedictorum summorum Theologorum, quot illis edendis articulis post longam maturamque deliberationem convenerunt, subscribere & firmissime adherere dubitaret. Haec ille, qui quae propriis usurpavit oculis, sincere conscripsit.

Porro

Porro autem articuli nostri Romanæ sic placuerunt Ecclesiæ, ut a Pontifice delegati sint iudices, qui in illorum violatores inquirerent. Id inter Francisci I. & Henrici II. constitutiones memoriæ proditum est. Inquisitum non est certis de causis, quæ inibi & recensentur & videri possunt.

Ceterum in his illustribus quatuor exemplis consultationes totidem animadvertimus, quæ in gravissima omnium materie cum versentur, Theologicæ Facultatis sapientiam & auctoritatem insignite loquuntur. Consultationem primam repetit Philippus Pulcher, alteram sibi vendicat Philippus Longus, tertiam proposuit Carolus octavus, quartam demum sibi propriam esse confirmat Franciscus primus, confirmant & alii Reges qui sequuntur. Eo spectant, quæ de hac consultatione Renatus noster Benedictus scriptis consignavit. At in secunda consultatione nonnihil est, quod in Theologicæ Facultatis gratiam paulo diligentius considerandum est. Siquidem in illo confesso, qui, ut ajunt, in nemore Vicenarum habitus est, Episcoporum fuerunt genera duo: alii Parisienses erant Theologi, alii Parisienses non erant Theologi. Qui Theologi prioris generis erant, super proposita quæstione sententiam ferunt. Qui vero posterioris, non ferunt, sed ab aliis latam excipiunt, uti Rex & alii Principes, qui celeberrimo confessui interfuere. Inter Episcopos autem qui Parisienses erant Theologi, fuerunt duo, qui in confesso primas tenent, Petrus de Palude Patriarcha Hierosolymitanus, & Petrus Rogerii Rotoma-

gensis Archiepiscopus, qui postea sub nomine Clementis VI. Pontificatum Ecclesiæ Romanæ gessit. Sed erant multo plures Episcopi Theologis Parisiensibus non accensiti, Guillelmus Ausciensis Archiepiscopus, Guillelmus Parisiensis Episcopus, Andreas Atrebatensis, Guillelmus Convenarum, Petrus Rutenensis, Rogerius Lemovicensis, Bernardus Aniciensis, Joannes Nivernensis, & Guillelmus electus Ebroicensis. Cur autem Episcopi qui Parisienses erant Theologi, suam de re proposita sententiam pronunciant, alii qui Parisienses non erant Theologi, non pronunciant, causa haud fuit, opinor, quod non possent: (poterant enim quia erant Episcopi, & sumuntur habuisse clavem scientiæ) sed id Parisiensis magisterii honori ac reverentiæ tribuendum esse censuerunt. In summa hujus quod exhibuimus inter Episcopos discriminis causa nulla potest alia excogitari, quæ in Parisiensis Scholæ decus & gloriam non cadat.

ARTICULUS XII.

*Exteri Reges & Principes ad Parisiensem
Academiam scribunt non raro.*

DUO sunt, opinor, quæ articuli hujus lemma obijciunt, persuasa Regibus Academiæ Parisiensis existimatio, & agnita ejusdem in tractandis reipublicæ Christianæ negotiis auctoritas. Sed istud utrumque ex ipsis Regum metiamur literis, quas manuscriptus codex cœnobii Sancti Victoris suppeditat:

Epi-

Epistola prima ex parte Regis Aragonum
Universitati Parisiensi directâ.

Joannes Dei gratia Rex Aragoniæ, Valentia, Majoricarum, Sardinia & Corsica, Comesque Barcinonæ, Rossilionis & Ceretanniæ, venerabilibus Cancellario & Rectori, Magistris, Doctoribus, Baccalariis, ac toti Universitati Parisiensis studii, amicis nostris carissimis, intimæ dilectionis affectum. Dei virtus & Dei sapientia Dominus JESUS CHRISTUS, cujus ineffabili subjecta sunt omnia potestati, a foundationis initio splendore virtutum suam illustravit Ecclesiam, insignemque reddidit singulari privilegio potestatis, ut per ejus ministerium justitiæ consequeretur effectum, & sedato fluctuum turbine mundo posset tranquillitas provenire, caput ei statuens unicum, hoc est, unicum solum præsidem & rectorem, qui in spiritualibus cunctis præesset, & cui omnes Christicolæ firmiter obedirent. Hoc igitur dum sollerter attendimus, horrendumque schisma pensamus: exortum nutritumque, proh dolor! in Ecclesia sancta Dei adeo jam est, diuque tenaces immisit radices; nec minus inspicimus venenum pestiferum ex eodem profluens schismate pernultum, interrumpens potestatis præmissæ in non modica mundi parte, & fidem inficiens orthodoxam, gravesque metuimus diffusiones & odia hinc inde propterea seminata: & ubique intuemur rerum & corporum, non utinam animarum peccata gravia, quæ ex his fidei Christianæ cultoribus imminere noscuntur, quæque in posteris sperantur verisimiliter graviora. Nam quanto in peccato plus quis perseverat, tanto

per

per amplius assolet in eodem durior fieri, & dilabi
facilius ad pejora, multa que usu præscribuntur lon-
gævo, & perpetua quandoque stabilitate firmantur.
Dolemus nempe ex his acerrime, & indefinenter a-
maritudinis calicem exhaurimus, ad extirpationem
schismatis ipsius aspirantes ferventius, viasque,
& modos sollicitè inquirentes, quibus hujusmodi
tempestatis horror turpissimus, quo admodum, ut
præfertur, ipsa turbatur Ecclesia, & Christiana re-
ligio vehementer concutitur, celesti pietate propitia
propulsetur, possitque etiam ipsa ad sui debiti &
primævi status redire decorem. Et quia audivimus
per sæpe, quod super hoc schismate radicitus evellen-
do fuerunt vobiscum & inter vos habitæ diversi tra-
ctatus, nec latet nos, quod cetera mundi Studia ve-
strum Parisiense Studium, quod certe brachiis cor-
dialis affectionis complectimur, antecellit, estque
potissime in Theologica Facultate, qua æquum ab ini-
quo discernitur, & fides Catholica roboratur, alio-
rum omnium speculum & exemplar: unde est proba-
biliter concludendum, quod vestra prægrandis sol-
lertia sollerter advertens, quod & totius orbis ne-
cessitates innumera protestantur, & vestra pruden-
tia circumspecta, discriminum, quæ longa schisma-
tis prælibati induxit duratio, conscientia non igno-
rat, quantum necessaria sit, & quantum perutilis
circa subjectam materiam accelerata provisio, invigilaverit plus aliis super ea, & per consequens sunt
vobis præceteris illa aperta. Hic amicitiam ve-
stram per caram hortamur in Domino, & rogamus
obnixè, quatenus omnia illa, & unumquodque eo-
rum

rum singulariter & distincte, quæ circa præmissa quomodolibet præsentitis, dignoscitis & videtis, nec non & vestram intentionem salubrem velitis per literas vestras taliter expeditas, quod eis fides possit impendi plenissima, nobis clarissime, ipsasque literas exhibitori præsentium tradere, quem ad vos propterea providimus destinandum. Nos vero, quibus exinde ultra divinum servitium specialem complacentiam facietis, prompti sumus & avidi pro defensione fidei, & unione populi Christiani, non solum regna & terras, facultatesque omnes, sed personam nec minus nostri exponere, & vobis in omnibus complacere. Datum Barcinonæ sub nostro minori sigillo, 20. die Augusti, anno a Nativitate Domini 1394. Rex.

Sequitur superscriptio.

Venerabilibus & dilectis Cancellario & Rectori, Magistris, Doctoribus, Baccalariis, ac toti Universitati Parisiensis Studii, amicis nostris carissimis.

Altera epistola ex parte Regis Aragoniæ, Universitati Parisiensi directæ.

Joannes Dei gratia Rex Aragoniæ, Valentie, Majoricarum, Sardinie & Corsicæ, Comesque Barcinonæ, Rossilionis & Ceretanniæ, venerabilibus & dilectis Cancellario, Rectori, Magistris, Doctoribus, Baccalariis, ac toti Universitati Parisiensis Studii, amicis nostris carissimis, salutem & intimæ dilectionis affectum. Negotio insistentes ferventius solito exquirendi sollicitè modos & vias salubres, quibus ab Ecclesia sancta Dei possit evelli radicitus schisma ne-
fan-

fandum, fidem inficiens orthodoxam, opprobria, se-
ditiones, infinitaque mala inducens Christi fidelibus,
Et utinam non eisdem finale repromittens excidium,
scripsimus super ipso negotio vestre prudentiæ his
diebus in effectu petentes, quod omnia & singula sin-
gulariter & distincte, quæ circa subjectam materi-
am circumspectio vestra præsentiat, videat atque
noscat, vias nobis velitis, fratres carissimi, aperire,
quas nos obtulimus offerimusque libenter pro defen-
sione fidei, & unione populi Christiani, possibiles
quoslibet sufferre labores, & exponere nos & nostra,
prout in litera, quam inde vobis direximus, & cre-
dimus ob paucitatem lapsorum dierum nondum ve-
stras venisse ad manus, hæc vestra poterit honoranda
discretio plenius contueri. Nunc autem videntes
latiores ac promptiores vias & modos ad extirpati-
onem hujusmodi schismatis, per decessum felicitis
memoriæ domini Clementis Papæ septimi se offerre,
& in libera Cardinalium facultate pro majori par-
te consistere tantæ rei effectum, nostram eis direxi-
mus super isto exhortatoriam literam, quæ scilicet
prescribitur, quæ incipit: Reverendi, &c. cujus co-
piam, ut extensus & ad oculum videatis quid conti-
net, vobis transmittimus præsentibus inclusam. vos
intime deprecantes & hortantes in Domino, veluti
qui inter alios Christianæ fidei cultores in emin-
tia positi estis scientiæ & virtutis, quanquam, ut
accepimus, noveritis jam ante dicti summi Pontifi-
cis obitum, & scripseratis de hac materia Cardina-
libus memoratis: at quibus decens valde esse conspi-
cimus, satisque proprium prosequi factum istud,
qua-

quatenus provide advertentes, quod tantæ tamque necessariae provisioni jam fere omnis celeritas mora est, cum hac sit occasione tota Christianitas posita inter malleum & inter incudem, de morte, nisi festine adhibeatur remedium salutare, sic cura potius, quam de vita Cardinales eosdem sollicitare velitis, & apud eos vestris insistere efficacibus monitis, & eloquiis fructuosis, quod debitum solvant, ad quod circa hac Deo hominibusque tenentur, & sua satisfaciant conscientiae, oneri & honori; & insuper excitare velitis, & indefinenter instare ad tanti prosecutionem negotii mundi Reges ac Principes & magnates, & alias sic laudabiliter vos habere, quod ab omnibus collaudari, & divinae mercamini retributionis premio confoveri, primævis & nostris literis, ut praesertur, vobis directis, si placuerit, responsuri, & alias rescripturi quaque vestrae adveniant placita voluntati. Datum Barcinonæ 22. die Septembris, anno a Nativitate Domini 1394.

Sequitur superscriptio prædictarum literarum.

Venerabilibus & dilectis Cancellario, Rectori, Magistris, Doctoribus, Baccalariis, ac toti Universitati Parisiensis Studii, amicis nostris carissimis.

Tertia epistola ex parte Regis Aragoniæ, Universitati Parisiensi directæ, & 28. Octobris recepta.

Joannes Dei gratia Rex Aragoniæ, &c. venerabilibus & dilectis Cancellario, Rectori, Magistris, & Doctoribus, ac toti Universitati Parisiensis Studii salutem in eo, qui solus omnium est salvator.

Quia

Quia postquam nuper vobis scripsimus super ista nefandissima peste schismatis in Ecclesia Dei vigentis remedianda, obiit dominus Papa Clemens, cujus anima in pace quiescat, & deinde in summum Pontificem fuit electus dominus Cardinalis Aragonia; dubitamus, ne forsitan hesitetur, nos primum nostrum mutasse vel mutare propositum ob favorem ejusdem, quoniam naturalis regni nostri, & semper utique majestatis nostrae fervidi zelatoris & specialis amici. Et quanquam revera duo ista, scilicet putanturalitas, amicitia quoque, & alia multa, quae erga eum verae dilectionis probabilia parvitatibus argumenta contineant: sane potius merito, zelo Dei, & fidei incendio afficimur; & Christiana religione compellimur, nos & Ecclesiae Catholicae mundi Principes desiderabilem & saluti fidelium necessariam Ecclesiae unitatem inquirere, & perquirere, sectionem fugare sceleratissimam, & scintillas tantae malitiae, unde venerint, extinguere, quantum poterimus, & sit fas; circa ista enim vigilamus assidue, Magistrorum, Doctorumque sollemnium perscrutamur intrinseca, & exploramus, & vota, inquam, vestra, ut praediximus, desiderabiliter expetimus, & consilia: quibus singulis ante oculos nostros compositis, & in mente dispositis eligamus, quae propterea melius huic bono respondeant, via decenter & remedia opportuna. Scripsimus, & nunc scribimus illustrissimo & carissimo fratri nostro Regi Francorum super hac materia, quem non ambigimus in re tam ardua, prout decet, sollicitum, & simili debito huic voto conformem. Certiorantes itaque de
prae-

præmissis præelectam prudentiam vestram, preces precibus superaddimus cordiales, quatenus immorose velitis nobis quaecumque propterea deliberaveritis, utilius persequenda rescribere. Non enim ideo caritati vestræ credimus esse molestos, scientes indubie generosos animos non fatigari, sed potius recreari laboribus fructuosos. Datum Barcinonæ sub nostro sigillo secreto, sexta die Octobris, anno a Nativitate Domini 1394. Rex.

Sequitur superscriptio prædictarum literarum.

Venerabilibus & dilectis Cancellario & Rectori, Magistris & Doctoribus, ac toti Universitati Studii Parisiensis, amicis nostris carissimis.

Quarta epistola ex parte Regis Aragonum, Universitati Parisiensi directâ.

Joannes Dei gratia Rex Aragonum, Valentia, Majoricarum, Sardinia & Corsica, Comesque Barcinonæ, Rossilionis & Certeannia, venerabilibus & dilectis Rectori & toti Universitati Studii Parisiensis, amicis nostris carissimis, cordialis amoris dulcedinem cum salute fixam. Amici carissimi, adeo modo manet in animo extirpandum ab agro Domini Sabaoth schisma pestiferum, quod omissis, quanto potius in oblitum jam fere deductis negotiis aliis ad hoc incessantibus distrabimur, & cura propensiori monemur. Nam cum gregem Dominicum corruptibiliter sua labe inficiat & veneno, ac disperdat æterna damnatione quamplures ex gregis ipsius ovibus, seminariumque malorum sit omnium, & in flammam jam suis ignis pertranseat destructuram,
S *super-*

superlativo desiderio cupimus, viribusque totis innitimur ipsum evelli radicitus, & pacem Ecclesiasticam in suum statum primævum reduci. Proinde attendentes quod ibi agendum est fortius, ibi accuratius insistendum, ubi graviora pericula imminent, & unde fortiora timentur dispendia provenire, & ideo binas literas juris decoras sententia & ornatu, responsorias literis nostris jam super facto hujuscemodi vobis missis avida manu recepimus: & eo siquidem gratiores illas habemus, quo potius vestrae sanæ intentionis propositum, vestraque vota salubria nostris conformia intuemur. Indeque, ac de laboribus quos nostri amore propterea sustulistis, & non minus de vestra oblatione non modicum liberali, & affectu benevolo, quem dicitis, & firmiter credimus ad nostri gerere beneplacita & honores, assurgimus vobis ad gratiarum multiplices actiones. Cum autem nunc serenissimo Principi Regi Francorum carissimo fratri nostro scribamus per literam, cujus copiam mittimus presentibus inclusam, teneatque firmiter nostra credulitas, quod vos, seu vestrum nonnulli Universitatis vestrae loco & nomine mittentis congregationi & actibus, de quibus in litera agitur prælibata, vestram amicitiam intime deprecamur, quatenus ob reverentiam illius, cujus in hac parte causa tractatur, & nostri respectu amoris, velit taliter agere, quod informationem, quam in prædicta litera petimus, habeamus non solum a dicto Rege Franciæ, sed a vobis, &c. Intra breve scituri, quod nobis magnum ex hoc placitum impendetis, qui vestris nequaquam beneplacitis & honoribus
de

Accessimus. Datum Barcinonæ 18. die Januarii, anno a Nativitate Domini 1395.

Quæ autem causa fecit, ut Joannes Rex Aragonum ad Parisiensem Academiam scriberet, eadem Richardum Angliæ Regem ad scribendum eidem Academiæ impulsit. Hæ vero literæ, quas Academia die 15. Octobris, anno 1395. accepit, quasque e Gallico in Latinum sermonem vertimus:

Carissimi, & admodum dilecti, vobis significamus, nos prudenti ac sincera Magistrorum in Theologia, & Doctorum in Decretis, aliorumque Universitatis vestræ nunciorum, quos nuper ad nos misistis, relatione curas cognovisse & labores, quos ad pestiferum Ecclesiæ schisma profligandum impendistis. Quæ hoc in negotio, ut accepimus, gessistis, ad præpotentis Dei gloriam, ad Christianorum salutem, & ad omnium Catholicorum Principum securitatem & gaudium gesta fuisse persuasum habemus. Atque in his Principibus nos, qui vero perpetuoque extinguendi schismatis desiderio tenemur, Universitatem vestram cum in tollendo schismate, tum in reducenda Ecclesiæ concordia pro viribus laborasse agnoscimus. Quare factum est, ut Universitatis vestræ famam & gloriam prædicaturi sint omnes anni consequentes. A vobis vero per nuncios accepimus literas, quæ & consilia, & sententias, & decreta vestra paucis complectuntur. In iis autem id animadvertimus, quod & Clerum & Academias nostras, Oxoniensem, Cantabrigiensem, & alias plurimum solatur. Sed cum non possint tam brevi ad capiendum super vestris literis consilium cogi, nullum vobis responsum

reddimus, nec immerito. Res enim, quæ universam Christianitatem spectat, non debet sine magna deliberatione tractari ab iis, quorum sententia & auctoritas nonnihil valere creditur. Clerus porro & Universitates nostræ ubi cogentur in cætum, iis & vestras literas dabimus, & quicquid vestri nuncii nobis ore tenus dixere, aperiemus. Tunc auditis expensisque Cleri & Universitatum nostrarum rationibus & sententiis, quæ tollendo schismati via opportunior videbitur, eam amplectemur, carissimoque fratri Francorum Regi significabimus, nec non & vobis, quibus ex animo gratias agimus ob exantlatos pro pace Ecclesiæ labores. Interim vos etiam atque etiam rogamus, ut pro extirpando schismate, & pro stabilienda Ecclesiæ pace laborare pergatis.

Sequitur superscriptio:

Carissimis & admodum dilectis amicis in Deo Universitatis Parisiensis.

Hic autem omnino sunt duo, quæ me ab referendis quas ad Reges & Principes misit Academia, literis videntur prohibere. Unum, quod captu difficile non sit, id genus fuisse literas, quarum ope Principibus & Regibus de inveniendis ad tollendum schisma rationibus responderet, vel Reges & Principes ad promovendam Ecclesiæ pacem cohortaretur. Alterum, quod Universitatis literæ, non perinde ac Regum & Principum, convenienter instituto nostro referrentur. Plus enim commendationis & gloriæ ex literis quas a Regibus accepit Parisiensis Academia, quam ex literis
 quas

quas Regibus scripsit, sine dubitatione ulla mutatur.

Saxoniae Dux ad Parisiensem scribit Academiam, & eam rogat, ut certas quasdam Martini Lutheri assertiones probet vel improbet. Quidquid id est, Ludovicus Picotus cum ad annum 1520. Procurator erat Francicae in Academia nationis, sic enarrat: *Die Martii 2. in congregatione Universitatis apud Sanctum Maturinum, ad supplicationem Magistri nostri Bedae consulentis Universitatem super literis Ducis Saxoniae ad dictam Universitatem Parisiensem transmissis, de approbandis vel improbandis quibusdam Martini Lutheri conclusionibus, decretum est nullas literas responsivas dari dicto Duci Saxoniae, aut cuivis alteri, nisi prius habito super his consilio a quatuor Facultatibus.*

ARTICULUS XIII.

Sacramentum Reginae Blanchae datum, in quo certa quaedam privilegia illustria Parisiensi Universitati conceduntur.

QUO tempore beatus Ludovicus in Aegyptum profectus est, & in regni procuratione Blancham matrem reliquit, confectum est sacramentum, quod Parisiensis Universitas Reginae huic dedit, ubi certa quaedam Universitati concessa privilegia continentur. Haec quia memoratu digna sunt, & Universitatis amplitudinem repraesentant, sacramentum referendum est, & ita se habet:

*Universitas Magistrorum Parisiensium, eisdem die
 & anno fecit legi coram domina Regina hujusmodi
 scriptum, & promisit quod juramenta, de quibus in
 eo fit mentio, a Magistris & Scholaribus faceret re-
 novari & jurari, quod servarent pacem villæ bona
 fide pro posse suo de omnibus gentibus, quantum ad
 omnes gentes, tam Clericos, quam laicos, quod fa-
 ctum fuit eadem septimana, quod scriptum sic inci-
 pit: Promissum est pro communi utilitate totius Stu-
 dii Parisiensis, quod universi studentes tam Magi-
 stri, quam Scholares in Theologia, Decretis, Medici-
 na, Artibus, & Grammatica per sacramentum ob-
 ligabuntur: Quod omnes tam Clericos, quam laicos,
 tam viros, quam feminas, ex quorum mala vitæ
 pax & studium studentium in prædictis Facultati-
 bus impeditur, revelabunt in secreto Parisiensi Epi-
 scopo, vel ejus Officiali, seu Cancellario infra octo
 dies, si potuerint, postquam sciverint. Qui Epi-
 scopus, Officialis, Cancellarius bona fide promittent,
 quod nulli personam nominantes vel denunciante
 revelabunt seu manifestabunt. Item provisum est
 quod quilibet Regens in prædictis Facultatibus sit
 per prædictum sacramentum obligatus, quod nullum
 diffamatum de meillia frequenti, raptorem mulie-
 rum, fractorem hospitiorum, de nocte errabundum
 furem, raptorem, latronem publicum, homicidam
 petet tanquam Scholarem liberari, si contigerit eum
 capi a Præposito Parisiensi, vel ejus mandato, vel ab
 ipso, nisi bona fide credat eum modo, quo petit libe-
 rari, & eum esse liberandum. Si quis vero sit Ma-
 gister vel Scholaris qui ad prædicta per juramen-
 tum*

tum in publico se noluerit obligari, non reputabitur esse de Universitate, nec beneficiis Universitatis gaudet. Bachelarii vero decretales & leges legentes se speciali juramento obligabunt, quod sacramentum recipient ab illis, qui eos audient, secundum formam superius annotatam; & quicumque jurare noluerit, non recipietur ab eis in Scholis, super hoc ab eisdem Bachelariis de ipsis non recipiendis præstito juramento. Qui & auditores legum vel decretalium, nec etiam alii, nisi alicujus Magistri actu regentis bis ad minus in septimana Scholas intraverint, Scholares nullatenus reputentur, & si eos capi contigerit, nec per aliquem Magistrum, nec per Universitatem repetentur. Ad hæc autem obligabuntur bedelli tam communes, quam speciales, cujuscumque fuerint Facultatis, proprio juramento. Modus autem repetendi Scholares captos talis erit apud Magistros Artium, quod Magister Scholaris capti, cum duobus Regentibus Magistris, quibus constet, quod sit Scholaris, accedet ad Præpositum, & Scholarem suum repetet, qui si reddere denegaverit, dictus Magister significabit hoc Rectori Universitatis, & tunc Rector eum nomine Universitatis repetet. Et si Præpositus eum reddere noluerit Rectori, tunc recurret Rector ad Cancellarium, postremo ad Episcopum, vel Officialem ejusdem. In aliis autem Facultatibus unusquisque Magister Scholarem suum repetet pro se, si necesse fuerit: & publicabitur & renovabitur forma ista per Scholas ad minus bis in anno, videlicet circa festum omnium Sanctorum, & circa carnisprivium. Haftenus ex codice MS.

qui fœderum Regum Franciæ liber inscribitur, mandato Regis Caroli V. per Gerardum de Monte-acuto scribam exaratus.

Porro sacramentum quod hic describitur, Parisiensis Universitas Reginae Blanchæ præstitit anno 1251. & annis postea singulis repetiit.

ARTICULUS XIV.

Parisiensis Academia legatos mittit ad generalia Concilia.

ANnus circumagebatur millesimus quadringentesimus octavus, cum Parisiensis Academia legatos ad Pisanum Concilium mittendos esse censuit. EFacultatibus singulis selecti sunt plures, quos inter eminuit Poncius Simonetus, qui superiori anno Academiæ Rectorem egerat. Res igitur sic se habet in publicis commentariis: *Noverint universi, nos Joannem Warini Rectorem Universitatis Parisiensis instituisse die 21. Febr. ann. 1408. M. Poncium Simoneti, Magistrum in Artibus, & Licentiatum in Theologia, nuncium Universitatis ad Concilium Pisanum, in rectorem ambassiatæ dictæ Universitatis ad dictum Concilium, & recepisse juramentum suum in plena Universitate propter hoc specialiter celebratæ, de fideliter exercendo ibidem officium dictæ rectoriæ, & instructiones suas pro posse tenendo & adimplendo. In cujus rei testimonium sigillum Rectoriæ Universitatis præfatæ præsentî schedulæ duximus apponendum, anno Dom. 1408. 26. mensis Feb.*

Sunt

Sunt & aliæ Parisiensis Academiæ ad alias Academias datæ literæ, quibus eas ad ineundam secum pro communi causa societatem hortatur. Adscribendæ sunt: *Rector & Universitas Magistrorum Studii Parisiensis, clarissimis & discretissimis oratoribus & legatis Studiorum, salutem, amicitiam, & sinceram dilectionem.* Quauquam, viri clarissimi, propensa ratio querendæ pacis Ecclesiastica nos conjunxit, tamen unum habemus propinquitatis vinculum singulare. Nam cum nobis sanctorum studiorum veritas, qua nihil in terris clarius, unam professionem dederit, non tamen humanæ societatis sædus, sed quasi divini nexus glutinum sortiamur, necesse est: ita ut proprium illud nobis veritatis studio vindicemus, unde vestra cum nostris sincerior debeat esse communicatio. Mittimus ad hoc ad sacrum generale Concilium solemnes & probatos viros, Magistros, Dominicum Parvi, Petrum Plaou, sacre Theologiæ Professores, Robertum de Quesnæio, Petrum de Pruvino, Decretorum Doctores, Henricum Doigny in Medicina, Poncium Simoneti, Eustachium de Foquembergue, Guillelmum Carpantarii, & Arnoldum Wintuniith, in Artibus Magistros, quos optamus animis vestris his & aliis de causis esse acceptos. Idcirco vos rogamus, viri doctissimi, eis in dicendis pro parte nostra fidem adhibere, & in omnibus favorem præbere atque directionem. Tueatur vos summa Trinitas, & pedes vestros in viam deducat veritatis. Datum Parisiis sub sigillo nostro, in congregatione nostra generali apud Sanctum Maturinum propter hoc speciali-

zer celebrata, die, &c. Vestri Rector & Universitas Studii Paris.

Nunc de legatis, quos Parisiensis Academia direxit ad Constantiense Concilium, agendum est. Legati fuere Joannes Gerson, Joannes Dachery, Joannes Despars, Benedictus Gentiani, & Joannes de Templis, de quo in Procuratoria Nicolai Gondricuræ leguntur hæc tantum: *Octava die Octobris anni 1414. Joannes de Templis ad Concilium generale nationis Franciæ legatus missus est.* De ceteris confugiendum est ad opem MS. codicis Bibliothecæ monasterii Sancti Victoris, ubi sic se res habet: *Die 21. mensis Februarii, hora 5. vespertina, nuncii Universitatis Parisiensis applicuerunt Constantiam, ubi recepti sunt a Suppositis ejus DD. regni Franciæ multum honorifice.* Die vero sequenti de peritorum consilio Papam adire distulerunt, tam propter solemnitatem Cathedralis Sancti Petri, quam etiam ut interim de dispositione Papæ & Imperatoris, ac totius Concilii possent certius informari, & consequenter in agendis & proponendis fructuosius & cautius se habere, ac etiam pro crastino accessum ad Papam & audientiam impetrare, quæ eis libentissime concessa est. Adierunt igitur Papam die Sabbati de mane, & præsentatis suæ sanctitati in consistorio publico suis literis, & ab eodem clementer receptis & perlectis, recepti sunt omnes ad pedum, manus & oris oscula beatorum, & illico data est eis publice proponendi facultas præsentibus DD. Cardinalibus, pluribusque Prælati, Doctores, & nobilium personarum multitudine copiosa. Et proposuit

posuit Magister Joannes Dackery sumens verbum pro themate: Festinavimus faciem vestram videre cum multo desiderio. Qui multum scientifice proposuit, & breviter satis, derelinquens alia per Cancellarium Ecclesiæ Parisiensis, (Joannem Gerlo-nem) aut Magistrum Benedictum Gentiani latius alias explicanda. Quam quidem propositionem gratam habuit dominus noster, qui eos quam benigne, quam affabiliter, affectuose & desideranter receperit, non potest scriptis satis digne exarari, commendans Universitatem super omnes Universitates singulariter in duobus, videlicet susceptis sumptibus, & maximis fructuosissimisque laboribus pro unione sanctæ matris Ecclesiæ, & zelo fidei per solertem & exactissimam vigilantiam ad destructionem errorum fidei ac pravis operibus adversantium. Ad-didit quoque, quod eos summo desiderio expectave-rat, ne Universitas promotrix unionis Ecclesiæ, in facienda unione careret suis braviis, honore & gloria. Sed ut dominus noster Rex, quem carissimum filium & Christianum Regem nominavit, ipsaque Universitas participes essent in præmio & honore, qui super ceteros Reges & Universitates participes fuerunt in sancto labore: propterea voluit semper legationem Regis & Universitatis expectare, volens libere & ad effectum dare pacem Ecclesiæ etiam per suam voluntariam cessionem papatus, quemadmo-dum ipse jam in pleno consistorio libens obtulerat, ex-hibens schedulam quandam super hac sancta inten-tione sua ad libere cedendum confectam, cujus tenor superius est insertus. Quam quidem viam cessionis

Im-

Imperator, & Cardinales, & quatuor nationes, in quas universum Concilium distinctum, scilicet Gallica, Italica, Germanica, & Anglica concorditer approbaverant, tanquam faciliorem, breviorē & utiliore ad extirpationem totalem hujus pestiferi schismatis. Sed non suffecit tribus nationibus, Gallicæ videlicet, Anglicæ, & Germanicæ illa prima scheda per Papam exhibita: sed aliam confecerunt, & suæ sanctitati præsentarunt, quæ quoniam in illa forma sibi non placuit, aliam rursus & secundam exhibuit.

Ceterum eadem die dicti nuncii fecerunt diligentiam, ut scirent dispositionem Imperatoris, qui recepit eos gratanter hora tertia post meridiem in audientia publica, & præsentatis eidem literis Universitatis, proposuit M. Benedictus Gentiani multum eleganter sumens verbum Apostoli: Ecce nunc tempus acceptabile. Quod si grata fuit ejus propositio, etiam grata fuit Imperatoris responsio in prosa & verbis Latinis, & sine dilatione recommendans Universitatem, & suum singulare desiderium ut veniret affectuose declarans, & quam ferventer suum desiderium ad prosecutionem unionis sanctæ matris Ecclesiæ ad plenum exprimens, exhortans ipsos nuncios, sicut ipsi fuerunt in eorum propositione exhortati, quantum vellent totis conatibus ad hoc ipsum vigilanter intendere, & sibi in agendis consulere, & eorum adventus tarditatem ferventioribus diligentibus & laboribus compensare.

Ex his & aliis quamplurimis apparet, quantum laboris, operæ & studii cum ad extirpandum schisma,

suma, tum ad constituendam in Ecclesia per generale Concilium pacem Universitas contulerit. Qui vellet ire per singula, ingentem ederet commentarium.

Non prius actum est de celebrando Basileensi Concilio, quam ad illud Parisiensis Academia legatos miserit, Nicolaum Amici, & Guillelmum Evrardi. Id testantur & acta Concilii, & literæ, quas e Concilio ad Parisiensem dederunt Academiam, in quibus rerum a se pro Ecclesia & pro Concilio gestarum rationem reddunt. Unæ erunt instar omnium, & sic se habent: *Post longum animorum nostrorum fluctuationem, quorsum Bohemicum regnum declinaret, tandem nudius tertius per legatorum præsentis Concilii vocalem relationem, & literarum oratorum dicti regni sigillis trium statuum munitarum exhibitionem, letantes percepimus eorundem reductionem Spiritus sancti directione in brevi futuram. Nempe perversis plurimis eorum assertionibus, & novis adinventionibus rejectis, ad quatuor duntaxat articulos informari in præsentì Synodo, auditis eorum rationibus & allegationibus se determinarunt, quos latius referabit præsentium lator egregius M. Joannes de Riparia, qui dictorum oratorum Concilii relationibus interfuit. Vestra devotionis, si placet, erit pro tam fructuosa reductione divinam clementiam suppliciter exorare, & ad id ipsum ceteros inducere. Equidem eorum adventus præter dicti regni fidelem reconciliationem, ad omnium statuum Ecclesiæ reformationem plurimum erit fructuosus; namque inter cetera petunt,*

tunt, quod possint libere in plena congregatione vitia
 & abusus Ecclesiasticos neminem nominando detege-
 re, & super his remedia postulare, ad quæ maxime
 afficimur, quoniam hæc, ut judicamus, clades belli-
 cas, & plurimas divinas vindictas demeruisse cen-
 sentur. Jam non datur locus diffugii, quin huc ac-
 cedant omnes Prælati, Regum, Principum, Universi-
 tatum, & Capitulorum legati, cum hic agatur de
 Catholica fide, & morum necessaria reformatione,
 sine quibus impossibile est placere Deo, & pro quibus
 tenetur quisque fidelis etiam usque ad mortem labo-
 rare. Spectabiles Magistri, ultra modum mira-
 mur, cur nondum pecunias recepimus, grandem
 habuimus fiduciam de nostra solutione in adventu
 Magistri Nicolai Amici, qui nondum rediit: sed
 spes quæ differtur, affligit animos. Hoc autem spe-
 ciale unum habeo refugium, vestrum implorare ad-
 jutorium, ut omnibus pene meis consumptis pro ho-
 nore Dei, Ecclesiæ & vestrum, fideliter laborantibus
 subvenire benignius velitis, aut gratuito dono, quem-
 admodum sæpenumero fecistis vestris alumniis, aut
 sub hypotheca meorum stipendiorum per Universita-
 tem solvendorum. Sicut equidem grande opus mi-
 sericordiae feceritis, & honorem vestrum conserva-
 veritis, & tandem, ut exopto, æternam gloriam re-
 cipietis. Scriptum Basileæ 2. mens. Junii. Hæc
 ex regeſtis Franciæ nationis in Parisiensi Aca-
 demia.

ARTICULUS XV.

*Parisiensis Academia, & Academici celebres
ad generalia Concilia literas per-
scribunt.*

QUOD proponimus, id effecit Academix existi-
matio & nominis auctoritas, quæ per univer-
sum orbem Christianum pervaserat.

Nicolaus Clemangius ad Constantiense Concili-
um præclaras & grandes mittit literas, quibus Pa-
tres ad sancendam Ecclesiæ concordiam, & mo-
rum emendationem vehementissime cohortatur.
Literæ sunt hujusmodi:

*Nisi me, Patres venerandissimi, ardor maximus
unitatis Ecclesiasticæ, meis jamdudum præcordiis
infixus, altius, continuisque animum meum fodi-
ens stimulis, & extrema quadam, ut ita dicam, re-
rum necessitas ad scribendum vestris clarissimis pa-
ternitatibus impellerent, nequaquam meæ parvita-
tis humilitas tale quicquam aggredi præsumeret.
Sed nihil est quod non amor vincat, de quo vere di-
ctum est:*

Omnia vincit amor:

Nihil quod non amor audeat, de quo alius dixit:

Audacem faciebat amor:

*Nihil quod non zelus ardentior, intima corrodens
viscera extorqueat, de quo scriptum est: Zelus do-
mus tuæ comedit me. Et iterum: Tabescere me
fecit zelus meus. Parcetis itaque, Patres cle-
mentissimi, meæ ignorantia, meaque audacia, quod
ad*

ad cœtum vestrum gloriosissimum ac sapientissimum mea insu'sa non pertinui mittere scripta. Quamquam absit, ut ad docendas vestras perspicacissimas intelligentias talia dirigam, quas & celestis, ut credendum est, unctio, & doctrina uberioris fecundissima notitia de omnibus excellentissime instruunt. Ac pauca quidem, quæ animo de pace Ecclesiæ cogitanti præsentî rerum statui occurrerunt, ad remque pertinere visa sunt, vestris solertiis spiritualibus insinuanda, per illasque dijudicanda, si tamen non auribus vestris indigna sunt, illa tantum transmittito. Spiritualis enim (ut ait Apostolus) omnia dijudicat, & ipse a nemine judicatur. Ubi autem spiritum qui omnia scrutatur, etiam profunda Dei, virosque spirituales invenire poterimus, si in vestra sancta congregatione Spiritu sancto coadunata inventi non fuerint? Ne autem longum plus debito summam exordium, paucis quod dicere institui, explicare conabor. Neminem imprimis opinor mirari oportere, si grave atque tædiosum est plerisque vestrum, quod unionis Ecclesiasticæ negotium schismaticisque inveteratissimi constantem extirpationem (cujus gratia convenistis) maturius expedire non potestis, qui biennio jam prope expleto, hujus rei gratia in sancta Synodo sedetis. Sed acerborum inveteratorumque vulnenum tarda solet esse difficilisque curatio. Difficultas autem curationis, aut ex incuria, ut arbitror, provenit tempestivæ opitulationis, opportunique remedii, aut forte ex adhibitione rerum minus aptarum. Duo quippe ista multum consueverunt & morbis nocere, & morbos aggrava-

re.

re. Cum itaque ad curam morbi veteris perdifficilis atque acerbissimi tandem vel sero vocati sitis, vestrum esse debet ante omnia induere fortitudinem atque constantiam, ut nulla vos terreat adversitas, nulla frangat desperatio, turbet difficultas, vincat labor, superet tedium, metus succumbere faciat; nulla denique temporum, morarumque dispendia vestras a tam glorioso cepto longanimitates ante rei susceptæ perfectionem quomodolibet avertant. Radix autem spei vestræ non in vobis sita esse debet, sed in divinæ pietatis, opis suffragio, quæ vulnerat & medetur, percutit & sanat; non in humano subsidio vel consilio, quia cogitationes mortalium timida, & incerta providentiæ, non præterea in ingeniosa subtilitate, scientiarum fecunditate, argumentorum calliditate, verborum compositione, linguarum volubilitate, contentionum certamine, sed in celestis auxilii, atque gratiæ clementissima miseratione, quæ suam Ecclesiam non derelinquet, neque obliviscetur in finem, cum qua usque ad consummationem sæculi se futuram promisit, & in cujus fortassis unione modum mirabilem atque hominibus inexcogitabilem salvavit sibi dextera ejus, & brachium sanctum ejus. De hujus siquidem diri vulneris consolidatione non improbe puto dici posse, quod ait quidam:

Non hæc humanis opibus, non arte magistra
Proveniunt.

Major agit Deus, qui scilicet juxta vocem Patris, propitiatur omnibus iniquitatibus nostris, & sanat omnes infirmitates nostras, & qui est lapis angula-

T

ris

ris faciens utraque unum. *Ut ergo radix spei vestra in illo inconcussa plantata, succoque sui Spiritus largiter irrigata atque vegetata, suo non fraudetur fructu, sed optatissimos tandem fructus suavitatis ac pacis afferat; decet vos precipue & ante omnia cum Domino pacem habere, cum ipsoque per gratiam reconciliatos esse, qui hujus pacis & gratiae pro tota Catholica Ecclesia apud illum impetrandae intercessores estis ac mediatores, ne secundum verba Apostolica, aliqua radix amaritudinis sursum germinans impediatur, & per illam inquinentur multi. Non est autem, ut satis nostis, idoneus ad pacem mediator homo impacatus & contentiosus. Porro quomodo a iudice gratiam aut pacem aliis impetrabit, qui odiosum adversus se offensumque iudicem habet? Denique si alios velit sanare aegrotus medicus, nonne illam Evangelicam exprobrationem jure audiet: Medice cura te ipsum? Qui igitur ad pacem supra Israel, id est, super populum Domini, a Deo, cujus illa donum est, obtinendam convenistis, pacem primum cum illo habete; deinde invicem ut unanimis sitis, id ipsum sentientes, solliciti inter vos servare unitatem spiritus in vinculo pacis, ne in vobis, qui pro tranquillitate, & quietudine domus Dei certatis, nova Satanae ministerio suscitentur schismata, novae contentiones & rixae oriantur, quae & principale unitatis Ecclesiasticae negotium a votivo effectu irritum faciant, & majorum forte turbinum intricatione involvant. Tentavit jam multis artibus, multis insidiis, ac machinamentis antiquus ille zizaniorum seminator, concordiaeque & pacis hostis,*

hostis, quemadmodum audio, & satis credo, inter vos pestiferum virus infundere, vestrumque sanctum propositum plurimis dolis ac fraudulentis cludere: suum de agro Dominico vipercum semen eradicari permolestè ferens, nunc quidem a principali vos abducendo materia, ad aliasque jurgiosas & certaminibus plenas attrahendo, nunc ad novas electiones ambitiosorum ardore incendendo, nunc difficultates alias variis ex causis ac motibus erumpentes ingerendo. Et satis est verisimile, illum fraudis ac nequitiae artificem non adhuc quieturum, sed aliis insuper astutiis ac calliditatibus, quantumcumque sibi fas fuerit, rem perturbaturum. Sed vestrum est in his omnibus obstaculis ac difficultatibus illius vestra sapientia vincere malitiam, Apostolumque audire monentem: Noli vinci a malo, sed vince in bono malum; summaque cura ac sollicitudine ad id operam dare, ne vester celeberrimus conventus, pacis reformandae gratia congregatus, sine pacis adepti fructu discedat atque dilabatur. Quod si, proh dolor! (quod Deus avertat) eveniret, de Ecclesiastica prorsus unitate, cujus tanta erat omnium fidelium mentibus per vestram sacram conventionem spes ingesta, actum existimo. Quid enim de illa in posterum sperare licebit, si nunc tota Christianitatis expectatio ad vos suspensa & erecta irrita fuerit? Excidit spes unicuique unquam videntae unionis, & cum spe simul cura excidet, laborandique studium. Quis enim in re desperata suum libenter velit laborem impendere? Ibit schisma Latinae Ecclesiae cum schismate Graecorum in incuriam

atque oblivionem, sicut jam nimia annorum longæ-
 vitate plurimum ire cœpit. *Quis nobis similem*
dispositionem, similes dies referet, similem Synodum
congregabit, similem zelum accendet in cordibus
hominum? Tepefcent omnia, remittentur omnia,
frigescent omnia, desperatione ad postremum fran-
gentur omnia. Ergo, Patres optimi, Patres san-
cti, Patres inclyti, constantes estote, & videbitis
auxilium Domini super vos. Opii Pastores Eccle-
sie, Principes populorum, columnæ & basēs solide
tabernaculi, dulces olivæ pacis nunciæ, orbis salus,
mundi lumina, domus Dei fulcimentum, quos in u-
num Deus Abraham congregavit ad illuminandum
his, qui in tenebris, & in umbra mortis sedent, &
ad dirigendum pedes nostros in viam pacis: videte
ne sanctum vestrum Concilium aliqua rerum adver-
sitate deterreatur, difficultate fatigetur, asperitate
frangatur, prolixitate tepefcat, quo diabolicis vi-
cti insidiis, opus Dei imperfectum relinquatis. No-
lite per Dei misericordiam, quæ in manibus vestris
Ecclesiam respicit, sanat, salvat, pacificat, qui jam
cælesti miseratione duobus contendentiis sublati,
pacem in dextris quodammodo portatis; nolite, in-
quam, a vestris felicibus cæptis desistere, donec illud
cum Dei gratia, auxilioque perfeceritis, ad quod
in unum convenistis, dare scilicet pacem gentibus,
& liberare populum Domini. Nolite per piissima
viscera clementiæ JESU CHRISTI, importuna
quorumlibet instigatione, ad novam festinantius e-
lectionem procedere, quo nihil in hoc rerum statu ca-
pitalius pro Ecclesia facere potestis. Nolite illorum
fa-

facta imitari, quos iuste reprehenditis: destruxerunt plane Ecclesiam istæ immaturæ & properatæ electiones, schisma fecerunt, schisma auxerunt, schisma foverunt, & radicaverunt, atque in has ærumnosas calamitates merferunt, e quibus nunquam illam puto perfecte posse liberari, quamdiu ad novas electiones ante unionis certitudinem procedi continget. Ecclesiæ magis utilitati, imo necessitati, miserabilique calamitati, quam ambitioforum ardori consulite, qui singula non Dei, aut suæ Ecclesiæ respectu, sed sui causa agunt, cunctaque proprio commodo metiuntur, quibus, proh dolor! ita plenus est mundus, totaque Ecclesia, ut illorum comparatione rari sunt alii. Nimis illorum importunitati diebus pristinis obsecutum est, nimis de beneficiorum collatione hæcenus curatum, in quo lac ac laniam saluti gregis anteposuimus, ex quo non solum vulnus Ecclesiæ nequaquam sanatum est, sed lethalliter nimis aggravatum. Doceant itaque vos in futuris agendis præterita exempla, rerumque experientia eventu comprobata, qua nullum potest evidentiùs esse documentum. Cuncta prius summa cum diligentia excogitanda sunt, prius tentanda, & agenda, quibus schismate radicitus extirpato, ceterisque ad certam unionem necessariis rite compositis, pax Ecclesiæ in tuto collocetur, quam ad Pontificis electionem, quod omnium debet esse extremum, procedatur. Alioqui nisi re prius in vado posita, quid erit noviter eligere, nisi schisma fere eradicatum novorursus germine renasci facere? Nam quod de beneficiorum collatione adeo plerique

sollicitantur, ut vix ad aliud considerationis suæ ac-
 ciem convertant, nonne convenienter per patronos
 ordinarios, ad quos de jure spectat, poterit inter-
 imi, provideri, certa illis per Concilium lege persini-
 ta quibus personis conferre debeant quæque benefi-
 cia. A quibus ordinariis si nunquam fuisset jus il-
 lud sublatum, non puto Ecclesiam Romanam iis tan-
 tis nunc oppressam esse angustiis, quæ nimia ambi-
 tione, rerumque ac negotiorum amplexu, a quieto
 contemplationis spiritualique exercitio Mariæ a-
 vulsa, nimisque de temporalium ministerio cum
 Martha sollicita, merito turbatur erga plurima.
 Maxime igitur absurdum videtur, & tam re ipsa,
 quam vestra cogitatione indignissimum, ut talibus
 curis levioribus, quibus commodissime aliunde suc-
 curri potest, concordia Ecclesiastica negotium vel
 turbetur, vel impediatur, cum etiam propter parti-
 cularium Ecclesiarum beneficiorumque vacationem,
 si alias in eorum collatione interim provideri non
 posset, nullo modo tantum deberet bonum universa-
 lis Ecclesiæ, tanquam mundo necessarium, impediri,
 utiliusque esset illa diutius vacare, quam Ecclesiam
 ipsam totam per hoc schisma deperire. Si itaque
 boni & fervidi Ecclesiastica reconciliationis secur-
 dum scientiam amulatores estis, nihil vos ab illa
 querenda, & quovis modo assequenda retardare
 debet atque avertere: sed rejectis quibuscunque a-
 liis rebus intercurrentibus, ad illam velut ad signum
 sagittæ semper oculos mentis vestræ intentos habere
 debetis. Omnes aliæ sunt vobis curæ, quæ illi rei
 quomodolibet possunt obstare, repellendæ, atque re-
 pudi-

pudianda, una illa totis mentis ulnis, totisque animi viribus amplectenda, in quam cuncta vestra studia, cunctos labores, ac vigilias conferre debetis, nihil utile estimare quo impediri valeat, nihil inutile quo obtineri. Tantus debet in vobis esse illius finis ardor, tanta affectio, tantum desiderium, ut omnis via recta videatur, qua ad tantum possit bonum pertingi, omnis inepta & reprobæ, qua a tanto bono averti aut elongari contigerit. Scio vobis non defuturas in hujus pacis tractatu plurimas contrarietates, quas per membra sua latius, proh dolor! ubique diffusa humanæ salutis hostis excitabit, sicut abunde jam excitavit; sed circa talia elucet virtus atque exercetur, suamque vim & potentiam victoriamque demonstrat, quæ multo minus laudis assequeretur, si per plana & facilia absque ullo prorsus adversario ad præstitutum sibi esset finem veniendum. Proponite queso vobis, fratres carissimi, in vestro ad hanc metam progressu exemplum diligentis ac boni viatoris, qui exposito sibi certo termino, ad quem pergere debet, si per expeditam non potest viam ad illum venire, per aspera quæque itinera illuc contendere studet, montes, rupes, rapidos amnes, invias solitudines exuperat, & per quælibet obstantia ad destinatum locum sibi erumpit. Non unicam habet pater Isaac celestis benedictionem, quæ suæ possit Ecclesiæ subvenire. Multas proculdubio habet celestis ille medicus sanandi artes atque vias, quas diligenter querentibus invenire concedit, pieque pulsantibus aperit. Si res vobis in aliqua tentata via ex sententia non succedunt, nec res ipsas vestris

consiliis ac voluntatibus accommodare potestis, vestros potius ad illas animos aptate. Si non potest fieri quod vis, id velis quod possis, ait quidam Sapiens. Non humana debent consilia in rebus præsertim arduis ac difficilibus esse immutabilia, sed pro rerum temporumque varietate varia atque mutabilia. Et sicut in morbis corporum pro varietate casuum accidentiumque remedia solent variari; ita profecto in moris politiarum pro rerum ac circumstantiarum diversitate necesse est fieri. Inde est, quod Philosophi dicunt, regulas bene gerendæ reipublicæ, non Lacedæmonias, sed Lesbias; id est, non ferreas, sed plumbeas esse oportere, ut huc atque illuc, prout rerum qualitas exigit, flecti atque torqueri valeant: ad quod etiam illa respicit virtus, quam Græci vocant ἐπιμετρίαν; in qua totius iustitiæ vis & summa consistit. Ponite ante oculos vestros, Patres egregii, vobiscumque sedulo versate, quantum apud Deum meritum, qualem apud mundum honorem, qualem laudem, qualem gloriam, qualem apud posteros æternæ famæ memoriam eritis adepti, si ramos virentis olivæ, pacis indices, schismatis pestilentissimi siccato diluvio, ad arcam testamenti & sanctificationis, quæ sanctæ Ecclesiæ typus est, cum columba reportaveritis. Neque enim sicut, hoc est Spiritu sancto, qui ferebatur super aquas, hoc unquam ulla ratione facere poteritis. Nec considerare ex adversa parte omittite quale erit, quam vobis turpe, quam Ecclesiæ exitiale, quam toti Christianitati funestum, si inter tam multos pacis modos, qui me forte fugiunt, & vestris apertius occurrunt

runt prudentiis, non solum sine solida pace discesseritis, sed pace ipsa rursus exclusa, per novam electionem, sicut jam antea vidimus, novum schisma conflaveritis; quod a vestris & mentibus, & consiliis, & voluntatibus, piissima Christi clementia, nostris tandem malis propitiata dignetur avertere. Unum est, quod plerique vulgo jactant per vos fuisse constitutum: sed non facile adducor ut credam, vos videlicet unanimi consensu decrevisse, ut nemo illorum qui de Pontificatu contenderunt, in summum posset eligi Pontificem. Nunquid, Patres, exploratum habetis super quem fors Spiritus sancti ferenda sit, aut nunquid aequum est, ipse Spiritui sancto, qui sacris electionibus pie invocatus adesse consuevit, mentesque eligentium praevenire ac dirigere, vos legem ponere, terminum statuere, limitem praefinire, ut non de persona quam voluerit, & quae sibi placuerit, electoribus adspiret? De quo scriptum est: Spiritus ubi vult spirat. Quid est humano arbitrio vel in electionibus Spiritum arctare, nisi ipsum excludere? Porro si certa & irrefragabilis est Apostolica sententia: Ubi Spiritus Domini, ibi libertas, qua spe illic affuturum credimus Spiritum Domini, ubi non est libertas? Audite rursus quid ad vos loquitur idem Apostolus: Vos in libertate vocati estis, fratres, videte tantum, ne libertatem in occasionem detis carnis, hoc est, carnalium affectionum. Quibus verbis nihil aptius potest vestrae ad Concilium vocationi, sanctaeque congregationi convenire. Denique nonne potest casus accidere, qui forte jam in manibus est, ut nisi unum ex illis eligendo certavi

concordiam habere nequeatis? quo in casu facile est unicuique videre, quid utilius esset, illumne eligere, an sine pace discedere. Testor autem coram Deo & Christo ejus, & tremendo judicio ejus, non hæc in favorem cujuscunque personæ, sed in languentis Ecclesiæ miserationem me dicere, quæ raptim satis & properanter effudi. Quare obsecro, ut minori rerum digestionem, atque sermonis ornatui vestræ dignentur paternitates ignoscere, & sinceram mentis intentionem magis quam verba ponderare, quas in pacis ac concordia tranquillum domicilium quietamque stationem tandem post longa certamina, pius dignetur pacis auctor atque amator perducere.

Hæc ille, quæ qualis & quantus fuerit Cleman-
gius, ostendunt. Periodi singulæ, comminata pro-
pemodum singula hominis acre ingenium, incredi-
bile in Ecclesiasticam pacem studium, & summam
vigilantiam palam loquuntur.

Academia literas ad Basileensem Synodum
semel atque iterum perscripsit. Semel hoc
modo:

*Sacro sanctæ universalis Ecclesiæ Synodo Basi-
leæ congregatæ.*

*Reverendi Patres in Christo, ceterique clarissimi
oratores, ac domini universalem Ecclesiam repræ-
sentantes, ad vestrarum dominationum notitiam
harum serie perducimus, quosdam de Romana curia
nuper huc venientes plerisque nostri cætus, ac Studii
denunciassse per vivæ vocis oraculum, plerosque fili-
os iniquitatis ad ipsum totis aspirare conatibus, ut
san-*

sanctum & salutare Concilium vestre sanctæ congregationis jamdudum Basiliæ agitari ceptum pro-
 rogetur, aut transferatur, & verius, penitus irri-
 tetur atque dissipetur: vehementer autem sumus
 admirati, imo satis non sufficimus admirari, quo-
 modo hostis ille generis humani jugiter circumiens,
 & querens quem devoret, a veritatis tramite ab-
 ducat, tantam in corde Christiano, & præsertim
 subtili atque erudito prævaluit infundere nequiti-
 am. Sed illa proculdubio est, & semper esse consue-
 vit sue astutiæ præcipua calliditas, ut illis magis in-
 fidiari studeat, illosque potius subvertere nitatur,
 quos in status eminentia, vel doctrina excutienda
 columnas esse in domo Dei animadvertit, quate-
 nus excisis illis, domus Domini universa corruat. Sed
 quanto malignus ille ad Ecclesiæ subversionem vigi-
 lantius insistit, tanto pii illius filii sollicitius eniti
 debent, ut universas ejus artes ac tentamenta eva-
 cuent. Non itaque venerandi Patres, torpescant
 corda vestra, non frangantur animi, non veritatis
 ardor ille, quem in cordibus vestris Spiritus San-
 ctus accendit, ut opus Dei imperfectum, aut sempi-
 ternum relinquatis, ne de vobis illud Evangelicum
 cum contumelia dici posset, hi homines cœperunt
 ædificare, & non potuerunt consummare. Tu
 quoque exurge, Domine, & judica causam tuam, ut
 non prævaleat homo, non prævaleat hostis antiquus,
 sed prævaleat Christus in concilio suo, & in negotiis
 sue fidei, sue Ecclesiæ, sueque fidelis sponse, quam
 non derelinquet in finem. Si autem Romanus Pon-
 tifex illud propria auctoritate vellet dissolvere at-
 que

*que dissipare ante plenariam digestionem articulo-
rum inceptorum, non eidem putamus in ca re, salva
sedis auctoritate, esse obtemperandum, sed potius in
facie, si opus esset, resistendum, sicut Paulus qui si-
gnum tenet Doctorum, Petro in facie resistit figuram
gerenti Pontificum. Et si enim summus Pontifex
in concilio præmineat, atque præsideat, non suæ
tamen facultatis est ad arbitrium concludere, sed
ad ampliorem numerum concordium sententia-
rum. Denique in eodem Concilio de fructuosis ac
saluberrimis verbis agitari ceptum est, de reductio-
ne videlicet Græcorum atque Bohemorum, quæ cepta
non leviter videntur aut intermittenda, aut prorsus
omittenda, nisi in vestris cordibus fraternæ charita-
tis incensum velitis extinguere. Sanctam congrega-
tionem vestram ad opus inceptum dirigere dignetur
Altissimus. Scriptum Parisius in nostra congrega-
tione generali apud Sanctum Maturinum solenniter
celebrata, anno Domini 1431. die 9. mensis Fe-
bruarii.*

*Vestræ sanctæ congregationis humiles,
devoti & obsequiosi oratores, Rector
& Universitas Studii Parisiensis.*

Iterum hoc modo :

*Sacrosanctæ universalis Ecclesiæ Synodo Bas-
leæ congregatæ.*

*Quoties ad Ecclesiæ pacem, & fidei tutelam stre-
nue res geritur, reverendi Patres, & honorandi do-
mini, Deo placere, & justæ rei operam impendere
credendum est; sed eo amplius salubriter agi credi-
tur,*

tur, cum circa hæreseon extirpationem, correctionem excessuum, & demum ad sedandum fidelium discordiam tota Ecclesiæ versatur intentio. Nempe illi summo rerum conditori nihil acceptius in terris esse creditur, quam filiorum Ecclesiæ in animorum unitate & sinceritate affectuum generalis conventio, qui habitare facit unius moris in domo. Proinde totius Ecclesiæ Synodum decorari iis temporibus credimus oportere, ut debacchantium Bobemorum tam horrendam, tamque infestam Ecclesiæ cladem e medio auferri procuretur; qui adversus Ecclesiam, & Ecclesiæ ministros ore sacrilego, & verbis impiis obstrepunt, & turpi contagione fidei commaculant puritatem, & passim in eam grassantes, religiones dissipant, monasteria spoliant, & sacras aedes in vastitatem redigunt. Hi profecto bicipiti quodam gladio Christi sponsam styli deformitate & ruga debonestarunt erroris, ut quæ olim velut aurora consurgens in antiquis Patribus radiavit, spiritualiter floruit, & temporaliter abundavit, posterorum malitia irrumpente frustretur. Hac consideratio, reverendi Patres, & honorandi DD. votorum nostrorum studia ad orbis fidelium pacem anxie suspirantia commovit temporalium Principes, & spiritualium Pastores atque Rectores nostris sollicitare literis, ut ad sacrosanctum generale Concilium viros conspicuos, Ecclesiæ præcipuos zelatores, & ad materias sincere affectos deligere festinent. Ob eam rem auctorem fidei & consummatorem JESUM totis cordium desideriiis obsecramus, ut ipse misericorditer cæptis nostris aspirans, vestras in tam arduis dirigat pruden-

dentias, ut tandem Ecclesia a cunctis erroribus & flagitiis libera, de suis cladibus divino beneficio possit triumphare. Eia agite igitur, reverendi Patres, & honorandi DD & ad Ecclesie honesta & accommoda vestros animos convertite. Sic enim æquabilius atque præstantius res Ecclesie sese habebunt. Ad opus tam magnificum vos moveat rei ipsius clara, percelebris ac perpetua laus, per quam omnium vestrum nomina in ore omnium hominum versabuntur: moveat & maxime tam egregii gloria facti, gregis Christi dissipatio, animarum zelus, regnorum discordia, & denique matris miserie tam graves & inaudite, ut saxum pectus emollire possent; nec mora opus est, sed jugi vigilantia, ne, quod absit, sero quassisse remedium vos pœniteat. De literarum vestrarum communicatione gratias humili & devoto corde referimus, offerentes vobis nostræ Universitatis corpus & singula membra, orationes & preces crebras, & solennes processiones ad Deum Patrem, qui celeberrimum vestræ congregationis cætum, ad Ecclesie pacem, fidei integritatem, & totius orbis fidelium salutem perducere dignetur, vosque pro assumptis laboribus de terrena Jerusalem transferat ad triumphantem. Scriptum Parisius in nostra congregatione generali apud Sanctum Maturinum solenniter congregata, die 10. mensis Aprilis, anno 1432.

*Vestræ congregationis humiles, devoti
& obsequiosi oratores, Rector & Uni-
versitas Studii Parisiensis.*

ARTI-

ARTICULUS XVI.

Guillelmus Quadrigarius Parisiensis Episcopus, Academiae Rectori primas a se & collegis tribuendas esse partes verbo atque exemplo statuit.

Joannes Beguinus cum anno 1448. Franciæ nationem procuraret, in acta publica retulit Guillelmi Quadrigarii Parisiensis Episcopi verbum atque exemplum, quod ita se habet: *In hac presenti procuratione accidit unum, quod multum facit ad solvendum quandam objectionem sepe fieri solitam. Nulli siquidem formidant, quin dominus Rector Universitatis debeat præferri Episcopis in actibus scholasticis, quia a tam longinquis temporibus ita solitum est fieri, quod non est memoria de contrario, & etiam quia fere omnes Prælati hujus regni, qui sunt jurati de hac Universitate, modo unusquisque jurat, quando incorporatur Universitati, ferre honorem domino Rectori, etiam ad quemcunque statum devenerit. Sed multi dubitant in actibus hierarchicis: & fuit mota ista dubitatio in deputatis. Istam autem dubitationem penitus resolvit, & annihilavit reverendus in Christo pater & dominus D. Guillelmus Chartier Episcopus Parisiensis, qui cum intrare deberet in habitu Pontificali civitatem suam, licet a multis pulsaretur, ut non invitaret Rectorem ad suum solenne prandium, quia grave esset dominis Episcopis, quod dominus Rector eos deberet præcedere, præfatum tamen Rectorem cum Procuratoribus*
qua-

quatuor nationum, licet ore proprio invitasset in quadam visitatione per præfatum Rectorem facta, attamen denuo fecit invitari, & ordinavit ut intuitu antiquæ Universitatum parentis, & scholasticæ professionis, dominus Rector Universitatis omnibus Prælati præponeretur: quod de facto executioni dedit eo modo quo prius ordinaverat: nempe ad 3. Nonas sextiles. Qui eo honore potitus est Rector, Joannes Normani vocabatur.

Et primo quidem nova non est quæstio, utrum Universitatis Rector debeat iis in actibus, quos auctor nominat, Episcopos antecedere. Jam annus agitur ducentessimus vicesimus tertius, quod Lutetiæ agitata est. Deinde minus agitata est in iis, quæ ad scholasticos, quam quæ ad hierarchicos, id est, non scholasticos, actus pertinerent. Nam Rector in actibus scholasticis Episcopos antecederet sine controversia: *Nulli, inquit Beguinus, formidant quin dominus Rector Universitatis debeat præferri Episcopis in actibus scholasticis, quia a tam longinquis temporibus ita solitum est fieri, quod non est memoria de contrario.* Sic Rector diuturna possessione sese tuebatur.

Tum difficultas tunc major fuit de præcellione in actibus, quos hierarchicos, seu non scholasticos appellant. Sed illa tandem sublata est, pronuncianti secundum Academiam & illius Rectorem Parisiensi Episcopo. Pronunciandi rationes sunt duæ: prior, quod Parisiensis Universitas sit antiqua Universitatum parens: posterior, quod scholasticæ professioni honor debeat ac reverentia.

Pro-

Profecto si quis literatus esse debet ex officio, cum literatos & literas colit & observat, seipsum potius, quam literas & literarum professores colit & observat.

Porro autem ad ferendum pro Academia judicium Parisiensem Episcopum nonnihil adducere potuit accepti ab illa superiori anno beneficii recordatio. Antonius Paulus, qui tunc procurabat nationem Franciæ, beneficium ita describit: *Die Lunæ 12. Decembris, supplicavit in prædicta congregatione Magister noster honorandus Magister Robertus Cibolle ex parte Capituli Parisiensis, quod Universitas Parisiensis mater mea vellet dare auxilium & favorem domino electo Parisiensi Magistro Guillelmo Quadrigarii, qui via Spiritus sancti fuerat electus in Episcopum dictæ villæ Parisiensis; & quod dicta Universitas vellet mittere literas sigillatas magno sigillo Universitatis, domino nostro Regi, summo Pontifici, dominis Cardinalibus, domino confessori domini nostri Regis, domino Archiepiscopo, & aliis dominis, quibus esset opportunum & necessarium mittere in favorem supradicti, & Magistri scientifici domini Guillelmi Quadrigarii electi Parisiensis bene meriti. Quam quidem supplicationem Universitas mater mea concessit. Et ibi fuerunt lectæ in facie Universitatis literæ missivæ supradictis dominis, quas literas Universitas supradicta mater mea admisit, dummodo visitarentur in deputatis; & congratulata fuit valde de tam solenni electione tam prudentissimi viri supradicti domini & Magistri Guillelmi Quadrigarii.* Et hæc

U

for-

forſan fuerunt in cauſa, cur Pariſienſis Epiſcopus perofficioſe & peramanter egerit cum Academia. Sed tamen quidquid rei ipſa egit, qui cunctati fuerant, aſſenſu atque opere ſuo comprobant. *Quod*, inquit auctor, *de factis executioni dedit eo modo quo prius ordinaverat.* Nec Antiſtes ullus maluiſſe dicitur aut legitur impranſus diſcedere, quam intueri Rectorem qui primus epulas iniret.

ARTICULUS XVII.

*Mirifica & incredibilis in ſervandis legibus
Academiae conſtantia.*

CUm anno 1476. Ferdinandus V. Rex Caſtellæ verſaretur Pariſiis, ei venit in mentem ab Academicis petere, ut certus quidam e comitatu ſuo Magiſter Pariſienſis renunciaretur Theologus, etiamſi hac in urbe ſtudiis minime vacaſſet. Quod uti conſequeretur facilius, effecit ut Ludovicus Rex Galliae id quoque ſecum peteret. Petierunt ambo Reges, nec conſecuti ſunt, affirmantibus Academicis ſe nulli poſſe dare immunitatem legum, quas non tulerant. Procurante ad hocce tempus Franciae nationem Guillelmo Ugero, res ita narratur: *Die 22. menſis Novembris fuit congregata alma Univerſitas Pariſienſis apud Sanctum Maturinum, ſuper duobus articulis. Primus fuit ad audiendum literas credentiae a ſupremo domino noſtro Rege Univerſitati tranſmiſſas ſuper receptione Regis Caſtellæ & Portugalliae, &c. Quantum ad primum articulum, dominus de Gaucourt, Locumtenens*

nens

nens regius, eleganter & egregie explicavit mentem supremi domini nostri Regis, & qualiter inter Principes terræ volebat eundem Regem in sua villa Parisiensi honorari. Qua declaratione audita, veneranda Francorum natio deliberavit, quod cum omni honore & reverentia possibili reciperetur, & quod omnes Regentes & alii cum cappis & habitibus honestis & decentibus adventui ejusdem Regis adessent. Et in adventu prædicti Regis proposuit M. noster M. Joannes Eschart.

Die 26. Novembris fuit convocata alma Universitas Parisiensis in Jacobitis, super duobus articulis. Primus fuit ad audiendum literas regias missas Universitati ex parte supremi domini nostri Regis, quibus literis rogabat, & nihilominus strictissime mandabat Universitati, ut quidam Magister de familiaribus Regis Castellæ, ad gradum Licentiæ & Doctoratum in Theologia admitteretur, in favorem prædicti Regis Castellæ præsentis, qui etiam instanter rogabat pro receptione ejusdem, &c. Quantum ad primum articulum deliberat veneranda natio Franciæ, quod parata erat parere mandatis & iussibus Regis, & quod salvis statutis Papalibus, de quibus Universitas non poterat dispensare, si esset possibile, reciperetur in favorem supremi domini nostri Regis, cujus mandatis adversari nullatenus poterat; & quantum ad illam receptionem pertinebat, quia factum concernebat & spectabat Facultatem Theologiæ, eidem Facultati remisit.

Die 28. Novembris fuit convocata alma Universitas Parisiensis in Sancto Maturino super duobus ar-

ticulis. Primus fuit ad avifandum de responfo dando Cancellario Franciæ super prædicta supplicatione, qua supplicaverat præfatus Magifter familiaris Regis Castellæ, pro admiffione ad gradum Doctoratus in Theologia, &c. Quantum ad primum articulum deliberat veneranda natio Franciæ, quod præfato domino Cancellario Franciæ daretur fimpliciter responfum negativum, remonftrando fibi, quod eundem Magiftrum recipere non poterat ad gradum Doctoratus in Theologia, attento quod non acquifiverat tempus Parisius, nec unquam ftuduerat in Univerfitate Parisienfi, effet incurrere perjurium & fententiam excommunicationis fecundum ftatuta Facultatis Theologiæ, de quibus Facultas non poffet difpenfare. Dominus Cancellarius Franciæ, audito responfo negativo, adhuc hortatus eft Univerfitatem, ut super hoc adhuc avifaret & maturius deliberaret: & dicit, quod fi ifti supplicationi & mandato regio non parceret, graviter offenderet Regem, & incurreret indignationem Regis, & forte poftea perditionem fuorum Papalium privilegiorum.

Die ultima Novembris congregata eft iterum alma Univerfitas Parisienfis super duobus articulis. Primus fuit ad audiendum responfum domini Cancellarii Franciæ datum deputatis Univerfitatis, qui responfum negativum super prædicta supplicatione eidem Cancellario dederunt. Expofuit dominus Rector mentem domini Cancellarii Franciæ, & qualiter ægre ferebat responfum & deliberationem Univerfitatis super materia illius supplicationis, admirans

rans quomodo Universitas non annuebat supplicationi domini nostri Regis, attento quod alimentis ejusdem Regis fovebatur, & privilegiis ejus regalibus florebat; & multa alia similia retulit. Audita expositione & responso deliberat veneranda natio Franciæ, quod Universitas adiret prima die post prandium hora prima regiam majestatem Regis Castellæ in cappis & habitibus honestis, & quod Magister noster Joannes Eschart, qui prima die erat propositurus, coram prædicto Rege excusaret Universitatem, & exponeret causas propter quas Universitas, & signanter Facultas Theologiæ non poterat admittere prædictum Magistrum ad gradum magisterii in Theologia: & si non posset pacari animus Regis Castellæ, quod mitterentur ad dominum nostrum Regem aliqui notabiles viri cum literis, qui consimiliter exponerent Regi pericula, ut perjurium & sententiam excommunicationis, quam incurreret Universitas, si eundem Magistrum admitteret, & qualiter Universitas non poterat petitionem regiam licite adimplere. Facta propositione coram Rege Castellæ, habuit Universitatem excusatam, pollicitusque est apud regiam majestatem Universitatem super hac materia excusare, & si novisset primam requestam fuisse contra statuta & juramenta Apostolica, nunquam fecisset illam requestam pro eodem Magistro familiari suo.

Die 2. Decembris fuit congregata Universitas Parisiensis in Sancto Maturino super duobus articulis. Primus fuit ad audiendum relationem Magistri nostri Joannis Eschart, & etiam Magistri no-

stri Magistri Antonii Urst, qui fuerat missus ad dominum Cancellarium Franciæ, pro excusatione Universitatis super prædicta & sæpenumero iterata supplicatione, &c. Quantum ad primum articulum veneranda natio Franciæ plurimas grates retulit dominis proponentibus, de elegantibus propositionibus & relationibus suis, & deliberat ulterius, quod mitterentur aliqui de Magistris nostris in Theologia ad Regem Castellæ, ad impetrandum literas excusatorias pro Universitate, quibus literis præfatus Rex Castellæ haberet Universitatem excusare erga regiam majestatem, quia non poterat petitionem adimplere.

Die 7. Decembris fuit convocata alma Universitas Parisiensis in Jacobitis post Missam Universitatis, super tribus articulis. Primus fuit ad audiendum aliqua denunciata domino Rectori ex parte domini de Gaucourt, Locumtenentis regii, qui rescripserat domino Rectori, quod deputati notabiles & de Facultate Theologiæ adirent dominum Cancellarium Franciæ, audituri aliqua, quæ dicturus erat idem Cancellarius ex parte supremi domini nostri Regis. Quantum ad istum articulum veneranda natio Franciæ dedit deputatos graves, ut M. Joannem de Martigniaco, M. Joannem Guerin, M. Michaelem de Alnetis, cum quibusdam aliis, ut irent ad prædictum dominum Cancellarium cum aliis deputatis aliarum nationum, audituri quæ dicturus erat dominus Cancellarius. Et paulo post supplicavit dominus Rector, quod si occasione prædictæ supplicationis illius supplicantis pro
rece-

receptione ad gradum Doctoratus in Theologia, aliquid sinistre contingeret in periculum personæ suæ, vel detrimentum, quod Universitas eundem tueretur, & rem ipsam tanquam proprium factum acciperet. Hæc ibi, in quibus occurrunt multa, quæ curiose ac diligenter observentur.

I. Ludovicus XI. & Ferdinandus V. Reges duo, ille Galliæ, hic Castellæ semel atque iterum & tertio instant Academiæ, ut certus quidam e comitatu Ferdinandi Magister ad Licentiæ gradum, & ad Parisiense in Theologia magisterium admitteretur.

II. Academia insignes Magistros legavit ad Ferdinandum, & ad Gaucurtium, qui Lutetiæ Regis locum tenebat, causaturos id quod petebatur, fieri non posse. Obstabant leges Academiæ, quarum immunitatem dare nullam poterat, quod ab illa conditiæ non essent. Illius est tantum aliquem legibus solvere, cujus est leges condere.

III. Ludovicus & Ferdinandus Reges sapientissimi considerata re gratam acceptamque habuerunt orationem legatorum Academiæ, qui sese excusatione hujusmodi defenderant: in quo non minus laudanda est Academiæ fortitudo & constantia, quam summa Regum æquitas. Id tunc utrobique factum est, cui sane debetur æternitas, sed propter varios hominum mores, quod difficile iturum erat in exemplum apud posteros. Intelligebant viri prudentes, in omni gubernatione seu Ecclesiastica, seu civili, seu Academica, hanc præ omnibus legem habendam esse, ut quantum fieri potest, leges serventur, & nullam in quavis republica induci

posse consuetudinem legum negligentia pernicio-
 fiores. Id post annos circiter sexaginta duos ob-
 servavit Concilium delectorum Cardinalium, &
 aliorum Prælatorum de emendanda Ecclesia, Pan-
 lo III. ipso jubente conscriptum & exhibitum anno
 1538. Verba sunt: *Illud vero ante omnia, beatissi-
 me Pater, putamus statuendum esse, ut dicit Aristo-
 teles in Politicis. sicut in unaquaque republica, ita &
 in hac Ecclesiastica gubernatione Ecclesiæ Christi,
 hanc præ omnibus legem habendam, ut quantum fi-
 eri potest, leges serventur, nec putemus nobis licere
 dispensare in legibus, nisi urgenti de causa & neces-
 saria. Nulla namque perniciosior consuetudo in
 quavis republica induci potest, quam hæc legum in-
 observantia, quas sanctas majores nostri esse volue-
 runt, earumque potestatem venerandam & divinam
 appellarunt.*

IV. In hoc facti genere quamlibet singulari uni-
 versa Academix circa legum suarum immunita-
 tem disciplina continetur. Res unicuique vel le-
 viter meditati advolat ad pectus. Quis enim cre-
 deret, postulantibus inferioris dignitatis, nonnullos
 Academicis exolutos esse legibus, postquam instan-
 tibus Ludovico & Ferdinando Regibus con-
 cessa non est, ut vidimus, Academicæ legis exo-
 lutio?

V. Quæ ad annum 1476. gesta esse in Acade-
 mia comperimus, si ad nostrum tempus devoca-
 rentur, ea fictis tabulis memorix prodita videren-
 tur. Hinc accidit, ut quo modo scripta sunt in pu-
 blicis Academix commentariis, eo retulerimus, ne
 illo-

illorum fides in dubium veniret. Pinguis quidem & crassus est sermo, sed rei magnitudo sermonis elegantiam compensabit: quin etiam historia etiam rudi & soloce stylo exarata delectat.

ARTICULUS XVIII.

Parisiensis Senatus olim edixit, ne qui sacrorum codicum explanationem, vel Catholicam fidem attinent commentarii, sine Facultatis Theologiæ Parisiensis judicio typis mandarentur.

Parisiensem Senatum statuisse quod proponitur, cum ipsi Parisienses Theologi memoriæ prodiderint, nihil est admodum, cur alias expressum vernacule senatusconsultum referatur. De hoc autem senatusconsulto sic loquitur Natalis Beda, in epistola ad lectorem, sub finem apologiæ suæ: *Senatus Parisiensis ad evitanda, quæ ex Lutheranis & Lutheranorum scriptis quotidie suboriebantur in fide errata, prohibuit edictis publicis sub pænis gravissimis, ne Parisiis imprimerentur libri concernentes fidem Christianam, aut sacræ Scripturæ expositionem, nisi prius per collegium Theologorum, aut ab eo commissos fuissent discussi & judicati utiles Ecclesiæ.* Quin etiam ipsa Facultas Theologiæ hoc sibi gratulatur in epistola, quam ad Parisiensem Senatum scripsit anno 1523. die 26. Junii.

Constituitis, inquit, præterea publico decreto, ne qua posthac volumina sacræ Scripturæ expositio-

nem aut fidem concernentia emitterentur in publicum, aut venundarentur, nisi prius fuerint ab ipso Theologorum cœtu recognita, aut examinata. Persuasum habuit Senatus Augustissimus, salvam tum demum fore Catholicæ Ecclesiæ fidem, eamque tutam ab omnibus iis libris, quos Facultas Theologiæ ante editionem recognosceret.

Noverat, opinor, præteritarum rerum usu & notitia, illustrem Parisiensium Theologorum cœtum in id unum incubuisse semper, ut ab erroribus, quos homines in Ecclesiam male affecti spargunt in vulgus, Catholica fides defenderetur.

Noverat quoque non ita pridem ab Innocentio VIII. scriptum: *Hos Parisenses Theologos probatissimos esse Christianos, omne studium curamque suam pro fidei defensione, & hæresæ extirpatione perpetuo adhibuisse, & veræ fidei propugnatores haberi.*

ARTICULUS XIX.

Episcopi complures editis ab se libris optime provisum esse credunt, si a Parisiensium Theologorum collegio probentur.

PERMULTI fuerunt Episcopi, tum Galli, tum exteri, qui suos a Facultate Theologiæ Parisiensis examinari libros comprobareque publico testimonio postulaverint. In quibusdam recensendis ad exemplum, temporis sequemur ordinem, qui in ejusdem Facultatis commentariis servatur.

Et

Et primum quidem inter ea quæ ad annum 1534. gesta narrantur in congregatione Facultatis, quæ pridie Idus Septembris habita est: *Item quia dominus Sadoletus Episcopus Carpentoratus miserrat ad Facultatem quendam librum intitulatum: Commentarium in epistolam Pauli ad Romanos, cum literis suis, petens illum visitari a Facultate. Et dati fuerunt deputati, videlicet Valentinus Lievin, & Ory. Audita autem eorum relatione in facie Facultatis de prædicto libro per organum prædicti Ory, dictum fuit, quod scriberetur nomine Facultatis ad eum, & significarentur quæ inventa fuerant in prædicto libro, & dictum fuit, quod hæc conclusio legeretur in proxima congregatione de verbo ad verbum.* Ex his autem constat Facultatem Sadoletto dedisse id genus censuræ, quam ab illa expetierat.

Deinde ad annum 1545. in Facultatis congregatione, quæ Calendis Junii habita est, *Magister noster le Preux retulit se visitasse librum de calibatu editum a reverendo domino Episcopo Abrincensi, ad cujus relationem permisit Facultas, ut dictus liber imprimatur, si modo relinquatur originale, vel copia signata Facultati.* Vide quo cautionis genere hujus Episcopi, qui & alias Parisiensis Theologus erat, liber a Facultate comprobetur.

Tum ad eundem annum 1545. in Facultatis congregatione, quæ 28. die Novembris habita est, *Facta est supplicatio reverendi in Christo patris domini Episcopi Veronensis, a summo Pontifice legati ad Regem Portugallia, petentis ut visitetur per Facultatem*

tatem liber a se editus: qua audita, & protestatione cognita, insuper longa profectione, & immensis laboribus assumptis, ut prædictum librum suum censuræ Facultatis committeret, humanissime excepit dictum patrem Episcopum, probitatem, fidemque probavit, dictumque suum librum in tredecim volumina divisum Magistris nostris distribuit visitandum. Sed modo vide quibus verbis libri hujus examen describatur.

Quarto ad annum 1548. in Facultatis congregatione, quæ Martii die prima habita est, *Facultas Theologiæ reprobavit novum Breviarium Aurelianense impressum anno 1542. Atque hoc est maximum receptæ auctoritatis argumentum.*

Denique ad annum 1575. in Facultatis congregatione, quæ 15. Martii die habita est, *Audita relatione Magistrorum nostrorum Juliani de Saint Germain, & Dionysii Hangart, qui ex ordinatione prædictæ Facultatis visitaverunt librum inscriptum: Norma pie vivendi a reverendo in Christo patre Nicolao de Thou, Dei & sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Episcopo Carnotensi, præscripta Parochis Carnotensibus in diæcesana Synodo anno 1575. non impedit Facultas, quo minus dictus liber imprimatur.*

Post tempus illud exemplum aliud nullum mihi occurrit, quod proponam. Ut nihil est in rebus humanis firnum ac stabile, hæc laudabilis disciplina probandi libros sic in desuetudinem abiit, ut eam aliquando viguisse vix crederes. Ceterum exempla non quærimus antiquiora iis, quæ superius sæculum exhibuit, in quo qui cœperunt per religionem

nem

nem sentire seorsum a Catholicis, fuerunt in Causa, cur commentarii de religione scripti a Facultate Theologiæ sic approbarentur. Et hæc partam apud omnes auctoritatem Facultatis sine controversia ulla demonstrant.

ARTICULUS XX.

Selecta quedam Facultatis Theologiæ Parisiensis decreta, quæ ad Ecclesiasticam hierarchiam spectant.

Cum multa sunt, quæ Facultati Theologiæ tam illustre nomen pepererunt, tum nihil æque atque publica errorum & perversorum dogmatum condemnatio. Infinitus essem, si quos Facultas articulos edidit, & si quæ de variis erroribus decreta sanxit, referrem. Ea tantum referre institui, quæ ad Ecclesiasticam hierarchiam pertineant. Hoc in genere primas tenet id quod sequitur:

In nomine Domini. Amen. Per hoc præsens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter, & sit notum, quod anno Domini 1429. more Gallicano, Indictione octava, mensis Martii die tricesima & penultima, Pontificatus sanctissimi in Christo & domini nostri domini Martini divina providentia Papæ V. anno 13. in congregatione venerabilium & circumsectorum virorum dominorum & Magistrorum sacræ Theologiæ Facultatis Studii Parisiensis in Sancto Maturino solenniter congregatorum, & more solito dictæ Facultatis Theologiæ congregationem ibidem celebrantium de mandato venerabilis & circum-

cum specti viri Magistri Petri de Dierreio, dictæ Facultatis Decani, tam reggentium, quam non reggentium, & religiosorum, & secularium, ad infra scripta ibidem vocatorum specialiter, propter hoc personaliter constitutus præfatus dominus Decanus dicens, & proponens, quod frater Joannes Sarrazin Ordinis fratrum Prædicatorum Licentiatus in Theologia, post Vesperias suas fuerat delatus apud ipsum & consequenter apud dictam Facultatem, tanquam dixisset ea quæ sequuntur, sicut etiam scripta exhibita de propria manu sonare videbantur, formam quæ sequitur continentia.

Primo: Omnes potestates jurisdictionis Ecclesiæ, aliæ a Papali potestate sunt ab ipso Papa, quantum ad institutionem & collationem.

Secundo: Hujusmodi potestates non sunt de jure divino, nec immediate institutæ a Deo.

Tertio: Non invenitur Christum tales potestates, scilicet alias a Papali expressisse, sed tantum supremam, cui commisit Ecclesiæ fundationem.

Quarto: Quandocunque in aliquo Concilio aliqua instituuntur, tota auctoritas dans vigorem statutis, in solo summo residet Pontifice.

Quinto: Ex textu Evangelii non habetur expresse, alicui Apostolorum, nisi Petro, auctoritatem jurisdictionis fuisse collatam.

Sexto: Dicere inferiorum Prælatorum potestatem jurisdictionis, siue sint Episcopi, siue Curati, esse immediate a Deo sicut potestatem Papæ, veritatæ quodammodo repugnat.

Septi-

Septimo: Sicut nullus flos, & nulla pullulatio, nec etiam omnes flores & pullulationes simul possunt aliquid in arborem, quia hæc omnia sunt propter arborem instituta, & ab arbore derivata: sic omnes alie potestates nihil de jure possunt contra summum Sacerdotium. Infra dicitur, quod spiritualis potestas est summus Pontifex, ut recitatur Hugonem de Sancto Victore dixisse secundo de sacramentis: ex quo potest videri, quod hic per summum Pontificium summus Pontifex intelligatur.

Octavo: Summus Pontifex canonicam simoniam a jure positivo prohibitam non potest committere.

Quæ propositiones seu dicta per deputatos ejusdem Facultatis diligenter examinata, judicabamus esse reparanda, præsertim cum dominus Decanus ex matura & diligenti ac concordi deliberatione Magistrorum dictæ Facultatis, tam regentium, quam non regentium, & tam secularium, quam religiosorum præhabita concludit, quod prædictus Frater Joannes Sarrazin Ordinis Fratrum Predicatorum, qui tunc & alias auditus fuit ad longum, & cujus intentio scita fuit, & qui etiam se submiserat dictæ Facultati Theologiæ, diceret in dicta congregatione, & deinde in Aula (Aulica) Fratris Girardi de Salinis Ordinis Fratrum Minorum, post primam questionem expectatoriam, sub hac forma: Ex Vesperis quidem meis quidam fuerunt scandalizati, sicut mihi significatum est per matrem meam Facultatem Theologiæ, tanquam intellexerint, quod voluerim inter alia detrabere potestati & Ecclesiæ

Et Prælatorum aliorum a summo Pontifice, tam majorum, quam minorum, Et quorundam aliorum Ecclesiasticorum, Et specialiter occasione quarundam propositionum per me in eisdem scriptis meis dictarum. Volens propterea, quantum in me est, tollere omne scandalum, Et esse filius obedientie Et pacis, Et assertor veritatis, dico nunc ex ordinatione ejusdem matris Facultatis Theologiæ, cujus ordinationi, dispositioni, Et omnimodæ determinationi me submissi Et submitto, ac etiam ultronea voluntate, veritates, quæ sequuntur.

Prima: Omnes potestates jurisdictionis Ecclesiæ, aliæ a Papali potestate sunt ab ipso Christo quantum ad institutionem Et collationem primariam: a Papa autem Et ab Ecclesiâ, quantum ad limitationem Et dispensationem ministerialem.

Secunda: Hujusmodi potestates sunt de jure divino, Et immediate institutæ a Christo.

Tertia: Invenitur in sacra Scriptura Christum Ecclesiam fundasse, Et potestates alias a Papali expresse ordinasse.

Quarta veritas: Quandoque in aliquo Concilio aliqua instituuntur, tota auctoritas dans vigorem statutis, residet non in solo summo Pontifice, sed principaliter in Spiritu sancto, Et Ecclesiâ Catholica.

Quinta: Ex textu Evangelii, Et doctrina Apostolorum habetur expresse, Apostolis Et discipulis a Christo missis auctoritatem jurisdictionis fuisse collatam.

Sexta: Dicere inferiorum Prælatorum potestatem

tem jurisdictionis, siue sint Episcopi, siue sint Curati, esse immediate a Deo, Evangelica & Apostolica consonat veritati.

Septima: Aliqua potestas, scilicet potestas Ecclesie, de jure potest aliquid, & in certis casibus contra summum Pontificem.

Octava veritas: Quicumque purus viator habens usum rationis, cujuscunque dignitatis, auctoritatis, aut praeeminentiae, etiamsi Papalis existat, simoniam potest committere.

Denique si aliqua protulerim, vel scripserim, quae videantur praedictis contraria, vel quae aliter scripta sint, nolo in eis stare; sed volo & supplico haberi pro non dictis vel scriptis, & alia quaecunque, quae viderentur praeberere occasionem scandali vel erroris.

Qui quidem Frater Joannes Sarrazin modo & forma praedictis omnia & singula fecit, dixit & protulit.

Alterum decretum damus, quo partim in eandem rem, partim in aliam pronunciatum est anno 1442.

Anno Domini 1442. die nona mensis Januarii intra Scholas venerabilis conventus Fratrum Eremitarum beati Augustini Parisius, ex conclusione & speciali ordinatione veneranda Facultatis Theologiae in Universitate Parisiensi, in mei Laurentii Pontrelli Presbyteri, principalis Bidelli dictae Facultatis, ac publici Apostolica & Imperiali auctoritate notarii, testiumque infra scriptorum ad hac vocatorum praesentia, venerabilis & religiosus vir Ma-

X
gister

gister Nicolaus Quadrigarii in Theologia Magister dicti Ordinis Fratrum Eremitarum S. Augustini, in sua prima lectione Magistrali in crastino Doctoratus sui reparavit quasdam propositiones per eum a paucis diebus in suis Vesperis dictas & pronunciatas. modo & forma contentis in quadam scheda papyrea, cujus tenor sequitur :

In Vesperis meis quidam fuerunt minus bene edificati ex duobus per nonnullos tunc in Schola existentes intellectis, sicut mihi significatum est per matrem meam Facultatem Theologiae, quasi intellexerint, me dixisse in primo quidem, quod a divina providentia omnia quae sunt, ex necessitate eveniunt, quamvis crediderim me dixisse, quod a divina providentia omnia quae sunt, quadam necessitate eveniunt. Afferro enim & profiteor, quod omnia creata a divina providentia liberrime prodeunt, nec ullam aliam pono necessitatem, quam conditionalem, vel suppositionis immutabilitatis divinae providentiae, aut necessitatem consequentem.

Secundum dictum fuit in duodecimo corollario & collativo, quod sola Papae potestas in tota Ecclesia immediate est in Christo, intelligendo corollarium de potestate jurisdictionis, non de potestate ordinis. Ego quantum in me est, volens tollere omne scandalum, & esse filius obedientiae & pacis, assertorque veritatis, dico sicut tunc dixissem, si fuisssem absolute & non collative locutus : & hoc ex ordinatione Facultatis Theologiae matris meae, cujus ordinationi, dispositioni & omnimode determinationi me submisi & submitto, ac etiam ultronea voluntate, veritatem, quae
sequi-

sequitur; quam quidem veritatem prædicta Facultas submittit determinationi Ecclesiæ, sacri Concilii generalis, & sanctæ Sedis Apostolicæ: Omnes potestates jurisdictionis Ecclesiasticæ, aliæ a Papali potestate, sunt ab ipso Christo, quantum ad institutionem & collationem primariam: a Papæ auctoritate, & ab Ecclesiâ, quantum ad limitationem & dispensationem ministerialem. Acta fuerunt hæc in prædictis Scholis, præsentibus ad hoc venerabilibus & circumspectis viris Magistris Martino Chabot, Ioanne Solerii, &c.

Tertium decretum producimus, quo quibusdam latis a Pontifice censuris modus præscribitur. Et illud ita se habet:

Anno Domini 1502, prima die mensis Aprilis post Pascha, sacra Theologiæ Facultas fuit Parisius per juramentum sollemniter apud Sanctum Maturinum specialiter de more congregata, parata semper omniposcenti reddere rationem de ea, quæ in nobis est, fide & spe, ac non modo nascentibus ubique erroribus pro sua virili occurrere, sed etiam serenandis conscientiarum scrupulis, quatenus ab insignibus viris aut communitatibus requisita fuerit, operam dare, cum nuper ab insigni Ecclesiâ Parisiensi, alma Parisiensis Universitas instantissime rogata fuisset doctrinaliter respondere ad certas questiones factas super censuris latis in eos, qui decimam a summo Pontifice impositam solvere recusassent, & hæc materia in solennibus deputatis ex omni ordine Universitatis diligenter fuisset agitata, conformiter ad ea, quæ per eandem Universitatem aliquando in simili ma-

teria conclusa sunt : Eadem sacra Facultas sub correctione sacrosanctæ matris Ecclesiæ, & cum omni reverentia sanctæ Sedis Apostolicæ, & sacrorum Doctorum tam divini, quam humani juris prudentissimorum, anno & die prædictis respondit in hunc modum :

Primo ad primam questionem, qua querebatur, utrum censuræ contra eos, qui decimam per sanctissimum dominum nostrum modernum Pontificem sine congregatione & consensu Cleri nuper impositam solvere recusarunt, latæ post appellationem interjectam timendæ sint, aut tanquam nullæ reputandæ : Respondit eadem Facultas per sequentem propositionem : Censuræ contra eos, qui ne libertatem Ecclesiasticam, & decreta sanctorum Conciliorum laderent, aut suavissimum Christi jugum servitute opprimerent, decimam per modernum Pontificem pro invasione Turcorum, ut fertur, impositam solvere recusarunt, latæ post appellationem interjectam nullius sunt roboris, nec timendæ.

Ad secundam questionem, qua querebatur, utrum propter hujusmodi censuras teneantur appellantes a celebratione aliisque divinis abstinere : Respondit præfata Facultas, quod præfata censura non obligant appellantes, ut a celebratione & aliis divinis abstineant.

Quod quidem iudicium doctrinale eadem Facultas in crastino congregata Universitate in eodem loco per juramentum convocata, nemine reclamante, in forma prædicta ratificavit, approbavit, & confirmavit. In cujus rei testimonium & firmitatem

tem prædicta sacra Facultas has præsentés jussit sigilli sui appensione, & mei notarii subscriptione communiri. Hæc ut & alia ex conunentariis Facultatis Theologiæ.

Quartum decretum seu responsum Facultatis proponimus, quod in materia voti castitatis a Sacerdotibus emissi versatur. Illud autem suppeditat Joannes de Celaia Theologus Parisiensis, in 4. Sent. dist. 37. quæst. 4. *An voti fractio sit casus reservatus? Dimissis auctoritatibus probo ratione. Expresse in Ordinario Valentino habetur, quod vota fracta debent reservari majoribus Sacerdotibus. Sed per majores Sacerdotes intelliguntur Episcopi. Ergo. Insuper in eodem libro habetur, quod sacrilegium est casus reservatus Archiepiscopo Valentino. Sed talis voti fractio est sacrilegium. Ergo talis voti fractio est casus reservatus. Major est nota aspicienti Ordinarium Valentinum. Infra. Quare manifeste sequitur, quod propter ambas ordinationes ipsius libri Ordinarii talis fractio voti est casus reservatus. Sed ob nimiam obstinationem Magistrorum Theologorum hujus urbis, (Valentiæ) si fas est vocare tales ignorantes illud, quod omnes Doctores Theologi asseruere: quorum multi negabant palam bucca inflata & sine verecundia dominos Sacerdotes habere votum continentie, imo asseriebant me velle facere omnes Sacerdotes Monachos: alii vero negabant, votum continentie sese extendere ad nullam cognoscere. Admodum reverendus meus Ausfrasius Carbonel Episcopus Christopolitanus, misit epistolam ad matrem meam sacram Facultatem*

Theologia Parisiensis, qua rogaretur ipsa talium in propria materia obstinatorum ora obturare, cui præfata alma Facultas in hunc modum respondit:

Decanus & Facultas Theologiæ Scholæ Parisiensis, reverendo in Christo patri domino Aufrasio Episcopo Cbristopolitano, salutem. Vigilare vos super grege commisso satis ostendit, reverende in Christo pater, pia vestra sollicitudo, qua ab eo omnem ansam scandalorum & tumultuum auferre nitimini. His diebus petiit ex nobis vestra charitas, utrum fornicatio Sacerdotis sit casus reservatus Archiepiscopo Valentino, cujus vices geritis, cum in ejus Ordinario inter cetera sic habeatur: Reservamus nobis vota & sacrilegia. Super quo nobis visum est, quod supposito statuto in præfato Ordinario contento, cum sit votum continentiae annexum sacro Ordini in Ecclesia Latina, ideoque frangitur, ubi Sacerdos cognoscit solutam, existimanda est talis fornicatio Sacerdotis casus reservatus Archiepiscopo Valentino, si ejusmodi non fuerit reclamatum, neque præscriptum fuerit oppositum. Reverendam paternitatem conservet Dominus longavam & incolumem. Datum in congregatione generali apud Sanctum Maturinum post Missam ejusdem solenniter celebratam, anno Domini 1526. die prima mensis Aprilis ante Pascha. De mandato dominorum Decani & Magistrorum, ex ordinatione sacræ Facultatis Theologiæ in Universitate Parisiensi. Sic Schola Parisiensis Hispanos, & eorum Academiam Valentini docet universam. Sic Hispani cum ad principem omni-

omnium Scholam confugiunt, se sibi non sufficere demonstrant.

Facultas Theologiæ circa Canonem *Omnis utriusque sexus*, multa variis temporibus decrevit, quæ hic referenda essent, nisi alio in loco retulissem. Illa retuli in libro, cui titulus est: *Explicata Ecclesie circa Canonem Omnis utriusque sexus traditio.*

CAPUT LX.

Facultas Theologiæ Parisiensis de doctrina pronuncians.

APud eruditos homines ingenti nuper sollicitudine quæsitum est, quonam demum pacto ferendum esset a Facultate Theologiæ de doctrina cuiuspiam iudicium, ut illud certum quoddam auctoritatis pondus obtineret. Utilis sane quæstio, & digna in quam cum aliorum Magistrorum, tum maxime Parisiensium curiositas exerceatur. Interea dum peritiores hoc argumenti genus ad plenum discutient, existimo rem aliunde melius, quam ex usu & consuetudine sciri non posse. Quinam igitur usus, & quæ consuetudo Theologiæ Facultatis fuerit, investigandum, & simpliciter per articulos exponendum est.

ARTICULUS I.

Consuetudinis istiusmodi notitiam ordior ab illa Facultatis determinatione, quæ anno Christi 1250. facta est. Sic autem se habet: *Omnibus*

præsentes literas inspecturis M. Henricus, Cancellarius Parisiensis, ceterique sacra Scriptura Parisenses Doctores, quorum sigilla præsentibus literis sunt appensa, salutem in Domino. Universitati vestrae volumus esse notum, quod consulti fuimus a quibusdam, utrum Sacerdote Parochiali contradicente vel invito, Parochianus ejus domino Papæ, seu Pœnitentiariis suis, vel suo Episcopo, aut Pœnitentiariis ipsius, cum voluerit, peccata sua universaliter valeat confiteri, atque ab eisdem pœnitentiam pro commissis recipere salubrem. Cui consultationi respondentes diximus & dicimus in hoc unanimiter consentientes prædicta licite posse & debere. Si qui autem dicunt, aut dixerunt contrarium, quantum in nobis est, reprobamus erroneum reputantes. Actum anno Domini 1250. Ecce tibi Facultatis ad consultationem responsio unanimiter facta. Dicimus in hoc unanimiter consentientes. Hæc autem determinatio reperitur in certa quadam MS. casus conscientie Summa, quam Robertus Sorbonensis collegio suo reliquit.

Porro Cardinalis Annibaldus, qui sub illud tempus vixit, de hac determinatione locutus id observat, quod prætermittere non possum. Verba sunt: *Semel requisiti Magistri Parisienses tam in Theologia, quam in Decretis, in hoc consenserunt, & scripto editum fuit, cui omnes prædicti Magistri apposuerunt sigilla sua, uno excepto, qui tamen tenori literæ non contradixit, sed sigillum suum apponere noluit. Hæc refert Joannes Brehallus Parisiensis Theologus, qui in Gallia Carolo VII. Rege*
flo-

floruit. Tunc de libera auctoritate audiendi confessiones librum scripsit, qui Lutetiæ Parisiorum anno, 1507. in lucem emissus est.

In Annibaldi verbis notanda sunt duo. In primis, quod unus Magister inter eos exceptus dicitur, qui consultationi sigillum suum apponere noluit: deinde quod eidem consultationi minime repugnauit, & hoc ipsum animadvertit, ne sigilli vel subscriptionis defectus nocere videretur. Tunc non plane credebant in hoc genere determinationum vocem unius vocem nullius esse, si quis forte unus Magister scientia, iudicio & sapientia pluribus aliis antecelleret.

ARTICULUS II.

ANnus circumagebatur millesimus ducentessimus septuagesimus septimus, cum propter certam quandam Martini IV. Constitutionem gravis in Gallia emerfit contentio, quæ Clerum & Prædicatores ac Minores acerrime commissos inter se tenuit. Rem præsertim describunt Auctores duo, Eberhardus Ratisponensis Archidiaconus in Annalibus suis, & Henricus Gandavensis, in quodlibeti 7. quæstione 22. ubi tradit, quæ ad institutum faciunt: *Quid scilicet ego essem facturus, si sub prædicta forma verborum; de audiendo confessiones, absolvendo, & penitentias injungendo mihi esset facta commissio, siue simplici verbo a meo Episcopo, siue per simile privilegium a summo Pontifice; & quid consulerem alii, cui tale privilegium concessum est, si meum super hoc consilium affectaret, quemadmodum*

nuper super eadem quaestione a cœtu plurium Episcoporum, utpote 13. quorum duo erant Archiepiscopi, petitum fuit a collegiis Magistrorum Regentium Parisius in Facultatibus Theologiae & Decretorum, quid ipsi sentirent. Et post alia: Dico igitur absque praejudicio: Non videtur mihi esse tenendum aliud, quam quod Domini Archiepiscopi, & Episcopi duces nostri & gregis Christiani judicaverunt esse tenendum. In quo & totum collegium Decretorum ipsis consensit. Interrogatum enim, quid ipsum nuper super hoc sentiret, an scilicet Episcopi non errarent in sentiendo & dicendo, se velle tenere, & esse tenendum, nisi dominus Papa declararet aliud esse tenendum, quod unus illorum proposuit pro omnibus, ut dictum est, deliberato consilio, respondit unus Magistrorum dicti collegii Decretorum pro omnibus, ipsos sentire, quod in hoc nullatenus errassent. Erat autem dictum illud Episcoporum, prout recolo, quoad propositum articulum in summa tale. Quod videlicet in prædicto dubio tenerent, nisi dominus Papa in eo aliud esse tenendum declararet, quod omnia peccata per totum annum commissa quilibet subditus tenetur confiteri suo proprio Sacerdoti Parochiali, licet aliqui dicerent eos in hoc errasse. Super quo consulebant collegia Magistrorum in Theologia & in Decretis, & responderunt Decretista consulti concorditer dicentes, eos in hoc nullatenus errasse.

In his quoque observanda sunt duo. Unum idque præcipuum, quod in adverbio *concorditer* designatur. Henricus enim suam inde præmuniret
 fen-

sententiam, quod Decretistarum collegium totum nemine discrepante statuerit id, quod statuisse refert. Alterum, quod Theologorum consensum talem non proponat. Consulti enim non responderunt *concorditer*, sicut Juris Canonici Antecessores. Id discimus ex Joanne Annosensi Theologo, qui dum hæc actitabantur, Scholarem se fuisse Parisiis scribit. Verba sunt e certo quodam tractatu, quem anno Christi 1327. de hac materia composuit: *Acquisiverunt* (Prædicatores & Minores) *super hoc consensum 17. Magistrorum in Theologia cum sigillis suis.* Magister vero Henricus de Gandavo, qui tunc regebat Parisius, noluit consentire: sed hoc semper reprobavit. Tunc quidem Prælati majores, scilicet Archiepiscopus Remensis, & Ambianensis Episcopus, cum pluribus aliis congregaverunt se super hoc Parisius apud Sanctum Bernardum, & vocaverunt Universitatem, & ego tunc Scholaris fui cum pluribus aliis Scholaribus. Ecce tibi quomodo Magister unus impune restitit decem & septem Theologis, qui contrarium definierant. Qua ex re constat, magni nominis Theologum, qualis fuit Henricus, impedire, ne Magistrorum plurium definitio tanti sit, quanti esset, si pluribus illis consensisset.

ARTICULUS III.

ANno Christi 1285. Philippus III. Rex Franciæ Perpiniani e vivis excessit, cum ab expeditione Arragonica rediret. Insequenti anno de loco ubi cor Regis humaretur, magna Lutetiæ controversia fuit.

fuit. Hinc Prædicatores apud se, inde Sandionysiani Monachi apud se quoque humandum esse cor Regis contendunt. Negotium istud in casum religionis & conscientiae venit. Scrupulosa quæstio a consultis Theologis unanimiter decisa non fuit. Quod historici diligenter observarunt, tum ob veritatem rei, tum etiam ob factum Philippi IV. Regis, qui decisioni contra decisionem prævit. Historiam ita narrant Auctores duo, Guillelmus Nangius in vita Philippi III. & Joannes Victorinus in Memoriali historiarum, ad annum 1286. Utrumque audiamus. *Exequiis ergo, inquit Nangius, Regis Philippi expletis, & ossibus per excoctionem a carne s. junctis, carnem quidem & viscera apud Narbonem in majori Ecclesia sepelientes, cum rediissent Parisius Barones & Prælati, ossa apud Sanctum Dionysium cum honore præcipuo juxta patrem suum Ludovicum Regem sanctissimum tumularunt. Sed antequam fuissent ibidem sepultura tradita, magna dissensio inter Monachos dicti loci, & Fratres Ordinis Prædicatorum Parisius fuit orta. Nam Rex Philippus defuncti Regis Philippi filius, & regni successor, ad petitionem cujusdam Fratris de Ordine prædicto concesserat improvisus cor patris sui Fratribus, ut ipsum Parisius in Monasterio suo sepelirent. Petentibus ergo ipsum cor Monachis, & dicentibus, quod ex quo elegerat Rex Philippus apud ipsos in suo Monasterio sepeliri, non deberet alibi cor reponi. Rex flecti non potuit. Imo auctoritate regia prevalente, sepultum est Parisius apud Fratres. De quo postea fuit determinatum Parisius*
per

per plures Magistros Theologos, quod neque Rex, neque Monachi dicti, neque Fratres prædicti possent illud cor regium absque dispensatione duntaxat summi Pontificis retinere. Hæc ille.

Deinde Victorinus sic ait: *Igitur mortuo Philippo Rege Franciæ, viscera ejus apud Narbonam sepulta sunt, corpus autem ejus per Sanctum Dionysium in Francia, prout veniens petierat, delatum est cum suis tumultuandum patribus. Sed antequam sepultura traderetur ibidem, magna dissensio inter Monachos Sancti Dionysii in Francia, & Fratres Predicatores Parisius commorantes, propter cor Regis est exorta. Nam Rex juvenis Philippus IV. ad petitionem Confessoris sui Fratris Nicolai de Goirent de Ordine Fratrum Predicatorum, concesserat inconsulto cor patris sui ipsis Fratribus Predicatoribus ad ipsum Parisius in Ecclesia sua tumultuandum. Sed tunc ipsi Philippo Regi novo per Cardinalem Joannem Choletum, & Barones Franciæ fuit ostensum non licere, de hacque dissensione determinatum fuit postea Parisius in Scholis a pluribus Magistris in Theologia, quod ipsum cor neque Rex, neque ipsi Monachi darent, nec prædicti Fratres sine dispensatione Papæ possent aliquatenus retinere. Regia tamen auctoritate prævalente, dictum cor sepultum est Parisius apud Fratres Predicatores, corpus apud Sanctum Dionysium humatum. Guillelmus Nanigius, & Joannes Victorinus non ab omnibus Theologis, sed a pluribus determinatum fuisse dicunt, ut ostendant determinationem concorditer factam non esse. Quæ causa fuit, opinor, cur illa deter-*
mina-

iminatio nihil apud Regem potnerit, sive ante humatum cor, ut Nangius significat, sive post, ut Victorinus, contigerit. Quidquid id est, concessio jam Fratribus corde Regis determinatio illa facta est.

ARTICULUS IV.

ANno Christi 1325. exeunte, Stephanus Parisiensis Episcopus, & Facultas Theologiæ variis de causis flatuerunt, eam, quæ olim in certas quasdam beati Thomæ assertiones lata fuerat, censuram revocare. Quod ut perficerent, in vicum nomine Gentiliacum convenerunt. Locus est propter Lutetiam situs, in quo solebat Episcopus manere, quique jampridem inclaruit ob Synodum, quæ ibi de veneratione sacrarum imaginum habita est. In hoc igitur vico encyclicam ad omnes dederunt epistolam, qua censuræ illius abrogatio sic continetur:

Universis præsentis literas inspecturis Stephanus Parisiensis Episcopus, salutem in omnium salvatore. Et post alia: De consilio venerabilium virorum Decani & Capituli Parisiensis, & venerabilis patris domini Guillelmi Dei gratia Viennensis Archiepiscopi, & aliorum 23. Magistrorum in Theologia, una cum reverendo patre supradicto, in literis sub eorum sigillis per præfatos commissarios nobis misso, nec non & 29. Baccalariorum in Theologia super hac per literas eorum propriis subscriptionibus & sigillis munitas consulentium, & rogantium humiliter & devote, & aliorum virorum discretorum

rum solenni ac maturo consilio super hoc habito, supradictam articulorum condemnationem, & excommunicationis sententiam, quantum tangunt, vel tangere asseruntur doctrinam beati Thomæ predicti, ex certa scientia tenore presentium totaliter annullamus, articulos ipsos non propter hoc approbando, seu etiam reprobando, sed eodem discussioni scholasticæ libere relinquendo. Ut Parisiensis Episcopus, & Facultas Theologiæ nonnulla beati Thomæ placita olim condemnauerant, ita & postmodum Parisiensis alter Episcopus, & Doctores alii condemnationem illam rescindunt. Sed utrobique summa Magistrorum consensio fuit. In condemnatione quidem, ut conjici facile potest ex verbis Ægidii Romani, qui rei gestæ per ætatem æqualis, vel suppar extitit. Sic autem ait in quodlibeti 2. quæstione 7. *Articulus Parisiensis: Error est dicere, quod quia intelligentiæ non habent materiam, Deus non possit plures ejusdem speciei facere.* Optandum vero foret, quod maturiori consilio tales articuli fuissent ordinati, & adhuc sperandum, quod forte de iis imposterum sit habendum consilium sanius. At in præsentī, quantum possumus, & ut possumus, articulum sustinemus. Articuli autem illi, nisi summa Doctorum omnium consensione fuissent editi, Ægidius tantopere non laboraret, nec in ætropicæ tali versaretur. Fuiſſet quippe illi promptum unica diffensionis exceptione laudatum articulum repellere.

In condemnationis vero abrogatione summa
quo-

quoque Doctorum concordia intervenit. Id perspicue colligimus ex confectione causæ, seu tractatu, quem Facultas Theologiæ contra Joannem Montesonum composuit. Hic enim anno 1387. certas quasdam ex doctrina sancti Thomæ depromptas assertiones sustinuit, quas Facultas Theologiæ confixit. Ab illius judicio provocavit ad Romanum Pontificem, qui tum erat Avenioni. Inter rationum momenta, quibus suam provocationem fulciit, encyclicam Stephani Parisiensis Episcopi & Facultatis Theologiæ adhibuit. Quod in causa fuit, cur in illo tractatu, cujus modo meminimus, encyclica novum examen subierit: sed perpetuo datum est, hanc epistolam concorditer factam esse, quod nisi veritate summa niteretur, nusquam datum esset: sic enim quæ ex ea ducebatur probatio, concidisset. Verum ut hoc intelligatur planius, refero verba ipsa, quæ in tractatu habentur:

Tertia propositio est, quod litera domini Stephani Episcopi Parisiensis superius allegata, & coram dicta Facultate per quosdam Fratres Ordinis exhibita, non debuit dictum processum in aliquo impedire; nec probat intentionem partis adversæ, sed magis facit ad confirmationem dicti processus & eorum quæ supra dicta sunt: & hoc declarabitur ex multis clausulis dictarum literarum. Et post alia: Quarto in dicta litera post dictam narrationem sequitur alia narratio; scilicet qualiter per quosdam consiliarios dicti Episcopi inquisitio facta fuit super dictis articulis apud Doctores Theologicæ Facultatis
in

in eorum congregatione generali regentium & non regentium, secularium & regularium ad hoc specialiter convocata, ut compertum fuit, dictum Confessorem beatum nihil unquam sensisse, docuisse, seu scripsisse, quod sacre fidei & bonis moribus adversetur. Ex quo patet primo, quod non obstante canonizatione sancti Thomæ, & præcedente examinatione & approbatione doctrinæ suæ adhuc postea ad Facultatem Theologiæ pertinuit & pertinet inquisitio & examinatio super aliquibus articulis ejusdem doctrinæ. Nam licet ibidem præmittatur quod sacrosancta Romana Ecclesia præfatum Doctorem nuper sanctorum Confessorum catalogo adscribendum decrevit, diligenti discussione & examinatione præhabita super vita ipsius & doctrina, ipsumque quoad vitam puram & doctrinam salubrem orbi terræ commendabilem prædicavit; tamen postea subditur, quod non obstante hac Romane Ecclesiæ discussione & examinatione adhuc Facultas Theologiæ inquisitionem fecit de prædictis articulis: & hoc facit pro tertia conclusione, & prima parte quartæ conclusionis primi Capituli. Ex quo secundo sequitur, quod per illam generalem approbationem Ecclesiæ Romane doctrina sancti Thomæ non est in omnibus particulariter approbata: aliter enim non licuisset dictæ Facultati de dictis articulis inquirere; & hoc etiam patet, quia in conclusione dictæ literæ dicitur; quod dicti articuli non approbantur, nec tanquam approbati reputantur, quod non diceretur si essent sic per Ecclesiam approbati: & hoc multum facit pro 2. & 3. conclusionibus hujus tertii Capituli. Tertio

Y

patet

patet ex dicta clausula, quod relatio consiliariorum dicti Stephani Episcopi super deliberatione Theologica Facultatis fuit multum irrationabilis, quod ibi dicitur, quod per eos fuit compertum & relatum, dictum Confessorem nihil unquam sensisse, docuisse, seu scripsisse, quod sanæ fidei & bonis moribus adversetur. Modo notum est, quod pro tunc non potuit constare dictæ Facultati Theologica de omnibus, quæ sanctus Thomas animo sensit, aut verbo docuit, sed solum de his, quæ scripsit & scripto reliquit; nec adhuc de omnibus quæ scripsit, potuit constare in una congregatione seu deliberatione Facultatis prædictæ, de qua tamen fit mentio in prædicta litera; & ideo illa locutio est multum irrationabilis & excessive favorabilis: & hoc forte contingere potuit ex ignorantia, vel inadvertentia notarii dictam literam componentis. Nam illa litera non fuit scripta in solenni auditorio, sed apud Gentiliacum extra Parisios, ut in fine ipsius literæ patet. Dum igitur ex huiusmodi capitibus, quæ supra notantur, infirmandæ deliberationis ratio queritur, & nonnullorum in deliberando magistrorum dissensio prætermittitur, signum & dissensionem nullam, sed summam animorum consensionem intervenisse: qua ex re potissimum deliberationis auctoritas comparatur.

ARTICULUS V.

ANno Christi 1333. 4. Nonas Januarias Parisienses Theologi sese in castrum Vicenarum ad Lutetiam congregarunt, quo Philippus VI. Rex Franciæ eos congregari voluit. Congregationis cau-

causa fuit Joannes Papa XXII. qui de beatitudine & statu animorum, qui vel in vita vel post mortem pœnas eluerunt omnes, longe aliter quam sentiebat Ecclesia, prædicare visus erat. Rex inde offensio- nem acceperat, & novitate doctrinæ commotus in- junxit magistris Parisiensibus, ut ea super re quid sentiendum esset, omnino decernerent. Decre- verunt, & concorditer ita decreverunt: *Serenissi- mo Principi ac domino domino Philippo Dei gratiæ Regi Francorum illustri, sui devoti Cappellani ejus- dem miseratione Petrus Patriarcha Hierosolymi- tanus, Petrus Archiepiscopus Rotomagensis, Guillel- mus Bernardi Cancellarius Parisiensis, Joannes de Blangiaco Archidiaconus Vulcassinus in Ecclesiâ Rotomagensi, Nicolaus de Lira Ordinis Fratrum Minorum, Joannes de Mattheno Ordinis sancti Be- nedicti, Matthæus de Archis, Petrus de Palma Pri- or provincialis Fratrum Ordinis Prædicatorum in Francia, Joannes de Caricampo Ordinis Cisterciën- sis, Petrus de Casa Prior generalis Fratrum beatæ Mariæ de Carmelo, Simon de Meneriis, Guillelmus Reginaldi de Castro Ordinis Prædicatorum, Guil- lelmus de Brena Ordinis Minorum, Germanus Ce- lati, Jarinus de Giaco, Guillelmus Calcot Ordinis Prædicatorum, Oliverius Saladini, Gerardus de Pergamo Ordinis Eremitarum sancti Augustini, Pe- trus de Verberia Ordinis Vallis Scholarium, Nicola- us de Alexandria Ordinis Eremitarum sancti Au- gustini, Petrus Herse Ordinis Carmelitarum, Nico- laus Boneti Ordinis Fratrum Minorum, & Duran- dus de Aureliaco Ordinis Prædicatorum.* *sacra Theo-*

logia magistri, cum sui humillima recommendatione per temporalis regni culmen sic transire, ut perveniat ad perpetui regni culmen. Placuit vestrae regiae majestati nos Dominica quarta Adventus Domini in vestro manerio de Vicenis ad sui praesentiam convocare, nosque requirere, quod vellemus corporale juramentum prestare, quod super petendis a nobis de statu animarum sanctarum a corporibus exutarum veritatem, quam sentiebamus, fideliter & absque palliationis cujusque velamine diceremus. Et post alia: Considerantesque quod juxta Principis Apostolorum doctrinam de ea, quae in nobis est, fide & spe parati esse debemus omni poscenti vos reddere rationem, sigillatim, quae sentiebamus, super petitis respondimus; sed omnes in hanc sententiam convenimus, quod a tempore mortis Domini nostri JESU CHRISTI, per quem pretium redemptionis humani generis extitit persolutum, omnes animae sanctorum Patrum, quas ibidem Salvator noster ad inferos descendens eduxit de Limbo, ceterorumque Fidelium animae, quae de corporibus exierunt, nihil habentes purgabile, vel quae jam in purgatorio sunt purgatae, ad visionem nudam & claram, beatificam, intuitivam & immediatam divinae essentiae & benedictissimae Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus sancti, quam Apostolus primae ad Corinthios 13. nominat visionem faciei ad faciem, sicut assumptae ipsa deitate beata perfecte fruuntur, & jam, quod crediderunt; videntes, quod speraverunt tenentes, non in spe, sed in re sunt beatae. Et post alia: Nolentes vestris iussionibus contraire, praesentes literas sub appensione sigil-

sigillorum nostrorum in præmissorum testimonium regali excellentiæ duximus concedendas. Et nos Guillelmus le Petit, Henricus de Sonions, minister principalis Ordinis FF. Minorum in Francia, Ægidius de Pertico, Joannes de sancto Dionysio Ordinis sancti Benedicti, Guillelmus Haercès, Pænitentiarius Parisiensis, & Robertus de Bardis, in eadem Facultate Theologiæ Doctores, qui in dicta convocatione facta in nemore Vicenarum præsentibus non fuimus ex causis legitimis impediti, postmodum in aliis congregationibus fuimus requisiti, præmissis questionibus consimiliter cum præfatis Patribus & Magistris per omnia respondemus, & idem quod ipsi diximus, in præfata materia credimus & sentimus. In cujus rei testimonium sigilla nostra una cum sigillis eorum præsentibus literis duximus apponenda.

Hanc porro deliberationem habitam esse concorditer affirmant qui habuerunt: *Omnes*, inquit, *in hanc sententiam convenimus*; & qui postea supervenerunt Magistri, idem cum aliis senserunt. Id præterea testatur Nicolaus Liranus, qui deliberationi interfuit, ut refert Facultas ipsa Theologiæ in tractatu, quem contra Joannem Montesonum edidit: *Item prædicta Facultas hoc licite potuit contra summum Pontificem: igitur a fortiori contra suum subditum & inferiorem. Assumptum patuit Joannis XXII. tempore, quia, sicut refert Nicolaus de Lira in tractatu suo de visione beatifica, fere quadraginta dictæ Facultatis Magistri concorditer determinarunt contrarium illius, quod Papa publice*

afferebat. Et simile fecit dictus Magister. Et similiter contra eum pulcre scripsit Magister Guillelmus Okam, ut patet in ejus dialogo. quæ omnia quoad hoc fuerunt reputata licite facta, sicut apparuit tempore Benedicti XII. illius successoris.

ARTICULUS VI.

ANno Christi 1354. Guido Eremita Ordinis S. Augustini, dum Lutetiæ sententias legeret, errores multos docuit, quos Facultas Theologiæ communi omnium consensu damnavit. Id plane constat ex revocatione, quæ sic se habet ad calcem Magistri Sententiarum: *Forma & modus revocationis facta Parisiis per Fratrem Guidonem Ordinis Eremitarum sancti Augustini actu legentem Parisiis Sententias in scholis dicti Ordinis anno Domini 1354. 16. die mensis Maji: Et hoc anno legendo & respondendo, ambulavi in magnis & mirabilibus super me verbum veritatis non recte tractando, sed verbis contendendo profanis & vaniloquiis, quæ ad impietatem provocant & audientium subversionem, ex quibus factus sum occasio scandalii in sanctissima Facultate & Ordine meo, quod mihi displicet bono corde. Idcirco juxta piam & sanctam ordinationem domini Cancellarii Parisiensis, ac ceterorum Magistrorum reverendorum Theologicæ Facultatis, quorum correctioni & ordinationi me submissi & submitto, dicta mea & scripta volo revocare, & intentionem bonam ostendere non obstantibus dictis & scriptis in forma, quæ sequitur.* Quæ revocatio cum ex auctoritate Parisiensis Cancell-

cellarii & reliquorum Theologiæ Magistrorum peragatur, eam communi omnium consensu decretam esse oportuit.

ARTICULUS VII.

ANno Christi 1369. Dionysius Solechatus Ordinis Minorum, parem cum Guidone fortunam secutus est. Hic enim tunc revocavit quosdam errores, qui a Parisiensibus Magistris unanimiter condemnati fuerunt. Hæc est revocationis forma: *Reverendi Magistri mei & domini, dixi aliqua in principio meo Sententiarum, quæ in nonnullorum auribus male sonuerunt, & ex causa. Ego veritate coactus, & ex ordinatione reverendi patris domini Cancellarii Parisiensis ac Facultate Theologiæ Magistrorum, tamquam Ecclesiæ & dictæ Facultatis Theologiæ humilis filius, ipsa dicta in præfato principio meo male posita corrigo sub hac forma.* Quod autem Dionysii hujus errores unanimiter condemnati fuerant, apparet ex Urbani Papæ V. constitutione, quam Pontifex ad Joannem Bellovacensem Episcopum & Cardinalem ea super remisit. Sic autem incipit. *Urbanus Episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Joanni, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbytero Cardinali, olim Episcopo Belvacensi, salutem.* Et post alia: *Super quibus (erroribus) ipso Dionysio dilectis filiis Cancellario & Magistris in Theologia studii prædicti delato, ipsi Magistri suum in hac parte debitum exequentes super hoc congregati quampluries, quia eis constitit, tum ex inspectione dicti principii per*
I 4 *ipsum*

ipsum Dionysium propria manu scripti, tum etiam per informationes & probationes multimodas super hoc ab eis rite præhabitas, quod Dionysius prædictus quæstiones tenuerat ante dictas, præfati Cancellarius & Magistri, quæstionibus ipsis cum exacta diligentia, maturoque judicio recensitis, earum aliquas hæreticæ nequitie fermento infectas, nonnullas vero ecclesiasticæ determinationi contrarias, & multas earum scandali causativas concorditer decreverunt. Dionysius a censura Facultatis Theologicæ ad Romanum provocavit Episcopum, qui censuram confirmavit, & sententiæ suæ executionem Joanni Cardinali demandavit. Ceterum Urbanus conceptis verbis explicat, quod in forma revocationis diserte non continetur, ut ex eo intelligamus, a Magistris aliquid concorditer decerni, etiam si concorditer decretum esse non semper exprimitur. Sed id cum ex natura rei, tum ex usu colligi debet.

ARTICULUS VIII.

ANno Christi 1387. a Facultate Theologiæ condemnatæ sunt Joannis Montefoni propositiones 14. quibus ille suam de peccato originali beatæ Mariæ doctrinam explicabat & confirmabat. Censuram Facultatis Universitas tota & Parisiensis Episcopus approbarunt. Montefonus ad summum Pontificem provocavit. Selecti sunt Magistri, quibus in Romana curia, quæ tunc erat Avenione, tuendæ censuræ provincia demandata est. In hoc munere & negotio, primas tenuit Petrus Alia-

liacus, qui qua Magistrorum consensione facta fuerit censura, sic exponit in oratione, quam apud Clementem VII. habuit in Consistorio. *Veritatem meditabitur guttur meum, & labia mea detestabuntur impium, scriptum est Proverbiorum 8. capitulo. Beatissime Pater, cum omnimoda sanctitatis vestrae & hujus sancti Collegii reverentia, ubi adsunt patres conscripti. Et post alia: Prima ergo veritas est, quod anno Domini 1387. ante mensē Julii dictus Frater Joannes in scholis Fratrum Predicatorum Parisius publice dogmatizavit 14 propositiones falsas, erroneas & plurimum scandalosas, quarum quinque posuit in suis vespertiis, prout patuit ex certis schedulis per eum confectis: alias vero novem posuit in questione de Resumpta, sicut patuit ex quaternio propria manu scripto. Et post pauca:*

Secundum est, quod celebrata postmodum congregatione solemnī omnium Magistrorum in Theologia Parisius, inter quos Frater iste præsens adfuit, cum Theologicae Facultatis Decanus cœpisset quasdam ejus propositiones sibi fideliter per Scholasticos, qui ex eisdem scandalizati fuerunt, scripto tenus exhibitas recitare, vix paucas expresserat, cum dictus Frater, qui nondum fuerat nominatus sui impatiens, nec bene sibi imperans, se ad responsionem obtulit. Et post pauca:

Tertium est, quod ad visitandum prædictum quaternum ejus propria manu scriptum, & ex ordinatione dictæ Facultatis per eum exhibitum deputati fuerunt sex Magistri, tres Religiosi, & tres Sæ-

culares, qui licet post longum examen essent in opinione concordēs, tamen suam relationem super hoc facere noluerunt, nisi darentur iterum alii sex ex parte ejusdem Facultatis, qui iterum cum aliis dictum quaternium, & quædam alia ejus scripta per ipsum postea confessata diligentissime visitarunt, & diligenti visitatione omnia scrutati sunt.

Quartum est, quod non obstante prædictorum 12. Magistrorum concordia, ut totum securius & irreprehensibilius ageretur, data fuerunt omnibus Magistris & pluribus Baccalariis prædictæ Facultatis certæ schedula antedictas assertiones continentes, ut quisque suam super his opinionem scriberet. Ex quibus schedulis per novos iterum deputatos re-collectis, & concordatis 27. Magistrorum tunc præsentium, ac demum sex supervenientium opinionibus, semper eas in mitiorem partem trahendo, schedula illa, quæ dicitur Facultatis Theologiæ, confecta est.

Quintum est, quod prædicta schedula per tot deputatorum consultationes ac dictæ Facultatis congregationes varias sic diligenter examinata & servata in ea sancti Thomæ & doctrina sua reverentia, prout ex ejo prologo clare patet, ipsa exhibita fuit prædicto Fratri, ut juxta formam ipsius dictas suas assertiones, quæ scandalum generaverant, retractaret, qui ita se facturum infra certam diem promisit: sed ipse promissum suum in hoc, sicut & in multis aliis violavit.

Sextum est, quod prædicta Facultas se ab eo spre-
tam percipiens & illusam, præmissa dictæ Universi-
tati

tati nunciavit, cum in juris subsidium requirens, ut in hac causa sibi adjungeretur supplicando: quod matura prius deliberatione concessum est.

Septimum, quod postquam universitas & Facultas antedictæ, quod potuerant & debuerant, quantum in ipsis erat, perfecerant, postea nunciaverunt hæc omnia reverendo in Christo Patri domino Episcopo Parisiensi judici ordinario in hac parte, & præsentata eidem scheda Facultatis prædictæ, sibi, prout in similibus casibus fieri solitum est, requirendo supplicaverunt, quatenus super his vellet judicialiter procedere.

Octavum est, quod ad horum instantiam & requestam dictus Parisiensis Episcopus præcepit & præcipiendo mandavit, ne prædictus Frater, qui adhuc Parisius præsens erat, abinde recederet, sed ad certam diem tunc assignatam personaliter compareret, responsurus in aula Episcopali, & coram dicto Episcopo super his, quæ objicerentur eidem, qui sic judicialiter evocatus per se aut per alium nullatenus sufficienter comparuit: ideoque pro prima vice contumaciæ penam incurrit.

Nonum est, quod iterum bina vice interposito debito temporis spatio dictus Frater citatus fuit, nec comparuit: & sic tertio contumax reputatus est, & excommunicatus.

Decimum est, quod licet his attentis idem Episcopus potuisset contra eum proferre sententiam; tamen adhuc quarta vice de superabundanti præfato reo aliam dietam assignavit, & interim longo temporis intervallo matura deliberatione habita cum peri-

peritis & præcipue cum Theologiæ & Juris Canonici Doctoribus, tandem in dicto termino, licet multo graviorem potuisset, tamen mitiorem protulit sententiam, ordinando scilicet & præcipiendo, quod dictæ propositiones 14. sub excommunicationis pœna non dogmatizarentur, aut publicarentur Parisius, & quod contra dictum reum, si apprehendi posset, ulterius, prout juris est, procederet. Et post alia.

Ceterum, quod ipse de quorundam odio conqueritur, si æquo animo consideretur, hoc allegasse pudebit. Quomodo igitur trium aut paucorum, ut ipse ait, odium tot varias diversorum hominum mentes excacare potuisset, & a recti judicio dimovere? qualiter tot & tantæ literaturæ discretionis ac probitatis viros in unam concordiam adunare? Sunt contra hujus Fratris assertiones multa millia vestræ humilis ac devotæ Universitatis Parisiensis supposita, inter quæ plurimi sunt Doctores & Baccalarii exercitati & edocti in Theologica disciplina. Sunt insuper hujus sententiæ dictus Episcopus Parisiensis cum Capitulo Ecclesiæ suæ, totiusque suæ Diœcesis clerus ac populus. Sunt cum eis Conventus trium Ordinum Mendicantium Parisius, & aliarum plurimum Diœceson. Sunt postremo in hac concordia plurimum Civitatum, Universitatum & Collegiorum consensus, & generaliter id ipsum pene omnes sentire videntur, ad quos hujus causæ notitia propalatur. Et post alia.

Nulla quippe causa tam sancte, tam concorditer, tam modeste tractari potuit, nulla maturius terminari.

nari. Hæc omnia ad plenum perfectumque recensui, ut tandem aperte constaret, propositionum
14. Joannis Montefoni censuram concordissime factam esse.

ARTICULUS IX.

Censura hæc non modo facta est concordissime; sed etiam, ut magnam aliquam existimationem accipiat, ita debere fieri, Facultas ipsa Theologiæ docet in tractatu & veluti confectione causæ, quam adversus Montefonum composuit. Sic autem loquitur sexta conclusione, art. I. *Et ideo patet, quod ad Doctores Facultatis Theologiæ, immo ad unum Doctorem solum, ut prædictum est, potest pertinere errores in fide doctrinaliter condemnare, quia doctrinalis condemnatio prædicta per totam Facultatem concorditer facta multum debet reputari.* Ex iis autem facile intelligitur, Facultatem Theologiæ in ea versari sententia, ut credat, censuram, quæ non esset facta concorditer, non multum, sed parum reputari debere.

ARTICULUS X.

ANno Christi 1408. 4. Nonas Januarii decreta est censura in certas quasdam Joannis Gorelli propositiones, quæ cum ad Hierarchiam, tum ad disciplinam Ecclesiæ spectarent. Sed censuram concordi Magistrorum deliberatione decretam esse, censuræ ipsius instrumentum ita docet. *Tandem præfatus dominus Cancellarius (Joannes Gerfo)*

so) *ex matura, diligenti ac concordi deliberatione Magistrorum dictæ Facultatis tam Regentium, quam non Regentium, & tam Sacularium, quam Religiosorum præhabita conclusit, quod prædictus Frater Joannes de Gorello Ordinis Fratrum Minorum, qui tunc & alias auditus fuit ad longum, & cujus intentio scita fuerat, qui etiam submiserat se dictæ Facultati Theologiæ, diceret in die Aulae suæ ante receptionem bireti sub hac forma, &c.*

ARTICULUS XI.

ANno Christi 1413. Idibus Decembris lata est hæc censura in Joannis Parvi doctrinam, quæ sic ab eo proponebatur. *Quilibet tyrannus potest & debet licite & meritorie occidi a quocumque suo vasallo aut subdito, & per quemcumque modum, maxime per insidias & per adulationes, non obstante quocumque juramento aut confederatione facta apud eum, non expectando sententiam aut mandatum judicis cujuscumque.* Sequitur vero censura Facultatis. *Hæc assertio sic generaliter posita, & secundum acceptionem hujus vocabuli, tyrannus, est error in nostra fide & doctrina bonorum morum, & est contra præceptum Dei, Non occides, glossa, propria auctoritate; & contra hoc quod dicit Dominus noster, Omnes qui gladium acceperint, glossa, propria auctoritate, gladio peribunt.* Item hæc assertio vergit in subversionem totius Reipublicæ, & uniuscujusque Regis, aut Principis. Item dat viam & licentiam ad plura alia mala, & ad fraudes
&

Et violationes fidei Et juramenti, Et ad proditiones, Et generaliter ad omnem inobedientiam subiecti ad dominum suum, Et ad omnem infidelitatem Et diffidentiam unius ad alterum, Et consequenter ad æternam damnationem. Item ille, qui affirmat obstinate talem errorem, Et alios, qui inde sequuntur, est hereticus, Et tanquam hereticus debet puniri, etiam post suam mortem. Notetur in decretis 23. quest. 5. Et c. Actum anno 1413. die Mercurii 13. Decembris. Quam autem concorditer facta fuerit censura, Parisiensis Cancellarius, Joannes Gerfo, non semel docuit, & primo quidem Lutetiæ, dum ab Episcopo censura Facultatis confirmanda fuit: sic autem loquitur in veteri MS. codice, quo causa ista tota continetur.

Venerabilis Et circumspectus Magister Joannes de Gersono, Magister in Theologia, Cancellarius Ecclesia Parisiensis, stat in alias deliberatis in primæ sessione, Et dicit quod procedendum est ad condemnationem dictarum assertionum, Et exhibuit unam schedulam, cujus tenor talis est: Per deliberationem maturam Et concordem multum solemniter Et palam, Et libere habitam per 17. Magistros in Theologia, Et alios plurimis in diversis scientiis graduatos, die festo sancti Andrea de mane, anno præsentis, per concilium fidei multum solemniter congregatum in camera Officialatus, præsentibus Et præsentibus domino Officiali Parisiensi, Et Vicario Inquisitoris, ubi nemine reclamante fuit deliberatum Et dictum, præsentibus duobus Notariis, quod assertiones contenta in instrumento tunc exhibito fuerunt bene Et catho-

catholice & rationabiliter reprobata. Deinde in Constantiensi Concilio, ubi censura Facultatis defendenda fuit: sic autem loquitur in responsione Joannis Falkaberghii Dominicani, a quo Joannis Gersonis argumentum tale producit: *Item sic so. ait: Magistri in sacra Theologia expertissimi, Parisius per 12. septimanas diligenter has novem assertiones examinatas concorditer condemnarunt.* Hæc ex eodem MS. codice, qui in Bibliotheca Putearia Lutetiæ asservatur. Falkaberghius ut hanc Gersonis defensionem infirmet, ait, *quod non omnes Magistri Parisenses in condemnatione dictarum novem assertionum consenserint.* Sed ego in malo Gersoni contra impios & execrabiles Regum ac Principum parricidas disputanti, quam Falkaberghio parricidarum illorum fautori credere. Quicquid illud est, utrique persuasum fuit, Magistrorum omnium consensionem ad firmitatem determinationis Theologicæ necessariam esse.

ARTICULUS XII.

ANno Christi 1429. ad 3. Calend. Apriles censura edita est, quæ certas quasdam Joannis Saraceni contra potestatem Ecclesiæ propositiones percellit. In ea sic exhibetur concors Magistrorum omnium deliberatio. *In nomine Domini, Amen. Per hoc presens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter, & sit notum, quod anno ejusdem Domini millesimo quadringentesimo trigesimo nono, more Gallicano, Indictione VIII. mensis Martii die tricesima & penultima, Pontificatus*
san-

sanctissimi in Christo Patris, & domini nostri, domini Martini, divina providentia Papæ V. anno 13. in congregatione venerabilium & circumspectorum virorum dominorum & Magistrorum sacre Theologiæ Facultatis studii Parisiensis in sancto Maturino multum solemniter congregatorum, & more solito dictæ Facultatis Theologiæ congregationem ibidem celebrantium, de mandato venerabilis & circumspæcti viri Magistri Petri de Dierreio, dictæ Facultatis Decani, tam Regentium quam non Regentium, & Religiosorum ac Secularium ad infra scripta ibidem vocatorum, specialiter propter hoc personaliter constitutus præfatus dominus Decanus, dicens & proponens, quod Frater Joannes Sarrazin Ordinis Fratrum Prædicatorum, Licentiatus in Theologia, post Vesperias suas fuerat delatus apud ipsum, & consequenter apud dictam Facultatem, tanquam dixisset ea quæ sequuntur. Et post alia:

Quæ propositiones, seu dicta pluries per deputatos ejusdem Facultatis diligenter examinata, judicabamus esse reparanda, præsertim cum dominus Rector, & multi de Universitate talem reparationem requisissent in præsentia dictæ Facultatis. Tandem præfatus dominus Decanus, ex matura & diligenti ac concordi deliberatione Magistrorum dictæ Facultatis tam Regentium, quam non Regentium, & tam Secularium quam Religiosorum præhabita, concludit, quod prædictus Frater Joannes Sarrazin Ordinis Fratrum Prædicatorum, qui tunc & alias auditus fuit ad longum, & ejus intentio scita fuit,

Et qui etiam se submiserat dictæ Facultati Theologia, diceret in dicta Congregatione, Et deinde in aula Fratris Gerardi de Salinis Ordinis Fratrum Minorum, post primam questionem expectatori-
am, sub hac forma, &c. En tibi concors Magistrorum deliberatio, qua censura præmu-
niture.

ARTICULUS XIII.

ANno Christi 1456. unanimis ille consensus apparuit, cum Universitas Parisiensis ab enormi quadam Romani Pontificis bulla provocavit. Res sic se habet in libris Academiæ: *Noverint universi, quod anno Domini 1456. die Sabbati 22. mensis Maji, alma Universitate studii Parisiensis apud sanctum Maturinum solemniter congregata, Et specialiter convocata ad audiendam lectionem copie cujusdam bullæ, per quosdam Fratres de Ordine Carmelitarum Officiali Parisensi præsentatæ, inter cetera conclusum extitit unanimiter, ipsis auditis, quod displicebat impetratio hujusmodi bullæ; Et videtur, quod sit scandalosa, turbativa pacis Et concordie, subversiva Ordinis hierarchici Ecclesiæ, ac subreptitia. Placet formare appellationem, præsertim in quantum derogat hujusmodi bulla juri communi, Decretali, Omnis utriusque sexus, Et Clementine, Dudum de sepulturis. Dicta appellatio Generali Carmelitarum, Et ceteris Mendicantibus, domino Episcopo Parisensi, Et aliis dominis Prælati Ecclesiarum rescribatur, Universitatibus regni, Et etiam extra regnum summo Pontifici, ceteris*

ris Prelatis Ecclesiæ, ac etiam dominis temporalibus. Convocentur Mendicantes ad Universitatem die Lune proxima congregandam visuri suas privationes, si dictæ impetrationi renunciare noluerint, & impetrare revocatoriam ipsius in quantum præjudicat vel derogat Decretali, Omnis utriusque sexus, & Clementina, Dudum de sepulturis. En stylus deliberationis plane decretorius. Conclufum extitit unanimiter.

ARTICULUS XIV.

ANno Christi 1482. cum Facultas articulos Joannis Angeli proscripsit, proscripsisse se nemine opponente sic affirmat: *Præfata alma Theologorum Facultas apud sanctum Maturinum Parisiensem in loco solito per egregium & doctissimum virum Magistrum Joannem Hue, sacre Theologiæ Professore, Ecclesiæ Parisiænsis Pœnitentiarium, ac præfate Facultatis Decanum, solemniter & per juramentum ad qualificandum præfatas 14. propositiones convocata & congregata, omnibusque Magistris in magno numero tam Secularibus, quam Religiosis in præfata Congregatione existentibus, unus post alium, auditis: præfata alma Theologorum Facultas post omnium & singulorum præfatorum Magistrorum maturam deliberationem per organum prænominati Magistri Joannis Hue Decani, nemine opponente, prædictas 14. propositiones modo & forma, & prout continetur in quodam papyri folio, de verbo ad verbum in prædicta Congregatione pluries lecto qualificavit.*

ARTICULUS XV.

ANno Christi 1490. Facultas Theologiæ de oblatato sibi contractu quodam censuit & censendo dixit, illum ab omnibus Magistris, uno excepto, usuræ damnari. Qua tractandi ratione perspicimus in ejusmodi judicio doctrinæ consensum omnium, vel pene omnium Magistrorum valde necessarium esse: sed placet Facultatem Theologiæ censentem audire. Anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo secunda mensis Augusti fuit congregata Theologorum Facultas ex parte cujusdam egregii & doctissimi viri in utroque jure peritissimi, per quem delata fuit & præsentata subscripta questio, an contractus qui subscribitur, sit justus aut injustus, licitus aut illicitus. Hujusmodi autem contractus talis est: Quædam Ecclesia emit redditum annuum viginti librarum, pretio trecentarum librarum super hæreditagiis Titii & Mævii, & super hoc passatus est contractus in forma authentica, sub nomine emptionis & venditionis; in dicto tamen contractu apposita est clausula, quod quotienscunque Ecclesia dicta pro necessitate sua, aut alias voluerit habere dictam summam trecentarum librarum, dicti Titius & Mævius tenebantur reddere prædicta Ecclesie dictam summam post duos menses a tempore denunciationis eis facta: & hæc omnia areragia dicti redditus viginti librarum, virtute cujus contractus Ecclesia prædicta percepit absque controversia aliqua dictum redditum annuum spatio 26. aut 27. annorum. Nunc vertitur qua-

questio, an contractus predictus censeretur debere usurarius, aut factus in fraudem usurarum, vel alias injuste taliter, quod prænominata Ecclesia teneatur computare areragia dicti redditus in sortem principalem, & restituere id quod ultra sortem principalem accepit. Dicti autem Titius & Mevius habebant facultatem redimendi dictum redditum usque ad novem annos per literam separatam, licet de hoc in contractu principali nulla fieret mentio. Quæ quidem Facultas deputavit tunc duodecim egregios in Theologia Doctores ad examinandam præfatam contractus questionem. Qui quidem Doctores die Jovis novissime præterita duodecima præsentis mensis Augusti anni prædicti apud regale Collegium Navarræ fuerunt convocati & congregati, & viso per eos dicto contractu cum circumstantiis & conditionibus in eo apposis ac auditis motivis rationibus & allegationibus ad utramque partem post gravem & maturam deliberationem singulorum prædictorum in Theologia Magistrorum, visum est omnibus, uno excepto, quod prædictus contractus non est justus, neque licitus, neque rationabilis, sed potius censendus & judicandus usurarius, & nullatenus venditionis & emptionis contractus. Insuper visum est supradictis Magistris deputatis, quod Ecclesia quæ emit prædictum redditum ratione & in vim contractus prædicti, non potuit secisse, nec potuit facere fructus suos illos, scilicet quos per spatium 26. aut 27. annorum percepit; sed tenetur eos computare in sortem principalem, & illud, quod ultra principale & capitale recepit, restituere sub

conditionibus & circumstantiis in restitutionibus observandis. Secundum ista vide ac circumspice, utrum Facultatis nomine facta fuisset ulla determinatio, si tres aut quatuor ex selectis Theologis duodecim, vel si viginti, vel triginta ex Theologis omnibus, qui confessui aderant, ab reliquis dissensissent.

ARTICULUS XVI.

ANno Christi 1497. Carolus VIII. Rex Galliarum Facultati decidendas aliquot quaestiones proposuit, quibus Facultas 3. Idus Februarii respondit, & se concorditer respondisse sic affirmat: *Anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo, die undecima mensis Februarii, sacratissima Theologorum Facultas almae matris Universitatis Parisensis congregata fuit apud sanctum Maturinum pro terminandis quibusdam quaestionibus a domino nostro Rege ad se transmissis, super quibus jamdudum fuerant dati duodecim deputati ex Magistris nostris: diu quoque & per plures dies continue per dictos deputatos & alios fuerat disputatum super his. Quibus deputatis auditis, & consequenter omnium Doctorum & Regentium & Magistrorum accepta uniformi deliberatione & conclusione, fuit per dictam Facultatem concorditer responsum ad dictas quaestiones affirmative. Ad primam responsum est, quod summus Pontifex & Pater sanctissimus tenetur de decennio in decennium congregare Concilium, universalem Ecclesiam representans, & maxime nunc, cum tanta sit deordinatio in Ecclesia,*

sia, tam in capite, quam in membris; quæ cunctis notoria est.

Ad secundam dictum est determinative, quod si tempore urgentis necessitatis, sicut nunc vel post 10. annos ab ultimo celebrato Concilio dictus summus Pontifex rogatus fuerit, requisitus & summatus, & monitus de sic congregando dictum Concilium ut supra, & facere recusaverit & neglexerit vel distulerit, tum Principes tam Ecclesiastici, quam seculares, & partes Ecclesiæ notabiles possunt se congregare, sine hoc quod per dictum Pontificem congregetur dictum Concilium universalem Ecclesiam representans.

Ad tertiam dixit & definiit prædicta Facultas, quod tempore urgentis necessitatis, ut nunc, vel post decennium ab ultimo celebrato Concilio, ut supra dictum est, postquam aliqua bona & magna pars & notabilis Christianitatis, quemadmodum Regnum Franciæ, vel Rex Christianissimus ipsius vires gerens rogaverit, summaverit, & exhortatus fuerit dictum summum Pontificem, ceterasque partes Ecclesiæ de congregando dictum Concilium, & ad ipsum conveniendo, & de providendo necessitati Ecclesiæ; ipse vero Pontifex, vel aliqua prædictarum partium fuerint recusantes, negligentes, vel differentes de veniendo ad dictum Concilium, nihilominus illi, qui aderunt & comparebunt, poterunt sine aliis non comparentibus dictum Concilium celebrare, & necessitati Ecclesiæ providere. Sic Facultas Theologiæ uniformem deliberationem & concordem responsionem determinationi suæ præmunuit.

ARTICULUS XVII.

Circa idem tempus Facultas Theologiæ famosissimum de immaculata beatæ Mariæ Conceptione decretum edidit. Quin autem unanimi Magistrorum omnium consensu, si Dominicanos exceperis, conditum fuerit, nemo est qui dubitet. Qua de re sic scribit Joannes Major in secundum sent. editionis ann. 1510. dist. 30. quæst. 4. ubi de Conceptione beatæ Virginis agitur: *Ista est, inquit, determinatio sacre Facultatis Parisiensis, ita quod quilibet Baccalaureorum & Doctorandorum in Theologia est obligatus jurare tenere illam doctrinam, quod beata Virgo non erat concepta in peccato originali. Hoc Coloniae etiam conclusum est. Sed dicent: Articuli Colonienses & Parisienses non pertranseunt Rhenum & Sequanam, imo non vagantur per illas Universitates, quia non erant conditi ab Episcopis, sed a Facultatibus, quæ non habent obligare non subiectos. Contra saltem sequitur: Erit magna præsumptio pro hac parte, cum sapientissimi Senatus pro ista parte ad longos annos sincere & immobiliter steterunt. Deinde in commentario ad cap. 1. Lucæ: Basiliensis Concilii confessus definitiva sententia id conclusit. Idcirco est inconcussa tenendum. Cavillantur adversarii Basiliensem Synodum basili sum peperisse. Hac tergiversatio est invalida. Licet enim multis dissidium inter Eugenium & Felicem displicuit, nullo tamen vacillante tota Ecclesia hoc decretum Virginis immaculate conceptæ suscepit, contradicente nemine. Nostra item*
Theo-

Theologorum apud Parisios Facultas vestigiis Concilii innixa nullum Baccalaureum in Theologorum consortium admittit, nisi jurejurando hanc sanctionem probaverit. Prædicatores qui decretum Parisiense aspernabantur, hujus auctoritatem non elevabant ex eo, quod editum non fuisset concorditer, sed quod ab Episcopo Parisiensi conditum aut firmatum non fuisset.

ARTICULUS XVIII.

ANno Christi 1502. Parisiensis Ecclesia Facultati Theologiæ solvendas quæstiones nonnullas proposuit, quibus Facultas Calendis Aprilibus respondit, & respondisse se reclamante nemine profitetur. Anno, inquit, Domini 1502. prima die mensis Aprilis post Pascha, sacra Theologiæ Facultas fuit Parisius per juramentum solenniter apud sanctum Maturinum specialiter de more congregata, parata semper omni poscenti reddere rationem de ea, quæ in nobis est, fide & spe, ac non modo nascentibus ubique erroribus pro sua virili parte occurrere, sed etiam serenandis conscientiarum scrupulis, quatenus ab insignibus viris, aut communitatibus requisita fuerit, operam dare. Cum nuper ab insigni Ecclesia Parisiensi alma Parisiensis Universitas instantissime rogata fuisset doctrinaliter respondere ad certas quæstiones factas super censuris latis in eos, qui decimam a summo Pontifice impositam solvere recusassent, & hæc materia in solennibus deputatis ex omni ordine Universitatis fuisset diligentissime agitata conformiter ad ea, quæ per

eandem Universitatem aliquando in simili materia conclusa sunt : eadem sacra Facultas sub correctione sacrosanctæ matris Ecclesiæ, & cum omni reverentia sanctæ Sedis apostolicæ, & sacrorum Doctorum tam divini quam humani juris prudentissimorum, anno & die prædictis respondit in hunc modum.

Et primo ad primam questionem, qua querebatur, utrum censuræ contra eos, qui decimam per sanctissimum dominum nostrum modernum Pontificem sine congregatione & consensu Cleri nuper impositam solvere recusarunt, latæ post appellationem interjectam timendæ sint, aut tanquam nullæ reputandæ, respondit eadem Facultas per sequentem propositionem: Censuræ contra eos, qui ne libertatem ecclesiasticam & decreta sanctorum Conciliorum laderent, aut suavissimum Christi jugum servitute opprimerent, decimam per modernum Pontificem pro invasione Turcorum, ut fertur, impositam solvere recusarunt, latæ post appellationem interjectam nullius sunt roboris nec timendæ.

Ad secundam questionem, qua querebatur, utrum propter hujusmodi censuras tenerentur appellantes a celebratione aliisque divinis abstinere, respondit prædicta Facultas, quod præfata censuræ non obligant appellantes, ut a celebratione & aliis divinis abstineant.

Quod quidem iudicium doctrinale eadem Facultas in crastino congregata Universitate, in eodem loco per juramentum convocata, nemine reclamante,

te, in forma prædicta ratificavit, approbavit, & confirmavit. In cuius rei testimonium & firmitatem prædicta sacra facultas huius præsentis iussit sigilli sui appensione, & mei Notarii subscriptione communiri. Quod doctrinale iudicium Facultas àlibi concorditer, hic reclamante nemine pronunciatum asseverat. Res eadem aliis verbis exprimitur.

ARTICULUS XIX.

ANno Christi 1521. Hieronymus Clithoveus, certas quasdam theses in Actu Majoris Ordinariæ sustinuit, quibus Facultas erroris notam inussit, & communi Magistrorum omnium consensu inussisse se testatur prid. Nonas Novembris. Verba sunt:

Decanus & Facultas Theologiæ in alma Universitate Parisiensi, omnibus præsens scriptum inspecturis, salutem. Cum in mense Octobri, hoc anno Domini millesimo quingentesimo vicesimo primo, Magister Hieronymus Clithoveus in ipsa nostra Facultate formatus Baccalarius pro secunda conclusione principali positionis suæ magnæ Ordinariæ, de qua in Scholis famatissimi Collegii Navarræ secundum morem Facultatis prædicto mense disputavit sub Magistro Joanne Bartholomæi Ordinis Cisterciensis nostro confratre, hanc propositionem posuisset, scilicet, non lege divina aut naturali beneficia bursarum vendere, aut pensiones redimere, in loco sacro, aut die festo negotiari, sicuti nec Ecclesiasticos agriculturam aut manualia opera exercere est illicitum; &

ex assertis in eadem conclusione plurimi dicerentur scandalizati. Quibus per Magistrum Natalem Bedam, etiam nostrum confratrem & Syndicum, fidelis relatione cognitis, die 15. ejusdem mensis Octobris, sacre Facultati in Capitulo divi Maturini post Missam suo more sedenti, querimoniam faciens rem proposuit, requirens scandalum condigne reparari, cum sæpius etiam de recenti ipsa Facultas conformiter ad antiqua statuta ipsis Baccalariis ad hoc expresse vocatis prohibuisset materias infructuosas ac periculosas, vel non edificativas in suis positionibus sustinere, sed duntaxat utiles, solidas, & unde possent legentes & audientes edificari. Quod intelligens ordinavit Facultas, in primis audiendos esse & Magistrum, qui præsedet actui, & ipsum Baccalarium, ut sensus particularum ipsius conclusionis per eos prætenso exponerent, probationesque suas daret Baccalarium. Ipsi autem ab eadem Facultate non semel auditis & ponderatis, quas etiam scripto tradidit idem Baccalarium, probationibus, decrevit, quatuor primas ejusdem conclusionis particulas, ultimam, quæ sine offendiculo teneri potest, relicta, transscribendas esse, & singulis Magistris nostris communicandas, ut de illis post examen sufficiens sententias dicerent, ad hoc diem, horam & locum deputando, injunctumque est singulis, ut solícite comparerent super ipsarum propositionum probatione vel reprobatione, & modo quo scandalum reparari deberet, opinaturi. Quæ omnia multis sessionibus, diebus interpolatis diligenti cura facta fuere, & auditis votis & scripto recollectis, & invicem collatis post frequen-
tes

tes tam inter nostros deputatos, quam coram tota Facultate congressus, tandem omnium consensu in hanc qualificationis deventum est formam:

Prima propositio: Non est illicitum lege divina aut naturali vendere beneficia. Hæc propositio est erronea & simoniacam labem divino jure prohibitam in Ecclesiam illicite inducens.

Secunda propositio: Non est illicitum lege divina aut naturali pensiones redimere. Hæc propositio est falsa, scandalosa, & viam perniciose aperiens, qua venduntur beneficia, loquendo de pecuniaria Ecclesiasticarum pensionum redemptione.

Tertia propositio: Non est illicitum lege divina aut naturali bursas vendere. Hæc propositio est scandalosa & turpe lucrum impie fovens.

Quarta propositio: Non est illicitum lege divina aut naturali in die festo aut loco sacro negotiari. Hæc propositio sic indistincta est falsa, scandalosa & impia.

Ista vero judicii doctrinalis nostri censura cum prius fuisset a nobis laudata, rursus tamen hac die Lunæ quarta mensis Novembris in nostra congregatione post Missam de die prima post solennia ad illam quartam expectatam in eodem divi Maturini capitulo solenniter & per juramentum convocata, unanimi omnium voto probata, ratificata, & confirmata extitit. & cetera in quibus agitur de ratione, qua Præses & Baccalarius publicæ offensionis satisfecerint Nonis Decembris. Hoc autem doctrinale judicium nunc omnium consensu,

fu, nunc unanimi omnium voto pronunciatum dicitur.

ARTICULUS XX.

ANno Christi eodem 1521. Facultas pernicioſa Lutheri dogmata proſcripſit, & ſe proſcripſiſſe unanimi omnium voto innuit. *Decanus & Facultas Theologiæ generalis Scholæ Pariſienſis, omnibus Chriſti Fidelibus, cum ſincero Catholicæ veritatis amore, ſalutem. Paulus vas electionis.* Et poſt alia: *Quare noſtræ profeſſionis eſſe agnoſcentes huiusmodi pullulantibus peſtiferis erroribus, magisque ac magis in dies excreſcentibus toto conatu obviare, quid tandem nobis de huiusmodi doctrina viſum ſit, plane aperire volumus, & noſtram ſuper ea ſententiam Chriſtianis omnibus publicare.* Et poſt pauca: *Solicitiuſ itaque per nos examinata ac maturiuſ univerſa doctrina Lutherano adſcripta nomini, & ad plenum diſcuſſa, execrandis illis erroribus ſcatere certo deprehendimus & iudicavimus, fidem potiſſimum contingentibus & mores, quodque ſimplicis populi ſeducſiva ſit, omnibus Doctõribus injuria, toti Eccleſiæ & Ordini hierarchico impie derogativa, aperte ſchiſmatica, ſacræ Scripturæ adverſa, & ejus depravativa, atque in Spiritum ſanctum blaſphemia; & ideo veluti reipublicæ Chriſtiæ pernicioſam cenſemus omnino exterminandam.* Deinde poſt relata & proſcripta Lutheri dogmata ſubjicitur *Concluſio: Nos præſati Decanus & Facultas præmiſſa hæc omnia tempore multo examinavimus, & quid de his ſentirent Eccleſiæ Docto-*

Doctores, quid sacra Concilia, quid insuper in Scripturis sanctis caveretur, diligenter annotavimus. Post quod examen nostrum apud Sorbonam sæpius frequentatum, in plerisque nostris per juramentum vocatis & factis concionibus, unanimi omnium voto fuerunt conclusa & definita, ac demum ex abundanti in generali nostra congregatione rursus per juramentum super his specialiter denunciata hæc eadem post Missam more nostro celebratam. Iterum concordi omnium assensu, laudavimus, comprobavimus, ac rata habuimus, laudamus, comprobamus, & rata habemus, & ut talia inconcussa tenenda nostra sententia definimus & decernimus. Acta fuerunt hæc anno ab Incarnatione Domini 1521. die 15. Aprilis. Hæc est determinatio, quæ nunc unanimi omnium voto, nunc concordi omnium assensu facta dicitur.

ARTICULUS XXI.

ANNO Christi 1526. Facultas Theologiæ familiaria Erasmi colloquia damnavit, & se unanimi omnium consensu damnasle sic scribit: *Anno Domini 1526. die 16. mensis Maji fuit congregata Facultas Theologica per juramentum in Collegio Sorbonæ ad deliberandum finaliter, quid esset agendum de libro, qui inscribitur, Familiarium Colloquiorum formulæ per Desiderium Erasmus, &c. Nunc autem idem liber plurimum auctus inscribitur, Familiarium Colloquiorum opus multis nominibus utilissimum. Super quo quidem negotio jam sæpius factus sermo fuerat tam inter deputatos, quam in ple-*

pleno Magistrorum consensu. & die hesternâ post multa super eâ in ipsa Facultate sedenti apud sanctum Maturinum post Missam, ut moris est, proposita, ut maturius materiâ ipsa discuteretur, remissa est ad hunc diem 16. quo in omnium Magistrorum præsentia repetita sunt & rememorata, quæ per deputatos prius diversis vicibus fuerant adducta. Et post pauca: Quibus diligenter attentis & perpensis, post maturam deliberationem dictum fuit, & unanimi omnium consensu conclusum, quod prædicti libri lectio omnibus maxime adolescentibus erat prohibenda. Quid porro est unanimi omnium consensu concludere, nisi concorditer & nemine reclamante concludere?

ARTICULUS XXII.

ANNO Christi proximo, Facultas aliam in alios Erasmi libros censuram edidit, nec minus concorditer edidit. Verba sunt: *Decanus & Facultas Theologiæ Scholæ Parisiensis, omnibus Fidelibus in Christo, salutem.* Cum a nobis anno Domini 1526. circa finem Julii a multis & gravibus viris quæreretur, quid sentiendum foret de quibusdam propositionibus excerptis e Paraphrasibus Desiderii Erasmi in Novum Testamentum; & similiter de quibusdam aliis extractis ex quodam ejus libello dictarum propositionum defensivo, qui dicitur *Elenchus*, nec non & paucis aliis in aliis illius libris repertis: nos rationem reddere volentes de ea, quæ in nobis est, fide, re diutius atque maturius perspecta, & inter nos discussa, tandem non solum super dictis pro-

propositionibus respondendum censuimus, sed & rationes, & scripturarum testimonia pro instituti brevitate, pauca subicere ad cautelam, ubi opus visum est, curavimus. Deinde post alia sequuntur propositiones, & earum censuræ cum probationibus, quæ cum ex Scriptura, tum ex Patribus desumuntur. Et in fine: *Acta sunt hæc in nostra congregatione apud Collegium Sorbonæ post diuturnam ac maturam discussionem die 17. Decembris anno Domini 1527.* Hanc porro censuram unanimi omnium consensu factam esse colligimus, imprimis ex tenore verborum, quæ id satis innuunt, deinde ex usu quem exposuimus, tum ex ipsius Erasmi declarationibus, quas ad censuram adtexuit. Hic enim cum apprime nosset infirmandæ censuræ caput præcipuum esse discordiam, quæ in Magistris invenitur, occultam id est, falsam, cum apertam, id est, veram non potuerit, discordiam objecit. *Sunt, inquit, qui privato favore adsunt, ceteri vel commivent, vel subducunt sese, prius habentes cedere, quam cum irrequieti spiritus hominibus & contentioni natis digladiari, mox audituri, si quid equi dixerint Lutheranus.* Ad tale perfugium, qui sic augurando descendit, perfugium sane in Magistrorum discordia nullum habere se demonstrat, ut prior, sic & posterior librorum Erasmi censura concorditer facta est.

ARTICULUS XXIII.

ANno Christi 1542. Franciscus I. cum tantam in religione perturbationem aspiceret, voluit

A a

ut

ut Facultas Theologiæ decerneret, quid de præsentibus controversiis credendum foret. Facultas certos quosdam articulos condidit, quibus pauca hæc præfatur: *Decanus & Facultas Theologiæ Parisiensis, omnibus Fidelibus in Christo, salutem. Cum hodie per concionatorum in asserendis dogmatibus altercationem viderimus plerosque Fidelium juxta id, quod Ephesiis scribit Paulus, tanquam parvulos fluctuantes ad omnem ventum cujusvis doctrinæ circumferri & agitari; nostra autem intersit quantum in nobis erit, dissidentes opinionum fluctus componere, de sanctissimo Christianissimi Regis proposito abunde persuasi, quidnam circa articulos hodie a plerisque controversos, & Christianis Doctoribus, & concionatoribus prædicandum, & ceteris Christi Fidelibus, cum universa Ecclesia sit credendum, paucis visum est hoc ordine adnotare. Deinde in fine articulorum subjicitur: Anno Domini 1542. die 10. mensis Martii, Facultas Theologiæ congregata per juramentum in Collegio Sorbonæ super articulis præcedentibus, probavit hos articulos sub forma, qua scripti sunt.* Non dicitur quidem expresse, hos articulos fuisse concorditer editos, sed reipsa concorditer editos fuisse multa ostendunt. Et primo quidem id colligitur facile ex verbis quæ retulimus, ubi ne vox est ulla, quæ vel minimam excitatæ inter Magistros discordiæ umbram relinquat: deinde Magistri omnes qui aderant, sponte subscripserunt. Demochares, & ipse Parisiensis Theologus subscriptionem refert in libris, quos de sacrificio Missæ composuit: tum Joannes Calvi-

nus,

nus, qui contra nostros articulos confecit antidotum, dissensionem Magistrorum nullam objicit; non omisisset autem objicere, si qua intervenisset, cum infirmandorum articulorum præcipuum argumentum sit illa dissensio, cum aliunde multa obijciat, quæ accersiti pretiosive nihil habent, & quæ profecto non sunt assis unius. Postremo Renatus Benedictus Parisiensis Theologus, summam in Magistris animorum consensionem testatur in admonitione, quam anno 1560. editis a se articulis præfixit. *Quare, inquit, non potest non valide probari, & jure commendari Facultas Theologiae Parisiensis in earatione & methodo, quam in admonendis & præmuniendis piis & Catholicis hominibus, atque in confutandis erroribus & heresibus secuta est. Ipsi etenim, more sapientum atque etiam Eccl. siæ Patrum in Conciliis generalibus congregatorum, brevissimis & sententiosis articulis docet Fideles, quid sit credendum tanquam pium & Catholicum, quid contra fugiendum tanquam erroneum atque Evangelio, & Christianorum salutiferæ doctrinæ adversum: qua quidem in re tanta doctrina & tam commendabili usa est methodo atque diligentia, ut paucae sint hujus temporis, quas 25. illisque brevissimis articulis non accurate & evidenter notarit. Quibus sane usque adeo piorum Christianorum desiderio satisfactum fuit, ut Christianissimi Reges, Franciscus hujus nominis primus, Henricus ejus nominis secundus, & Franciscus secundus, eos tam sapienter & secundum Evangelium & doctri-
nam apostolicam collectos & confectos regia auctori-*

tate divulgari jufferint. Et post alia: Non putabant enim, meo judicio, illi sapientissimi & Reges & Magistratus, aliquem esse aut inveniri posse in facili Gallia talium monstrorum prius non feraci, qui sententiis & determinationibus tot tam piorum & omni disciplinarum genere prædictorum summorum Theologorum, quot illis edendis articulis post longam maturamque deliberationem convenerunt, subscribere & firmissime adherere dubitaret. Hæc enim pia & docta doctrinæ Christianæ axiomata, eorum non sunt, qui literas sacras profiteantur, priusquam didicerint, vel humaniorum literarum nuda cognitione præditi, spiritu elationis & humano ducti non verentur in scripturis exponendis & præceptis Christianismi tradendis, spiritu Dei suo sensu coarctare, temeritate, ignorantia, & impietate plena scripta, sed summorum & probatissimorum Theologorum, qui omnem ætatem in rebus sacris ediscendis & meditandis consumpserunt, qui & secum & cum doctissimis Colonienfibus & Lovanienfibus Theologis maxime conveniunt.

ARTICULUS XXIV.

ANno Christi 1552. Facultas Theologiæ certas quasdam propositiones ex Caroli Molinæi libro contra parvas datas collectas, sic unanimiter damnavit: Anno Domini 1552. die vero 9. Maji, fuit per juramentum sacratissima Theologiæ Facultas Parisiensis apud Collegium Sorbonæ congregata, statim post Missam de sancto Spiritu apud sanctum Maturinum celebratam, ad determinandum de qua-

qualitate multarum propositionum cujusdam libri, cujus titulus est, Commentarius ad editum Henrici II. contra parvas datas, & abusus Curiae Romanae, & antiqua edicta & senatusconsulta Franciae, contra Annatarum, & id genus abusus, multas novas decisiones juris & praxis continens, auctore Carolo Molinao Jurisconsulto Parisiensi, & in supremo Parisiorum Senatu Advocato consultissimo. Qui quidem liber a suprema Curia Parlamenti per dominum Procuratorem generalem ad eandem Facultatem, ut examinaretur, missus fuerat. Selectis ergo ex hoc ipso libro multis propositionibus, sigillatim & ordine coram eadem Facultate lectis, repetitis, & intellectis, ut moris est, prius examinatis, eadem sacratissima Facultas, omnium Doctorum consensu, qui tunc erant fere numero 73. de dicto libro censuit, modo & forma sequentibus. Qui omnium Doctorum consensum dicit, qui dissentiat excipit neminem.

ARTICULUS XXV.

ANno Christi 1554. Facultas Theologiae quod de duobus diplomatibus Pontificiis censuit, se unanimi consensu censuisse sic scribit: Anno Domini 1554. die vero prima Decembris, sacratissima Theologiae Facultas Parisiensis post Missam de sancto Spiritu in aede sacra Collegii Sorbonae ex more celebratam, jam quarto in eodem Collegio per juramentum congregata ad determinandum de duobus diplomatibus, quae duo sanctissimi domini summi Pontifices, Paulus III. & Julius III. his, qui Socie-

tatis JESU nomine insigniri cupiunt, concessisse dicuntur; quæ duo diplomata Senatus, seu Curia Parlamenti Parisiensis dictæ Facultati visitanda & examinanda, misso ad eam rem hostiario, commiserat. Et post alia: Sed quoniam omnes præsertim Theologos paratos esse oportet ad satisfactionem omni poscenti de his, quæ ad fidem, mores, & adificationem Ecclesiæ pertinent, dicta Facultas poscenti, mandanti & exigenti Curie prædictæ satisfaciendum duxit. Itaque utriusque diplomatis omnibus frequenter lectis articulis, repetitis & intellectis, & pro rei magnitudine per multos menses, dies & horas pro more prius diligentissime discussis & examinatis, tum demum unanimi consensu, sed summa cum reverentia & humilitate rem integram correctioni Sedis apostolicæ relinquens, ita censuit. Et post alia: Itaque his omnibus atque aliis diligenter examinatis & perpensis, hæc Societas videtur in negotio fidei periculosa, pacis Ecclesiæ, monasticæ Religionis eversiva, & magis in destructionem, quam in adificationem. In hac determinatione unanimis consensus ille reperitur, quo quicquid est in doctrinæ judicio firmitatis ac roboris impertitur.

ARTICULUS XXVI.

ANno Christi 610 Facultas unanimem Doctorum consensum sic explicat in censura, quæ lata est contra impios & execrabiles Regum & Principum parricidas: Anno Domini 1610. cum sacra Theologia Facultas ob festa Pentecostes & comitia priva-

ta inter viros selectos ordinis Theologici in presenti negotio agitata, suos statos & ordinarios conventus prima aut secunda die Junii habere non potuisset, illos in diem quartum Junii transtulit, atque omnes Magistros Theologie in vim obedientie, quam emisso sacramento Facultati sponponderunt, in Collegium Sorbonicum convocavit, ubi post Missam de sancto Spiritu more solito celebratam deliberarunt super executione Senatusconsulti, cujus hec summa est:

Curia Parlamenti decuriis majore rerum capitalium atque edicti una congregatis, procedendo ad judicium & litem capitalem ac extraordinariam, Cognitoris generalis Regis postulatione instructam adversus nefandissimum, crudelissimum, & execratissimum parricidium in sacratam personam Henrici IV. Regis patratum, audito Cognitore generali regio decrevit atque decernit, ut diligentia & procuratione Decani & Syndici Facultatis Theologie eadem Facultas quamprimum convocetur ad deliberandum super confirmatione decreti predictæ Facultatis, quod die 13. Decembris anno 1413. a centum quadraginta & uno Theologis constitutum, debinc vero Concilii Constantiensis auctoritate roboratum fuit: quo decreto definitur, nemini licitum esse, quacunque occasione, causa aut pretextu quesito sacrosanctis Regum & aliorum Principum supremorum personis vim inferre. Deinde ut decretum, quod in ejusdem Facultatis comitiis statueretur, omnium Doctorum, qui comitiis & deliberationi interfuerint, nec non etiam omnium Baccalaurorum, qui cur-

*sum Theologicum decurrunt, syngraphis munia-
tur. Et post alia: Sacra igitur Facultas stricte,
accurateque exploratis omnium & singulorum Do-
ctorum suffragiis, primo statuit antiquam illam
censuram Facultati, Synodi Constantiensis sanctio-
ne firmatam, non modo iterari, verum etiam omni-
um hominum animis inculcari debere. Secundo
censet, s. ditiosum, impium & hereticum esse, quo-
cunque quasito colore a quocunque subdito, vasallo,
aut extraneo, sacris Regum & Principum personis
vim inferre. Tertio statuit, ut omnes Doctores &
Baccalaurei Theologiæ, quo die in statuta & articu-
los Facultatis jurare consueverunt, in hoc similiter
decretum jurent, ac syngraphæ suæ appositione ob-
testentur se illius veritatem docendo & concionando
diligenter explicaturos. Argumentum hoc to-
tum, quod tractatur, dubitare non finit, quin Ma-
gistri omnes ad unum consenserint. quod præ-
terea ex verbis quæ retulimus, satis superque colli-
gitur.*

ARTICULUS XXVII.

ANno Christi 1611. Facultas concorditer da-
mnavit Philippi Mornæi Mysterium Iniquita-
tis. Quocirca Decanus & Doctores prædictæ Fa-
cultatis Parisiensis, anno 1611. die 1. Augusti post sa-
crum de sancto Spiritu more solito celebratum, in
majorem aulam Collegii Sorbonæ convenientes, pro-
vinciam istius libri examinandi viris selectis de-
mandarunt: qui quidem 19. ejusdem mensis & an-
ni ad Facultatem retulerunt, se præfatum opus con-
side-

fiderate legiffe atque expendiffe; innumeris autem & execrandis blafphemiis atque impietatibus in Religionem, Fidem catholicam, & sanctam Sedem apostolicam scatere. Et post alia: Quibus auditis, atque iterato & mature in d. liberationem adductis die 22. Augusti in solemnibus comitiis hac de causa sub juramento habitis, omnes & singuli Magistri Theologiae primo censuerunt, dictum librum hoc nefandissimo titulo nuncupatum, le Mystere d'Iniquité, c'est à dire, l'Histoire de la Papauté, tanquam legi divinae, naturali & canonicae, Patrum antiquorum doctrinae, praxi Ecclesiae catholicae, sacrisque ritibus ab omni memoria hominum in Ecclesia usitatis ac receptis omnino contrarium, haereticum, furiosissimum, seditiosissimum, impudentissimis calumniis atque mendaciis refertissimum, damnandum, execrandum ac populo christiano penitus interdicendum. Secundo &c. Quid est hoc, omnes & singuli censuerunt, nisi concorditer censuerunt?

ARTICULUS XXVIII.

ANno Christi 1631. Facultas censuræ commisit libros duos Anglicos, quorum prior inscribitur, *Modesta & brevis discussio aliquarum assertionum, quæ docentur a M. Doctore Kellifono in sua de ecclesiastica Hierarchia tractatu, auctore Nicolao Smithæo*; posterior vero inscribitur, *Apoloogia pro processione sanctæ Sedis apostolicæ, quantum ad gubernationem Catholicorum in Anglia, durante tempore persecutionis, cum defensione status religio-*

Aa 5

fi,

fi, auctore Daniele a JESU, sacrae Theologiae Lectore. His accedunt propositiones quædam ex Hibernia delatæ. Facultas eadem selegit nonnullos ex Magistris, qui perniciosas librorum assertiones colligerent, easque & Hibernicas notis afficerent. Selecti Magistri utrumque fecerunt, & ad Facultatem retulerunt, quæ, ut ait censura, *notatas propositiones severissima condemnatione perstringendas judicavit, earumque censuram unanimi votorum consensione laudavit, probavit, probatam iterum legi jussit, confirmavit, & cum superioribus censuris quamprimum excudi voluit.* Ecce tibi doctrinalis determinatio, quæ unanimi votorum consensione absoluta est.

Joannes Floidus e Societate JESU Theologus, ut determinationem hanc refelleret, librum edidit, cui titulus est: *Hermanni Lœmelii Antuerpiensis spongia.* Hoc in libro cap. I. octo rationes declarantur, ob quas censura Parisienses, cetera Ecclesia tacente, nihili fieri debent. In tertia hypothesi, sic se res habet: *Censura selectim, non turbatim ferenda, nec error in fide censeri debet, ad quem notandum non pleno consensu suffragia conspirent. Non est enim Theologica gravitatis, non est prudentia, ut quæ sit hæretica propositio, Doctorum vulgus numero suffragiorum decidat, nullo discrimine docti & indocti, equi & iniqui, integri & suspecti, veterani & tyrones, canitie venerandi, & adolescentuli Magistri. Quid enim, si pars quæ te hæreticum cupit, duobus vel etiam uno suffragio alteram vincat, an necessitate ineluctabili hæreticus sis?*

For-

Fortassis suffragium illud, quod superest alteri parti, hominis est perverſi, partibus addiſti, ignari, cujus ſententia non pluris fieri, quam ſtipitis debeat. Sortem movet ordine nemo. Hæc Sorbonica lex: Hæc non dicerem, niſi ipſi ſcriberent. Audi M. Arnaldum magnæ in Sorbona auctoritatis, & auctorem orationis ad Chriſtianiſſimum Regem nomine Univerſitatis Pariſienſis, quorum alter vehementer inſtat, ut Jeſuitæ jiciantur, alter ne inducantur in Galliam. Hoc eſt, audi, quid de ſua methodo ferentur cenſuras, Sorbona ipſa fateatur. Anno, inquit, Domini 1589. cum excommunicatio in deſunctum Regem (Henricum III.) pia memoria fuit allata, & in Sorbona queſitum eſſet, utrum poteſtatem iſtam haberet Pontifex, continuo Doctores antiqui, Faber Syndicus, Camuſus, Chabotus, Faber Curio ſancti Pauli, Chanagnacus, omnesque alii vetuſtiores & bonæ notæ fortiter reſtiterunt; ſed bene proſpectum erat huic choragio. Omnes enim juvenes, qui apud Jeſuitas Theologiæ ſtuduerant, Boucherus, Pichenatus, Varades, Semella, Cullius, Aubonvius, & alii innumerabiles vicerunt pluribus ſuffragiis contra verbum Dei & omnia axiomata Gallie. Vides, Lector, ut ſuum de rebus fidei cenſendi morem Facultas ipſa Pariſienſis retegat. Cenſuram a confuſo Magiſtrorum vulgo ferri, in quo nihil doctus indocto, ſenior juniori, veteranus novitio præſtet. Cenſura quæ pluribus ſuffragiis vincit, licet a junioribus lata & indoctiſſimis, triumphat. Hæc ille Franciſcus Hallerius Pariſienſis Theologus adverſus Hermannii Læmeli ſpongiæ librum

librum edidit, & sic inscripsit, *Defensio ecclesiasticæ Hierarchie, seu Vindiciæ censuræ Facultatis Theologiæ Parisiensis*. In admonitione ad Lectorem Hermannum Lœmelium arguit mendacii, & sic loquitur: *Horruit ergo ad rei istius novitatem Theologiæ Parisiensis Facultas, veteris doctrinæ & pietatis tenacissima, cujus super ea lite Angli Sacerdotes expetierant sententiam, & oblatos sibi libellos istos duos in Latinum sermonem, non eleganti quidem stilo, (cujus minor quam veritatis ea versione habita est ratio, ut verba verbis responderent, & nativus auctoris sensus redderetur) magna fide & diligentia conversos, in quibus hæc dogmata, aliaque non minus damnanda continebantur, consentientibus suffragiis, re tota per viginti quatuor congregationes privatim publiceque discussa, nemine renitente damnavit, Religiosis ipsis, quibus magna ex parte Facultas ea constat, suo calculo censuram confirmantibus, atque ex paradoxis ejusmodi, & inauditis dogmatibus, magnum sibi odium, Ecclesiæ vero perniciem conflare dolentibus.* Hæc ille.

Lœmelius ergo & Hallerius, si contenduntur inter sese, ex inmutua contentione manifestum fiet, Lœmelium velle auctoritatem omnem censuræ detrudere, quod ad eam conficiendam non pleno Magistrorum consensu suffragia conspirarint. Hallerium contra niti, ut censuræ auctoritatem conciliet omnem, quod ad eam conficiendam Magistri omnes consenserint, quod nemo reclamavit.

Quin

Quin etiam hoc Facultati semper ita persuasum fuit, ut si quando in sua deliberatione concordēs non essent Magistri, vel nulla scriptis proderetur deliberatio, vel si proditæ Magistri concordēs adscriberentur. quod semel exemplo novo, acerbo & nusquam imitabili factum est. Id Jacobus Augustus Thuanus in historiarum libro 94. refert ad annum 1589. *Nec quiescebant, inquit, interim Parisienses, qui præside suæ factionis creato per 16. viros, tot urbis regiones sunt, homines e plebe, aut lapsos facultatibus, aut judiciorum severitatem veritos, quos ad fovendam factionem jam creaverant, concivium animos explorabant. Sic autem comperiebant multos scrupulo teneri, quo minus renovatæ fæderationi, quæ ad regii nominis ejurationem spectabat, nomen darent: quippe qui Regi obedientiam se debere, nec ab ea discedere, salva conscientia, posse crederent, quantumvis jampridem per sacras confessiones præoccupatis plebis animis. Hunc scrupulum ut removerent factiosi, Theologorum nostrorum ut plurimum obnoxiorum opera uti statuunt, & re cum maxime rerum novarum cupidis communicata, libellum, Præfecti Mercatorum & Decurionum nomine, Sorbonicorum Theologorum Collegio porrigendum curant. Quærebant illi, an populus Gallie jurejurando fidei Henrico III. præstito solutus esset, & sine morsu conscientie posset in hoc regno arma capere, fædus icere, pecuniam cogere pro defensione Religionis Catholicæ, Apostolicæ, Romanæ, contra perversa consilia, machinationes & conatus ipsius Regis & ejus fautorum, ob violatam*
ab

ab eo B'esis fidem publicam, ut catholica Religionis detrimentum, & edicti unionis ac libertatis comitiorum præjudicium. His duobus capitibus libello ab iis, quos memoravi, porrecto comprehensis, in cætu sexaginta Theologorum in Scho'la Sorbonica congregatorum, post sacrum Spiritus sancti more solenni celebratum, mature expensis, a Decano Collegii pronuntiatur, & populum iurjurando solutum esse, & contra Regem pro defensione Religionis arma capi posse. Visum insuper Collegio, ut decretum ad Pontificem mitteretur, isque rogaretur, Collegii nomine, ut auctoritate sua illud approbaret, & auxilium afflictæ in Francia Ecclesiæ submitteret. Instrumentum publicum ea de re confectum, & typis mandatum est, quod id concordie omnium consensu, & nemine repugnanter, decretum esse dicitur: cum tamen constet, seniores ipsumque adeo Decanum Joannem Fabrum, hominem antiqui moris, nec vulgari-ter inter eos eruditum, aliter sensisse, & valde juvenes a tam pernicioso consilio, in præsens temerario, & apud posteros infamie pleno debortatum esse.

Affectatio hæc, qua decretum concordie omnium consensu, & nemine repugnanter sancitum ponitur, quod tamen concordie omnium consensu sancitum non erat, luculenter ostendit, Facultatem Theologiæ in ea esse sententia, ut credat decreta sua, quæ concordie Magistrorum omnium consensu non eduntur, pro decretis non haberi. Hinc effectum est, ut postquam detestabilis in Henricum III. factio deferbuit, Parisienses Theologi,
qui

qui immani decreto subscribere noluerant, & ob id a cœtu Magistrorum quondam expulsi fuerant, in eundem cœtum postea sine subscriptione ulla recepti fuerint. Ego ipse Joannem Peschantium, qui suo tempore Facultatis Theologicæ Decanus fuit, id dicentem sæpius audiui. Hic vir antiqui moris exemplum de se promebat. Theologus cum esset juvenis, versabatur Romæ, quando decretum istiusmodi ad Sixtum V. perlatum est. Decretum improbavit Pontifex, non quod re ipsa iniquum crederet, sed quod illud a se solo faciendum esse sibi sumeret. Reversus in Galliam Peschantius decreto subscribere noluit, & ob id a Facultate ejectus, Rhedones se contulit, ubi adjuvante Cusæo Senatus Principe, cujus in regio Navarræ Collegio præceptor fuerat, Ecclesiastes factus est: quod munus magna cum laude diu multumque obiit. Hinc tandem annum implens octogessimum & eo amplius, Lutetiam rediit, ut Theologicæ Facultatis Decanum ageret, nec antequam ageret, decreto illi, quo de Thuanus loquitur, subscripsit. Vir minime malus, & alias fortis & constans, solebat dicere, se ei Facultati, a qua pulsus fuerat, sine controversia ulla præsidere. Ceterum, Theologicæ Facultatis disciplinam quærimus, non decretum istud quod Facultatis ejusdem decretum minime dicendum est, quia non est factum concorditer; & hoc unicum illi superest præsidium, quo ab infamia decreti liberetur. Ad me quod attinet cuiusmodi sit decretum, adversis in
fini.

sinistrum palmis abominor; & sane abominanda est ea temporis infelicitas. Decretum hoc igitur & censura quævis secundum veterem & perpetuum Facultatis morem non concorditer facta, Facultatis decretum aut censura non debet appellari. Quo fit ut qui decreto tali seu censuræ resistit, vel nollet subscribere, Facultati non resistat, immo Facultati concorditer agenti obediat. Nam decreto seu censuræ quæ per Facultatem totam facta non est concorditer, qui resistit, Facultati resistere judicandus non est; immo qui contra faceret, sine dubio resisteret. Porro autem in decretis & censuris hujusmodi principatum tenent, non eruditio & pietas vera, sed adversarii vincendi cupiditas, & partium studia, quæ prætextu Religionis exercentur. Ex iis qui talibus decretis & censuris subscribunt, complures aliquando non subscriberent, nisi quod privatis commodis potius quam Religione ducantur.

Hæc pauca de multis, quibus aperte constat, unanimi Magistrorum consensu doctrinalem determinationem a Facultatibus Theologicis fieri oportere, ut apud homines certum quoddam auctoritatis pondus assequatur, & eam præ se ferat certitudinem, ut qui resistit, temeritatis notam incurrat.

ARTICULUS XXIX.

*Doctrinalem determinationem, ubi facta est
concorditer, locum suppeditare Theologicum;
non suppeditare, cum facta non est con-
corditer, auctoritate & ratione
comprobatur.*

IN hoc Scholaſtici conveniunt omnes, discrepat
nemo, dum ſedes argumentorum, quibus utitur
Theologus in ſcholis aut in libris, tractatur.

Melchior Canus, qui Tridentino Concilio in-
terfuit, in lib. 8. de locis, cap. 4. ubi explicat quan-
tum habeat virium ad faciendam fidem argumen-
tum ex Scholæ auctoritate depromptum. Ea igitur
explicanda. Sit prima conclusio: Theologorum
ſcholaſticorum etiam multorum teſtimonium, ſi
alii contra pugnant viri docti, non plus valet ad fa-
ciendam fidem, quam vel ratio ipſorum, vel gravi-
or etiam auctoritas comprobavit videlicet in ſcho-
laſtica diſputatione plurium auctoritas obruere
Theologum non debet: ſed ſi paucos viros modo gra-
ves ſecum habet, poterit ſane adverſum puriſſimos
ſtare: non enim numero hæc iudicantur, ſed ponde-
re. Hanc vero concluſionem probare argumentis
non debeo: nam ſi quid eſt evidens, de quo inter o-
mnes conveniat, argumentari non ſoleo. Perſpi-
cuitas enim, ut ait Cicero, argumentatione eleva-
tur. Certe ubi variæ ſunt doctiſſimorum hominum,
diſcrepantesque ſententiæ, Academicorum tempe-
ramen-

ramentum imitari, & a rebus incertis certam assensionem cohibere debemus. Quidenim tam temerarium, tamque indignum sapientis gravitate atque constantia, ut idem Cicero elegantissime tradit, quam quod non satis explorate perceptum sit & cognitum, id sine ulla dubitatione defendere? Quo loco sane arguendi sunt Scholastici nonnulli, qui ex opinionum, quas in schola acceperunt, præjudiciis, viros alias Catholicos notis gravioribus inurunt, idque tanta facilitate, ut meritorideantur. Nobis autem Schola nostra magnam quidem licentiam dat, ut quodcumque maxime probabile occurrat, id nostro jure liceat defendere; sed non licet tamen eos, qui nobis sunt adversi, temere ac leviter condemnare. Alia sunt Scholæ placita, de quibus mox dicturi sumus; alia sunt præcepta scæ, de quibus modo loquimur. Quæ ab illis dissident, ea notam habent; quæ ab his, non habent: nec enim si quid aut Scoticis, aut Thomisticis pronunciatis contrarium est, error illico est.

Secunda conclusio: Ex auctoritate omnium scholasticorum communi sententia, in re quidem gravi usque adco probabilia sumuntur argumenta, ut illis refragari temerarium sit: nam in quacumque arte peritis credendum esse ratio monstrat. Nec enim sanus haberetur, qui nautis in navigandi ratione non crederet. Qui igitur in arte hac de Theologiæ dogmatibus differendi experientibus & exercitis nullam fidem habet, aut parum sanus, aut certe temerarius est. Deinde in Clementina unica de summa Trinitate, Patres Concilii Viennensis opinionem illam,

illam, quæ dicit tam parvulis, quam adultis conferri in baptismo informantem gratiam & virtutes, tanquam probabiliorem, & Doctorum modernorum Theologia magis consonam, & concordem fore a Catholicis eligendam. Et post alia.

Tertia conclusio: Concordem omnium Theologorum Scholæ de Fide aut moribus sententiam contradicere, si hæresis non est, at hæresi proximum est. Et post alia: Conclusio hæc, ut a me posita primum ostenditur, quod nullum dogma reperietur, quod eadem mente, oreque Scholastici omnes certo ac firmiter asseruerint, quin idem in universum Ecclesia teneat, eorum auctoritate mota. Nam si aliquod invenire hæretici possunt, proscrant, & tacebimus. Quod si nullum proferri potest, sine dubio, velint nolint, id, quod Scholæ totius auctoritate firmatur, verum est, si ad Fidem, ut dixi, moresque pertineat. Adde quod nullum tam proprium Scholæ decretum est, quod vel ex sacris literis, vel ex Apostolorum traditione, vel ex Conciliorum aut Pontificum definitionibus non habeat certam originem. Ita qui Scholæ decreta refutarunt, hi semper inventi sunt & fontem, unde ista manant, repudiassent. Atque, ut uno verbo dicam, nemo, qui in Catholicis habeatur, omnes sine discrimine Theologos expolit. Quod abunde satis magnum argumentum est, sine Fidei discrimine hujusmodi Scholæ placita negari non posse. Hæc ille celeberrimus Ordinis Dominicani Professor.

Christophorus Gillius in lib. 1. tract. 7. de locis Theologicis, cap. 13. Porro, inquit, communis

opinio aliter apud Theologos, aliter apud Jurisperitos accipitur. Theologi communem vocant, quando omnes vel fere omnes, paucis exceptis, eandem sententiam amplectuntur: Jurisperiti vero eam, quae multorum Doctorum auctoritate fulcitur, sive oppositam multi etiam sequantur, sive non. Et post alia:

Dico primum: Quando inter ipsos Doctores, sive sacros, sive scholasticos, sive jurisperitos, est controversia, ita ut ex utraque parte sint auctores probabiles, non sumitur certum argumentum Theologicum, sed tantum probabile. conveniunt communiter Doctores. Fundamentum est, quoniam ubi ejusdem Facultatis periti dissident, signum est non esse evidentem consequentiam ex principiis illius: ideoque quando Doctores Catholici dissident circa materiam Theologicam, non sunt evidentia ac certa testimonia, seu principia Fidei, quibus alterutra opinio nitatur; atque adeo tota res est reducenda ad rationem & auctoritatem humanam, quae sola non est certum argumentum Theologicum; sed sola vis probabilitatis erit in ea sententia ex auctoritate humana fallibili, quae eo major aut minor erit, quo Doctores, qui alteram sequuntur partem, plures ac graviores fuerint. Non enim solo numero res expendenda est: fieri enim poterit, ut pauciores, si singuli magnae auctoritatis sint, reddant sententiam probabiliorem opposita, quam plures sequantur. Et post alia:

Dico tertio: Testimonium Patrum vel Doctorum scholasticorum communiter asserentium aliquid ad

Fidem vel ad Theologiam pertinens, simpliciter tamen, & non indicando esse dogma Fidei, esse debet argumentum firmum Theologo, sed citra infallibilitatem Fidei: quod non est intelligendum, si forte esset inter Patres Theologosque dissensio. Nam ea ipsa dissensio satis ostendit non inesse alterutri parti totam probabilitatem veritatis: intelligi itaque debet, quando vel soli Theologi, aut soli Patres, vel utrique rem aliquam simpliciter asserunt. Et post alia: Notavit Bannes fieri posse, ut sit opinio aliqua communis inter Theologos, quæ postea successu temporis desinat esse talis, si recentiores oppositam firmis rationibus & Patrum auctoritatibus confirmare & sequi incipiant. Et post alia:

Sed quid dicendum, quando omnes simul consentiunt, indicando vel asserendo rem esse de Fide. Hac questio seorsim discutienda est: primum quidem de Theologis, deinde de Patribus. Proponit opinionem Cani, & rationes, quibus nititur; deinde opinionem refellit. Non video, inquit, ex quo capite communis opinio Theologorum in rebus Fidei ac morum habeat infallibilem auctoritatem, ita ut qui oppositum senserit, damnandus sit hæreseos aut erroris. Et post alia: Dixerim itaque in primis: Theologos de communi consensu asserentes aliquid tanquam ad Fidem pertinens, non reddere ex se propositionem infallibiliter veram, quasi ipsi sint mensura infallibilis veritatis. Dixerim secundo, moraliter loquendo, ex vi testificationis suæ præbere gravissimum argumentum Fidei; non tamen omnino infallibile, aut logice loquendo certum: sensus

est, cum Theologi omnes sententiam aliquam tanquam Fidei dogma proponunt, ex vi hujus testificationis sumi argumentum, non logice, sed moraliter certum. Hæc est de mente Doctorum dicentium, solum esse temerarium dissidere ab assertione communi Scholasticorum, ita Andr. Vega lib. 9. in Conc. Trid. cap. 14. & alii recentiores.

Verum quid externos Doctores tam solícite requiro, cum domestici sufficiant? Parisienses enim art. 9. declarant, doctrinalem determinationem multum debere reputari, quando concorditer facta est. Unde necessario sequitur non multum, sed parum debere reputari, si concorditer facta non est, scilicet quando nonnulli bonis fulti rationibus contradicunt.

Porro hanc doctrinam cum ab aliis Patribus, tum ab Augustino maxime, Doctores acceperunt. Sic enim Augustinus disputat lib. 1. contra Julianum cap. 6. *Itane ista verba sancti Joannis Episcopi audes, tanquam e contrario, tot taliumque sententiis collegarum ejus opponere, eumque ab illorum concordissima societate sejungere, & eis adversarium constituere? Absit, absit hoc malum de tanto viro credere, aut dicere. Absit, inquam, ut Constantinopolitanus Joannes de baptismo parvulorum, eorumque a paterni chirographi liberatione per Christum, tot actantis Coepiscopis suis, maximeque Romano Innocentio, Carthaginensi Cypriano, Cappadoci Basilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio. Alia sunt in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque opti-*

optimi regulæ Catholicæ defensores, salva Fidei compage, non consonant, & alius alio de una re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem, unde nunc agimus, ad ipsa Fidei pertinet fundamenta, quasi diceret: In rebus quæ ad Fidem pertinent, concors esse debet Patrum omnium sententia, nec unus, qui magni sit nominis, ut Chrysostomus, ab aliis sejungendus est.

Consentientem Augustino beatum adjungimus Leonem, qui in epistola 97. ad Leonem Augustum ita scribit: *Promississe me meminim, venerabilis Imperator, in causa Fidei, de qua clementiam tuam novi pie esse sollicitam, pleniorum humilitatis meæ dirigendum esse sermonem.* Infra in cap. 1. *Quæ impietatis mendacia quoniam olim Fides Catholica detestatur, & aliarum assertionum sacrilegia concordibus per totum mundum beatorum Patrum dudum sunt damnata sententiis: non dubium est nos Fidem prædicare ac defendere, quum sancta Synodus Nicæna confirmavit, dicens: Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, &c.* In cap. 2. relatis Scripturæ sacræ testimoniis, quibus Nestorii & Eutychii hæreses peræque subvertuntur, subjicit: *Non ergo quisquam sibi erubescendum existimet Christianus de nostri in Christo corporis veritate, quia omnes Apostoli, Apostolorumque discipuli, & præclari Ecclesiarum, quinque Doctores, qui ad martyrii coronam vel ad confessionis meruere gloriam pervenire, in hujus Fidei lumine splenduerunt, consonis ubique sententiis intonantes, quod in Domino JESU CHRISTO deitatis & carnis una sit confitenda per-*

sona. Et paulo post: Ut autem pietas tua cum venerabilium Patrum prædicationibus nos corcordare cognoscat, aliquantas eorum sententias huic credidi subjiciendas esse sermoni. Quibus si digneris attendere recensitis, non aliud nos prædicare reperies, quam quod tanti Patres nostri toto orbe docuerunt, nec quemque ab illis, nisi solos impios hæreticos, discrepare. Hic Romanus Pontifex semel iterum, & tertio consensum sanctorum Patrum repetit, inculcat, & infigit. Hanc præstantissimam Patrum synoridem Facultas nostra Theologiæ, cum uti duce sequitur, quis eam errare contenderet?

Id genus concordiæ observare licet de Calchedonensi Concilio, cui sanctus ille Pontifex per Legatos præfuerat. Res igitur hæc sic se habet in controversia, quæ inter Ægypti Episcopos decem, & reliquos Concilii Patres sexcentos viginti agitata est, actione 4. Adscribo verba: Hieracus reverendissimus Episcopus Ægypti, & ceteri reverendissimi Episcopi Ægyptii per eundem Hieracum dixerunt: Si quis præter ista, quæ a nobis in petitionibus porrecta sunt, sapit, sive Eutyches, sive alter aliquis, anathema sit. De epistola autem sanctissimi & Deo amantissimi Archiepiscopi Romani Leonis, sciunt omnes sanctissimi Patres nostri, quia in omnibus expectamus sententiam beati nostri Archiepiscopi, & petimus vestram clementiam expectare Præsidi nostri sententiam, quia eum in omnibus sequemur. Nam & sanctissimi Patres, qui in Nicæa congregati sunt 318. hanc r. g. u. am dederunt, ut sequatur omnis Ægyptiaca regio Archiepiscopum magni nominis

nis civitatis Alexandrinæ, & nihil absque ipso agatur ab aliquo ei subiacente Episcopo. Eusebius reverendissimus Episcopus Dorylæi, dixit: Mentiuntur. Et post alia: Cum urgentur epistola Leonis subscribere, reverendissimi Episcopi Ægyptii claverunt: Extra voluntatem Archiepiscopi nostri non possumus subscribere. Acacius reverendissimus Episcopus Ariarathie, dixit: Incongruum est universalem Synodum prætermittere, & in unam personam attendere, quæ susceptura est Episcopatum Alexandriae magnæ civitatis. Et post pauca: Petimus, ut non eis concedatur, sed aut consentiant epistola, aut regularem damnationem suscipiant, & cognoscant quia excommunicati sunt. Et post alia: Quia vero Episcopi nostræ regionis multi sunt, nos pauci, non possumus pauci numero illorum personam suscipere. Petimus autem vestram sublimitatem, & hanc sanctam & magnam Synodum, ut misereamini nostri, & expectetis nostrum Archiepiscopum, ut secundum antiquam consuetudinem, illius sequamur sententiam. Quod si extra sententiam Præsidis nostri aliquid faciamus, sicut præsumptores, & non servantes secundum antiquam consuetudinem, omnes Ægyptiacæ regiones insurgent in nos. Et post alia: Cecropius reverendissimus Episcopus Sebastopolis, dixit: Universalis hæc Synodus Ægyptiaca (regione) major est, ac fide dignior, & non est justum decem hæreticos audiri, & prætermitti mille ducentos Episcopos. Et post alia: Eusebius reverendissimus Episcopus Dorylæi, dixit: Procuratores sunt isti omnium Ægyptiorum, & debent uni-

versalem Synodum sequi. Lucentius reverendissimus Episcopus, Vicarius Sedis apostolicae, dixit: Si errant, doceantur per vestram magnificentiam, quia non possunt decem homines praejudicium facere Synodo sexcentorum Episcoporum, nec Catholica Fidei. Reverendissimi Episcopi Aegyptii clamaverunt: Occidimur, misere mini nostri. Et post alia: Fiat hic Archiepiscopus, & subscribimus, & consentimus. Misere mini canorum nostrorum. Detur hic Archiepiscopus. Novit Dei amantissimus Archiepiscopus Anatolius, quia talis consuetudo in Aegyptiaca regione obtinuit, ut omnes Episcopi obediant Archiepiscopo Alexandriae. Non quia non obtemperamus Synodo, sed occidemur in patria: misere mini nostri. Et post alia: Novit consuetudinem Anatolius Archiepiscopus. Hic sumus usque dum fiat Archiepiscopus. Et post alia: Date Archiepiscopum, & si contradixerimus, punite nos. Consentimus his, quae decrevit potestas vestra. Non contradicimus, sed eligit Episcopum. Hic expectamus usque dum ordinetur. Omnes reverendissimi Episcopi clamaverunt: Subscribant damnationi Dioscori. Iudices & Senatus dixerunt: Quoniam reverendissimi Episcopi Aegyptiorum, non ut repugnantes Catholica Fidei, subscribere in praesenti distulerunt epistola sanctissimi Archiepiscopi Leonis, sed dicentes consuetudinem esse in Aegyptiaca regione, extra sententiam & iussionem Archiepiscopi nihil tale se posse; poscunt autem sustineri se, donec consecretur Episcopus, qui ordinandus est magna civitatis Alexandriae: rationabile nobis & cle-

clemens apparuit esse, ut in eodem habitu expectent in regia civitate, & dilationem habeant usque ad ordinationem Archiepiscopi magnæ civitatis Alexandria. Paschasinus reverendissimus Episcopus, Vicarius Apostolicæ Sedis, dixit: Si præceperit gloria vestra, & jubetis illis aliquid præstari humanitatis, fidejussoribus datis, non exeant de ista civitate, quandiu Alexandria Episcopum accipiat. Judices & Senatus dixerunt: Sanctissimi Paschasini firmum sit judicium. Unde permanentes in proprio habitu reverendissimi Episcopi Ægyptiorum, aut dent fidejussores, si hoc est illis possibile, aut per sacramentum eis credatur, quia expectant ordinationem futuri Episcopi magnæ civitatis Alexandria.

Ex his autem, quæ paulo longiora descripsimus, colliguntur tria. Primum, quod Ægyptiorum Episcopi decem sancito ab reliquis Patribus Catholicæ Fidei dogmati plane consenserunt, & Dioscori damnationem comprobarunt, ita ut ne unius quidem Episcopi consensus desideretur. Deinde, quod iidem Ægyptiorum Episcopi, audita & perpenſa veteri consuetudine, qua non poterant ante subscribere, quam Alexandria ordinaretur Episcopus, coacti non sunt amplius ut subscriberent: ne vero in subscriptionis dilatione fraus interveniret ulla, ii fecerunt, quod Judices & Senatus decrevere. Denique, quod Synodi pars major minori, id est, sexcenti viginti Antistites cesserunt decem Antistitibus, qui non prius voluerunt epistolæ Leonis & Dioscori damnationi subscribere, quam Episcopo-

scopus Alexandria constitueretur. Ægyptii veterem duntaxat adferebant consuetudinem, quæ, quamvis ab initio pænæ rejiceretur ab omnibus, ea nihilominus, considerata re, tandem effecit, ut quod tam enixe postulabant, obtinuerint. Sic Concilii pars minor majori cum ratione resistit, & major minori cum eadem ratione consensit, & illa verborum, quibus quidam sunt usi contra Ægyptios, acerbitas repressa extabuit.

Hæc est igitur Calchedonensis Concilii persuasio, ut in iis, quæ potissimum ad Fidem pertinent, decidendis, communis Patrum assensus requiratur.

Sed erit fortassis, qui dicet, Catholicæ Fidei, quæ ab Nicæna Synodo decreta est, nonnullos Antistites restitisse; sed illi perpauci fuerunt: quapropter Socrates Nicæna Synodi fidem cum a multitudine consentientium, tum a paucitate dissentientium commendat in libri I. hist. capite 5. *Hanc, inquit, fidem approbarunt trecenti decem & octo Episcopi, eique omnes assensi sunt, & uti scriptum est apud Eusebium, consentientibus animis opinionibusque eidem subscripserunt, quinque solum exceptis, qui hanc vocem ὁμοούσιον, id est, consubstantiale, repudiarunt, Eusebio videlicet Nicomediæ Episcopo, Theognide Nicææ, Mari Calchedonis, Theona Marmaricæ, Secundo Ptolemaidis.*

Socratem Theodoretus imitatur in libri I. hist. capite 4. *In numero, inquit, eorum, quæ iste (Arius) recensuit, Eusebius Episcopus erat Casaræa, Theodotus Laodiceæ, Paulinus Tyri, Athanasius Ana-*

Anazarbi, Gregorius Beryti, & Aetius Lydda. Tum in cap. 6. Trecenti decem & octo Episcopi convenerant. Et post alia: Quibus obsequens pars maxima Concilii mutuam concordiam, sanamque doctrinam amplexa est; pauci tamen quidam, & præter illos Menophantus Ephesus, Patrophilus Scythopolitanus, Thegonius quoque Nicæ ipsius Episcopus, & Narcissus Neroniadis, & cum his Theonas Marmaritanus, & Ptolemaidis Egyptiæ Secundus, suscepto Arii patrocinio, Apostolicæ doctrinæ refragati sunt. Quin etiam fidei formulam, quam dictarant, obtulerunt Concilio, quæ ut primum lecta fuit, spuriam cunctis & adulterinam clamantibus, illico discerpta est. At cum ingens tumultus esset contra eos concitatus, & omnes proditæ illos pietatis insinlarent, metu perculsi exsurrexerunt, primique omnes, Secundo & Theona exceptis, Arium abdicarunt: impio autem illo sic deturbato, & fidei formula, quæ ad hoc usque tempus in Ecclesiis obtinet, communi consensu composita, subscriptionibusque firmata, Concilium dimisere.

1. Ut parum pro nihilo haberi solet, sic Antistites pauci pro nullis haberi possunt, cum magna est aliorum Antistitum copia, ut sunt trecenti decem & octo, qui Nicænæ Synodo interfuerunt. Exinde Socrates & Theodoretus scribere non verentur, trecentos decem & octo Episcopos Nicænam fidem communi consensu approbasse, eique subscripsisse; sed non ita scripsissent, si Episcoporum pars tertia vel quarta Nicænæ fidei repugnasset.

2. Pau.

2. Pauci, qui repugnarunt Episcopi, nullo in numero poni debent: quippe qui damnatam in Paulo Samosatensi, in Artemone, in Ebione, in Theodoro Coriario, & in Cherintho hæresim sequerentur. Aliud est igitur apud Socratem & Theodoretum paucos, aliud multos Nicænæ fidei resistere: hi communem consensum impedirent, illi non impedirent.

Ad Augustinum, Leonem, Socratem & Theodoretum actedit Vigilus Papa in epistola, quam Italiæ Clerici Legatis Francorum Constantinopolim euntibus dederunt: *Et quamvis nec hoc quod Papa fecerat, acquieverunt Afri & Illyriciani, atque Dalmatiæ Sacerdotes recipere; tamen cepit iterum sepe dictus Papa Vigilus ad hoc compelli, ut absolute ipsa capitula sine Synodo Calchedonenfis mentione damnaret: sed Papa non acquiescens hoc facere, & videns se nimium ingravari, dixit tunc serenissimo Principi: Veniant hic fratres nostri ex omnibus provinciis, quini aut seni Episcopi. & quidquid sub tranquillitate tractatu habito omnibus visum fuerit, cum pace disponemus, quia sine consensu omnium ista, quæ & Synodum Calchedonensem in dubium venire faciunt, & scandalum fratribus meis generant, solus facere nullatenus acquiescam. Notentur hæc duo, quæ Vigilus inculcat, quod omnibus visum fuerit, cum pace disponemus: sine consensu omnium solus facere (quæ volebat Justinianus) nullatenus acquiescam.*

CAPUT LXI.

Per saturam.

HOc in capite perstringam varia rerum genera, quæ præter concordem Magistrorum omnium consensum ad doctrinale iudicium pertinere visa sunt.

ARTICULUS I.

*Sacramentum consultationibus, & ferendis
gravioribus iudiciis præmitti so-
litum.*

Facultas Theologiæ nihil habuit antiquius, quam ut odium & favorem a suis consultationibus, & ferendis de doctrina iudiciis propelleret, cum fidem iis omnem auctoritatemque detrahat favoris vel odii suspicio. Hoc autem quo perageret facilius, Magistri dum ad deliberandum & iudicandum accederent, datam Facultati fidem ac iusiurandum renovare consueverant, illudque deliberationi suæ ac iudicio præmunire. Hunc igitur morem sanctissimum ut confirmem, nonnulla subijciam exempla, quæ mihi inter legendum acta Facultatis occurrerunt.

Initium mihi erit illud, quo nullum est illustrius, si considerentur personæ, vel quæ Facultatem consuluerunt, vel quæ responsum dederunt. Anno Christi 1333. Philippus Valesius Rex Galliæ, Facultatem consuluit super statu animarum, quæ post
mor.

mortem purgandum nihil habent. Facultas Philippo respondit, & responsioni sacramentum præmilit: *Placuit vestræ Majestati nos Dominica quarta Adventus Domini in vestro manerio in nemore de Vicenis ad sui præsentiam convocare, nosque requirere quod vellemus corporale juramentum præstare, quod super petendis a nobis de statu animarum sanctarum a corporibus exutarum, veritatem, quam sentiebamus, fideliter & absque palliationis cujuscunque velamine diceremus. Et post alia: Præfatis autem juramento per nos præstito, duæ nobis fuerunt propositæ quæstiones.*

Anno Christi 1387. Facultas Avenionem misit Oratores, qui suam de immaculato Virginis conceptu determinationem, a qua Joannes Montesonus provocaverat, sustinerent Oratores hi non immemores juramenti. Quod edendis a Facultate censuris præmittitur, in consistorio sic protestantur.

Secundo protestamur quod contra honorem & reverentiam sancti Thomæ de Aquino, aut doctrinæ ipsius nihil omnino proponemus, sed sicut Facultas Theologiæ, salva in omnibus reverentia Sancti hujus, nec non doctrinæ suæ, hanc causam fidei prosequemur. Nam de sancto hoc Confessore præmemorata Facultas asserit illud, quod de beato Martyre Cypriano ab Augustino dictum est: Ego, inquit, litteras Cypriani non ut canonicas habeo, sed eas ex canonicis considero; & quod in eis divinarum Scripturarum auctoritati congruit, cum laude ejus accipio: nec ipsa injuriosum aut temerarium arbitrat

tur illud, quod sequitur: quod autem ei non congruit, cum pace ejus respuo. Servat siquidem in hujus Sancti doctrina illam sententiam Apostoli, quæ in aliorum opusculis Doctorum juxta decretum Gelasii servanda est: Omnia probate; quod bonum est, tenete, ut habetur 15. dist. in Capitulo, Sancta Romana. Et post pauca.

Tertio protestamur, quod contra Fratrem Joannem de Montefono, Ordinis Fratrum Predicatorum, & sacre Theologiæ Professore, qui utinam nec tam sancti Ordinis, nec tam sacre Theologiæ Professor extitisset, cum tantæ confusionis, & tantæ insipientiæ factus sit promotor, contra hunc Fratrem animo injuriandi nihil dicere intendimus; sed solum adversus eum illa proponere, quæ sunt ad causæ fidei, & Catholicæ justitiæ fulcimentum, nec falsis, & mendosis ac injurijs adinventionibus, cujusmodi ipse alias in sacro Consistorio usus est, in hoc negotio uti proponimus, quia nec hujus negotii qualitas exigit, nec hujus auditorii permittit auctoritas, nec professionis nostræ honestas patitur, postremo nec eorum, quorum causam agimus. sinceritas hoc exposcit. Suum fuerit veræ sapientiæ Professores accusare mendaciter, & fallaciter criminari: sic enim veritatis adversarii, ut ait Augustinus, cum veritatem ipsam criminari, aut obscurare non possunt, hos per quos prædicatur, inducunt in odium: contra vero nostrum sit pro veritatis defensione odium spernere, nostrum sit, sprete adversantium persecutione, veritatem prosequi, & impium mendacium detestari. Et post alia.

Quarto & finaliter protestamur, quod nostro proprio, aut personali nomine, nihil omnino in hujus causæ prosecutione dicemus; sed solum ex parte, & illorum nomine, qui nos mittunt.

Anno Christi 1413. Joannis Parvi propositiones a Facultate condemnatæ sunt; sed antequam Doctores singuli suam dicant sententiam, sic jurant seu protestantur:

Venerabilis & circumspectus vir Magister Joannes de Gersono, Cancellarius Ecclesiæ Parisiensis, sacre Theologiæ Professor, primitus protestatur, quod non intendit injuriari cuicumque, & quod non loquitur in ista materia ex incitatione alicujus Domini vel Principis, sed solum ad extirpationem errorum.

Venerabilis & circumspectus vir Magister Joannes Dacheri Magister in Theologia, protestatur ut supra dominus Cancellarius.

Sic alii protestantur Magistri Theobaldus Picardi Ordinis Carmelitarum, Matthæus Roedert, Joannes Generis Prior de Chaumont, Joannes de Dulcimesnillo, Guillelmus Pulcrinepotis, Henricus de Villanova, Henricus Pistoris Prior claustralis sancti Victoris, Franciscus de Ecclesiis Regens Bernarditarum, Guillelmus Botitot Ordinis Prædicatorum, Benedictus Gentiani de Collegio sancti Dionysii, Girardus Macheti Canonicus Ecclesiæ Parisiensis, Radulfus de Porta Magister venerabilis Collegii Navarræ, Joannes Graveran Ordinis Prædicatorum, Guillelmus Cholet Ordinis Carmelitarum, Joannes Michaëlis Ordinis Fratrum Prædicato-

catorum, Petrus de Verfalliis de Collegio sancti Dionysii, Dominicus Parvi, Radulfus Paris, Guillelmus Beville Ordinis sancti Augustini, Ursinus Tallevande, Ægidius de Asperomonte, Joannes Matthie, Germanus de Rongiac, Simon de Courfi, Nicolaus Canache Canonicus Parisiensis, Petrus de Cantella Canonicus Parisiensis, Henricus de Bragella, Jordanius Morini, Petrus Blamboulli, Thomas Hobé, Matthæus Mercerii, Petrus de Nogento, Nicolaus de Dano, Henricus Nannetensis Episcopus, Robertus Grosselli, Joannes de Castellione, Erardus Ermengardi, Dionysius Paganini, Guillelmus Pinguisavis, Joannes Baldovini, Joannes Broult, Joannes de Landifsono, Joannes Breviscoæ.

Sic Baccalarii quoque protestantur, Petrus Parvi, Joannes Lamberti, Philibertus de Anverreio Ordinis Cluniacensis, Thomas Avis Ordinis Carmelitarum, Joannes Salverii, Guillelmus Tronqueti, Petrus Galteri, Paulus Natalis, Joannes de Horutiano, Ægidius de Villain, Guillelmus de Charitate, Archambaudus de Firmitate, Guillelmus de Joiaço. Præterea Joannis Parvi assertiones per appellationem delatæ fuerunt ad Constantiense Concilium, ubi Petrus Alliacus Cardinalis ita de assertionem censuit: *Ego Petrus Cardinalis Cameracensis, tanquam Doctor Theologus, in testimonium requisitus dico, & per juramentum affirmo, me firmiter credere, & nullatenus dubitare, quod quælibet novem dictarum assertionum catholice condemnanda est.* Hactenus ex MS. codice actorum Concilii,

ut vocant, fidei, quod Ioannis Parvi assertionibus novem hæreseos & erroris notas asperfit. In hoc enim Concilio & iudicio Parisiensis Episcopus, inquisitor fidei, & Facultas Theologiæ interverunt.

Anno Christi 1482. Facultas Theologiæ, dum assertiones Joannis Angeli damnavit, per juramentum sic convocata est: *Præfata alma Theologorum Facultas apud sanctum Maturinum Parisiensem in loco solito, per egregium & doctissimum virum Magistrum Joannem Hue, sacre Theologiæ Professore, Ecclesiæ Parisiensis Pœnitentiarium, ac præfate Facultatis Decanum, solenniter, & per juramentum ad qualificandum prædictas propositiones 14. convocata & congregata, &c.*

Anno Christi 1502. Magistrorum juramentum deliberationi sic præmittitur: *Anno Domini 1502. prima die mensis Aprilis. Et post pauca: Sacra Theologiæ Facultas fuit Parisius per juramentum solenniter apud sanctum Maturinum specialiter de more congregata, scilicet, ut propositis sibi ab Ecclesia Parisiensi nonnullis quæstionibus responderet.*

Anno Christi 1516. Facultas Theologiæ per juramentum convocata est ad notandas Claudii Cognati propositiones in fine censuræ: *Hæ qualificationes lectæ fuerunt publice & approbatæ Parisiis apud sanctum Maturinum, anno 1516. die vero secunda mensis Junii, immediate post Missam Facultatis de sancto Spiritu, quam celebravit Magister noster Petrus Ricardi in sacratissima Theologorum Fa-*

Facultate, per juramentum congregata & convocata, Decano præfidente Bouffard, insignis Ecclesiæ Parisiensis Cancellario.

Anno Christi 1521. factum est idem, cum Facultas Theologiæ nova Lutheri dogmata proscripsit. Verba sunt: *Nos præfati Decanus & Facultas præmissa hæc omnia tempore multo examinavimus, & quid de his sentirent Ecclesiæ Doctores, quid sacra Concilia, quid insuper in Scripturis sanctis caveretur, diligenter annotavimus: post quod examen nostrum apud Sorbonam sæpius frequentatum in plerisque nostris per juramentum vocatis & factis concionibus, unanimi omnium voto fuerunt conclusa & definita; ac demum ex abundanti in generali nostra congregatione, rursus per juramentum super his specialiter denunciata, hæc eadem post Missam, more nostro celebratam, iterum concordi omnium assensu laudavimus, comprobavimus, ac rata habuimus. Hic semel atque iterum juramenti, quod committitur, fit mentio.*

Anno Christi 1521. Facultas damnavit certas quasdam Hieronymi Clithovei propositiones, quas in actu Majoris-Ordinariæ suslinuerat. Damnationem propositionum rursus per juramentum convocata ratam sic habuit: *Ista vero judicii doctrinalis nostri censura, cum prius a nobis laudata, rursus tamen hac die Lune quarta mensis Novembris in nostra congregatione post Missam de die prima, post solennia ad illam quartam expectatam, in eodem divi Maturini capitulo, sollemniter & per*
Cc 3 *jura-*

juramentum convocata, unanimi omnium voto probata, ratificata & confirmata extitit.

Anno Christi 1526. idem usus observatur in damnandis Erasmi Colloquiis familiaribus: Anno Domini 1526. die 16. mensis Maji, fuit convocata Facultas Theologica per juramentum in Collegio Sorbonæ, ad deliberandum finaliter, quid esset agendum de libro, qui inscribitur, *Familiarium Colloquiorum formulæ per Desiderium Erasmus.*

Anno Christi 1539. Facultas per juramentum congregata est, ut deliberaret, utrum Religiosi tempore beati Augustini voverent: Anno Domini 1539. die Sabbati ultima Januarii, fuit congregata sacra Theologiæ Facultas apud sanctum Maturinum per juramentum, post Missam de Spiritu sancto, super difficultate orta circa censuram Erasmi super tertiam Regulam Religiosorum sancti Augustini. Dubitatur autem a plerisque, an Religiosi vovebant tempore Augustini, & ad supplicationem Fratrum sancti Victoris, qui petebant solutionem illius difficultatis, Facultas disputavit de materia illa, non solum per deputatos, sed etiam per totam Facultatem disputatum est diligenter; & tandem matura precedente deliberatione, conclusum fuit, quod Religiosi sancti Augustini, & Monachi illius temporis vovebant, & quod illa censura Erasmi non est probanda.

Anno Christi 1542. a Magistris protestatio seu juramentum adhibetur, cum editi fuerunt illi celebres articuli, quibus docetur, quid de rebus hoc tempore circa fidem & religionem Christianam

con-

controversis credi & teneri oporteat: *Anno Domini 1542. die 10. mensis Martii, Facultas Theologiæ congregata per juramentum in Collegio Sorbonæ super articulis præcedentibus, probavit hos articulos. sub forma qua scripti sunt.*

Anno Christi 1552. Facultas Theologiæ damnavit Caroli Molinæi librum, qui contra parvas datas & abusus Romanæ Curix inscribitur, & in censura meminit juramenti per quod ipsa congregata est: Anno Domini 1552. die vero 9. Maji, fuit per juramentum sacratissima Theologiæ Facultas Parisiensis apud Collegium Sorbonæ, statim post Missam de sancto Spiritu apud sanctum Maturinum celebratam, ad determinandum de qualitate multarum propositionum cujusdam libri, cujus titulus est, Commentarius ad edictum Henrici II. contra parvas datas & abusus Romanæ Curix &c.

Anno Christi 1554. Facultas quoque per juramentum congregata est, ad determinandum de qualitate de duorum Romanorum Pontificum bullis, quibus Societatis JESU Institutio continetur: Anno Domini 1554. die vero prima Decembris, sacratissima Theologiæ Facultas Parisiensis, post Missam de Spiritu sancto, in æde sacra Collegii Sorbonæ per juramentum congregata, ad determinandum de duobus diplomatibus, quæ duo sanctissimi domini summi Pontifices, Paulus III. & Julius III. his, quæ Societatis JESU nomine insigniri cupiunt, concessisse dicuntur.

Anno Christi 1560. Facultas per juramentum congregata est, ut de propositionibus ad se missis o

Belgio censeret: Anno Domini 1560. die Jovis vicesima septima mensis Junii, sacratissima Theologiae Facultas Parisiensis, post Missam apud Collegium Sorbonæ ex more celebratam, in eodem Collegio per juramentum congregata est in materia fidei super propositionibus infra scriptis, per eandem Facultatem cum matura deliberatione Magistrorum nostrorum censura notatis, quas Frater Petrus de Quercu, Guardianus Conventus Nivellensis, & Frater Ægidius de Querceto, Guardianus Athienfis, prædictæ Facultati miserunt, sigillis prædictorum Conventuum signatas, rogantes obnixè, ut super iis dicta Facultas censuram ferret.

Anno Christi 1610. Facultas per solitum juramentum renovavit censuram, quæ olim contra impios Regum & Principum parricidas lata fuerat: Anno 1610. cum sacra Theologiae Facultas ob festa Pentecostes, & comitia privata inter viros selectos ordinis Theologici, in præsentì negotio agitata, suos statos & ordinarios conventus prima aut secunda die Junii habere non potuisset, illos in diem quartum Junii transtulit, atque omnes Magistros Theologiae in vim obedientiæ, quam emissio sacramento Facultati sponderunt, in Collegium Sorbonicum convocavit, ubi post Missam de sancto Spiritu, more solito, celebratam, deliberarunt super executione Senatus consulti, cujus hæc summa est, &c.

Plura in hæc rem testimonia conjici possent, sed ista quindecim satis superque sufficiunt. Ex iis autem obscure constat, in more positum fuisse, insti-

institutoque majorum, ut Facultas de rebus gravioris momenti non ante decerneret, quam Magistri conjunctim vel sigillatim jurarent, seu protestarentur, ex animo atque sincere, non odio vel favore se suam esse sententiam dicturos. Hic autem mos, hoc majorum institutum eo laudabilius est, quod qui de doctrina censent, in numero judicum ponantur, injuratis vero judicibus certa fides non habeatur.

ARTICULUS II.

Inferendo de doctrina cujusdam auctoris judicio non minus quam in aliis ferendis judiciis, locus est rejectioni judicum seu Magistrorum, qui vel propter inimicitias, vel propter aliam causam suspecti forent.

Vidimus in capitis 59. articulo 8. Joannem Montesonium conquestum esse, quod certi quidam Magistri judicium de thesibus suis per odium tulissent. Vidimus quoque a Facultate Theologiæ Montefono responsum non esse, quod propter causam odii vel aliam Magister nullus excipi posset. Facultas aliter respondit, ut ibi legere est. Intelligebat omnino eos, qui in alterius auctoris doctrinam inquirunt, non minus quam ceteros, seu sæculares, seu Ecclesiasticos judices excipi nonnunquam posse.

Ad illud tempus Joannes Gerfo Parisiensis Cancell.
Cc 5

cellarius, tractatum de Examinatione doctrinarum composuit, aitque censuram librorum Facultati cuilibet Theologiæ deputari posse, *modo habeat Doctores, non partiales, non seductos, non factiosos, non invidios, non seculari potestati vel spirituali plus faventes quam veritati; alioqui tolerabilius esset nullos Doctores habere, quam tales pati.* Memoria proditum est, Hussitas in Constantiensi Concilio Gersonem ut iudicem rejecisse. Hussitis dictum non est, Gersonem rejici non posse, sed mirum videri cur rejicerent. Id sibi sumpsit Franciscus Zabarella Cardinalis Florentinus, cum Hussitis ita respondit: *Dicitis, o Hussitæ, Cancellarium Parisiensem vobis suspectum existere, qui tamen usque adco superexcellens Doctor est, qualis in tota Christianitate vix reperiri queat.* Hoc Joannes Cochlaeus refert in libro 2. de historia Hussitarum. Disciplinæ genus hujusmodi novum non est, sed ab antiqua Ecclesiæ traditione proficitur.

Id primum colligitur ex Gratiani & Valentinianni Imperatorum rescripto ad Romani Concilii epistolam in causa Ursicini: *Quod si vel metropolitanus Episcopi, vel cujuscunque Sacerdotis iniquitas est suspecta, aut gratia, ad Romanum Episcopum, vel ad Concilium quindecim finitimorum Episcoporum accersitum liceat provocare.*

Deinde ex literis, quas Innocentius I. ad Theophilum Alexandrinum scripsit, & quas Palladius in dialogo de vita Joannis Chrysostomi cap. 3. meminit: *Ad hæc, inquit, rescripsit beatissimus Papa In-*

nocentius, communionemque utriusque partis admiffa, Theophili iudicium cassum atque irritum esse decernit, dicens oportere constare aliam irreprehensibilem Synodum Occidentalium & Orientalium Sacerdotum, cedentibus Concilio amicis primum, deinde inimicis, neutrarum quippe partium, ut plurimum rectum esse iudicium. Quid clarius? quid ad propositum validius?

Innocentium Augustinus sequitur in libri 2. contra Julianum capite 10. ubi contendit Patres quos Juliano opponit, excipi jure non posse: *Verum et si tales non fuerunt in his causis, quas ad se delatas, & inter partes cognitatas, cum hic viverent, suo iudicio finierunt; ad hanc tamen causam tales eramus, quando de illa sententias tulerunt. Nullas nobiscum, vel vobiscum amicitias attenderunt, vel inimicitias exercuerunt, neque nobis, neque vobis irati sunt, neque nos, neque vos miserati sunt. Quibus verbis ostendit perspicue, quo tempore rejectio iudicium fieri potest, scilicet cum amicitia cum iudicandis inita attenduntur, vel inimicitia exercetur. Deinde post alia docet, qua ratione audienda & retinenda sit adversariorum de adversariis sententia. Si vestra consideretur paucitas, multi sunt; si multitudo Catholicorum Episcoporum, per pauci sunt, ex quibus Papam Innocentium, & Presbyterum Hieronymum retrahere fortasse tentabis: istum, inquam, quia Pelagium Celsiūque damnavit; illum, quia in Oriente contra Pelagium Catholicam fidem pia intentione defendit. Sed lege quæ dicat in laudem beatissimi Papæ Innocentii Pelagi-*
us,

us, & vide utrum tales facile possis iudices invenire. De illo autem sancto Presbytero, qui secundum gratiam, quæ data est ei, sic in Ecclesia laboravit, ut eruditionem Catholicam multum in Latina lingua, multis & necessariis literis adjuvaret, non solet Pelagius jactitare, nisi quod ei tanquam æmulo inviderit. Sed nolo ex hoc tibi videatur de istorum iudicum numero retrahendus: non enim ejus sententiam posui, quam tempore inimicitarum contra vestrum tenuit & defendit errorem; sed quam posuit in scriptis suis liber ab omni studio partium, antequam vestra damnabilia dogmata pullularent.

Auditur ergo & retinetur Innocentii de Juliano Pelagii sectatore iudicium, quia Pelagius Juliani magister Innocentium laudaverat, & nisi laudasset, Augustinus satis innuit, a se nec auditum iri, nec retentum Innocentii de Juliani doctrina sententiam. Id confirmatur ex modo quem Pater æquifimus insinuat, ut Hieronymi de Juliano sententiam retineat. Ego, inquit, sententiam posui, quam liber ab omni studio partium tenuit: non posui sententiam, quam tempore inimicitarum contra vestrum tenuit & defendit errorem. Inimicitarum tempus appellat illud, quod adversus Pelagium & Cælestium scripserat.

Non ignoro dici a quibusdam, exceptioni locum esse, cum de personis agitur, sed non esse, cum de doctrina personarum. Distinctionem hanc Augustinus proxime confixit, eaque sponte sua dissilit. Quæ enim facit ratio, ut inimicus de inimici persona

sona non judicet, ea facit quoque, ut inimicus de inimici doctrina judicare nequeat: quasi vero ulciscendi cupiditas, quæ in inimico præsumitur, & partium studia tantum arderent, cum inimici persona judicanda est, sed statim extinguerentur, cum inimici doctrina judicanda foret. Bardos ac stipites habent homines, quibus insulsiatē hanc persuaderi posse velint. Præterea hæc distinctiuncula, sicubi valet & admittitur, in judicio, quod de rebus fidei & morum pronuntiatur, non valet, nec admitti debet. Nam statim atque personæ doctrina Catholicæ fidei & bonis moribus contraria judicatur, persona in mortis vel exilii discrimen adducitur. Faceſſat hæc miserrima distinctio, quam in Theologorum confesſum inferret, non quærendæ vel asserendæ veritatis amor, sed ulciscendæ injuriæ libido. Inventa est eo tantum consilio, ut prætextu religionis privata odia exerceantur impune: & certe nescio, an homo vere pius fugientem distinctionem retinere vellet.

Qui Calchedonensis Concilii actionem primam diligenter perleget, Episcopum Episcopi alterius accusatorem & judicem esse non posse observabit, & primum quidem inter ea quæ acta sunt Calchedoni, ubi Judices & Senatus dixerunt: *Theodoretus Episcopus ut accusator ingressus est, sicut ex voce ejus audistis.* Alloquuntur Dioscorum Alexandrinum Episcopum, qui ne Theodoretus in Concilium ingrederetur, impedire volebat. Et ibidem: *Dioscorus Alexandrinus Episcopus, dixit: Et quamobrem in ordine Episcopi sedet? Clarissimi Judices,*

Et amplissimus Senatus dixerunt: Episcopus Eusebius, Et Episcopus Theodoretus in ordine accusantium sedent, sicut Et vos in loco accusatorum sedetis.

Deinde inter ea, quæ eadem in actione gesta sunt Ephesi. Eutyches Archimandrita dixit: *Directi religiosissimi viri a sanctissimo Et Deo amantissimo Leone Archiepiscopo Romana Ecclesiæ in sanctam vestram Synodum suspecti mihi facti sunt. Manserunt enim apud religiosissimum Flavianum Episcopum, Et pransi sunt apud eum, Et munerati sunt, Et omne obsequium eis præbuit: postulo ergo vestram sanctitatem, si quid ab eis injuste factum fuerit contra me, id præjudicium mihi non generare.* At Legati quos Eutyches rejecit, erant Julianus Coensis Episcopus, Renatus Presbyter, Hilarius Diaconus Romanus, & Dulcitius Notarius, qui Ephesi-næ Synodo secundæ interfuerunt, & eo nomine non interfuerunt Calchedonenſi Concilio, sed alii: scilicet Paschasius Lelybæi in Sicilia Episcopus, Lucentius Asculanus Episcopus, Bonifacius & Basilus Romani Presbyteri, quibus Leo Julianum Coensem adjunxit. Sed, ut patet ex actis Concilii, præcipuum legationis munus fuit penes Paschasium, Lucentium & Bonifacium. Sic Leo hac in Legatorum suorum rejectione Eutycheti non contradixit.

Tum Eusebius Dorylæi Episcopus, qui primus Eutychetem accusaverat, illius condemnationi minime subscripsit, ut videre est *inter acta Constantinopoli, lecta Ephesi, Et Calchedone relecta.* Sed
inter

inter acta Constantinopoli, post Eutychetis depositionem, Ephesi acta sub Dioscoro, & relecta Calchedone, Eusebius hic subscribit.

Denique in actione 4. Calchedonensis Concilii, Eusebius Dorylæi Episcopus, qui & alios libellos Concilio adversus Dioscorum obtulit, Dioscori condemnationi minime subscripsit: etiamsi ceteri Antislites semel atque iterum subscripserint, semel adhibita ratione, iterum non adhibita ratione. Eusebius in eadem actione cum aliis Episcopis Leonis epistolam approbat, & ei subscribit.

Gelasius primus in Commonitorio ad Faustum legationis officio Constantinopoli fungentem, sic ad usum rejiciendorum in Ecclesia judicum, respectat. *Quæro tamen ab illis judicium quod prætendunt, ubinam possit agitari, an apud ipsos, ut iidem sint inimici & testes & judices: sed tali judicio nec humana debent committi negotia, nedum divine legis integritas?* Comparatio hæc rem quade agitur, evincit.

In Duziacensis Concilii, quod anno 871. habitum est, capite 6. ponitur, Hincmarum Remensem Archiepiscopum rejici posse ut judicem, si causa legitima subsisteret. Non Hincmaro Laudunensi Episcopo Hincmarus Metropolitanus Episcopus respondit: *Non habes contra me aliquid causa, ut me in aliquo postponere debeas, & recipere judicium meum non debeas; & cetera*, quibus, quæ Hincmarus Laudunensis Metropolitanus suo objicit, ut rejectioni inopportuna statim publice dispelluntur. Metropolitanus in cap. 9. Patres sen-

ten-

tentiam rogat, & ultimus suam ex scripto dicit sententiam, qua Hincmari Laudunensis depositionem confirmat; sed in Episcoporum catalogo, qui sequitur, primus omnium subscribit.

ARTICULUS III.

In Constantiensi Concilio certæ quedam traduntur notæ, quibus damnandæ propositiones configantur.

CUM ad certam regulam potius, quam ad incertam loqui necesse sit, operæ pretium esse duxi, censurarum notas quæ a Constantiensi Concilio in auctoritatem admittuntur, referre. Verum ut res tota plene intelligatur, ex illo refero loca quatuor, in quibus censurarum notæ describuntur.

Primus est in sessione 8. ubi Joannis Wicleffi articuli condemnantur. Sic autem se res habet: *Repertum fuit aliquos & plures ex iis fecisse, & esse notorie hæreticos, & a sanctis Patribus dudum reprobatos, alios non catholicos, sed erroneos, alios scandalosos & blasphemos, quosdam piarum aurium offensivos, & nonnullos eorundem temerarios & seditiosos.*

Alter in sessione 15. ubi articuli Joannis Hussi charactere, ut vocant, Italico exarati, condemnantur. Sic autem se res habet: *Fuit & est repertum, aliquos & plures ex ipsis fuisse & esse notorie hæreticos, & dudum a sanctis Patribus reprobatos. quosdam blasphemos, alios erroneos, alios scandalosos, quos-*

quosdam piarum aurium offensivos, nonnullos eorundem temerarios & seditiosos.

Tertius in eadem sessione, ubi articuli Joannis Husli, Romano, ut ajunt, caractere, delineati, condemnantur. Sic autem se res habet: *Quos etiam idem Joannes Hus in publica audientia coram Patribus & Prælatibus hujus sacri Concilii confessus fuit in suis libris & opusculis contineri, non esse Catholicos, nec tanquam tales esse dogmatizandos, sed ex eis plures esse erroneos, alios scandalosos, aliquos piarum aurium offensivos, pluresque eorum esse temerarios & seditiosos, & nonnullos eorundem esse notorie hæreticos.*

Quartus in Constitutione qua Martinus V. Wicleffi & Husli errores confixit, sacro approbante Concilio, & modum interrogandi eos, qui ab hæresi condemnata redirent ad Ecclesiam, præscripsit. Sic autem se res habet: *Item specialiter literatus interrogetur, utrum credat sententiam sacri Constantiensis Concilii super quadraginta quinque Joannis Wicleff, & Joannis Hus triginta articulis latam, fore veram & Catholicam, scilicet et quod supradicti 45. articuli Joannis Wicleff, & Joannis Hus 30. non sunt Catholici, sed quidam ex iis sunt notorie hæretici, quidam erronei, alii temerarii & seditiosi, alii piarum aurium offensivi.* Hic vel impii vel impiæ propositionis nomen apparet nusquam, nec merito apparere potuit, quia varios significatus habet, ac proinde ambiguum censuræ notam importaret: ut enim pius erga Deum, parentes & patriam, sic & impius quis dicitur?

In duobus locis prioribus blasphemi nomen ponitur, in duobus posterioribus non ponitur. In duobus locis prioribus quod blasphemi nomen Oxonienses & Pragenfes Theologi adhibuerunt, id in duobus posterioribus rejectum est; sed mirum, quod in eadem articulorum Hussi damnatione, nomen blasphemi uno in loco ponatur, in altero non ponatur. Quo fit, ut si in vocis illius usu auctoritas utriusque loci spectetur, incerta & caduca mihi plane videatur. Sed locus ultimus prævalere debet, tum quia ultimus est, & ob id perpensus recensione majori & accuratiori judicandus: tum quia Concilii totius, cui tunc legitimus Pontifex Martinus V. non interfuit modo, sed etiam præfuit: tum quia ibi revertentes ad Ecclesiam hæreticos, interrogandi modus præscribitur, in quo nihil mancum & imperfectum, nihil redundans ac superfluum, sed necessaria tantum collocantur. Ad hanc igitur amussim non albam quidem, sed certam disputandum esse mihi videtur. Melchior Canus in libri 12. de locis capite 10. recenset ea, quæ in Constantiensi Concilio leguntur in duobus locis posterioribus; & Dominicus Bannes in secundam secundæ, quæst. 11. art. 2. quæ duobus in locis posterioribus leguntur: & tamen hic auctor blasphemæ propositionis definitionem nullam tradit, nec memini me legere ullum Theologum, qui tradiderit. Hæc de Constantiensi Concilio admonere volui, ne quis hac in observatione nostra vel fucum faciat, vel sibi fieri patiatur.

Fortassis dicet aliquis Theologiæ Doctores
esse

esse nonnullos, qui censuras quasdam fecerint, in quibus hæ notæ dux, quas executimus, usurpantur. Fortassis hoc dicet; sed ego dicam eos suum sibi exemplum esse, nec ullum habere Concilium auctoritatis tantæ, quantæ est Constantiense, quod sequantur. Ego Concilium hoc ut ducem optimum & certissimum sequor, nec super Concilii hujus sobrietatem sapere volo: ac proinde quidquid illud est ad me non attinet, nisi notas hujusmodi definiant, & per eas rite definitas gradum erroris demonstrent sejunctum ab eo, quem propositio erronea vel hæretica importat. Unde Bannes in secundam secundæ, quæst. 1. art. 10. dubit. 2. sapienter ait, *non esse licitum Theologo præsertim in re gravi novas opiniones inducere, nisi magna & necessaria ratio cogente.* Quod vir prudens de inducendis opinionibus novis pronuntiat, id ego quoque de novis censurarum notis pronuntio. Ceterum blasphemia, cum nihil aliud sit, quam execratio, maledictio, convitium, & quasi nocens dictum, & sacrilega obtrectatio; impietas quoque, cum nihil aliud sit, quem scelus & injustitia adversus Deum, patriam, parentes & amicos; non tam sunt notæ censurarum, quam ea quæ censurarum notis affici possunt. Præterea βλασφημεῖν cum aliud nihil sit, quam dignitati, honori que alterius derogare, τὸ βλάσφημον nihil aliud erit, quam injuriosum. quod a nonnullis Theologis inter censurarum notas reponitur; & eam illi definiunt, quæ *alicui aut statui, aut personæ injuriam facit*; & in exemplum assumunt certas quasdam Wicleffi pro-

positiones, quas Constantiense Concilium damnavit. A nonnullis dixi Theologis, quia sunt & alii, qui eam propositionem injuriosam præmittant, quod ea in Constantiensi Concil. non repariatur.

Quod autem de hoc Concilio circa impiam & blasphemam propositionem observamus, de propositione falsa observandum est. Nam Theologi quidam falsitatem censurarum notis adscribunt, quod Constantiense Concilium non fecit. Intellegebat axioma illud Philosophiæ: *Ab eo quod res est, vel non est, propositio est vera, vel falsa.* Sic vera propositio dicitur ea, quæ objecto conformis, & falsa ea, quæ objecto conformis non est. At quod est duutaxat falsum, notam in Theologia nullam meretur, alioqui proscriberetur quævis opinio, cum ea ut falsa refutari possit. *Opinio enim est assensus probabilis, cui non repugnat subesse falsum.* Quod vero ita falsum est, ut in detrimentum fidei, vel christianarum institutionum redundet, pro modo rei receptis censurarum notis compungitur. Nunc ne quid desit huic articulo, tradendæ sunt definitiones notarum, quas Martinus V. & Constantiense Concilium vindicandas & retinendas esse duxerunt.

Quid sit hæresis seu hæretica propositio.

Antiquiores Theologi, ut Rupertus in regulam sancti Benedicti, hæresim ita definiunt: *Hæresis est contradicere sanctæ & canonice scripturæ; affirmare aliquid, quod ab illa negatum est; &*
nega-

negare aliquid, quod ab illa affirmatum est. Deinde alii apud Guillelmum Okamum in libro 2. dialogorum cap. 6. Hæresis est dogma falsum fidei orthodoxæ contrarium. Definitio hæc constat genere, quod est dogma falsum, & differentia, quæ est fidei orthodoxæ contrarium.

Petrus Garfias ex Parisiensi Theologo Ussellensis Episcopus, in suis determinationibus Theologalibus: *Affertio catholica est veritas ex lumine revelationis immediate vel mediate habita, explicite & in propria verborum forma, vel implicite bona & necessaria consequentia deducta.*

Melchior Canus in libri 12. de locis cap. 7. *Hæresis, inquit, est ejus, qui fidem professus fuerit, error pertinax illi veritati manifeste contrarius, quæ Catholica certo sit.*

Dominicus Bannes in secundam secundæ, quæst. 10. art. 2. *Hæresis est propositio directe contraria veritati fidei.*

Joannes Bagotius institutionum Theolog. de vera relig. lib. 4. disp. 5. cap. 1. *Propositio hæretica a Patribus intelligitur ea, quæ contradictoria est alicui propositioni fidei per se directe, ita ut hæretica neget quod propositio revelata & ab Ecclesia definita ut talis affirmat, aut illa affirmet id quod ista negat.*

Hi auctores omnes re ipsa pene conveniunt; sed alii aliis disertius loquuntur, & ad usum Scholæ accommodatius.

Quid sit erronea.

Petrus Garfias ibidem: *Propositio erronea dicitur, propositio asserens aliquid esse falsum, quod est verum. Unde Augustinus libro de Academicis dicit, quod error est falsa pro variis approbare.*

Melchior Canus in libri 12. de locis cap. 7. ad Constantiensis Concilii mentem sic definit erroneam propositionem: *Error, qui est minus quiddam, quam aperta heresis, et Catholica doctrina tamen contrarius est, propositio erronea vocatur.*

Dominicus Bannes in secundam secundæ, quæst. 11. art. 2. pluribus de propositione erronea disputat; sed illa omnia eo deveniunt, ut propositio erronea sit, quæ indirecte contra fidem pugnet.

Joannes Bagothus in loco jam citato: *Erronea in fide est propositio omnis, quæ contradictoria est et opposita doctrinæ ab Ecclesia definitæ, quam non tantum ut probabilem, sed ut certam et indubitatam asserit Ecclesia, sive hæc propositio sit a Deo revelata, sive non sit revelata. Sed paulo post explicatius: Quæ propositio non per se, sed per aliud, nec primo, sed secundario, nec directe, sed indirecte opponitur fidei divinæ et auctoritati, sed tantum directe Ecclesiæ auctoritati, hacque mediante auctoritati illi Dei opponitur, ea dicitur erronea.* Theologi in propositionis erroneæ definitione satis conveniunt, sed in adferendis exemplis, quibus eam definitionem confirmant, vix conveniunt.

Quid sit temeraria.

Joannes Turrecremata, qui ex sacri palatii Magistro Cardinalis factus est, in libro de Pontificis & generalis Concilii auctoritate: *Temeraria*, inquit, *definitio* (seu propositio) *est, quæ nec auctoritate, nec ratione certa probari potest.*

Petrus Garfias: *Temeraria propositio est propositio asserens aliquid tanquam certum, quod non potest efficaci ratione probari, vel auctoritate, sicut propositio asserens, quod mundus finietur intra centum annos; hæc autem propositio licet possit esse vera, hoc tamen asserens, dicitur temerarius, & propositio temeraria, quia ad hoc nec auctoritas, nec ratio efficax habetur.*

Melchior Canus in loco jam citato: *Quæ non inconsulta ratione modo, sed confidenti audacia, insolentia proterva, exultatione impudenti, & jactatione superba, non contra fidem dico, sed contra Ecclesiasticæ modestiæ regulam asseruntur, ea Theologi in præsentem temeraria censent, & inter errorum gradus constituunt.*

Dominicus Bannes in loco jam citato: *Temeraria propositio est, quando aliquis asserit quidpiam contra communem opinionem Ecclesiæ aut Theologorum, sine magna auctoritate in materia gravi.*

Joannes quoque Bagotius in loco jam citato: *Temeraria propositio in fide est, quæ nullo auctore fide digno, nulla ratione probabili nititur,*

424 CAP. LXI. ART. III. DE VARIIS REBUS, QUÆ AD
Et aliquatenus spectat ad fidem, aut Ecclesiæ do-
ctrinam.

Sic in temerariæ propositionis notione, Magistri
sine controversia concordant, in usu non item: us-
que adeo difficile est exempla ponere, quibus notio
hæc vere conveniat.

Quid sit piarum aurium offensiva.

Petrus Garcias ibidem: *Propositio scandalosa aut
piarum aurium offensiva est, quæ cum modifica-
tione adjuncta est vera, per se tamen Et absolute pro-
lata videtur favere propositionibus hæreticalibus
hæreticorum.*

Melchior Canus in loco toties citato, de propo-
sitione piarum aurium offensiva sic censet: *Propo-
sitionem scandalosam quidam cum piarum aurium
offensiva confundunt, ut verbis distinguantur, re
eadem prorsus sint. Et paulo post: Hic scanda-
lum more vulgi non usurpamus pro eo, quod aures of-
fendit, quodve populus fidelis horret, sed pro eo, quod
infirmis causam ruinæ præstat; Et quod ante fideli-
um pedes positum, eos facit in illud incurrere, irrue-
re, offendere.*

Huc spectat Bagotius, cum loco citato ait: *Pro-
positio piarum aurium offensiva est, quæ non tam do-
ctos ipsos, quam pios offendit, quia licet aliquem ejus
sensum bonum Et catholicum intelligant, pii tamen
eo quem præ se fert, sensu offenduntur. Et paulo
post adjicit ad notas, quæ innox explicatæ sunt, revo-
cari posse alias, quæ dicuntur blasphemia, seditiosa,
impia.*

Quid

Quid sit seditiosa.

IN quarto Constantiensis Concilii loco, seditiosa propositio inter censurarum notas statuitur, sed illius definitionem pauci tradiderunt.

Petrus Garfias ibidem: *Propositio seditiosa dicitur, quæ divisionem & schisma inducit in populo.*

Hæc habui, quæ ad Concilii illius loca quatuor, & ad notarum, quibus certæ quædam propositiones configi possunt, definitionem differerem, ne qui difficillimo censorum munere funguntur, per rerum, quæ in eo Concilio gestæ sunt, & notarum quæ ex variis auctoribus relatæ, ignorantiam aberrant, ut quidam aberrare solent.

Præterea censores sibi semper ante oculos debent statuere, quod Guillelmus Okamus acute observat in capite 12. libri 2. dialogorum: *sicut non potest summus Pontifex, nec etiam tota Ecclesia Dei de assertionem non vera facere veram, nec de assertionem non falsa facere falsam; ita non potest de assertionem non catholica facere catholicam, nec de assertionem non hæretica facere hæreticam.*

ARTICULUS IV.

Decidendarum rerum indiculus Magistris singulis præberi solitus.

Consuetudo, de qua sermo instituitur, rationi facile consentit. Nam qui judicat, rem de qua judicat, eum apprime nosse oportet. Magi-

stri singuli super re ad deliberandum proposita censent & pronunciant : quod cum Facultas Theologie probe teneat, rerum decidendarum indiculum Magistris singulis distribuere solet. In medium adfero testimonia nonnulla, quibus illud confirmetur.

Primum ducitur ex illa censura, quæ ad annum 1387. contra Joannem Montefonum lata est, & sic se habet : *Ad visitandum prædictum quaternum ejus propria manu scriptum, & ex ordinatione dictæ Facultatis per eum exhibitum, deputati fuerunt sex Magistri, tres Religiosi, & tres Sæculares, qui licet post longum examen essent in opinione concordēs; tamen suam relationem super hoc facere noluerunt, nisi darentur iterum alii sex ex parte ejusdem Facultatis, qui iterum cum aliis dictum quaternum, & quedam alia ejus scripta per ipsum postea confessata, diligentissime visiterunt, & diligenti visitatione omnia scrutati sunt; sed non obstante prædictorum 12. Magistrorum concordia, ut totum securius & irreprehensibilius ageretur, data fuerunt omnibus Magistris, & pluribus Baccalariis prædictæ Facultatis certæ schedulæ antedictas assertiones continentes, ut quisque suam super his opinionem scriberet.*

Alterum comparatur ex censura, qua Joannis parvi assertiones novem percelluntur.

Magister Guillelmus Beville Magister in Theologia, dixit : Ideo apparet sibi, quod illi, qui alias non viderunt istas propositiones, habeant copiam, & motiva condemnationis & deliberationis.

Ursinus Tallevandus Magister in Theologia, dixit: Ideo sibi videtur, quod est facienda inquisitio, an in libello isto continentur hujusmodi assertiones, vel non; Et si sic, tunc materia erit discutienda, Et debebunt articuli mitti illis, qui vocabuntur ad deliberandum.

Joannes Matthæus Magister in Theologia, dixit, quod est novum in hac materia; dixit, quod dicere, homicidium esse licitum, est hæreticum; Et dixit, quod prima propositio est erronea, nec est desistendum a condemnatione ejusdem: alias vero propositiones vellet videre, Et plenius deliberare super iisdem.

Theobaldus Picardi Carmelita, Magister in Theologia, dixit, quod bonum esset prius eas (propositiones) communicare, ut singuli Magistri habeant ipsas videre.

Nicolaus Canache Canonicus Parisiensis, Magister in Theologia, dixit, quod alias materiam non vidit, de presenti in particulari nesciret deliberare; Et ideo vellet habere articulos in scriptis, Et melius posset deliberare.

Matthæus Rodert Magister in Theologia: Ideo deliberat quod quia Magistri omnes non viderunt ipsas, (propositiones) mittantur Magistris, ut deliberare valeant quoad judicalem condemnationem.

Jordanus Morini Magister in Theologia, vult bene quod Magistri habeant schedulas Et articulos.

Joannes de Dulcine Snillo Magister in Theologia,
di-

dicit, quod bonum esset videre quaternum defuncti Magistri Joannis Parvi, ad sciendum si articuli contineantur in propositione sua; & ideo propter arduitatem materie, est opinionis quod mittantur schedulae, & Magistri habeant ad deliberandum plenius.

Guillelmus Puerinopotis Magister in Theologia, est opinionis, quod mittantur schedulae Magistris, quam citius fieri poterit, & quod Magistri habeant dare deliberationem in scriptis.

Matthæus Mercerii Magister in Theologia, dicit, quod de presenti non auderet deliberare, & consultat mittere schedulas.

Nicolaus de Dano Magister in Theologia, est opinionis, quod habeantur schedulae, & mittantur Magistris.

Henricus Nannetenfis Episcopus, ut condemnatio fiat solennius, vult quod mittantur schedulae, & postea vocentur Magistri quando placuerit.

Joannes de Castellione Magister in Theologia, dicit, quod nunquam fuit super ista materia vocatus; & ideo videtur sibi quod bonum est mittere schedulas, ut Magistri possint deliberare.

Benedictus Gentiani Magister in Theologia, est opinionis, quod mittantur schedulae super assertionibus, de quibus in instrumento fit sermo.

Erardus Ermengardi Magister in Theologia, dicit ad idem quoad mittendas schedulas Magistris.

Radulphus de Porta Magister in Theologia, dicit
pla-

placere sibi, quod mittantur schedula Magistris, ut maturius habeant deliberare.

Guillelmus Pinguisavis Magister in Theologia, petit schedulas mitti Magistris antequam ulterius procedatur in materia.

Joannes Graverant Magister in Theologia, Ordinis Prædicatorum, est opinionis, ut negotium sit magis securum, quod mittantur schedula.

Joannes Baldovini Magister in Theologia, est opinionis, quod prius mittantur schedula.

Joannes Broust Magister in Theologia, est opinionis, quod Magistri habeant schedulas, & quod mittantur schedulae ipsis Magistris.

Joannes Michaëlis Magister in Theologia, Ordinis Prædicatorum, dicit, quod propositiones sunt condemnandæ, nec esset differendum nisi propter hoc, quia Magistri non habuerunt schedulas.

Joannes de Landifsono Magister in Theologia, stat ad idem quoad schedulas mittendas.

Petrus de Versailles Magister in Theologia, dicit quod non est differendum, nisi propter illos, qui non habuerunt schedulas, & est opinionis, quod mittantur.

Petrus Parvi Baccalarius formatus in Theologia, dicit quod schedulae sunt mittendæ.

Joannes Lamberti Baccalarius formatus in Theologia, dicit quod mittendæ sunt schedulae.

Et sic de aliis.

Est autem tenor schedula missæ talis.

Ex parte domini Episcopi & Inquisitoris, & Concilii fidei solennissime congregati, Magister reveren-

rende, mittitur vobis schedula continens assertiones aliquas cum suis reprobationibus: quare requirimus vos sub pœnis juris, ut detis deliberationem vestram publice, & in scriptis vel verbo tenus, si hujusmodi assertiones, de quibus ortum est notorie scandalum, sicut fatetur Concilium fidei, sint erroneæ & taliter condemnandæ, ut consequenter procedere valeamus, sicut juris ordo postulabit. Sequuntur assertiones hæ ex cod. MS.

Tertium depromitur ex condemnatione propositionum, quas in actu magnæ Ordinariæ Hieronymus Clithoveus defenderat, anno Christi 1521. Quod intelligens ordinavit Facultas, in primis audiendos esse & Magistrum, qui præsedet alicui, & ipsum Baccalarium, ut sensus particularum ipsius conclusionis per eos prætenso exponerent, probationesque suas darent: ipsis autem ab eadem Facultate non semel auditis & ponderatis, quas etiam scripto tradidit idem Baccalarium, probationibus decrevit, quatuor primas ejusdem conclusionis particulas, ultima, quæ sine offendiculo teneri potest, relicta, transcribendas esse, & singulis Magistris nostris communicandas, ut de illis post sufficiens examen, sententias dicerent.

Quartum comparatur ex Joanne Arboreo Parisiensi Theologo, qui ad annum 1540. floruit, lib. 3. Theosophiæ, cap 27. Ad hæc difficillima & per ardua rei hæreticæ discutienda negotia, plurimum habet momenti, & confert sacratissima Theologorum Parisiensium Facultas, quæ tametsi extremam hisce censuris manum non admoveat, nec adhibe-

bibeat, nec finiat quicquam, quod ad obedientiam adstringat omnes; exacte tamen, sincere & doctissime ecclesiasticas imitando sanctiones judicat, profert, eloquitur & admonet; nec tamen absque stabili & inconcusso judicio, docet quidnam sit prorsus fugiendum, & evitandum in perniciosissimis hereticorum dogmatibus. Seligit & illa peritiores & ingeniosiores, & eos, qui præcellunt doctrina & jugi in hac arena exercitatione. Refert unusquisque suas lucernulas, suumque codicillum Facultati, ac compositissimo Theologorum ordini. Utrunque excutiuntur, qui suboriri possunt, scrupi, accusati rationes librantur, & ex ditissima sacræ Scripturæ penu promuntur ad illum confutandum, constitutis tamen indicibus, certissima testimonia. Censent aut cum depravasse sacras literas, aut perperam intellexisse.

Ex his autem argumentis quatuor, colliguntur duo, Facultati Theologiæ mos, quo decidendarum rerum indiculus Magistris singulis præbetur; & hujus moris necessitas, nempe ut ex certa causæ cognitione judicium feratur: etenim nisi modo tali ferretur, injustissimum foret.

ARTICULUS V.

Facultas Theologiæ determinationes suas, non asserendas simpliciter, sed probandas esse censet.

DOCTRINÆ determinatio probari dupliciter potest. Et primo quidem unicuique censuræ ad-

ut rationabilis quorundam errorum condemnatio Parisiis nuper facta, ac justificatio exortæ super hoc causæ, & adversantium omnium quæcunque injusta, irrationabilisque conquestio, oblocutio atque vexatio, singulis innotescat, præsentem tractatum sub Apostolicæ Petri Sedis, & sedentis in ea summi Pontificis, correctione duximus compilandum. Deinde quicquid illud est, ita postea confirmat: Item nec Papa, nec Doctores Juris canonici, si non sint Theologi circa ea, quæ sunt fidei aliquid catholice discutiunt, vel authentice determinant, sine Theologorum doctrinali determinatione prævia, cum Papa in hæresis condemnatione consuevit reddere Theologicam rationem, sicut fecit Alexander III. Extra de hæreticis, cap. Cum opus, & Innocentius III. de summa Trinitate, cap. Damnamus. Et si quando hujusmodi rationem Papa, vel alii condemnatores hæresium in sua condemnatione non reddunt; in aliis tamen scriptis tacite vel expresse eam reddere consueverunt. In talibus autem rationibus Theologicis. alii non Theologi, quamvis in Jure Canonico peritissimi, in glossis & tractatibus suis a Doctoribus Theologis mendicant, sicut patet de Joanne Andrea in multis locis, & specialiter in cap. Ad nostrum de hæreticis, in Clementinis; & quando aliter faciunt, eos nimirum errare contingit. Quod si Papa damnatæ a se hæreseos rationem ex certis Theologiæ principiis desumptam reddat, quidni & Facultas Theologica redderet?

Sic illa loquitur in responsione, quam anno 1502.

Ee

pro-

propositis sibi ab Ecclesia Parisiensi quæstionibus dedit: *Sacra Theologiæ Facultas fuit Parisius per juramentum solemniter apud sanctum Maturinum, specialiter de more congregata, parata semper omni poscenti reddere rationem de ea, quæ in nobis est, fide & spe.*

Sic illa loquitur in censura, quam anno Christi 527. in plures Erasmi libros tulit: *Nos rationem reddere volentes de ea, quæ in nobis est, fide, re diutius ac maturius perspecta, tandem non solum super dictis propositionibus respondendum censuimus; sed & rationes & Scripturarum testimonia pro instituti brevitæ pauca subicere ad cautelam, ubi opus visum est, curavimus.*

Sic illa loquitur in iudicio, quod anno Christi 1554. de institutione Societatis JESU pronunciauit: *Sed quoniam omnes, & præsertim Theologos, paratos esse oportet ad satisfactionem omni poscenti de his, quæ ad fidem, mores, & ædificationem Ecclesiæ pertinent, dicta Facultas poscenti, mandanti, & exigenti Curie prædictæ satisfaciendum duxit.*

Hæc sufficiunt, ut Facultatis consuetudo probetur, quam Lutherus, cum non bene novisset, in censura contra se lata desideravit. Cui Hieronymus Hangestus in libro de Academiis cap. 4. sic respondit: *Præterea eximie Facultatis Theologiæ Parisiensis determinationes inique carpit, & insipienter subsannat hic maledicus sycophanta, quod ipsa suis determinationibus rationes non adjiciat. Profecto adjecit: Conciti enim atque in unum congre-*

pregati ad hujusmodi rerum examinationem & discussionem, validas rationes in medium adduxerunt perdocti Patres, quibus suas probarunt, fulserunt & stabilierunt decisiones; & quis ambigit interdum non expedire eas passim divulgari? Id crebro & prudenter quidam agunt legum latores atque iudices, qui ad evitandas malignantium calumnias, nonnunquam suarum sanctionum, aut judiciorum causas plebi subticent, eas eruditis & probis, dum expedit, deprompturi.

Complures Theologi, & præsertim Judocus Clichtoveus, editas adversus Lutherum determinationes probarunt, nova illius dogmata impugnaverunt, & antiquam fidem confirmarunt. Nicolaus Coeffeteus mysterii Plesseani censuram ingenti libro defendit. Franciscus Hallerius ecclesiasticam Hierarchiam defendit adversus Hermannii Loemelii Spongiam, & ab hujus impetitionibus censuram Facultatis Theologicæ vindicavit. Juris publici liber est, qui talem præ se fert inscriptionem.

Ceterum hæc Facultatis nostræ institutum ex receptis apud œcumenicas Synodos moribus descendit, & hi mores inuituntur beati Petri testimonio, quod Facultas tam sæpe laudavit. Non attingo Synodos Nicænam & Constantinopolitanam primam, quarum acta non superant integra, sed Ephesinam, Calchedonensem & alias, quæ & Scripturas, & undique accersita Patrum testimonia, tanquam principia, bases & fundamenta definitionibus fidei præmittunt.

Leo Pontifex magnus Injus rei exemplum infigne, memorabile, & posteris omnibus imitandum reliquit. Hic enim cum de fide Calchedonenfi ad Leonem Augustinum scripsit, etiamsi potuerit illum ad Synodum, & Synodi probationes remittere, non tamen remisit. Probationes adjunxit, quæ cum ex Scripturis, tum ex Patribus petuntur. Leonis verba sunt: *Promississe me memini, venerabilis Imperator, in causa fidei, de qua clementiam tuam novi pie esse sollicitam, pleniorum humilitatis meæ dirigendum esse sermonem, quem nunc, auxiliante Domino, fidei occasione persolvo, ut sancto pietatis tue studio utilis, quantum arbitror, deesse non possit instructio. Quamvis enim sciam clementiam tuam humanis instructionibus non egere, & sincerissimam de abundantia Spiritus sancti hausisse doctrinam; officii tamen mei est, & patefacere quod intelligis, & prædicare quod credis, ut ignis ille, quem Dominus veniens misit in terram, motu crebræ meditationis agitato, sic coalescat, ut ferveat, & sic inflammetur, ut luceat.* Et post alia, de Nestorii & Eutychis hæresibus, deque pluribus locis Scripturæ subjicit: *Non ergo quisquam erubescendum existimet Christianus de nostri in Christo corporis veritate, quia omnes Apostoli, Apostolorumque Discipuli, & præclari Ecclesiarum quinque Doctores, qui ad martyrii coronam, vel ad confessionis meruere gloriam pervenire, in hujus fidei lumine splenduerunt, consonis ubique sententiis intonantes, quod in Domino JESU CHRISTO deitatis & carnis una sit consistenda persona.* Et quibusdam interpositis: *De quo cum*
san-

sanctarum literarum nulla pars sileat, sufficit quædam consona veritatis signa posuisse, quibus diligentia fidei splendidissima latitudine dirigatur, & sincera intelligentiæ luce perspiciat, quod in Filio Dei, qui se incessabiliter filium hominis, & hominem proficitur, non sit Christianis erubescendum, sed constantissime gloriandum. Ut autem pietas tua cum venerabilium Patrum prædicationibus nos concordare cognoscat, aliquantas eorum sententias huic credidi subjiciendas esse sermoni, quibus si digneris attendere recensitis, non aliud nos prædicare reperies, quam quod sancti Patres nostri toto orbe docuerunt, quanquam ab illis, nisi solos impios hæreticos discrepare. Patres autem, quorum testimonia recenset, hi sunt, Hilarius Pictaviensis Episcopus, Athanasius Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus, Ambrosius Mediolanensis Ecclesiæ Episcopus, Augustinus Hipponensis Ecclesiæ Episcopus, Joannes Constantinopolitanus Episcopus, Theophilus Alexandrinus Episcopus, Gregorius Nazianzenus Episcopus, Basilus Cappadox Episcopus, Cyrillus Alexandrinus Episcopus.

Quod autem Leo tam fideliter præstitit, id ante & post Leonem, Patres & Pontifices alii præstandum beati Petri auctoritate comprobarunt.

Joannes Chrysostomus in libri 4. de sacerdotio capite 3. Et alius quidam ex Apostolis unum hortatur, ut hujus sermonis vim studiose complectamur, inquit: Parati semper sitis ad respondendum cui libet poscenti, ut loquamini de ea, quæ in vobis est, spe. Deinde in ejusdem libri capite 8. Ac rursus

sermo vester semper cum gratia sit sale conditus, ut sciatis, quomodo oporteat vos unicuique respondere. Jam id vult Petrus ut parati semper simus ad respondendum: omnibus quidem præceptum est.

Flavianus Constantinopolitanus Episcopus in epistola ad Theodosium Imperatorem: *Nihil ita convenit Sacerdoti, & dogmatibus erudito divinis, quam paratum esse ad satisfactionem omni poscenti eum rationem de spe, quæ est in nobis, & gratia.*

Pelagius I. in epistola ad Childebertum Regem Galliarum: *Hæc est, inquit, fides tua & spes mea, quæ in me dono misericordiae Dei est, pro qua maxime paratos esse debere beatus Petrus Apostolus præcipit ad respondendum omni poscenti nos rationem.*

Deinde in epistola 12. ad Episcopos Tusciae, quos ob schisma redarguit: *Nos secundum Apostolicam sententiam parati sumus ad satisfactionem omni poscenti nos rationem de ea, quæ in nobis est. fide, quia in nullo a sanctis Patribus, custodiende divina gratia cognovimus deviasse.*

Nicolaus I. in epistola 42. ad Episcopos Galliarum: *Parro ne justitiam regere nostræ videamur voluntatis arbitrio, ac per hoc astinemur canonicis legibus contraire, sancimus atque decernimus, quatenus sapediectus Rothadus (Suesslionensis Episcopus) paratus sit omni regulariter poscenti de se, quia, Deo propitio, nulli parti favere volumus contra iustitiam coram sedis Apostolicæ præfule, reddere ratio-*

rationem. Pontifex respectum habet ad beati Petri locum, quo Chrysostomus, Flavianus & Pelagius utuntur. Sic Facultas Theologiæ cum censuras & decreta sua probanda esse judicat, sanctorum Patrum traditioni firmiter adhiæret, eosque, qui Facultatem ab hoc onere liberant, ignorantie crassioris convincit. Et sane partes illæ quas beatus Petrus Facultati, & ceteris doctrinæ exploratoribus imponit, omnino perficiunt, aut debent perficere, ut quas censuras edit & decreta, hæc accusatione & circumspeditione majori edantur, & nulla solida possint, aut certe probabili ratione confutari: id tum denum fiet, cum censurarum notæ damnandis propositionibus vere aptabuntur. En Rhodus, en saltus.

Profecto Theologiæ Facultates Parisiensis, Oxoniensis, & Coloniensis, non semper olim adhibuerunt tantum diligentiam, quantum par erat ad condendos suos articulos, ut fidem facit certum quoddam diæterium, cujus Joannes major meminit in librum secundum sent. dist. 30. quæst. 4. editionis anni 1510. & anni 1519. *Parisienses articuli non transeunt Sequanam, neque Oxonienses Tamesiam, neque Colonienses Rhenum.*

ARTICULUS VI.

Facultas deliberantibus, & de doctrina judicium ferentibus Magistris, liberum tempus relinquit.

PRonunciare in jure, quam difficile sit, & in ferendo circa fidei dogmata judicio, quam lente

festinandum sit, ut nec alii, ita nec Parisienses Theologi unquam dubitarunt. Eam ob causam deliberationi & consultationi Magistrorum liberum tempus reliquerunt, nec ullam tulerunt legem, qua singulorum consultationem certo temporis spatio deputarent. Hoc autem satis superque doceat præfationes, vel alia id genus scripta, quibus determinationes Facultatis Theologicæ exprimuntur.

Illustrissimum profecto exemplum est, quod ex rebus contra Joannem Montelsonum gestis depro-mitur; sed referenda sunt verba ipsa, quibus illud exprimitur. Apud Petrum Alliacum extant in oratione, quam Avenione coram Cardinalibus habuit.

Prima ergo veritas est, quod anno Domini 1387. ante mensem Julii, dictus Frater Joannes in Scholis Fratrum Prædicatorum Parisius publice dogmatizavit 14. propositiones falsas, erroneas, & plurimum scandalosas. Et post alia.

*Secundum est, quod celebrata postmodum congregatione solenni omnium Magistrorum in Theologia Parisius, inter quos Frater iste presens adsuit, cum Theologicæ Facultatis Decanus cœpisset quasdam ejus propositiones, sibi fideliter per Scholasticos, qui ex eisdem scandalizati fuerant, scripto tenus exhibitas recitare, vix paucas expresserat, cum dictus Frater, qui nondum fuerat nominatus, sui impatiens, nec bene sibi imperans, sed ad responsionem obtulit, dicens, quod non oportebat eum silere, & quod istæ conclusiones ab eo processerant, ipsasque usque
ad*

ad mortem sustineret; iterum repetens, eas non sine magno consilio posuisse.

Tertium est, quod ad visitandum prædictum quaternum ejus propria manu scriptum, & ex ordinatione dictæ Facultatis per eum exhibitum deputati fuerunt sex Magistri, tres Religiosi, & tres Seculares, qui licet post longum exantem essent in opinione concordēs, tamen suam relationem super hoc facere noluerunt, nisi darentur iterum alii sex ex parte ejusdem Facultatis, qui iterum cum aliis dictum quaternum, & quædam alia ejus scripta, per ipsum postea confessata, diligentissime visitarunt, & diligenti visitatione omnia scrutati sunt.

Quartum est, quod non obstante prædictorum 12. Magistrorum concordia, ut totum securius & irreprehensibilius ageretur, data fuerunt omnibus Magistris, & pluribus Baccalariis prædictæ Facultatis certæ schedulæ antecedentes assertiones continentes, ut quisque suam super his opinionem scriberet: ex quibus schedulis per novas iterum deputatos, recollectis & concordatis 27. Magistrorum tunc præsentium, ac demum sex supervenientium opinionibus, semper eas in mitiorem partem trahendo, schedula illa, quæ dicitur Facultatis Theologiæ, confecta est.

Quintum est, quod prædicta schedula per tot deputatorum consultationes, ac dictæ Facultatis congregationes varias, sic diligenter examinata, & servata in ea sancti Thomæ, & doctrinæ suæ reverentia, prout ex ejus prologo clare patet, ipsa exhibita fuit prædicto Fratri, ut juxta formam ipsius di-

*et*as suas assertiones, quæ scandalum generaverant, retractaret, qui ita se facturum infra certam diem promisit; sed ipse promissum suum in hoc, sicut & in aliis multis violavit.

Sextum est, quod Facultas prædicta se ab eo spre- tam percipiens & illusum, præmissa dictæ Univer- sitati nunciavit, eam in juris subsidium requirens, ut in hac causa sibi adjungeretur, supplicando, quod matura prius deliberatione habita concessum est.

In hoc autem negotio, ut apparet, neque dimi- dium horæ, neque hora, neque dies deliberantibus Magistris præfigitur; sed quicquid temporis volunt singuli ad deliberandum insunt.

Alterum exemplum præbet causa Joannis Parvi, quæ in Academia tam lente discussa, quam quod lentissime: cui rei fidem faciunt pleræque Magi- strorum deliberationes, quæ sunt ejusmodi.

Dominicus Parvi Magister in Theologia, Cano- nicus Parisiensis, dicit, quod non intendit retardare aliquam veritatem fidei Catholicæ per aliquam de- lationem petendam; & dicit quod nunquam fuit in aliquo loco, ubi tractaretur ista materia, nec exami- navit negotium Magistri Joannis Parvi, & ideo, quia negotium videtur sibi arduum, tam occasione fidei, quam alias ratione circumstantiarum, quæ tangunt mores & alia; & ideo reputat materiam arduam propter modum condemnationis hujusmo- di assertionum, & ideo nolle esse causa retardatio- nis alicujus veritatis; & dicit, quod de præsentî ne- sciret deliberare in hac materia.

Joan.

Joannes Breviscoxe Canonicus Parisiensis, Magister in Theologia, Eleemosynarius domini nostri Regis, dicit, quod si domino Episcopo videatur, vel habuerit consilium procedere ad condemnationem dictarum assertionum, de quibus in instrumento Universitatis superius lecto, facta est mentio, non vult eam impedire; dicit tamen, quod non vidit, nec audivit propositionem Magistri Joannis Parvi, ex qua ipsa assertiones dicuntur extractæ, nisi de prima assertionem, cum qua non staret propter circumstantias. De aliis assertionibus non vidit nec audivit; Et dicit, quod in ista materia cum summa gravitate est procedendum propter arduitatem materiae, Et de presenti in speciali nesciret quod ultra deliberaret, nisi quod mittantur schedulae, Et discutiat plenius materia.

Minister sancti Maturini Parisius Magister in Theologia, considerat hanc materiam bene arduam, Et apparet sibi, quod Facultas Theologiae alias fuerat congregata in sancto Maturino super ista materia, Et ponderabat arduitatem materiae, Et stat conclusivè, quod examinetur adhuc plenius materia.

Abbas de Verzellaio Magister in Theologia, dicit, quod istam materiam non vidit alias, nec vidit propositionem Magistri Joannis Parvi, ex qua dicitur dictas assertiones esse extractas, nec scit, si illas dixerit Magister Joannes Parvi, vel alias, non constat sibi, quod hujusmodi propositiones fuerint publicatae; Et ideo videtur sibi, quod non sunt condemnanda, nec auderet dicere si sint erronea, vel

condemnanda; & si aliqua fuerit habita deliberatio super hoc, adhuc non videtur sibi, quod de presenti sint condemnanda; imo dicit, quod materia adhuc maturius debet tractari.

Joannes Matthiæ Magister in Theologia, dicit, quod prima propositio est erronea, nec est desistendum a condemnatione ejusdem; alias vero propositiones vellet videre, & plenius deliberare super iisdem.

Nicolaus Canache Canonicus Parisiensis, Magister in Theologia, dicit, quod propter arduitatem materiae, & propter tenuitatem sui intellectus, & eo quod alias materiam non vidit de presenti, in particulari nesciret deliberare, & ideo vellet habere articulos in scriptis, ut melius posset deliberare.

Henricus de Bragella Magister in Theologia, dicit, quod non fuit præsens, ubi materia ista alias tractaretur, & ideo vellet habere in scriptis antequam deliberet.

Thomas de Ponte Præpositus Monasterii sancti Germani de Pratis, Magister in Theologia, idem dicit cum precedente Magistro Henrico de Bragella.

Petrus Blamboulli Magister in Theologia, commorans in Collegio Thesaurariorum Parisius, dicit, quod vellet habere articulos in scriptis, & plenius deliberare, adjiciens, quod novit Magistrum Joannem Parvi, qui mansit in dicto Collegio Thesaurariorum, & contra voluntatem totius Collegii fecit dictam propositionem, & nullus ipsorum de Collegio fuit

fuit præsens, & dicit, quod non est de levi procedendum.

N. de Cracovia Magister in Theologia, idem dicit cum precedente Magistro Petro Blamboulli.

Sic & plures alii pronunciant postquam ad Magistros singulos missa est schedula, quæ Joannis Parvi assertiones contineret. Sic autem se habet: *Ex parte domini Episcopi & Inquisitoris & Concilii fidei solennissime congregati, Magister reverende, mittitur vobis schedula, continens assertiones aliquas cum suis reprobationibus: (quas scilicet Parisiensis Cancellarius apposuerat) quare requirimus vos sub pœnis juris, ut detis deliberationem vestram publice vel in scriptis vel verbo tenus, si hujusmodi assertiones, de quibus ortum est notorie scandalum, sicut fatetur Concilium fidei, sint erroneæ, & taliter condemnandæ, ut consequenter procedere valeamus, sicut juris ordo postulabit.* Hinc describuntur assertiones Joannis Parvi cum notis & censuris, quas Joannes Gerson, & alii Doctores apposuerant.

Sed hic diligenter notandum est, neque Parisiensem Episcopum, neque Inquisitorem, neque Concilium fidei, neque Theologiæ Facultatem præscripsisse certum temporis spatium, quo Magistri singuli deliberationes suas concluderent. Deinde, quam lento gradu & plumbeis pedibus omnes ad conficiendum adversus articulos Joannis Parvi decretum processerint. Horum enim articulorum examinatio, consultatio super his, deliberatio non solum dies multos aut menses, sed etiam annos duravit:

ravit : quod cum ex operibus Gersonis, tum ex aliorum commentariis, facile quis agnoscat.

Præterea Parisiensis hic Cancellarius rem plane conficit in certa quadam epistola, quæ extat in quarta parte operum, ubi sic habetur : *Res debet summa maturitate, & diuturna deliberatione ventilari, magis quam approbatio vel reprobatio unius dicti scholastici, pro cujus tamen discussione apponitur quandoque tractus anni vel biennii, quandoque totum dimittitur indissussum.* Hæc est antiqua Facultatis Theologicæ consuetudo, quam vir omni exceptione major attestatur.

Hinc non brevius, quam par sit, sed commodum deliberandi tempus important hæ voces, *matura deliberatione, concorditer, summa animorum consensione*, quibus Facultatis determinationes de statu animarum post mortem, adversus Dionysium Sullechatum, adversus Joannem Sarracenum, adversus bullas Mendicantium, de Conceptione immaculata beatæ Virginis, de quæstionibus a Carolo VIII. Rege, & ab Ecclesia Parisiensi præpositis, de thesibus Hieronymi Clithovei, adversus Lutherum, Erasimum, & Molinæum, de articulis, qui circa controversias hujus temporis credi debent, de Institutione Societatis JESU, contra impios & execrabiles Regum ac Principum parricidas, contra Philippum Mornæum, & contra Anglicanos libros consignantur.

Postremo censuræ quædam diuturnitatem insumpti ad deliberandum temporis præ se ferunt. Altera contra Erasimum censura incæpit anno
 Christi

Christi 1526. ad 16. diem Maji, & anno sequenti finita tantum est die 17. Decembris. Deliberatio circa Institutionem Societatis JESU menses tres duravit: anno siquidem 1554. sub initium Augusti inchoata est, & Calendis Decembris absoluta.

In Facultate igitur res est extra controversiam posita, deliberantibus Magistris, tempus nullum definiri, sed liberum relinqui. Quod si Magister aliquis tempore abutatur, res absurda non debet absurdior corrigi, vel emendari: neque enim correctio esset, vel emendatio, si propter unius vitium, ceteri Doctores indigne tractarentur. Hoc demum ita fieret, si ut Magistro uni vel duobus, per assignationem brevioris temporis male & inepte deliberandi tollatur occasio, Doctoribus reliquis bene ac prudenter deliberandi libertas adimatur, quo nihil esset injustius, vel ab Societatis cujuslibet institutis alienius. Si quis iudex in publico consilio molestus est, & inter deliberandum tempore abutitur, tolerandus est, & a præside monendus ut corrigatur, & si corrigi non vult, expellendus. Sed propterea ferri minime debet lex, qua recepti inter deliberandum mores immutentur, & brevius, quam antea, deliberandi tempus assignetur. In doctrinæ cujuslibet judicio dogma ex eo intelligitur hæreticum, quod profanam in Christiana religione novitatem importet; sed hæc profana novitas confutari non potest, nisi Scriptura & traditione, quæ, quod semper, quod ab omnibus, quod ubique creditum est, repræsentet. Quot autem ho-

ris,

ris, quot diebus, quot etiam mensibus fiat hæc re-
 præsentatio, quis determinabit? ab uno serius fiet,
 ab altero citius, ab illo moderatius. Ut quisque
 a natura comparatus est, sic & convenienter natu-
 ræ huic munus aliud exequetur: quicquid in causa
 tantum infumendum est temporis, quantum suffi-
 cere vir cordatus ac sapiens judicabit, vitari semper
 debet festinatio, quæ avida est, non victoriæ mo-
 do, sed etiam celeritatis. Hæc in Theologicis
 semper nocuit, nusquam profuit. Verum ut mis-
 sos faciam iudices, quæ curia, quod forum, qui sena-
 tus patronis certum orandi tempus unquam præsti-
 tuit, etiam si plerique eorum negotiosi & graves ex-
 istimant, intempestiva multa, molesta multa, diver-
 sa a proposito multa frequenter inferciant, &
 funem contentionis quotidie ducant? Hoc incom-
 modum esse grave, nullus est qui neget; sed omnes
 quoque qui sapiunt, affirmant illud futurum esse
 gravius, quod ex certi cuiusdam temporis definitio-
 ne promanaret. Servanda in ferendis iudiciis æ-
 quitas, rabularum cunctis clamoribus anteponen-
 da est. Non anteponeretur, sed penitus impedi-
 retur, si patronis orandi tempus circumscribere-
 tur. Tunc enim sufficere deberet una, si velis,
 hora, quæ huic forsan pro levitate causæ sufficeret,
 illi pro gravitate non sufficeret. Hoc quia pertinet
 ad naturæ lumen, non urgeo amplius, ne perspicui-
 tas rei argumentatione elevetur.

Hic præterire nequeo Romanum Oratorem,
 qui pro Caio Rabirio cum diceret, de brevitate
 temporis, quod ei Titus Labienus præscripserat, sic
 gra-

graviter conquestus est: Nunc quoniam, Tite Labiene, diligentiae meae temporis angustiis obstitisti, meque ex comparato, & constituto spatio defensionis in semihora circulum coegisti, parebitur, & quod iniquissimum est, accusatoris conditioni, & quod miserrimum est, inimici potestati. Agebatur de quaestione facti, nempe de majestatis crimine, quod multo facilius differri ac dilui poterat, quam in jure pronunciare ac definire. Non quandiu, sed quam bene spectandum est: semper sat cito, si sat recte. Tarditas consilio adjuta celeritatem vincit, unde Theognis:

Callidus & tardus celerem insectando prehendit.

Plinius junior rem absolvit in libri 6. epistola 2. ad Arrianum: Soleo, inquit, nonnunquam in judiciis querere Marcum Regulum: nolo enim dicere, desiderare. Et quibusdam interpositis: Nam postquam obiit ille, increbuit passim & invaluit consuetudo binas vel singulas clepsydrias interdum & dimidias, & dandi & petendi. Nam & qui dicunt, egisse malunt quam agere; & qui audiunt, finire quam judicare: tanta negligentia, tanta desidia, tanta denique irreverentia studiorum periculorumque est. An nos sapientiores majoribus nostris? nos legibus istis justiores? quæ tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur? hebetes illi, & supra modum tardi? Nos apertius dicimus, celerius intelligimus, religiosius judicamus, quia paucioribus clepsydriis præcipitamus causas, quam diebus explicari solebant? O Regule, qui ambitione ab omni-

Ff

bus

bus obtinebas, quod fidei paucissimi præstant. Equidem quoties judico, quod vel sæpius facio quam dico, quantum quis plurimum postulat, & quia do. Etenim temerarium existimo divinare, quam spatiosa sit causa inaudita, tempusque negotio finire, cuius nodum ignores: præsertim cum primum religioni sue iudex patientiam debeat, quæ pars magna justitiæ est: at quedam supervacua dicuntur etiam, sed satius est, & hæc dici, quam non dici necessaria. Præterea an sint supervacua, nisi cum audieris, scire non possis. Hæc autem, si dicantur de patronis & causidicis, quæ, amabo vos, non dicerentur de arbitris & iudicibus?

Memoriæ proditum est in Tridentino Concilio impositum esse silentium nonnullis Doctoribus, qui in nugis & disputationibus vanis tempus terebant; & primo quidem aliud est supervacua, id est, minus necessaria dicere, aliud nugari. Deinde non Concilium, sed de Concilio nonnulli silentium imposuerunt nugatoribus. Tum nugatores illi non effecerunt ut ederetur canon, quo certum disputandi & tractandi spatium Theologis universim circumscriberetur.

ARTICULUS VII.

Facultas Theologiæ non uno tantum modo præcipit determinationes suas ab ordinis sui Professoribus observari.

IN Facultate Theologiæ non fuit semper unus & idem modus observandi decreta, quæ condidit. Quod

Quod ubi planum fiat, exempla nonnulla in medium adducemus.

Facultas seu conjunctim cum Episcopo, seu separatim ab Episcopo Parisiensi, aliquando vetat, ne propositiones iis, quas damnavit, vel revocandas censuit, oppositæ doceantur. Id primum constat ex oratione, quam Petrus Alliatus Avenione in Consistorio contra Joannem Montesonum habuit. Verba sunt e 14. veritate. *Decimum est, quod licet his attentis idem Episcopus potuisset contra eum proferre sententiam; tamen adhuc quarta vice de superabundanti, præfato reo aliam dietam assignavit: & interim longo temporis intervallo, matura deliberatione habita cum peritis, & præcipue cum Theologiæ & Juris canonici Doctoribus, tandem in dicto termino, licet multo graviores potuisset, tamen mitiorem protulit sententiam, ordinando scilicet & præcipiendo, quod dictæ propositiones 14. sub excommunicationis pœna non dogmatizarentur, aut publicarentur Parisius.* Id deinde constat ex tractatu, quem Academia contra eundem Montesonum composuit, in conclusione 4. *Episcopi Parisienses, & Theologiæ Doctores, conjunctim, & communicato invicem consilio, pro majori veritatis confirmatione, & roboris firmitate solent errores condemnare, sicut patet ex literis Stephani Episcopi, & aliorum Episcoporum Parisiensium super articulis Parisius condemnatis, & etiam ex communi protestatione, quæ solet fieri in actibus Theologicis, quæ Scholastici protestantur nihil dicere, quod cedat in favorem articulorum Parisius per reverendos Epi-*

scopos & Magistros in Theologia damnatorum. In conclusione 5. *Facultas partim ex privilegio, partim ex jure divino & humano, habet potestatem, ut assertiones per eam sic doctrinaliter condemnatas cogat judicialiter sub certa pœna & vigore juramenti præstiti publice in actibus scholasticis revocari, quando scilicet per Magistros & Baccalarios eidem juratos, assertiones hujusmodi dogmatizari contingit.* In articulo 3. *Dicta Facultas in Scholis suis Theologicis, & dictus Episcopus in locis suæ diœcesis, præmissorum errorum dogmatizationem, publicationem, aut defensionem finaliter inhibere potuerunt, ac debuerunt judicialiter prohibere.* Infra: *Qui Magister & Baccalarius Facultatis Theologiæ in actibus scholasticis subjicit se eidem, & profiteatur, & protestatur stare sententiæ Magistrorum, sicut notum est, & hoc idem fecit iste Frater in actibus suis, ubi prædictos errores dogmatizavit & publicavit, quod utique rationabiliter fieri consuevit.*

Postremo in responsione ad tertium objectum: Respondetur primo, quod nec Facultas Theologiæ, nec Episcopus prædictus conclusiones præmissas sententialiter seu judicialiter damnaverant, sed solum earum publicationem & dogmatizationem inhibuerunt. Primum patet de Facultate Theologiæ, quia in principio schedulæ Magistrorum dicitur, quod ipsi definiuerunt & declaraverunt, quantum in eis est, propositiones prædictas inferius annotatas, fors publice denunciandas in Scholis & sermonibus, sub forma inferius contenta, in casu, quo dictus Magister

ster nollet parere mandatis ejusdem Facultatis. Ex quibus apparet, quod circa dictas propositiones solum definierunt & declararunt scholastice & doctrinaliter: quod notatur per hoc quod dicitur, quantum in eis est, quia talis scholastica & doctrinalis definitio maxime ad eos pertinet; & hoc etiam patet, quia in dicta definitione non apponitur judicialis pœna, scilicet privationis, vel suspensionis ab actibus scholasticis, quod facere poterant: sed solum dicitur, quod in casu, quo dictus Magister nollet parere eorum mandatis, propositiones essent publice inkibendæ. Secundum patet, scilicet de Episcopo, quia in ejus sententia non pronunciat, vel decernit dictas conclusiones esse falsas, hæreticas, & erroneas, sicut dictus Frater mendose conqueritur; sed dicit: Ordinamus, præcipimus, & mandamus, quatenus nulli de cetero præsumant dictas propositiones 14. publicare, prædicare, dogmatizare, &c.

Secundo dicendum, quod aliud est aliquas propositiones sententialiter & judicialiter condemnare, & aliud est eas, seu earum dogmatizationem & defensionem ex causa rationabili inhibere. Et post alia in quarta ad aliam objectionem responsione: & supposito quod talis inferior sententia vel definitio non obligaret in casu ad credendum, quia stare in casu, quod id sic definitum esset hæreticum; tamen regulariter obligat ad oppositum non dogmatizandum, vel publice docendum in diœcesi Episcopi sic definientis: & sicut dictum est de Episcopis, sic dicendum est de aliis personis, vel Collegiis ad hoc po-

454 CAP. LXI. ART. VII. DE VARIIS REBUS, QUÆ AD
testatem vel auctoritatem habentibus, respectu suo-
rum subditorum.

Idem pene traditur in Lutheri censura, quæ anno
Christi 1523. publicata est. Sic autem se res ha-
bet: *Decanus & Facultas Theologiæ Scholæ Parisi-
ensis, omnibus Fidelibus in Christo salutem: Insigni
pollens sapientia Salomon, &c. Acta sunt hæc in
nostra congregatione, post maturam discussionem,
anno Domini 1523. die vero 14. Novembris; publica-
ta autem 2. Decembris eodem anno sub actu solenni
in Scholis Collegii Sorbonici, coram Decano & Ma-
gistris ejusdem Facultatis, presentibus almae Uni-
versitatis Rectore, regiis Consiliariis, aliisque plu-
rimis testibus, fide dignis. Prohibet præterea Fa-
cultas omnibus tam Magistris, quam Baccalariis,
& quam in Theologia studentibus, presentibus &
futuris, ne contrarium præfata determinationi do-
cere aut prædicare præsumant, sub pœna privati-
onis & rejectionis ab eadem Facultate.*

Ad hujusmodi determinationum formam, Joan-
nes Arboreus ita scribit lib. 3. Theosophiæ cap.
27. *Concilii generalis est plena & ultima quidem
censura de hæresi censere, & nullius Academia hanc
suadeo assertionem: Ultima decisio eorum, quæ ad
fidem spectant, fit & determinatur ab Ecclesia uni-
versali, & a Concilio generali; quare nec inferior
aliquis Episcopus, aut Collegium, cui præest, pote-
rit ferre definitivam sententiam in causa fidei, ut
hanc sibi potestatem impellendi universalem Ecclesi-
am vendicet ad parendum hujusmodi sanctioni, &
vata sententiæ; quod tamen oporteret ad hoc quod
posset*

posset absolute, plene & integre censere de hæresi: ergo etiam nec Academia, nec Universitas, quantumvis literarum scientia ceteris longe præstaret, alioquin omnes astringerentur obtemperare decretis, & censura talis Academia; nec ideo aliqua assertio habenda est pro hæresi ab omnibus, quia hæc vel illa Academia censuit esse hæresim. Et post alia: Ad hæc difficillima & perardua rei hæreticæ discutienda negotia, plurimum habet momenti, & confert sacratissima Theologorum Parisiensium Facultas, quæ tametsi extremam hisce censuris manum non admoveat, nec adhibeat, nec finiatur quicquam, quod ad obedientiam astringat omnes; exacte tamen, sincere & doctissime Ecclesiasticas imitando sanctiones judicat, profert, eloquitur & admonet.

Hæc sunt exempla, quibus primus modus observandi decreta Facultatis explicatur, & quibus qua ratione Magistros & Baccalarios obligant, docetur.

Facultas præter revocationem, quam suis præcipit, assertionum contrariarum defensionem aliquando injungit. Id factum est anno 1429. cum Joannes Sarracenus propositiones multas contra potestatem Ecclesiæ sustinuit. Has enim revocavit, & contrarias tanquam veras in se recepit. Cujus rei forma sic se habet: *Ex Vesperis meis quidam fuerunt scandalizati, sicut mihi significatum est per matrem meam Facultatem Theologiæ, tanquam intellexerint, quod voluerint inter alia detrabere potestati & Ecclesiæ, & Prælatorum aliorum a sum-*

mo Pontifice, tam majorum, quam minorum, & quorundam aliorum Ecclesiasticorum, & specialiter occasione quarundam propositionum per me in eisdem Vesperis meis dictarum: volens propterea, quantum in me est, tollere omne scandalum, & esse filius obedientiæ & pacis, & assertor veritatis. Dico nunc ex ordinatione ejusdem matris meæ Facultatis Theologiæ, cujus ordinationi, dispositioni, & omnimoda determinationi me submisi & submitto, ac etiam ultronea voluntate, veritates quæ sequuntur.

Prima, omnes potestates jurisdictionis Ecclesiæ, aliæ a Papali potestate sunt ab ipso Christo, quantum ad institutionem, & collationem primariam; a Papa autem, & ab Ecclesia, quantum ad limitationem & dispensationem ministerialem.

Secunda, hujusmodi potestates sunt de jure divino, & immediate institutæ a Christo.

Tertia, invenitur in sacra Scriptura Christum Ecclesiam fundasse, & potestates alias a Papali expresse ordinasse.

Quarta veritas, quandocunque in alio Concilio aliqua instituuntur, tota auctoritas dans vigorem statutis, residet non in solo summo Pontifice, sed principaliter in Spiritu sancto, & Ecclesia Catholica.

Quinta, ex textu Evangelii, & doctrina Apostolorum habetur, expresse Apostolis & Discipulis a Christo missis auctoritatem jurisdictionis fuisse collatam.

Sexta, dicere inferiorum Prelatorum potestatem

tem jurisdictionis, siue sint Episcopi, siue sint Curati, esse immediate a Deo, Evangelicæ & Apostolicæ consonat veritati.

Septima, aliqua potestas, scilicet potestas Ecclesiæ, de jure potest aliquid & in certis casibus contra summum Pontificem.

Octava, quicumque purus viator habens usum rationis, cujuscumque dignitatis, auctoritatis, aut præeminentiæ, etiamsi Papalis existat, simoniam potest committere.

Id quoque factum est anno 1442. ut tradunt Commentarii Facultatis Theologiæ: Anno Domini 1442. die 9. mensis Januarii, infra Scholas venerabilis Conventus Fratrum Eremitarum beati Augustini Parisius, ex conclusione & speciali ordinatione venerandæ Facultatis Theologiæ in Universitate Parisiensi, in mei Laurentii Pontrelli Presbyteri, principalis Bidelli dictæ Facultatis, ac publici Apostolica & Imperiali auctoritate Notarii, testiumque infra scriptorum ad hæc vocatorum præsentia, venerabilis & religiosus vir Magister Nicolaus Quadrigarii, in Theologia Magister, dicti Ordinis FF. Eremitarum beati Augustini, in sua prima lectione magistrali in crastino Doctoratus sui reparavit quasdam propositiones, per eum a paucis diebus in suis Vesperis dictas & pronunciatas, modo & forma contentis in quadam schedula papyrea, cujus tenor sequitur: In Vesperis meis quidam fuerunt minus bene edificati ex duobus per nonnullos tunc in Schola existentes intellectis, sicut mihi significatum est per matrem meam Facultatem Theologiæ, quasi intellexe-

runt me dixisse: In primo, quod a divina providentia omnia quæ fiunt, ex necessitate eveniunt; quamvis crediderim dixisse, quod a providentia divina omnia, quæ fiunt, quadam necessitate eveniunt. Afferro enim & profiteor, quod omnia creata a divina providentia liberrime proveniunt, nec ullam aliam pono necessitatem, quam conditionalem, vel suppositionis & immutabilitatis divinæ providentiæ aut necessitate consequente. Secundum dictum fuit in duodecimo corollario & collativo, quod soli Papæ potestas in tota Ecclesia immediate est a Christo, intelligendo corollarium de potestate jurisdictionis temporalis & spiritualis, & non de potestate ordinis. Ego, quantum in me est, volens tollere omne scandalum, & esse filius obedientiæ & pacis, assertor veritatis, dico me, sicut tunc dixissem, si fuisssem absolute, & non collative locutus, & hoc ex ordinatione Facultatis Theologiæ matris meæ, cujus ordinationi, dispositioni, & omnimodæ determinationi me submisi & submitto, ac etiam ultronea voluntate, veritatem quæ sequitur: quam quidem veritatem prædicta Facultas submittit determinationi Ecclesiæ, sacri generalis Concilii, & sanctæ sedis Apostolicæ, videlicet: Omnes potestates jurisdictionis Ecclesiasticæ, aliæ a Papali potestate, sunt ab ipso Christo, quantum ad institutionem & collationem primariam; a Papæ auctoritate, & ab Ecclesia, quantum ad limitationem & dispensationem ministerialem. Acta fuerunt hæc in prædictis Scholis.

Idem etiam factum est anno Christi 1521. cum Facultas propositiones quas Hieronymus Clichtoveus

veus in actu magnæ Ordinariæ sustinuerat, damnavit, statuitque, ut idem Clichtoveus contrarias in actu parvæ Ordinariæ propugnaret. Sic autem Facultas loquitur: *Ista vero judicii doctrinalis nostri censura, cum prius fuisset a nobis laudata, rursus tamen hac die Lunæ quarta mensis Novembris, in nostra congregatione post Missam de die prima, post solennia, ad illam quartam expectatam, in eodem divi Maturini Capitulo, sollemniter & per juramentum convocata, unanimi omnium voto probata, ratificata, & confirmata extitit; & quoad scandalum ipsius reparationem, fuit conclusum, quod ipse Magister Hieronymus Clichtoveus in positione actus sue parvæ Ordinariæ, de qua nondum disputavit, pro una trium principalium conclusionum, hanc propositionem in forma poneret, & sustineret: Illicitum est lege divina aut naturali beneficia vendere, pensiones pecunia redimere, & in loco sacro, aut die festo, nisi urgente necessitate, negotiari, sicut neque licitum est bursas vendere, aut Ecclesiasticos secularibus negotiis implicari, nec horum oppositum licet asserere, & quod sub debito juramenti teneretur idem Baccalarius singulis dominis & personis, quibus præfata sue Ordinariæ magnæ positionem, sive totam, sive tres principales præsentavit, aut præsentari fecit, tradere aut tradi facere ejusdem sue parvæ Ordinariæ conclusiones, quarum una erit illa, quæ præscripta est, scilicet: Illicitum est jure divino, &c. Quamquam ante faciem ejusdem Facultatis hac illi injungerentur, & increpabitur, quod talia præsumpserit, monobiturque ut in futurum sibi e*
tali-

talibus & similibus periculosis doctrinis caveat, quæ omnia facta fuere, & illa obedienter ipse Hieronymus acceptavit. Quoad Magistrum autem presidentem, quia humiliter etiam Facultati suæ matri sæpius propter hæc ad eam vocatus se habuit, & sententiam supra descriptam laudavit, eidem ultro adhaerens, supplicansque secum gratiose agi & promittens in futurum diligentius cavere, Facultas huiusmodi satisfactione fuit contenta.

Postremo, id quoque factum est anno 1524. quod regesta Facultatis ita testantur: Anno Domini 1524. 13. mensis Junii, cum Frater Ludovicus Courbout, Presentatus Fratrum Prædicatorum, responderet de Aulica sub Magistro nostro novo Henrico Fabri, hanc tenuit propositionem sparsim in sua positione positam, scilicet: Episcopus qualis inter Apostolos solus Petrus, a Christo immediate fuit consecratus; Curatus vero jure positivo institutus, quoniam nec Episcopus quispiam, Petro dempto, immediate est a Christo institutus: quæ assertio Magistris nostris presentibus displicuit, quia falsa. Itaque postulantibus senioribus, qui præsentibus erant, sedente Magistro nostro de Quercu Prodecano, qui in hoc præsentis actus regentis fungebatur officio, interrogatus fuit, finita nihilominus disputatione, prius tamen quam expositores suas orationes expositorias inchoassent, velletne stare determinationi Facultatis alias circa præsentem materiam factæ, sentireque cum Facultate, necne: qui respondit se velle stare sine pluri. Verum quia illud videbatur Magistris nostris, nec auditorio, ut relatum est, sufficere, pleneque

que satisfactum per illud non erat, nec inde ortum scandalum sufficienter reparatum. Vocatus fuit coram deputatis, promovente Magistro nostro Natali Beda Syndico, ad supplicationem & instantiam nonnullorum Magistrorum nostrorum, zelum ad veritatem fidei & amorem habentium, die 18. mensis ejusdem, & interrogatus medio jramento, sciretne determinationem alias in hac materia fuisse factam: qui respondit se nescivisse, subjunxitque se velle stare, & in omnibus parere Facultati. Quo audito, auditisque deputatorum votis & decretis, placuit, vel quod revocaret in prima Sorbonica propositionem prædictam, vel quod in sua responsione Sorbonica disputationis teneret oppositam per Facultatem sibi tradendam, adjuncta particula, quod oppositum tenere non sit probabile. Tandem vocata Facultate secunda Julii, & relatione facta, placuit Facultati mitiorem partem sibi elargiri, & secundam partem sibi imperare, scilicet, quod in sua Sorbonica oppositam conclusionem teneret, hoc adjecto, quod oppositum non esset probabile: qui intimata Facultati conclusionem paratus fuit servare, consensitque mandatis obedire. Propositio autem sibi oblata fuit hæc: Quemadmodum Petrus a Christo summus Pontifex ordinatus fuisse creditur, sic & quilibet ceterorum Apostolorum ab eodem Christo, nullo mediante, Episcopus creatus, & Curatorum ordo institutus, eodemque divino jure triplicem illum hierarchicum Ordinem habet Ecclesia; nec horum opposita, cum certum sit Evangelicæ veritati illa refragari, possunt probabiliter sustineri. Die
 au.

autem 15. Septembris ejusdem anni, præfatus Præsentatus de Sorbonica respondens pro 3. conclusione sue positionis præfatam positionem in propria forma posuit, veluti fuerat illi injunctum.

Denique Facultas hominibus ordinis sui præcipit aliquando, ut quæ decreta condidit, cæto teneat, & populis annunciet: quod si contrarium doceant, eos e suo consortio ejiciendos esse decernit. Id tribus exemplis planum facio. Primum quæritur ex decreto, quod circa immaculatam beatæ Virginis Conceptionem edidit sæculo 1400. exeunte. Decretum istud refert Judocus Clithoveus in suo de illa materia tractatu. Et sic se habet: *Sacro-sancta Theologorum Parisiensium Facultas conformans suas sanctiones Basiliensi Concilio, constituit neminem esse admittendum in suum consortium, nisi juramentum solenne præstiterit, se eam sententiam obnixè defensaturum, & prædicaturum, quod beata Virgo fuit prorsus expers originalis culpæ.*

Alterum petitur ex iis articulis, quos anno 1542. condidit adversus hæreses illius temporis. In iis enim Facultas docet Fideles quid sit credendum, tanquam pium & catholicum, quid contra fugiendum, tanquam erroneum, atque Evangelio & Christianorum salutiferæ doctrinæ adversum, ut scribit Renatus Benedictus in admonitione, quam editis in lucem articulis præfixit anno 1560. Sic autem Facultas loquitur cap. 26. & ultimo: *Inhibet autem Theologorum Facultas iis, qui de gremio suo sunt, Magistris, Baccalaureis, ac ceteris gradum Theologicum nunc & impofterum profiteri volentibus, ne quo-*

cunque pacto supradictis propositionibus contraria, aut in concionibus prædicent, aut in lectionibus vel alibi doceant; quin potius, ubi se materia & occasio offeret, eas populo sincere annuncient, & aperte declarent. Porro etiam decrevit, ut propositiones præfatas singuli Magistri & Baccalaurei chirographi sui appositione confirmant; & cum in grege suo lupos & immorigeros, contentiososque alere tutum non sit, qui huic decreto parere noluerint, & contrarias præfatis propositiones docuerint, aut in posterum prædicaverint, e suo consortio ejiciendos in perpetuum decrevit.

Tertium habetur in censura, quæ anno Christi 1610. contra impios Regum & Principum parricidas edita est, jubente cum primis Senatu, cujus verba sunt: Deinde ut decretum, quod in ejusdem Facultatis comitiis statuetur, omnium Doctorum, qui comitiis & deliberationi interfuerint, nec non etiam omnium Baccalaureorum, qui cursum Theologicum fecerint, singraphis muniatur; quo tum demum super ea re cognitore generali regio curia decernat, quod justum & rationi conforme erit. Et post alia in decreto Facultatis: Tertio statuit, ut omnes Doctores & Baccalaurei Theologiæ, quo die in statuta & articulos Facultatis jurare consueverunt, in hoc similiter decretum jurent, & syngrapha suæ appositione obtestentur se illius veritatem, docendo & concionando, diligenter explicaturos.

Hi sunt modi tres præcipui quibus Facultas Theologiæ nostræ determinationes suas executio-

464 CAP. LXI. ART. VIII. DE VARIIS REBUS, QUÆ AD
ni mandari voluit: si qui sint alii, vel ad istos re-
vocantur, vel me fugiunt.

ARTICULUS VIII.

*Facultas Theologiæ dum suos alumnos corrigit,
decretas jure ecclesiastico & civili moni-
tiones observat.*

INter monumenta, quæ hanc disciplinam objici-
unt, elucet oratio, quam Petrus Alliacus Acade-
miæ Parisiensis Legatus in consistorio habuit con-
tra Joannem Montesonum. Audiamus igitur:
*Septimum est, quod postquam Universitas & Facul-
tas antedictæ, quod potuerant & debuerant, quan-
tum in ipsis erat, perfecerant, postea nunciaverunt
hæc omnia rev. rendo in Christo Patri, domino Epi-
scopo Parisiensi, judici ordinario in hac parte; &
presentata eidem schedula Facultatis prædictæ, sibi,
prout in similibus casibus fieri solitum est, requiren-
do supplicaverunt, quatenus super his vellet judicia-
liter procedere.*

*Octavum est, quod ad hanc instantiam & reque-
stam dictus Parisiensis Episcopus præcepit, & præci-
piendo mandavit, ne prædictus Frater, qui adhuc
Parisius præsens erat, aliunde recederet; sed ad
certam diem tunc assignatam personaliter compare-
ret, responsurus in aula Episcopali, & coram dicto
Episcopo super his, quæ objicerentur eidem: Qui sic
judicialiter evocatus per se aut per alium nullatenus
sufficienter comparuit, ideoque pro prima vice contu-
maciæ pœnam incurrit.*

No-

Nonum est, quod iterum bina vice interposito debito temporis spatio dictus Frater citatus fuit, nec comparuit, & sic tertio contumax reputatus est, & excommunicatus.

Decimum est, quod, licet, his attentis, idem Episcopus potuisset contra eum proferre sententiam, tamen adhuc quarta vice de superabundanti prefato reo aliam dietam assignavit.

Ex his autem verbis maxime colliguntur tria. Primum est in condemnatione Joannis Montefoni, monitiones numero tres præcessisse, & quartam mantissæ loco accessisse. Secundum, ante annum 1387. quo hæc mota est controversia, Magistrorum aut Baccalariorum a Facultatis consortio antepulsam fuisse neminem, quam Universitas in juris subsidium vocaretur, & res ad forum Parisiensis Episcopi deferretur. Tertium, Joannis Montefoni causam more solito diremptam esse, & si quæ alia judicandi ratio postea invecita fuerit in eam, ab hac consuetudine recessum esse. Hoc autem eo certius est, quod Alliacus, qui loquitur, rerum Academicarum sit intelligentissimus, & quod in negotio proprio loquatur. Quo in casu nemo unquam sibi nocuit, & plusquam par fuit, adversariis favit.

Ceterum hæc tria magis ac magis confirmantur ex ipso tractatu, quem Academia contra Joannem Montefonum composuit. Nam in secundo articulo, qui sextam conclusionem sequitur, hæc ad propositum faciunt.

Secundus articulus est, quod dicta Facultas Theologia,

Gg

logiæ, coassumptis sibi Magistris aliarum trium Facultatum Universitatis Parisius, dictos errores prius per eam examinatos, & doctrinaliter condemnatos, merito debuit domino Episcopo Parisiensi tanquam iudici ordinario judicialiter denunciare. Et hoc clare patet ex secunda conclusione, quæ erat talis: Ad Episcopos Catholicos pertinet auctoritate inferiori & subordinata circa ea, quæ sunt fidei, judicialiter definire.

Sed adhuc in literis dictæ Universitatis ad hoc assignatur ratio specialis, quia ibi dicitur, quod ne prædicti errores radices altius profundiusque agerent, darentque simplicium pedibus offendiculum, Decanus, singulique Theologicæ Facultatis Magistri, ut de more habent, obviare curaverunt, & prædictum Joannem ad se accersitum primitus secundum Evangelicam doctrinam secrete inter eos & caritative, ut ab erratis resipisceret, monuerunt. Prima ratio. Sed comperta ejus pertinacia, qua asserbat usque ad mortem suas se defensurum conclusiones ex injuncto, & non sine magno, ut agebat, consilio positas. Secunda. Comperta postmodum mendosa ejus illusione. Nam ille tunc, quo jurejurando pollicitus erat dicta sua ad prædictæ Facultatis arbitrium retractare, minime comparuit. Tertia ratio. Tandem post examinatam diligenter, & longissimo temporum tractu rei veritatem nedum per seipsos, qui amplius quam triginta erant; sed per suos etiam sufficientiores Baccalarios, Evangelico parentes consilio dixerunt reliquis trium Facultatum suppositis tanquam fratribus suis, quod nihilo-
mi-

minus idem Joannes audire curavit. *Conclusio.* Quamobrem prænominatæ Facultatis Theologicæ Magistri, tribus aliis Facultatibus sibi coassumptis & coadunatis, nunciaverunt Ecclesiæ, reverendo scilicet in Christo Patri Episcopo Parisiensi, ordinario judici in hac parte. Ex quibus patet triplex ratio denunciationis prædictæ, quam secreta & caritativa monitio præcessit; licet tamen hoc non esset necesse, sicut patet ex doctrina S. Thomæ, secunda secunda, quæst. 33. art. 7.

Facultas Theologiæ videtur sibi ob oculos posuisse Ephesinam Synodum, quæ Nestorium Constantinopolitanum damnavit Episcopum, postquam semel, iterum, tertio & quarto, nisi impedissent milites, citavit. Sic enim in actione I. Concilii legitur: *Juvenalis Hierosolymorum Episcopus dixit: Quamvis Ecclesiastica sanctionis sat esset statuunt, si rei ad diluenda objecta crimina tertio citentur; nos tamen ex quadam benignitate religiosissimum Nestorium quarta citatione admonere, & provocare parati eramus, sed impedierunt milites.* Deinde in Synodi relatione ad Imperatorem de Nestorii depositione: *Cum itaque sequenti die in sancta & antiqua Ecclesia, quæ appellatur Maria, convenissemus, sanctumque Evangelium, quod ipsum Christum præsentem nobis monstrabat, in throno, qui medium locum obtinebat, propositum esset, Canonum forma servata, tres rursus alios sanctissimos Episcopos ad ipsum misimus, monentes simul ac rogantes, ut sanctæ Synodo sese sisteret, si æquæ doctrinæ probationem perferret.* Et post pauca: Porro cum

Canones præscribunt, tertioque contumacem esse admonendum vel citandum, missis iterum aliis ad illum Episcopis, durum & immorigerum eundem invenimus. Nestorius tertio citatur, etiamsi contumax foret.

ARTICULUS IX.

Facultas Theologiæ & conjunctim cum Episcopis, & separatim ab Episcopis, doctrinale judicium sibi vendicat.

Academia Parisiensis quæstionem hanc bimbrem agit, & solvit in suo tractatu contra Montefonum, qui facultati Theologiæ judicium doctrinale abjudicaverat.

Primam ergo partem sic probat conclusione 3. *Ad Doctores Theologiæ pertinet determinatione doctrinali & scholastica circa ea, quæ sunt fidei, doctrinaliter definire: quia ad illos pertinet ea, quæ sunt fidei, per modum doctrinæ determinare, & doctrinaliter definire, ad quos pertinet sacram Scripturam docere, & ex ea hæreticas assertiones, & in fide erroneas reprobare, ac veritates Catholicas approbare; sed ad Doctores Theologos pertinet secundum: ergo & primum. Major patet, quia doctrinalis determinatio, vel definitio fidei maxime innititur Scripturæ sacræ; & merito. Nam cum fides sit donum Dei, secundum Apostolum ad Ephesios 2. cap. debet inniti, tanquam principali ejus basi, ipsi sacræ Scripturæ, quæ est a Spiritu sancto, juxta illud: *Spiri-**

Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines, secunda Petri 1. cap. Sed minor probatur primo, quod ad Doctores Theologos pertineat sacram Scripturam docere, quod ex vi nominis manifestum est: cum Theologia de qua loquimur, nihil aliud sit, quam sacra Scriptura doctrina. Quod autem ad eodem pertineat ex hujusmodi doctrina sacra Scripturae assertiones hereticas, & in fide erroneas reprobare, ac veritates Catholicas approbare, manifeste patet: quia doctrina sacra Scripturae nihil aliud est quam doctrinalis assertio, & manifestatio veritatis Catholicae ex ipsius Scripturae sacrae auctoritate. Hujusmodi autem assertio, vel manifestatio est ipsius veritatis Catholicae approbatio: quia qui aliquod asserit verum, approbat illud tanquam verum. Approbatio autem alicujus veritatis, est reprobatio, vel condemnatio contrariae falsitatis: quia qui aliquam approbat veritatem, per consequens contrariam reprobat falsitatem; sicut qui præcipit unum contrarium, alterum per consequens prohibet, ut notat glossa decreti in cap. 1. Igitur doctrinalis assertio veritatum Catholicarum per quandam consequentiam est reprobatio, seu doctrinalis determinatio hæresum contrariarum. Cum igitur per Theologiam veritates Catholicae doctrinaliter asserantur, sequitur, quod per eandem hæreses contrariae doctrinaliter condemnantur, juxta sententiam Apostoli: Omnis scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, & ad increpandum, 2. Timoth. 3. Ad docendum quidem, id est, ad approbandum veritatem, & ad increpandum vel corrigendum, id

Ug 3 est,

est, condemnandum falsitatem; & sic habetur propositum. Quia autem hæc doctrinalis potestas vel auctoritas Doctorum Theologorum magna sit, & merito venerabilis in Ecclesia Dei, maxime ex auctoritate Apostoli, qui inter dona Dei, officium Episcoporum, qui succedunt loco Apostolorum, & officium Doctorum conjungat: Alios, inquit, dedit Apostolos, alios Prophetas, alios autem Doctores, &c. ad Ephes. 4. cap. Ex qua auctoritate concluditur, extra. de heret. in cap. Cum ex immerito. & in cap. Sicut. quod Doctoris ordo est, qui precipuus in Ecclesia. Quod autem de Doctoribus Theologis hoc debeat intelligi, ex hoc clare patet, quod ibidem ex illo antecedente, quod Doctoris ordo est in Ecclesia qui precipuus, hoc consequens subinfertur, quod non debet sibi quisque indifferenter prædicationis officium usurpare, juxta illud Apostoli: Quomodo prædicabunt, nisi mittantur; ad Rom. 10. cap. Constat autem, quod officium prædicationis est maxime proprium Theologia, sicut expositio Scripturæ sacræ, & per consequens patet, quod Doctorum Theologorum officium est quod in Ecclesia præcipuum. Dicitur autem non simpliciter præcipuum, sed quod præcipuum, propter officium Episcoporum, quod majus est: & ideo licet Episcopale & Doctorale officium convenirent simul in eadem persona concurrant, quod valde conveniens est, ut eadem persona simul possit judicialiter, & sciatur doctrinaliter circa ea quæ sunt fidei, definire: tamen quantum est ex parte ordinis Ecclesiasticæ Hierarchiæ, hæc duo officia sunt ad invicem condistincta, & hoc pro eodem cap. Cum ex
im-

inmerito. sibi ad hoc propositum dicitur, quod sicut multa sunt membra, omnia vero non eundem actum habent; ita sicut ordines in Ecclesia, sed non omnes idem habent officium: & causa subditur, quia secundum Apostolum, alios Dominus dedit Apostolos, alios Prophetas, alios autem Doctores. Ex quibus omnibus satis patet, quod ad Episcopos, & ad Doctores Theologos, quantum est ex parte officii vel ordinis Ecclesiastici, aliter, & aliter circa ea quæ sunt fidei, definire, quia ad Episcopos judicialiter, ad Theologos autem doctrinaliter hæc definitio pertinet, sicut pulcre notat Gratianus 20. dist. in principio.

Altera pars sic se habet: Quarta ergo conclusio est, quod ad dictos Episcopum & Facultatem Theologiae pertinet, non solum conjunctim, sed divisim modis prædictis assertiones hæreticas aut erroneas condemnare; licet tamen quandoque rationabiliter consueverint in hujusmodi condemnatione conjunctim procedere. Prima pars satis ex prædictis, & etiam apparet argumento a simili, ex cap. extra. de hæret. lib. 6. ubi dicitur, quod per ipsos Episcopos & Inquisitores de eodem facto fidei procedi potest conjunctim vel divisim. Secunda pars patet, quia Episcopi Parisienses, & Theologiae Doctores conjunctim, & communicato invicem consilio pro majori veritatis confirmatione, & roboris firmitate solent errores condemnare, sicut patet ex literis Stephani Episcopi, & aliorum Episcoporum Parisiensium super articulis Parisius condemnatis, & etiam apparet ex communi protestatione, quæ solet fieri in actibus Theologicis, quæ Scholastici protestantur nihil

dicere, quod cedat in favorem articulorum Parisius per reverendos Episcopos & Magistros in Theologia damnatorum; & hæc damnatio conjunctim facta est rationabilis, & juri consona juxta cap. Ad abolendam. extra de hæreticis, ubi dicitur, quod Episcopi per dioceses suas cum consilio Clericorum debent hæreticos judicare: quod maxime de Clericis Theologis est intelligendum, cum ad eos pertineat cognitio fidei, & Catholicarum veritatum.

ARTICULUS X.

Facultas ipsa Theologiæ exponit quid possit & circa personas, & circa doctrinam personarum sodalities sui.

IN tractatu eodem ponitur quinta conclusio, quæ rem totam sic explicat: *Ad dictam Facultatem Theologiæ contra certas personas, scilicet contra singulares Magistros, & Baccalarios eidem Facultati juratos, quandoque pertinet non solum doctrinaliter, sed etiam aliquo modo judicialiter assertiones hæreticas aut erroneas condemnare: & hæc conclusio probatur ex triplici radice. Primo ex concessa eis potestate. Secundo ex observata consuetudine. Tertio ex publica utilitate. Prima ergo probatio fundatur in concessa potestate, quia ex privilegiis a Sede Apostolica, seu a summis Pontificibus concessis, Universitas Parisius, & quælibet quatuor Facultatum ejusdem, & non minus Facultas Theologiæ, habet quandam politicum ordinem ad sua singularia supposita, & per consequens quandam judiciariam*
pote-

potestatem, qua Magistros & Baccalarios sic juratos, tanquam eis subiectos, judicialiter possunt astringere, & communiter astringunt, ut statutis suis & ordinationibus, quæ utilitati & honori suo congruere noscuntur, obediant, & sub certa pœna & juramentis interpositis, inviolabiliter observent, prout hæc omnia clare patent ex privilegio Innocentii, quod incipit: *Quotiens pro communi utilitate.* & ex privilegio Alexandri, quod incipit: *Quasi lignum vitæ.* & horum privilegiorum judiciaria potestate maxime uti debent in his, quæ scholasticos actus concernunt. Sed ultra hæc Facultas Theologia non solum a jure humano, sed etiam a jure divino habet potestatem doctrinaliter definiendi circa ea, quæ sunt fidei, & assertiones contra fidem erroneas condemnandi, sicut patet ex 3. conclusione. Ergo dicta Facultas partim ex privilegio, partim ex jure divino & humano habet potestatem, ut assertiones per eam sic doctrinaliter condemnatas, cogat judicialiter sub certa pœna & vigore præstiti juramenti publice in actibus scholasticis revocari: quando scilicet per Magistros vel Baccalarios eisdem juratos assertiones hujusmodi dogmatizari contigit; & hic est intellectus conclusionis prædictæ.

Secunda probatio ejusdem conclusionis fundatur in observata consuetudine, quia dicta facultas præmissa observavit, & eis uti consuevit a tanto tempore, quod de contrario hominum memoria non existat; & ideo cum dicta consuetudo non sit veritati aut rationi contraria, est inviolabiliter observanda, juxta

dictum August. 4. libro de baptismo parvulorum, & habetur 8. dist. cap. Frustra. Si, inquit, consuetudini veritas suffragatur, nihil oportet firmitus retineri. Igitur conclusio vera.

Tertia ejusdem conclusionis probatio fundatur in publica utilitate, quia nimirum, ut cavetur in prædicta dist. cap. Veritate, & cap. sequenti, & cap. ultimo. Si solus. & prout in præallegato divus Augustinus, ratio & veritas consuetudini præponenda est: ideo dicta consuetudo debet ratione fulciri. Hoc autem non potest melius fieri, quam ostendendo, quod sit consona publicæ utilitati. Nam ratio publicæ utilitatis in jure tam divino, quam humano singulariter ponderatur. Constat autem, quod non solum esset contra privatam utilitatem singulorum Magistrorum, & Baccalariorum Theologicæ Facultatis, sed etiam contra totius Christianitatis utilitatem publicam, si Magistri & Baccarii hujusmodi, qui inquisitioni Catholicæ veritatis in actibus scholasticis insistent, quandoque eos in hujusmodi inquisitione errare contingeret, essent ad judicium ordinarium Episcoporum convocandi, & ibi solum de suis erroribus corrigendi, quod per hoc ab inquisitione & exercitatione scholastica, quæ est pro fidei defensione, & totius Ecclesiæ utilitate publica instituta retraherentur, cum tamen ad hoc debeant provocari: & ideo sequitur, quod sit non solum privata, sed publicæ utilitati consonum, ut prius per suam Facultatem doctrinaliter corrigantur, & per eam, si opus sit, ad suorum errorum emendationem judicialiter compellantur; & si obedire noluerint, ulterius ad Epi-

Episcoporum judicium recurratur; & si nec per eos voluerint emendari post hanc binam correctionem, tanquam hæretici devitentur, juxta illud Apostoli ad Titum 3. cap. Hæreticum hominem post primam & secundam correctionem devita.

Haftenus Facultas de sua in Magistros & Baccalarios suos potestate, quam Joannes Montefonus negabat. Quamobrem non immerito credendum est Facultatem in hac conclusione nihil reticuisse juris, quo ad se pertineret; & si quid amplius in monumentis posterioribus invenitur, his prioribus succrevisse. Quicquid illud est, qui Facultati in causa propria loquenti fidem habere voluerit, uti habere poterit, hic sine dubio poterit hæ-
rere.

CAPUT LXII. ET ULTIMUM.

De veteribus formulis protestationum Romæ a Pontificibus, in Parisiensi, & quibusdam aliis Academiis, & Doctõribus fieri solitarum.

Celebres dudum in Parisiensi, & quibusdam aliis Academiis fuisse protestationes illas, quibus publicarum Theologiæ disputationum præmuniuntur exordia, invenio; sed quo tempore potissimum cœperint fieri, non invenio. Ut ut sit interea, dum alius me diligentior inveniet, referam quidquid ea super re traditum inveni.

ARTICULUS I.

*Romani Pontifices protestationibus hujusmodi
certo quodam modo præluxerunt.*

EXempla referam tria: unum, quod est Joannis
XXII. & ita se habet apud Odoricum Raynal-
dum in tomo 15., Ecclesiasticorum Annalium ad
annum 1334. num. 28. *Ne quis sinistre interpre-*
tari possit, nos sensisse aliquid, aut sentire, quod sa-
cra Scriptura obviet, aut fidei orthodoxæ, dicimus
& protestamur, quod quidquid in questione, seu ma-
teria visionis animarum, videlicet, an anima a
peccatis, & pœnis peccatorum purgata, videant di-
vinam essentiam illa visione, quam Apostolus vocat
facialem, seu in quacunque alia materia, in sermo-
nibus, in collationibus nostris diximus, allegavimus,
seu proposuimus, non intendimus aliquid determi-
nare vel decidere, seu credere, quod esset quovis modo
Scripturæ sacræ obvium, vel contrarium fidei or-
thodoxæ, sed illud solum tenere & credere, quod &
sacræ Scripturæ potest, & poterat Catholica fidei
convenire. Et si forsân in prædictis sermonibus,
vel collationibus aliqua, quæ vel Scripturæ sacræ,
seu fidei orthodoxæ quovis modo essent, vel videren-
tur obvia, ipsa præter intentionem a nobis fuisse pro-
batâ dicimus & asserimus, eaque revocamus expres-
se non intendentes illis adhaerere, nec ea in præsentî
defendere, nec etiam in futurum. Hæc protestan-
di formula non multum distat a protestandi for-
mulis, quarum usus fuit in Academiis, ut postea vi-
debimus.

Al.

Alterum, quod est Urbani V. & ita se habet in historia Romanorum Pontificum, qui Avenione federunt: *Satis cito magna infirmitas ipsum arripuit, ex qua sentiens se gravari, mortemque sibi propinquam aestimans, ad ea vacare destitit; sed ad illa, quæ animæ suæ salutem concernere poterant, totaliter se convertit, humiliterque & devote sæpius confessus est, & cetera Ecclesiastica sacramenta suscepit, præsentibus etiam Camerario Confessore, pluribusque aliis familiaribus suis, ac aliis multis notabilibus personis, dixit & asseruit se tenere & credere firmiter, sicque confessus est simpliciter quidquid sancta, Catholica & Apostolica tenet & prædicat Ecclesia: etsi per prius docendo, legendo, prædicando, aut disputando, vel alias aliud quovis modo prædicaverat, vel dixerat, totum id revocavit, voluitque haberi pro non dicto, submittens se, & dicta sua huiusmodi correctioni, & determinationi dictæ sanctæ matris Ecclesiæ, a qua asseruit nunquam se deviasse scienter. Iisdem pene verbis utitur, quibus Magistri utebantur in Academiis.*

Tertium, quod est Gregorii XI. & ita se habet in tomo 6. Spicilegii Lucæ Dacherii, ubi Pontificis huius testamentum refertur: *Item volumus, dicimus, & protestamur ex nostra certa scientia, quod si in Consistorio, aut in Concilio, vel in sermonibus, vel in collationibus publicis, vel privatis, ex lapsu linguæ, aut alias ex aliqua turbatione, vel etiam letitia inordinata, aut præsentia magnatum, ad eorum forsitan complacentiam, seu ex aliqua distemperantia, vel inadvertentia, aut superfluitate aliqua dixerimus*

mus erronea contra Catholicam fidem, quam coram Deo & hominibus, ut tenemur præ ceteris, profite-mur, colimus, & colere cupimus, seu forsitan adhæ-rendo opinionibus contrariis fidei Catholica scien-ter, quod non credimus, vel etiam ignoranter, aut dando favorem aliquibus contra Catholicam religi-onem obloquentibus, illa expresse & specialiter revo-camus, detestamur, & haberi volumus pro non dictis. Quæ postrema verba Academicarum protestatio-num formulas redolent & repræsentant.

Joanni XXII. Urbano V. & Gregorio XI. ad-jungimus Romanos Pontifices illos, quorum Chri-stophorus Marcellus Corcyrensis Archiepiscopus meminit in libro I. de ritibus S.R.E. lectione 6. ubi de Sanctorum canonizatione agitur. Tunc pro-curator, inquit, causa petit a Pontifice nomine pro-curatorio, & nomine Principum, pronunciari & declarari beatum N. in Sanctorum catalogo adscri-bat ut sanctum & venerandum a Christi Fidelibus. Pontifex, antequam pronunciet, consuevit protesta-ri in hanc formam: *Quod invenimus servatum a multis Pontificibus; sunt tamen aliqui clarissimi viri, qui dicunt hoc introductum ex quadam causa, quæ nunc cessat, quod Papa tunc quodammodo coge-batur ad canonizandum quendam contra suam opi-nionem, & propterea protestabatur; nunc au-tem non videri congruam illam protestationem. Sed de hoc statuatur summus Pontifex & sacer Se-natus.*

Forma protestationis.

ANtequam ad pronuntiationem veniamus, protestamur publice apud vos presentes, quod per hunc actum canonizationis non intendimus aliquid facere quod sit contra fidem, aut Catholicam Ecclesiam, sive honorem Dei.

Hic observamus duo; prius est discrimen, quod inter Joannem XXII. Urbanum V. Gregorium XI. & Pontifices illos, qui pium quendam hominem Sanctorum numero adscribunt, intercedit. Joannes, Urbanus, & Gregorius sub finem vitæ protestantur. Pontifices vero, qui Sanctorum canonizationi vacant, in principio actionis sacræ protestantur.

Posterius est discriminis istius conciliatio. Pontifices qui protestantur sub finem præsentis vitæ, sub initium alterius protestantur. Qui Pontifices in canonizatione Sanctorum protestantur, protestandi exemplum viris Academicis præbent.

Ceterum Pontifices cum relatis protestandi formulis utuntur, non aliud de sua ab erroribus immunitate sentiunt, quam viri Academici, dum protestantur. Excipi non possunt Pontifices, si dicas eos ut privatos homines, non ut summos Pontifices protestari. Id enim dici potest de viris Academicis, & de cujuscunque artis Professoribus, qui protestantur. In Theologia Magister quidam est qui protestatur: sed dum fallitur vel errat, non ut Magister in Theologia fallitur vel errat, sed ut homo, qui Magister est in Theologia. Ratio evi-

den

dens est, Theologiæ magisterium seu Doctoratus ad falsum per se non inclinat: dum musicus errat, non errat ut musicus, sed ut homo; nam ars musica de se ad male cantandum non inclinat: quare dum musicus errat, dicendum est hominem, qui musicus est, errare.

Id beatus confirmat Augustinus in libri 2. contra Cresconium capite 21. scribens: *Ecclesiastici judices, sicut homines plerumque falluntur.* Homo igitur, qui Ecclesiasticus est iudex, plerumque fallitur, sed nunquam fallitur ut Ecclesiasticus iudex, quia Ecclesiasticæ justitiæ habitus de se nunquam inclinat ad reddendum iudiciū, quod a recta ratione abhorreat.

Carolus Calvus id quoque significat in conventu villæ Coloniz, capitulo 5. *Et si forte subreptum nobis quidpiam ut homini fuerit, competentet & fideliter prout sublimitati regiz convenit, & necessitatibus subjeutorum. Ut hoc rationabiliter corrigatur, vestra fidelis devotio admonere curabit.* Cum igitur Rex fallitur, homo, qui Rex est, fallitur, sed non ut Rex, quia regia dignitas ad populum bene beateque regendum de se semper inclinat. Hoc facile intelligunt, qui dialecticorum instructi regulis, quid reduplicativæ particulæ valeant, quid ferre tum demum recusent, noverint, nempe particulas huiusmodi, quæ nominis aut propositionis sensum reduplicant, formam, non formæ subiectum appellare. His autem ita constitutis, oppido quam falluntur, qui putant se particularum istiusmodi usu, non commune quid pluribus,

ribus, sed peculiare Romanis Pontificibus attribuere!

ARTICULUS II.

Variae protestandi in Parisiensi Academia formulæ recensentur.

ANte ducentos & quinquaginta annos, has frequentatas fuisse protestationes, tradit Gerſo Parisienſis Cancellarius, atque ex eo, niſi certum initium, idonea ſane vetuſtas deprehendetur. Sic autem ille ſcribit tertia parte in tractatu de propoſitionibus per Episcopos hæreticandis, concluſione 5. *Facit etiam pro hac ſexta concluſione proteſtatio communis & celebris, quæ fit Parisius in quolibet actu Theologico ſolemni, quod ſcilicet nihil aſſerendum, nec ſenſiendum ſit, quod ſit in favorem articulorum Parisius damnatorum.* Et poſt quædam: *Facit ad id juramentum Baccalariorum incipientium ſententias, quod in manu Cancellarii Parisienſis ipſi præſtant.* Igitur in Academia Parisienſi communis erat proteſtandi formula, qua interpoſita Theologicæ profeſſionis candidati vel legebant ſententias, vel ſcholasticis actibus in ſua Facultate incumbabant. Hæc autem formula ſic ſe habet apud Dionyſium Cisterciienſem, qui ad annum 1373. Lutetiæ Magiſtri ſententias explicabat. *Antequam, inquit in primo principio ſuper primum librum ſententiarum, ad deciſionem quaſtionis accedam, præmitto proteſtationes in hac ſacratiffima Facultate fieri conſuetas, & alias per me ſol-*

Hb

etas.

Etas. Protestor enim, quod in toto actu modo, seu in quovis alio per me in posterum Dei gratia fiendo, non intendo dicere, imo intendo non dicere aliquid, quod sit contra determinationem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, aut quod sit contra fidem, vel quod sit contra bonos mores, aut piarum aurium offensivum, seu etiam quod cedat in favorem articulorum Parisius per reverendos Episcopos & Magistros condemnatorum. Quod si quid tale dixerim, quod Deus avertat, sive ex lapsu linguæ, sive ex ignorantia, aut ex inadvertentia, id ex nunc, prout ex tunc, casso, revoco, & habeo pro non dicto, subjiciens me communi correctioni reverendorum Magistrorum, & omnium aliorum ad quos spectat delinquentes corrigere, paratus id revocare, & retractare ad petitionem cujusque me caritative insinuantis. Hic non dicitur contra Romanorum Pontificum decreta, sed contra determinationem sacrosanctæ Ecclesiæ.

Non multum dissimilis est illa protestatio, qua Ægidius Carlerius Parisiensis, postea Theologus Doctor, & Cameracensis Decanus, usus est, dum Parisiis ad annum 1413 & 1414. libros sententiarum legebat in regali Collegio Navarræ: *Antequam*, ait in principio super secundum librum, *ulterius procedam, protestationes in hac alma Facultate fieri consuetas præmitto.* Protestor in primis, quod in isto actu, aut alio quocunque Dei gratia per me fiendo, non intendo dicere aliquid quod sit contra fidem Catholicam, contra determinationem sanctæ matris Ecclesiæ, contra doctrinam Doctorum ab ea approbatorum, quod saveat articulis Parisius damnatis,

tis, quod sit contra bonos mores, aut quovis modo valeat offendere pias aures, &c. Hic dicitur simpliciter contra determinationem sanctæ matris Ecclesiæ, nec, ut Dionysius ille, Romanæ, addidit.

Hanc Ægidii Carlerii, non illam Dionysii Cisterciensis formulam postea usupavit Guillelmus, Vorillonius minor, qui anno 1447. Parisiensis Theologiæ Doctor renunciatus est: *Antequam*, ait initio commentariorum in sententias, *ulterius progrediar, reverendi Magistri, optimique Patres, more hujus almæ Facultatis matris meæ Theologiæ protestor, quod in presenti actu, seu in quocunque alio Dei gratia impofterum fiendo, non intendo aliquid dicere, quod sit contra determinationem sacrosanctæ matris Ecclesiæ, aut contra determinationem Doctorum ab ea approbatorum, quod cedat in favorem articulorum in hac alma Universitate condemnatorum, quod sit contra bonos mores, seu quovis modo valeat offendere pias aures. Quod si oppositum contingeret, quod Deus per suam piissimam misericordiam avertere dignetur, ex nunc, prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc casso, revoco, & retracto, & habeo pro non dicto, paratus revocare & annullare ad insinuationem cujuslibet caritative super hoc me monentis, & specialiter illius, vel illorum, ad quem, vel ad quos spectat hujusmodi deviantes reducere in viam veritatis.* Hanc Carlerii, non Dionysii formulam usupasse Vorillonium dico, quia mentionem Ecclesiæ Romanæ nullam facit. Sic enim simpliciter protestatur: *Quod*

fit contra determinationem sacrosanctæ matris Ecclesiæ.

Sub annum 1445. Guillelmus de Castroforti, qui Navarrici Gymnasii magisterium magna cum laude postea gessit, factam a Dionysio protestationem resumpsisse videtur in vestibulo commentarii super Magistrum sententiarum: *Priusquam ulterius progrediar, laudabiles protestationes in consimilibus actibus fieri consuetas habeo præmittere, quod in presenti actu, seu in quocunque alio per me Dei gratia impostero fiendo, non intendo dicere quicquam, seu pertinaciter asserere, quod sit contra fidem orthodoxam, contra determinationem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, contra doctrinam Doctorum, maxime ab eadem Ecclesia approbatorum, quod cedat in favorem articulorum hic Parisius, vel alibi rite condemnatorum, quod sit contra bonos mores, aut quovis modo valeat offendere pias aures. Cujus oppositum si contingeret, quod celestis Pater sua clementi miseratione avertere dignetur, nunc pro tunc, & tunc pro nunc casso, revoco, & habeo pro non dicto, submittere me correctioni illius vel illorum, ad quos hujusmodi deviantes ad tramitem pertinet reducere veritatis.* Ut Dionysius ille, sic & Guillelmus hic protestatur asserturum se nihil, quod sit contra determinationem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ.

Brevior est illa protestationis formula, qua Judocum Clithoveum semel atque iterum anno 1501. usum reperio in manuscriptis illius codicibus, qui in regalis Collegii Navarræ bibliotheca asser-

van-

vantur: semel quidem in codice, qui tentativæ quæstionem continet auctoris manu exaratam. *Quæstio ab ingenuæ indolis adolescente, mihi proposita, & dignissimi Magistri nostri cathedram moderantis auspiciis disputanda, hoc verborum contextu continetur: utrum operationum humanarum, quibus homo meretur, vel demeretur, voluntas sit præcipua causa. Et post alia: Tria secundum observatam hæctenus consuetudinem sum peracturus. Primo, conclusiones præcipuas, & annexa illis corollaria ordine quodam propositurus, suis rationibus accommodate probanda. Secundo, dissoluturus doctissimi domini presidentis validissimas rationes, quibus meas assertiones impugnaturus est. Et tertio, eruditissimorum Baccalariorum acerrimis argutiis, quas contra propositiones intorquebunt, ut fèrent vires, responsurus: quorum primum, ut aggrediar, conclusiones meas principales, & illis accessorias, atque appendicias, certa serie digerere aggredior; protestans tamen me nihil temere contra Catholicæ fidei sinceritatem, contra Ecclesiæ, probatorumque Doctorum determinationem asserturum. Quod si quid contra levitate linguæ, aut judicii obliquitate atque errore exciderit ore meo, his, quæ in sacratissima fide probata sunt, id tanquam non dictum haberi, & ut nunc revocatum facili venia aboleri obnixius oro. Et post alia totam quæstionem sic concludit: Finis codicis anno Domini 1501. undecima Junii.*

Iterum vero in altero codice, qui alteram quoque tentativæ quæstionem repræsentat, his verbis:

Hb 3

Quæ-

Quæstio tentativa ab ingenuo & generosi animi adolescente mihi proposita sub præstantissimo Magistro nostro cathedram moderante, in præsentiarum disputanda, hoc verborum contextitur ordine: utrum viatori ad æternam salutem consequendam necessarius sit baptismus. Et posteaquam suam quæstionem utrinque asseruit, captavitque auditorum benevolentiam: Qua quidem, inquit, fretus, tria secundum observatam hæcenus consuetudinem sum peracturus. Primo, conclusiones præcipuas, & annexa illis corollaria ordine certo propositurus, atque probaturus. Secundo, dignissimi domini præsentis validissimas rationes, quibus meas assertions impugnet, utcumque dissoluturus. Et tertio, eruditissimorum Baccalariorum acutissimis argutis, quas contra positiones meas objicient, ut ferent vires, responsurus: quorum primum, ut aggrediar, protestor inprimis me nihil temere contra Catholica fidei veritatem, aut Ecclesiæ, probatorumque Doctorem determinationem asserturum. Quod si quid, aut lapsu linguae, aut animi errore dixero repugnans veritati, id tanquam non dictum haberi, & nunc revocatum facili venia aboleri obnixius oro. Deinde totam quæstionem sic concludit: Finis codicis pro festo sancti Martini anno 501 supra millesimum. Hæc formula, quam Clithoveus repetiit, manuque propria descripsit, in duobus a superiori discrepat, & primo quidem, qui superiorem usurpat formulam, protestatur se asserturum nihil, quod sit contra determinationem Ecclesiæ Romanæ. Qui vero hac utitur formula, protestatur tantum, se

quo-

quoque asserturum nihil quod *fit adversus Ecclesie determinationem*, nec adjicit, *Romana*. Deinde in superiori formula, mentio fit Parisiensium articulorum, contra quos a respondente nihil asserendum sit: in hac vero de Parisiensibus articulis ne unum quidem verbum habetur. Quin autem utrumque per *Ecclesie, Doctorumque probatorum determinationem* intelligi commodè possit, non admodum repugnarem.

Ab hoc tempore vix septem elapsi sunt anni, cum nonnulli Theologiæ Doctores apud quosdam actuarios sese contulerint, hancque nescio qua de causa protestandi formulam ibi deposuerint. *In primis protestor, quod nihil intendo dicere, quod obviet, aut sit dissonum sacra Scriptura, aut definitionibus sacrorum Conciliorum, aut etiam determinationibus sacra Facultatis Theologiæ matris meæ, quibus adhæreo, & semper adhærere intendo*. Annus igitur erat millesimus quingentesimus octavus, cum die Mercurii quinta, die Veneris octava, & die Mercurii duodecima mensis . . . a Notariis excepta est hæc formula protestationis, ubi exprimuntur nonnulla, quæ nec in superiori, nec in aliis protestationibus exprimuntur. Res est, quæ ex mutua collatione cui libet facile constat, quanquam quod intercedit discrimen, voce magis quam sensu notatur; sed non capio, cur qui hanc apud actuarios formulam consignaverunt, perinde profecto consignaverint, quasi majorum traditione atque usu accepta foret. Opus est factæ a quibusdam secessionis, cujus causa mihi adhuc incomperta est.

Eadem est forma protestationis, quam Petrus Arcius anno 1624. die 23. Novembris præstitit, cum de actu Sorbonicæ disputationis responsurus esset, & certas quasdam de Carmelitici Scapularis privilegio propositiones revocaturus. Sic autem se habet: *Ego Frater Petrus Arcis, Præsentatus Carmelitarum, inprimis protestor, quod nihil intendo dicere quod obviet, aut sit dissonum sacra Scriptura, aut definitionibus sacrorum Conciliorum, aut etiam determinationibus sacra Facultatis Theologiæ Parisiensis matris meæ, quibus adhæreo, & semper adhærere intendo.*

Has igitur formulas excepit hodierna, quæ quicquid est in aliis, complecti videtur, atque ita se habet: *Juro me nihil dicturum, quod adversetur sacra Scriptura, Conciliis æcumenicis, decretis summorum Pontificum, & statutis sacra Facultatis Theologiæ Parisiensis matris meæ.* Non alia dici consueverunt; juramenti tamen, seu melius, protestationis natura & conditio exigit, ut hic intelligantur dici, quæ in aliis formulis adduntur: scilicet, *quibus adhæreo, & semper adhærere intendo; vel, Si quid contra levitate lingue, aut judicii obliquitate atque errore exciderit ore meo his; quæ in sacratissima fide probata sunt, repugnans, in tanquam non dictum haberi, & ut nunc revocatum facili venia aboleri obnixius oro; vel, Si oppositum contingeret, quod Deus avertat, ex nunc, prout ex tunc, & ex tunc, prout ex nunc casso, revoco, & retracto, & habeo pro non dicto, paratus revocare, cassare, & annullare ad insinuationem cujuslibet cari-*

caritative super hoc me monentis, & specialiter illius, vel illorum, ad quem, vel ad quos spectat hujusmodi deviantes reducere in viam veritatis. Sed hoc loco sciendum est ad annum 1629. decrevisse Facultatem, ut hæc protestandi formula, quæ illis concepta verbis non admodum vetus est, in usu retineretur. Cur vero Facultas istud statuerit, quidam fecerunt Baccalaurei, qui nonnullarum protestationum antiquiorum auctoritate nixi, dum in actibus suis Theologiæ de more protestarentur, Pontificum decreta prætermitterent: deinde certa quædam partium studia, quæ tunc in Facultate Theologiæ vigeant. Et revera, nonnullæ sunt protestationes, ut apparet, in quibus nec Ecclesiæ Romanæ determinationes, nec Pontificum decreta nominantur. Facultati tamen placuit hæc protestandi formula, quæ memoratis ex Dionysio Cisterciensi, & Guillelmo de Castroforti formulis nonnihil sustentatur. In his enim Theologiæ candidatus protestatur se dicturum nihil, quod *Ecclesiæ Romanæ determinationibus* contradicat. Verum Ecclesiæ Romanæ nomine ad istud tempus, nunc singularis, nunc universalis, cum promiscue atque indefinite intelligatur Ecclesia, an hic uno tantum, vel altero, vel utroque modo capienda sit protestatio, non sine causa dubitari potest. Universalem potius, quam singularem intelligi facilius crediderim.

Hic non ante tollam manum de tabula, quam observavero, Petrum Frisonium Parisiensem Theologum, falsa immiscuisse veris in auctario chrono-

logico, ad annales Baronii, cum anno 1629. ait: *Secundum morem laudabilem & antiquum a nescio quibus Baccalaureis omisſum jurare in decreta ſummorum Pontificum, dum ſolitæ ſiunt initio actuum proteſtationes.* Friſonianæ narrationi falſitas ex relatis ſupra proteſtandi formulis, luculenter appareret; ſed auctor excuſari utcunque poteſt, quod illas non viderit, & fortaliſſis non eſſet Lutetiæ, cum Petrus Arcius Carmelita id fecit, quod enim feciſſe innox ſcripſimus. In proteſtandi formula, qua ille utitur, decreta Romanorum Pontificum ſilentur & ſilentium hoc neminem latere potuit, quia ex Facultatis decreto ter uno die repetita eſt inſtantibus Theologiæ Magiſtris, qui ex locis auſcultationi deſtinatis, in aulam ventitabant, præſenti inſuper copioſa Scholarium, quos inter aderam, multitudinem. Mirabamur omnes Arcii conſtantiam, & illius delectabamur obſequio.

Et quamvis hoc loquendi (Romanæ Eccleſiæ determinationibus) genere, Romanorum Pontificum decreta non intelligantur in præſentiarum; illa tamen in recenti proteſtationis formula retineri poſſunt, ſi quo modo Romanorum Pontificum decreta Romani Pontifices ipſi intelligunt, nos intelligere velimus: nimirum illa, quæ de Eccleſiaſticis ordinibus, & Canonum diſciplinis promulgantur, vel quæ a ſacris Canonibus non diſcordant, vel quæ tum demum executionem ſacrorum Canonum indicunt. Eadem res diverſimode proponitur.

Sixtus III. in epiſtola ad Epiſcopos Illyrici: *A*
Ca-

Canonum præceptis vestrum nemo discedat, nec ab iis deviet, quæ juxta regularum ordinem frequens ad vos directæ sedis Apostolicæ decrevit auctoritas. In Romana collat bipart. Loquitur de decretis, quæ regularum seu Canonum executionem denunciant.

Leo I. in epistolæ 1. ad Episcopos Rom. provinciæ capite 5. *Ne quid veros fit, quod prætermissum a nobis forte credatur, omnia decretalia constituta, tam beatæ recordationis Innocentii, quam omnium prædecessorum nostrorum, quæ de Ecclesiasticis ordinibus, & Canonum promulgata sunt: disciplinis, ita vestram dilectionem custodire debere mandamus, ut si quis illa contempserit, veniam sibi deinceps noverit denegari.*

Martinus I. in epistolæ 5. ad Joannem Philadiæ Episcopum capite 5. *Defensores divinatorum Canonum sumus, non prævaricatores.* Deinde in epistola 9. ad Pantaleonem: *Ecclesiasticos Canones solvere non possumus, qui defensores & custodes Canonum sumus.*

Eugenius II. in Romanæ Synodi capite 26. *Nulli liceat Episcoporum, & subiecto Sacerdote, vel aliquo Clerico, & piis locis dationes ultra statuta Patrum exigere.* Sic Canonum executionem indicit.

Nicolaus I. in epistola 9. ad Michaëlem Imp. *Ita denique volumus, & ita decrevimus, istius, immo cunctorum Sacerdotum causas examinare, & culpam suam punire, ut paternos terminos non transgrediamur, sacros Canones non conculcemos, nec de-*
cre-

*cretalia sedis Apostolicæ constituta, quibus Ecclesia tota fulcitur atque munitur, quoquo modo violemus: ea quippe constituta, non quæ sacris Canonibus derogant, sed quæ ex iisdem Canonibus permul-
gantur, aut quæ sacrorum Canonum executionem denuntiant. Cujus rei ratio est perspicua, sacrorum Canonum derogatione haud quaquam fulcitur seu munitur Ecclesia, sed illorum executione. Id Nico-
laus ipse confirmat in epistola 42. ad Episcopos Galliarum: Porro ne justitiam regere nostræ videa-
mur voluntatis arbitrio, ac per hoc æstimemur cano-
nicis legibus contraire, sancimus atque decerni-
mus, &c.*

Silvester II. in epistola ad Seguinum Senonen-
sem Archiepiscopum: *Sit lex communis Ecclesiæ
Catholicæ Evangelium Apostoli, Prophetæ, Canones
spiritu Dei conditi, & totius mundi reverentia con-
secrati, & decreta sedis Apostolicæ ab his non discor-
dantia.*

Gregorius VII. in libri 2. epistola 1. ad Sancium
Aragonix Regem: *Quia venerandi Canones ad sa-
cerdotii gradum tales provehi contradicunt, proba-
re eos non satis cautum fore putavimus, ne quid a no-
bis contrarium sanctis Patribus in exemplum & au-
thoritatem posteris relinquatur. Solet enim sancta
& Apostolica sedes pleraque considerata ratione to-
lerare; sed nunquam in suis decretis & constitutio-
nibus a concordia canonica traditionis discedere.*
Hæc plana & aperta sunt.

Innocentius III. in libri 2. epistola ad Cantuari-
ensem Archiepiscopum: *Quæ in derogationem san-
cto-*

etorum Canonum attentantur, tanto potius infringi volumus, & carere robore firmitatis, quanto auctoritas universalis Ecclesia, cui præsidemus, ad id nos inducit & provocat. Ad hoc unum Innocentii testimonium, si bene circumspicitur, non operose revocantur Apostolicæ sedis decreta, quæ sacrorum Canonum executionem indicunt, aut quæ de Ecclesiasticis ordinibus, & Canonum promulgata sunt disciplinis, vel quæ a sacris Canonibus non discordant. Nam si universalis Ecclesiæ, cui præest Pontifex auctoritas eum impellit, ut quæ in sacrorum Canonum derogationem attentantur, omnino defruat, effecturus est nihil, quod sacrorum Canonum executionem non denunciaret, quod de sacris non promulget Canonibus, quod a sacris Canonibus dissentiat.

Quod jam de Innocentii III. verbis observavimus, id observamus de Clementis IX. constitutione, quæ ad Alecensis diocesis librum rituales attinet. Sic autem Pontifex constitutioni suæ præfatur: *Credite nobis divinitus omnium Ecclesiarum sollicitudinis ratio exigit, ut Ecclesiasticæ disciplinæ, cujus custodes a Domino constituti sumus, ubique conservanda jugiter incumbentes omni cura, atque vigilantia cavere studeamus, ne quid in eam irrepat, quo quomodolibet turbari, aut a præscriptis ritibus aberrare, & via erroribus aperiri possit.* Aperiri fane posset, si quod decretum a sacris Canonibus spiritu Dei conditis, & totius mundi reverentia consecratis, discordans ederetur, si quod ederetur decretum de Ecclesiasticis ordinibus, & Canonum promulgatum non esset disciplinis. Præterea cum

fapi-

sapiens atque eruditus Pontifex se a Domino custodem Ecclesiasticæ disciplinæ constitutum affirmat, respectum habet ad Martinum I. cujus verba mox retulimus.

Plura congererem, si tam brevi posset fieri negotio quam potest facili: sed quidquid id est, sufficit, ut in protestationis formula retineantur Romanorum Pontificum decreta, si quæ Romani Pontifices ipsi Sixtus III. Leo I. Martinus I. Eugenius II. Nicolaus I. Silvester II. Gregorius VII. Innocentius III. Clemens IX. intelligunt, nos velimus intelligere.

ARTICULUS III.

*Non dissimilis est in Academiis Bononiensi, Oxo-
nienti, Tubingensi, Lovaniensi, & Com-
plotensi formula prote-
standi.*

ET primo quidem dissimilem non esse in Bononiensi Academia protestandi formulam, qua, qui in publicis Theologiæ disputationibus respondentis partes agit, protestatur, Cancellarius Parisiensis scribit in loco, quem articulo superiori laudavimus: *Facit enim pro hac, inquit, sexta conclusione protestatio communis & celebris, quæ fit Parisius & Bononiæ in quolibet actu Theologico solenni; quæ si vera sunt, uti vera esse non dubito, plane judicandum est, eam protestandi formulam, quæ ex Dionysio Cisterciensi relata est, ut Lutetiæ, ita & Bononiæ usurpatam fuisse.* Porro autem tempus exigit, ut
Can-

Cancellarius hanc formulam potius quam alias respiciat. Alios præter Gerfonem auctores non habeo, quibus quod de Bononiensi Academia statuimus, confirmetur, sed Gerſo *ποῦδ' ἂν τὰ ἕξ ἢ ἄλλων*.

Protestandi formula apud Oxonienses potest repeti ex Ricardo Erimacano, qui anno 1357. coram Papa & Cardinalibus Avenione peroravit: *Pater sanctissime*, inquit, *in principio mei sermonis protestor, quod non intendo aliquid asserere, aut tenere affirmative, quod fidei obviet Christianæ, aut doctrinæ; (quæ sequuntur, ad propositum Pontificis spectant materiam) quod & non est intentionis meæ destructionem, seu cassationem Ordinum Mendicantium, approbatorum ab Ecclesia, & a summis Pontificibus confirmatorum, expetere, aut etiam persuadere: sed potius suadebo ipsos Ordines debere reduci ad puritatem suæ institutionis primariæ. Semper correctioni vestræ sum paratus me submittere. Credibile est omnino auctorem hunc, cum actus Theologiæ celebravit, eam initio actuum formulam protestandi usurpasse.*

Tubingensis Academiæ formulam præstat Gabriel Biel, qui præ ceteris Academiæ hujus fundamenta jecit, & eam illustrem reddidit. Illa autem est ejusmodi duobus in locis. Unus est in secundum sententiarum: *In his*, inquit, *omnibus Theologicæ protestationi per me frequentius repetitæ inherens, me semper & hæc quoque collecta, & quæcunque sive docturus, sive dicturus fuero, emendationi sanctæ R. E. & cuilibet orthodoxo & pio subjecio correctori.* Alter est sub finem prologi lectionum in canonem Missæ:

In

*In hujus igitur lectionis initio Theologicam protestationem frequenter per me factam renovans, coram vobis venerabilibus & doctissimis præceptoribus meis protestor sollemniter, & expresse, non esse mentis meæ in futuris meis lectionibus, aut aliis quibusdam actibus per me, volente Domino, faciendis aliquid dicere, aut pertinaciter defendere, quod Catholica fidei, seu determinationi sacrosanctæ matris Ecclesiæ quomodolibet obviet, vel pias aures offendat: si vero aliquid tale ex lapsu linguæ, ignorantia, aliave qualicunque occasione contingeret, revoco ex nunc prout ex tunc, & ex tunc, prout ex nunc, volens ea habere pro non dictis, subjiciens me humiliter eorum directioni, quorum est errantes corrigere, & devios ad viam Catholicæ veritatis reducere. Hæc est nascentis Academiæ Tubingensis protestatio, quam ex fidiſſimo auctore recensuimus. In priori formula ponitur, *Romana Ecclesia*, & in posteriori ponitur tantum, *mater Ecclesia*. Hæc duo, sed duo hæc pro uno & eodem a Biele sumuntur.*

Hadrianus VI. Lovaniensis Academiæ, cujus decus & ornamentum fuit, formulam protestandi suppeditat: sic enim anno 1493. protestatur in quaestione quodlibetica 4. *In quorum deductione, si vel lapsu linguæ, aut ignorantia aliquid dixero, quod sit piarum aurium offensivum, aut contra doctrinam sanctæ matris Ecclesiæ, ex nunc revoco, & pro non dicto haberi peto, submittens omnia correctioni sacrosanctæ sedis Apostolicæ, ac omnium, quorum interest errantem in viam veritatis reducere: qua protestatione procedo ad primi expeditionem. Hæc est, opinor,*

nor, protestandi formula, qua tunc Magistri ceteri Lovanii utebantur.

Pro Complutensi Academia spondet Pètrus Cirvellus Complutensis Theologus, quem verisimile est non alia protestandi formula in expositione missali usum esse, quam qua Còmplutensis tunc utebatur Academia, ad annum scilicet 1528. quo expositioni huic vacabat. Sic igitur Cirvellus protestatur: *Protestor in primis, quod etsi nihil ausu temerario me in hoc opere scripturum intendam, quod contraveniat sacris literis Biblicæ, aut firmis decretis matris Ecclesiæ, vel etiam authenticæ sapientum Theologorum doctrinæ: si qua tamen forte, vel ex imperitia mea, vel ex inadvertentia, aut etiam ex quavis culpabili negligentia edidero minus certa, aut etiam sibi invicem repugnantia, nec bene coherentia, ea omnia, & me ipsum scriptorem sponte subijcio correctioni sanctæ matris Ecclesiæ.* In hac protestandi formula, qui scripta, & scriptum correctioni subijcit, non alius, quam sanctæ matris Ecclesiæ correctioni subijcit.

Ceterum de aliis Academiis, nihil habeo quod observem; ad principis tamen Academiæ exemplum compositas esse protestandi formulas, quibus usæ sint ab initio, ve isimillimum est.

ARTICULUS IV.

Varie protestationum formulæ, quibus auctores opera sua subijciunt correctioni & iudicio aliorum.

Variæ quingentis plus minus abhinc annis reperiuntur protestandi formulæ, quibus opera sua

scriptores aliorum iudicio & correctioni subijciunt. In nonnullis, qui scribit, generalibus tantum verbis protestatur, expectata privati cujusdam fidelis, vel Ecclesiæ sententia: in quibusdam vero, qui protestatur, meminit tantum summi Pontificis, Ecclesiæ Romanæ vel sedis Apostolicæ, cujus censuræ dictata sua submittit; in aliis tandem Ecclesiæ, Concilia & summi Pontifices exprimuntur.

Primum protestandi genus occurrit apud Ivonem Carnotensem Episcopum in Epistola 221. ad Joannem Aurelianensem Episcopum: *De proposita questione ita sentio; nec tamen a dicentibus meliora & firmiora, si cum Evangelio & Apostolo sentiant, dissentio.* Item in epistola 230. ad Hildebertum Cenomanensem Episcopum: *Hoc de proposita questione sentio sine melioris sententiæ præjudicio.* Item in epistola 233. ad Henricum Abbatem Angeliacensem: *Hæc de proposita questione respondeo, majorum sententiis non præjudicans, quæ paci Ecclesiæ consulant & ædificationi.* Item in epistola 236. ad Joannem Lugdunensem Episcopum: *Hæc scripsimus dilectioni vestræ, parati refelli sine contumacia, si melius his quæ scripsimus nos docuerit prudentia vestra, quod munus sit scriptura canonica.*

Ivoni succedit Petrus Abaelardus in prologo introductionis ad Theologiam. Sic ille loquitur: *In quo quidem opere, si culpis meis exigentibus a Catholica, quod absit, exorbita vero intelligentia, vel locutione, ignoscat ille mihi, qui ex intentione opera pensat, parato semper ad satisfactionem de maledictis vel corrigendis, vel auctoritate Scripturæ corrigere.*

Abac-

Abaelardo beatus Bernardus succedit in epistola 174. ad Lugdunenses Canonicos: *Quæ ante, inquit de beatæ Virginis conceptione, dixi, absque præjudicio sane dicta sint sanius sapientis, Romanæ Ecclesiæ auctoritati, atque examini totum hoc, sicut & cetera, quæ ejusmodi sint, universa reservo, ipsius si quid aliter sapio, paratus judicio emendare.*

Bernardo succedit Guillelmus de Sancto Amore in prologo tractatus de periculis novissimorum temporum: *Protestamur autem, inquit, ab initio quod omnia, quæ hic ad cautelam & instructionem Ecclesiæ universæ, non contra personam aliquam, nec contra statum aliquem per Ecclesiam approbatum, sed contra peccata malorum, & pericula Ecclesiæ generalis dicturi sumus, non ex inventione nostra, sed ex veritate sacræ Scripturæ collegimus; nihilominus tamen omnia Ecclesiæ correctioni supponimus.*

Ivo diversimode protestatur; sed fere semper apposita conditione protestatur.

Abaelardus in protestatione corrigendum se cuicunque fidelium proponit.

Bernardus scripta sua cuicunque sanius sapienti submittit, & tandem Romanæ Ecclesiæ auctoritati atque examini reservat.

Guillelmus Ecclesiæ duntaxat corrigenda opera sua proponit.

Alterum protestandi genus passim habetur apud auctores, quorum aliquos in medium adduco.

Primus est Joannes de Parisiis ex Ordine Prædicatorum Parisiensis Theologus, in exordio tractatus de potestate Papali & Regia: *Protestor autem,*

inquit, quod nihil intendo dicere cum assertione aliqua contra fidem, nec contra bonos mores, vel sacram doctrinam, personæ, vel status summi Pontificis reverentiam; Et si aliquid hujusmodi occurrerit interdicta, vel dicenda principaliter, vel incidenter, volo pro non dicto haberi, volens hanc protestationem valere Et currere, ac si eam specialiter resumerem super quolibet dicendorum.

Secundus Joannes Baconus in quæstione: *Utrum illud quod est ordinatum per clavem scientiæ in moribus per unum Rom. Pont. non possit revocari per ejus successorem, &c.* Inprimis protestor, quod in his, quæ faciunt in contrarium, non intendo contradicere determinationi domini Papæ, nec contra fidem, aut bonos mores: sed, si ex ignorantia vel alias quicquam, quod his contrarium saperet, nunc pro non dicto habeo, immo in irritum revoco. Joannis de Parisiis, & Joannis Baconi formulæ protestandi Romanum duntaxat Pontificem attinent.

Baconus aliam habet protestationem in compendio legis Christi, & Canonis sacri super quartum sententiarum: *Et ut per omnia fides Et mores caritatis præferantur, protestor me tenere quidquid sacrosancta mater Ecclesia credit, tenet Et prædicat; Et quacumque hic dicam, vel usque ad extremum vitæ exitum, vel alibi dixerim sub quacumque forma librorum, correctioni Et judicio sacrosanctæ sedis Romanæ suppono; Et si, quod absit, ex his aliqua non convenirent fidei Catholicæ, aut bonis moribus, illa omnia Et singula repeto, Et revoco hic expresse.*

Tertius Durandus de sancto Portiano in præfatio-

tione commentarii, quam in Magistrum sententiarum didit: *Hunc modum, inquit, Deo ordinante tenere volumus, ut nihil scribamus, vel doceamus sacre Scripturæ dissonum: quod si per ignorantiam vel inadvertentiam aliquid dissonum scriberemus, ipso facto pro non scripto habeatur; & quia interpretatio dubiorum sacre Scripturæ ad sanctam Ecclesiam Romanam & Catholicam pertinet, omnia opera nostra hujus libri, ac sequentium, ejus correctioni totaliter supponimus, utpote qui a pueritia in fide & obedientia Ecclesie Romanæ nutriti sumus, & in Romana curia in Scholis sacri palatii veritatem sacre Scripturæ docuimus, & per sedem Apostolicam ad Episcopalem auctoritatem, quamvis immeriti, promoti sumus.*

Quartus Thomas Braduwardinus in præfatione libri, quem adversus Pelagium composuit. *Quot namque Charibdim prætergredi cupientes in Scyllam impeerunt, & quot Scyllam vitare cupientes in Charibdis voraginem inciderunt? Quis igitur præsumpserit se tutum per medium navigare? Sed scio quid faciam? illi me navi committam, quæ perire non poterit? Navi Petri; in ipsa namque auctor & magister unicus noster Christus tutissime residens, de ipsa legitur docuisse se mystice nobis insinuans, quod apud ipsam Petri naviculam, apud Romanam Ecclesiam, totius Christianæ doctrinæ auctoritas & magisterium remaneret. Hujus igitur tam authenticæ, tantæque magistræ judicio, me totum, meaque omnia scripta, seu scribenda plene subjicio, integreque submitto: cujus & protectionem, ubi contra inimicos Dei*

pugna vero; correctionem, ubi erra vero; approbationem, ubi recte sensero, instantissime postulo ventis totis.

Quintus Godefridus Boussardus in opusculo de continentia Sacerdotum sub finem: *Quæ omnia, inquit, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, nec non sacræ Facultati Theologiæ Parisiensis matri meæ, submitto, atq; dimitto castiganda, corrigenda, & emendanda.*

Sextus Joannes major in tertium sent. dist. 37. quæst. 36. *Sed dicta illius Petri paucis constringam: vult ipse, sicut sui communiter, quod quota decimarum est solvenda jure divino. Secundo dicit, quod Theologus ille contra quem scribit, submittit tractatulum suum sedis Apostolicæ correctioni, & eorum quorum interest errantes castigare; & sic ego hanc questionem, sicut alia nostra, ut ratio exposulat.*

Deinde in quartum sent. in exordio & in propositione ad auditores: *Ceterum si in hoc opere, vel in alio in lucem emisso, vel emittendo erraverim, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, & alme Facultatis Theologiæ Parisiensis matris meæ acquiesco judicio, & quod illæ approbant, vel reprobant, hoc ipsum approbo, vel reprobo.*

Tertium protestandi genus suppeditant Theologi qui sequuntur. Guillelmus Okamus in fine prologi compendii errorum Joannis XXII. *Si quid autem scripsero quod Scripturæ, vel doctrinæ Sanctorum, seu sacrosanctæ Ecclesiæ assertioni repugnet, & adversetur, correctioni præfatæ Ecclesiæ Catholicæ, non Ecclesiæ malignantium, non schismaticorum, nec*

eorum fautoribus, me, & dicta mea subjicio & expono.

Joannes de Annosis in tractatu de confessionibus audiendis: *Si contra intentionem meam esset in hoc tractatu aliquid erroneum ab Ecclesia judicatum, nunc reprobō & revoco, paratus iterum revocare.*

Ægidius Carlerius in tractatu, qui incipit: *Ad Requestam reverendissimi in Christo Patris domini Cameracensis Episcopi. Quia professores veritatis parati esse debent omni poscenti reddere rationem de ea, quæ in eis est, fide: eapropter sub correctione sanctæ matris Ecclesiæ, sedis Apostolicæ, & omnium orthodoxorum recte in fide sapientium subjugavi, quæ sequuntur, protestans, quod si quæ minus recte posita sint, sine ulli defensionis patrocinio subvertantur.*

Deinde in tractatu contra Iconomachos: *Hæc pauca Ægidius Carlerius, Decanus Cameracensis, sub correctione sanctæ matris Ecclesiæ, Conciliorum universalium, sanctæ sedis Apostolicæ, alme Facultatis Theologiæ Parisiensis, & cujuslibet Magistrorum nostrorum, huic pagellæ commendavi.* Hic tractatus cum aliis quibusdam extat in cod. MS. quem habet bibliotheca Navarrici in Parisiensi Academia Collegii.

Joannes Capreolus ex Ordine Prædicatorum, Parisiensis Theologus, in fine libri 4. sent. *Hæc puerilia scripta completa fuerunt, anno Domini 1432. 18. Februarii, Rutene, Pontificatus domini Eugenii IV. anno 1. quæ omnia subjicio correctioni ejusdem summi Pontificis, & Romanæ Ecclesiæ, nec non generalis Concilii nunc sedentis Basileæ.* Hic notanda est ab Eugenio Romano Pontifice ad Romanam Ec-

clesiam; & a Romana Ecclesia ad generale Concilium gradatio. Apud Carlerium *art. 15. p. 10. Q.* est gradatio.

Joannes Celaia in prologo tertii sent. *Protestor me nihil in hoc libro dicere velle, quod fidei orthodoxæ adversetur; seu quod sit contra decreta sanctorum Conciliorum, aut determinationem sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Ceterum si, quod absit, in aliquem errorem prolapsus fuero, pro non dicto, aut scripto haberi volo. Equidem in omnibus me submitto determinationi matris meæ sanctæ Ecclesiæ.*

His adjicio Joannem Hugonem Sletanum in libro, qui dicitur Quadrivium Ecclesiæ: *Protestor, inquit, in eodem tractatu, nihil me velle dixisse, scripsisse, legisse, compilasse, dictasse, quod sit contra fidem Catholicam, contra sanctam Romanam Ecclesiam, sacrum Romanum Imperium, Clerum, Rempublicam, sacros Canones, leges imperiales, & sanctum Evangelium. Si quid autem tale reperitur, aut repertum fuerit, pro non dicto, lecto, scripto, & compilato haberi volo, illud ex nunc, & antea revoco, & pro revocato haberi volo coram Deo, Ecclesia, & Prælatiis, semper me subjiciendo mandatis & præceptis sanctæ matris Ecclesiæ, & Prælatorum ejus obedientiæ & correctioni.*

Hæc ille, qui ad annum 1498. Ecclesiæ sancti Stephani Argentinenfis parochus erat.

ARTICULUS V.

Celebres protestationum formulæ, quibus usa est Facultas Theologiæ Parisiensis in articulis vel decretis suis.

Expo

EXpeditis protestationum formulis, quæ cum Theologiæ candidatos, tum privatos Doctores attinent, injucundum non erit, opinor, eas annotare, quibus usam esse Facultatem Theologiæ Parisiensis universam comperimus. E multis exemplis sese offerunt quatuor.

Primum in illa oratione, quam Facultatis hujus Legati coram Apostolico senatu habuit in causa Joannis de Montesono: *Primo igitur, inquit, pro vestris humilibus filiis Universitatis prædictæ, & pro nobis eorum nunciis, qui suis hac in parte obsequimur mandatis & documentis, intimo corde & ore unanimiter protestamur, & quidquid hætenus in hac causa per eos actum, & quidquid in ea nunc & alias pro eis acturi, vel dicturi sumus, totum correctioni & iudicio sedis Apostolicæ, & sedentis in ea summi Pontificis, humiliter submittimus; Clementis nempe VII. qui tunc Avinionem sedebat, quique a Gallis ut verus & legitimus Ecclesiæ Romanæ Pontifex agnoscebatur.*

Alterum in præfatione decreti, quod super observatione dierum dominicorum, & festorum solennium edidit, *Universis præsens documentum inspecturis, Decanus & Facultas Theologiæ in alma Universitate Parisiensi, salutem, & in omnibus Fidelibus cor rectum, ut colant Deum. Cum Theologi Doctores, secundum professionem suam, teneantur veteris & novæ legis abdita pandere &c. eapropter nos in competenti numero congregati, juxta canonicam Principis Apostolorum sanctionem, parati semper ad satisfactionem omni poscenti nos rationem de ea, quæ in nobis est, fide & spe, valentes, secundum talentum nobis a Domino datum, devotioni, & petitioni quorundam venerabilium virorum Parisius degentium, satisfacere de modo observantiæ dominicalium dierum, & festorum solennium; submittendo tamen omnia dicta & scripta determinationi & correctioni sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Apostolicæ sedis, respondemus.*

Tertium in iudicio, quod eadem Facultas tulit de duobus duorum Pontificum bullis, quibus Jesuitarum Ordo confirmatur. *Communi consensu, cum reverentia tamen,*

Et submissiōe, (remittendo hujus facti decisionem sanctę Sedi) censuit Facultas, &c.

Quantum in præfatione catalogi librorum, quos jussu Henrici II. Francorum Regis, Facultas damnavit: *Quem, catalogum, ad Christianę rei commodum, sub correctione sanctę matris Ecclesię, ac sanctę sedis Apostolicę, typis mandandum dedimus.*

In exemplo primo, Facultas sedentem a sede distinguit, ut olim Leo I. in epistolę 62. ad Maximum Antiochenum Episcopum capite 3. sic distinxit. *Esti enim diversa nonnunquam sunt merita Pręsulum, jura tamen permanent sedium.* Observatum a Leone discrimen exponit Auxilius, dum in libri 2. de ordinationibus Formosi Papę capite 18. ita scribit: *Quęso diligenter, quod dicturus sum longe incomparabiliter. Aliud sunt Pontificales sedes, aliud pręsidentes. Proinde honor & dignitas uniuscujusque sedis, venerabiliter observandę sunt: pręsidentes autem, si devierint, per devia sequendi non sunt.*

In exemplo secundo, Facultas Romanam Ecclesiam a sede Apostolica distinguit, ut olim Innocentius I. in epistola ad Milevitanę Synodi Episcopos, sic distinxit: *Inter ceteras Romanę Ecclesię curas, & Apostolicę sedis occupationes, quibus diversorum consulta fidei ac modica disceptatione tractamus, Frater & Coepiscopus noster Julius dilectionis vestrę literas, quas ex Milevitano Concilio cura fidei propensiore misistis, mihi inopinanter ingessit.* Observatum ab Innocentio discrimen sequitur Felix III. in epistola 4. ad Petrum Fullonem Antiochenum Episcopum: *Firma sit hæc tua depositio a me, & ab his, qui mecum Apostolicum thronum regunt.*

Sed quidquid id est Agatho Romanus Pontifex in duabus ad Imperatores confirmat epistolis, quas Synodus sexta repręsentat. In priori res sic se habet: *His itaque mansuetissimi rerum Domini divalibus apicibus animatus, & ad spem consolationis de profundis angoribus alleviatus, orsus sum meliori resectus confidentia paulatim iis quę per mansuetissimę fortitudinis vestrę sacram dudum pręcepta sunt, efficaciter promptam obsequentię exhibere, ut personas,*
qua-

quales secundum temporis hujus defectum, ac servilis provinciae qualitatem, poterunt inveniri, pro obedientiae satisfactione inquirerem, & cum consilio consanulorum meorum Episcoporum, tam de propinqua hujus Apostolicae sedis Synodo, quamque de familiari Clero, amatores Christiani Imperii: & sequenter de religiosi servis Dei, ut ad piissimae tranquillitatis vestrae vestigia properarent, hortarer. En propinqua sedis Apostolicae Synodus, quae antiquitus sedes Apostolica saepenumero intelligebatur; en quoque familiaris Clerus, qui cum Pontifice Romanam Ecclesiam componit Porro clerus est, quem Cyprianus in epistola ad Cornelium, florentissimum, & una cum Cornelio praesidentem appellat.

In posteriori vero res ita se habet: *Agatho Episcopus, servus servorum Dei, cum universis Synodis subjacentibus Concilio sedis Apostolicae.* Sedis Apostolicae Concilium illud est, quod ante sedis Apostolicae propinquum appellat.

In exemplo tertio, Facultas sedis Apostolicae meminit, sed sedentis in ea Pontificis non meminit.

In exemplo quarto, Facultas matris Ecclesiae, & sedis Apostolicae simul meminit, nec ab Ecclesia sedem Apostolicam sejuugit.

Hæ sunt protestationum formulæ, hæc verba solennia, quibus Facultas Theologiae Parisiensis decreta sua nunc sedis Apostolicae & sedentis in ea Pontificis, nunc Romanae

Ecclesiae & Apostolicae sedis, & nunc sanctae sedis simpliciter, nunc Ecclesiae & sedis Apostolicae
judicio submittit.

INDEX.

- Cap. XXXV. *Schola Treverensis sancti Matthiae.* 119.
 Cap. XXXVI. *Schola Bremensis.* p. 119.
 Cap. XXXVII. *Schola Tullensis.* p. 120.
 Cap. XXXVIII. *Schola sancti Petri Senonensis.* p. 123.
 Cap. XXXIX. *Schola Doleensis.* p. 124.
 Cap. XL. *Schola Carnotensis.* p. 125.
 Cap. XLI. *Schola Abrincensis.* p. 129.
 Cap. XLII. *Schola Beccensis.* p. 131.
 Cap. XLIII. *Schola Uticensis seu sancti Ebrulfi.* p. 141.
 Cap. XLIV. *Schola Cantabrigiensis.* p. 142.
 Cap. XLV. *Schola Laudunensis.* p. 145.
 Cap. XLVI. *Schola Andegavensis.* p. 154.
 Cap. XLVII. *Schola Cenomannensis.* p. 159.
 Cap. XLVIII. *Schola Gemblacensis.* p. 160.
 Cap. XLIX. *Schola Metensis sancti Vincentii.* p. 161.
 Cap. L. *Schola S. Michaelis super Mosam fluvium.* 163.
 Cap. LI. *Schola Augustensis.* p. 164.
 Cap. LII. *Schola Catalaunensis.* p. 165.
 Cap. LIII. *Schola Monasterii sancti Remigii Remensis.* p. 167.
 Cap. LIV. *Schola Blesensis.* 169.
 Cap. LV. *Schola Lexoviensis.* p. 170.
 Cap. LVI. *Schola Bracarensis.* p. 171.
 Cap. LVII. *Schola Palentina.* p. 172.
 Cap. LVIII. *Schola Valentiana.* p. 173.
 Cap. LIX. *Schola Parisiensis.* p. 175.
 Art. 1. *Certiora Schola Parisiensis exordia.* p. 177.
 Art. 2. *Extinctum per annos aliquot Parisiense Studium redaccenditur semper (ut spes est) duraturum.* p. 182.
 Art. 3. *Abaelardus factus Monachus, perillustis Scholarum rector in monasterio S. Dionysii.* p. 193.
 Art. 4. *Schola canobii S. Victoris Parisiensis.* p. 195.
 Art. 5. *Continuatus Academiae Parisiensis labor, celebritas, & auditorum frequentia.* p. 199.
 Art. 6. *Summi quidam viri in Parisiensis Academiae sint educati.* p. 207.
 Art. 7. *Pontifex seu Romana Curia Parisiensem Scholam consulit in rebus dubiis.* p. 218.
 Art. 8. *Romani Pontifices Parisiensem Academiam exquisitis laudibus exornant.* p. 221.
 Art.

- Art. 9. *Romani Pontifices Academia Parisiensi se in Apostolicam sedem promotos esse per literas significant.* p. 227.
- Art. 10. *Romani Pontifices Concilium generale celebraturi, ad Parisiensem scribunt Academiam, ut ad illud idoneos homines mittat.* p. 243.
- Art. 11. *Christianissimi Reges Parisiensem Scholam consulunt in rebus arduis & difficilibus.* p. 246.
- Art. 12. *Exteri Reges & Principes ad Parisiensem Academiam scribunt non raro.* p. 266.
- Art. 13. *Sacramentum Regine Blanchæ datum, in quo certa quedam privilegia illustra Parisiensi Universitati conceduntur* p. 277.
- Art. 14. *Parisiensis Academia, legatos mittit ad generalia Concilia.* p. 280.
- Art. 15. *Parisiensis Academia, & Academici celebres ad generalia Concilia literas perscribunt.* p. 287.
- Art. 16. *Guillelmus Quadrigarius Parisiensis Episcopus, Academia Rectori primas a se & collegis tribuendas esse partes verbo atque exemplo statuit.* p. 303.
- Art. 17. *Mirifica & incredibilis in servandis legibus Academia constantia.* p. 306.
- Art. 18. *Parisiensis Senatus olim edixit, ne qui sacrorum codicum explanationem, vel Catholicam fidem attineat commentarii, sine Facultatis Theologie Parisiensis judicio typis mandarentur.* p. 313.
- Art. 19. *Episcopi complures editis ab se libris optime provisum esse credunt, si a Parisiensium Theologorum collegio probentur.* p. 314.
- Art. 20. *Selecta quedam Facultatis Theologie Parisiensis decreta, quæ ad Ecclesiasticam hierarchiam spectant.* p. 317.
- Cap. LX. *Facultas Theologia Parisiensis de doctrina pronuncians, ubi per articulos octo & viginti res eadem ostenditur, nimirum doctrinæ determinationes, ut valeant, variis temporibus ab eadem Facultate fieri concorditer solitas esse.* p. 327.
- Art. 21. *Doctrinalem determinationem, ubi facta est concorditer, locum suppeditare Theologicum; non suppeditare, cum facta non est concorditer,* p. 327.

- auctoritate & ratione
comprobatur. p. 385.
- Cap. LXI. Per saturationem p. 399.
- Art. 1. Sacramentum consul-
tationibus, & ferendis
gravioribus judiciis pre-
mitti solitum. p. 399.
- Art. 2. Inferendo de doctri-
na cujusdam auctoris ju-
dicio non minus quam in
aliis ferendis judiciis, lo-
cus est rejectioni judicii
seu Magistrorum, qui vel
propter inimicitias, vel
propter aliam causam
suspecti forent. p. 409.
- Art. 3. In Constantiensi
Concilio certe quadam
traduntur notæ, quibus
damnandæ propositiones
configantur. p. 416.
- Art. 4. Decidendarum re-
rum indiculus Magistris
singulis præberi solitus.
p. 425.
- Art. 5. Facultas Theologiæ
determinationes suas, non
assendens simpliciter, sed
probandas esse censet.
p. 341.
- Art. 6. Facultas deliberan-
tibus, & de doctrina judi-
cium ferentibus Magi-
stris, liberum tempus re-
linquit. p. 439.
- Art. 7. Facultas Theologiæ
non uno tantum modo
præcipit determinationes
suas ab ordinis sui Pro-
fessoribus observari. p.
450.
- Art. 8. Facultas Theologiæ
dum suos alumnos corri-
git, decretas jure ecclesia-
stico & civili monitiones
observat. p. 464.
- Art. 9. Facultas Theologiæ
& conjunctim cum Epi-
scopis, & separatim ab E-
piscopis, doctrinale judi-
cium sibi vendicat. p. 468.
- Art. 10. Facultas ipsa Theolo-
giæ exponit quid possit &
circa personas, & circa
doctrinam personarum
sodalitii sui. p. 472.
- Cap. LXII. & ult. De veteri-
bus formulis protestatio-
nam Romæ a Pontificibus,
in Parisiensi, & quibus-
dam aliis Academiis, a
Doctoribus fieri solita-
rum. p. 475.
- Art. 1. Romani Pontifices
protestationibus hujus-
modi certo quodam modo
præluxerunt. p. 476.
- Art. 2. Variæ protestandi in
Parisiensi Academia for-
mule recensentur. p. 481.
- Art. 3. Non dissimilis est in
Academiis Bononiensi, O-
xonienſi, Tubingenſi, Lo-
vanienſi, & Complutensi
formula protestandi. p.
484.
- Art. 4. Variæ protestatio-
num formulæ, quibus au-
ctores,

INDEX.

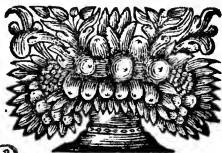
Flores opera sua subjiciunt correctioni & judicio aliorum. p.497.

Art. V. *Celebres protestationum formulae, quibus usa est Facultas Theologiae Parisiensis in actibus vel decretis suis.* p.504

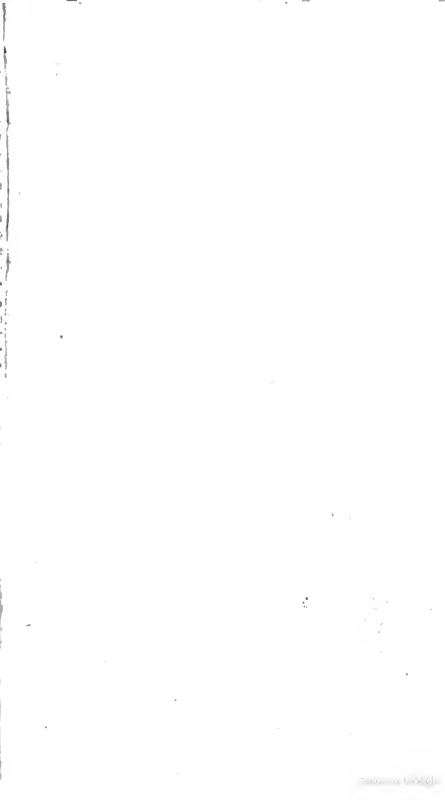
Adde paginæ 306. post epulas iniret.

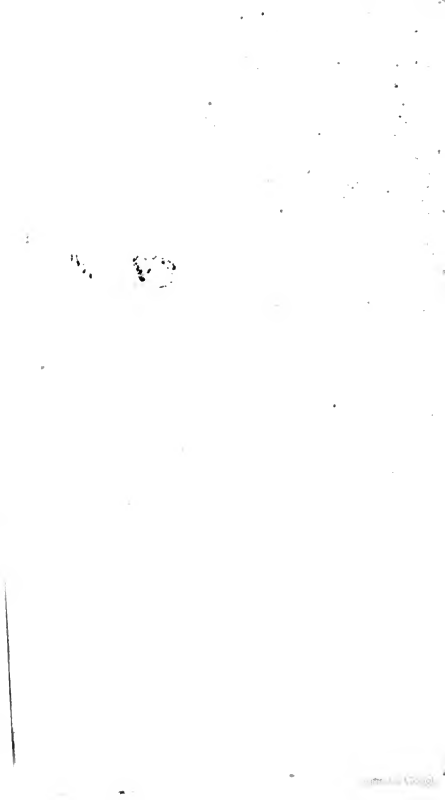
Huc Joannes Celaja Parisiensis Theologus, qui ad annum 1526 claruit, spectat in quartum sent. dist. 34. quæst 4. in solutione ad primum: *In Universitate Parisiensi matre mea, Procurator Franciæ aut Normanniæ, præcedit dominum Re-*

ctorem ejusdem Universitatis in sua natione; & nihilominus dominus Rector major est omnibus Procuratoribus, & non solum eos, verum etiam Episcopos, Archiepiscopos, & Cardinales præcedit. Sic loquitur, ut quæ propriis usurpavit oculis, narrare videatur. Delatus literis honos eo usque pervenit. Antistites quippe per sese ipsi intelligebant, e duabus quas habent & recte numerant, clavibus, scientiæ unam, jurisdictionis seu potestatis alteram, posteriori priorem hujus ducem antecedere.

MAG 4850

EG. C70

